

ספר

אב בהתמדה

הספדים על

מרחן הגר"ח קניבסקי זיע"א

עזרי מעם ה'

גמליאל הכהן רבינוביץ

מח"ס גם אני אודך

ופרדס יוסף החדש על המועדים

מרחשון תשפ"ג

© כל הזכויות שמורות

יד"ל ע"י

מכון "גם אני אודך"

הערות והארות יתקבלו בשמחה רבה

להרב גמליאל הכהן רבינוביץ

ת.ד. 539

בני ברק

טל: 052-7128536

7128536@gmail.com

פקס: 15335201299

סדר נציאנד: י"ח

תוכן ענינים

א	הקדמה
ה	הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
כו	הגאון רבי משה שאול קליין שליט"א
ל	הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א
לד	הגאון רבי יעקב עדס שליט"א
לט	הגאון רבי מרדכי גנוט שליט"א
נד	הגאון רבי אברהם הלוי ליפשיץ שליט"א
סד	הגאון רבי שלמה ידידיה זעפראני שליט"א
סט	הגאון רבי יצחק אוהב ציון שליט"א
צו	הגאון רבי חיים שלום הלוי סגל שליט"א
ק	הגאון רבי אליהו כהן שליט"א
קעא	הגאון רבי אורי טיגר שליט"א
קעז	הגאון רבי משה שמועון עקיבא כהן שליט"א
רי	הגאון רבי אברהם ארלנגר שליט"א
ריב	הגאון רבי שמואל ברוך גנוט שליט"א
רכה	הגאון רבי ישי מזלומיאן שליט"א
רל	הגאון רבי משה חליוה שליט"א
רלו	הגאון רבי אהרן הלוי גרנדש שליט"א
רסח	הגאון רבי יאיר כהן שליט"א
רעג	הגאון רבי יעקב שכטר שליט"א
שי	הגאון רבי כפיר ברוך מבורך דדון שליט"א
שיא	הגאון רבי יוסף פרץ שליט"א
שיג	הגאון רבי יוסף אביטבול שליט"א
שכ	הגאון רבי גמליאל הכהן רבינובין שליט"א
של	רמזים

הקדמה

הנה זכיתי לקבץ כאן כמה הספדים שנכתבו על מרן שר התורה, רבן של כל ישראל, כל רז לא אניס ליה, מורינו ורבינו פאר כל ישראל, רבינו הגדול האמיתי רבי חיים קניבסקי זיע"א שעלה בסערה השמימה.

קראתי הספר "אב בהתמדה", שהמיוחד אצל מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א, היה "אבהות" שלו לכל יהודי ממש, לשמוע לו, ולברך אותו, לענות לו תשובות בכל חלקי התורה והחיים, בשילוב "התמדתו" העצומה והנוראה, וזהו "אב בהתמדה", אפילו "בהתמדה", מצא זמן להיות און קשבת לכל יהודי ויהודי, ולענות על כל רבבות השאלות שקיבל מכל רחבי תבל, כמו "אב", לבן שמסור לו בלב ונפש חפצה.

"וכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה'", על מרן שר התורה גאון ישראל ותפארתו לעד, כל רז לא אניס ליה, כש"ת מורינו ורבינו הגר"ח קניבסקי זיע"א, וזה בדיוק היה השבוע של השבעה על מרן זיע"א, כשקראו בתורה בפרשת שמיני פסוקים אלו.

וחשבת שבפסוק זה מרומז שם מרן, שהנה ראשי תיבות: "יבכו את השריפה אשר שרף", (עה"כ), בגימטריה כמו ראשי תיבות של שמות מרן: "שמריהו יוסף חיים".

והנה מרן זיע"א עלה בסערה השמימה בשושן פורים, והנה במגילת אסתר בסוף, כתוב: "ורצוי לכל אחיו דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו", והנה ראשי תיבות: "א'חיו ד'ורש", כמו ראשי תיבות: "ד'רך א'מונה", והנה ראשי תיבות: "ו'רצוי ל'רוב א'חיו ד'ורש ט'וב ל'עמו", בגימטריה "יסוד", רמז שהיה צדיק יסוד עולם.

והנה סופי תיבות: "ורצוי לרוב אחיו דורש טוב לעמו ודובר שלום", בגימטריה "רשב"ם 23", (עה"כ), שזה היה ביתו של מרן, ומשם היה רצוי לאחיו ולעמו, ודורש טובתם, ומשפיע עליהם מזיו תורתו הקדושה.

זכיתי להיות הרבה פעמים אצל מרן זיע"א, וזכיתי לקבל ממנו מעל אלף תשובות בכתב, והדפסתי ארבעה חלקים "גם אני אוודך" מתשובת מרן זיע"א, ועוד הרבה תשובות ממרן שמפוזרים בשאר ספריי ב"ה, מרן תמיד נתן לי חיזוק עצום בלבי, אציין רק כמה דוגמאות, ואכמ"ל, בפעם ראשונה שהגעתי אליו אחרי שכבר כתבתי לו עשרות מכתבים, אמר לי "הייתי בטוח שאתה בן שבעים שנה, מכל

השאלות והמכתבים היפים", פשוט נתן חיזוק בלב כל אחד, בשנת תשס"ג הוצאתי לאור ב"ה ספר גם אני אודך על התהילים, והתהילים נדפס באותיות מאירות עינים, והבאתי למרון התהילים, לאחר זמן כשהגעתי שוב למרון, טרח מרון וקם מהכיסא והראה לי היכן מונח התהילים, ואמר לי שאומר בזה תהילים, כמו כן אמר לי שראה שהבאתי שם כמה פירושים שכתב לי על התהילים.

על הגלויה שהיה שולח לי מכתביו, אז בדרך כלל כתב בקיצור כדרכו בקודש, "ר"ג רבינוביץ", [שם המשפחה לא היה כותב בראשי תיבות, כי הדואר צריך לדעת לאיזה משפחה להביא המכתב], אולם כמה פעמים כנראה רצה לחזק אותי כתב לי "רבן גמליאל רבינוביץ".

לבר מצוה של בני היקר הגאון רבי שלמה הכהן רבינוביץ שליט"א, אמר שיבוא ב"ה, אולם באותו יום [אור לי"ג אב תשע"ב] היה לו חולשה גדולה, ולא ירד גם למעריב לבית הכנסת, והיה מניין בביתו במעריב, אולם אמר לידידי הגאון רבי יצחק אוהב ציון שליט"א, שהיה אצלו אז, שאבוא באמצע הבר מצוה, ורוצה לברכני עם חתן הבר מצוה, מרון ידע שהבר מצוה לא רחוק מביתו שהיה באולם ברסלב ברחוב שלמה המלך 5 בבני ברק, ובאמת קיבל אותנו מרון בחביבות יתירה, ובירך בחמימות, והגענו לשם יחד עם אבי הגאון רבי אלחנן הכהן רבינוביץ שליט"א, ואחי הגאון רבי מאיר שליט"א, ואחי הגאון רבי אליעזר שליט"א, ואחי הגאון רבי ישראל אהרן שליט"א, ואחי הגאון רבי יחיאל שליט"א, ואחי הגאון רבי זאב נחום שליט"א, ואחי הגאון רבי אברהם יהודה שליט"א, וגיסו הגאון רבי צבי אריה בלוי שליט"א, ועוד מבני משפחתנו שיחיו, והבאתי אז למרון ספרי גם אני אודך על ברכת כהנים, מעל שש מאות עמודים, שיש שם גם פסקים ממרון זיע"א, שהוצאתי לאור לכבוד שמחת הבר מצוה, ומרון עיין זמן רב, בספר והוסיף הארותיו החשובות.

הראתי לבניי שיחיה: הגאון רבי שלמה שליט"א, והגאון רבי נחמן חיים שליט"א, והגאון רבי דוד משה שליט"א, ולחתני הגאון רבי דוד דוב הכהן קארפ שליט"א, בהמון ספרים בהלכה, שכמעט אין ספר שנדפס בעשרות שנים אלו, שאין שם פסקים והוראות ממרון הגר"ח קניבסקי זצוקלה"ה.

מרון הגר"ח זיע"א נפטר בפתאומית ממש, ולא נתנו זמן להתפלל עליו, כי בשמים רצו אותו כבר שילמד בישיבה של מעלה.

ידוע שמרון הגר"ח זיע"א היה מוציא בדרך כלל ספריו באדר שני, כי היה לו אדר נוסף, ובשנה רגילה לא היה לו פנאי להוציא ספרים, כי היה עסוק מאד בתלמודו כל רגע, וחשבת ב"ה שגם לעבור לעולם העליון, לא היה לו פנאי בשנה רגילה, אלא באדר שני.

מה שקרה דייקא בפורים, הנה בשמים רוכב ערבות שש שבא אליו נפש נקי וצדיק כביר, וישמחו השמים, אולם אנחנו בצער גדול מאסון זה, אולם מרן הגר"ח זיע"א בשמחת התורה בשמחת פורים עלה בשמחה לעולם שכולו אמת, להמשיך ללמוד בשמחה בגן עדן. [אחי הגאון רבי יחיאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס "הערות וחדושים", הוסיף לי בדרך רמז, שהנה "דרכי אמונה" בגימטריא "פורים", רמז שמרן שחיבר "דרך אמונה" עלה למרום בפורים, עוד רמז אחי הגאון רבי יחיאל שליט"א שהנה "שבועות", עם הכולל בגימטריא "שמריהו יוסף חיים", רמז שמרן שר התורה היה כולו קודש לתורה, וזהו הרמז לחג השבועות קבלת התורה. ודפח"ח] ידוע פורים כפורים, וזהו "כיפורים" ש"יום כיפור כמו פורים", ומיתת צדיקים מכפרת, בטח נראה גאולתנו בא מיד, שמרן הגר"ח זיע"א כל ישראל היו קשורים אליו בתורתו וברכותיו, ונמצא שכיפר ממש על כולם.

ובוודאי כמו שבחייו בירך וענה לכל אחד בחביבות, גם עתה ממליץ ממרום על כל אחד מישראל ממש לישועה ורחמים. ולגאולה פרטית וכללית.

וניזכה בקרוב "ובא לציון גואל" במהרה בימינו ויקוצו וירננו שוכני עפר.

בברכת כהנים באהבה, כעתירת

גמליאל הכהן רבינוביץ

מח"ס "גם אני אודך"

ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה ורו"כ בית דוד בחולון

שלושה הספדים מעמוד ההוראה
מִרְן הַגַּר"י זִילְבֶרשְׁטֵיין שְׁלִיט"א
על גיסו רשכבה"ג מִרְן שֶׁר הַתּוֹרָה הַגַּר"ח קִנִּיבֶסְקִי זִלְכָה"ה
[במסע אשכנתיה דרבי, בביהכ"נ המרכזי רמת אלהנן, ובהיכל ישיבת
'מיר' ירושלים ע"ה"קא]

מסע אשכנתיה דרבי - יום א' י"ז אדר ב' תשפ"ב

תלמוד, תוספות ואגדות. הכופר –
שמכפר עוונותיהם של ישראל".

[ושם בהמשך המדרש: 'אמר לו הקדוש ברוך הוא (לאאע"ה), אל תירא אנכי מגן לך, מנח לא העמדתי מגינים וצדיקים וממך אני מעמיד מגינים וצדיקים, ולא עוד אלא שבניך באים לידי עבירות ומעשים רעים אני רואה איזה הוא אדם גדול שבהן שיכול לומר למדת הדין די ואני נוטלו וממשכנו בעדם, שנא' אשכול איש שהכל בו מקרא ומשנה תלמוד תוספות ואגדות, הכפר, שמכפר עוונותיהם של ישראל, בכרמי עין גדי, אני נוטלו וממשכנו בעדם']

אשכול, זה אדם שהכל בו, מקרא, משנה, תלמוד, תוספות,

אשכול - איש שהכל בו

באתי לבקש בשם מאות רבבות אלפי ישראל, שבאו לחלוק כבוד לתורתנו הקדושה. ברשותכם, אני רוצה להקריא מאמר שביקשו ממני חכמי הדור להקריא בפני מאות רבבות אלפי ישראל שיחיו.

במדרש שיר השירים (א, סא) כתוב דבר נורא: "אשכול הכופר דודי לי", אומר המדרש: "רבי ברכיה אמר, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, בשעה שאתה מיצר לי מימר לי, דודי לי, את נעשה דודי ורואה אי זה הוא אדם גדול שיש בו שיכול לומר למידת הדין די, ואת נוטלו וממשכנו בעדי. הדא הוא דכתיב אשכול הכופר, מהו אשכול, איש שהכל בו – מקרא, משנה,

א. נערך ע"פ שכתוב ההקלטות מילה במילה, והוספת מראי מקומות וציטוטים, ע"י נכדו ותלמידו הגאון רבי חיים מלין שליט"א, ומִרְן שְׁלִיט"א עבר על כל הדברים ואישרם להדפסה.

ואגדות. קוראים לאדם הזה "אשכול". הכופר – שמכפר עוונותיהם של עם ישראל. דודי – האשכול הזה מסוגל להגיד להקב"ה די, דודי, די.

ובתורת חיים (חולין פו, א) מביא את דברי המדרש הנ"ל, ומבאר אותו, וזה לשונו: "כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין. לכאורה הדבר תמוה דנהי דזכותו היה שמור לו לעולם הבא, מכל מקום כיון דהוה מהניא בהאי עלמא נמי עד שהיה ניזון ממנו כל העולם כלו, כל שכן שיועיל לעצמו שיהא ניזון ממנו גם הוא כאחד מהן.

ונראה לפרש זה על פי מדרש שיר השירים רבה, דאיתא התם בפסוק אשכול הכופר, אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברם במחזה רבי לוי אמר הרהורי דברים היו שם, אמר אברהם רבונו של עולם שמא תעשה לי כאשר עשית עם נח שדחית בריתו, א"ל אל תירא אנכי מגן לך, מגנח לא העמדתי מגינים וצדיקים, וממך אני מעמיד מגינים וצדיקים, ולא עוד אלא שבניך באין לידי עבירות ומעשים רעים, אני רואה איזהו הגדול שבהן שיכול לומר למדת הדין די ואני נוטלו וממשכנו בעדם, שנאמר אשכול הכופר דודי לי, אשכול איש שהכל תלוי בו, מקרא משנה ש"ס תוספתות ואגדות, הכופר שמכפר עוונותיהן, דודי שיכול לומר למדת הדין די וכו' ע"כ.

והכי איתא נמי בכמה דוכתי שהגדול נתפס בעון הדור, ובמדרש קאמר ויאמר אליו רב עתה הרף ירך טול הרב שבהן וכו', וזה צריך טעם למה כל העדה יחטאו ועל הגדול שבהן אשר לא טעם טעם חטא יקצוף גם מה שאמר במדרש כשבניך באין לידי עבירות אני רואה הגדול שבהן שיכול לומר למדת הדין די וכו' צריך טעם מהו הענין שצריך לומר למדת הדין די.

על כן נראה לפי שהקב"ה ברא עולמו במדת הדין ובמדת הרחמים, כמ"ש ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים, שאילו בראו כולו דין אם הווי באין לידי עבירה לא היו מתקיימין אפילו שעה אחת, ואילו בראו כולו רחמים לא נענש אדם מעולם, לכך שתפס יחד שאם יתחייב העולם יתן לכל אחת מן המדות חלק אחד דהיינו חצי העולם למדת הרחמים וחציו למדת הדין.

ולפי שהגדול בדורו אותו שאין כמוהו בישראל בחסידות ובחכמה שקול הוא ככל הדור כמ"ש למשה ולישראל שקול משה כנגד כל ישראל, ובפ' חקת כתיב וישלח ישראל מלאכים ובמקום אחר תולה השליחות במשה ואשלח מלאכים, ואיתא במדרש שמשה הוא ישראל וישראל הן משה שגדול הדור ככל הדור הוא.

לפיכך כששונאי ישראל חייבים כליה, ויצא הקצף מאת ה' וצריך ליתן למדת הדין ולמדת הרחמים לכל אחת

אשכול הכופר איש שהכל בו מקרא משנה וכו' דאז שקול הוא ככל ישראל ודי לה למדת הדין שתטול אותו לחלקה, אבל אם גדול הדור אינו גדול כל כך להיות שקול ככל הדור אז אין די לה למדת הדין כו' וצריך הקדוש ברוך הוא לצרף כמה גדולי הדור להדדי עד כדי שיהיו שקולין ביחד ככל הדור ונוטלת מדת הדין את כולן לחלקה, והיינו דקאמר במדרש כשבנין באין לידי עבירה ומעשים רעים אני רואה הגדול שבהן שיכול לומר למדת הדין דיי פירוש שהוא גדול ואין כמוהו בכל ושקול ככל ישראל בכדי שלא תאמר מדת הדין אין די לי בחלק זה ואני ממשכנו וכו'" – עד כאן לשון קדשו [והובא גם בספה"ק 'קב הישר' (פרק צח), יעו"ש].

ומבואר מדבריו שכשיוצא קצף מאת ה' חלילה, רוצים לאבד את העם היהודי, מידת הדין רוצה את שלה, ומידת רחמים רוצה את שלה, ישנו אדם שהוא שקול כנגד כל העם, אומר הקב"ה: כופר, אני יקח את האדם שהוא אשכול, והוא יכפר על עם ישראל. חציו למידת הדין, וחציו למידת הרחמים.

מי כתוב פה? אשכול, הכל בו, מקרא, משנה, תלמוד, תוספתות, ואגדות. הכל בו... הכל בו... מי זה הכל? דבר אחד חסר פה, ירושלמי...

חלקה מחצה על מחצה, מה הקדוש ברוך הוא עושה, מחלק את ישראל לשני חלקים שוים, דהיינו גדול הדור ההוא הוא חלק אחד וכל ישראל הן חלק השני, כי שניהן שקולין הן זה כזה, כי כולן תלויין בו, נמצא שהוא הכל, והיה מן הראוי שיטול מדת הדין את כל ישראל לחלקה לענשם ע"פ הדין כאשר המה חטאו ונתחייבו כלייה, ומדת הרחמים יטול את גדול הדור לחלקו לרחמו, אלא לפי שהוא יתברך בתחילת הבריאה הקדים מדת הרחמים למדת הדין, כדפירש רש"י ז"ל בפרשת בראשית לכך מדת הרחמים קודמת לברור לעצמה חלק היפה שבהן ונוטלת בכל פעם את כל ישראל לחלקה שהוא חלק היפה והגדול שבהן בכדי שיתקיים העולם, וזה טעם מה שהקדים הקדוש ברוך הוא מדת הרחמים למדת הדין בשעת הבריאה שאלמלא כן לא היתה תקומה לישראל ח"ו.

ולחכי אשכחן בשעה שחטאו ישראל אמר הוא ית' למשה, אכלה אותם ואעשה אותך, ומשה השיב מחני נא וגו', לפי ששניהם שקולין. וזהו טעם הא דאשכחן בכמה מקומות שהגדול נתפס בעון הדור כמ"ש טול הרב שבהן, כי הוא בא לחלקה של מדת הדין כדפירשתי ומכפר על חלק השני הבא למדת הרחמים.

מיהו לא שייך הך מלתא אלא בגדול הדור שאין כמוהו בכל כמ"ש

רבי חיים זכה לדבר שרק הראשונים זכו לזה

כשמסתלק צדיק - כל אחד צריך לעשות תשובה

אני רוצה לספר לעם קדושים, סיפור נורא: ר' חיים חיבר ספר שקוראים לו "קרני חגבים", והוא לא ידע איזה פרט בצורת החגב, פתאום מופיע חגב על חלון ביתו, ור' חיים רואה כל מה שצריך. סיפרתי את הדבר למורי חמי מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל, והוא הזדעזע, והוא אמר שזה דבר שכתוב על הראשונים, מי זוכה לזה?, על הראשונים זה כתוב, מי זוכה לזה? ...!

אני רוצה להקריא לתלמידי חכמים היקרים והאהובים, מי זה הראשונים שהרב אלישיב אמר. יש בבעלי התוספות, מביאו הבית יוסף (יו"ד סי' פב, ד"ה ומ"ש אבל), שם כתוב בזה הלשון: "וכשהיה עוסק ר"י בעופות, קור"ן אחד בא על ישיבתו, ומצאוהו קורקבנו נקלף, ויש לו אצבע יתירה, ואין לו זפק, ולפי קבלת ר"ח היה כשר", עד כאן.

מי זוכה לזה? גוועלד, מי זוכה לזה שכשאינו יודע באים על החלון שלו, מי זוכה לזה? אמר מורי חמי, מי זוכה לזה? בתוס' בר"י זה כתוב, אבל בימים האלה מי זוכה לזה? השתומם הרב אלישיב. אנחנו פה ראינו את האדם שזכה לזה. מיירדע'ק ממש, לא יאומן מה שכתוב פה.

באור החיים הקדוש (פרשת כי תשא) מוסיף, שאף על פי שיש אדם אשכול, שהכל בו, אבל זקוקים גם לתשובה. בלי תשובה זה לא יעזור. וזה לשונו (שמות ל, יג): "ובדרך רמז תתבאר על זה הדרך כי בא הכתוב לגלות נסתרות לה' אשר יעשה בעולמו דבר שכל רואה יתמה בהלקח איש צדיק ישר קודם זמנו יחצו ימיו כמשפט המתחייב לאנשי דמים ומרמה ויבהלו רעיוני האדם לחשוב אחד מב' דרכים או יכחיש ב"מ אושר הצדיקים כי אין טוב בעמל האלהי או יחשוב כי זה האיש מצפוננו אינו כנגלה ממנו והורעה חזקתו לטוב, אשר על כן אמר ה' כי תשא את ראש בני ישראל, פירוש, אם תראה שיסתלק ראש בני ישראל בלא עת ולא יעלה בכלח כעלות גדיש בעתו, הטעם הוא לפקודיהם, על דרך אומרם ז"ל (שהש"ר פ"א) בפ' אשכול הכופר דודי לי ואמרו ז"ל איש שהכל בו הוא כופר נפשם של ישראל, והוא אומר לפקודיהם לשון חסרון על דרך אומרם (במדבר לא, מט) ולא נפקד ממנו איש כי לצד חסרון ישראל שנתחייבו לזה אני נוטל את ראשם בעדם לכופר נפשם שלא ימותו כל ישראל, ויתבאר גם כן לפקודיהם על דרך אומרם בזוהר (ז"ח) בפסוק כל העובר על הפקודים כל

רוח ה' שורה על עוסקי תורה לשמה

אני רוצה להגיד לחבריי, הרמב"ם כותב (פ"ח מהלכות לולב ה"ה) שהדס שנקטם ראשו כשר, והראב"ד השיג וכתב: 'וכבר הופיע רוח הקודש בבית מדרשנו מכמה שנים, והעלינו שהוא פסול'. והכפות תמרים (סוכה דף לב ע"ב) תמה הרי לא בשמים היא? ואי אפשר לפסוק הלכה ע"פ רוח הקודש.

ותירץ על כך החת"ס (או"ח סימן רח, ד"ה ומ"ש רמכ"ת) שאין כוונת הראב"ד על רוח הקודש במדרגת נבואה, אלא רוח ה' על עוסקי תורה לשמה אשר זוכים לכוין אל האמת, ואפילו אם לטבע חכמתם ושכלם לא ישיגו ידיהם תושיה כזו, מ"מ הקדוש ברוך הוא בחסדו יהיב חכמתא לחכימא לפי שעה.

ומובא בשם מרן החזו"א זלה"ה כתב שבהירות המוחין והארת פנים, עם שמחת הלב שזוכה להם הלומד בהבינו ענין על בוריו, הוא השתלשלות ממדרגת רוח הקודש שממנו נשתלשל רוח קדושה זו.

ומו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל אמר: "בהירות המוחין – זה אצל רבי חיים". זה רוח הקודש.

העובר על המצות לומר כי טעם החסרון הוא לצד עוברם על מצות ה', ומעתה לא יחשוב אדם רע לא על המסלק למה ולא על המסתלק כי נסתרו בלתי הגון.

"ואמר ה' כי לצד שהדור הוא הגורם לילקח הצדיק, לזה צריך לתת כל איש ישראל כופר נפש הצדיק שמת בעדו, והוא אומרו ונתנו איש כופר נפשו של המסתלק או גם כן של הנשארים שירגישו בפטירת הצדיק שנלכד בשחיתותם וכל אחד ישכיל כי חייב מיתה לשמים ויתקן מעשיו, והוא מה שמפורש בדברי קבלה (ישעי' נ"ז) מפני הרעה נאסף הצדיק פירוש אם הסובבים דבר הרגישו החסרונו ותקנו מעשיהם שלא תבא, ואם לא הרגישו כדי שלא יהיה בתוך הרעה שתבא אחריו, ולזה צוה ה' כאן ונתנו איש וגו', ואומרו בפקוד אותם פירוש לא יאחרו נתינת הכופר אלא תכף ומיד בפקוד אותם במעשה זה שנטל ראשם כל אחד יתקן מעוותו, ואומרו ולא יהיה בהם וגו' הא למדת שאם לא יעשו כנזכר יהיה בהם וגו', ואמר בפקוד אותם רמז כי לא יאוחר העונש אלא תכף לפקידה, וכן תמצא שבכל עת שיסתלק הצדיק רעה הבאה אחריו היא סמוכה לפטירתו כמאמרם ז"ל (סנהדרין קיג, ב) וכמו שראינו בעינינו בדורות הללו", עד כאן לשון קדשו.

יונה ביאר באופן אחר, שכשיענו אמן – צריכים לומר תיבה אחת "אמן" יותר ממה שיאמרו כשיברכו בעצמם, והו"ל ביטול בית המדרש. וחושבני שרבי חיים זצ"ל לא רצה להגיד "ברכה והצלחה", ורצה רק בקיצור, כדי למנוע ביטול תורה.

הדור יכול לתפוס ממעלת מרן זצ"ל את ניצול הזמן

ר' רוצה אני להוסיף לקראת הסיום דברים נוראים, הגמ' מספרת (עירובין נד, ב) על רב פרידא, דהוה ליה ההוא תלמידא דהוה תני ליה ארבע מאה זימני וגמר, יומא חד בעיוה למלתא דמצוה, תנא ליה ולא גמר. אמר ליה: האידינא מאי שנא, אמר ליה: מדהיא שעתא דאמרו ליה למר איכא מילתא דמצוה - אסחאי לדעתאי, וכל שעתא אמינא, השתא קאי מר, השתא קאי מר. אמר ליה: הב דעתך ואתני לך. הדר תנא ליה ארבע מאה זימני [אחריני]. נפקא בת קלא ואמרה ליה: ניחא לך דליספו לך ארבע מאה שני, או דתיזכו את ודרך לעלמא דאתי?, אמר: דניזכו אנא ודריי לעלמא דאתי. אמר להן הקדוש ברוך הוא: תנו לו זו וזו.

ומבואר שבגלל שרב פרידא לימד את תלמידו שוב פעם ארבע מאות פעמים, זכה שהוא ודורו יזכו לעולם הבא. וצ"ב איך קורה דבר כזה, שאדם סתם מקבל, בגלל שרב פרידא עשה, מה זה שייך לכל הדור.

ניצול הזמן אצל מרן זצ"ל בצורה מבהילה

והנה אצל רבי חיים זצ"ל כל רגע ורגע היה מנוצל בצורה מבהילה, ולאחרונה היה נוהג כשהיו באים לבקש ברכות, אז את הברכה הזו – "ברכה והצלחה" הוא לא אמר אלא בראשי תיבות. לא שאלתי אותו, רביה, אתה הרי אוהב ישראל... [הוא הציל הרי במלחמת המפרץ את כל האומה, עם הבטחתו שכאן בבני ברק לא יהיה פגע. הרבנית ע"ה סיפרה לי, ששמעה פצצה שנופלת בליל שבת, אז אמרה לרבי חיים, תראה נפלה פה פצצה... הוא היה באמצע השינה, אז הוא אמר זה לא פה, זה לא בבני ברק... את כל האומה פה הוא הציל!].

אז מדוע רבי חיים עשה דבר כזה, לברך בראשי תיבות. לא שאלתי אותו, אבל נדמה לי שאני יודע. הגמרא בברכות (נג, א) מביאה מחלוקת בין בית שמאי לבית הלל, איך נוהגים במוצאי שבת כשהיו יושבים בבית המדרש, והביאו אור לפניהם. האם כל אחד ואחד מברך לעצמו, או שאחד מברך ומוציא את כולם ידי חובה. ובית שמאי אומרים כל אחד ואחד מברך לעצמו מפני ביטול בית המדרש.

וברש"י שם מבואר שבזמן שאחד מברך לכולם, הם צריכים לשתוק מגירסתם כדי שיתכוונו כולם וישמעו אליו ויענו אמן. אבל ברבינו

ומבואר במהר"ל שהדור צריך לתפוס קצת מהצדיק של הדור, וכשיוסף הצדיק הבטיח פרנסה לדור – אז היו צריכים כל הדור לתפוס במידת היסוד, של קדושת הברית, שזה היה יסודו של יוסף הצדיק, ורק אחרי שהם נימולו ותפסו קצת ממידת היסוד של יוסף הצדיק – אז יכלו להתפרנס ולקבל את השפע מיוסף.

וכך גם בדורו של רב פרידא, הדור כולו קיבל בזכות רב פרידא חיים בעוה"ז ובעוה"ב, משום שהוא הקדיש מחייו ארבע מאות פעמים ללמד את תלמידו שלא הבין, ושוב ארבע מאות פעמים כשלא הבין שנית, וממילא הדור תפס ממעלתו של הצדיק, וזכו גם הם לחיים בזכותו של הצדיק רב פרידא.

[ויעויין עוד בשיטה מקובצת (ב"ק נ, א) שביאר במעשה בבתו של נחוניא חופר שיחין, שנפלה לבור גדול, ובאו והודיעו את רבי חנינא בן דוסא, שעה ראשונה אמר להם שלום, שניה אמר להם שלום, שלישית אמר להם עלתה וכו'... אמרו לו נביא אתה, אמר להם: לא נביא אנוכי ולא בן נביא אנוכי, אלא כך אמרתי דבר שאותו צדיק מצטער בו יכשל בו זרעו. ואמר התם רבי אחא דאעפ"כ מת בנו (של נחוניא) בצמא, שנאמר וסביביו נשערה מאד, מלמד שהקב"ה מדקדק עם סביביו אפי' כחוט השערה. וצ"ב איך באמת על בתו הועילה זכותו, ועל הבן לא.

ויש לבאר על פי מה שכתב המהר"ל בגור אריה (בראשית מא, נה), שהנה מצינו שיוסף אמר למצרים שרצו אוכל ברעב שימולו עצמם, והקשה המהר"ל למה אמר להם שימולו, והלא אין מכריחים את הגוי להתגייר.

וביאר המהר"ל: "ויש לדבר זה ענין נפלא, כי כאשר ראה יוסף כי התבואה שלהם הרקיבה ותבואת יוסף לא הרקיבה - אז ידע יוסף כי מחמת שערלים היו, כי המילה הוא הברית (לעיל יז, יא), ותרגום "ברית" 'קיימא' (שם), ומי שאין לו הקיום הזה שאין לו המילה - נרקבה לו התבואה. וכבר ידעת כי כל דבר שנברא עם האדם הוא ראוי להתקיים חוץ מן הערלה, שהרי אמרה תורה להסיר אותה (שם), ולכך בעל הערלה דבק בדבר שאין לו קיום, ולכך היה התבואה שלו נרקב. ומהשתא לא יקשה איך היה מכריחם על המילה, כיון שהוא רצון הקדוש ברוך הוא שיהיו נימולים, שפיר דמי להכריחם.

ויש לך לדעת עוד כי לא היו ראויים שיהיו מתפרנסים מיוסף הצדיק, אשר שמר הברית ולא בא על הגויה, כי אם על ידי המילה, ואז היו ראויים להיות מתפרנסים על ידי יוסף - המשביר בזכות המילה. והבן זה - כי בזכות המילה היה יוסף לראש משביר, ולפיכך לא היו ראויים להתפרנס מיוסף כי אם כאשר נימולו, ודבר זה ידוע למבינים", עד כאן לשון קדשו.

ומבאר הנצי"ב: "ונראה, שבא הכתוב לבאר האיך יבכו, במה שכתב 'יבכו את השריפה', דהכי מיבעי 'על השריפה', אלא משמעות 'את' כמו 'עם השריפה', והכי פירושו, מי שיש לו איזה צער ודבר להתפלל ולבכות לפני ה', יבכה באותה שעה שהמת הנעלה מוטל לפניו, כי אותה שעה רצויה להעלות בכיותיו ומבוקשו מפני כבוד שעושה בזה להמת וכו'", עד כאן לשון קדשו.

עכשיו רבותיי, כשהמת מוטל לפנינו, רוח הקב"ה רצויה, ואפשר לבקש, זה צריך בנים, זה צריך לרפואה, זה צריך לפרנסה, זה צריך להצלחה, זה צריך שלום בית, זה צריך נחת מהילדים. רבותיי, בואו נבכה כעת, כשהמת נמצא לפנינו. השעה הזו, היא שעת רחמים. הקב"ה מלא רחמים, בואו יקירי, כל אחד יבכה על הצרה שלו, לא חסר צרות, לא חסר כאבים, לא חסר על מה לבקש.

רבותיי, בואו ננצל את השעה הזו, שהמת הנעלה מוטל לפנינו. השעה זו שעת רצון, בואו נזכה, בואו נקבל על עצמינו, בואו נחזור בתשובה שלימה, כעת זה עת רצון. אוי... בואו כולנו יחד, נחזור בתשובה, וכולנו כעת הולכים ובוכים, כל אחד ואחד על הצרות שיש לו.

וביאר בזה השיטמ"ק שם דמעשה זה עם בנו היה אחר שמת רבי חנינא, ולכן לא הועילה זכותו להציל את הבן אלא רק את הבת, יעו"ש. ומבואר כנ"ל דבדורו של הצדיק זכאין כל הדור לתפוס ממעלת הצדיק ולהושע בעבורו, ואילו אחר סילוקו כבר אין זכות זו ואין הצדיק משפיע על הדור, ולכן לא זכה הבן לחיים].

וכך אנחנו, שנמצאים כעת בסילוקו של רבינו הגדול מרן שר התורה זצוק"ל, צריכים לתפוס קצת ממדריגתו של אותו צדיק, וכיון שהוא היה מיוחד בצורה מבהילה ונדירה בניצול הזמן, וכמו שביארנו שאולי לכן היה נוהג לומר "ברכה והצלחה" בראשי תיבות, כדי לחסוך זמן, שלא יהיה ביטול תורה, אז בואו נתפוס מזה גם אנחנו ונלמד ממנו לנצל את הזמן.

הבכיה בשעה שהמת מוטל לפניו - רצויה מאד

בפרשת השבוע נאמר (ויקרא י, ו): "ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף השם". אומר הנצי"ב בהעמק דבר שם, וזה לשון קדשו: "ועדיין יש להבין לשון 'יבכו' באזהרה, היאך אפשר להזהיר שיבכו, הא בכיה תלויה אך בהתעוררות הלב, ומה יעשה האדם שאינו מתעורר לבכיו".

פה נמצא לפנינו אדם שיש בו את כל המעלות. בא נתפוס את זה, וגם אנחנו נזכה, לחיים טובים ולשלום, ותהא נשמתו צרורה בצרור החיים, ויגן בעדינו, אשכול הכופר, האשכול הזה יכפר עלינו, והקב"ה והקב"ה יקבל את תפילותינו וצעקתינו ברחמים מרובים, ונזכה לביאת משיח צדקנו, ותהא נשמתו של רבינו צרורה בצרור החיים.

הספד בביהכ"נ המרכזי 'רמת אלהנן' יום שני י"ח אדר ב' תשפ"ב

אנשים שואלים: למי נפנה כעת?

אנשים באים ושואלים, למי אני יפנה כעת. בעיות של שידוכים, שאלתי את הרב'ה, בעיות של בריאות שאלתי את הרב'ה, בעיות של תורה שאלתי את הרב'ה. למי אני פונה?, תגיד לי, והזעקה עולה עד השמים.

במקהלות ה' כעת נשב ונשיב להם: כתוב בדרשות הר"ן (דרוש

ח, ד"ה ונראה לי עוד), וזה לשון קדשו: "ונראה לי עוד, כי מלבד השתתף הנביא עם הנביא והחכם עם החכם בתועלת קבול החכמה כמו שפירשנו. יש בזה ענין אחר. והוא שאין ספק שראוי שנאמין שכמו שבזמן שבית המקדש קיים היה המעון ההוא המקודש מקום מוכן לחול שפע הנבואה והחכמה עד שבאמצעות המקום ההוא היה שופע על כל ישראל. כן ראוי שיהיו הנביאים והחכמים מוכנים לקבל החכמה והנבואה. עד שבאמצעותם יושפע השפע ההוא על המוכנים מבני דורם גם אם לא ישתתפו עמם. אבל מצד המצאה בדורם. שהם עצמם כמו המקדש המקודש. והרמב"ן ז"ל כתב בסוף סדר והיה עקב. ויתכן באנשי זאת המעלה שתהיה נפשם גם בחייהם צרורה בצרור החיים כי הם בעצמם מעון לשכינה כאשר רמזו בעל ספר הכוזרי ע"כ ואפשר שנתכוין גם לה. ולפיכך בהמצא

לחכמים והחסידים בדורות יהיה השפע שופע עליהם. ובאמצעותם אפשר שיהיה שופע על כל המוכנים מבני דורם. וכ"ש לאותם שהם מתקרבים אליהם ומשתתפים עמהם. ולא בחייהם בלבד כי גם אחרי מותם. מקומות קברותיהן ראויין להמצע השפע שם בצד מן הצדדים. כי עצמותיהם אשר כבר היו כלים לחול עליהם השפע האלהי. עדיין נשאר בהם מן המעלה והכבוד שיספיק לכיוצא בזה. ומפני זה אמרו רז"ל (סוטה לד) שראוי להשתטח על קברי הצדיקים ולהתפלל שם. כי התפלה במקום ההוא תהיה רצויה יותר. להמצא שם גופות אשר חל עליהם כבר השפע האלקי" עד כאן לשון קדשו.

ומבואר מדבריו שפעם הייתה שכינה באה דרך בית המקדש, היום היא באה דרך החכמים, ומי שיותר גדול בחכמת התורה וקשור לתורה יש לו יותר השראת שכינה. כל חכם בדור, שיש לו ידיעת התורה, וקשור לתורה, אז יש השראת שכינה. דעו לכם, השראת שכינה, זה אצל גדולי הדור.

מה עושים כעת, גדול הדור לא נמצא, אנשים תוהים ובוהים, מה לעשות.

כתוב במסילת ישרים (פרק יט), וזה לשון קדשו: "כבר אז"ל (יומא ע"ז) על הפסוק ואני באתי בדבריך, שלא חזר גבריאל ונכנס לפניו מן

כמו אלמנה, ודורשים חז"ל בסנהדרין (קד, א) "אמר רב יהודה אמר רב לברכה, כאלמנה, ולא אלמנה ממש, אלא כאשה שהלך בעלה למדינת הים, ודעתה לחזור אליה".

עם ישראל דומה כאלמנה שבעלה עזב אותה, ורש"י בתענית (כ, א ד"ה ולא אלמנה גמורה) כתב: 'דהא לא כתיב אלמנה, אלא הייתה כאלמנה, כאשה העומדת באלמנות חיות על בעלה שהלך ועתיד לחזור', ע"כ.

וכותב רבינו מרן זצ"ל בספרו "טעמא דקרא", דברים נוראים, חכמינו אמרו בכתובות (קז, א) חזקה אין אדם מניח ביתו ריקם. ונפסק בשו"ע (אה"ע סי' ע סעי' ה), דמי שעזב את אשתו והלך למדינת הים, ובאה אשתו לבית דין לתבוע מזונות, ג' חדשים הראשונים מיום הליכתו אין פוסקין לה מזונות, כיון שיש חזקה שאין אדם מניח ביתו ריקם. אם אדם עוזב את הבית, ואין דעתו להתגרש, ועזב את אשתו והלך, יש חזקה אין אדם מניח את אשתו ריקם. ולכן זה "כאלמנה", כאדם העוזב את אשתו והולך ודעתו לחזור אליה, דחזקה שמשאיר לה מזונות, ובג' חודשים הראשונים א"א לתבוע.

וכותב על זה רבינו ר' חיים זצ"ל בטעמא דקרא: "והכא נמי בחורבן הבית ראשון, הניח החרש והמסגר". הקב"ה החריב את בית המקדש, אבל השאיר את החרש

הפרגוד אלא כשלימד סינגוריא על ישראל, וגדעון נאמר לו (שופטים ו') לך בכחך זה, לפי שלמד סינגוריא על ישראל, כי אין הקדוש ברוך הוא אוהב אלא למי שאוהב את ישראל וכל מה שאדם מגדיל אהבתו לישראל, גם הקדוש ברוך הוא מגדיל עליו. ואלה הם הרועים האמתים של ישראל שהקב"ה חפץ בהם הרבה, שמוסרים עצמם על צאנו, ודורשים ומשתדלים על שלומם וטובתם בכל הדרכים, ועומדים תמיד בפרץ להתפלל עליהם ולבטל הגזירות הקשות ולפתוח עליהם שערי הברכה, הא למה זה דומה לאב שאינו אוהב שום אדם יותר ממי שהוא רואה שאוהב את בניו אהבה נאמנת והוא דבר שהטבע יעיד עליו וכו', עד כאן לשון קדשו.

מבואר מדבריו שהרועים האמיתיים של ישראל, שהקב"ה נמצא שם וחפץ בהם, אנשים אלה מוסרים עצמם על צאנם. ודורשים ומשתדלים על שולחיהם לטובותם בכל הדרכים ועומדים תמיד בפרץ להתפלל עליהם לבטל הגזירות ולפסוק חיים על כל מי שפונה אליהם.

שואלים האנשים, למי לפנות כעת? אנו רוצים להשיב:

כאלמנה, ולא אלמנה ממש

במגילת איכה כתוב (א, א): "איכה ישבה בדד העיר רבתי העיר, הייתה כאלמנה". איך רבתי עם הייתה

החרש והמסגר, או את יבנה וחכמיה. אבל להשאיר את האומה בלי כלום – אין דבר כזה. יש תחליף.

אבא שלנו נותן סטירה, הוא משאיר מישהו שיוכל לרפא את הסטירה הזו. יש תחליפים. לבכות צריך, והרבה. אבל דעו לכם – שאמנם הלך גדול הדור שהיה אפשר לשאול אותו בכל מכמני התורה, אבל יש תחליף. זוהי התשובה שאנו משיבים לכל השואלים.

מרוץ זצ"ל הביא לי תפילין של אביו - משום שזה "מבחר" שבנכסיו

אני רוצה לספר סיפור אישי, יש לנו נכד שהיה גר בטבריה וגדל אצלנו בבית, יחד עם רעייתי ע"ה, כיון שבני ברק זה מקום תורה גדול. בנסיעה שבא אלינו, נכנס מחבל לאוטובוס והחל להרוג, ובס"ד הצליח הנכד להמלט מהאוטובוס, ואת התפילין השאיר שם. והגיע אלינו בלי תפילין. לא ידענו מה נעשה.

היה זה ביום חמישי. ביום שישי באתי לגיסי רשכבה"ג מרוץ זצ"ל, ואמרתי לו יש לי עגמת נפש, אין לי תפילין עבורו, הוא לא רוצה סתם תפילין, אלא כמו שקנו לו, המהודרות ביותר.

השתוממתי ממה שגיסי מרוץ זצ"ל עשה, הוא ניגש למקום מסויים, והוציא משם את התפילין של

והמסגר, וכמו שכתב רש"י בגיטין (פה), (א) שהיא גלות יכניה שקדמה י"א שנה לחורבן הבית וגלות צדקיה, ובה גלו רוב חכמי התורה, כדי שלכשיבואו הגולים יהיה מי שילמד אותם תורה.

וממשיך רבי חיים: "וכן בכל הזמן עד בית שני, ובחורבן בית שני יבנה וחכמיה". וכן בכל זמן הבית השני, ובחורבן בית השני הניח לפליטה את יבנה ואת חכמיה, וכמפורש בגמ' בגיטין (נו, ב). גם שם היה כאלמנה, ולא אלמנה ממש, שהקב"ה רוצה לחזור אלינו, אז לקח את הנביאים – השאיר את החרש והמסגר. לקח את החרש והמסגר – השאיר את יבנה וחכמיה. ומסיים רבי חיים זצ"ל: "וכן בכל הדורות, תנאים ואמוראים וחכמי התורה שבכל דור", עד כאן לשון קדשו.

הרי מבואר מדברי קדשו, שבכל דור ודור הקב"ה שתל תחליף לגדולי ישראל הקודמים שנלקחים מעמנו, וכן בכל הדורות תנאים ואמוראים וחכמי התורה שבכל דור, הקב"ה כשהוא לוקח את גדול הדור – הוא משאיר את יבנה ואת חכמיה, וזה נקרא "היתה כאלמנה".

אנו נמצאים היום במצב נורא, אנשים מסתובבים ושואלים, את מי אני אשאל, מי ישיב לי, מי יענה לי על ספיקותיי. יש שידוכים, בריאות, מי יענה לי. אומרת התורה הקדושה, הייתה כאלמנה, הקב"ה משאיר בעולם או את

אני לכשעצמי חשבתי, האם הייתי מסוגל לעשות דבר כזה? אם היה לי תפילין של הרב אלישיב, או של הלשם, הייתי מוסר את זה לילד בין ארבע עשרה?! ודאי שלא, אבל אצל רבי חיים יש דבר אחד: התורה בלבד! התורה הקדושה בלבד! ואם הוא החליט שברמב"ם כתוב שצדקה נותנים מה"מבחר" זה ה"מבחר" שלו...

כל יום שעבר, התפללתי להקב"ה תפילה מיוחדת במינה שחס ושלום לא יקרה פה עם התפילין שום דבר. אבל גיסי זצ"ל לא הבין, אני עושה הרי מה שהקב"ה ציווה עלי... מה אתה רוצה?! אני ראיתי לפניי את ר' חיים בדבר שאני לא הייתי מסוגל לזה, אינני יודע מי כן היה מסוגל לעשות כן, לתת את התפילין של הסטייפלר, הוא לא חיפש, ולא אמר לי תיקח, אלא בעצמו קם והביא לי.

ובמשך שנה שלמה, הניח נכדי את התפילין הקדושות הללו, ונכדי פרח וצמח, ובתורת ה' יהגה יומם ולילה, ואני תולה את זה בתפילין שהניח במשך שנה שלימה.

אמרתי אז בליבי, זה הפשט במסילת ישירים, מוסרים עצמם על צאנם. ושם יש השראת השכינה. זה הרי פרט אחד קטן מרבי חיים זצ"ל, אפס קצהו, ר' חיים קיים את התורה

אביו מרנא הסטייפלער זצוק"ל, ואמר לי 'זה יהיה בשביל הנכד שלך...', הנכד היה אז בגיל 14 לערך, ואמרתי לו רבי'ה אני מפחד לנגוע בהם. אך גיסי גער בי שאקח את זה עד מתי שיקנו לו תפילין חדשות. אמרתי לו רבי'ה, איך אתה עושה דבר כזה, זה תפילין של הסטייפלר, זה שווה מליונים, אנשים רוצים לשלם על זה הון עתק, איך אתה נותן לי את זה?.

אמר לי גיסי מרן זצ"ל: אני מכיר את התורה הקדושה, בתורה הקדושה כתוב שצדקה עושים במבחר הנכסים, וכמו שכתב הרמב"ם (פ"ז מהל' איסורי מזבח הי"א) "שהרוצה לזכות עצמו יכוף יצרו הרע וירחיב ידו ויבוא קורבנו מן היפה המשובח ביותר שבאותו המין שיביא ממנו... והוא הדין לכל דבר שהוא לשם הא-ל הטוב שיהיה מן הנאה הטוב. אם בנה בית תפילה יהיה נאה מבית ישיבתו. האכיל רעב מן הטוב והמתוק שבשולחנו. כיסה ערום יכסה מן היפה שבכסותו. הקדיש דבר יקדיש מן היפה שבנכסיו, וכן הוא אומר כל חלב להשם, עכ"ל.

וממילא גם כאן זה צדקה כיון שאין לו תפילין, לכן עושים במבחר הנכסים, ה"מבחר" שלי זה התפילין האלה. אין לי מבחר יותר גדול מזה, ואני עושה מה שהקב"ה צווה.

נכדי הנ"ל היה שמאלי, וגיסי מרן זצ"ל הלך בעצמו וסידר לו את התפילין שיהיה על הצד הטוב ביותר.

אשתו לא הכינה, חיכה והמתין לה עד שתתפנה ותכין, ויאכלו יחדיו. הצדיק והגאון הזה, קדוש עליון, שראשו בשמים, אבל בארץ הוא גם, ולא אכל אף פעם לבד.

הקב"ה יעזור לנו, ונשמתו תהא צרורה בצרור החיים.

בשלימות המוכחרת שיש בעולם, בלי עיקולי, בלי פשורי. עשה כל מה שצריך לעשות, ולקיים כל מה שכתוב בתורה, בלי כל שינוי, זה היה רבי חיים.

במסע אשכבתיה דרבי, סיפר בנו הג"ר שלמה שליט"א לעיני כולם, שאבא מעולם לא אכל בלי אשתו. ואם

הספד בהיכל ישיבת מיר, בירושלים עיה"ק יום ראשון כ"ד אדר ב' תשפ"ב

לא השאיר כמותו בעולם

שעון מעורר שיעורו ממנוחת הצהריים בשעה ארבע בדיוק, אז הוא התפלל להקב"ה שיעיר אותו בזמן ללימודו, ואכן ביום הראשון בשעה רבע לארבע בדיוק, הגיע זכוב והקיצו משנתו. וכך גם ביום השני, חוזר חלילה, כך במשך עשר שנים. ופעם אחת, התעורר מהזכוב, אך החליט להמשיך לישון רק עוד כמה דקות מועטות. ומאותו יום ואילך, פסק הזכוב ולא בא יותר! לא יאומן, אדם ששולט על העולם, כל העולם משרת אותו, הבריאה כולה משועבדת אליו ומשרת אותו, הזכובים משרתים אותו.

אין אשכול לאכול - איש שהכל בו

הבאנו כבר במסע ההלוייה, את דברי המדרש בשיר השירים (א, סא) שכתוב שם דבר נורא: "אשכול הכופר דודי לי", אומר המדרש: "רבי ברכיה אמר, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, בשעה שאתה מיצר לי מימר לי, דודי לי, את נעשה דודי ורואה אי זה הוא אדם גדול שיש בו שיכול לומר למידת הדין די, ואת נוטלו וממשכנו בעדי. הדא הוא דכתיב אשכול הכופר, מהו אשכול, איש שהכל בו – מקרא, משנה, תלמוד, תוספתות ואגדות. הכופר – שמכפר עוונותיהם של ישראל".

באתי בדחילו ורחימו, למקום שלומדים תורה הקדושה ונמצאים פה גדולי ישראל, ראשי הישיבות, ותלמידי חכמים מופלגים, רבנן ותלמידיהון. ברשותכם, נדבר קצת על כבוד התורה של רבינו רבי חיים זצ"ל שגדולי הדור, גדולי עולם, קבעו ואמרו שלא השאיר כמותו בעולם.

לא היה לו בעולמו כלום חוץ מהתורה. הוא ידע את כל התורה כולה, למד אותה שבעים שמונים פעם, ש"ס, בבלי, ירושלמי, ספרא, תוספתא, מדרשים, שו"ע. לא השאיר כמותו בעולם...

אני אספר משהו מבהיל, באתי ביום אחד לבית, היה לנו קביעות מדי יום שישי, וגיס זצ"ל נתן לי יין לשתות, שאלתי אותו "רביה, מה זה?", ואומר לי "זה סיום מסכת", ביררתי ושאלתי, והזדעזעתי, בני המשפחה אמרו לי שהוא סיים תוך כדי השינה בלילה מסכת ברכות... הזדעזעתי... ממש לא השאיר כמותו בעולם!

הרבנית בת שבע ע"ה סיפרה לי, שבעלה הגדול מרן זצ"ל סיפר על "אברך אחד" [והיה ניכר שמספר על עצמו], שלא היה ברשותו

נעשה "מגן לך", שהוא מכפר עוונותיהם של ישראל.

כשיש ת"ח לא צריכים לא מגן ולא רומח

והנה הבעל הטורים (דברים א, ג) מביא מדרש מתנא דבי אליהו (פרק י), על הפסוק בשופטים (ה, ח) "מגן אם יראה ורומח בארבעים אלף בישראל": "לומר אם יהיה תלמיד חכם אחד בין ארבעים אלף, אין צריכים לא מגן ולא רומח, כי תלמיד חכם מגין עליהם מאויביהם".

והנה התוס' בברכות (לא, ב ד"ה מורה) כתבו שגדול הדור נחשב הרב'ה של כל כלל ישראל, וכמו שמפורש שם ששמואל הנביא בהיותו נער אמר לעלי הכהן שקרא לכהן דווקא שישחוט, ואמר שמואל הרי שחיטה כשירה בור, ואמר לו על זה עלי "מימר שפיר קא אמרת, מיהו מורה הלכה בפני רבו את, וכל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה", ונתקשו התוספות מדוע עלי נחשב רבו היה רק פגשו אז בפעם הראשונה, וכתבו שם התוספות: "ואע"פ שלא למד עדיין בפניו, מ"מ גדול הדור היה, ובא ללמוד לפניו".

אני רוצה לשאול את התלמידי חכמים: אם יצטרכו מגן, חס ושלום, יבואו ערבים ויתנפלו, פה כתוב שלא צריכים רומח, פסוק מפורש, האם באמת לא ניקח רומח? אני לא חושב שכך יהיה.

[ושם בהמשך המדרש: 'אמר לו הקדוש ברוך הוא (לאאע"ה), אל תירא אנכי מגן לך, מנח לא העמדתי מגינים וצדיקים וממך אני מעמיד מגינים וצדיקים, ולא עוד אלא שבניך באים לידי עבירות ומעשים רעים אני רואה איזה הוא אדם גדול שבהן שיכול לומר למדת הדין די ואני נוטלו וממשכנו בעדם, שנא' אשכול איש שהכל בו מקרא ומשנה תלמוד תוספתות ואגדות, הכפר, שמכפר עוונותיהם של ישראל, בכרמי עין גדי, אני נוטלו וממשכנו בעדם].

וברצוני להוסיף שכתוב במשנה בסוטה (מז, א): "משמת יוסי בן יעוזר איש צרידה, ויוסי בן יהודה איש ירושלים, בטלו האשכולות", ומביאה ע"ז המשנה את הפסוק במיכה (ז, א) 'אין אשכול לאכול בביכורה אותה נפשי', דהיינו שנפשי מתאוה לתאנה טובה המבכרת להתבשל.

והגמ' שם (עמ' ב) מוסיפה על זה: "מאי אשכולות, אמר רב יהודה איש שהכל בו", ופירש רש"י שם: "שהכל בו. תורה באמיתה, ואין דופי ושכחה ומחלוקת". ויתכן מאד שהכוונה לאותו אשכול הנ"ל משיר השירים, איש שהכל בו, מקרא, משנה, תלמוד, תוספתות ואגדות, תורה באמיתה, בלי שום דופי, שכחה ומחלוקת. זה היה רבינו הגדול צוק"ל. ואותו אשכול הוא

"ובדידי" הוה עובדא ששלח רבינו אותי אצל אחי הקטן וגדול ממני בכל מילי דמטיב חסידא קדישא הגאון מוהר"ש זלמן זללה"ה לאמר לו בצווי משמו, שלא יקבל שום מלאך מגיד אשר יבוא אצלו, כי בזמן לא כביר יבא אליו מלאך מגיד. ואמר אף כי מרן הב"י היה לו מגיד, היה זה לפני ב' מאות שנה שהיו הדורות כתקנן, והיה שרוי על אדמת הקודש, לא כן עתה שרבו המתפרצים ובפרט בחו"ל א"א כלל שיהיה כולו קודש קדשים בלי שום עירוב כלל, ובפרט הגילויים אשר בלא תורה, נפשו בחלה בהם, ולא היו נחשבים אצלו כלל וכלל, ע"כ לשון קדשו.

הרי מבואר שבדורותינו יש מתפרצים, ויש עירוב בין קודש לחול, אין זכות לקבל ממגיד. וכך נראה בענייננו, שבאמת על פי דין כשיש אויבים ויש בינינו תלמיד חכם אמיתי - לא צריך לא רומח ולא מגן, כי יש תלמיד חכם, וזה כפירה להביא רומח ולהגן. אבל בדורותינו צריכים, כי יש מתפרצים, כמו שכותב רבי חיים וולאז'ין זיע"א, אוי, הלוואי שיחזרו בתשובה.

מרן זצ"ל הורה ליתן מילגה לחקלאי משום שעושה קידוש ה' - ומצוה גזרת מצוה

רבי חיים זצ"ל כל כך אהב כל יהודי, אוי, כמה שהוא אהב יהודים... אני יגיד איזה הלכה משמו: היתה לי שאלה

והתשובה לזה על פי מה שכתב מרנא רבי חיים מוולאז'ין זיע"א בהקדמה לספרא דצניעותא (ד"ה והעולה על כולם), וז"ל קדשו: "...כי לא הראה את נפשו טוב רק בעמלו אשר עמל בחכמה וברעות ובכשרון ואחר רב יגיעותיו, וכאשר חסו עליו מן השמים ונתגלו לו מעיינות החכמה רד"ר וסתרין דתסרין זו היה אצלו מתת אלקים, וזולת זה נפשו לא רצה בם, אף כי רצו למסור לו מן השמים בלא שום עמל ויגיעת בשר רזין וסתרין עליוני עליוני ע"י מגידים מארי דרזין ושרי התורה, לא נשא עיניו לזה, עמו היתה וריחקה, כי שמעתי מפיו הק' שפעמים רבות השכימו לפתחו כמה מגידים מן השמים בשאלתם ובקשתם שרוצים למסור לו רזין דאורייתא בלא שום עמל, ולא הטא אזנו אליהם כלל, וא' מן המגידים הפציר בו מאד, עכ"ז לא הביט אל מראהו הגדול, וענה ואמר לו איני רוצה שתהיה השגתי בתורתו ית"ש ע"י שום אמצעי כלל וכלל, רק עיני נשואות לו ית"ש מה שרוצה לגלות לי וליתן לו חלקי בתורתו ית"ש בעמלי אשר עמלתי בכל כחי, הוא ית"ש יתן לי חכמה, מפיו דעת ותבונה שיתן לי לב מבין וכליותי יעשו כשתי מעיינות. ואדע כי מצאתי חן בעיניו, ואיני רוצה אלא ממה שבתוך פיו, וההשגות ע"י המלאכים המגידים ושרי התורה אשר לא עמלתי ולא חכמתי אין לי בהם חפץ.

לשמה (פסחים נ, ב), וא"כ אמנם הוא כעת רוצה לשמור על הפירות ולכן הוא רוצה להשבית את השדה, כדי שהשדה תהיה פורייה, וזה ממש לא לשמה, אבל עי"ז הוא יבוא לשמה, אתה לא יכול לדעת לאיפה זה יתגלגל, ובפרט שיש קידוש השם שתלוי שלט בשדה שלו - 'כאן שומרים שמיטה', וא"כ ודאי לתת לו, וציויתי את ברכתי, עד כאן תשובתו של רבי חיים זצ"ל [עי' מעשה איש ח"ז עמ' קמ].

אני לא הייתי יכול להשיב כאלו תשובות, אבל רבי חיים זצ"ל כן יכול, והשיב. ובאמת נתנו לו, ואכן פגשו אותו בסוף השנה כשהוא שב בתשובה שלימה, עם זקן ופיאות, כברכת ר' חיים, וציויתי את ברכתי.

יהיה עלינו תביעה, שראינו את מרן זצ"ל, ואיך לא התרוממנו והתעלינו

יש לי שאלה שכואבת לי ואני קצת מפחד ממנה, בחומש במדבר כתוב (יד, כב): "כי כל האנשים הרואים את כבודי ואת אותותי אשר עשיתי במצרים ובמדבר וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי", ראיתם הרי מה שעשיתי, איך אתם עושים מרידה במלכות שמים, איך אתם מורדים בי.

אנחנו ראינו אדם שגדל למעלה, ואני מאד מפחד, ישאלו אותי, ראית את כבודי, הרי בכל העולם כולו דיברו עליו, אין מדינה שלא הכירו אותו ולא

בהלכות שביעית, בא אלי בן אדם, בעל שדה בארץ ישראל, ואומר שהוא מבקש ממני פרוטקציה, שיכניסו אותו בין אלו שמקבלים מילגות תמיכה מ'קרן השביעית' בעבור השבתת השדות, אני שמתי לב שהכובע שלו והכיפה שלו מגוהצת, סימן שהוא לא הולך כל הזמן עם כובע, שאלתי אותו בעדינות: 'הלכות שבת אתה יודע?', הוא משיב לי: 'מאיפה שאני ידע, אני לא שומר שבת...', אמרתי לו: 'אז איך נפלת על המצווה הזאת של שביעית?!', הוא משיב: 'שמעתי מאגרונומים מומחים שמנוחת הקרקע אחת לכמה שנים חיונית עבורה, ומביאה תועלת לגידול התבואה בשנים הבאות...'

לא ידעתי מה להשיב לו, לתת לו מילגה או לא. באתי לגיסי רבינו שר התורה זצוק"ל, אמרתי לו: 'רבי', תגיד לי, מה אני עושה איתו? להמליץ בעדו? איך להמליץ, הרי הוא אומר מפורש שהוא לא שומר שבת, ושכל כוונתו רק לתועלת השדה ולא לשם מצוה' [יעו' בחזקוני ויקרא כה, ב עה"פ ושבתה הארץ שבת לה', דפירש"י לשם ה', וביאר החזקוני כלומר לא תהא כוונתך להוביר כדי לטייבה, אלא כדי לעשות מצות הקב"ה, וכ"כ באלשיך יעו"ש].

השיב לי ר' חיים תשובה עצומה, שהשתוממתי ממנה: 'מצווה גוררת מצווה, מתוך שלא לשמה בא

הפסיק באמצע הלימוד. פעם אחת הגיעה הרבנית ע"ה ואמרה שיש כאן אשה שמאד בוכה, רבי חיים זצ"ל אמר שתיכנס, היא נכנסה, וסיפרה שהיא מטופלת בילדים רבים, וצריכה כעת ללדת ילד נוסף. והרופאים אומרים שבעובר יש מומין רבים, ועל כולם יש תרופה שאפשר לנסות רק העובר עלול למות, והניתוח מסוכן מאד. מה עליה לעשות.

רבי חיים שקע בהרהורים, ואני אמרתי למי שהיה שם, בא נגיד בינתיים פרק תהילים בשביל האשה הזו. כשסיימנו, קם גיסי זצ"ל ואמר: "במקרים רבים מתברר שהרופאים טועים בהערכותיהם, ואם שואלים אותי במקרה שלך אני אומר לא לעשות מאומה, והעובר יצא ללא פגם". הייתה שם עוד רבנית שבאה איתה, והתחילה לשאול "אבל...", השתקתי אותה, ואמרתי לה "הרבנית, שמעת הרי מה שהרב'ה אומר, אין כאן אבל".

כולם יצאו, אני נשארתי עם רבי חיים זצ"ל, וניגש אחד מבני המשפחה לרבי חיים זצ"ל, ואומר שיסלח לו שהוא חצוף, אבל הוא רוצה לשאול, הרי הרב'ה לא בירך, הרב'ה אמר שהוא יצא בריא, הרי הרופאים אומרים לא כך, והם יודעים טוב מה שהם מדברים, הם למדו, ויש להם את חכמת הרפואה, איך הרב'ה אומר כך. והוא ביקש מחילה כמה פעמים קודם לכן.

שמעו עולם. אנשים חילוניים פונים אליי מכל העולם כולו אנו רוצים לנחם, להשתתף באבל הגדול. עוד לא היה דבר כזה, ויש תביעה, אתה ראית את כבודי, האם אתה משתדל?, אתה מתנהג בהתאם?.

וכן מצינו בגמ' (ברכות יז, ב) שנחלקו האמוראים בפירוש הפסוק בישעיהו (מו, יב) "שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקה", ורב אשי אמר שהפסוק הולך על בני העיר מתא מחסיא, דאבירי לב ניהו, דקא חזו יקרא דאורייתא תרי זימני בשתא, ולא קמגייר גיורא מינייהו. דהיינו, שהם רואים כבוד התורה ב' פעמים בשנה, כשהיו נאספים ישראל באדר לשמוע את דרשת רב אשי בהלכות הפסח, ובאלול לשמוע את דרשתו בהלכות החג, ואעפ"כ לא התגייר מביניהם אפילו גר אחד.

מבואר שהיה עליהם תביעה, וקוראים להם "אבירי לב", הרי ראיתם כזה כבוד התורה, איך לא התגיירתם, איך אף אחד מכם לא קם ונהפך להיות יהודי. וכך גם אני יש לי פחד, שישאלו אותי, הרי ראית אדם גדול, ראית את הכבוד התורה העצום שהיה לו...

מרן זצ"ל אמר שמי שהוא "בעלי אמנה" ההנהגה עמו אינה בדרך הטבע

היתה לי קביעות ללמוד עם מרן זצ"ל מדי יום שישי, והוא אף פעם לא

לוותר ממונם לנוי הידור מצוה, ולצדקה, ולהוצאת שבתות וימים טובים", עד כאן לשון קדשו.

הרי מבואר שאנשי אמנה הם אנשים אשר בוטחים בהקב"ה, וסומכים עליו לעשות טוב, ואין דואגין לחסרון, לא חוששים שיהיה חסר להם דבר, וגם מוותרים מממונם לנוי הידור מצוה [וכמו ששמעתי ממו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שהכוונה גם למי שנותר יותר מחומש]. וגם אותה אישה היא אנשי אמנה, שבוטחת בהקב"ה בכל נפשה, דאמנם אנשי אמנה ממש פסקו בדרגה ובכמות שהייתה בדור של בית המקדש, אך מצוי אנשים יחידי סגולה שהם בדרגה שכזו, ואיתם – אמר מרן זצ"ל – ההנהגה אחרת לגמרי, שלא בדרך הטבע.

שמעתי סיפור מאחד ממקורבי מרן הרב מפוניבז' זצ"ל נסע לחוץ לארץ, והגיע לגביר אחד, שנתן לו צ'ק על סך 250,000 שטרלינג, סכום עתק, היום זה קרוב למליון שטרלינג, הרב מפוניבז' זצ"ל שמח כל כך, ואמר לגבאו שיכולים לשוב כבר לארה"ק. שאלו הרב מה השם שלך, משום שרצה להתפלל עליו להצלחתו, ואמר לו את שמו. שאלו לשם אביו ואמו, ואמר לו. כששאלו מה שם אשתך, לא רצה ליתן לו, והתחמק. ושאל שוב בעדינות, והחל

רבי חיים זצ"ל השיבו באורך רוח: "האשה היא צדקת, משום שיש לה שמונה ילדים בבית, ואומרת שמה שאני יגיד לה היא תעשה, היא מאמינה באלוקים, ממילא אצלה אין טבע, היא למעלה מהטבע. כיון שהיא אומרת שתעשה כמו שהרב אומר לה, עם כל הקשיים – טבע לא שולט בה".

רבי חיים גמר. ואחרי זה ביקש שיבררו מה יצא ומה אירע בסוף, ואכן אחר כמה שעות באו וסיפרו שנולד ילד ללא שום פגם. זה הסיפור כמו שאני ראיתי. כשרבי חיים אומר – האלוקים מדבר מגרוננו, אך רציתי לדעת ולהבין מהיכן מקורותיו.

דהנה תנן בסוטה (מח, א): "משחרב בית המקדש, בטל השמיר ונופת צופים, ופסקו אנשי אמנה מישראל, שנאמר (תהלים יב, ב) הושיעה ה' כי גמר חסיד" – כי פסו אמונים מבני אדם וגו'. ופירש רש"י שם: "אנשי אמנה. בוטחים בהקב"ה וסומכין עליו לעשות טוב, ואין דואגין לחסרון", עד כאן לשון קדשו.

ועוד איתא בגמרא שם (עמ' ב): "ופסקו אנשי אמנה. אמר רבי יצחק, אלו בני אדם שהן מאמינין בהקב"ה, דתניא רבי אליעזר הגדול אומר כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר אינו אלא מקטני אמנה וכו'...", ושם פירש רש"י: "שמאמינים בהקדוש ברוך הוא.

נותן ומממן לה, התחמקה והשיבה "הקב"ה נותן לי". פעם אחת שאלוה מאיפה הכסף לדבר הזה, ומדוע עושה כך. וסיפרה את כל הסיפור עם רבי שלמה זלמן, שאמר לה שאם תעשה דברים שלא חייבת – גם הקב"ה יעשה עמה דבר שלא חייב. ושאלוה מה היה, אמרה: "היום בלילה אני מחתנת את הבן השלישי שנולד..."

גם באותו יום של החתונה היא לא ויתרה והגיעה לעשות חסד. כל החתונה בזכות העגלות האלה, בזכות החסדים, בזכות הדברים שהיא לא הייתה חייבת לעשות.

וזה מה שאמר רבי חיים זצ"ל, דברים שאדם עושה כשהוא לא חייב, מסירות נפש להקב"ה, לתורה, וחכמיה, איתו לא מתנהגים בדרך הטבע. יש עמו הנהגה אחרת.

הקב"ה יעזור לנו, יעזור לישיבת מיר הנפלאה, כזה מקום תורה קדוש, שהיו פה גדולי עולם, מרנן רבי אליעזר יהודה פינקל זצ"ל, רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, רבי נחום פרצוביץ זצ"ל, שיגדלו פה תלמידי חכמים גדולי עולם, שכולנו נזכה לראות אותם ואת גדולתם. והקב"ה יעזור לכל עם ישראל, ונראה בגדולת הקב"ה, ואת האמונה, והקב"ה לא משאיר את העולם לבד, הייתה כאלמנה ולא אלמנה ממש, והחיים והשלום לכל התלמידי חכמים היקרים והאהובים, ולראשי הישיבה.

לגמגם ולהשתמט, והבין הרב זצ"ל שאותו גביר נשוי לגויה. מיד הלך הרב זצ"ל, ונתן לו את כל הכסף בחזרה, ואמר שלא רוצה לקבל כסף כזה מאדם כזה!

זוהי מסירות נפש, ולכן ישיבת פוניבז' זכתה להיות מעצמה של תורה ויר"ש. הרי זו מסירות נפש מאין כמותה, עם הכסף הזה הוא יכול היה לשוב מיד ולכלכל את הישיבה, אך מסר את נפשו שלא ליקח.

גיסי הגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א סיפר לי סיפור נחמד, שהגיעה לאביו מרן הגרש"ז זצוק"ל אשה בבכי נוראי, וסיפרה לרבי שלמה זלמן זצ"ל שהיא נשואה שנים רבות, והקב"ה לא פקד אותה בזרעא היא וקיימא. אמר לה רבי שלמה זלמן: "הקב"ה חייב לך משהו?"... היא שמעה את זה, וכמעט התעלפה, היא חשבה שכעת תבוא הישועה, והנה אומר לה "הקב"ה חייב לך משהו?", ואמר לה רבי שלמה זלמן: אל תיבהלי, אם את תעשי דברים שאת לא חייבת – יעשה איתך הקב"ה דברים שהוא לא חייב...

הלכה האשה לבעלה, ואמרה שרוצה לילך להתנדב בבתי החולים, ולחלק אוכל ומזון לחולים ולמשפחותיהם הממתינים, ואכן הביאה עגלה מלאה כל טוב שבעולם, וחילקה מיני מאכלים, כשעל כל מאכל כתבה מה מברכין. וכך במשך שנים הסתובבה וחילקה ועשתה חסד, וכששאלוה מי

הגאון רבי משה שאול קליין שליט"א
 רב דשכונת אור החיים בני ברק ובעמח"ס ויקהל משה

ראשי פרקים מדברי הספד והתעוררות שנאמרו על גאון ישראל וקדושו מרן שר התורה רבי חיים קניבסקי זצ"ל

ומעלותיו העצומות הם כהפקר לכל, וכל החפץ ליטול ולזכות בהם יבא ויטול כי הכל נעשים קרוביו, וכולם יכולים לירש אותו, וללמוד מדרכיו.

ג. עיקר זכות ההספד הוא מה שהחיים למדים מדרכי עבודתו ותורתו של הצדיק, את יגיעת התורה שלו, את ההתמדה שלו, את הפרישות מהבלי עולם הזה, וכמאמר החכם שהובא בחובות הלבבות (שער חשבון הנפש פרק ג' חשבון כ"ה) כשם שהמים והאש אינם יכולים להיות בכלי אחד, כן אהבת העולם הזה ועולם הבא אינם יכולים להיות בלב אחד.

ד. בגמרא במסכת כתובות (דף ק"ד ע"א) איתא בשעת פטירתו של רבי

זקף עשר אצבעותיו כלפי מעלה, אמר רבש"ע גלוי וידוע לפניך שיגעתי בעשר אצבעותי בתורה, ולא נהייתי אפילו באצבע קטנה, וכתבו התוס' לא נהייתי אפילו באצבע קטנה, דאמרינן במדרש עד שאדם מתפלל שיכנס תורה לתוך גופו, יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו, ומייתי הא עובדא דרבי, ע"כ.

א. חז"ל אומרים עה"פ גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזה וגו', זו מיתת צדיקים, וביאר החת"ס בדרשות ד'חלי' רומז על חולי כל הגוף, ו'מכה' רומז על מקום מסוים, וכן במיתת צדיקים יש חסרון בכל כלל ישראל, שצנורות השפע של חכמה שבאו ע"י הצדיק נסתמו, וזה רומז על חלי כל הגוף, ויש חסרון בתלמידיו הקרובים שזכו לינק מבאר מים חיים של תורתו וקדושתו, וזה הבחינה של מכה, וזה שייך לומר אצל רבינו חיים זצ"ל אשר הדור זכה לשפע תורה בזכותו, ובפרט אצל תלמידיו ואצל כל תושבי בני ברק שהרגישו שהם חוסים בצילו וניצלים מכל פגע רע בזכותו.

ב. הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל ביאר מאמר חז"ל בשבת (דף ק"ה ע"ב) שתלמיד חכם שמת נעשים הכל קרוביו, כי מדרכו של עולם כל אדם שמת הרי הוא מניח את נכסיו כירושה לקרוביו, אבל ת"ח שמת הכל נעשים קרוביו, שכל "נכסיו" וירושתו - הלא המה מדרגותיו הרוחניים והשגותיו

א. נמסר ע"י הבחור החשוב הגאון רבי יצחק פרץ ממכסיקו.

שבשרו יהיה הקלף של תורה שבעל פה, הרי הוא צריך לעבד אותו לשמה, ולעדן את גופו, ולפרוש מתאוות עוה"ז, ואז יכול לזכות להיות הקלף של תורה שבע"פ.

ז. ובזה אמרתי שיש לפרש קושית הראשונים ז"ל, דהנה בקידושין (דף לג ע"ב) איתא ששאלו מהו לעמוד מפני ספר תורה, והשיבו, קל וחומר מפני לומדיה עומדים מפניה לא כל שכן, ע"כ, ומשמע בגמרא דיש סברא דס"ת חמיר מת"ח, ואילו במסכת מכות (דף כב ע"ב) איתא כמה טפשי שאר אינשי דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי גברא רבא, ומשמע דגברא רבא יותר סברא לכבד מס"ת, ועיין בר"ן בקידושין מה שתירץ, אמנם יש לומר שיש ב' דרגות, יש לומדיה, דהיינו מי שלומד תורה שבכתב, או אפילו תורה שבעל פה, מ"מ אינו נעשה חלק מן התורה, והרי הוא כמחזיק דברי תורה בתוך מוחו, וזה בבחינת ארון קודש, בזה ודאי ס"ת חמיר מארון הקודש, אבל יש בחינה של גברא רבא, דהיינו מי שזכה ללמוד תורה שבע"פ והוא נעשה חלק מן התורה עצמה, בזה אמרינן כיון שהאדם עצמו ס"ת יש לכבדו יותר מס"ת עצמו.

ח. ובזה יש לבאר שרבינו הקדוש קודם פטירתו בא ללמד דרך איך אפשר לזכות לדרגא כזו שזכה רבינו הקדוש שסידר את כל התורה שבעל פה, ועל זה אמר יגעתי בעשר אצבעותי בתורה, ולא

ה. ונראה לבאר בשנקדים מאמר חז"ל (גיטין דף ס') עה"פ כתוב את הדברים האלה כי על פי הדברים האלה כרתי ברית אתך ואת ישראל, לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא על תורה שבעל פה, ע"כ, ומו"ר מרן הגר"ש ואזנר זצ"ל בעל "שבט הלוי" היה רגיל להזכיר את ביאור המבי"ט למה עיקר ברית עם ישראל הוא על תורה שבע"פ, דהנה תורה שבכתב הרי היא כתובה על קלף, והלומד אינו חלק ממש מהתורה, אבל תורה שבע"פ כיון שאין לכתבה, נמצא שמקום כתיבתה הוא בלב האדם בבחינת כתבם על לוח לבך, ולא עוד אלא שהאותיות של התורה שבע"פ נעשים חרוטין בבשרו, והאדם נעשה הקלף של התורה שבע"פ, אמנם הקלף צריך שיהיה מבעל חי כשר, וע"כ ראויים נשמות ישראל החצובות ממקום עליון לשמש כקלף לתורה שבע"פ, אבל הגויים שאין להם נשמה קדושה אינם יכולים לשמש כקלף של תורה שבע"פ, וע"כ לא כרת ברית עם ישראל אלא על תורה שבע"פ, שזה שייך רק לנשמות ישראל, עכ"ד.

ו. ומו"ר זצ"ל היה מפרש בזה את דברי הטור בהלכות קריאת התורה, שפירש ברכה אחרונה על התורה, אשר נתן לנו תורת אמת, זה תורה שבכתב, וחיי עולם נטע בתוכנו זה תורה שבע"פ, כי תורה שבעל פה הוא בבחינת נטע בתוכנו ממש, שישראל נעשים חלק מן התורה, והיה מו"ר מוסף שאדם שרוצה לזכות

אולם לפי דברינו אפשר לפרש, דהנה פרשת פרה מרמז על טהרה, וכמ"ש בהפטרה וזרקתי עליכם מים טהורים, והסירותי לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר, וע"י הטהרה יכולים ליחקק דברי התורה בתוך לבו של אדם, בלב אבן אי אפשר לחקוק את דברי התורה, רק בלב בשר אפשר לחקוק את דברי התורה, וז"ש הכתוב זאת חוקת התורה, חוקת לשון חקיקה, ע"י שהאדם מטהר עצמו מכל סיג, ומפריש עצמו מהבלי עוה"ז, ע"ז נעשים דברי התורה חקוקים בלבו.

יב. והנה עומדים אנו בשנת השמיטה, שרבינו זצ"ל מסר נפשו לשמירת השביעית בארץ ישראל בכל פרטותיה ודקדוקיה, כפי שקיבל ממרן החזו"א זצ"ל, ואף פעל גדולות ונצורות בענין זה, הן בחיבורים הנפלאים "דרך אמונה" על כל רמב"ם זרעים, הן בחיזוק לימוד ההלכות, בערב שביעית ובשנת השביעית, והן בחיזוק החקלאים גיבורי הכח שומרי שביעית כהלכתה, אשר זכיתי לראות מקרוב באסיפות של "קרן השביעית" בביתו שעמד לימנם וחיזקם ועודדם בדברות קדשו, ואף פעל במישרין למען התמיכה באותם גיבורי כח, ונתן לזה דין קדימה לשאר צדקות, כיון דבזה תלוי קיום הארץ ויישוב ישראל על אדמתן, ונסתלק לגנוזי מרומים בעיצומו של שנת השמיטה

נהניתי מעולם הזה אפילו באצבע קטנה, דהיינו שתי יסודות. א. יגיעת התורה בכל אבריו, בלי להשאיר חלק אחד שאינו יגע בתורה. ב. לא נהניתי מעוה"ז, דהיינו שגופו נעשה הקלף של תורה שבעל פה, ועי"ז זכיתי לכל זה.

ט. וזה שכתבו התוס' דלעיל עד שאדם מתפלל שיכנסו דברי תורה לתוך גופו, יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו, דהיינו שאם רוצה שהתורה וגופו יהיו ס"ת אחד, וגופו יזכה להיות הקלף של הס"ת, צריך להתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו, ואז יהיה גופו ראוי להיות הקלף של התורה שבעל פה.

י. והנה הגאון שר התורה רבינו חיים זצ"ל היה יגע בעשר אצבעותיו בתורה, כל כולו היה יגיעת התורה, והתמדת התורה ללא גבול, אבל גם לא נהנה מעוה"ז, כי מאס בחיי עוה"ז, כי ידע כי עוה"ז ועוה"ב אינם יכולים להיות בלב אחד, כדברי החובה"ל, והכל נעשה מתוך שמחה פנימית אמיתית, וע"כ זכה להיות תורה בעצמו, גופו הקלף של התורה, ובתוכו חרוטים כל תורה שבעל פה, ובספריו הוא מזהיר על טהרת המקוה, כי הקלף של תורה שבעל פה צריך להיות בטהרה.

יא. וזה אפשר לרמז מה שקראנו בפרשת פרה, זאת חוקת התורה, והקשה האור החיים הקדוש למה לא כתיב זאת חוקת הפרה או הטהרה,

להמליץ טוב משם על יושבי הארץ, שיזכו לשמירה מעולה בזכות חיזוק השמיטה, שנתרכו ב"ה הרבה שומרי שביעית בשנה זו, ובוודאי שזכות גדולה בריבוי שומרי שביעית נזקפת לזכות פעולותיו הנשגבות של מרן רבינו זצ"ל ע"י שלוחיו ב"קרן השביעית" ושאר פעולות קודש שעשה בזה.

יג. והקב"ה יעזור שזכות הצדיק ימשיך להגן על עיר בני ברק ועל כל העולם, ונזכה ללמוד מדרכיו, ונזכה כולנו בקרוב לגאולה שלימה בב"א.

הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א
מח"ס "עולת יצחק" ועו"ס

דברים שנשא בפתח שיעורו השבועי במוצש"ק פרשת צו - לעילוי נשמתו של מופת הדור מרן הגאון הגדול רבי חיים קניבסקי זצוק"ל

ענק שבענקים

מותר להספיד ת"ח. מהרי"ץ כותב שם
כך, וראיתי להציע לך לשון הגמרא, כדי
שתעמוד על עיקר השמועה. בקידושין
דף מ"ט [ע"ב] אמרינן, היכא דקידש
אשה ואמר על מנת שאני תלמיד. אין
אומרים כשמעון בן עזאי וכשמעון בן
זומא, אלא כל ששואלין אותו בכל
מקום דבר אחד בתלמודו ואומרו,
ואפילו במסכתא דכלה וכו'.

לא ניכנס לכל הפלפול, מה בדיוק
המשמעות בכך. ואח"כ הוא מביא,
אמנם במסכת שבת דף קי"ד [ע"א]
איתא, א"ר יוחנן, איזהו תלמיד חכם,
כל ששואלין אותו הלכה בכל מקום
ואומרה. שאלה בכל תחום, בכל עניין
ובכל נושא, הוא מיד עונה.

להלכה ולמעשה, בדין של מה נקרא
תלמיד חכם, כתבתי בס"ד
בשלחן ערוך המקוצר [יו"ד חלק ב',
סימן ק"פ, בעיני יצחק הערה מ"ו]
בזה"ל, נְקִיטֵינָן דתלמיד חכם לעניין זה,
אין צריך שיהא בקי בכל התלמוד -
לגבי מי נחשב ת"ח, שמספידים אותו

כפי שציינו מקודם את הדברים, כי
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל היה 'ענק
שבענקים', אלו המלים שאנחנו יכולים
לדבר.

כי למעשה, אין ספק שהוא היה משהו
מיוחד, כפי שמכנים אותו 'שר
התורה', בקי מופלג בתורה שבכתב
ושבע"פ. לא רק תורה שבע"פ, תנ"ך
ש"ס, בקיאות עצומה, ממש 'כמאן
דמנח בכיסתיה'. כל הגמרות, כל
המדרשים, אפילו המדרשים הקטנים
שלא מכירים אותם, שאינם ידועים,
אשר בקושי בדרך כלל רבים לא לומדים
אותם. הכל בכל מכל כל.

מלבד ספריו החשובים. הוא ענה
תשובות לאנשים, בע"פ
ובכתב, לאלפים ולרבבות, בכזו בהירות.
זהו תלמיד חכם, במלא מובן המלה.

מהרי"ץ זיע"א מדבר על כך, בשו"ת
פעולת צדיק [חלק ג' סימן
כ"ז]. הרי בלשון חז"ל, ישנן הלכות
לגבי 'תלמיד חכם', כגון שבחול המועד

בזה"ל, אבל מי אני שאקרא לו שיבוא אלי? אני לא רב וכו'. הא כיצד אקרא לו, שיבוא אלי? חזרתי על כך שוב, וראיתי איך שהוא ממש מתבייש להגיד זאת. להזמין אותו אליו? ההוא מחכה שרק יזמין אותו, אבל להגרר"ק לא נעים. חדלתי מלבקש. הוא לא החשיב את עצמו כלום. וכי אני מרא דאתרא, שאתן פקודה למישהו לבוא אלי.

עונה ממש מופלגת, ממש אמיתי.

גם כאשר הוא ענה לשואלים בכל תחום בתורה, ממש בכזאת שפלות רוח, ובכזאת צניעות. התפעלתי מאד מכך.

עוצם ידיעת התורה

יש הרבה דברים שנוכחתי אצלו לראות ולשמוע, אבל כעת אומר רק מה שאני נזכר כעת, בשני דברים.

בזמן שהדפסנו בס"ד את הספר רכב אלהים למה"ר יצחק ונה זצ"ל, היו שם כל מיני דברים, הוא הביא כל מיני מאמרים, אשר לא ידענו מהיכן מקורם, ושלחתי אז מישהו לשאול את הגרר"ק. והיו כמה דברים, שהוא לא הכיר. הוא אמר, זהו כנראה ספר קבלה? אז אני לא יודע את המקור. כיון שהוא ידע הכל והתפלא, עד שהבחין שהוא מביא ספרים שאינם בתחומו.

היה לו יד גם בנסתרות, אך כנראה בזה לא חיטט הרבה, כנראה שהוא מהסוברים שאין בדורנו רב מקובל

בחול המועד. הרי כתוב, שת"ח בפניו מספידים אותו. א"כ, מה זה תלמיד חכם? - אלא כל ששואלים אותו באחד המקומות ומשיב. הוא לא צריך לענות בכל המסכתות, אלא אפילו מקום אחד. וגם אין צריך ששיב מיד, אלא אעפ"י שממתין ומשיב אחרי העיון. אחשוב ואעיין, ואתן תשובה. כיון שהוא מוצא את התשובה בעצמו, אז בסדר, זהו תלמיד חכם. הוא גם נחשב תלמיד חכם.

אבל לתלמיד חכם במלא מובן המלה, זכינו גם בדור הזה, ממש ברכה בקרב הארץ, שהשיב מיד תשובה לכל שואל, בכזו בקיאות עצומה.

עונה אמיתית

אבל תדעו לכם דבר נוסף, לא רק שהוא סתם ענה, אלא היה עונה תמיד בנחת רוח ובשלוה, בכזאת בהירות, ובכזאת ענוה, ממש ענוה אמיתית.

זכורני כי בערך לפני 25-20 שנה, כאשר הייתי בביתו, עוד לפני שהוא התפרסם - אמנם הוא היה מפורסם תמיד, גם לפני חמשים שנה, אבל הוא התפרסם יותר ויותר בשנים האחרונות - חוץ מכל הדברים האחרים שדיברתי איתו, ביקש ממני אחד מראשי הישיבות, הוא רצה שהגר"ח קניבסקי יזמין אותו. הוא ביקש ממני, תגיד לו שיקרא לי. כנראה הוא רצה להתכבד בזה, שהוא בא אליו. או סיבה אחרת. אמרתי זאת לרב קניבסקי, והוא ענה לי

תימן, חושבני כי הרבה זה בזכות שהוא הכיר את ספריו של גאון עוזנו מהרי"ץ זיע"א. אביו - הסטייפלר זצ"ל, בעל קהילות יעקב - למשל, אינני חושב שהוא הכיר, אפילו שהספרים כבר נדפסו בזמנו אבל הם עדיין לא הופצו, וכנראה לא הגיעו לידי. ולכן כתבתי בס"ד במבוא לשלחן ערוך המקוצר, נוכח השלחן [פרק ד' סוף דף 26 ודף 27], על כגון אלה אמנם יאותה מ"ש בספר ארחות רבינו בעל קהילות יעקב (בני ברק ה'תש"נ) חלק א' דף מ"ב שאין שייך אצלם אל תיטוש בנוגע למנהגיהם, כי נבעו מחוסר ספרים וסופרים ע"ש. אך לא באופן כללי כמו שסבר, ולכן אמר שצריכים להתנהג כשולחן ערוך ומשנ"ב, כי במחכת נעלם ממנו ומכיוצא בו גדולתם בתורה של רבני ערי תימן הגדולות והידועות, ומהם הוראה יצאה לכל סביבותיהם, ולא הכירו חיבוריהם החשובים, ואפילו שו"ת פעולת צדיק לגאון עוזינו מהרי"ץ ידענו כי לא ידעו הם ממנו מאומה, וע"ע לעיל פרק א', ולקמן פרק ו' ד"ה לא זו. והגיעו לידיהם של רבני תימן הרבה מספרי האחרונים בכל מקצועות התורה, ואף אחרוני-אחרונים הספרדים ואפילו האשכנזים, כגון הגר"א, ברכי יוסף, קתם סופר וכתב סופר, רעק"א וכו' יעו"ש.

שיכול ללמוד ממנו. קבלה כשמה כן היא. כבשי דרחמנא, שהטעות והשגיאה בהם מסוכנים מאד. על כן העדיפו לעצור כאן. ואכמ"ל.

דבר נוסף, חיפשו פעם, הוא אמר להם שישנו מדרש שכתוב כי נבוכדנאצר היה בגובה טפח, ולא זכרו היכן המקור. והנה אז בזמנו, יצא המחשב עם אוצר החכמה, ואמרו לו, חיפשנו במחשב ולא נמצא. שאל אותם, איך חיפשתם? אמרו לו, חיפשנו לפי 'נבוכדנאצר, טפח'. אמר להם, לא, לא ככה. לא כתוב שם 'טפח', אלא 'פושכא', בלשון ארמית. ואז חיפשו ומצאו.

זה בילקוט שמעוני דניאל רמז תתרט"ב, לגבי הפסוק [דניאל ד', י"ד] וְשָׁפַל אֲנָשִׁים יָקִים עֲלֵהָ. פושכא, הוא תרגום של טפח. וע"ע בערוך. בהערות לילקוט שמעוני כתוב שהוא זָרַת, וצ"ע.

דומה למלאך מכל הבחינות

אנחנו מדברים בשיעורים האחרונים - ועוד מעט בעזרתו יתב' נמשיך לדבר - לגבי הרב שדומה למלאך ה' צבאות. ואכן ממש מתאים לו התואר הזה, מכל הבחינות.

חיזק מנהגי יהדות תימן

הזכירו מקודם, שהוא היה מחזק ומעודד את מנהגי יהדות

אבל עכשיו לגבי הגר"ק זצוק"ל, היו גדולים, וממילא החשיב את המסורת שלהם. זכורני כי היגשתי לו בזמנו את הספר פסקי מהרי"ץ על הלכות סוכה, ואחר זמן שאלתי אותו, והוא אמר לי, אכן, ניכר מהספר שהוא גברא רבה. וזה כבר נדפס במבוא ספר אור ההלכה שולי דף 20. הוא כבר הכיר, שביהדות תימן

כמוכן כאשר שאלו אותו, על כך שהתימנים אוכלים חגבים, הוא הצדיק זאת באַמרו, יש להם מסורת. ואכמ"ל. תנצב"ה.

הגאון רבי יעקב עדס שליט"א
מח"ס "דברי יעקב"

מכתב נדיר במשנת ודרכיו של מרן שר התורה הגאון האדיר רבי חיים קניבסקי זצ"ל

בסיעתא דשמיא

לכבוד הגאון החסיד מוהר"ר גמליאל
רבינוביץ שליט"א [בן הגאון החסיד מוהר"ר
אלחנן שליט"א]

קיום המצוות עשה דאורייתא של
ואהבת את הויה אלוקיך בכל לבבך
ובכל נפשך ובכל מאודך הוא על ידי
לימוד תורה שבעל פה בעמל ויגיעה

ג. ובצירוף לדברי הרמב"ם בהלכות
תשובה פרק י' הלכה ו' [זה ההלכה
האחרונה בכל ספר מדע של הרמב"ם]
שכתב וזה לשונו דבר ידוע וברור [א"ה
זה לשון חריג בדברי הרמב"ם ויש
ללמוד מזה עד כמה הדברים דלקמן הם
מוכרחים] שאין אהבת הקדוש ברוך
הוא נקשרת בלבו של אדם עד שישגה
בה תמיד כראוי ויעזוב כל שבעולם חוץ
ממנה כמו שציווה [השם יתברך בתורתו
הקדושה בפרשת ואתחנן בקריאת שמע]
ואהבת את הויה אלוקיך בכל לבבך
ובכל נפשך ובכל מאודך

בדבר בקשתו לכתוב דברים ללמד
לרבים ממשנת הגר"ח הנני
לשלוח לכבודו את הדברים דלקמן

ענף א.

א. הדברים הכתובים לקמן לדמותו של
מרן הגר"ח אינם השערות אלא על
פי שיחות אתו עצמו שבשנתיים וחצי
שגרתי בעיר בני ברק לפני כעשרים
וחמשה שנים הייתי הולך הרבה מאוד
אליו בשעות לימודו כמה שעות כל יום
ברוב הימים בכלל חזון איש ומדבר
אתו שיחות אף ארוכות עיקרם במשא
ומתן בסוגיות הש"ס והפוסקים ופעמים
גם בהשקפת התורה [אין הכוונה בזה
להשקפה פוליטית שזה לא התחום שלי
אלא השקפה על דרך חיי האדם על פי
התורה הקדושה

ד. והעולה מצירוף שני דברים אלו הוא
דרכו של הגר"ח בהתמסרות עצומה
ללימוד תורה תוך עזיבת כל ענין אחר
בעולם

ה. ועיקר כל דרכו כל חייו היתה שכל
מה שענין אותו בחיים היה עשיית
רצון השם יתברך בכלל ובעיקר על ידי
ריבוי לימוד תורה שבעל פה בעמל

ב. אם נבוא למצות את תמצית חייו
ודרכו אפשר להגדירם בדברי מדרש
תנחומא בפרשת נח שמפרש שעיקר

לימוד בית הספר או תלמוד תורה יש להם התלבטות אם להמשיך בישיבה שעל טהרת הקודש או ללכת ללמוד במוסד שגם יש בו לימודי חול מבקש מאוד ללמוד עם תלמידים אלו את חוברת זו כדי לשכנעם להתמסר באופן מוחלט ללימוד התורה בלא שום הוספות אחרות

יא. החוברת נדפסה בשם אהבת תורה וגם נמצאת כולה בספר שיח יעקב שער שני שנדפס על ידיכם הרב גמליאל רבינוביץ שליט"א מרחובות, ואפשר לקבלו ממנו במייל.

יב. וכן נמצאת החוברת כולה בשינויים מעטים אך שוים בכל עיקרי הדברים בספר דברי יעקב פרקי מחשבה שער שני [בגלל שינויים קטנים שנעשו שם לתיקון הלשון או לתוספת הסבר וראיות וכיוצא בזה לא נדפס בספר זה המכתב מהגר"ח ורק נדפס בחוברת שבפני עצמה וכן בספר שיח יעקב ששם הוא ממש החוברת שעבר עליה הגר"ח]

ענף ב.

א. וכמובן השאלה הוא איך מצליחים לחיות בצורה שאותה הדריך הגר"ח להתמסרות מוחלטת ללימוד התורה ואף אם התמסרות מוחלטת כמו שלו לא כל אחד מסוגל מכל מקום כל אחד כפי דרגתו גם את זה צריך להבין איך עושים **ב.** והתשובה לזה כתובה בספר על ידי דוד המלך בספר תהילים מזמור

ויגיעה להבינם היטב ובשינון רב לזכרם היטב

ו. והיה דעתו מאוד חריפה על מה שלמרבה הצער בשנים האחרונות יש ארגונים שלמים ששמו להם למטרה לשכנע אברכים בעיקר מחוגי היהדות החרדית שתורתם אומנותם לעזוב את דרכם זו ולתת חלק מזמנם ללימוד איזה מדעי חול או מקצוע וכן לעבוד חלק מזמנם באיזה מקצוע

ז. ואף שאם יש מי שמאיזה סיבות הכרחיות עשה כן לא פסלו הגר"ח חס וחלילה והתייחס אליו בכבוד [אך המכובדים ביותר בעיניו היה לומדי התורה בעמלן] אך אותם אלו שמשכנעים אברכים לעזוב במידה מסוימת את לימודם עבור מקצוע היתה דעתו כנגדם חריפה ביותר והורה לי בפירוש גמור לפרסם את הדברים האלה בשמו ובצורה החריפה ביותר ובכל הזדמנות אפשרית למבוגרים בכל הגילים ולצעירים בכל הגילים

ח. לפני כשש שנים כתבתי חוברת בעניני ההתמדה בתורה שבסיס הדעות שבחברת הוא על פי רוח הדברים ששמעתי ממנו בשנים מוקדמות יותר והוא עבר על כל החוברת כולה בלא שום דילוג וכתב מכתב חזק מאוד לעודד הלימוד בחוברת זו וברכות עצומות ללומדים בה ולמלמדים בה והעיקר למכוונים לדרך זו ובעיקר הדגיש שאם יש תלמידים שאחרי סיום שמונה שנות

ז. וכדאי מאוד להיות רגיל בלימוד ספר נפש החיים שער רביעי מפרק י"א עד סוף הספר ולענין הנ"ל בפרט את פרק י"ד

ענף ג.

א. על גדלותו בתורה קטונתי מלכתוב אך מעט מוכרחים לכתוב שכידוע במשך עשרות שנים מידי שנה בשנה היה גומר את כל התלמוד בבלי וכל התלמוד ירושלמי וגם המסכתות מהמשניות שאין להם גמרא ומכילתא וספרא וספרי וזוהר ותיקוני זוהר ורמב"ם וארבעה חלקי שולחן ערוך ועוד כמה וכמה מדרשים וספרי חז"ל

ב. ומלבד זה זכה לחבר מדפים שלמים של ספרים בהרבה מאוד חלקים של התורה ומהם ספרים מקיפים ביותר בעיון רב ועמוק מאוד ענינים ארוכים והמפורסם בהם ספרו דרך אמונה על רמב"ם זרעים בארבעה כרכים בעיון רב ועצום

ענף ד.

א. ובקיאותו בכל מה שלמד היתה עצומה מאוד בזכרון פלאי כמו שרואים בספריו את בקיאותו העצומה וכל מה שרואים בהם הוא רק חלק מועט מבקיאותו

ב. ואציין מעט מראי מקומות למקומות שרואים באופן מיוחד את בקיאותו הנה בירושלמי במסכת מועד קטן פרק

ק"ט שכתוב שם טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף

ג. וכוונת הפסוק שאומר דוד המלך שאם דרך משל מציעים לו ללכת לבורסה לזכות במליון דולר או באותו זמן ללמוד דף גמרא הוא מעדיף ללמוד דף גמרא

ד. ואומר דוד המלך שלא שעושה כן רק מפני שמצווה לעשות כך אלא אף טוב לו הדבר כך שהוא יותר נהנה מדף גמרא מאשר ממליון דולר

ה. והיאך זוכה לזה הוא על ידי שידוע שהתורה היא תורת פיך ופסוק זה הוא המקום היחידי בתנ"ך שמוגדרת התורה כתורת פיך [מה שאין כן תורתך כתוב פעמים רבות] וכל מקום שיש לשון חריג הוא מרמז איזה דבר וכוונת הדברים כמבואר בספר נפש החיים שער ד' פרק י"ד שכל רגע שאדם לומד תורה באותה שעה כביכול הקדוש ברוך הוא מלמד אותו את דבר זה והוא ממש בחינת מעמד הר סיני ומכלל כוונת הדברים שבאותה שעה בא שפע רוחני מהשם יתברך ונכנס לתוך נשמתו

ו. ואם האדם מרגיל את עצמו לחשוב בזה יכול עם הזמן לזכות להרגיש את זה וכתוב בחזון איש בספר אמונה ובטחון פרק א' סעיף ט' שלהרגיש בנשמה את הקשר עם השם יתברך זהו התענוג הגדול ביותר שיש בעולם הזה וכל שאר התענוגים של עולם הזה כאין וכאפס לעומת תענוג זה

איזה מצוות מברכים ועל איזה אין מברכין ועל השינויים בשני סוגי ברכות אם בלשון אקב"ו על וכו' או בלשון אקב"ו ל' וכו'

ו. והמעייין בספריו יראה עוד כהנה וכהנה ודוגמאות אלו הם כטיפה מן הים וכל זה בלא עזרת מחשבים ואמצעי עזר לסוגיהם

ז. יש לציין שבספרו דרך חכמה שהוא מהמאוחרים שבספריו והוא על רמב"ם בהלכות קדשים כותב בהקדמה שנעזר במציאת המראי מקומות בספר המפתח שבסוף רמב"ם מהדורת פרנקל ורואים בזה מקצת מענותותו ואמיתותו שלא ראיתי עוד מי שמציין דבר כזה וגם מזה יש ללמוד ששאר ספריו שלא כתב בהם דבר מסוג זה נכתבו בלא שום אמצעי עזר

ענף ה.

א. בספרו נחל איתן סימן ד' סעיף ה' מעמוד מ"ו עד עמוד ס"ז יש דברים באריכות רבה בדיני הכחשת עדים לכמה הלכות שבתורה

ב. וביאר שם בסופו בעמודים ס"ו ס"ז מפתח לשמונים ואחת חילוקי דינים המבוארים שם

ג. וזה מהמקומות בספרו שביותר רואים את כח תורתו

ד. ושם בעמוד מ"ז טור א' שורה ט"ז במוסגר כתוב שביאר אחרי הס"ט

ג' הלכה ה' דף ט"ו ע"א כתבו שאין למדין הלכה מקודם מתן תורה והובאו דברי הירושלמי בתוספות לבבלי במסכת מועד קטן כ' ע"א ד"ה מה חג

ג. והגר"ח בספרו קרית מלך על הרמב"ם בהלכות תפילה פרק ה' מהלכות תפילה הלכה ו' העיר על זה ממקומות רבים מאוד בבבלי כמדומה בערך מאה מקומות

ד. ודבריו שם בקיצור נמרץ ובספר תורת חיים לבראשית פרשת ויצא עמוד תע"ד העתיקו הדברים ופירשו יותר דבריו אך כדאי לכתוב פירוש יותר מורחב

ה. ענין נוסף הנה דעת רש"י בשבת ס"ח ותוספות ועוד ראשונים שדין תרומות ומעשרות מן התורה הוא רק בדגן תירוש ויצהר [דהיינו תבואה ענבים ויין זיתים ושמן] ואילו בשאר מינים זה רק מדרבנן והרמב"ם חולק וסובר שרוב פירות האילן נוהג בהם תרומות ומעשרות מן התורה

ד. ובספרו דרך אמונה בהלכות תרומות ריש פרק ב' ציון ההלכה אות ז' [הוא בכרך שני דף כ"ג ע"א] אסף רשימה עצומה של עשרות רבות של מקומות שרש"י ותוספות כתבו את שיטתם הנ"ל

ה. ודוגמאות לבירור ענין בהיקף יש בספרו נחל איתן בירור דיני הכחשות עדים עם חלוקה לכמות עצומה של אופנים ובירור בענין על

עמוד מאמר בהיקף עצום בעניני ברכת
המצוות ונוסחתן עיי"ש

ו. ועיין בשו"ת קול אריה בענין הנ"ל
בסעיף קודם ומעשה פלא המוזכר
שם כמדומה בהקדמת הספר בענין זה
עיי"ש.

חלוקת עוד י"ד אופנים והוא לכאורה
ט"ס וצריך לומר עוד י"ב אופנים
כמבואר בעמוד ס"ו חלוקה ס"ט וכן
בסיכום יש רק פ"א אופנים

ה. עוד שם בספר נחל איתן סימן ה'
סעיף ג' ס"ק א' מסוף עמוד ע"ו עד

הגאון רבי מרדכי גנוט שליט"א
מחבר הלוח "דבר בעתו"

מהלוח "דבר בעתו" ה'תשפ"ג, ביום ט"ו באדר

והללו המטירו כצהרים מטרות עוז...
באה השמש בצהרים.

לא אוכל לתאר כאן את כל הספון בלבי
וחתום באוצרותי, ברם, השתדלתי
לאסוף הנה מעשים וסיפורים שעלו
ברעיוני בישיבי להעלות דברים
עלי-כתב.

בס"ד זכיתי להכיר את רבנו זצ"ל עוד
בשנות נעורי. כפעם בפעם עליתי

לבית אביו הרה"ג מוה"ר יעקב ישראל
זצ"ל, בעל "קהילות יעקב", אשר נודע
בכינויו "הסטייפלער" - על-שם עיר
מכורתו הורנוסטייפל, בה דרו הצדיקים
לבית הורנוסטייפל, מגזע קדש מחצבתם
שושלת טשערנובל. שמו "יעקב ישראל"
ניתן לו על שם הרה"ק ר' יעקב ישראל
משערקאס, סב הרה"ק ר' מרדכי דב
מהורנוסטייפל זצ"ל - וכו פגשתי גם
בבנו הגרשי"ח זצ"ל, ואט-אט (לא תמיד
היה ניתן להכנס לאביו זצ"ל בשל
חולשתו) - החילותי גם לסור לביתו
ולשאלו שאלות במקומות שהתקשיתי
בהבנתם.

ידיעותיו המופלגות בכל חדרי תורה
משכוני אליו כפרפר אל
האור. תשובותיו השנונות והקולעות

תשפ"ב(ב): תאניה ואניה בבית ישראל,
בעלות גאון ישראל
וקדושו, הצדיק הגדול והמתמיד העצום
מוה"ר שמריהו יוסף חיים (בהגמ"ר
ישראל יעקב) קניבסקי זצ"ל
בסערת-להב השמימה בהדי פניא
דמעלי שבתא לס' "את האורים ואת
התומים" בפתע פתאום, ואין אתנו יודע
עד מה, מבלי תת זמן ואפשרות להעתיר
ולבטל את רוע הגזרה.

באחזי בקולמוס לכתוב שורות שתיים
שאינן הרבי'ה על גאון ישראל,
הגר"א השני, מרן הרה"ג מוה"ר שמריהו
יוסף חיים קניבסקי (הקפיד לכתוב תמיד
בי' אחת בלבד, למרות שהיא סגולה
ונעה. שמעתי מבנו יבדלחט"ל ההג"ר
אברהם ישעיהו שליט"א) זצוק"ל, דומה
כי אינו נוטף טיפות דיו כי אם דמע
מלוח.

בְּקֶרְוֹ של אותו יום עש"ק לפדר "אש
תמיד", פורים של-מוקפותשפ"ב,
החל כבר "שלא על פי דרך הטבע".
החזאים 'נבאו' ש'הטפטופים' (= שרידי
הגשמים הרבים שהומטרו בימים שלישי
ורביעי) - יִפְסְקוּ בבקר יום חמישי, אך
עוד לפני צהרי יום עש"ק - התקדרו
השמים במישור החוף בעבים שחורים,

כשעליתי פעם "לקבל פני רבו ברגל" באחד מימי הוה"מ פסח, בשנים ש"העולם" היה עדיין דליל והיתה שעה נוחה לדבר עמו, אמרתי לו שאני מברכו ברכת הדיוט שכשם שהתחיל עתה בבריאות את מסכת **ברכות** (כ-8-7 דפים ביום, כדי לסיים את התלמוד מע"פ לע"פ, כמנהגו) כן יזכה להשלים את לימוד כל התלמוד, וענה 'אמן'. אמרתי לו שאע"פ שהיה יותר מתאים להתחיל את מסכת **ברכות** בר"ה, ולסיים את התלמוד בער"ה (ובערב פסח לערוך "סיום" על מסכת קידושין, כפי שערך בערב ר"ה), ואף יש בה עניינים המתקשרים לר"ה ולעשיית, דבר יום ביומו, נראה שבאמת ישנם במסכת **ברכות** יותר עניינים המתקשרים לימי החג מאשר עניינים המתקשרים לר"ה ולעשיית, והתחלתי למנותן באזניו. בעודי מדבר בדחילו כפוף ורכון, מתחיל רבנו למנות עמי כמונה מעות, בשפה ברורה ובנעימה קדושה, את המקומות בהם מוזכרים הן עניני יו"ט וחג-הפסח, הן עניני ר"ה ועשיית, ועניני נוצצות כבדולח... מראה כבוד ה' על הר סיני !.

פעם התפתחה שיחה בין מקורביו, כיצד זה קם רבנו מדי יום בשעה כה מוקדמת, הרבה לפני עלות השחר. נמנו וגמרו שאין מנוס כי אם לשאול את הרב בעצמו. ענה להם רבנו: מה אתם חושבים? שהוא לא היה כאן?! כל יום הוא כאן!. הנוכחים לא הבינו אל מי

לספקותי הרבים דרְבָנוּנִי בכל פעם "לחשב מסלול מחדש" ולהגות יותר בתורה ולהתמיד בשינונה. אחת הפעמים הבולטות היתה - כמדומני בשנת תשל"ג - כשפלפתי בסוגיא של "התראת ספק" (נדפס בקובץ "דרך כוכב מיעקב" א' - טשעבין) והגעתי לדברי הלחם-משנה בהלכות קרבן-פסח (פ"א ה"ה) "שסמך [הרמב"ם] על מה-שכתב בהלכות פנהרין שהתראת ספק אין שמה התראת", התקשיתי להבין: הרי שם (פ"ז ה"ד) פסק ששמה התראת, ואם כבר - בהלכות שבועות (פ"ה ה"ב) פסק שאין שמה התראת? - - - בשנים ההן, היה "רבי חיים" - כך נקרא בפי כל, כפי שאהב לשמוע, בהיותו סולד מכבוד - זריז ונמרץ, ובעצמו קם ממקומו והוריד חיש את אחד מכרכי הרמב"ם 'הקטן', ממרומי אחד המדפים התלויים, פתחו והתבונן בקטע המוקשה. לא עברו שניות אחדות, והוא שולף עט ומתקן "שבועות" תחת "פנהרין", מבלי לעיין כלל בהלכות שבועות... (ע"ש ב"ספר המפתח" על הרמב"ם מהדורת הרב שבתי פרנקל. בימים ההם, בהם ארע המעשה, היתה מהדורתו בתחילת הדפסתה, ורק סדר "זמנים" הופיע). הכל גלוי ונהיר וברור לפניו ברגע אחד! בחינת "כאן שנה רבי" (יבמות יא: - הדרף היומי ביום-פטירתו!!), כאילו למד עתה את הסוגיא...

חצות, ולאחר מכן למד משניות (ראו מ"ב סי' א' סק"ט), נ"ך, משנה ברורה, רמב"ם, שו"ע, בבלי, תוספתא, ירושלמי. בהקלעי לעתים לביתו בעש"ק אחר שובו מהמקוה, הבחנתי שהוא 'מעביר את הסדרה' שמו"ת ופירש"י, בפרשות חומש שמות – צרף את לימוד ה'מכילתא', בפרשיות חומש ויקרא את לימוד ה'ספרא' (תורת כהנים) ובפרשיות החומשים במדבר ודברים את לימוד ה'ספרי'. במוצאי שבתות ראיתי שהוא לומד את הזוה"ק על הפרשה. לעתים הייתי שואלו אז שאלות בזוה"ק ויענני בחדוה. פעם התקשיתי מאד בקטע מסויים בפרשת שופטים, והצעתי את תמיהתי ואי-הבנתי לקישור שני עניינים שונים. להפתעתי אף עיין בעצמו בפנים, דקות אחדות, ולאחר מכן ענני: אם הזוהר הבין שישנו קשר – קיים קשר ועלינו להתאמץ להבינו. באמת הם דברים עמוקים, ולא כל מוחא סביל דא, אבל כשעניי השכל פקוחות – מבינים גם זאת. ואידך – זיל גמור, פירושא הוא... – פְּטַרְנִי לחטו"ל.

בין אחד השי"חיים - בהם דנתי עמו אם חזרה גמרא רש"י פעמים רבות – וממילא אט-אט גם מעיינים בתוספות ולמדים אותן – כמוה כלימוד עיון, וענה בחיוב - הגענו למובא במסכת תענית (ז.:-) "ואמר רבי אושעיא, למה נמשלו דברי תורה לשלשה משקין הללו, מים, יין וחלב?... דבר אחר: מה שלשה משקין הללו - אינם נפסלין אלא

יסוכו דבריו, וכשראה שאינם מבינים את כוונתו, המשיך להסביר: היצר הרע!!! כל יום הוא בא לשכנע אותי להמשיך לישון, לנוח... אבל לימוד התורה חזק ממנו, ואני מושכו לבית-מדרשי...

זוכרני שאביו הגאון בעל "קהילות יעקב" זצ"ל ענה לאביו של ילד, שהצביע על בנו והצטדק: "...אבל אין לו חשק ללמוד!" – "ומה אתם חושבים? שלי יש תמיד חשק ללמוד! גם לי אין חשק תמיד ללמוד! אבל אני לומד כי אני מוכרח! כי הם חיינו ואורך ימינו!" - - -

דבר בעתו להביא הנה את מענהו הבא. באחד המחזורים הקודמים של הדף היומי, פנה אליו הרה"ח ר' דוד אלטר רוט הי"ו מקרית ויז'ניץ ובקש ממנו עצה כיצד ניתן להתגבר על הקושי של הבנת מסכת יבמות, ויען: אם לומדים – יודעים את המסכת...

סופר ומונה וזוכר כל הנשכחות

כמה אפייני לספר שבהגיעו לפרקן ודברו בו נכבדות לשדכו עם בתו של מי שאכן נהיה תמיו, הגאון רי"ש אלישיב זצ"ל, התעניין אצל דודו מרן החזו"א זצ"ל על אחיינו, א"ל החזו"א: הוא יהיה הרוגאטשובער השני... ואם ב"רוגאטשובער השני" עסקינן – מן-המפורסמות היה שעבודו ל"חובותיו". את חק-יומו החל בשעות המוקדמות לפנות-בקר באמירת תיקון

הודעת בני הבית "הגר"א כאן" שמתחילתו מאד, וכל היום וכל הלילה לא פסק פומיה מגירסא: "הגר"א כאן, הגר"א הגיע".

ועתה לראיה עצמה: כולנו אומרים את בקשת "יעלה ויבא" כ-150 פעם בשנה וכל בעל-נפש יודע שישנן בה בקשות רבות, מרוממות ומרגשות, הן ברוחניות הן בגשמיות. אך מי מאתנו ספר כמה בקשות ישנן בתפלה-ברכה זו? אם ישאלונו על כך, נענה: קצת יותר מעשר, או בדומה לזאת. לא כן רבי חיים! שמעו ותחי נפשכם: את 8 הבקשות "יעלה, ויבא, ויגע, ויראה, וירצה, וישמע, ויפקד, ויזכר", נכפיל ב-6 נשואי הבקשות "זכרוננו, ופקדוננו, וזכרון אבותינו, וזכרון משיח בן דוד עבדך, וזכרון ירושלים עיר קדשה, וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך", ואת התוצאה נכפיל ב-7 הנושאים: "לפליטה, לטובה, לחן, לחסד, לרחמים, לחיים טובים, לשלום", הרי 336 בקשות שאנו מבקשים שתחולנה ביום פלוני הזה... ואם לא התעייפתם עד הנה, צאו וחשבו כמה בקשות עוד נותרו לנו לאחר הזכרת היום: "זכרוננו... לטובה, ופקדוננו... לברכה, והושיענו... לחיים טובים, וברכר ישועה ורחמים. חום וחסד, ורחם עלינו והושיענו" - - -

ספר לי עמיתי הרה"ג ר' חיים יעקב פרנקל שליט"א: כשקבוצה מחסידות "תולדות אהרן" ההדירה את הספה"ק "בני יששכר" בהצבת אלפי

בהיסח הדעת, אף דברי תורה אינם משתכחין אלא בהיסח הדעת", ולפירוש רש"י: בהיסח הדעת - אם אינו מחזירם תמיד, ואגב-אורחא אמרתי לו שדברי רש"י הללו מרגלן בפומיה דרבנו הקה"ט בעל "ישועות משה" (שליט"א) [זצ"ל] בדברי-מוסרו לכוללנים ולבחורי הישיבות. אזי הפטיר רבנו: הרי אני מכירו שנים! אכן אין זה פלא שכל התורה כולה פרושה לפניו! הן יודעני מימים ימימה שהוא חוזר עליה בכל עת ועונה!

ומעניין לענין באותו ענין: תלמידי הרה"ח ר' שמואל שמעלקא פיליפ הי"ו חלם את הגרשי"ח זצ"ל בחייו. אחר אסון ל"ג בעומר ה"תשפ"א, בתורו אחר מקומו של המאמר בזה"ק המדבר על מ"ה נספים, [לאחר שאמרו לו שהוא נמצא בזה"ק בפר' בחוקותי ולא מציאו], הוא מבחין ברבנו בחלמו וישאלנו חיש לאמר: איה מקומו של הזוהר? וענהו: בפרשת נשא. ויהי כן (קמד:).

לא בכדי כינתיו מעלה הגר"א השני. כגר"א, כן הגרשי"ח, היה סופר ומונה כל אותיות שבתנ"ך, במשנה, בתלמודים ובמדרשים. עוד לפני הבאת ראיה חותכת לכינוי זה, אספר שכשנודע לו לרבי חיים על כרכי חבורו המקיף "דקדוקי הגר"א" על הש"ס, של הרה"ג ר' פסח לייבוויץ שליט"א, התאוה לרכשם. עד כה וכה, שמע המחבר עצמו על התעניינותו היתרה של רבנו בסדרה יעל הוא בעצמו למעונו והספרים בידו.

ואמר שהקושיא - קושיא. שחך רבנו ואמר: אם אבי זצ"ל לא ענה לך, אני אוכל לענות לך?! הרהבתי עז ואמרתי: הנני נכון להראות לכהדר"ג כמה וכמה שאלות בלתי-פתורות שלו שכהדר"ג ענה עליהן... ויען רבנו: אכן נצחתני, אך הפעם באמת לא אוכל לענות יותר מאשר מה שהגמרא בעצמה עונה כשאינה מוצאת תירוץ אחר: **רב פפא - ברייתא דא - לפי נוסח הגר"א - לא שמועא ליה...**

חסד ואמת נפגשו

מעודו לא ישן ביום יותר מ"שינת הסוס", פחות מחצי שעה. למרות התמדתו הנוראה, לא חדל מלקבל אנשים, בהתאם להוראת אביו זצ"ל "כי זו גמילות-הכפר". כיוצא בדבר ענה רק לאחרונה, בזמן שכבר מיעט בדיבור, על שאלת עסקן ציבור שקיבל חו"ג כדי לטפחו ולעודדו, אם יכבה את פלפונו בשעה שלומד עם התלמיד ולא יענה לפונים אליו, ענה אך במלה אחת: **ח-ם-ד...**

בעצמי הייתי נוכח ב'תור' ארוך שהשתרך למעלה מהמדה, בו המתינו גם נכבדים, שו"עים ונשואי-פנים, ואחד מהם, כבר לא היה לשלוט בעצמו ותקף את הגבאים: עשו חסד! למה אינכם מסדרים 'שעות קבלה' רבות יותר לרב, לנוכח הלחץ העצום של הרבים השוחרים לפתחו? הללו פְּטְרוּהוּ במשיכת-כתף ואמרו לו

מ"מ למאמרים הפזורים בו, פנתה אליו בבקשה שיעזור להם למצוא מ"מ אחד שנלאו למצוא איה מקום כבודו, אמר להם רבנו: אין כזה מאמר חז"ל וגם אינו מופיע בספרים החסידיים הנפוצים (וּמְנַאֵם!), אך אולי כוונתו למובא בספר "תניא" בלשון אחרת...

כן ספר לי שההוצאה לאור של הספה"ק "אור פני משה" הִדְדִּיתו ברוב פאר ויקר, אך לא ידעו מה לציין כמ"מ על רעיון מסויים וישאלו את ה'אורים ותומים' ברח' רשב"ם. ומה הגיב מיד? לא ייאמן! - כלום מהדירים אתם את הספר "אור פני משה"?! - לא ייאמן.

תאו שמעו: מנעורי נתחבטתי מאד בקושיא אחת במסכת יומא. לפי גירסת הגר"א באחת מהגהותיו (על הברייתא בדף יא.) אינה מובנת בעייתו הארוכה (לעניות זכרוני: הארוכה ביותר בש"ס) והמפותלה של רב פפא (בדף יט.) על אודות מיקומה של לשכת פרהרין, אם בצפון העזרה אם בדרומה. שאלה זו שאלתי גם את גאוני הדור הקודם וביניהם את אביו הסטייפלה זצ"ל, שאף בקש ממני לשרטט את מפת העזרה על פתחיה, כדי להבין היטב את השאלה. הוא זצ"ל נָסָה לענות בכה ולענות בכה, אך דחיתי - והוא עצמו דחה - את כל נסיונותיו לתרץ את הקושיא. פעם אחת, כנוח עלי הרוח החלטתי לשתף את 'רבי חיים' בְּלִבְטִי אלה. הצעתי לפניו את הקושיא והוספתי ששאלתיה גם את פיו של מר אביו זצ"ל

כאדם שאומר לחברו "יצא איש פלוני נקי מנכסיו, ואין לו בהם הנאה של כלום". מלבד מה שההקדמה "כאדם שאומר לחברו" אינה נצרכת לענייננו, איזה היתר יש לרכילות זו? האם אין ניתן להבין את משמעות המלה "נקי" גם בלי הקדמה זו? ויענני כמן ימא לטיגני: למה אתה מסתכל על מאמרו של בן-זומא בעין רעה? ממקום שאינו טוב? להפך, הסתכל על מאמרו בעין טובה! מילתא אגב אורחא קא משמע לן: כשבא לידך מידע על פלוני שיצא נקי מנכסיו, אל תשמור אותו לעצמך... הודע זאת לעסקנים ופעילי צבור בדרמטיות ובהוספת תיאור קודר: "אין לו בהם הנאה של כלום", כדי שהדברים היוצאים מן הלב – יפנסו אל הלב ויעשו פירות להצלתו... רבנו זצ"ל כיבד מאד את מזכה-הרבים הרה"ח ר' חיים בנימין קירשנבוים ילחטו"א, הנודע בשיעוריו הניידים עלי אוטובוסים בדף היומי, ועוד. כשסיפר לו על מפעלו החדש: לימוד הלכות שבת והסגולות – הרוחניות והגשמיות כאחד - הכרוכות בו, קם מכסאו ויוצא לו את הילקוט שמעוני ויפתחנו לו בראש פרשת ויקהל (רמז תח) ויקרא לו: ויקהל משה. רבנותינו בעלי אגדה אומרים: מתחלת התורה ועד סופה - אין בה פרשה שנאמר בראשה "ויקהל", אלא זאת בלבד. אמר הקדוש ברוך הוא, עשה לה קהלות גדולות, ודרש לפניהם פרבים הלכות שבת, כדי שילמדו ממך דורות

באירוניה: שאלה זו עליך לשאול את הרב בעצמו... הלה הבין את הדברים כפשוטם, ואכן, כשסו"ס זכה להכנס ועמד לפני הרב, גחן ושאל בעוז את השאלה שהטרידתו. ענה לו הרב: למה אין כבודו הולך לרב אחר, שאין לחץ במעונו? – כי אין מי הראוי להעניק ברכות, כי אם הרב המתמיד העצום, ארי בן ארי, היורד ומכה את הארי ביום השלג וכו', וכל כי האי גוונא – ענה הלה. אמר לו רבנו: נו, הרי אם אקבל קהל בשעות יתרות, תורת אימתי נעשית וגם התמודתי מוטלת בספק? אחיה איפוא שיהיה לרב ההוא! - - - תשובתו של ענו שבעונים, שכלל אינו מעלה על דעתו להתגאות בתכונות הנדירות, אותן סגל לעצמו מנעוריו.

פעם התגלגלה השיחה עמו לענין יציאה לחו"ל ואמרתי שאינני יוצא, והלוואי אזכה להיות בארץ ישראל עד סוף מאה ועשרים שלי או בוא המשיח, ואמר לי שגם הוא איננו יוצא כלל מארץ ישראל... כשיצאתי החוצה, הסביר לי נכדו המסור יבדלחטו"א שגם להצעה של תרומת 3 מיליון דולר תמורת גיחה קצרה (הלוך ושוב) לסנדקאות, בלבד) - לא אבה שמוע.

פעם – בהיותו חדא כרעא אארעא וחדא כרעא אמכוניתא - שאלתיו לפשר אריכות לשונו של שמעון בן-זומא (ב"ק מא., ועוד) על הפסוק (שמות כא, כח) "ובעל השור נקי" -

שחוטו יעבור מעל מרפסתי וגגי. רבנו שש מאד על הפעילות הברוכה, באמרו שמרן החזו"א זצ"ל היה מכנה את הפעילות השבתית בחברת החשמל "חילול שבת". למעשה, אע"פ שהתשתית הונחה, לא כל המשפחות שנרשמו לחיבור, בצעוהו לבסוף, בשל סיבות שונות.

לא מעלמא הדין!

לא היה לו שיוור רק התורה הזאת, היא ואין בלתי... פעם מצא את עצמו פוסע לבדו לאחר לוויה שהסתיימה בפאתי רחוב עזרא, פנת רח' השומר (המטה ומלנייה עלו ירושלמה), ושאל את ההולכים לצדו: מהי הדרך הקצרה ביותר לרחוב רשב"ם?

אחר חתונתו גר במשך 6 שנים ברחוב חפץ חיים, בחדר שכור בדירת הרה"ג רבי פינחס שרייבר זצ"ל, לימים דיין מופלג ורבה של קרית פוניבו' באשדוד. לפני עברו לדירה חדשה, חפצה רעיית הרב שרייבר להביע בפניו התנצלות שמא הפריעה לו לעסוק בתורה במשך שנות שכנותם, ושלחה לשם כך את בעלה. הלה נכנס אליו בשעה שלמד עם באי-ביתו וצטט את התנצלותה. 'רבי חיים' כלל לא הבין במה מדובר: איזו אשה? מה אשה? הכי גרה כאן בסמוך אשה?! סובביו החלו להסביר לו ש"מדובר באשת שכנו הרב שרייבר שכל-כך הרבה דברתם

הבאים להקהיל קהלות בכל שבת ושבת ולהפנם בכתי מדרשות ללמד ולהורות לישראל דברי תורה אפור וחתר, כדי שיהא שמי הגדול מתקלם בין בני. מכאן אמרו, משה תקן להם לישראל שיהיו דורשין בענינו של יום, הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, הלכות החג בחג. אמר משה לישראל. אם אתם עושים כסדר הזה - הקדוש ברוך הוא מעלה עליכם באלו המלכותם אותי בעולמי, שנאמר (ישעי' מג, יב) "ואתם עדי, נאם ה', ונאני אל". הוא דפדף להלן והקריא לו (רמז תט): רבי אלעזר בן פרטא אמר. מנין אתה אומר כל מי שהוא משמר את השבת מעליו עליו באלו עשה שבת? שנאמר (שמות לא, טז) "ושמרו בני ישראל את השבת" וגו'. רבי אמר. מנין אתה אומר שכל מי שמשמר שבת אחת בתקנה - מעליו עליו באלו שמר שבתות מיום שבראן הקדוש ברוך הוא עד שיהיו המתים? שנאמר "ושמרו בני ישראל וגו' לדרתם".

ובאותו ענין: מעודו היה לו קשר לאדמו"רי בית ויזעין. הקשר התהדק כשנתקבלה ההחלטה לציית לבקשת מרן ה"חזון איש" זצ"ל ולהשתמש בשבת בגנרטור חלף השימוש בשבת בחשמל מחברת החשמל. פעם דברנו על כך, והודעתיו שמתגבשת קבוצה חסידית בדומזרח הקריה להשתמש בגנרטור שבת - יזמת בר-אוריין הרב טוביה זוהר שליט"א -

ויענני מְהֵרָה-קְדָשׁוֹ סְלֵה: זֶהוּ הַפֶּשֶׁט
הָאִמִּיתִי - - -

גוזר ומקיים

בשלהי אדר של שנת-השבע ה'תשס"ח
הציק לי כאב-ברכים. סברתי
להניח מדי לילה קומפרסים של עלי
כרוב, כפי ששמעתי מזקני מארמורוש,
אך הסתפקתי אם ראוי לעשות כן לנוכח
קדושת שביעית הקיימת בכרוב (גם אם
מדובר בעלים החיצוניים, שבין-כן
ובין-כך מסירים אותם). סברתי לעלות
ל'רבי חיים' ולשמוע תוֹת-דעתו.
כשהגעתי לביתו, היה דוחק עצום
(בחורי חו"ל רבים, מהמקדימים לשוב
חו"לה, באו להפרד ממנו בסוף ה'זמן'),
ולמרות הוראתו לגבאיו שְׁיִרְשׁוּנִי להכנס
ללא תור כל אימת שאבוא "כי זמנו
(זמני) יקר" – לא עלה בידי להפנס.
הגבאים התנצלו על כך ובקשו שאשוב
מחר. אך גם מחר – כיום אתמול כי 'לא
יעבור' כתיב, ונותרתי ללא מענה.
כעבור יומיים, שוב התחלתי לִשְׁרֹךְ דרכי
אל מעונו אך לשמחתי סרה לעברי
כרכרה נהוגה בידי ידיד (אבדלחטו"א),
הרה"ח ר' מאיר יעקב ברנט זצ"ל, והלה
מציע להובילני למחוז-חפצי. מששמע
שפני מועדות ל'רבי חיים' בקש ממני
שאזכיר לפניו את אחייניתו המבוגרה
שתזכה לשידוך הולם, ואוסיף שלמעשה
'רבי חיים' 'חייב' לו הכרת-הטוב בגין
המְצָאת ספר מסויים לידיו, לפני שנים,
בשעה שהיה זקוק לו ביותר... ומסר לי

בלימוד... – נכון, דברנו רבות בלימוד
– עונה רבנו – אך מעולם לא היתה פה
אשה. – האם כבוד הרב סבור שהוא גר
כאן בגפו?! – לא הרפה אחד הצעירים.
– לא חשבת מאומה כיצד הוא גר ועם
מי הוא דר – מצטדק שוב – אשה לא
ראיתי כאן ולא שמעתי קול אשה, ממילא
אין כאן לא הפרעה ולא נזק, לא מינה ולא
מקצתה...
מְעוּדִי היה קשה לי על המאמר הידוע
בשם החק"ר אהרן מקרלין זצ"ל
(ומקורו קדום ב"פלא יועץ" אות ל',
לימוד) "אין חקב"ה מונה דפים אלא
שעות" מדברי המדרש ויקרא-רבה (פר'
כה, ב): אדם עבר עבירה ונתחייב מיתה
למקום, מה יעשה ויחיה? אם היה רגיל
לקרות דף אחד – יקרא שני דפים; לְשָׁנוֹת
פרק אחד – יִשְׁנֶה שני פרקים (בספר
הקדמון "ארחות צדיקים" (שער התורה)
מביא מכאן ראיה שעיקר הלימוד הוא
הגירסא המרובה ולא הפלפול). הרי
שישנה חשיבות לְשָׁנוֹת דפים/פרקים?
כמנהגי בשאלות מעין אלו, עשיתי
"שאלת חלום" ויענוני: אין הכוונה
לקריאת דפים כמשך אותו זמן אותו
הקדיש עד כה לקריאת דף אחד (גם
איכות הלימוד נפגמת) אלא להוסיף זמן
(כפול) לזמן אותו הקדיש עד כה... לא
חלפו ימים אחדים ונקלעתי לביתו.
בהבחיני בשעת הכושר, שאלתי
לחות-דעתו על התשובה שקבלתי,

אנו נמצאים שנה וחדש לפני שנת השמיטה (ה'תשנ"ד) וללימוד מה זה עושה? ענהו הרב: ואף על-פי-כן... עתה הוא הזמן להתחיל! אגב, בשעתו לא ידעתי, אך ברבות השנים גלה הלה את אזני שהוא הבין מיד שכוונת 'רבי חיים' לסגולה ללמוד "הלכות שמיטת כספים" – נושא הטראומה בה היה שרוי – שנמצאות מקץ המסכת, כך שלמעשה הזמן היה שנתים וחדש לפני "מקץ שבע שנים", ובכל זאת אמר לו 'רבי חיים' ללמוד מסכת שביעית מתחילתה...

הייתי נוכח באדם שהזכיר את עצמו לפניו וציין שהוא חולה ב... והנה שמו ושם אמו עלי קוויטל: פלוני בן מחלה. – נו, יש לך כבר 'מחלה' אחת. אינך זקוק ל'מחלה' אחרת – ופטרול לשלום. אחר שנים – פגעתי בו וספר לי שהמחלה חלפה-עברה ללא-שוב. כך עטף את 'מופתיו' באדמת בני חום, חיוך ועממיות (יש לציין שהשם מַחְלָה (במדבר זך, א) נְהַגָה בח' שְׁנָאית ואילו מַחְלָה (שמות טו, כו), ח"ו, נהגית בח' חטופה-פתוחה; ולכאורה הרבר מעכב בקריאה. כן חייבים להבדיל בין נְחֻלָה (במדבר חי, כא) – מלרע - לבין נְחֻלָה (שם לד, ה; תהלים קכד, ג) - מלשון נחל (לרש"י: חוליה), ומלעיל, אלא שאין משיבין על הברכה ולא על הארי אחר פטירתו).

אחד מתלמידי נכנס אליו לבקש ברכה עליו ועל ילדו ואיחל: "הצלחה און די פֿאַות". האב תמה מאד לנוכח

את שמו וסימניו. "כן אעשה כאשר דברת" - הבטחתי לו נאמנה, אך בהגיעי שמה, צבאו על הבית מגדול ועד קטן ונלאיתי למצוא הפתח. החלטתי שאין ברירה, וכי הפעם אצרף את שאלתי לשאלות אחרות שהייתי נוהג לשאלו בכתב וענני עליהן, ובראש הרשימה אזכיר את הנערה המצפה לשידוך, בתוספת הסיפור על הספר וכו'. שבת הביתה וערכתי את המכתב ושלשלתי לתיבת הדואר. כעבור ימים אחדים, באחד מימי ניסן, שבת הביתה אחר שיעורי היומי במלון ויז'ניץ וקראתי מעט ברפרוף את העתון. פתע הבחנתי בְּשִׁמָּה של המדוברת במדור השידוכים: מזל טוב! – קראתי – מכאן שמכתבי כבר הגיע לידי 'רבי חיים' והישועה הגיעה עמו; ולא זו בלבד, אלא – נזכרתי שכבר מאתמול – חדלו הרגליים להציק לי... רק ביום ערב ערב-פסח, שחל אז בשבת הגדול, הגיעני מכתב-תשובותיו וברכותיו, אותן הקראתי כמנהגי בשולחן השבת (הוא התיר להניח עלי כרוב).

באלול ה'תשנ"ב, פנה אליו רעי הי"ד ודמעתו על לחיו בנוגע לצרה צרורה שהתרגשה עליו ועל צוארו. הוא אָחַל לו שהכל יהיה בסדר וינצל מכל רע, אך הלה בקש לעגן את 'הבטחתו' ב'סגולה' ש'רבי חיים' יתן לו... 'רבי חיים' השיאו שיתחיל ללמוד הלכות שביעית, משניות עם פירוש הר"ש, וְגַלְף מחיל אל חיל. לתמיהת הלה "הן עתה

**אבל יחיד עשה לך לוח "דבר
בעתו"!**

כמספד על היחיד דומע לוחי הקטן, שבסייעתא דשמיא מיוחדת לא זז מִחִבּוֹ, ומאות-מאות מדבריו והנהגותיו שזורים בו במשך עשרות שנותיו בחסדי השי"ת. מלבד הסכמתו שהעניק ללוח, ומה שהעביר לי אישית בע"פ ובמכתבים, היה עמי בקשר נמרץ בנו הרה"ג ר' אברהם ישעי' יבדלחטו"א, להודיע לי על הערות, תגובות והתבטאויות שלו בקשר ללוח, ותמיד השתדלתי לשפר את הלוח בהתאם לכך. צאו וראו: מן השמים כיוונו שאחדות מתשובותיו במנהגי הפטרת פרשת 'צו' הנדירה, "עולותיכם ספו", הובאו בו-ביום בלוח ה'תשפ"ב, יום לאחר פטירתו; קטירא לחיי עלמא.

פעם העזתי פני ושאלתיו, הרי לָפֶל נודעת חיבתו של מרן ללוחי הקטן, ואם כן איה מקום כבודו? הוא אינו על השולחן, ואינו בארונות הספרים, לא למטה ולא למעלה (בדיוטא העליונה) אלא כמצליף [בפני], ח"ו?! כשבת-שחוק נסוכה על פניו, הרים את זרועו השמאלית, שהיה משעינה תדיר על הסטנדר הצמוד לגופו, ואמר לי בהצביעו עליו ועל ספרים אחדים נוספים הטמונים בחגוי מדף הסלע: הִנְהוּ מסתתר כאן לידי בשפירי חביון; מרגליות נוטרים פמוך

איחול זה. הן לילד כבר נערכה 'האלאקה' לפני שנים אחדות, ופאותיו סדורות לו תלתלים על לחייו כערוגות הבושם? רק כששב הביתה 'תפס' את המכוון. לפני צאתו מהבית, הזכירה לו אשתו שיבקש גם על פרנסה ברווח, מעבודתה כפֶּאָנִית, והוא שכח בכלל להזכיר בקשתה זו...

ועדיין לא דברנו על ה'מופתים' שהתגלגלו 'מתחת לשולחן' (אולי בגלל ש'מעל השולחן' לא היה מקום, בהיותו עמוס בספרים ובמחברות, בקוויטלך ובניירות); על אחד שבקש ברכה לרכישת דירה ורבנו יעץ לו לסור אל הַסְפָּר... והספר גָּלָה את אזנו על הָרוּעַ הנלוה לשכניה; על ראש-כולל שרצה להפליג למדינת-הים לקושש מעות לכוללו ורבנו הורהו לנסוע טברייתה... בה התוודע לְשׁוּעַ שבא לנפוש בה וחלה תרם לו טבין ותקילין; על בנו של שכיב-מרע שחָפֵץ לשמוע ממנו מהו השם אותו כדאי להוסיף לשם אביו, והתפלץ לשמוע ממנו את השם 'נבוכדנצר'... ולאחר שנשימתו שבה אליו, שאל: אולי שם אחר? שוב כמעט פרחה נשמתו ממנו בשְמָעוֹ: 'אחשורוש'... הוא הבין שיש דברים בָּגוֹ (קרי: בָּגוֹי), והחריש. מה התברר? אביו היה גַּר שפחד לעבור ברית-מילה, אך בגלל כשרונותיו בלימודים – הערים על הדיינים, בעודו שלמעשה הוא גוי גמור... ועוד כהנה וכהנה.

הסכמת שר התורה, העמוד הימני,
הפטיש החזק, נר ישראל הגאון
מורנו ורבנו ר' שמרי' יוסף חיים
קניבסקי זצ"ל

הגאון רבי מרדכי גנוט שליט"א
אשר נפטר ביום שבת ט"ז שבט ה'תשנ"ב
בביתו בירושלים
הוא איש צדיק ונשוא פנים
אשר עשה מעשים טובים
אשר לא יספורם
והוא נפטר ביום שבת
ט"ז שבט ה'תשנ"ב
בביתו בירושלים

בחורף ה'תשנ"ב דרש דרש כ"ק אדמו"ר
מליובאביטש זצ"ל, שאם נזכה
להגאל עוד השנה – לא נצטרך לעברה
(ידוע כמה יגיעות יגעו גדולי הדורות
וצדיקיהם להפנע מלקבוע דברים בשנה
מעוברת וכמה תפלות שפכו כדי להנצל
מהשלכותיה). הדבר היה לפלא, כי
לכאורה היה הדבר נכון אם היינו
מסדרים מראש את השנים (תשמ"ו,
תשמ"ט היו מעוברות; תשמ"ז-ה,
תש"ן-נ"א היו פשוטות) במרווחים
אחרים מהמקובל במסורת עיבורי גו"ח
אדו"ט, אבל עתה, בעמדתנו כבר בתוך
שנתשנ"ב עצמה, כלום יתכן הדבר?
כותבי שיחת ההתוועדות לא זכו לקבל
מענה לתמיהתם מהרבי, לפי שלקה
בשבץ מוחי ומצבו הדרדר והלך. ביה"ד
שבקראון-הייטס פנה לעזרת ה'
בגבורים, ביניהם אני הקטן, לנסות
להבין את דבריו. לאחר שישבתי על
המדוכה, דומני שזכיתי לפענח את

לגוף, פן תשלוטנה כן ידי זרים ויבולע
להן – הוסיף בצחות.

בצהרי אחד מימי החנוכה ה'תשע"א,
פגעתי סמוך לביתו בידידי
האברך רב-הפעלים הרה"ח ר' יעקב חיים
ורטהיימר הי"ו, אחזתיו בזרועו ונמתי לו:
הנה כעת מסיימים את תפילת המנחה
אצל גאון-עוזנו והוא מקבל קהל לזמן
מה. הבה נקפוץ על ההודמנות ותקבל
ברכה ממנו לימים נעלים אלה. הגבאים
רמזו לי – כפי שרמזו לי כן בשנים
האחרונות, כשרק היה הדבר אפשרי -
לעורר שאלה שתמריצנו לפלפל בעזו.
שלא כדרכם, היו הימים שרביים ושרפת
הר-הכרמל השתוללה במלוא עוזה.
שאלתיו: הרבנים קראו להתחיל לבקש
"עננו" כי מסתמנת שנת בצורת, לנוכח
כמות הגשמים הזעומה שירדה בחדשים
בול וכסלו. האם ראוי/רצוי לבקש
"עננו" גם בחנוכה? אם תמצוי לומר, כן,
מי שעדיין לא החל לבקש, כלום ראוי
לו להתחיל בחנוכה, או שמא ימתין עד
לאחר חנוכה? 'רבי חיים' ענה: כלום
סבורים אתם שרק לאחר חנוכה ירדו
גשמים? בחנוכה עצמה ירדו גשמים! (וכן
הוה! !). עתה התרחשה אפיזודה קטנה:
כשהצבעתי על חברי ואמרתי לי "ער
העלפט מיר גיפערלאך ביים לוח" (הוא
עוזר לי מאד בלוח), הגיב: "וואָס זאָגט
איר 'גיפערלאך'? אייער לוח איז ניט
גיפערלאך! אייער לוח איז א גוטער לוח!"
("גיפערליך" משמעו 'נורא'). הווי: טוהר
לשוננו של 'רבי חיים' !.

מיוסד על אדני צדק וספרות אמת, וכבר דרשתי כן בשיעורי.

באחת הפעמים בהם הבאתי לו את הלוח החדש של השנה הבאה, התפתחה שיחה בענייני קידוש החדש. בין השאר שאל לשם מה טרחתי להביא חישובים של ראיית הירח החדש, בהתאם לקריטריונים שקבע הרמב"ם, והרי בזמן הזה אין נפק"מ, כי הלוח שלנו הוא לוח קבוע ועומד? כתשובה הראיתו בפרוטרוט את הציורים האוירים הנלוים לחישובים והסברתי שלמעשה אני מקל על עדי הירח החדש, כמו גם על חברי לשכת הגזית, בבואם לקבל את העדות ולדון על פיה, במהרה בימינו, והוספתי, שאמנם אינני יודע – הצבעתי עלי - אם אזכה לשכת בועד ההוא, אבל "מופלא שבפנהדרין" – הצבעתי עליו - יש לנו כבר... הוא נשא את עיניו ואמר בחיוך ביישני: בפנהדרין לא קבלו עמי-הארץ...

כשהגשתי לפניו את לוח תשמ"ז, הראשון בסדרת הלוחות שהופיע לקראת שנת שמיטה, דפדף בו כהרגלו פנים ואחור דקות ארוכות... לבסוף הפטיר: לכאורה שכחתם להוסיף דבר אחד, משמעותי וְאָמוּנִי ביותר: **במוצאי שביעית - בן-דוד בא** (סנהדרין צז). מיד דפדפתי אל מקץ יום כ"ט **באלול** והראיתי לו ציור רחב של "בשופר גדול יתקע" (כנראה לא עיין בציורים) ובסמוך לו את הכתובית: **במוצאי שביעית - בן-דוד בא... או-אז**

צפונותיו. מחזור העיבורים שלנו נוסד על 'תקופת שמואל', שהיתה מתאימה לתקופת חז"ל, אך בתקופת הגאונים קבעו את בסיס העיבורים בהתאם ל'תקופת רב אדא', המקדימה את 'תקופת שמואל' (בזמננו!) בכעשרה ימים. כיום, גם 'תקופת רב אדא' נאחזת בשיניה במחזור העיבורים, ולפי דעות אחדות, גם היא כבר עתה [כמעט] אינה רלוונטית. 'התקופה האמיתית' מקדימה את 'תקופת רב אדא' בכששה ימים, ונראה שהיא אמורה לקבוע מעתה ואילך את מחזור העיבורים. הרבי רצה לומר שאם ננקוט ב'תקופה האמיתית' כקובעת את הצורך בעיבור, לא היינו נאלצים לעבר את תשנ"ב (אלא את תשנ"ג) – גם אם לא עִבְרָנוּ את השנים תש"ן ותשנ"א. שושן-פורים שבאדר ב' חל ביום השוויון האביבי, כך שבהחלט היה חדש אדר ב' יכול להיות חדש ניסן ויום התקופה היה חל ביום הנף' (ראה בסוגיא בסנהדרין יג.), והכל בא על מקומו בשלום. בשעתו, הצעתי כל זאת גם באזני הגרשי"ח זצ"ל ואמר שהדברים נראים דברי אמת, וכך הסיק גם הוא מתוך דברי הרמב"ם, שכשנזכה, נחיה ונראה בנין שלם על מכונו, יִעָבְרוּ פנהדרין בלשכת הגזית את השנים בהתאם לתקופה האמיתית. וכשהרציתי דברים לפני פוסק-הדור מרן בעל "שבט הלוי" זצ"ל נענע לי בראשו ואמר לי: יישר כחך. אל תחוש למניינך, כי הוא

אמר: הן כבר אמרתי מאז ומתמיד שאי-אפשר לְתַפְסְּכֶם במאומה...

לקראת לוח תשמ"ח מוצאי שביעית, היא שנת "הקָהֶל", דנתי לפניו בפרטים שונים הקשורים למצוה, עובר להרכבתי את המאמר הארוך העוסק במצוה זו (כולל מנהגי לעלות ירושלמה ולקרוא במוצאי יו"ט ראשון של חג את הפרשות שקראו ב"הקָהֶל" מתוך ס"ת, זכר למקדש, כמנהג שחידש האדר"ת זצ"ל בקונטרסו "זכר למקדש" ואת תפילות שלמה המלך ע"ה מתוך ספר 'מלכים' על קלף) ועד כה וכה התפתח דיון בדברי הירושלמי (סוטה סו"פ ז) – ר' חגי בעא קומי ר' יוסי: ואינו צריך [המלך] להבריל? אמר ליה: כבר הבריל מראש השנה!, מהם עולה - לכאורה – שישנו חיוב הבדלה כלשהו בין קדושת שנת השבע לשנה השמינית; לפחות בר"ה (בלוח עצמו הארכתי יותר. ראה בו במוצאי ר"ה ובט"ז בתשרי, במאמר על מצות "הקָהֶל"). אך הנה רבנו פותח בפני את הירושלמי שלו ומראה לי בטובו הגדול את הגהת אביו בעל "קהילות יעקב" זצ"ל ולפיה מוסר הלוט מעל התעלומה. בהגהתו הוא מוחק את המלה "השנה", כלומר, שאלת ר' חגי היתה, הלא ישנן 8 ברכות של "הקָהֶל" (ולא רק 7, כמתואר שם למעלה בגמרא), שכן עליו גם להבדיל בין יו"ט לחוה"מ? ועל כך באה התשובה: שכבר הבריל מראש; בכיתו, בטרם יצא לעזרת הנשים לקרוא את פרשות המלך. ולפי

דרכנו למדנו ששיטת הירושלמי היא שקריאת "הקָהֶל" אכן היתה במוצאי יו"ט הראשון ממש (ישנם הסבורים אחרת. ראו בלוח שם).

בין אחד השי"חיים, שאלתי: היש מקור כלשהו למה שפורסם לאחרונה שיום כ"ז בסיון הוא יום פטירת התנא הקדום (מתקופת ה'זוגות', בימי שמאי והלל) יונתן בן-עוזיאל?! אמרתי לו שניסיתי להתחקות אחר מקור כלשהו, והתחוויר לי שמאז נחנך (ביום זה?) המבנה שעל קבר יונתן בן עוזיאל (כצ"ל, בלי "רבי" כטעות רבים, שהרי "גדול מרבן שמו"; ואשרי המוחקה מהשלטים ולפחות מקיר המבנה, מכיון הבר שעל המצבה ומשלטי רחובות הערים החרדיות(!)) בעמוקה, נהגו בשנים האחרונות לערוך היום 'הילולא' על קברו, למרות שלכאורה אין כל מקור שהיום יום פטירתו; כמו גם ה"מסורת" (?) (אסוציאציה מלשון הברייתא ודברי רבא ביבמות (יז). בנוגע לפסולי חיתון) שהמתפלל/ת בכוונה על קברו נושע/ת בזיווג הגון, וענני בשלילה. אמרתי לו שביקלתי לקבוע יא"צ אחר ביום זה, והוא אכן יהיה מושתת על מקורות... – ומהו? – שְׁאֲלֵנִי בסקרנות, ועניתי שביום זה, או למחרתו בז'ך בסיון, נפטר התנא ר' יוסי בן קיסמא (מירון), לפי המובא (ע"ז חי). שכחזרו מהלוויית ר' יוסי בן קיסמא – שכל גדולי רומי הלכו ללוותו - לפי שנהג כגזרתם לא לְלַמֵּד בפומבי, כפי

יז, יא ועע"ש כפי רבנו בחיי), גם גוי שמל חייב מיתה, לפיכך יצאו והרגו את תושבי שכם. והרי לנו "דרשת בר מצוה" שטוב שהיו אומרים רק את תחילתה, כי לכאורה לפני מתן תורה אין שיך גזל מישראל... ורבנו זצ"ל טען שלא יתכן שזו היתה דרשת הבר מצוה שלהם, שכן לוי נולד לאחר שמעון... ועניתי ואמרתי שבאמת כוונתו שזו היתה דרשתו של לוי, שהרי מעשה הריגת השכמים לא היה יכול להתבצע לפני שגם לוי – שאכן נולד אחרי שמעון – הגיע לגיל מצוות, כדי ששניהם יהיו 'גדולים' (וע"ע פי' רע"ב לאבות פ"ה מכ"א), ואם כן – הרי לכאורה מצאנו את היום בו היה "מעשה דינה" והריגת השכמים: ערב פסח, ט"ז בניסן (בהתאמה!) (ראו בלוח בימים אלה ב"דברי הימים"). ויהי כשמוע ממני שר-התורה זצ"ל את החשבון עד תומו, ויאשר אותו מיד.

כלתה היריעה אך לא כלו המלים. כאב-לב עצום חש כל בעל-נפש על התמוטטותו של עמוד-החלמיש של התורה, המקרא, המשנה והאגדה, על כביית הנר המערבי, על ביטול התמיד, על גניזת המנורה הטהורה, על סילוק עמוד הענן ועמוד האש שהלכו לפני המחנה יומם ולילה, לא ישבותו.

שהסביר מר אביו, הגאון בעל "קהלות יעקב" זצ"ל בספרו "חיי עולם" (ח"ב פ"י) – שרפו את ר' חנינא בן תרדיון הי"ד וס"ת עמו, והרי המסורת היא (מגילת תענית פי"ג, שו"ע או"ח סי' תקפ, ב) שר' חנינא בן תרדיון נעקה"ש ביום זך בסיון, א"כ נפטר ר' יוסי בן קפמא בכ"ז או בכ"ז בסיון... ונענע לי בראשו והפטיר: החשבון טוב (וע"ע בסנהדרין צח.:

ובאותו ענין: פעם הרציתי לפניו דברים (ראו גם ב"דרך שיחה" ח"ב, פר' וישלח) בפסוק "ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי איש חרבו" (בראשית לד, כה) ובפירש"י: "באותה שעה היו שמעון ולוי בני שלש עשרה" וצטטתי מה שראיתי מובא בשם בעל חידושי הרי"ם, שזו היתה "דרשת בר-המצוה שלהם... בה דרשו: שבת היא אות (עירובין צו.), והרי הדין הוא שגוי ששבת חייב מיתה (סנהדרין נח:), מפני שהגוי משתמש באות שאינה שייכת לו, נמצא שגזל בידו (הגמ' עצמה מביאה טיעון זה רק לגבי גוי העוסק בתורה. ע"ש בדף נט., אך עי' יד רמה שם נח:). וע"ע בשמו"ר פר כה, יא; דב"ר פר' א, כא; אוהחה"ק שמות לא, טז; שו"ת רדב"ז ח"א סי' עו; בני יששכר, שבתות, מאמר ט אות ו; חמדת ישראל, קונט' נר מצוה אות מ'), והרי "בן-נח שגזל חייב מיתה" (סנהדרין נז.), והוסיפו לחדש שלפי שגם "מילה" היא אות (בראשית

הובאו כמה וכמה ממעניו של רבנו זצ"ל בצורה בולטת ומרשימה. לקיים מה שאמרו (מס' שמחות פ"ד הי"ב, ירוש' שקלים פ"ה ה"ב): דבריהם הם הם זכרונם.

הבה נעתיר לאבינו שבשמים שזכותו הגדולה, תוציאנו מן הגולה, ותביא את הסגולה, סימן יפה גם לנו הקטנים, הנמושות, בהשתדלותנו באמת לצעוד בנתיבותיו הקדושות, העילאיות, ה"הר-סיני"יות, בו ניתנו לוחות הברית השניות - שלא נשתברו - ביום הכיפורים, וזכותו תעמוד לנו להחזיק מעמד עד בוא ינון לגאלנו בתשועת עולמים, וישני-עפר יקיצו ברחמים.

מיתת הנשיקה בה עלה בסערה השמימה, אירעה בעידן רעוא, בעלות המנחה, של יום עש"ק אחר חצות היום, בהדי פניא דמעלי שבתא. ע"פ דברי חז"ל (כתובות קג:): מת כמוצאי יום הכיפורים - סימן יפה לו, וע"פ דברי התיקון"ז (תי' כא, זן:): פורים = כיפורים - סימן יפה לו. הוא היה אומר (ב"טעמא דקרא" דיליה, קהלת, בפירוש הראשון): "עת למות" (קהלת ג, ב) - כדתניא (כתובות קג:): מת בערב שבת - סימן יפה לו. גם סימן יפה הוא ללוח, שבדיוק באותה שבת פר' צו, בה נקראת הפטרתה (הנדירה) של פר' צו (נפגש בה בעוד 20 שנה!) נערך דיון ארוך ומקיף על דפי הלוח דאשתקד, בו

הגאון רבי אברהם הלוי ליפשיץ שליט"א

אב"ד דק"ק כפר גדעון עמק יזרעאל, מח"ס זך יאיר ב"ה, וראש מוסדות היכל הבעש"ט ולהבות אש

של נעליך מעל רגליך כי וגו' אדמת קדש הוא:א

לקחת מהמוטמן בספרו טעמא דקרא ושאר הספרים להכיר מעט מתורתו שלימות מידותיו ודרכיו, ולרבים אמרנו שהיה רבי חיים אומר ללמוד שמיטה רמב"ם משניות ירושלמי וההלכות, ונראה הטעם כי הקב"ה מקיים המצוות ובזכות כך גם ישמט חובותינו כמצוותו ובזכות זה יש לנו פיתחון פה, ואיהי רצון שנחדש דברים של טעם,

מועדי תשפ"ב מהם יש שלעולם לא ישכחו, כלל ישראל יודעים שדבר ה' בא במידה גדולה מידי מהכלי הקיבול שקיים לנו,

ואידי דחביבא לי אקדים עובדות מהדברים שאחי הגה"נ [הגאון הנחבא] רבינו כאהלים נטע [עה"כ גי' ה"פ הוי"ה], ליפשיץ גי' תק"כ, הן עשרים הוי"ה], מסר לי ששמע בהתפעלות על סילוקו של רשכבה"ג רבינו חיים קניבסקי,

אל הרב מפונוביז' רבי שלמה יוסף כהנמן הגיע ר"י פונוביז' לצעירים הגה"ג רבי מיכל יהודה לפקוביץ זצ"ל לבקש עבור צעיר שיתקבל לישיבה לצעירים ואיתו משלחת רבנים עבור הצעיר המיוחס ודחאם הרב מפונוביז'

בטרם דיבורים ומילים אי אפשר שלא להתחיל בהכרזה ולומר, אילו ראויים היינו, מילה אחת ואפילו הגה כל שהוא לא היינו משמיעים גם אם כעת חושבים בגדלות הרבה בדברים לא רגילים, החובה באה שלא חלילה להיות מתעצל בהספדו או בקיצור הספד של כזה מגן הדור והרשות הניתנת דוקא משום המרחק העצום וחוסר ההבנה שהכתר למרום עלה וניטל מהדור היתום, והן הן הדברים, עוד רבות יגיד כל בר דעת ויחוש ממש, שאינו אותו עולם שנסתלק ממנו רבי חיים כאותו עולם שהיה חי בו רבי חיים, איזה שינוי של חיים ללא שרבי חיים איתנו,

בכפר גדעון במעמד חשוב ומרומם בהשתתפות ראש הכולל בכפר גדעון הגה"ג הרב שאלתיאל עמר שמשבחו רבו בהקדמות ספרי עצמו ומעט מגלה גדולתו וגאונותו בתיבות משובחות בלתי רגילות, שבהתפעלות דיבר מרום הודו ומעלתו על דרך אמונה ועוד מספריו וחיבוריו של רבי חיים, ודרשנו רבות להתחזק וכל פרשה

א. מאמר זה באדיבות מכון "מריח ניחוח".

ידוע שאביו הקהילות יעקב הסטייפילער הקדוש נועץ בגיסו חזון איש איך למשוך לב בנו רבי חיים יותר ללימוד בעמקות, אמר החזון איש שיתחיל בסיכום הלכה ובירור ההלכה תתן אצלו הבנה בעמקות, ומעשה זה התגלגל לא פעם גם אצל משגיחים ומגידי השיעורים החשובים בעולם הישיבות, והאחד בא לבקש מחילה שאמר לתלמידים לראות איזה מעלה לשקדנות בהתמדה שלרבי חיים ענק הדור ראש פחות חלש היה, אמר רבי חיים על מה מחילה זה הרי נכון, הרי רק רבי חיים סרנא בנו של מלך התורה לחברון הוא ראש ישיבה, שבישיבה קטנה לומז'א הסכים ללמוד איתי חברותא, כולם רצו רק מי שיודע קצות בעל פה או שב שמעתתא, ואני לא ידעתי ומאומה אין איתי ולכן בכלל לא הייתי שפיץ ורק הוא בענווה ידועה שהסכים לו,

ורבותיו ראשי הישיבות מעידים, לא כן הדבר, זה היה מלביש בגאונותו צידקותו כדי שלא יתביישו האחרים ומהכבוד ברח בתכלית,

על אבא אחד אמר, אולי לא מדקדק כראוי בקדושת שביעית ולכן בנו קשה להבין רק שלא נאטם כבר, והועיל מיד,

בשער החמישי בחובת הלבבות [ארחות המוסר גליון ט"ז שמוציאו בכישרון ובס"ד גלויה מי

ואמר הרי גלוי וידוע שאין מקום לעוד כיסא אחד בישיבה ואינו יכול לקבלו, הגיע רבי חיים בעצמו ומיד קיבלו הרב מפונוביז' ואמר התורה בעצמה השתדלה ואיך ישאר עוד ספק, אחד מהמספדים החשובים היה אומר זאת ומכריז, אינני מעשיות וסיפורים מספר אלא שורשי עובדות ועיקרם, הביטו וראו מי היה אז רבי חיים, כל חכמי ישראל בכף אחת מאזנים ואף הם עמהם ורבי חיים בכף שניה מכריע את כולם, רגיל אני לומר אם רק נשימת אפו ורוחו של רבי חיים תגיע למול כף המאזניים, תתעופף הכף על כל יושביה עם כל כובד המשקל, והכל הכל הסתיר כאילו אינו בעל הדיעה,

ישוב הדעת של רבינו חיים עם ביטול כל הבלי עולם הזה פליאה עם סילוק הדעת מטרדנות העולם וכלי, הוזמן לעסקן קרוב מאוד לסעודת שבע ברכות ואחד הבאים ראה את רבי חיים בדרכו מבית השמחה ושאלו אם כבר היה, אמר שהתדפק על הדלת ולא ענו אולי זה היה טעות בכתובת, והשיבו על הדרך שעימו יבוא ויכנסו ולא יפסידו השתתפותו הגדולה, כשבאו לדלת המעלית אמר שפה דפק ולא ענו, אמר המלוה ממתנים עד שתגיע המעלית, אפילו לא ידע שרק דלת מעלית היא, אבל אמר שחבל שלא היה לו ישוב הדעת להמתין עוד, עוד חושב שיש לו מה לתקן,

מדידה במידה בקול הנהי והבכי, ועל שערי דמעות ידוע מהרבי מקוצק, שלא נענים כי דנים אם כל דמעה אמיתית או תוספת מראית עין יש כאן, ידוע שמרן האבי עזרי רה"י הרב אמ"מ שך זצ"ל נמנע ולא הספיד אחד מגדולי הדור כי חשש שדמעותיו לא תמימים על כי אבד חסיד מן הארץ ומערב אבל אישי באלו הדמעות, מילי ודלויי גם ללא דמעות חמימות כדבעי, אסור להתעצל והמצוה מתקנת ופודה כמו שדרש בגאונותו המפעימה וכו' בנש"ק הגה"צ הנערץ הרב רן מסעוד אבוחצירא שליט"א שאמר המגיד לבית יוסף בספר מגיד מישרים פ' שמות, [חסר והובא בספר], ואגב בידו המון גלויות של רבינו שכתב לו, ועובדות והלכות גדולות ורבות בידו,

אורחות יושר ערך רוח הקודש הביא בספרו רבי חיים עצמו, ונתפרסם כי כל אות עליו נתקבל:

אמרו עליו על רבי אלעזר בן ערך שהיה יועץ עצות ומתקיימות אמרו לו וכי נבא אתה, אמר להם: לא נביא אני ולא בן נביא אנכי, אלא כך מקובלני, כל עצה שהיא לשם שמים סופה להתקיים,

ובפ"ו פרקי אבות מ"א [שנו חכמים בלשון המשנה ברוך שבחרר בהם ובמשנתם, רבי מאיר אומר]: כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה ולא עוד וכו', ונהנין ממנו עצה ותושיה [בו"ג שנאמר לי וכו'] ומפרש

שדלתו של רבינו בעין יפה פתח לרבים המתדפקים ה"ה הרה"צ רבי אריה בן הגה"צ רבי אברהם ישעיה [ר"י שפה"י יפון] בן רבינו בעמוד 48] ואמרו על חסיד אחד שפגע אנשים שבים ממלחמת אויבים ושללו שלל אחר מלחמה חזקה אמר להם, שבתם מן המלחמה הקטנה שוללים שלל, התעטרו למלחמה הגדולה, אמרו לו, אמרו לו ומה היא המלחמה הגדולה אמר להם מלחמת היצר וחייליו, על וחייליו יש לבאר, ושם בעיונים הביא מהרה"ק רבי ליבל אייגר בספרו אמרי אמת שאין הקב"ה דורש ובודק הניצחון על היצר אלא אם עמד בקשרי המלחמה והניצחון מתנת חנים היא משמיא, ודייק כך עה"פ בראשית ל"ב כ"ט, מזה שיאמר שמו: ישראל כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל ולא קראו על שם ותוכל אלא כי שרית, אנשים פירש רש"י עשו ולבן, ועל אף שיצא צולע על יריכו נחשב ותוכל לא כי ניצח אלא כי הגם שרימהו לבן עשרת מונים ממשיך על עשו ויוצא להלחם,

את הנצי"ב בהספד אומר הגה"נ וכו' רחימא ורחימא דיהודאי רבי יצחק זילברשטיין שליט"א שאומר, בלוייה של צדיק לבכות גם מה שלא מהאמת שרק על סילוק הצדיק בכה, כי יכול להתפלל ולהתעורר באמת מצרות ובקשות עצמו, וביארנו שזה מועיל לכל הפחות משום יוצא לשם דילויי ולמעשה דלא כמו קלם שהקפידו על

בשבעה ח"י טבת תשע"א על מרת אימנו, רושם עז וגדול עשו הדברים והיו מהדהדים זמן רב, בסוכות תשע"ה בכואי אליו ובצד הימני היה מיושב ומקבל את השורה הארוכה כל אחד לא רק כלצאת ידי חובה אלא כאב הנוסך אבהות בבנו, וללא הכנה והיכרות מקדימה ושליחים שבדרבים יקדימו, הפתיע ואותי עצר ושאל, אני מחכה לרואת את הספרים שלך, מתי יהיו מוכנים, נדהמתי ואמרתי שההוצאות מרובות ולא נתתי החלטה ורשות על הספרים להוציא וממש רוח הקודש שללא ששאלתי מאומה כבר ניתנה ההוראה, והתחיל כמונה שמצפה ספרים שיעורים חידושים על הש"ס ודרשות על פרשות התורה, נתפלאתי כי אני הוא שידעתי שמנין היה לו לדעת שהמה בכתובים ומנעתי את שחפצו בטובם להוציא עד שאמר, ואמרתי לברך את העוסקים בזה ואמר כל מי שהיה עוסק ויעסוק יהיה לו ברכה והצלחה [וזה לא בר"ת אמר], ואמרתי לנוכחים שבאמת נסעסקו בזה מבורכים ואמן שיתברכו אמר אמן בקול בעוד שעומדים כל הזמן בשורה, ילד צילם אותנו ובחיוך [כמו שרואים בתמונה] שאל אולי רוצים עוד, ושוב אמר בו"ה גם לילד המבורך,

בתכונה רבה זכור לכל שבבית מו"ח רבה של כפר יונה הרב עוזי שוייצה שליט"א היה רבי חיים סנדק לבן גיסי הגה"ג הרב משה שי רבה של ביה"כ ברחביה בירושלים עיה"ק

[המשנה] בכלה רבתי מבאר פ"ח: [מאי תושיה וכו' ואי בעית אימא איהי דקאמרת], אע"ג דלא קרוב [פי' שאינו קרוב ויודע היטב המעשה] מעצי וידעי ההיא עצתא דילי היא [פי' מהתורה היא באה] ומשמיא היא דאסכים דעתייהו,

כתב בספר החינוך מצוה רלא:

שלא לקלל אחד מישראל בין וכו': על כן ידענו ונראה תמיד כי לפי חשיבות נפש האדם ודבקותה בעליונים כנפש הצדיקים והחסידים, ימהרו דבריהם לפעול בכל מה שידברו עליו, וזה דבר ידוע ומפורסם בין יודעי דעת ומביני מרע,

וידועים דברי השיטמ"ק ב"ק נ' ע"א:

שכן דרכו של הקב"ה שמסכים לסברת הצדיקים שבדור, וקטן שבקטנים היה רואה זאת כגדול שבגדולים, בנימה אישית אוסיף כאן, כשראש ישיבה מגדולי מעמידי התלמידי חכמים בן דודינו הגה"א רבי מאיר צוריאלי שליט"א שאל למה נשאר בצריך עיון רבי יעקב הלוי ליפשיץ מירושלים [הוא אבי מורי זצ"ל] אולי היה לתרץ כך ובעודו אומר התירוץ אומר רבי חיים, אינך יכול לתרץ כלל, כבר אבא אמר שיחיד בדורו הוא, ואם נשאר בצריך עיון לא תוכל לתרץ, לא ידענו שיודע לפרטים על אותם חליפת המכתבים שכתב מרן הסטייפלער אביו לאבא שאמר שרבות כתבו בשם חכ"א, וכשברבים סיפר הראש ישיבה זאת

נכדו הרה"צ רבי ישראל יעקב בהגה"צ רבי יצחק שאול בנו של רבינו שליט"א נהרו ונכנסו המוני בית ישראל גדולים כקטנים כבני מרון להתברך בכל עת ובכל שעה אפילו במועדים וזמנים שאין סבירות ומציאות להיכנס אצלו, ומראה פניו כלפיד בוער מחזק מגביה דולה ומרים יחדים ורבים יחדיו להיות קרובים וזכאים ככרובים עליונים שבקודש הקדשים נמצאים, ובטהרה וקדושה יוצאים עם גדולת אורא דר' חיים, דור אשר ידע סבר וקיבל ברצון מה שיצא מפיו הן בהוראה הן בהלכה הן בהנהגה, את הסיטרא סתר ושיבר בכל המובנים, ללא סכר ומחסום אורו הגיע לבעלי תשובה ואפילו לאלו שעדיין לא שבו, ואיך נתפעל וליטף פניו של בחיר ומובחר מכפר קיש בקהילתינו ה"ה גרינשפן אייל חיים בן חיה ובנו מזכה הרבים העילוי והנעלה ינון בן מיכל וכל המשפחה הכבודה שאיתם את ההתלהבות נשאו ולקחו לצפון רק משמוע איך בשערי חדרו בהתפעלות מדברים על איך קיבלם רבינו וכמו בעובדות המובאות קודם גם כאן התמונות הנדירות מדברות בעד עצמם,

מענקי הרבנים לקחו בעלי דרג במובנים רבים בתפקידי השפעות והכרעות גורליות ואצלו באו להתברך, ופעם אחר שליכם של כאלו נפתח, הגיעו אצלי לשיעור בחצר בזמן המוכר עד כדי כך רק לדור שלנו, שכל

והתעכב ולברך אחד לאחד ושאל בהתעניינות ויחס מיוחד מה עוסק כל אחד שם, שם סיפרתי לרבינו שלראש ישיבה הגה"נ רבי משה מ. חדש בנו של המשגיח רבי מאיר שהרב חמי תלמידו שכשלמדנו מכות, אבא שלי ביקש שאלמד בספרו [הגבוה בהוצאה הישנה] נחל איתן והיה תועלת גדולה, שאל אם אני זוכר משם, בנס זכרתי והראה שנהנה שאמרתי מרשימה גדולה ממנו של כמאה ברכות בלשון על מצות או בל',

מחדרו הקדוש בחינת מערת רשב"י:
מתוכיכי שקט חדרו הספון והספוג בכל מקצועות התורה היה מחבר מגשר ומכריע בין עולמות לקרב לדור יתום מושגים המובאים בסילודין בסליחות [תיקון למנהג פולין גי' צפו בן הג' לאלפז בן עדה אשת וגו'] ליום ג' לעשי"ת בסוף התחינה לרבינו שמעון הגדול ממגנצא ב"ר יצחק שבת הכסא ומסיים: קדישי עליונים שרפים ואופנים השמיעו וכו', להזכיר צדיקי עליון ולא רק מלאכים כהפשט, ועל זה כידוע התגלה [בימינו] דבריו הקדושים מהחתם סופר פ' תרומה שאותם צדיקים הם ברמז לבני אדם שנעשו למעשה חושב: ככרובים עליונים מלאכי עליון, כך הרגישו גדולים ופשוטים כאחד, שהיה רבי חיים המגיש של הסולם לקשר קצה דגדלות הפרט של כל אחד לשער השמים כדי לקחת הזכות לעלות ולהתעלות, ורבות הזכרתי שרק בזכות

מה שלמד עם חברותא על דרכי ושבילי הירח [ומה יראו מהכוכבים והמזלות תלוי גם מזה], ושאלתי האם יש מישהו שרוצה להסביר לנאספים בקהל רב ולהשמיע אם מכיר מישהו במעגל שלו שיודע משהו מהקוים הללו, וביותר הספתי והראיתי מספר דרך אמונה שבשיעורים למדנו כולנו יחד [וידוע שדרכינו לסמן המחמיר באדום והמיקל בצהוב והנושאים בכתום], והתפעלו ובכך שאלתי האם מוכר לכם מישהו שכתב אותיות ותיבות ערכיות במספר רב שכזה,

כל אחד מוזמן להיות מלייארדית או אפילו מליונית [אחד חלקי מליון או מלייארד] מקדושתו מגאונותו מאמת תורתו ממידותיו הנשגבות, כי התרחקות מכזו מעצמה הרי באנו לחשבון אפס לחלק למליון ומליארד נשאר אפס, כך שעל כל הפחות מכזה ענק, פסיק להיות גם זו זכות וסגולה,

בדיוק רק בדורינו אמרו מצאנו מים כאילו עבדי יצחק אנו ונסתר ונעלם היה תחת כל מצלימות המכונות המוכשרות והחדשניות ביותר, רק רבי חיים מביא בספר דרך אמונה, כמובן אינה דומה שמיעה לראיה ואת הספר פתחתי לפני הנוכחים והנה נמצא פתאום שיש מים גלויים נסתרים שכנראה נראים היו שקופים ונמצא מאותו נהר שגם עליו דיבר רבינו, לפלא פתחו הם לבדוק ובאותו מעמד חיפשו הם ומצאו שאכן כינים דברינו, ואינו

התקבצות ואסיפה היה נגד החוק, נכי נתפעל והכל על ר' חיים שהפתיע ואמר שמסיכות כבר נמצא והוזכר בביאור הלכה ה' ת"ב סי' תקנ"ד ס"ו ד"ה [במקום] והגדול שבהם שאל, נכון שהלב פעם אחר שעמד מלכת בשעת הברכה אבל הלב גם רוצה להבין מה משכנע את כל הציבור לא להשבית ולעצור לימודי ילדי התלמודי תורה והשיבות והכוללים ובתי כנסת, ובפרט כבודו שהינו אומר שהיה רב גדול בירושלים שלימד להחמיר בפיקוח נפש יותר מכל התורה, ובכניסות שבת לא אחת הורה כבוד הרב להעביר חולים מבית חולים כזה לבית חולים עם מומחים יותר ולא חלילה להימנע בגלל השבת אלא השבת תציל ותשמור גם את החולה המסוכן, ואיך בכלל יתכן שאמר רבי חיים כהנה, ועוד שהשפויים ביותר של היהודים החרדים ללא מורא וללא חת בוטחים בדבריו ומסכנים זקנים כצעירים, ובודאי אצלכם אין מקום שלא על זה מדברים, ותוך שהנני את משתתפי השיעור מונע להשיב להם, לא עניתי מה שהתחילו האחרים, איך הרשיתם הפגנות בלפור [לזוכרים] ובמגרשי המשחקים ובכל שאר אוכלוסיות שהוכח שהתעוררו כח סיטרא על השומרים בעיקר, כל זאת לא נתתי שישמע,

אך זוכרים כולם, שמיד לבית נכנסתי ואת ספרו שקל הקודש על רמב"ם קידוש החודש הבאתי והגשתי לרבים

רבות נתפלאו מה מתחדש יותר הפעם מקודמתה בבשורה המופלאה שמצפים אנו עם כלל ישראל, ולא פעם היו ששאלו, הרי זה גורם להם חולשה יותר ומעטים שמתחזקים מבשורות שמצפים והתבדו עליהם, ובאמת שמצוה לעזור לאלו להבין שאמונה מהדברים שצריכים חיזוק וכבר אמרו שאתרוג חסר פסול [ליום הא' בסוכות] ובכך גם נרמז בזאת הדברים שעליהם מתפללים שצריכים שלימות הם ר"ת אתר"ג: אמונה תשובה רפואה גאולה, [תורה תמימה וס"ת ויש עוד], וידוע שאחד מגדולי וענקי הדור בשם חשוב מהמשפחה שמועה שמע שאמר רבי חיים שאותו היום משיח כבר בא, והגיע לרבי חיים ביקור ושאל מה יודע רבי רבי שהוא אינו יודע על משיח היום,

לעטוף בסוד הרחמים את התשובה אומרו שענה לו רבי חיים, יש חז"ל בסנהדרין צ"ז ע"א ת"ר שבוע שבן דוד בא [וכו'] בששית קולות ועפירש"י, בשביעית מלחמות, בין עובדי כוכבים לישראל, רש"י במוצאי שביעית בן דוד בא, וכדרכו היה מצטט לשון הגמ' [ולא כהטועים אין בן דוד בא וכו'] ואומר לו רבי חיים, לומר בן דוד בא טוב יותר מלומר מה עוד בא במוצאי שביעית מפני שביעית שבאבות פ"ה מ"ח וט', ונתיישרה דעתו, זכיתי לומר שרוצה בודאי אומר על בן דוד שיהיה בחינת צדיק גוזר והקב"ה מקיים, ובכך יותר שמח לשמוע,

נהר ממפעלי ים המלח אלא שם מעולם וכדבריו הק',

כשהם יוצאים לעיני הכל הפטירו בקול גדול, זכינו כעת לגעת בגדולתו וגבורתו של רבי חיים, אמרתי, לשולי גלימתו של רבי חיים גם עדיין לא הגענו לגעת,

בשם הגה"א רבי אהרן קוטלר ר"י לייכוד בארצה"ב שמעתי שכל דבר יש סוג בי"ת אבל כתר אין בנמצא להשגה כתר פגום סוג הבי"ת, כי כתר זה עצמו המושג המושלם וכתר תורה נדיר למצוא ככתרו המושלם של רבי חיים, וכבר הובא שהרי הוא האיש שהעמיד דור שלם עם השתוקקות ורוממות של אותו סולם המגיע השמימה ומוצב ארצה עם ההסתרה כאילו ממש בתוך עמי אנכי יושבת, ודרשנו זאת על רבי מאיר בעל הנס שהיה מקרב את הנס לנזקקים גם עם לא ראויים כדבעי, ולכן בצדקה יש שנותנים וגם אומרים כסגולה מה שאמר בעצמו אלקא דמאיר ענני, וכן היה מקרב אפילו רק ברמזים ובמשלים שרק הוא ידע לתת אותם כמובא בסוף סוטה, ובכך היה מקרב את בעלי הנס לקבל את הנס כמו שידוע על זמן הניסים בחנוכה שמביאים כלים של נס לכל אחד,

גאולה פרטית וכללית:

ימים רבים נתחדשו מפיו הקדוש ההכנה לביאת משיח בב"א, ורבים מהיושבים בני התורה המצויינים

ר"י חשוב מירושלים עיה"ק בספר הנפלא והמקיף של אביו אישי ישראל בשם רבינו מביא מכובדינו יד"נ הגה"ג וכו' הרב אברהם ישעיה פויפר שליט"א רב הפוסק ומוס"נ במפעל הגדול טהרת המשפחה בפרק י"ז הע' ע"ג והמבואר בפרק ל"ב הע' ק"א עמ' שנ"ו ההבדל בין גאל ישראל לגואל ישראל שאינה ברכת שבח בלבד והדין אם טעה, וכדברינו ממש,

**הרי לומד בתלמוד תורה כפר גדעון
וברור שבריא:**

אין מי שלא יזכור את אחת מאלפי העובדות של הנושעים בגאול הפרט שהיו משולחנו, הגנת הצדק נסעה בערב מכפר גדעון לבקר את הילד החולה בשניידר בבלינסון, וביוזמה ברוכה אומרת להורים בואו ניקח את הילד לברכה לרבי חיים, בשקט יוצאים ממחלקת הילדים ומתקבלים אצל רבינו ומספרים לו על הטיפול הראשון שקיבל הילד באותו היום על המחלה האיומה המקוננת בראשו ועל התקוה שאיבדו גם בכירי הרופאים בבית חולים, שואל רבי חיים איפה מתחנך הילד, האבא והאמא [ההורים לא נראו מהשומרים והמדקקים הגדולים] ועונים: בכפר גדעון והיא הגנת החרדית שלנו, אומר בהכרזה:

מי שלומד בכפר גדעון לא יתכן שחולה, איננו חולה הוא,

ושמחו לשמוע מה שעל כך דרשנו רבות שהאמת נראה, שכאשר היה רואה שרבים נושעים ממנו בברכה ובר"ת של ברכה ובכיסוי רמז לברכה שלא יתעכב בשום קיטרוג, מיד היה מברך את עמו ישראל בשלום באותו פה קדוש נתברכו כלל ישראל בגאולה השלימה, וזה היה פועל כגל השוטף מי שבדרכו של אותו זוטו של ים הברכה, כמו שעל תפילת השמונה עשרה במגילה י"ז ע"ב אמרו ומה ראו לומר גאולה בשביעית אמר רבא מתוך שעתידין ליגאל בשביעית לפיכך קבעוה בשביעית, והאמר מר וכו' במוצאי שביעית בן דוד בא, מלחמה נמי אתחלתא דגאולה, דרשנו מלחמה זה מלחמת היצר באמונה בביאת המשיח שיש בזה, ופירש"י: אתחלתא דגאולה היא. ואע"ג דהאי גאולה לאו גאולה דגלות היא אלא שיגאלנו מן הצרות הבאות עלינו תמיד וכו' אפילו הכי כיון דשם גאולה עלה קבעוה בשביעית, ממש כך היה פועל במאמרו כשהיה נושע יהודי מברכתו מיד היה רוצה לגרום אתחלתא דגאולה השלימה כמו שבאמת בברכה מבקשים שיצא מהגאולה הפרטית, וא"כ חיזוק גדול להבין כך ומהברכות הפרטיים שנושעו במאמרו ובכך יש התרחבות והתפשטות לביאת בן דוד ממש,

בכלל הרבה יותר מכולם רבות ידעתי על גאונותו של רבינו ובוזה הענין הראני יד"נ הגה"ר הרב ישראל פויפר

שושן פורים רח"ל כשנפגשנו בניחום אבלים אצל גיסי איש רב פעלים ורב גוברין לתורה וחסידות ראש וראשון לכל דבר שבקדושה הרה"צ רבי דוד מרגלי שליט"א ומסרתי לו כמה שמות, בברכתו הבת שלי מרים נושעה מיד ובע"ה באושר נישאה למיוחד שבחבורה, ובודאי יחיש ה' בזכותו גאולת כל הנזכרים בתוך כלל ישראל, זכה איציק [יצחק אלחנן נ"י] בן אחי להיות שר לפני רבינו שר התורה בסיוע של דרשו גם באותו חודש, וכידוע שנשא עיניו אל המקהלה מקהלת חסידים לע"ך,

רבי חיים לא היה חיים לעצמו אלא כמים חיים המחיים ומטהרים אפילו מסאבא דמתיא:

התרגום אונקלוס על מים חיים לא אומר מים נובעין אלא מים מבועין שמחיים בחיי החיות לא רק את עצמם, אלא במלא משמעות הביטוי, כל מי שידו נגעה בידית דלת ביתו חש זאת וקרא התפילה: טועמיה חיים זכו, והיו שבאו שם ביאוש שלא יזכו להתקבל אחר ימי הכנה והתרגשות בטהרה וקדושה, וזכו שהתקבלו בסבר פנים כל כך יפות עד כדי שנדם ליכם ופעם מחדש ממש והיו כקטן שנולד ובאותה השעה נסתלק מהם הצרה והיצר ובעצמם גם הרגישו יראתם על פניהם וקיבלו עליהם כל הקבלות שאמר להם רבי חיים, שמענו שהיו שאמר להם אפילו רק לאחרונה לא להשתמש

והזמין לעלות לטעום מגדולה לגימה מהיין של שישים הסיומים הנודע וגם לי שלח איתם מהיין לברכה ולהוסיף תמיד על זה הסביר להם בכזו נחת רוח כדרכו, ובירך את הנוכחים,

כשהם חוזרים ונכנסים למחלקה בבית החולים פוגשים הם את צוות הרופאים [באותו הלילה בו ביום], מומחה שלא בשעות כאלו בא למחלקה מאסף כמה מהרופאים ואומר שיש התפתחויות שלא ראו בצילומים ומצביע מול לוח האור על הצילום מהיום ומתפלא עד כמה ששונה מהצילום משבוע שעבר, ויתריע על כך לבכירים שיהיו למחרת ואת סוף הסיפור כולם יודעים שהילד בריא ושלם וגם את הטיפול הראשון לדעתם לא היה צריך, ולאות ומופת השאירו את שני הצילומים על לוח האור זמן רב ללמוד על טוב שברופאים אם לא ישאל את רבינו מה דינו ומה עליו נאמר,

ברכה עם שליח נאמן וצדיק הרה"צ הרב משה סמוטני:

הרבה תשובות ואפילו בהלכה שאלתי את הרב סמוטני שליט"א שהיה עבורינו שליח מצוה נאמן ומסר לנו תשובתו הבהירה, פעם היה בירור מפורסם בשאלה בדין מקצת היום ככולו והתשובה היתה מחודשת ולא פשוטה למורי הוראה שהופתעו, ולאחרונה זכיתי וביקשתי שליח מצוה להביא הקויטעל לרבי חיים כחודש לפני

בחשמל בשבת קודש והיה מזה תועלת הרבים והתקדשות בקדושת השבת לכל סביבתם, כמו שאמר לרבים וליחידיהם, **באמתחתינו** אמתחת הלוי מוצנעים עובדות מבהילות בחסד שבגופו מה שלעצמו לא היה עושה, רץ היה לעשות עוד לפני שהספיק ללבוש עליו איצטלא דרבנן וקאפלוטש לכבוד ולתפארת, יהיו דבריך מועטים ומוזמנים אנו לדבר בכולל בעיר הסמוכה, ברכותינו ותודתינו פה למוקירי התורה, ולעילוי נשמת רבינו חיים בן מרנא רבנא הרבי יעקב ישראל ובילע המות לנצח ובזכותו הגדולה יחיש גאולתינו ותחיית המתים אמן.

הגאון רבי שלמה ידידיה זעפראני שליט"א
ראב"ד 'כתר תורה'

דברי הספד והתעוררות על שר התורה רבן של ישראל מרן הגאון רבי חיים קניבסקי זצוק"ל

מאתנו וכפי שאמר ר"ע שמעתי לא יהא לו למי לשאול ספיקותיו. ועיין מנחת חינוך (מצוה תס"ז אות ב') אשר הביא את הגמ' מכות (כ:): דשם מבואר דהשורט על ביתו שנפל ועל ספינתו שטבעה בים אינו עובר משום שרט לנפש. וע"כ ה"ה הכא אע"ג שהיה בעת מיתתו של ר"א, מ"מ ר"ע לא הכה בבשרו משום המת אלא משום תורתו שנסתלקה.

ג) וזה שתרגם יונתן "אבי אבי" – רבי רבי, וכדאמרינן בסנהדרין (יט:): שכל המלמד את בן חברו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו. וכך פירשו הרד"ק והרלב"ג ביחס לאלישע הנביא שהתלמידים נקראים בנים כדכתיב "בני הנביאים" (מלכים ב פ"ב פס' ג'). וכך הרב נקרא אב כי הוא המוליד שכל התלמיד.

וכתב המהרש"א בסנהדרין (סח:) דר"ע ביחס לר"א ציין את תוקף כחו של ר"א במלחמתה של תורה כרכב וכפרשים. ואילו אלישע ביחס לאליהו הנביא דבר גם על כח תפילתו שטובה לעם ישראל מרכב ופרשים.

א. בא השמש בצהרים

א) בעת עלייתו בסערה השמימה של רבן של כל ישראל מרן שר התורה רבי שמריהו יוסף חיים זצוק"ל (נלב"ע ט"ו אדר השני תשפ"ב) זעקו כל ישראל את זעקת אלישע הנביא על רבו אליהו הנביא – "ויעל אליהו בסערה השמימה, ואלישע רואה והוא מצעק – אבי אבי רכב ישראל ופרשיו" (מלכים ב פ"ב יא - יב) ופרש"י בשם תרגום יונתן – רבי רבי דטב להון לישראל בצלותיה מרתיכין ופרשין.

ב) ועוד איתא בגמ' סנהדרין (ס"ח:): בעת פטירתו של רבי אליעזר הגדול ובעת שהיו נושאים את מטתו מקסרי ללוד במוצאי שבת פגע בו רבי עקיבא והיה מכה בבשרו עד שדמו שותת לארץ, פתח עליו בשורה ואמר – אבי אבי רכב ישראל ופרשיו, הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותן.

ובתוס' שם הקשו והלא הוזהרנו "ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם" ותירצו דלא הוזהרנו בכך אלא כשהצער הוא מחמת המת, אבל כאן היה צערו של רבי עקיבא על התורה שנסתלקה

ר"ח היה צריך חיזוק. והנה סיים בעל המאפיה את סיפורו ואמר, ראו מה נעשה ממני – אופה. ומה נעשה מר"ח שר התורה רשכבה"ג.

(ב) וכך כותב הגר"ק זצוק"ל בספרו אורחות יושר (פכ"ט - תורה)

והרוצה להיות ת"ח אמיתי צריך לשקוד הרבה על התורה, וללמוד בהתמדה, והדבר ידוע בישיבות שלא הבעלי כשרון הצליחו בדרך כלל, אלא המתמידים. והחילוק בין בעל כשרון לשאינו בעל כשרון הוא שמי שאינו בעל כשרון צריך ללמוד הענין עוד חצי שעה או שעה, אבל אח"כ שניהם שוים. ואפילו מי שחלש מאוד בכשרון, אם יתמיד, כבר הבטיחו חז"ל שיצליח [ובלבד שיהא ירא שמים], כמש"כ במסכת מגילה (ו:): יגעתי ולא מצאתי אל תאמין. וצ"י שם לדברי מרן הגריי"ק (הסטייפלר) בספרו חיי עולם (ח"ב פי"ד) שהביא מספר חוט המשולש מעשה בבחור אחד בן י"ז שבא להחת"ס ורצה ללמוד תורה והוא לא למד מעולם, והחת"ס קיבל אותו וביקש מהבחורים שילמדו אתו, והיה קשה לשמוע ומהיר לאבד, ולא הצליח כלום, ומ"מ מרוב שקידתו לא עזב התורה, ובהמשך הזמן הצליח וגם עשה פרי, ונעשה ת"ח ורב בעיר גדולה ונזכר הרבה פעמים בתשובות חת"ס ע"כ.

(ג) אף אנו נאמר על מרן שר התורה שמכח התמדתו המופלאה בעסק

ועוד שמעתי לפרש "אבי אבי" – אבי ואמי, כי האב מוליד והאם יולדת. והמלמד בן חבירו תורה כאילו ילדו. דהיינו שלא רק שמילד את שכלו וחכמתו, אלא מטפל בו כאם המטפלת בבנה. וכך נוהג בו הרב טובת עין להיות מסביר לו את התורה עד שיהיו נמסכים ונבלעים בו.

(ד) וכך היה מרן שר התורה בעל שונה הלכות, ובעל דרך אמונה, ובעל אורחות יושר, ועוד, רבן של כל ישראל בעמוד התורה, ובעמוד היראה והמוסר. וכמו"כ עמוד התפילה שהיה בבחינת רכב ישראל ופרשיו דטב להון בצלותיה מרתיכין ופרשין. ובכח תפילתו פועל ישועות גדולות ונצורות. וגם לרבות עמוד החסד להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים שבזה היה דומה לשכינה וכדברי הרמב"ם (ב"ב ממגילה הי"ז)

ב. עמוד התורה והיראה.

(א) יש להדגיש כי ישנם ת"ח בעלי כשרונות גאוניים ושעל כך תפארתם. ואולם מרן הגר"ק כפי שידוע בצעירותו לא היה גאון ולא בעל כשרון אדיר. יתירה מזו שמעתי מבעל המעשה [רבי ראובן טרופ שליט"א] כי בהיותו בחור בישיבת פונביז' נפגשו עם בעל המאפיה בגבעת פונוביז' ואמר להם כי בצעירותו בקשו מרן הגריי"ק (הסטייפלר) שילמד עם בנו ר"ח. כיון שהוא היה הבחור המוכשר ולעומתו

לעשות פשרה בתשלום המלמדים. מרן הגר"ח"ק דכל רז לא אניס ליה לא תקע עצמו בהוראה, ובפרט שביטל את עצמו למי שהחזיק כגדול הדור הלא הוא מרן הגריש"א פוסק הדור.

(א) לא פסיק פומיה מגירסא. בשנת תשע"ח לקראת פתיחת ישיבתינו ישיבת "שפתי חיים" הר נוף, ע"י הגאון רבי שמעון ישראל שליט"א, נסענו יחדיו לקבל את ברכת הרבנים שליט"א. ובין הייתר נכנסנו אל הקודש פנימה לביתו של שר התורה מרן הגר"ח"ק, לקבל את ברכתו ולהיוועץ עמו על סדר הלימוד בישיבה. באותה עת היה הגר"ח"ק לומד מסכת פסחים, ובעת ששוחחתי עמו ואף הושטתי ידי לקבל ברכתו, ונשיקת ידו, הושיט לי את ידו האחת, ואילו ידו השניה נשארה אוחזת ומצביעה על המקום שאוחז בלימוד.

כפי ששמעתי כך היתה דרכו של בעל האור שמח, וכששאלוהו מדוע הוא נצרך לכך, השיב "התעייף עיניך בו ואיננו", ואפילו בהיסח הדעת של רגע.

(ז) כמה מסר נפש על קדושת עם ישראל, בי' תמוז תשע"ג התקיימה אסיפת רבנים בביתו של הגר"ח"ק זצוק"ל ובמעמד רה"י הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל בענין פגעי הטכנולוגיא. ואף אני הקטן הייתי נוכח במעמד זה. ואשר כידוע פרסם הגר"ח"ק פסק הלכה נחרץ שהצפיה באנטרנט סמארטפון אייפון היא בדין יהרג ואל

התורה שקיים בעצמו – "מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי". "בחוקותיך אשתעשע לא אשכח דבריך" זכה לקנותה במ"ח דברים שהתורה נקנית בהם. וכפי שאמרו על מרן החזו"א כן נתקיים בו – כל הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה, ומלבשתו ענוה, ונהנים ממנו עצה ותושיה.

(ד) כמה מסר נפש וחיזוק על קיום סדר זרעים בחיבורו הנפלא והעצום "דרך אמונה" שגם מרן הגריש"א זצוק"ל פוסק הדור התפעל עד מאוד בראותו את המחזה הנפלא שבחיבור זה, גלייה לדרעיה ונפל נהורא בבי מדרשא. ועל כולם שעודד והמריץ את עם ישראל להיות עוסקים בהלכות שביעית, ולהיות מקיימים את הלכותיה על כל פרטן ודקדוקן כגבורי כח עושי דברו. והכל יונק מתורתן של ראשונים ואחרונים ועל כולם הסבא קדישא מרן החזו"א זצוק"ל.

(ה) בשנת תשנ"א שנת מלחמת המפרץ שימש הגר"ח"ק כסנדק בברית קודש בשכונתינו שכונת הר-נוף ואז שאלתיו מה דינם של המטפלות שלא תפקדו מחמת מצב החירום של המלחמה. ותשובתו על אתר היתה – מחלוקת הרמ"א והגר"א (חו"מ סי' שכ"א בדין אונס מכת מדינה). והוספתי לשאול ומהי ההלכה. והשיב – "תשאל את השווער" [היינו מרן הגריש"א זצוק"ל]. וכידוע שמרן החת"ס הורה בכגון דא

הנביא לפני בא יום ה'". והיינו שמעתה לא תהא נבואה, רק בתורה תמצאו הכל. והנבואה לא תחזור עד שיבא אליהו לפני משיח כפי שאמרו חז"ל (עירובין מג:).

אמנם גם ברוה"ק שאח"כ יש כמה דרגות, יש שהחכם מרגיש באמת כאילו שהודיעוהו מן השמים כך וכך וכו' ויש הרבה פעמים שהחכם אומר לפי חכמתו מה שנראה לו והקב"ה מסכים עמו כמש"כ בספר חסידים כל הדובר אמת ואינו רוצה לחשוב שקר, אפילו דברים שיחשוב וידבר אע"פ שלא יתכוין להם, כל מחשבותיו ודבריו יתקיימו שנאמר "ותגזר אומר ויקום לך" עכ"ל.

ב) וכך זכה מרן שנתגלו לו רזים הן בתורה והן בעניני עולם. מפורסם כי בחברו ספר "קרני חגבים" ונתקשה במראהו של החגב, והנה הופיע חגב על אדן חלון ביתו וכך יכל להתבונן בחגב ועפ"ז להעלות על ספרו את בירור ההלכה ביחס לחגב. וכשספרו את הדבר למרן הגריש"א התפעל מאד ואמר כי דבר זה נזכר רק בראשונים (עיין מרן הב"י בעניין עוף הקרי"א)

באחד מימי חוה"מ פסח ביקר הגר"ח"ק עם הרבנית בת שבע את חמיו מרן הגריש"א אמרה הרבנית בת שבע לאביה – אבא יודע אתה כי בליל הסדר הגיע אליהו הנביא לרבי חיים. הביט מרן הגריש"א ברבי חיים ושאל אותו

יעבור. [ובספרי שמרו משפט ח"ג הארכתי לבאר את הפסק על מה אדניו הוטבעו], והיה מביא את דברי חז"ל המובאים ברש"י (בראשית ו, יג), "קץ כל בשר וגו'" – כל מקום שאתה מוצא זנות אנדרלמוסיא באה לעולם והורגת טובים ורעים.

וכך כתב רבינו הגר"ח"ק בספרו ארחות יושר (פי"ב) תניא בריש מסכת אצילות אליהו בן יוסף פתח כתיב "סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם", מהא אוליפנא שאין הקב"ה מגלה סודיו כי אם ליראיו, שאפילו אדם מישראל למד מקרא משנה תלמוד ואגדה ותוספות ואין בו יראה, לחינם צלל במים אדירים וכל מה שטרח לחינם טרח ע"כ.

וכך מרן הגר"ח"ק היה גדול בתורה וגדול ביראה במפתחות הפנימיות ובמפתחות החיצוניות ומכח זה זכה לכל החכמה הזו הלא היא חכמת התורה.

ג. ומגלין לו רזי תורה

א) זכה מרן רבינו הגר"ח"ק זצוק"ל כי נתגלו לו רזי תורה. וכך כותב רבינו בספרו ארחות יושר פרק כ"ו הפרק העוסק ברוח הקדש. וז"ל שיש הרבה מדרגות ברוה"ק. דמה שאמרו בגמ' (סוטה מח:) נסתלקה רוח"ק מישראל הכונה על נבואה ממש שזה נסתלק עד שיבוא אליהו, וכמו שאמר הנביא האחרון מלאכי "זכרו תורת משה עבדי וגו' הנה אנכי שולח לכם את אליהו

כי נפנה אליו כדכתיב "יונתי בחגוי הסלע בסתר המדרגה, הראיני את מראיך השמעני את קולך, כי קולך ערב ומראך נאוה"

על אף שכל דקה היתה יקרה לרבינו כמוצא שלל רב, מ"מ הפנה את זמנו היקר והחשוב להיות קשוב לצרכיהם ולצרותיהם של הפונים אליו להמציא תרופה למכותיהם, הן בתפילותיו והן בברכותיו, וכך היה עמוד החסד לכלל. גם תורתו היתה בבחינת תורת חסד על לשונו, כי הפנה מזמנו להיות משיב לכל שואל כקטון כגדול. ותשובותיו קולעות אל השערה בקוצר ובדיוק נפלא.

מי יתן לנו תמורתו מי יתן לנו חליפתו, אין לנו אלא להתפלל כי יקוים גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם, ויעתיר תפילה לפני צור שוכן מעונה דיאמר לצרותינו די, ויגאלנו במהרה גאולת עולמים בבנין בית מקדשנו ובביאת משיח צדקנו. אכ"ר.

זכותו תגן בעדנו ובעדכם ובעד כל כלל ישראל. אמן.

האם אכן כך. ורבי חיים חייך ולא ענה דבר.....

בשנת תשנ"א בזמן מלחמת המפרץ הבטיח מרן הגר"ק כי בכח התורה ובזכות התורה לא יפול טיל בעיר בני ברק. וכך הוה.

ג אסיים בחיזוק שנתן הגר"ק ללומדי התורה. כשנשאל כמה צריך ללמוד תורה בבין הזמנים. השיב כמו בזמן. ושוב נשאל וא"כ מה ההבדל בין הזמן לבין הזמנים. והשיב, בזמן לומדים מה שמחייבת המסגרת. אבל בבין הזמנים לומדים מה שלבו חפץ, ואז לומדים יותר טוב. וסיים גם אני בבין הזמנים למדתי "לבו חפץ" וכך למדתי טוב יותר.

ד. דטב להון לישראל בצלותיה

רבינו הגדול מרן הגר"ק זצוק"ל היה לבם של ישראל לאביהם שבשמים, וצער של כל יהודי כקטן כגדול היה אצור בעומק לבו, ומכח חיבור זה היה מעתיר תפילה ברכה ובקשה לפני צור שוכן מעונה לקבל ישועה מבעל הישועות אשר הוא מצפה

הגאון רבי יצחק אוהב ציון שליט"א
ראש כולל דרך אמונה

כח הברכה של רבינו זצוקללה"ה - דברים שמסרתי בליל שבת קודש פרשת שמיני בשכונת גבעת שאול עיה"ק ירושלים תובב"א

מלאך ה' צבאות ואף יותר ממלאך וכדאי' בגמ' סנהדרין דף צ"ג ע"א "אמר רבי יוחנן גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת" והאריך בזה המהרח"ו בספרו שערי קדושה, ועי' בהקדמת מרן הקהילות יעקב זצוקללה"ה לס' חיי עולם שבכל דור יש אחד שהוא בעל רוח"ק. אך לענין "ברכוננו לשלום מלאכי השלום" נראה דדבר זה שייך גם אצלנו אף לאחר פטירתו של רבינו הק' והטהור זצוק"ל כפי שנראה מהעובדות דלהלן.

בספר תולדות יעקב עמ' קל"ב מספר מעשה באשה אחת שסבלה מיחוישים בליבה והרופאים אמרו שצריך לעשות לה ניתוח בדחיפות. האשה המתינה חצי שנה בתור לניתוח ובדרך לבית החולים בעלה ביקש שהנהג יסע דרך רחוב רשב"ם בכדי להיכנס אצל מרן הקה"י זצוק"ל להתברך, וכשנכנסו אצל הקה"י אמר בהאי לישנא "מה פתאום ניתוח, אין שום צורך בניתוח, אפשר להאריך ימים בלי ניתוח", הבעל שהיה המום אחרי ההכנה הנפשית במשך חצי שנה שלו ושל אשתו לניתוח

בריש דברינו אפתח. דמכיון שדרשה זו נמסרת בשבת קודש לא נאמר דברי הספד על רבינו הקדוש זצוק"ל מה גם שאינני ראוי להספידו כלל, רק נעורר איזה נקודה בענין כח הברכה שהיה לרבינו הק' זצוקללה"ה ומכיון שרבים וטובים מבני השכונה העבירו דרכי בכל עת ובכל זמן הדברים הנצרכים להם לברכה ולישועה ראיתי לנכון לקבוע הדרשה בענין זה דכח ברכתו של רבינו ומאין שאב כח זה כאן.

ההרגשה שהיתה לנו בליל שבת קודש בשבוע שעבר שבשעה שאמרנו שלום עליכם מלאכי השרת ובואכם לשלום וכו' כן שרו בשמים לקראת בא נשמתו של מרן עט"ר הגה"ק זצוק"ל וזה מה שנתן קצת מרגוע לחשוב שכל התנאים והאמוראים וכל אלו שעסק רבינו בתורתם במשך כל השנים יצאו לקראתו לקבל את פניו, אך אצלנו בכתיים ההרגשה היתה של "צאתכם לשלום מלאכי השלום" על סילוקו של רבינו מהאי עלמא, והדברים פשוטים וברורים שרבינו זצוק"ל היה

ימים תצא ברכתו לבטלה ולכן כאן כו"ע מודו שהמחלה לא תשוב עוד והאשה הבריאה בשנית, והדבר פשוט וברור שאחר שקיבל הבעל הכרעת רבנו הק' זצוק"ל הבריאה האשה בשנית הן מחמת דברי הקה"י, והן מחמת ברכת רבינו,

וצריך לידע שגם כל אלו שקיבלו ברכות מרבינו זצוק"ל במהלך שנות חייו יש להם על מה להישען ולבטוח שהרי רבינו היה טוב לב מאין כמוהו וכשבירך בירך אף על העתיד ולא הגביל הברכה לזמן מוגבל. ופשוט שכל אלו שקיבלו ברכה לאריכות ימים ושנים ברכתו ממשיכה להם אף כעת ואכמ"ל.

עוד ראייה להנ"ל שבס"ד נזכה שהברכות ימשכו עלינו לעד, עובדא הוה באשה אחת שבאה ללדת בביה"ח מעיני הישועה ופתאום קרה סיבוך חמור בלידה עד כ"כ שהרופאים אמרו שהיא בסכנת מוות, והנה לפתע פתאום נשתנה המצב לטובה וילדה בשלום וחזרה לאיתנה הראשון, לאחר מכן פנה אליה ד"ר רוטשילד ואמר לה שהיא חייבת את חייה למרן הקה"י זצוק"ל שכבר היה בעולם האמת באותה עת, ושאלה האשה ותממה הרי מעולם לא ראיתי את הקה"י והיאך יתכן שהישועה באה לי ע"י, א"ל הד"ר רוטשילד שכאשר ייסד את ביה"ח "מעיני הישועה" בירך מרן הקה"י זצוק"ל שכל אשה שתבא לילד בביה"ח

לא ידע היאך לבשר לאשתו ע"כ שלא הולכים לניתוח, נכדו של הקה"י זצוק"ל ידידי הגרא"ש קניבסקי שליט"א יעץ לו שבשביל ליישב דעתה יאמר לה שהקה"י שלחו להתיעץ עם מרן הגרא"מ שך ובינתיים כך יוכל להכין אותה שיתכן שיהיה שינוי, וכן עשה ועלה אצל הגרא"מ שך וסיפר את כל הסיפור ואז א"ל הרב שך "הסטייפלר הרי יודע מה נעשה בשמים ואם אמר שאין צריך ניתוח הרי שאין בו צורך" וכמובן שהאשה קיבלה את ההכרעה ולא עשתה הניתוח ותוך ימים ספורים התאושה ושבחה לתפקד כרגיל.

אחר כמה שנים נפטר מרן הקה"י זצוק"ל ומאז האשה שבה לחוליה שוב ורשויים בלב ושוב סימני מחלה ושוב הרופאים ממליצים לנתח, עלה בעלה לרבינו הקדוש זצוק"ל בנו של מרן הקה"י לבקש ברכתו, וסיפר לו כל העובדא הנ"ל ואז פתח רבינו ספרי פ' עקב סי' ל"ח והתחיל לקרא שם בהאי לישנא "רשב"י אומר אין זה קידוש השם שדברי צדיקים קיימין בחייהם ובטלין לאחר מיתתן אר"א בר"ש רואה אני דברי רבי יוסי מדברי אבא שזה קידוש השם שכ"ז שצדיקים בעולם ברכה בעולם, נסתלקו צדיקים מן העולם נסתלקה ברכה מן העולם" והוסיף רבינו זצוקללה"ה ואמר שכאן כו"ע מודו שברכת הקה"י תמשיך, שהרי ברכה הקה"י הייתה לאריכות ימים ושנים, ואם חלילה לא תאריך

בודאי יתקיים גם היום ואין לפחד כלל" עכ"ד.

וכידוע מזמן מלחמת המפרץ שרבינו ישב ועסק בתורה כהרגלו גם בשעה שהיו אזעקות ללא שום שינוי ואכן בעיר ב"ב לא נפל שום טיל אף שברמת גן הסמוכה לה כן נפל. ואח"כ כשהיה מלחמת המפרץ השניה וביקשו מהציבור ליקח שוב מסכות שלחתי מכתב לרבינו הקדוש זצוק"ל לשאול אם ליקח המסכות והשיב בזה"ל "לפורים" ואח"כ נתברר שלא היה ברשות אותו צורר שום נשק כימי אלא הכל היה דמיון פורח.

וא"כ מחמת ב' הדברים הנ"ל לכאורה אנחנו עדין בכלל "ברכוני לשלום" חדא משום שכדאי ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק ואין לנו שעת הדחק גדול יותר מזמן זה של סילוקו של מרן עט"ר זצוק"ל אשר היה לנו לעינים בכל דבר הן בעניני רפואה הן בעניני שידוכין הן בעניני פרנסה וכו' וכו' וכעת אנו מסתובבין כסומין באפילה, וכמו המשל שהמשיל המהר"ם (ושמעתי כן מהרה"צ ר"א בידרמן שליט"א) על סילוקם של צדיקים משל למלך אשר איבד את ראייתו מחמת שנפגעה לו הרשתית של העין ואמרו לו הרופאים שיש אפשרות שיקחו רשתית מאדם אחר וישתילו אצלו ושוב יחזור לראות, ועבדי המלך יצאו וחיפשו אדם שיסכים למכור רשתית של עין בשביל המלך וכמה שחיפשו לא מצאו, ובא

זה לא תמות מהלידה, ויש סטיסטיקה בבתי חולים ליולדות כי אשה אחת מכל כמה אלפי יולדות מתה בכל ב"ח, ובב"ח מעיני הישועה באותה תקופה כבר היו למעלה מתשעים אלף לידות ולא מתה אפי' אשה אחת. (ויתכן שמשום זה כשהיו מתייעצים עם רבינו הקדוש זצוק"לה"ה בענין היכן לילך לילד היה מפנה לבי"ח מעיני הישועה).

ושאלו לרבינו זצוק"ל מדברי הספרי הנ"ל שנחלקו רשב"י ור"י, ור"י ס"ל שכשנסתלקו הצדיקים נסתלקה ברכה מן העולם וקיי"ל דהלכה כרבי יוסי, וא"כ היאך ברכתו של מרן הקה"י ממשיכה באותו ב"ח אף לאחר פטירתו, ואמר רבינו הק' זצוק"ל דהפלוגתא בין רשב"י לר"י היא רק כשהאציל הצדיק ברכתו בסתם דאז ס"ל לר"י שברכתו היא רק כ"ז שהצדיק בעולם אבל אם הצדיק אומר בפירוש שמאציל ברכתו לעולם כמו שאמר אביו הקה"י זצוק"ל בזה מודה רבי יוסי שהברכה חלה גם לאחר הסתלקותו.

ומפורסם מכתבו של רבינו הקדוש זצוק"ל שכתב בשנת תשע"ג שהיתה מלחמה בזה"ל "כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק (ברכות ט' א') ור"ש ס"ל בספרי עקב דאין זה קידוש השם שדברי צדיקים קיימין בחייהן ובטלין לאחר מיתתן וא"כ שהחזו"א זצ"ל אמר שבבני ברק לא יהיה פצצות כמו שהעיד הגאון הצדיק ר' אליעזר צדוק טרוצ'ין זצ"ל

גוזרין הקב"ה מקיים") וכידוע רבים נושעו מברכותיו של רבינו ואף שבירך בר"ת ואמר ג' אותיות ברו"ה ראו ישועות ונפלאות, ופעמים רבות כשהיו באים ואומרים לרבינו זצוק"ל שנתקיימה ברכתו היה אומר לזה שאמר, נעלמה ממך גמרא מפורשת בברכות (דף ז' ע"א) דאל תהי ברכת הדיוט קלה בעינך, ונראה לבאר מאין הגיע כח ברכתו של רבינו זצוק"ל.

אמת - קדושת הדיבור

הנה דורשי רשומות דרשו הפסוק "לא יחל דברו, ככל היוצא מפיו יעשה" דמי שלא מחלל דיבורו מה שייצא מפיו נעשה, והנה רבינו הקדוש והטהור זצוקללה"ה מלבד דברי תורה לא דיבר כלל שום דיבור חולין וא"כ פיו היה פה קדוש וק"ו שלא יצא דבר שקר מפיו, ועי' בספר חסידים החדש (סי' תתשצ"ה) שכתב וז"ל "כל הדובר אמת ואינו רוצה לחשוב שקר ולא לדבר שקר אפי' דברים שיחשוב ושידבר אע"פ שלא יתכוון להם כל מחשבותיו ודבריו יתקיימו שנאמר ותגזר אומר ויקם לך עכ"ל והוסיף ע"ז רבינו זצוק"ל בספרו אורחות יושר (ערך אמת) בזה"ל "ומבואר שהנזהר מלשקר יתקיימו כל ברכותיו דכמו שהוא נזהר שלא ישקר גם מן השמים שומרים שכל מה שיאמר יהיה אמת ויתקיים".

וראו להביא הכא משכ' הגר"א וסרמן זצוק"ל בספרו קובץ שיעורים

יועץ אחד ואמר למלך שילך אצל אחד מהיושבים בבית האסורין שנגזר עליהן מאסר עולם ויעשה עמו הסכם שיחון אותו וישחררו לחופשי תמורת הרשתית של העין ואף יתן לו כסף וזהב וכו' וכך היה שאסיר אחד עשה הסכם זה עם המלך ויצא לחופשי ואחר איזה זמן אמר למלך שכל מה ששחרר והכסף והזהב שקיבל לא שווה לו מאומה מחמת שאינו רואה כלום וכידוע שסומא חשוב כמת, והנמשל הוא בסילוק עיני העדה אשר על פיו היה נפסק כל דבר א"כ אין לנו שעת הדחק גדול מזה וכדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק, וכן מחמת הסיבה השניה שרבינו בירך מכל ליבו ולא הגביל הברכה וא"כ זה דומיא דהעובדא דביה"ח מעיני הישועה ולכן מי שקיבל ברכה לאריכות ימים ושנים תמשיך ברכתו, ומי שקיבל ברכה לרפואה תמשיך רפואתו, אכ"ר.

ועתה נעבור לבאר ענין כח ברכתו של רבינו שממש נתקים בו "ותגזור אומר ויקם לך" ובבחינת "צדיק גוזר והקב"ה מקיים" (יש לציין בדרך אגב שכמדומה ששלחתי לרבינו זצוק"ל שאלה מה המקור למימרא "צדיק גוזר והקב"ה מקיים" והשיב לי שאין כזה לשון בש"ס אך ציין לתענית דף כ"ג ע"א דאיתא התם גבי עובדא דחוני המעגל שנתקיים בו ותגזור אומר ויקם לך. ועוד יש בזה"ק בראשית דף מ"ה ע"ב "איהו גזיר וקוב"ה עבד". ובבמדב"ר נשא (י"ד ד') "כן שהצדיקים

אשי, ובאיכה רבה (פ"ה סי' ט"ז) גבי שמואל, ובקה"ר (פ"י סי' ה') גבי רבי, כי דיבור צדיק עושה רושם למעלה אפילו הוא בטעות.

עובדא אחת יש להביא הכא שדיבור של צדיק מתקיים אף שאינו מתכוון, כידוע שרבינו הקדוש זצוק"ל היה מקבל בכל יום עשרות מכתבים להשיב לשואלים בלימוד, ויום אחד בין המכתבים שקיבל היו ב' מכתבים הראשון ששאל מה המקור לדברי החזקוני בשמות כ"א א' ומכתב נוסף קיבל רבינו מיהודי שתינה בפניו צערו שסובל רבות מאשתו ויש לו הרבה בעיות בשלום בית, ושאל לרבינו זצוק"ל אם לגרש את אשתו, וכתב רבינו תשובה לשואל הראשון וציין למכילתא דרשב"י עמוד 162 דאיתא התם "ויצאה אשתו עמו אל תפרישנו מאשתו", ובטעות הגיעה תשובה זו לשואל השני שלא כ"כ הבין מה מתכוון רבינו זצוק"ל ושוב חזר ושאל ונתברר שהשני קיבל בטעות התשובה של שאלת הראשון וכן להיפך, ואמר רבינו זצוק"ל שיתכן ומן השמים רצו שלא יתגרש מאשתו לכן הגיעו לו המילים "אל תפרישנו מאשתו".

עוד אמרו דורשי רשומות "חכם מה הוא אומר" שהחכם מה שהוא, אומר. עוד רמזו "הוא היה אומר" שעצם הוויתו היא האמירה, וראינו זה הרבה בחידושי ובתשובותיו של רבינו שאפשר דרך זה להשיג איזה הצצה

ח"א בחי' לכתובות אות ר"ח אהה דאי' התם דף ס"ב ע"ב "יהודה בריה דר' חייא חתניה דר' ינאי הוה אזיל ויתיב בכי רב וכל בי שמשוי (ערב שבת) הוה אתי לביתיה וכי הוה אתי הוה קא חזי קמיה עמודא דנורא יומא חד משכתייה שמעתא כיון דלא חזי ההוא סימנא אמר להו רבי ינאי כפו מטתו שאילמלי יהודה קיים לא ביטל עונתו הואי כשגגה שיוצא מלפני השליט ונח נפשיה" וכתב הגה"ק ר' אלחנן הי"ד בזה"ל "הנה בכל מקום שמצינו כי ברכותיהן וקללותיהן של צדיקים מתקיימות הטעם פשוט כי רצון יראיו יעשה, אבל הכא א"א לומר כן דהא לא היה רצונו כלל שימות, ומוכח מכאן דהדיבור של פה קדוש פועל בטבע אפילו בלא שום כוונה כמ"ש ואשים דברי כפיך לנטוע שמים וליסד ארץ, והוא כמו הגרזן החוצב גם בלא כוונה רק מטבעו, כן הוא גם דיבור האדם, אלא שאם טימא שפתיו בדיבורים אסורים הוחלש כוחן כמו הסכין שעלה עליו חלודה הרבה שאין בכוחו לחתוך עד שיסירו החלודה ממנו עכ"ל. שוב ראיתי שרבינו זצוק"ל בספרו אורחות יושר ערך רוח הקודש וז"ל "וזה הענין גם כן שמצינו כשגגה היוצא מלפני השליט במו"ק (י"ח א') גבי שמואל, ובכתובות (כ"ג א') גבי אבוב דשמואל, ושם (ס"ב ב') גבי רבי ינאי ובירושלמי שבת (ספ"ד) גבי רבי יהושע בן לוי, ושם (פט"ז ה"א) גבי רבי חייא בר אבא, ובב"מ (ס"ח א') גבי רב

כולה לאותיותיה ע"י לימוד סדר חובותיו היומי שבהם סיים בכל שנה בערב פסח כל התורה. ונביא בקצרה שסדרי לימודו של רבינו זצוקללה"ה שהיו מסודרים בסדר קבוע לפי ימים, ובמשך שנים רבות מאז בחרותו היה מסיים רבינו זצוקללה"ה הש"ס בבלי וירושלמי וספרא וספרי וכו' ורמב"ם וש"ע וכו', וקורא רבינו זצוקללה"ה לסדרי לימודו "חובות", ושמעתי שפ"א בשבע ברכות של בנו הגאון ר' שלמה קניבסקי שליט"א ראש ישיבת קרית מלך, אחת הדודות ערכה שבע ברכות להגאון ר"ש שליט"א, ורבינו זצוקללה"ה לא הגיע להשמחה, ולמחרת פגש את המחותן והתנצל בפניו ואמר לו שהיה מוכרח לפנות ערב אחד בשביל להשלים החובות, והמחותן נבהל בחושבו שחובות ממוניים מעיקים על רבינו זצוקללה"ה, עד שהוסבר לו שחובותיו של רבינו הם חובות רוחניים, ובכל שנה בערב פסח היה עורך סיום על מה שלמד במשך כל השנה, ומיד אח"כ מתחיל בסדר הלימוד מחדש, ובימים שאחר הפסח היו הימים הכי עמוסים אצל רבינו מכיון שלמד בערך כחמישים דף ירושלמי בכל יום עד שסיים סדר זרעים, ועד שמסיים זה היה ממש כולו אחוז שרעפים, וזכורני ששנה אחת מסרתי לרבינו מכתב עם כמה שאלות בימים אלו, ואמר לי רבינו בהאי לישנא "היום יש הרבה חובות, בע"ה שנסיים נענה למכתב".

להשיג גדלותו הנוראה, (עי' לעיל במאמר הקודם שהשיב שאפשר גם להשתכר מהתורה) ונביא הכא דוגמא השייכת לענין של "אמת" כפי שכתבה רבינו הקדוש זצוקללה"ה בספרו אורחות יושר סוף ערך אמת וז"ל ובא וראה עד היכן היו חז"ל דבוקים במידת האמת דאמרינן ביבמות (ס"ג א') "רב הוה קא מצערא ליה דביתהו כי אמר לה עבידי לי טלופחי עבדא ליה חימצי חימצי עבדא ליה טלופחי כי גדל חיאי בריה אפיך לה אמר ליה איעליא לך אמך אמר ליה אנא הוא דקא אפיכנא לה אמר ליה היינו דקא אמרי אינש דנפיק מינך טעמא מלפך (פרש"י פעמים שהבן מחכים את אביו, אני היה לי לעשות כן) את לא תעביד הכי שנאמר למדו לשונם דבר שקר העוה וגו'. וקשה אי קלא עלה בדעת רב לעשות כן עד ששמע מבנו והלא דבר פשוט הוא, וצריך לומר דרב היה מושרש כל כך במידת האמת שלא עלה בדעתו כלל שאפשר לשנות מהאמת". ונאים הדברים למי שאמרם שידוע שרבינו היה כל כולו אמת ופיו היה פה קדוש וזו סיבה אחת שזכה ונתקיימו ברכותיו.

כח התורה

דבר נוסף שברור שכח ברכתו של רבינו הק' זצוקללה"ה היה הוא משום כח התורה אשר היתה משוש חייו של רבינו זצוק"ל שדבק בה בכל חייו מקטנותו ולא ביטל רגע אחד מן התורה וזכה לקנין תורה אמיתי לידע כל התורה

עוד עובדא ידענא דלפני כמה שנים החליפו את התנור אפיה שהיה בבית רבינו, וכשסיפרו זאת לרבינו בכדי לשואלו אם לברך על התנור החדש ברכת "הטוב והמטיב", אמר רבינו בתמיה "היכן יש כאן תנור", ולא ידע שהיה בביתו תנור על אף שהרבנית ע"ה היתה מפרישה חלה בכל יום ה' בביתה ברוב עם בהשתתפות מאות נשים, ואופה כמויות גדולות של חלות.

וכהנה לרוב עובדות רבות שדיברו לפני רבינו בדברים מענייני עלמא שאינו מכיר ואינו יודע בזה כלל, וכמו שהדפיסו בכמה וכמה ספרים שאלות שנשאל רבינו, וכגון מה שנשאל מה מברכין על בורקס והשיב איני יודע מה זה. וכשנשאל אם מותר לעשות סקי בשבת השיב שאינו יודע מה זה, וכשנשאל אם יש דין מוקצה לכוס קריסטל השיב שאינו יודע מה זה, וכנהנה לרוב, ופשוט הדבר שמשום זה דוקא זכה רבינו להיות בור סוד שאינו מאבד טיפה, ואמר רבינו שקיבל ע"ע לא להכניס שום דבר בטל לראשו משום הא דאיתא במדרש רבה שה"ש פרשה א' פ"ב "דבר אחר לריח שמניך טובים וכו', מה השמן הזה כוס מלא שמן בידך ונפל לתוכו טיפה של מים ויצאת כנגדה טיפה של שמן, כך אם נכנס דבר של תורה ללב יצא כנגדו דבר של ליצנות, נכנס ללב דבר של ליצנות יצא כנגדו דבר של תורה, ומשום שרבינו צוקללה"ה לא היה מכניס שום דבר

והיה לרבינו צוקללה"ה סייעתא דשמיא בסדר הלימוד, ובכל שנה ביום פטירת מרנא ורבנא החזו"א צוק"ל מתחיל רבינו פרק "מי שמת" במס' בב"ב, וביום הכיפורים היה מגיע רבינו למס' בב"ק דף פ"ז ע"א "החובל בחבירו ביום הכיפורים", ובפורים הגיע בסדר הלימוד למשנה בנגעים פ"ה מ"ג "שער פקודה", וכתב הר"ש שם "מלשון (אסתר ב') ויפקד המלך פקידים", וביום העצמאות של הציונים היה מגיע לרש"י שבת כ"א ב' ד"ה "הסכנה" "שהיה להו לפרסיים חוק ביום אידם שלא יבעירו נר אלא בבית ע"ז שלהם" וכו'.

ודבר זה ברור שלא היה לו בעולמו שום דבר חוץ מן התורה ולא ידע בענייני עולם הזה שום דבר, ונביא איזה דוגמאות לזה, חדא לפני שנים רבות דנתי קמיה רבינו אי שרי לשלוח פקס מחו"ל ששם עדין עוד לא נכנס שבת לארץ ישראל שכבר נכנסה שבת (ובעצם הנידון עי' בזה בשו"ת שבט הלוי ח"ח סי' נ"ו אות ג'), ואמר לי רבינו בהאי לישנא "איך הוא שולח, מה הוא שולח", והיה נוכח בחדר ידיר נפשי הצדיק הרה"ג ר' ישעיהו אפשטיין שליט"א, וכשמע המו"מ אמר לי שרבינו אינו יודע מה זה פקס, ורק אחרי שאני והר"י שליט"א ביארנו היאך פועל מכשיר זה, אמר שמכיון שבמקום שבו נעשית המלאכה טורם נכנס השבת שרי לשלוח.

הרה"ג רבי ישעיהו אפשטיין שליט"א שבאחת הפעמים שהגיע רבינו שליט"א לשמש כסנדק בעיה"ק ירושלים תובב"א והיה צריך ללבן איזה ענין עם מורו חמו מרן הגריש"א זצוק"ל ונכנס אצלו ושוב באותו שבוע הגיע רבינו לעיה"ק ירושלים תובב"א לשמש כסנדק וביקשה הרבנית שהתלוותה אליו לעלות ולבקר אצל אביה. ושאל מרן הגריש"א לרבינו האם אין זה מפריעו מסדר לימודו שנוסע נסיעות תכופות לסנדקאות מעיר לעיר, והשיבו רבינו בענווה שראה כתוב שסנדקאות הוא סגולה לאריכות ימים וא"כ הזמן שמפסיד בנסיעה ישלימו באריכות ימים שיקבל בזכות זה.

ודע ששמעתי מהרה"ג הנ"ל שברכבו של רבינו היה קבוע ש"ס בבלי שרבינו שליט"א השתמש בו ללימוד חובותיו היומיים. וכן היו פעמים שבשעת הנסיעה עשה רבינו סיום מסכת ולכן היה דרך קבע ברכב בקבוק סודה וכשהזדמן והיה בדרך סיום היה טועם מזה. (רבינו לשיטתו שבאם לא טועם בכל סיום אינו רשאי לפטור תענית בכורות ותענית דערב ר"ה בסיום, ועי' במש"כ בספרי שערי ציון ח"א סימן ג' הערה ז').

וגם כאן יש להביא דבר שהוא בבחינת "חכם מה הוא אומר" דהנה בספרי חידושי הגר"ח קניבסקי עה"ת פרשת בחוקתי שאלתי לרבינו אהא דכתיב "והשיג לכם דיש את בציר ובציר ישיג

חולין לראשו לכן זכה שזכר כל התורה כולה.

וידועים דברי האו"ח הק' שכתב אור החיים שמות (פרק י"ד פסוק כ"ז) וז"ל "ועוד רואני כי ליחידי סגולה היה נקרע בעל כרחו כמעשה הובא בחולין (ד' א') ברבי פינחס בן יאיר וכו' ואם לא התנה עמו אלא ליוצאי מצרים לבד מה כוחו של ר"פ בן יאיר עליו השלום להתגבר על מעשה בראשית, אכן תנאי זה הוא בכלל התנאים שהתנה ה' על כל מעשה בראשית להיות כפופים לתורה ועמליה ולעשות כל אשר יגזרו עליהם וממשלתם עליהם כממשלת הבורא ברוך הוא", עיי"ש דבריו.

ומטיין משמיה דהגה"ק רבי ישראל אבוחצירא זיע"א שאמר בביאור דברי המשנה בברכות השותה מים לצומאו דידוע דאין מים אלא תורה אומר "שהכל נהיה בדברו" שכל דבר שמברך מתקיים ולאחריו מברך "בורא נפשות רבות" שיש בכוחו אף להחיות מתים ואכמ"ל להאריך בסיפורי מופתים וישועות של רפואות חולים וכו' אשר היו על שולחנו של רבינו זצוק"ל, ומי לנו גדול מרבינו זצוק"ל בצומאון התורה וכפי שראיתי עין בעין איך שמיד אחר הסיום בערבי פסחים היה מתחיל מחדש מסכת ברכות כאילו זה פעם ראשונה שלומד הש"ס בחייו.

וכידוע שלא ביטל רגע אחד מן התורה וכפי שסיפר לי משמשו בקדש

וז"ל "ויש הרבה פעמים שברכת חכם ועצתו מתקיימת משום שמתכוון לשם שמים וכמ"ש בשוחר טוב (פ"א) אמרו עליו על ר"א בן ערך שהי' יועץ עצות ומתקיימות אמרו לו וכי נביא אתה א"ל לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי אלא כך מקובלני כל עצה שהיא לשם שמים סופה להתקיים ובפ"ו דאבות כל העוסק בתורה לשמה נהנין ממנו עצה ותושי' ומפרש בכלה רבתי (פ"ח) אע"ג דלא קרוב [שאינו קרוב ויודע היטב המעשה] מעצי וידעי ההיא עצתא דילי היא [מהתורה היא באה] ומשמיא היא דאסכים דעתייהו עכ"ל".

ויש להביא בזה עובדות למאות ויותר ששאלו לרבינו בענייני עלמא וכגון ששאלו אותו על השקעות בבורסה, ושאל "מה זה בורסה, בורסקי", או על השקעות בבנק ושאל "וכי שוטה אתה להניח כספיך על הספסל" (כידוע 'באנק' בשפת אידיש פירושו ספסל). ובכל זאת כשעשו ע"פ עצתו אף בעניינים אלו ראו ישועות מעל לדרך הטבע.

אמונת השואל

עוד כתב רבינו (שם) "ויש לפעמים שהברכות והעצות מתקיימות בזכות השואל שמאמין באמונה שלימה שמלת החכם מתקיימת, ובזכות זה באמת מתקיים ואם לא היה מאמין בזה בלב שלם באמת לא היו מתקיימין בו, ודבר זה מתחלף לפי השואל [וכ"כ

את זרע ואכלתם לחמכם לשובע וישבתם לבטח בארצכם" ופירש"י "ואכלתם לחמכם לשובע, אוכל קימעא והוא מתברך במעיו" ולכאו' צ"ב אמאי הוצרך לברכה שאוכל קימעא והוא מתברך במעיו והרי בירכם בשפע גדול שיהא הדיש מרובה, והשיב רבינו בזה"ל "שלא יצטרכו לבטל הרבה מת"ת בזמן האכילה" וזכיתי פעמים רבות להסב בשולחנו של רבינו וגם בשעת אכילה גופא היה זה כמו סדר של ת"ת ובפרט בשבתות שישבו לפניו תלמידי חכמים ושאלו ונשאו בד"ת ללא הפסקה.

עוד שמעתי שסיפר גיסו של רבינו הגאון רבי בנימין אלישיב שליט"א שלאחר חתונתו של רבינו כשהיו באים רבינו והרבנית ע"ה מפעם לפעם להתארח בשב"ק אצל חמיו מרן הגריש"א זצ"ל והיה המנהג שאחר הסעודה היו מגישים כוס תה לאורחים וביקשה הרבנית ע"ה שלמרן זצוק"ל יגישו הכוס תה קר, וככששאלוה לפשר הדבר אמרה שמכיון שרבינו חס על כל רגע ורגע שלא לבטל מלימודו ואם יצטרך להמתין עד שיתקרר כוס התה יפסיד חצי רגע מלימודו, והדברים מבהילים.

כוונת החכם לש"ש

עוד יש להביא מש"כ רבינו זצוק"ל בספרו אורחות יושר (ערך רוח הקדש) סיבה נוספת לקיום ברכת החכם

דרשה רב מתנה בפפוניה. למחר אייתו כולי עלמא חצבייהו ואתו לגביה, ואמרו ליה הב לך מיא, אמר להו אנא במיא דביתו אמרי". ואמר רבינו זצוק"ל דלכאורה צ"ב בתרתי, חדא מה הגמ' באה להשמיע בעובדא זו שהיו עמי הארץ שחשבו טעות, ועוד צ"ב מה חשבו אותם אנשים והרי בכל השנים לא היה להם מים מהרב שלהם וא"כ היאך המצות שלהם היו כשרות. אלא אמר רבינו בשם הגאון ר"י סלנטר זצ"ל שאמר שמגמ' זו לומדים ענין של אמונת חכמים שאם הרב אומר איזה דבר גם אם קשה לך ע"ז זה לא משנה וצריך לעשות מה שהרב אומר.

וי"ש להביא בזה עובדא נוראה שהובא בס' נשמח חיים להגר"ח ברלין (ח"ג פירות החב"ר סי' מ"ו) בזה"ל "ברגע זה נזכרתי מעשה עם משלח מנות. ידוע שהגר"א שיטתו, שמדת הבטחון גדולה כל כך, שאפי' אדם שאינו הגון, אם יבטח בלב בטוח לד', שיזמין לו איזה דבר, אז יצליח, ויזדמן לו הדבר, ואפי' גנב במחתרתא אם רחמנא קריא, יצליח בגנבתו, והוא מאמר חז"ל בעין יעקב סוף מס' ברכות, ואינו כך בש"ס, ויש ע"ז יסוד גם במקרא, רבים מכאובים לרשע והבוטח בד' חסד יסובבנו, והסימן המפסיק, היינו האתנחתא, הוא על המלה "בה", ומפרשים הכתוב בתור כונה שני, דאם רבים מכאובים לרשע והוא בוטח בד', אז גם אותו חסד יסובבנו.

במשך חכמה הפטרת וירא] ודבר זה ראינו כמה פעמים אצל גדולי ישראל וירא שמים שסומך כל דבר על החכם ושומע לו לכל אשר יאמר לו, יש לו ס"ד שנותנין להחכם בפיו מה לומר לו ועצותיו מצליחין בדרך כלל וכו'" עיי"ש.

יש להביא הכא מה ששחו לרבינו זצוק"ל עובדא שהיתה אצל רעייתו אשת חבר הרבנית ע"ה, שאשה אחת מעוברת הגיעה אל הרבנית להתברך מכיון שהעובר שבמעיה היה הפוך, ואמרה לה הרבנית שיש סגולה שהוולד יתהפך והוא לבדוק שלא יהיו בבית ספרים הפוכים. (וכידוע דבר זה מייעצים רבים כסגולה להיפוך הוולד, וידוע על הרבה אנשים שדבר זה הועיל להם שיתהפך העובר). ואותה אשה לא שמעה נכון והלכה לביתה והפכה את כל הסירים שהיו אצלה בבית כולל כל הכלים של פסח. ולמחרת הלכה לביקורת אצל הרופאים ואמרו לה שהכל תקין והעובר נתהפך. והגיעה שוב אצל הרבנית וסיפרה לה שעשתה כדבריה והפכה את כל הסירים בביתה והעובר נתהפך. וצחקה הרבנית טובא ואמרה לה שלא אמרה לה להפוך את הסירים אלא את הספרים.

וכשיפרו לרבינו עובדא זו חייך מאוד, ואמר רבינו דהנה בגמרא בפסחים (דף מ"ב ע"ב) איתא "אמר רב יהודה אשה לא תלוש אלא במים שלנו.

מקבל תשובה אחרת, וכדוגמא לדבר נציין עובדא אחת ניגש יהודי לרבינו והתלונן שכמה שאוכל נשאר רעב והדבר מציק לו מאד ואמר לו רבינו להקפיד לעשות מעשרות אף לדברים שקונה מחנויות עם כשרות טובה (כידוע דעת רבינו בענין שאזיל בשיטת החזו"א לעשר כל דבר לחומרא) ואיזה ימים אח"כ הגיע אב ואמר שלכנו יש את אותה בעיה שאוכל ולא שבע ורבינו א"ל לבדוק המזוזות בביתו. ויהי לפלא שלקחו המזוזות להגהה וגילו טעות שבמקום "ואכלת ושבעת" כתוב "ואכלת ואכלת" ומאז שתקנו חלפה הבעיה ויש עוד דוגמאות רבות ואכמ"ל.

והביאור לדבר נמצא בספרו של רבינו אורחות יושר (ערך רוח הקודש) שכתב וז"ל "ויש עוד ענין שמן השמים נותנין בפיו מה לומר ואע"פ שאינו יודע כלל שזה ברוח הקודש רק נותנים לו מחשבה לומר כך וכך (לפי דעת תורה שבידו) והוא מכוון לאמת וכו', ובזה ראינו הרבה פעמים אצל הגדולים שלאחד עונים כן ולשני עונים שיעשה להיפך וזה הכל לפי מה שנותנים מן השמים בפיו מה לומר וזה ג"כ מעין נבואה קטנה כמש"כ את אשר ישים ה' בפי אותו אשמור לדבר" עייש"ד.

וידוע מה שסיפר הרב שלמה לוינשטיין שליט"א שפעם אחת בחוה"מ פסח נכנס למרן הגרמ"י לפקוביץ זצ"ל שהיה רבו של רבינו זצוק"ל (בישיבת

ופעם ישבו ביום הפורים אצל רבי חיים מוולאז'ין זצ"ל אברכים במסכה, והנה עלה בהם החשק לשתות גראק, רבי חיים אמר להם, שיאחזו במדת הבטחון, שד' יזמין להם כזאת, וה' ימלא בטחונם. האברכים השיבו, שקשה להם הדבר, לבם אינם בטוח בזה, אז אמר להם רבי חיים אם כן אפוא תבטחו בי, ואני אבטח בה', ע"ז השיבו האברכים, זה אפשר להם... והנה בתוך כך באה נערה והביאה בקבוק ראם, ששלח אבי' משלוח מנות להרב, רבי חיים. האברכים התענינו לשאול את פי הנערה ממי היא וכו', והנערה השיבה בתמימות וספרה, איך שאבי' בא מן השוק ושאל את הב"ב, אם נשלחו מנות להרב, ואחרי שאמרו לו, שלא נשלח, לקח בקבוק יין ונתן לנערה להביאו לרבי חיים, אבל תיכף חזר אבי' ולקח היין מידה, באמרו, שהרב בודאי יפקפק מלשתות את היין, שמא איננו כשר, וע"כ החליף את בקבוק היין בבקבוק של ראם, וכשהביאו חשבון נוכחו, שהחליפין של יין בראם הי' באותה השעה, שרבי חיים אמר להאברכים שהוא בוטח בה', שיזמין לו את הראם". עכ"ד נורא נוראות למתבונן.

דבר ה' בפיו

דבר אחרון אודות ברכותיו ועצותיו של רבינו הק' זצוק"ל ידוע לכל באי בית רבינו זצוק"ל מאות ואלפי עובדות שנכנסו קמיה רבינו זצוק"ל אנשים ושאלו וביקשו מבוקשם וכל אחד היה

תפארת ציון) ומרן הגרמי"ל סיפר באותה הזדמנות כמה וכמה סיפורים שמשמעותם היתה שלמרן הח"ח זצוק"ל היה רוח הקודש, והוא העיז לשאול למרן הגרמי"ל האם יש בדורנו היתום אדם בעל רוח הקודש, הגרמי"ל שקע במחשבתו ואמר "רוח הקודש אינני יודע אבל יש אחד שדבר השם ישנו בפיו זה רבי חיים" והוסיף ושאל הר' לוינשטיין מדוע דוקא הוא והלא הוא הצעיר מכולם, והשיב לו הגרמי"ל "הלא אתה יודע שהוא תלמיד שלי אך ככלות הכל במידות והתמדה הוא המיוחד" הרי שלזכות לדבר ה' בפיו צריך גם מידות וגם תורה וכידוע רבינו זצוק"ל היה שלם בהכל ואכמ"ל.

לסיום הדברים יש להביא הכא עובדא השייכת להנ"ל באחד שנכנס אצל רבינו הקדוש זצוק"ל ושאלו איזה שאלה וביקש עצה לאיזה דבר וא"ל

רבינו זצוק"ל שיעשה כך וכך והעיז אותו איש ישראל הרי כמה דקות קודם ביקש אחר עצה לדבר זה והרב השיב לו אחרת, אמר לו הרב "אני עונה מה שעולה במחשבתי בשעה שהשואל שואל". ושוב העיז ושאל אותו אדם האם גם הוא יוכל להשיב למי שישאל לו שאלה את מה שעולה במחשבתו, הרהר רבינו זצוק"ל רגע אחד, וא"ל בהאי לישנא "אם תשמור על מחשבתך שלא יהיה לך אפי' רגע אחד עם מחשבה לא טהורה ג"כ תוכל לומר מה שעולה לך במחשבה" והדברים מבהילים.

יהי רצון שנזכה ורבינו הצדיק הקדוש והטהור זצוקללה"ה יעתיר עלינו ממרום ונזכה בקרוב לאוקמיה לשכינתיה מעפרא ולביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

חיבוריו של רבינו הקדוש זצוק"ל - מתוך הספד שאמרתי בבית המדרש בית ישראל - עזרת תורה עיה"ק ירושת"ו

פעם אתם משיגים עלי בדברים נכונים אבל לאחר מאה ועשרים תתחילו להעריך את הספרים שהשארתי, והפטיר רבינו לעצמו "גם אני לאחר מאה ועשרים" וכו'.

ופעם הראה רבינו זצוק"ל לדברי המדרש רבה בפ' נשא פי"ד דאיתא התם בזה"ל "בעלי אסופות אימתי הם נטועים ד"ת באדם הזה בזמן שבעליהן נאספים מהן כל זמן שרבו קיים הוא היה מפליג לומר כל זמן שנצרך הרי רבי לפני ואני שואלו מת רבו הרי יגע ביום ובלילה לקיים תלמודו יודע הוא שאין לו למי לשאול הרי אימתי הן נטועין באדם הזה בזמן שבעליהן נאספים מהם", והדברים מבהילין.

עוד סיפר לי ידידי הנ"ל שסיפר לו רבינו הק' זצוק"ל שלפני שנים רבות אחד שלח לו הערה על אחד מהספרים ותיקן הרב הדברים ואח"כ כשעיין שוב ראה שהנ"ל אינו צודק ומחק את ההערה, והביא רבינו זצוק"ל את דברי הגר"א בכ"י לשו"ע סי' ש"א ס"ק מ"ב שכתב דהלכה כהרמב"ם בספרו ואע"פ שבתשובה לחכמי לונל השיגו על דבריו והודה להם מ"מ הלכה כמש"כ בספר ולא כמו שהודה, וסיפר הרה"ג הנ"ל לרבינו שמספרים מה שידוע שהחת"ס היה רגיל שלא היה

מכיון שדברים אלו נאמרים כאן בבית המדרש אשר במקום זה רבים וטובים עוסקים ימים ולילות בספריו הקדושים של רבינו הקדוש זצוק"ל ראיתי לנכון לדבר כאן מעניני ספריו וסדר חיבורם ומה שניכר מספריו גודל בקיאותו בכל חדרי תורה וממש כל רז לא אניס ליה.

ושנית מכיון שהרבה מיושבי בית המדרש שלחו דרכי במשך העשרים שנים האחרונות הרבה הערות על ספריו של רבינו והוספות וכו' אפתח בעובדא ששמעתי מידידנו הגרמ"ש גרליץ שליט"א במוצ"ש שאחר הפטירה כשישבנו בחדרו של רבינו הקדוש ליד מיטתו, וכידוע שהרה"ג הנ"ל עזר לרבינו זצוק"ל בסידור ההגהות בספריו ממה שנתקבל ע"י הלומדים ומטעויות הדפוס שנמצאו ע"י רבינו זצוק"ל או ע"י אחרים, וסיפר לי שלפני כעשרים שנה שנים ישב רבינו הקדוש שעות ארוכות עם הגהות והערות ששלחו לו אנשים על הספרים ועבר שם הערה אחרי הערה והיו שם כמה הערות ברציפות שרבינו הסכים שהם נכונות, ופתאום נתמלאו עיני רבינו הק' זצוק"ל דמעות ופרץ בכ"י, ואמר לרמ"ש אספר לך משהו יש מכתב באחד ממכתבי הרמב"ם ששלחו לו הערה על ספרו יד החזקה והרמב"ם הודה להם שצודקים ובסוף המכתב כתב להם שאף שמירי

רשימה ארוכה של הערות על ספרו שקל הקודש ורבינו עיין במכתבו זמן רב ואח"כ כתב לו מכתב תשובה להודות לו על מה שהעיר וכידוע רבינו לא היה מכביד בתוארים כשהיה משיב למכתבים ולבחור היה כותב "מר" ולאברך "ר" ותו לא, ובאותו מכתב כתב לאותו אברך "לכבוד הגאון וכו'" וכשראה נכד רבינו ידי"נ הגה"צ רבי גדליה הוניגסברג שליט"א (רב קהילת שונה הלכות ב"ב) המכתב אמר לו שמסתמא בשעה שאותו אדם יקבל את המכתב הוא ירקוד ברחובות משמחה משום שהרב כינה אותו בתואר הגאון וכו' והסתכל עליו רבינו בתימהון ואמר לו בהאי לישנא "מה בכך לכולם היום כותבים תואר הגאון גם לי כותבים כן".

ונעבור קצת לסדר ספריו של רבינו הגדול זצוק"ל (ולא הבאתי הדברים לפי סדר הדפסתם מפאת קוצר הזמן לבירור הדברים היטב) ויש להקדים שעסק בדווקא בנושאים וסוגיות שאחרים לא עסקו בהם וסבר שיש בזה גדר של מת מצוה. עיין במש"כ רבינו בהקדמתו לס' נחל איתן ומה שהביא מספר חסידים סימן רס"א.

אחד הספרים הראשונים שהדפיס רבינו זצוק"ל הוא ספר "שיח השדה" ג"ח ובחלק א' בראש הספר הדפיס רבינו זצוק"ל את ספר "אורחות חיים" להרא"ש עם ביאור "השם אורחותיו"

חוזר בו מתשובה שכתב כי אמר שבשעה שכתב הי' לו ס"ד (ויש כע"ז גם על הח"ח בספרו משנ"ב) והוה עובדא שהחת"ס כתב תשובה בענין של עגונה ואסר, ובזמנו השיגו עליו הרבה השגות שמסתימת דברי הפוסקים היא מותרת ובאותה שעה לא היה לו מה להשיג ומ"מ לא חזר בו מהטעם הנ"ל ולאחר זמן בא הבעל והתברר שהחת"ס צדק בפסק שלו וכששמע רבינו העובדא הנ"ל פרץ ג"כ בבכי ואמר "אצל כל גדולי הדור כך הוא".

ומ"מ צריך לידע שהיה רבינו שש ושמח בכל הערה והערה שקיבל על ספריו ואף מילדים קטנים והיה יושב שעות רבות ומעיין ובודק כל דבר בכובד ראש ואמר כמה וכמה פעמים שמכיר טובה לכל מי שמעיר ומתקן בספריו, והיה תקופה שרבינו מיעט מלענות מכתבים ואמר שבכל זאת לאלו ששולחים הערות על ספריו יענה מכיון שזה דבר שהאחריות עליו, ופ"א קיבל רבינו מכתב עם רשימת הערות על ספריו ומחמת ריבוי המכתבים לא הספיק רבינו זצוק"ל לענות לו, וכתב לו בהאי לישנא "אני מכיר טובה לכל מי שמעיין בספר וכ"ש למי ששולח הערות ומסיר טעות מהספר ויזכה להדפיס ספר במיעוט טעויות".

ודרך אגב יש להביא הכא עובדא שמבטאת את שמחת רבינו בהערות שקיבל על ספריו וכפי ששמעתי שאברך אחד שלח לרבינו

עוד הדפיס שם קונטרס "תשלום יפה עינים" אשר הוא השלמה לחיבורו של בעל היפה עינים שעשה ציונים ומ"מ בכל מקום שהובא המשנה בירושלמי ותוספתא ומכילתא ושאר מדרשים אך בעל היפה עינים לא הספיק לסדר על סדר זרעים וטהרות וכתב שם רבינו זצוק"ל בהקדמה שדוקא בשני סדרים אלו הדבר נחוץ מאד ובפרט בסדר טהרות שאין ע"ז גמרא כלל.

וראוי להביא הכא מה שכתבתי בספרי קנייני חיים ערך נושא בעול עם חברו. הנה כידוע רבינו זצוק"ל היה מקדיש מזמנו זמן זמנים טובא לקבלת הקהל שצובאים על פתחו בכל שעות היום והלילה, אם לברכה אם לעצה אם לשאלה וכו'. ואין לך נושא בעול עם חברו גדול מזה.

ופעמים רבות נשאלתי ע"י תלמידי חכמים היאך רבינו זצוק"ל הספיק כל כך הרבה ביום, והאם עול הציבור בקבלת הקהל וכו' לא הפריעו מסדרי לימודיו. ובאמת שדבר זה פלא עצום.

והתשובה לדבר לענ"ד נמצאת בהקדמת בעל היפה עינים על הש"ס בדבר אל הקורא (שנדפסה בריש מסכת שבת) ואצטט בזה את לשונו הזהב מילה במילה "אברך את ה' אשר שם חלקי בין מפיצי ד"ת ברבים ולהיות ער ועונה בתלמידים

ושם הביא את כל המקורות לדברי הרא"ש מבבלי ירושלמי ומדרשים וכו' ושמעתי שחיבור זה כתב רבינו כבר בהיותו בחור בישיבת לומז'א ובסדר מוסר היה יושב והיה לידו ש"ס קטן ויר' וכו' והיה יושב ומציין המקורות הנ"ל לדברי הרא"ש.

עוד הדפיס שם קונטרס "בשער המלך" לבאר הקדמת הרמב"ם והמעייין שם יראה בקיאות נוראה ואיומה בכל סדר הדורות של חז"ל תנאים ואמוראים ובסוף הקונטרס הנ"ל כתב בזה"ל "גמרתי בע"ה ליל פורים תשי"ז כולל חזון איש" ובהזדמנות אחרת סיפר רבינו שסיים זה בליל פורים משום שרצה לשלוח זה כמשלוח מנות לאביו מרן הקה"י זצוק"ל. ובסוף קונטרס מראה מקום עמ' נ"ט כתב השלמה למה ששייך לקונ' בשער המלך וכתב שם בריש דבריו בזה"ל "בסיום הגמ' מוזכרים י' בני רב פפא ועי' בהגהות הגרי"ז שטרן ז"ל בסוף ברכות בדפוס וילנא שציין עוד כמה בני ר"פ וכן בס' הדר יצחק, ואני מצאתי נ"ג שהיו שם אביהם פפא (או פפי) אך פשוט שלא היו כולם בני ר"פ אחד וכמה מהם הוא איש אחד רק בשינוי נוסחא כמובן ואכתבם לפי הסדר ואגב אכתוב גם שאר משפחת ר"פ ולא ציינתי בכל א' אלא מקום א' או ב'" עכ"ל.

מענינים שונים המה ראו כן תמהו על הדבר שאני מקשיב הענינים להשיבם דבר לאשורו ואני כותב על הספר בדיו הד"ת, ות"ל מקום יש בראש להניח בו שני ענינים ממינים שונים וכאלו נעשה עלית קיר קטנה במוח למשכן מחשבת ד"ת אשר שם לא תבא רגל הטרדה, גם בעיני יפלא, רב תודות לאלהי מרום ואשא כפי ואברכה את ה' אל עליון. עכ"ד.

וממש דבר זה זכינו לראות עין בעין אצל רבינו זצוק"ל שעל אף שצבאו עליו רבבות אנשים וקיבל כל אדם בסבר פנים יפות קטן כגדול, וכן ישב בכל יום ויום כמה פעמים כסנדק בבריתות, ובשנים קודמות היה נוסע לכל עיר ועיר שהיא בגבולות א"י לשמש כסנדק, ובכ"ז לא גרע מסדר לימודיו כי הוא זה. ופשוט וברור שזה בזכות העליית קיר הקטנה במח שהייתה מוקדשת אצל רבינו זצוק"ל בכל עת ובכל זמן אך ורק למחשבת התורה"ק, דומיא דבעל היפה עינים שרבינו זצוק"ל עשה השלמה לחיבורו.

ועוד נדפס שם קונטרס שנקרא "מראה מקום" לכל המקומות שרש"י ותוס' מביאים מדרש וירו' ותוספתא וכדו' ולא ציינו מקורו וגם זה כהשלמה ליפה עינים שלא ציין במקומות מסויימים. ויש להביא הכא מה ששאלתי לרבינו זצוק"ל (הובא

כמדרשם ז"ל סנהדרין פ"ב, ועוד אודה יה על חסדו וטובו עמדי כי לא כימים הראשונים האלה לרבנים יושבי על מדין הרבנים בימי קדם הורמו מעם להקדיש עתותם לתורה ולתעודה וכל רעיוניהם השקיעו במצולת ים התלמוד והלכו במישור בארחות רעיוניהם באין טרדה נצב להם לשטן בדרך ע"כ הי' לאל יד תבונתם לחדש חרושים למרבה ולבוא עד חקר תבונת חז"ל, לא כן רבני זמנינו אשר יעמיסו העם עליהם משא טרדת עניני העיר ומבקר עד ערב צובאים פתח אהליהם המון טרדות רבות, ומה אם עוד יש לפני הרב טרדת עניניו אשר תהלום רקתו הלא לפלא מה שהרב הזמני יחדש איזה דבר, וכאשר אמרו המושלים בספרי הדרוש ע"פ כי לא בזה וגו' ולא הסתיר פניו ממנו ובשועו וגו' ע"פ דמיון לאיש קטע יד גדם מוביל שי למלך מורה שעות ממעשה ידו האחת הנשארה לו לפליטה שעצם הכלי לא יתרומם במעלתו על יתר המורי שעות היוצאים מבתי האומנים אך אם בעליו הגדם עמו הוא לפלא שאיש כזה אמן ידו לעשות כלי מפוארה, כן תפלת העני נפלא משארי תפלות אף שגם תפלתו היא מהולה במחשבות זרות אך בהביטו על מראהו שאיש כזה המעונה ומדוכה יכול להעריך תפלה איך שהיא תעלה לרצון וזהו לא הסתיר וגו' שמע כן יאמר על חרושי תורה מרבני זמננו, וכל באי שערי עירי הרואים אותי כותב חרושים ומסביב יאפפוני המון טרדות

רשימה שלימה וכיאר לי בכל דבר ודבר מדוע לא הביא ואמכ"ל, ואחד הדברים היה שהבאנו שם בזה"ל מה דאיתא בירושלמי פ"ב דשקלים "האומר שמועה יראה בעל השמועה עומד כנגדו ואם עשה כן מוטב ואם לאו יצבור ולא ידע מי אוספם משכח תלמודו" וכשראה זה רבינו אמר לי על אתר אין את המילים "משכח תלמודו" בירו', והוסיף דיתכן שיש גירסא כזו וכשבתי לביתי ראיתי שבירו' שאצלנו ליכא המילים הנ"ל, וכשהגעתי כאן לביהמ"ד בדקתי מהמקור שהביא אחי דברי הירו' הנ"ל והוא מס' נחל אשכול של החיד"א ושם הביא שכן גירסת הר"ש סירליו.

שיח השדה ח"ב בראשו הדפיס רבינו קונטרס "ישוב הדעת" אשר בו ביאר כוונת המהרש"א בכל מקום שכתב "ויש ליישב", וסיפר רבינו שגם קונטרס זה כתב כבר בהיותו בחור בישיבת לומז'א.

עוד הדפיס שם קונטרס "פתשגן הכתב" כולו עוסק בעניני כתובת קעקע וגם שם כתב רבינו זצוק"ל שמכיון שהפוסקים לא האריכו בענין זה לכן חיבר ע"ז את חיבורו.

עוד הדפיס שם קונטרס "קרני חגבים" על עניני אכילת חגבים וגם בזה

בחידושי מרן הגר"ח קניבסקי עהש"ס כתובות אות ד') בדף נ"ב ע"א בתוד"ה רצה כתבו וז"ל "לפי שהנשים ממהרות למות מן האנשים כדאמר בירושלמי" ולא מצאתי הירו' וגם בקונ' מראה מקום של רבינו ציין רק כדאמר בירו' ושאלתי לרבינו היכן נמצא הירו' והשיב רבינו בזה"ל "לא נמצא אצלינו". ויש בידי עוד עשרות דוגמאות למקורות ששאלתי לרבינו שהובאו בספרי ראשונים ואחרונים, ולדברים שהיה מקור ציין רבינו היכן הם ולמה שאין מקור השיב רבינו שאינו נמצא ואכמ"ל.

עוד הדפיס שם "קונטרס הזיכרון והשכחה" ובו כל הדברים שטובים לזכרון וקשים לשכחה.

וזכורני שלפני שנים אחי הרה"ג רבי יקותיאל שליט"א עסק בענינים אלו דזכרון ושכחה והוציא ספר שלם עם הרבה הוספות וכו' וכשבאנו ליתן לרבינו ספר זה ישבנו לפני רבינו כמחצית שעה ודיברנו עמו בענינים אלו ולבסוף בירך רבינו לאחי הנ"ל שיזכה לזכור לימודו, וביקשתי מרבינו שיתן לי ג"כ ברכה כזו ואמר לי "מי שמחבר על זיכרון זוכה לזיכרון, תכתוב גם על זיכרון ותזכה לזכור לימודך".

ואחר שהדפיס אחי הספר הנ"ל ישבנו יחד לראות כל מה שהביא אחי מחז"ל מהמקורות ושלא הובאו בספרו של רבינו, וישבתי עם רבינו זצוק"ל עם

דברים מספר שדה יצחק לרבי יצחק גואטה שנדפס בשנת תר"ז שאירע עמו אותו מעשה שעסק בהלכות חגבים ונסתפק באיזה פרט והיה סגור בביתו ועוסק בתורה בסוגיא זו, ונפל לידו חגב שבו נתברר ספיקותיו. והביאו לבית המדרש והראה לאנשים עניינו והלכותיו" ע"ש. ואמר לי רבינו "אני זוכר את הסיפור שהחגב הגיע כאן על הקיר, והצביע באצבעו על המקום שהיה החגב".

ובספר גדולה שימושה (עובדות על מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל, עמ' רכ"ח) מספר שאדם אחד שחוה מקרוב מופת שהתרחש אצל רבינו זצוק"ל עלה לבית מרן הגרי"ש א זצוק"ל וסיפר לו בקצרה מעשה שהיה, מחלת צהבת קשה התגלתה לפתע בגופה של כלה תקופה קצרה לפני הזמן המיועד לנישואין, מחמת פיקוח נפש הוטסה לחו"ל בבהילות בכדי לעבור ניתוח, ואחד מקרוביה הגיע לבית רבינו וכתב את שמה על פתק בכדי שרבינו יעתיר לרפואתה. כעבור כמה ימים לאחר כשלון הניתוח שבקה הכלה חיים לכל חי, והגיע אותו קרוב לבשר זאת לרבינו, ואמר לו רבינו ידעתי שיהיה כן מהרגע שהודעת לי על דבר מחלתה התכוונתי להתפלל בעבורה בתפילת שמונה עשרה ובכל פעם בזמן התפילה פרח הענין מזכרוני, וגם אחר ששמתי את הפתק עם שמה בתוך הסידור שלי אבד הפתק ואז ידעתי שנגזרה הגזרה.

כתב רבינו זצוק"ל שמכיון שלא האריכו בזה הפוסקים לכן כתב על זה, וידוע ומפורסם העובדא בענין קונטרס זה אך מכיון שהוא מופלא ביותר נחזור ע"ז כאן. בעת שעסק רבינו בבירור הלכות אלו הוצרך לעיין בחגב בנוגע לאיזה ענין שכתב בו בכדי שיתיישב לכו בתלמודו. וביקש מהרבנית ע"ה שתביא לו ספר שיתכן שבתוכו יהיה תמונת החגב. ואמרה לי הרבנית שהלכה אפילו לספריות לחפש ספרים כאלו שיש בהם תמונות של חגבים ולא מצאה. וביום בהיר לפתע פתאום נחת החגב אצל רבינו בבית, ורבינו עיין מה שהיה צריך ושוב נסתלק החגב.

וביום ה' ב' במר חשון התשע"ז זכיתי לישא וליתן קמיה רבינו זצוק"ל שעה ארוכה בדברים השייכים לספר אור השנים (של הגה"ק ר' אריה לייב עפשטיין זצוק"ל בעל הפרדס, זקנם של מרן החזו"א זצוק"ל ויבלחט"א רבינו זצוק"ל זכיתי להו"ל מחדש בעידודו של רבינו), ובין הדברים הבאתי קמיה רבינו רשימה של כמה וכמה עניינים שנכתבו כביאורים להספר הנ"ל ע"י הגר"י עדס שליט"א (בעל הדברי יעקב) משמיה דרבינו וביקשתי מרבינו שישים עיניו לאשר הדברים המובאים שם בשמו.

ובין הדברים הובא שם העובדא הנ"ל של החגב, והוסיף על זה הרב הנ"ל בזה"ל "וראיתי בקובץ מקבציאל כרך ל"ח עמוד תרפ"ב שהודפס שם

והגאון הנ"ל גם דייני העיר המובהקים ישבו שם, ויאמר הגאון לו אשר כפי מצות התורה מוכרח הוא לגרשה, ולא יכלו הדיינים להתאפק ובפרט כי היו קרובים להאשה הנ"ל ורצו לחפות עליה, ויאמרו לו ילמדנו רבנו מאין לו מקור דין זה לשפוט בלא עדים אין זה אלא דברי נביאות ולא בשמים היא, ואם נעשה דין ומשפט ע"פ רוח"ק יצא ח"ו משפט מעוקל כי בעוה"ר אין לנו בזה"ז לא כהן ונביא אלא דברי חז"ל ע"פ ד"ת הקדושה. והגאון הנ"ל לא השיב להם מאומה אך אמר פעם שנית להאיש בעל האשה שמע בקולי וגרש את האשה הזאת, וכראותם כי לא ענה אותם דבר וילכו לקרובי האשה אשר היו נכבדי העיר הזאת ויספרו להם את כל ונוכחת וילינו עליו את כל העדה.

וכשמוע הגאון הנ"ל את דברי ריבות האלה ותהי עליו רוח ה' וישלח ויקרא את האשה ותבא אליו לבית העליה אשר שם ה' חדר למודו ובית תפלתו, וכראותו אותה ויקם מכסאו וילך להארגו אשר בו היו מונחים ספרי תורות ויקח ס"ת ויקרא באזני פרשת הסוטה בטעמי הנגינות ויהי כהפנותה שכמה ללכת ויקרא עלי' הגאון אזולאי בקול אם לא שטית וגו' ואת כי שטית וגו', וכאשר שמה רגלה על המעלה הראשונה לא הספיקה לרדת עד שפניה נהפכו לירקון ועיני' בלטו, וכל הכתוב בהפרשה נתקיים עליה, ולקול הזעקה אשר צעקה בקול באו

לאחר שגמר המספר לספר, הגיב מרן הגריש"א זצ"ל ואמר המופת האמיתי שיש לר' חיים הוא המעשה עם החגב, כשיהודי לומד תורה לשמה ומסייעים בידו מן השמים זה הוא מופת אמיתי.

וראיתי פעם בעלון נר לשולחן שבת ושמעתי שכן היתה מספרת הרבנית ע"ה, שיום אחד הגיע לביתם מאן דהוא ואמר לרבינו שרוצה לבקש ממנו מחילה מחמת שלגלגל על העובדא הנ"ל דחגב, ומאז שורצים בביתו המון חגבים, ומתחרט על דבריו, ולאחר שאמר לו רבינו שמוחל לו הפסיקו החגבים לבוא לביתו.

ושמעתי מדיי"נ הרה"ג רבי ישעיהו אפשטיין שליט"א שבזמן שעשו שיפוצים בבית רבינו אחר פטירת הרבנית ע"ה כשעבר בנו לגור בסמוך אליו הבחין יום אחד רבינו בשינויים שעושים בבית ופנה אליו רבינו ואמר לו בקיר זה שלא יגעו ולא יהרסו אותו מחמת שכשבא החגב עמד על מקום זה וראוי להשאיר זאת למזכרת.

והזכיר רבינו את העובדא שהביא בספרו אורחות יושר ערך השגחה, מה שמסופר בספר שם הגדולים החדש אות ה' סי' כ"ט על רבנו הגאון חיד"א ז"ל שלעת זקנתו כאשר ה' חכם העיר בא אליו אדם חשוב אחד והוא כהן בקובלנא על אשתו לאשר כי נסתרה עם איש אחד,

ספר "נחל איתן" עוסק בעניני עגלה ערופה חיברו רבינו בילדותו, וכמש"כ בהקדמה בזה"ל "והנה בילדותי שמתתי לבי בעזה"י לברר הלכה זו של עגלה ערופה עד כמה שידי מגעת כי אין לנו ע"ז הרבה מראשונים ואחרונים וכמה שאלות וספקות שיש לעורר בזה שעדיין לא נתבאר כלל (עד כמה שראיתי) והרי היא כמצוה שאין לה דורש וכנ"ל והרבה יגעתי בו בעזה"י. וספר זה נדפ' בחיי מרנא החזו"א זצוק"ל ויש בו גם הערות מאביו מרן הקה"י זצוק"ל.

יש לציין שלמעשה כלל שם רבינו כל התורה כולה וכדוגמא לדבר יעויי' שם בסי' ה' שמחשב רבינו כל שיטות הראשונים בענין הברכות על איזה מברכים בעל ועל איזה בל'. [עיין בתוס' פסחים דף ז' ע"א], פ"א אמר רבינו שכתב קונטרס זה בגיל י"ד. ושמעתי שכשיצא ספר זה התבטא אחד מחכמי הדור שיש שם ט"ס אחת והוא שבפתיחת הספר במקום "ספר נחל איתן על הלכות עגלה ערופה" היה צריך להיות כתוב "ספר נחל איתן על כל התורה כולה".

ספר "קרית מלך" אשר בו ציונים על הרמב"ם ויש בו אלפי ציונים, ולדוגמא אציין שבהלכות תפלה פ"ה ה"ו כתב וז"ל "וקובע מקום וכו', בגמ'

הדיינים והרבה מאנשי העיר לראות את המחזה הנורא הזה ויבהלו מאד ויקראו הוציאו את הארורה הזאת ושמטוה שלא תטמא את בית רבנו, ויאמרו איש אל רעהו עתה ידענו כי איש אלקים קדוש הוא ודבר ה' בפיו אמת ומעת הזאת יראו לגשת אליו ויקר שמו מאד לאיש מופת, ולמען יהי' לזכר עולם צו נדיבי העיר לצפות את המעלות אשר מתה עליהם בזהב להיות לזכרון מעשי האיש הנורא הזה, והמעשה נפלא. עכ"ל. והוסיף רבינו ששמע שהמדרגות המוזהבות האלו היו קיימין שם עד המלחמה האחרונה.

עוד הדפיס שם "קונטרס הליקוטים" שכולל ענינים שונים שהדפיס בחוברות ובמקומות שונים.

ספר "שיח השדה ח"ג" ספרו זה נסוב על סדר הש"ס ובסופו ציונים והגהות נפלאות בתוספתא ובמדרשים וכו'. וגם בס' זה יש בקיאות מדהימה, יש לציין שגם ספר זה נכתב בעודו צעיר לימים ואמר רבינו פעם שיש שם דברים שכתב עוד לפני הבר מצוה, ופ"א קיבל רבינו מכתב אודות מש"כ שם במס' זבחים והעירוהו שבחזו"א על זבחים לא משמע כן, והשיב להשואל שבזמן שכתב זה כלל לא נדפס ספר חזו"א על זבחים עדיין.

מאומה אף במקומות שהיה לנו כמה הערות נכונות בעז"ה. ואפ"ה כתב שם בהמשך ההקדמה שח"ו לסמוך על ספר זה להלכה "כי מלבד שבעוה"ר לא הגענו כלל להוראה" וכו'. ע"ש.

ספר "דרך אמונה" ה"ח על רמב"ם הלכות זרעים הנה בדבר חיבור זה יכלה הזמן מלדבר ולא נגמור אשר רבינו זצוק"ל סלל המסילה לכל הלומדים בסדר זרעים אשר ספר זה הוא מאיר עיניהם והוא ממש ספר יסוד לענינים אלו. ושמעתי מעדים נאמנים משמיה דמרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שסיפר שבעת שהציעו את רבינו כשידוך לבתו הרבנית ע"ה עלה לשאול את פי מרן החזו"א על רבינו, וא"ל מרן החזו"א על רבינו שהוא דומיא דהרוגאצ'ובר, והוסיף מרן הגרי"ש אלישיב ואמר שהבין היטב את דברי החזו"א בעת שיצא לאור עולם ספר דרך אמונה ח"א. עוד שמעתי מת"ח גדול שאף אם היו יושבים מכון של עשרות ת"ח מופלגים לערוך ולסדר ספר כזה לא היה עולה בידם. עוד שמעתי מאדם גדול א', שחיבור ספר דרך אמונה הוא מופת גדול יותר מהמופת של החגב שהובא לעיל.

יש להביא הכא דוגמא לבקיאיותו המבהילה של רבינו זצוק"ל גם בס' זה בפ"ב מהלכות תרומות בד"א סק"א הביא שדעת רוב הראשונים ס"ל

ילפא מאברהם, וצ"ע דבירו' פ"ג דמו"ק מובא בתוס' מו"ק כ' א' ד"ה מה אי' אין למדין מקודם מתן תורה, מיהו בירו' גופא פ"ק דמו"ק מובא בתוס' שם ח' ב' ד"ה לפי ילפא מלבן וכן בכ"ד בגמרא" וציין שם כמאה מקומות שמצינו שלמדין מקודם מתן תורה עייש"ד.

ספר זה נדפס בשנת תשי"ח בהיות רבינו בגיל ל' בלבד, החידוש בס' זה שיש בו הסכמה מאביו הקה"י, ופעם שאלו לרבינו מדוע דוקא בספר זה קיבל הסכמה מאביו ואמר שאבא היה ירא מליתן הסכמה לדברים הקשורים להלכה ומכיון שספר זה הוא רק ציונים לכן נתן לו הסכמה.

ראיתי לציין בזאת שבספר זה יש מאות ציונים לספר הזוה"ק, על אף שכשהיו שואלים לרבינו אודות מימרות שמקורם בזוה"ק ושאלוהו היכן נמצא הזוהר, היה משיב "איני יודע זוהר" על אף שזה היה מסדרי לימודו הקבועים בחובות שלמד בכל יום זוהר (לאחר שהיה עושה תיקון חצות) וסיים בכל שנה את הזוה"ק.

ספר "שונה הלכות" ג"ח נתקבל בכל תפוצות ישראל. ושמעתי מכח"א שהעיד נאמנה שרבינו זצוק"ל למד ס' משנ"ב מאות פעמים ורק אז כתב חיבור זה יחד עם הגאון רבי אלעזר צדוק טורצ'ין זצ"ל. ובהקדמתו שם כתב בזה"ל "והשתדלנו לא להוסיף משלנו

ספר "שקל הקודש" על הרמב"ם הלכות שקלים וקידוש החודש.

ראוי להביא בזאת מה שכתב ידידי הגר"ג הוניגסברג שליט"א בספר "הספרים" (פ"ב) שבזמן שעסק רבינו בכתבת ספרו שקל הקודש על הלכות קידוש החודש, נצרך להסתייע באברך שמומחה בענייני קידוש החודש בשם הרב הסגל שליט"א שלומד בכלל סלבודקא וגר בקרית ספר, ובתחילה נסע רבינו לקרית ספר לדבר עמו ולא מצאו בביתו, ולכן נסע לכולל סלבודקה. כשראהו הרב הסגל היה מופתע מאוד, ושאל מיד את רבינו מדוע הטריח את עצמו להגיע לכולל, הלא ודאי שאם היה קורא לו היה מגיע מיד לביתו. והשיבו לו רבינו בפשטות האופיינית לו "אני הוא זה שצריך אותך ולכן באתי אליך".

עוד סיפר, שידידו ורעו הקרוב של רבינו מילדות היה הג"ר בערל וינטרוב זצ"ל וכשהוציא לאור ספר פועל ה' על הל' קידוש החודש ביקש מרבינו רשות לצרף גם את ספרו שקל הקודש ומיד הסכים רבינו באומרו שהדבר לא יפריע למכירת הספרים. והוסיף רבינו שהסכים לו שיכניס גם את ביאורו להל' שקלים. וכששאלו לרבינו עד כאן וכי מה זה שייך לקידוש החודש א"ל רבינו "מדארף זיין אגוטער", צריך להיות טוב. והוסיף בענותנותו הגדולה

דמן התורה אין חייב בתרו"מ אלא דגן תירוש ויצהר, ועיי"ש בציון ההלכה סק"ז שהביא רשימה מעשרות ראשונים שס"ל הכי.

ח"ה של ספר זה רבינו הדפיס שם את השגות הראב"ד על הרמב"ם וכן "קונטרס בארה של מרים" אשר בו ביאר מקורות הרמב"ם, ופ"א אמר שההבדל בין ספרו קרית מלך לספרו בארה של מרים שבס' קרית מלך כתב רק על מה שהשמיטו הנו"כ, ואילו בבארה של מרים הכניס כל המקורות.

ספר "דרך חכמה" אשר בו החל רבינו על רמב"ם הלכות בית הבחירה וכלי המקדש, דומיא דספר דרך אמונה. ויש להביא כאן שגם שעסק רבינו זצוק"ל בכתבת ספרו זה כשעסק בענין הציץ (עיי"ש בהל' כלי המקדש תחילת פ"ט בביאור ההלכה) שהביא דברי התוס' בסוכה דף ה' ע"א ד"ה "ואל יוכיח" וכו' שכתבו שסתם מצח הוי ב' אצבעות והתקשו הרבה בדברי התוס' שהמצח הוא יותר מב' אצבעות, וחשב ליישב שם שמכיון שכה"ג כשר כבר מגיל בר מצוה אולי כוונת התוס' שסתם מצח הוא ב' אצבעות ממתני שכשר להיות כה"ג, ובדיוק בזמן שכתב רבינו זצוק"ל בענין זה נכנס אצלו בחור בר מצוה להתברך ובדק רבינו את מצחו וראה שיש לו את השיעור הנ"ל. וזהו דומיא דעובדא דהחגב דלעיל.

הגר"א ז"ל דלכך נקרא גט משום שאותיות ג"ט לא מצינו סמוכים זה לזה בכל הפסוקים, ולכך הוא סימן להרחקה, וצ"ע דגם אותיות ג"ק ז"ט ז"ץ ס"ז ס"ץ לא מצאתי סמוכים בפסוקים [אבל השאר נמצאים או ישר או הפוך], וי"ל דגט הוא הראשון שאינו סמוך, גם לפי מה שהעתיק דברי הגר"א בס' דברי אליהו מס' גיטין א"ש ע"ש, עכ"ד. ושמעתי שאברך א' שאל לרבינו דיתכן שמה שקראו לגט בשם זה על אף שיש אותיות נוספות שאינם סמוכים, משום דאותיות אלו אינם סמוכים אף בשני מילים בתורה משא"כ בשאר אותיות שמנה רבינו, וענה לו רבינו על אתר דזה אינו נכון משום הא דכתיב (דברים כ"ד, י"ז) "לא תטה משפט גר".

דוגמא נוספת לבקיאותו הנוראה של רבינו בספר זה הוא מש"כ לדון שם בנדון שבשו"ת דברי מלכיאל האם יש חשש איסור דלא ילבש גם בקריאת שם איש לאשה ולהיפך, ומנה שם רבינו ע"ט שמות שמצינו ששוים לאיש ולאשה שמצינו בתנ"ך וחז"ל וכיו"ב.

בספר זה הדפיס גם חידושי על המגילות ובתוכו גם על מגילת אסתר אשר שם האריך יותר משאר כתבי הקדש, ופ"א אמר רבינו שעל אסתר כתב יותר מכיון שהפוסקים כתבו דפורים שרי לכתוב רק בעניני הפורים ולכן עסק בפורים יותר בעניני המגילה וע"כ התחדש לו בענינים אלו יותר וכתבם. עוד אמר שמכיון שבקריאת

הוא גם היה טוב אתי שכשאני הייתי צריך כל השנים שילמד עמי הוא הסכים ללמוד עמי וגם הל' קידוש החודש למדנו יחד.

ולא זו בלבד אלא שבמהדורה ראשונה של שקל הקודש הניחו בסוף כל ספר דף עם פרסום על ספר פועל ה', וממהדורה שניה ואילך כבר נדפס בגוף הספר, ופעם שאלו מרבינו הכיצד מותר להדפיס פרסומת בתוך הספר והשיבו רבינו שכיון שזה צורך הספר וגם נדפס רק בסוף הספר שרי.

ודבר זה ידוע ומפורסם שרבינו נהג טובת עין בכל אדם המבקש ממנו להדפיס איזה דבר מספריו, ונותן רשות להדפיס. וגם אני לפני שנים רבות ביקשתי מרבינו להדפיס את ספר הזכרון שלו עם הוספות משו"ת שכתב לי על הספר הנ"ל, ואמר לי "הרשות בידך נתונה, רק השאלה מי יקנה את הספר ותראה שלא יהיה לך הפסדים מזה". וגם נתן את רשותו להכניס את כל ספריו במאגרים תורניים שונים.

ספר "טעמא דקרא" הוא חידושים ע"ס התנ"ך. אשר בו רואים בקיאותו של רבינו בכל התורה כולה לאותיותיה, וכדוגמא לדבר נביא קטע א' ממש"כ בפרשת כי תצא (עמ' ר"ל במהדורא החדשה) בפכ"ד פ"א עה"פ "וכתב לה ספר כריתות", כתב וז"ל, "כתבו בשם

"מסכת תפילין" עם ביאור "תפלה של ראש" "תפלה של יד", ובו "קונטרס איש איטר" כל ההלכות לאיש איטר ונפ"מ להרבה מצוות האיך עליו לנהוג. גם קונטרס זה כתב רבינו זצוק"ל כמשלוח מנות לאביו מרן הקה"י שכידוע היה איטר יד.

מסכת מזוזה עם ביאור "פרשה פתוחה" פותח שערים בביאור כל חמירא בברייתא זו מלוקט מפרש"י ושאר ראשונים. "פרשה סדורה" מסדר ואזיל כל עניני מזוזה השייכים לברייתא זו בסוגיית הש"ס והראשונים ז"ל ומפלפל בענינים אלו ומענין לענין באותו ענין. ונלווה לזה חיבור על קונטרס מזוזות ביתך ע"ס השו"ע הלכות מזוזה ומעקה עם ביאור מזוזות ביתך וביאור הלכה.

"מסכת ספר תורה" עם ביאור "דוכסוסטוס" פותח שערים בביאור כל חמירא בברייתא זו מלוקט מפרש"י ושאר ראשונים ומפרשים. "קלף" מוסיף והולך ביאורים ופולפולים בסוגיות וענינים השייכים לברייתא זו ומענין לענין באותו ענין.

"מסכת סופרים" עם ביאור.

"מסכת עבדים" עם ביאור "קנין הגוף" בו מבאר גופא דברייתא מלוקט מרש"י ותוס' ושאר ראשונים

המגילה בכל פעם שמזכירים המן מכים, היה לו זמן נוסף לחדש ברגעים אלו.

ספר "אורחות יושר" הוא ליקוט דברי חז"ל לחיזוק ביראת שמים ומדות טובות ותורה ותפילה ואמונה יש לציין שספר זה נדפס במהדורות רבות, כמו כן יש לציין שכסף של ספר זה הכל נתנם לצדקה והיה קופה מיוחד בבית להניח התשלום לספר זה. ופעם אמר רבינו שכתב ספר זה בכמה ימים. ושמעתי מעד נאמן שראה שרבינו כתב ספר זה בימים אחדים בהיותו יושב בכלל חזון איש עם כל המקורות שבתוכו, ולא קם ממקומו אלא פ"א שהסתפק על מקור של פסוק אחד וקם לבדוק היכן הוא. וכשהיו אומרים לרבינו אודות חשיבות הספר ושהרבה לומדים בו אמר בענוה "בספר זה אין משלי כלום אלא הכל מלוקט ממדרשי חז"ל".

מסכתות קטנות ביאור עמוק ורחב על ז' מסכות קטנות.

"מסכת ציצית" עם פירוש "תכלת" לבאר כל חמירא בברייתא זו מלוקט מפרש"י ועוד ראשונים, "ארגמן" תוכו רצוף פלפולים וביאורים בסוגיות השייכות לעניני ציצית מענין לענין באותו ענין.

וכתובים שהפסוק סתם ולא ביאר מי ומה ומתי וכה"ג, וחז"ל בגמרא ומדרשים פירשו לנו הכונה. ובסוף ההקדמה כתב רבינו זצוק"ל "ואקוה שיהי' לכבוד התורה ולתועלת". גם בספר זה ניכר עוצם גדולת בקיאות בכל מרחבי התורה.

ביאורים על הברייתות

"ברייטא דמלאכת המשכן" וחובר אל קצותיו פירוש "טעם ודעת" יפרד והיה לשני ראשים פירושים וחידושים. הטור האחד נותן "טעם" פירושי קא מפרש, והיה לבאר כל חומרי מתניתא מלכתא בלשון צח וקצר למען ירוץ הקורא בו, והטור השני יוסיף "דעת" לפלפל עד מקום שידי מגעת לישא וליתן בענינים השייכים לברייתא זו מענין לענין באותו ענין.

"ברייטא דמסכת מדות" עם ביאור.

"ברייטא דמזלות" בעניין י"ב המזלות שברקיע, סדר הילוכן ותשמישן, עם ביאור "מזלות כסדרן".

"ברייטא דסוד העיבור". עם ביאור מזלות כסדרן.

ז"ל. וביאור "קנין פירות" בו מפלפל בפירוטיהן ופרי פירוטיהן מענין לענין באותו ענין.

"מסכת כותים" עם ביאור "מצרף" הוא ביאור פשוטה של הברייתא מלוקט ומצורף מפירש"י ז"ל ושאר ראשונים ז"ל וביאור "מטהר" עוסק בטהרת ישראל נושא ונותן ומפלפל בדיני הכותים והרחקתם כל השייך לאותה ברייתא והנמשך מענין לענין באותו ענין.

"מסכת גרים" ובו ביאור "אמת" פותח שערים לבאר כל חמירא בברייתא זו מלוקט מפירש"י ושאר הראשונים ומפרשים. וביאור "צדק" מוסיף והולך ביאורים ופלפולים בסוגיות ונענינים השייכים לברייתא זאת ומענין לענין באותו ענין. ובסופו על שו"ע יו"ד הלכות גרים.

"מסכת כלה רבתי" ביארה רבינו ובספר הספרים עמ' פ"ה כתב ששאלו רבינו מדוע לא כתב ביאור על מסכת דרך ארץ כמו על מסכת כלה, ואמר שהיות וכבר נדפס על גליון הגמרא שם פירוש לכן לא חיבר פירוש משלו, ורק על מסכת כלה רבתי שאין עליה פירוש כתב פירוש.

ספר "למכסה עתיק" בו מבאר המקומות בתורה נביאים

ספר הבהיר עם ביאור "בהיר בשחקים", וספר רזיאל המלאך עם ביאור "תשועת אדם" כתב רבינו בשנותיו האחרונות, וכשאמרו לרבינו שהם ספרי קבלה אמר רבינו בעונה שספר הבהיר הוא רק מדרש והוא עושה לו ביאור פשטי.

ביאור שנכתב משיעוריו על הירו' שלומדי הירו' אומרים שלפעמים במילה אחד בביאורו מסתלקין חבילי שאלות. ספר זה נערך משיעורי רבינו זצוק"ל שמסר בשנה לפטירת אביו מרן הקה"י זצוק"ל, ונסדר ע"י חתנו הרה"ג רבי זליג ברוורמן שליט"א. יש להביא הכא המעשה שאחר השנה הפסיק רבינו לומר השיעור בירושלמי, ואמר שזה מחמת שלוקח לו זמן מסדריו להכין השיעור, ושאלוהו כמה זמן זה לוקח, וענה חמש דקות.

מלבד זה כבר נודע בכל העולם כולו שנדפסו מאות ספרים וקונטרסים עם תשובות שהשיב להם רבינו הגדול זצוק"ל, ומאות ספרים נוספים שיש בתוכם תשובות בחלקים

"**ברייטא** דפרק שירה" בעניני שירת הנבראים להשי"ת, עם ביאור פרק בשיר. נביא דוגמא לעוצם גאונותו ובקיאותו של רבינו זצוק"ל, באות ס"ט "גמל אומר ה' ממרום ישאג וממעון קדשו יתן קולו שאוג ישאג על נוהו" כתב רבינו בזה"ל "עי' רד"ק ומצודות שפי' שאוג ישאג על נוהו שצועק על ביהמ"ק שנגזר עליו להחריבו והנה אמרו בשמו"ר (פ"ט סי' ט') בנוהג שבעולם ב"ו שהוא מבקש להביא רעה על שונאו פתאום מביא עליו עד שלא ירגיש בו, והקב"ה הי' מתרה כו' כדי שישוב בו והנה הבע"ח כשרוצה להתנפל על שונאו אורב לי, כמ"ש בתהלים (י' ט') יארב במסתור כארי' בסוכו, ובאיכה (ג' י') דב אורב הוא לי ובאיוב (ל"ח מ') ישב בסוכה למו ארב, ושם לעיל (ל"ז ח') ותבא חיה במו ארב, אבל טבע הגמל כשרוצה להכות הוא צועק תחלה כמ"ש הר"י מיגש בב"ב צ"ג א' מובא בשטמ"ק שם וזה גורם שהשני יכול לברוח, והוא כמדת הקב"ה שמכריז תחלה כדי שיוכלו לשוב, וזהו שאוג ישאג על נוהו להכריז שיחריב ביהמ"ק כדי שיוכלו לשוב".

ספר "שערי אמונה" ביאור לסדר זרעים. על מסכת פאה יש כרך שלם, ועל שאר סדר זרעים כתב יותר בקצרה.

הוא חלקי מפאת קוצר הזמן, ועוד חזון למועד להאריך היריעה בדבר חיבוריו של רבינו, וכן נתחבר ספר שלם ע"י ידידי הגה"ג רבי גדליה הוניסברג שליט"א רב קהילת שונה הלכות בב"ב, בשם "הספרים" של רבינו הגר"ק, ונעזרתי בספר זה למאמר דלעיל.

נרחבים בתורה. כמו כן יש עשרות של ספרים של ראשונים ואחרונים שהוהדרו ע"י מכונים ואברכים שונים ובהם מקורות לדברי אותם המחברים שנכתבו ע"י רבינו הקדוש זצוק"ל.

יש לציין בזאת שכל מה שמובא לעיל

הגאון רבי חיים שלום הלוי סגל שליט"א

מו"צ בבית ההוראה דהגרי"מ שטרן שליט"א ור"מ בשיבת 'כנסת מרדכי' סאדיגורה ומח"ס שו"ת 'בירורי חיים ח"ח', ו'לקט הלכות' ד"ה, ועוד

דברי חיזוק לאחר פטירתו של שר התורה

להרמב"ם, ד' חלקי השו"ע, מדרש רבה ותנחומא. וכאמרם ז"ל (קידושין ל, ב) לפיכך נקראו הראשונים סופרים, שהיו סופרים כל האותיות שבתורה ע"כ, ושמעתי עתה אומרים יודעי דבר, דמימות הגר"א זיע"א לא היה ילוד אנוש שיודע לספור אותיות התורה בכזה היקף כמו שר התורה.

רק עתה ממש (קודם פטירתו) שוחחנו עם החברותא, שהובא בספר דרך שיחה (ח"א עמ' תרפו) שנשאל הגאון ר' חיים זצ"ל, אהא דאיתא בגמ' (מגילה כח, א) ולא הרהרתי במבואות המטונפות, ולא הלכתי ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין עיי"ש, מהו הדבר הקשה בכל הנך דברים, השיב: מה שאמר ולא הרהרתי במבואות המטונפות, זה הרבה יותר קשה ולא הלכתי ארבע אמות בלא תורה. ביאור הדברים דלהיזהר מללמוד תורה במבואות המטונפות, היינו יותר קשה שלא ללמוד.

(ב) ועל גוף שאלתו, היאך אפשר להתחזק. אכתוב לו מה שנשא

בס"ד מוצש"ק לסדר צו ה'תשפ"ב

לכבוד איש המעלה, לשבח ולתהלה הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה' מח"ס גם אני אוּדך י"ח ופרדס יוסף החדש ד"ח

אחר מבוא הברכה והשלום.

שאלה: ע"ד שאלתו, היאך אפשר להתחזק לאחר פטירתו של שר התורה זצוק"ל.

תשובה: א) בתחילה אצרף את הדברים שכתבתי למע"כ אמש. הנה ממש ברגעים אלו סמוך ונראה לשבת הממשמשת ובאה, הגיעה הבשורה הקשה והמרה על עלייתו בסערה השמימה בפטירתו של הגאון הגדול שר התורה רבי חיים קניבסקי זצוק"ל, אוי, אוי, אוי, מי יתן לנו תמורתו, ארז הלבנון, אבד כלי חמדה, אוי לה לספינה שאבד קרבניטה.

ר' חיים כפי שהיה נקרא בפי כל, היה ספר תורה חי כפשוטו, כל התורה כולה, בבלי וירושלמי, ספרא וספרי, מכילתא ותורת כהנים, משנה תורה

מתפלל ומבקש רחמים עלינו], השתא מאן בעי עלן רחמי [הבריוני היו סמוכים ונשענים על ר' זירא] הרהרו בלבייהו, ועבדו תשובה. ע"כ.

הרי אנו לומדים מדברי הגמ' מה צריכים לעשות בשעה קשה זו, זה לעשות תשובה. אני כלוא מלדבר, מכיון דבשבת קודש אסור להתאבל ולהצטער ולהספיד, אבל ודאי דמותר לומר מה אפשר להתחזק, להתחזק אפשר ע"י שנלמד מדרכיו שהיה מוסר נפשו עליהם. א] שמיטה, שהוא היה ממעמידי השמיטה בארץ ישראל. [דהרי עתה עוד קודם שנת השמיטה, היה מדרבן ללמוד רמב"ם הלכות שמיטה ויובל בכדי להתכונן כדבעי. ולצד זה יצא ספרו דרך אמונה על רמב"ם הנ"ל במהדורה חדשה דוגמת משנה ברורה דרשו].

במקהלות עם רב גיסו ותלמידו^א מרא דאתרא דק"ק רמת אלחנן בבני ברק הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א בליל שבת לסדר צו – שעה קלה לאחר פטירתו. וכך פתח את דבריו המאלפים, הנה אני שומע דהציבור מדוכדך, פני הציבור נפולות, דשואלים מה יהיה עכשיו?, מורי ורבותי לא זו הדרך, ולא זו העיר. אין להיות מדוכדכים.

והביא לדברי הגמ' (סנהדרין לז, א) הנהו בריוני [פריצים. רש"י] דהוה בשיבכותיה [בשכנות] דרבי זירא, דהוה מקרב להו כי היכי דניהדרו להו בתיובתא [היה ר' זירא מקרבם, בכדי שישבו בתשובה]. והוּו קפדי רבנן [רבנן הקפידו על ר' זירא שהיה מקרב את הבריוני]. כי נח נפשיה דרבי זירא אמרי עד האידנא הוה חריכא קטין שקיה^ג דהוה בעי עלן רחמי [היה

א. רגילותו לכנותו 'הרבי', כיון דרגיל היה ללמוד עמו בחברותא כשישים שנה, מידי ערב שבת בביתו (של שר התורה), יחד עם ידידי הרה"ג ר' מאיר ערבה שליט"א מח"ס 'מאיר עוז' י"ח [ידידי שליט"א סיפר לי בשבת קודש זה, שמרן שר התורה הטיל עליו מזה עשרות בשנים עוד מימי בחרותו, עוד בחיי הרבנית בת שבע ע"ה, להיטיב את נרות השבת בביתם, וגם אתמול ערב שבת צו, ביצע את תפקידו נאמנה שעתיים קודם הפטירה. ולשאלתי מתי היה פעם האחרונה שלמדו בצוותא חדא, השיבני: מזה כחודשיים].

ואגב, גם אני העני כותב השורות, הוזמנתי ע"י המרא דאתרא הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א לביתו של שר התורה, מיד לאחר הלימוד בצוותא הנ"ל, בכדי לקבל כתב מידי הגר"ח זצ"ל.

ב. ברש"י גוצא [ר' זירא נמוך קומה] הוה, ונחרכו שוקיו על ידי מעשה דבדיק נפשיה בתנורא שגירא, בהשוכר את הפועלים (בבא מציעא פה, א), וקרו ליה חריכא קטן שקי. ע"כ.

ב] היה מדרכן להתחזק בשמירת השבת, ולהשתמש רק בחשמל כשר, שלא עובדים בו יהודים.

וסיפר דבשעת מלחמת המפרץ עת עפו בחוצות ארץ ישראל טילי סקאד, ובפרט באיזור גוש דן, ואפילו מעל בית הכנסת המרכזי שאנו עתה יושבים בו עף טיל, שהקירות והמנורות בו רעדו, והנה הרבנית בת שבע ע"ה אומרת למרן זצ"ל בליל שבת המפורסם שבו נפל הטיל ממש בקירוב מקום, חיים – נפל פצצה בבני ברק, ואז אמר לה, את טועה, בבני ברק לא נפל ולא יפול, כי כן הבטיח החזון איש זצ"ל שכמדומה בזכות שמירת השבת בבני ברק לא יפול. והנה עוברים עשרות בשנים, ובבני ברק לא נופל טילים ומרגמות, כשר' חיים אומר שלא יפול, הקב"ה לא יעשה אחרת!!!.

ואז הוסיף הרב שליט"א, דמאז הותקן תקנה בק"ק רמת אלחנן, לומר בכל מוצאי שבת 'ויתן לך', שהקב"ה נתן לנו מטל השמים, ואנו מודים לו על כך.

ג] לימוד התורה ללא הרף. בכזו שקדנות. [אמר הכותב: נפגשתי פעם בספריה – אוצר הספרים המפואר של ישיבת בית מאיר בבני ברק, עם החברותא לפרק זמן של מרן זצ"ל, ה"ה

יבלחט"א בנו של הגאון רבי ראובן פיין זצ"ל ראש ישיבת תורה ודעת בארה"ב ומח"ס בין המשפטים, שלבקשתו של אביו למד עמו, ולמדו בבין הזמנים בצוותא, ומספר שמרן זצ"ל אמר לו אז מכיון דהיום הוא בין הזמנים, אזי הולך ל'דאטשא', ומה היה דאטשא' שהולך ללמוד בישיבת אור התורה ברח' חידושי הרי"ם בב"ב [כיום הוא ישיבת מכנובא בעלזא], שהוא ממוקם במקום גבוה, ובזמנו שכל האיזור מסביב עדיין לא היה מיושב – לא היה כלל בנינים, אזי היה אויר טוב בחדשי הקיץ, וישב ולמד במשך שמונה עד תשע שעות ברציפות. זה היה הבין הזמנים שלו].

ד] עוד אמר המרא דאתרא שליט"א, זכורני שסיפרתי למו"ח הגרי"ש אלישיב זצ"ל סיפור על גיסי מרן זצ"ל, והרב אלישיב מאוד התפעל, ואף שלא היה מסוגי האנשים שמתפעלים מכל דבר. וגוף המעשה, דבעת שמרן זצ"ל כתב חיבור על הלכות חגבים, והיה מתקשה בכל מיני פרטים בכשרות החגב, והנה ה' אינה לידו את החגב שבא על חלון ביתו, בכדי שיוכל להתבונן בו היטב בכל פרטיו ודקדוקיו. ועל זה הגיב הרב אלישיב 'כזה מעשה שומעים על ראשונים'.

ג. וראה בב"י (יו"ד סימן פב) כשהיה עוסק ר"י [מבעלי התוס'] בעופות, קור"ן אחד בא על ישיבתו ומצאוהו קורקבנו נקלף ויש לו אצבע יתירה ואין לו זפק. ע"כ.

ולימים כשעשו שינויי בניה בביתו של מרן, ורצו לסתור את כותל זה, ביקש מרן שאת כותל זה לא יסתרו. עכ"ד.

זו, ונפל לידו חגב שבו נתבררו ספיקותיו, והביאו לבית המדרש והראה לאנשים עניניו והלכותיו. ע"כ.

הנה שמעתי מזה מכבר דבעת שהציבור חזר מהלוייתו של מרן החזון איש זצ"ל, גם היה מדוכדך, אזי אמר ראש ישיבת פוניבז' הגאון רבי אליעזר מנחם מן שך זצ"ל הא דכתיב (קהלת ט, ד) 'כלב חי הוא טוב מן האריה המת' (שבת ל, ב), ולכן בואו ונתחזק, חזקו ונתחזקה.

גם אני העני הוסיף להשלמת הדבר, הובא בקובץ מקבציאל (כרך לח עמ' תרפב) מספר שדה יצחק לרבי יצחק גואטה – שהודפס בשנת ה'תר"ז שאירע עמו אותו מעשה, שעסק בהלכות חגבים, ונסתפק באיזה פרט והיה סגור בביתו ועוסק בתורה בסוגיא

הגאון רבי אליהו כהן שליט"א
מח"ס "מעשה חמד" על ברכת האילנות ג"כ

אבל יחיד על מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א

(ראה ישעי' לה, ג), ויקיים בנו וזרח השמש ובא השמש (קהלת א, ה), ונזכה מהרה לגאולה ולתחיה הקרובה אכ"ר.

והן עתה משעברו ימי הפסח אפשר לומר על רשימה קצרה זו תם ולא נשלם, אך באשר שלמו ימי השלושים ההכרח לשים קנצי למיליי אף דלא יצאנו יד"ח ולא שלמו ימי האבל, שהיא בודאי שנה תמימה, וגזירה על המת שישתכח מן הלב (ברכות נח:): אך לא על הארי החי, וצדיקים במיתתם קרויין חיים (שם יח.) והיאך ישתכח, ואדרבה בכל יום יש לקבוע אבילות חדשה ולקרוע מחדש. אך אעפ"כ באשר בלא"ה יכלה הגליון ולא יכלו הדברים, מהראוי להשבית הקולמוס בכאן. ובאמת דבעיקר לא רשמתי לפי בקשתך אלא את אשר הגדתי ת"ל במקהלות, עם הרחבה מעט כטבע הדברים, והנני אסיר תודה על שבענוותך בקשתני לרשום הדברים, שבדיעבד נתן מעט מרגוע לנפשי העיפה והשוממה. בתפילה שנזכה לראות שוב באור פני רבינו בקומו בתחיה הקרובה, ויתקיים בנו אז החזון הנבואי ושלמו ימי אבלך (ישעיהו ס, כ) ונס יגון ואנחה (שם נא, יא).

יום ד' לס' וכל בית ישראל יבנו את השריפה אשר שרף ה', כ' אד"ב פב

כבוד ידי"נ וידיד כל בית ישראל, המופלא באהבת תורה הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מח"ס גם אני אודך ופרדס יוסף החדש על המועדים, וש"א"ס, דומ"ץ בק"ק קרעטשניף רחובות יצ"ו.

אחדשה"ט כאשר הגית ברוחך הגדול וברוח לבך לערוך קונטרס לזכרו הטהור של רב רבנן מורינו הגר"ח זללה"ה ששבק לך חיים לפתע פתאום בפניא דמעלי שבתא בפורים דמוקפין, למגינת לב כל עולם התורה וכל בית ישראל – וי לן דאבדה נפש (ביצה טז.). ובענוותך הצעת לספחני אל הקודש ולערוך מילין לזכרו ולע"נ הטהורה. באמת הקשית לשאול שהדבר בלתי אפשרי בשעת חימום, אך עם זאת לעשות רצונך חפצתי, והנני להעתיק את אשר הגדתי בעזה"י במקהלות פעה"ק ירושת"ו תמול ובליל שב"ק אל שמועה כי באה ונמס כל לב ורפו כל ידים (יחזקאל כא, יב), הי"ת ירחם עלינו שלא נוסיף לדאבה עוד (ירמיהו לא, יא) ויאמץ ברכים כושלות

סופרים התורה באותיותיה

(א) בגמ' (קידושין ל.) לפיכך נקראו ראשונים סופרים שהיו סופרים כל האותיות שבתורה שהיו אומרים ואו דגחון חציין של אותיות של ס"ת, דרש דרש חציין של תיבות והתגלה של פסוקים, יכרסמנה חזיר מיער עין דיער חציין של תהלים, והוא רחום יכפר עון חציו דפסוקים, בעי רב יוסף ואו דגחון מהאי גיסא או מהאי גיסא, א"ל אביי ניתי ס"ת ונימניהו מי לא אמר רבב"ח לא זזו משם עד שהביאו ס"ת ומנאום. ובתוס' מהירו' (רפ"ה דשקלים) שעשו כל התורה כולה מספרות כגון אבות מלאכות ארבעים חסר אחת וארבעה אבות נזיקין וכיוצ"ב. הפסוק (דבה"א ב, נה) ומשפחות סופרים יושבי יעבץ וגו', הלשון סופרים מתפרש להבבלי על שם שידעו מספר תיבות ופסוקי התורה"ק, ולהירו' על שם שנתנו מספרים להלכותיה כדי שלא ישכחו, וכדפי' הרש"ס שעשו כן להועיל לזכרון שלא ישכחו את פרטי ההלכות, ובגמ' שם הביאו על כך ז' דוגמאות ממשניות שפותחות במנין כדי שלא לשכוח ח"ו ע"ש.

וכעי"ז בגמ' (שבת מט:) הדור יתבי וקמיבעיא להו הא דתנן אבות מלאכות ארבעים חסר אחת כנגד מי כו', אר"ש ברבי יוסי בן לקוניא כנגד מלאכה מלאכתו ומלאכת שבתורה ארבעים חסר אחת בעי רב יוסף ויבא הביתה לעשות מלאכתו ממנינא הוא או לא, א"ל אביי

וליתי ס"ת ולימני, מי לא אמר רבב"ח אריו"ח לא זזו משם עד שהביאו ס"ת ומנאום. הנה היצה"ר יש לו ז' שמות (סוכה נ.) אבל החכמים יש להם מעלות רבות שצריך כמה רוכלים כדי למנותם, ומדוע נבחרה מעלה זו שלפיכך נקראו סופרים, והרי זהו לכאורה פרט אחד מתוך שלל מעלותיהם הרבות, והיה אפשר כמו כן לכנותם במאות שמות וכינויים על שם מאות רבות של מעלותיהם הרבות עד אין מספר. ובשלמא להירו' שחרדו ביותר שלא לשכוח מאומה, שכידוע היה כל לימודם בעל-פה ועשו עצה למנות במספר לקיים מה שנאמר הציבי לך ציונים שח"ו לא ישכחו מאומה. אבל להבבלי שהיו בקיאים במנין האותיות התיבות והפסוקים, צ"ב מדוע נתייחדה מעלה זו טפי ממעלותיהם הרבות, ומהו שלפיכך נקראו ראשונים סופרים, משמע לכאורה שחז"ל גופא נתקשו בדבר, ואדרבה צ"ב א"כ מה השיבו בכך שהיו סופרים וכו', אתמהה!!?

והנראה בעזה"י דאיה"נ השבח הוא לא בעצם מעשה הספירה, אלא דזהו סימן ואות על הפלגת חיבתה של תורה"ק אצל אותם חכמים, דמעוצם חביבותה היו בקיאים ויודעין אפי' את מספר האותיות התיבות והפסוקים, כעין שאמרו חז"ל (תנחו' במדבר סי' ד' וכ"ה במד"ר שם) עה"פ בטנך ערמת חטים למה נמשלו לחטים מה ערמת חטים זו נכנסה לאוצר במנין ויוצאת במנין אף

מניינה, וכאמור זהו ביטוי להפלגת חביבותה אצל חכמי התורה, מה שלפיכך נקראו סופרים.

סיני עדיף

ב) והנה בגמ' שם בעי רב יוסף ואו דגחון להאי גיסא או להאי גיסא, ובאידך גמ' בעי רב יוסף ויבא הביתה לעשות מלאכתו ממנינא הוא או לאו, רב יוסף היה ממצעתיקי השמועה כמבואר בהקדמת הר"מ, ושמועותיו מבדרן בכל השס והיה רבו של אביי. לכאורה פלא שהבעיא שלא נפשטה אצלו זהו אם הוא דגחון להאי גיסא או להאי גיסא, ואם הויבא הביתה לעשות מלאכתו ממנינא או לאו, דוכי מאי נפק"מ בזה. אבל זהו רק בהבנה הקלושה שלנו שאין אנו משכילים להבין שראוי להתעסק אף במה שאין בו נפקותא, אבל איש האמת כרב יוסף שבקש האמת, היה לו נפק"מ בהך גופא שחסר לו בידיעת האמת אם להאי גיסא או להאי, אם נכלל בהמנין או לאו, ידיעות נחוצות שחסרו לו לשלימות ידיעת האמת, ולא היה לו מרגוע כי יש כאן דבר לא ברור האם להאי גיסא או להאי, האם הפסוק ויבא הביתה מכלל המנין או לאו, ספיקות גדולות שניקרו במוחו הכביר של רב יוסף ולא היה לו דרך לפושטן, מבחינתו זהו בעיא דלא איפשטא.

בגמ' (ברכות סד. והוריות יד.) רב יוסף סיני וברש"י היו קורין לרב יוסף

כאן אמר הקב"ה שיהיו נמנין בכל שעה לכך נאמר ערמת חטים, אבל התבן והקש אינן נמנים ולא נמדדים כך אוה"ע נמשלים כתבן וכקש כו', אבל ישראל להקב"ה הנאה לו בהן קורין שמע כו' לפיכך הם נמנין בכל שעה ולכך נמשלו בחטים בטנך ערמת חטים. וכ"ה ברש"י (שם ר"פ במדבר) שמתוך חיבתם לפניו מונה אותם בכל שעה, מבואר שהמנין הוא אות חיבה. ומרוב חיבתה דרכם של חכמים לשנן תמיד שלא יאבדו מאומה, על דרך שאמרו אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה, מדאגתו שלא לאבד ח"ו שום פרט הוא חוזר על משנתו תדיר, שיהא הכל מכוונס באוצרו ולא יחסר המזג.

ומבואר שזו לא היתה מעלה שנשתבח בה רק איזה יחיד, אלא לפיכך נקראו הראשונים סופרים, היינו שזהו כינוי לכלל החכמים, כדמייתי מקרא דלעיל משפחות סופרים, וכהלשון המורגל בש"ס כאמרם חביבים דברי סופרים יותר מיינה של תורה, סופרים זהו כינוי לכלל החכמים. ובשלמא להירו' לפי שכולם שננו לפי המספרות דארבעים חסר אחת וארבעה אבות נזיקין שיזכרו היטב ולא ישכחו מאומה. אבל להבבלי שהיו סופרים, הרי דחיבתה היתירה של התוה"ק הביאה לידי כך שהיו הכל בקיין עד שמנו האותיות התיבות והפסוקים. כ"כ היתה חביבה אצל החכמים עד שלא היה מי שלא היתה שגורה אצלו עד לידיעת

מרב יוסף בעצמו שכאמור היה סגי נהור, כל לימודו היה בעל פה ולא יכל למנות. אבל אביי תלמידו הציע שבכך אפשר לפשוט הספק. והגמ' מעידה שאכן לא זזו משם עד שהביאו ס"ת ומנאום. בגמ' קידושין ארבב"ח לא זזו כו' ובגמ' שבת ארבב"ח ארוי"ח לא זזו וכו'.

הגמ' (פסחים סח:) רב יוסף ביומא דעצרתא אמר עבדי לי עגלא תילתא, אמר אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא. עגלא תילתא זהו מובחר לרש"י שם, וכמו"כ מצאנו ששלחו עגלא תילתא למשלוח מנות (מגילה ז.). רבי יוסף שהיה סגי נהור בקש לבטא את עוצם שמחתו במתן תורה שאלמלא אותו יום כמה יוסף איכא בשוקא. כמדומה שהגמ' הנ"ל זהו דוגמא לאותה הפלגת חביבות התורה, שהבעיא החמורה אם הוא לכאן או לכאן אם הפסוק ויבא הביתה מהמנין או לאו, עד שהוצרכו להביא ס"ת ולמנות כדי לפשוט את הספיקות הגדולים, ספיקות שכאמור לכאורה אין בהם נפק"מ להלכה, אבל הם נחוצים לשלימות האמת של מבקשי החכמה ושלימי הדעת שעבורם זהו איבעי כשאר איבעי שבשם שתשבי יתרן, אלא שכאן היה פתרון מעשי, ניתי ס"ת ונימניהו.

איה סופר את המגדלים

(ג) בגמ' (חגיגה טו:) אשכחיה שמואל לרב יהודה דתלי בעיברא דדשא וקא

שהיה בקי בכרייתות הרבה, שהיו משניות וברייתות סדורות לו כנתינתן מהר סיני, ידוע שכל לימודם היה בע"פ, מה גם שהברייתות לא כל א' היה שגור בהם, וכהמצוי בשם ברייתא לא שמיע ליה, ולפיכך נקראו כך שהם משניות חצוניות, וכידוע לא היו שגורין בפי הכל. אבל רב יוסף שהפליג בבקיאותו אף בהם, היה מכונה סיני. אך הנה נתחדש שהבקיאות המדהימה של סיני הוא עד לידיעת מספרם של האותיות התיבות והפסוקים, ולכשנסתפק אם הוא לכאן או לכאן, ולכשנסתפק עוד על פסוק מסוים היכן מקומו, הדבר טרד את מנוחתו, שידיעתו לוקה בחסר שהרי אינו יודע היכן הוא והיכן הפסוק, השלימות של סיני מחייב בהירות מוחלטת עד כדי שמתחייב לידע במדוייק האם הוא להאי גיסא או להאי, האם הפסוק הנ"ל מהמנין או לא.

א"ל אביי ניתי ס"ת ונימניהו, אביי תלמידו שעליו אמרו (קידושין לג.) דמכי הוה חזי ליה לאודניה דחמרא דרב יוסף דאתי הוה קאים, כל כך חרד ממוראו עד שלא המתין לקום עד שיראהו, אלא קם כבר משעה שראה את אוזן חמורו, וכל זאת למרות שכידוע היה רבי יוסף רבו סגי נהור, וכבר דנו הפוסקים אם צריך לקום גם מפני רב שהוא סגי נהור ואכ"מ. אביי שראה בצער של רבו שנשאר עם בעיא דלא איפשטא, הציע פתרון פשוט ניתי ס"ת ונימניהו, כמובן שפתרון זה נבצר היה

שאילו זכינו לא היינו מעריכים שום דבר כנגדה, ועל זה משתומם הנביא על מי שכבר זכה להרגיש, היאך הוא מחליף זהב בעפר היאך הוא עוזב באר מים חיים לחצוב בורות נשברים. ומבואר שכדי להבהיר שמדובר על מי שכבר זכה, שראוי להקרא תלמיד, שהגיע לכזו דרגה של חביבות ומתיקות התוה"ק עד כדי שהוא ספר אותיותיה – איה סופר.

חכמת סופרים תסרח

ד) במשנה (שילהי מס' סוטה) מסימני עיקבתא דמשיחא חכמת סופרים תסרח ובתפא"י שתהיה לבונו. ובעץ יוסף בשם הר"א בן הגר"א שפי' מלשון וסרח העודף (שמות כו, יב) שזהו לשון יתור, והכונה שבדור זה החכמים יאריכו בדבריהם ויטריחו בכך על הציבור ולא יקיימו מאמרם לעולם ישנה אדם לתלמידו בדרך קצרה, וכע"ז בעין אליהו שהכונה שבדור זה החכמים יהיו רק אלו שבקיאים אף בחכמות חיצוניות בנוסף לחכמת התורה.

ויל"ד דהול"ל חכמת החכמים ומדוע נקטו בלשון סופרים, אך להאמור יל"פ בעזה"י שבדור זה יעריכו רק את הפלפול והחכמה, ולא את הידיעות של הסופרים, שידיעת המספר של האותיות יהיה נחשב לדבר מיותר ח"ו כדפירשו מלשון סרח העודף. ידיעה זו שכאמור נובעת מהפלגת חביבות התורה שלא נתנה לרבי יוסף

בכי א"ל שינא מאי קא בכית א"ל מי זוטרא מאי דכתיב בהו ברבנן איה סופר איה שוקל איה סופר את המגדלים איה סופר שהיו סופרים כל האותיות שבתורה כו'. וברש"י ברבנן בתלמידים היוצאים לתרבות רעה, וכע"ז בגמ' בפ' חלק (סנהדרין קו:). הנביא (ישעיהו לג, יח) מקונן איה סופר הנדרש בחז"ל על סופרי האותיות שנעלמו ויצאו לתרבות רעה. וחזינן א"כ שוב להדיא דמעלה זו היתה לא רק נחלת היחידים, אלא אף תלמידים שבסופו של דבר יצאו לתרבות רעה למרבה הכאב, אבל בהיותם תלמידים הרי שלא רק עסקו בעומקה של הלכה אלא אף ספרו אותיותיה, שכן דרך החכמים ששנונו את התוה"ק ומעוצם חיבתה לא זזו עד שספרו אותיותיה תיבותיה ופסוקיה.

ויל"פ דזה גופא קונן הנביא, דמי שכבר זכה לטעום טעמה של תורה ונהנה מצוף דובשה, עד שספר אותיותיה מרוב חביבותה, היתכן שהלך לחפור בורות נשברים והיאך הגיע לאשפתות. ויבואר בהקדם מאמרו המפורסם של האוה"ח הק' עה"פ ושמחת בכל הטוב (דב' כו, יא) שאם היו בני"א מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם. האוה"ח הק' השריש לנו שכל החסרון שלנו שלא זכינו להרגיש במתיקות ועריבות התוה"ק,

מנוחה שלא זזו משם עד שהביאו ס"ת ומנינהו, זהו יהיה נראה כדבר מיותר שהרי כאמור אין לזה נפק"מ בהלכה, אבל במצב של ותהי האמת נעדרת, אז יחסר בביקוש האמת, וחכמת הסופרים היינו הבקיאות המדהימה תחשב כדבר מיותר ח"ו, שיבקשו רק את הסברא והפלפול ולא את האמת בטרתה, הוי וחכמת הסופרים תסרח.

חכם שמת מי מביא חליפתו

(ה) חז"ל (ירו' פ"ג דהוריות ה"ח) כד דמך רבי סימון בר זביד אצל רבי הילי ואפשר עילוי (איוב כח, א) כי יש לכסף מוצא וגו' ברזל מעפר יוקח וגו' אלו אם אבדו יש להם חליפין אבל ת"ח שמת מי מביא לנו חליפתו מי מביא לנו תמורתו מי מביא לנו כיוצא בו. אאע"ה שידע בערכה של שרה הוא יכל להספידה, דהע"ה שידע בערכו של שאול המלך הוא יכל להספידו, חכמי השם שידעו בערכה של תורה הספידו אלו את אלו כדאיתא בגמ' בפ' ואלו מגלחין (מו"ק כה.) ובירו' הנ"ל ובברכות (פ"ב ה"ח) ע"ש. אנו שאין לנו השגה ברום ערכה של תורה ובמעלת חכמיה, אין לנו הרשות והיכולת להספיד, אבל יש לנו אולי הרשות לקונן על ההפסד שלנו, וכמו שיל"ד במטבע התפילה על הצדיקים כו' ועלינו, היינו שקיום הצדיקים והחסידים ופליטת סופריהם נחוץ לנו, שכל חיינו הרוחניים תלוי בהם. וכך גם מתפללים כל שני וחמישי. לקיים בנו חכמי ישראל, הם

הרי נהנים מזיו השכינה עוברים משיבה של מטה לשיבה של מעלה, אבל קיומם נחוץ לנו ותפילתינו לקיים בנו, היינו עבורינו, שלנו אי אפשר בלעדיהם לפיכך בהעדר יחיד הדור והדרו, הרי שאף שאין לנו פתחון פה להספידו, שהרי רק מי שנמצא בדרגתו, יודע להעריך נכונה חין ערכו. ובודאי שלא יעלה על הדעת שאברך מן השורה יספיד, שהיאך יעריך הננס את הענק שבענקים, אלא שלמרות זאת, הרי שמ"מ אין אנו פטורים מלקונן על האבידה וההפסד שלנו, היינו לא על גדלות המאור הגדול, אלא על מצבינו אנו היושבים בחושך שהעולם חשך בעדינו, ואורה נעדרה, אוי מה היה לנו.

וחזינן בגמ' שגם בדור דעה שהיו חכמי ישראל בארץ ישראל ובבבל, וחיברו לנו שני תלמודאי. גם אז קוננו על חכם שמת שאין לנו חליפתו ותמורתו ואין כיוצא בו, כסף וזהב וברזל ונחושת הם בלשון הילקוט שם תשמישו של עולם כולן ואם אבדו יש להם חליפין אבל ת"ח שמת מי מחליפו. ובאמת שהדברים צ"ב שהרי נאמר וזרח השמש ובא השמש (קהלת א, ה) והובטחנו שלא תשכח מפי זרעו (דברים לא, כא), ואין דור שאין בו תלמידי חכמים, וחזינן דאעפי"כ אמרו שחכם שמת אין לו חליפין. ויבואר דכל חכם יש לו את חלקו בתורה ואת יחודיותו עד שבהעדרו אין לו חליפין, גם בתקופה שמלאה בחכמים, גם בימי

ומעלתו שא"א להמירו באחר. ועוד בה שלישיה שאין לנו כיוצא בו, יל"פ ע"ד שאמר עלי הכהן לחנה אם שמואל שיתן לה זרע אחר והשיבתו שאל הנער הזה התפללתי (ש"א א, כז), יל"פ דהחכם במעלתו קידש אף את גופו, וכמו שנודע מהבית הלוי שגופו כגוילי ס"ת ולכך יש לקרוע שתי קריעות אחת על הגויל ואחת על הכתב (מו"ק כו.), י"ל דלפיכך אמרו שאין כיוצ"ב אפי' בקדושת הגוף. נמצא דג' דברים הם, שאין חליפתו בחלקו בתורה, ואין תמורתו במעלת יראתו, ואין כיוצ"ב שנתקדש בקדושת הגוף, ועל ג' דברים אלו אמרו שיש לכסף מוצא אבל חכם שמת מי מביא לנו חליפתו ותמורתו מי מביא לנו כיוצא בו.

הלומד תורה לשמה

(ו) עויל"פ עפ"י המשנה (אבות ו, א) בהלומד תורה לשמה כו' ומלבשתו ענוה ויראה כו'. מבואר שהחכם יש לו שני מלבושים הא' ענוה והב' יראה, ויל"פ דענוה הכונה לכלל המדות, אלא שענוה הוא העיקר הגדול כמבואר באגרת הרמב"ן ובשערי קדושה למהרח"ו, וכ"ה מבואר לאדונינו הגר"א בביאורו למשלי שכתב כמה פעמים שהמדות הוא המלבוש של האדם. ובס' רוח חיים כ' לפרש עפ"י הגמ' (שבת עז.) גלימא שנעשה בו לגולם לבושה לא בוש, היינו שגלימא אינו בתמידות על גופו, אבל לבוש אינו מסיר אפי'

ההוד של חז"ל, שהיו מאות רבות של תנאים ואמוראים, היה מ"מ לכל אחד ואחד את יחודיותו, עד שבהעדרו בכו על האבידה שאין לה תמורה, וכאמרם עה"פ כי יש לכסף מוצא כו' וכנ"ל. כ"ש בדור יתום שהספינה מטורפת בלב ים ואבדה קברניטה, חכם שמת מי יתן לנו תמורתו.

וע"ד דרוש י"ל דאמרו בזה ג' דברים מי יתן לנו חליפתו ותמורתו כיוצא בו, ויבואר בעזה"י בהקדם מש"כ המלבי"ם (ויקרא כז, י) עה"פ לא יחליפנו ולא ימיר אותו וגו', שחילוף הוא שהדבר חולף ממקומו ובא אחר תחתיו כמו ויחלף שמלותיו (בראשית מא, יד) ויחלף את משכורתו (שם לא, ז), אבל התמורה היא בחינת האדם הממיר לבד, ובא לרוב על נושאים הגיונים כבודם בקלון אמיר, וימירו את כבודם שהכבוד לא נעשה בו שינוי רק הממיר השיג קלון כו', נמצא שחליפין זהו שבא דבר אחר במקומו משא"כ תמורה שאינה אלא בהתייחסות כמו ועמי המיר כבודי בלא יועיל. ועפ"י יל"פ דבהיות שכאמור כל אחד יש לו חלקו בתורה שבזה לא יזכה אחר תחתיו, לזה אמר שאין לו חליפין היינו שא"א להחליפו שלעולם לא ישיגו חלקו בתורה אלא על ידו דוקא. אבל גם אין לו תמורה שא"א להמיר באחר, היינו לא רק בלא יועיל אלא אפי' לא בחכם אחר, שהיראה קודמת לחכמה, והכל בידי שמים חוץ מיר"ש, וא"כ כל אחד יש לו דרגתו

אין חליפתו משמונה אנפין

ז) שוב ראיתי בפירוש יפה מראה על הירו' (פ"ב דברכות ה"ח) בהך דמי מביא לנו תמורתו, כ' דיש מקשים דהא אית תמורה לת"ח כדאמר (ב"ר פנ"ח, ב) וזרח השמש ובא השמש (קהלת א, ה) עד שלא ישקיע הקב"ה שמשו של צדיק זה מזריח שמשו של צדיק אחר, והקשו דסו"ס אם לא מת הראשון היו שנים, וכמו"כ במנה אילו לא נאבד היו שנים בידו, וכ' לתרץ משמו של רבו הר"ש סבע ז"ל שהיה גיסו של מרן הב"י ז"ל שהממון יש לו גבול אבל התורה"ק אין לה גבול ולכן אין תמורה לנפסד. ועוד תירץ שאעפ"י שיקום ת"ח אחר תמורת הנפקד אעפ"י שיהיה גדול ממנו אינה תמורה שלימה שהחכמות אינן נמצאות באיש אחד, ובכל אדם שנמצא דבר טוב שאינו נמצא לזולתו, וכמו שאמרו (סנה' לח.) אדם עושה כמה מטבעות בחותם א' וכולם דומים זל"ז, אבל הקב"ה טובע כמה מטבעות בחותם א' ואין א' מהם דומה לחבירו, יראה שדעות מתחלפים זה מזה ובכל אדם יתרון שלא נמצא לזולתו משא"כ בממון שהתמורה עולה לכל ההפסד. מוסיף על כך בעל היפה מראה, דקושיא מעיקרא ליתא, שאעפ"י שיקום אחר תחת המת מ"מ לא אמרו שיהיה גדול כמוהו שבהכרח הוא קטן ממנו שהדורות הולכים ומתמעטים תמיד, כו'. ואפי' תימא שהקם תחתיו שלם כראשון, י"ל עוד דנהי שישנו בעולם אבל לא

בפני בני ביתו, ולזה פי' דהענוה לבושו התמידי שא"א בלתו וכו' וכו' ע"ש.

ועפי"ז יל"פ הג' עניינים חליפין ותמורה כנ"ל על חלקו בתורה ועל יראתו הקודמת לחכמתו, ועוד בו שלישיה זהו מדותיו המתוקנות שבזה אין כיוצ"ב, דהחכם בעוצם חכמתו אף מידותיו מתוקנות עד לאחת באופן שהם חלק בלתי נפרד ממנו כלבוש הזה שא"א להסירו לעולם, וממילא אין כיוצא בו אין גוף אחר שיכול להיות במקומו, הן מצד חלקו בתורה הן מצד יראתו הקודמת והן מצד מדותיו המתוקנות שאין כיוצא בו – חכם שמת מי מביא לנו חליפתו ותמורתו ומי מביא לנו כיוצא בו.

כאמור הדברים אמורים בדור דעה של חכמי השס, שאין לנו האפשרות להעריך ערכם, ואין לנו ידיעה כמה היו, ואעפ"י כהסתלקות האחד ביכו האבידה שאין לה תמורה, מה נענה אנן בתקופה שהחושך יכסה ארץ וערפל לאומים, שיום יום מרגישים איך שהאמת נעדרת, פינה אחת היתה לנו בקודש הקדשים בלשכת הגזית של רבינו בעל הדרך אמונה זללה"ה, ועתה אהה רבינו הגדול על מי נטשתנו, מי יורה לנו דעה ומי יבין שמועה מי יעתיר בעדינו, מי יגדור פרץ ומי יאמץ ברכים כושלות, מי יוליכנו לקראת משיח צדקינו שיגלה בב"א ויאמר קץ לצרותינו כ"ר.

ללמוד, ומי יימר שיזכה ללמוד מן השני. ועצו"ש בפי' אגדות אליהו לבעל השבט מוסר שביאר עוד. ו. שיש כמה הפרשים בין ת"ח במדותיהם ותכונותיהם עד שמהאחד מבקשים הכל ללמוד ולא מהאחר, יש שיש לו צחות הלשון היאך ללמד ויש בהיפך, יש שמשתדל לקרב האחרים ללמדם ויש המצפה שיבאו אליו, יש שהוא דבר ומנהיג ויש שאינו. ז. עוד פי' שהצדיק הנולד אינו מיד תמורת החכם שמת ועד שיתגדל, אותו הזמן יש בינתיים ביטול הלימוד. ח. חכם שמת כבר יצא מאחריות שלא יחמיץ משא"כ הנולד שהוא בעל בחירה אפשר שיחמיץ ויוחנן כה"ג יוכיח, ונמצא שאינו תמורתו. וע"ע בפי' נזר הקודש על המדרש הנ"ל (ב"ר פנ"ח, ב) מה שביאר בזה בטוטו"ד, ונלאיתי להעתיק מפני האריכות.

וי ארעא דישראל - שבת הארץ

ח) בסילוקו של ריו"ח מצינו בגמ' (מו"ק כה:): שאמרו קשה היום לישראל כבא השמש בצהרים אף שכבר היה בן ארבע מאות שנה. רבינו הגדול שאמנם לא היה צעיר לימים, אך נסתלק מאתנו לפתע פתאום כשסדר יומו התנהל כמימים ימימה ולפתע נדם וכבה אורו, קשה היום לישראל כבא השמש בצהרים, חסרונו גדול בהיותו המורה הגדול והרי זו אבידה שאין לה תמורה, הרבה מעות יש לנו ואין לנו שולחנו לפורטן, חלקו המיוחד לו בתורה אין

ימצא לאלה שאבדו את הראשון, שפעמים ימות זה במזרח ויקום זה במערב, או שלא יהי' ניכר חין ערכו לאלו ללמוד ממנו כמו שהיה ניכר הראשון, או לא יזכו ללמוד ממנו כי לא מהכל אדם זוכה ללמוד, משא"כ ד' דברים הללו אשר להם מוצא ומקום קבוע, שהמפסיד עצמו יוכל ללכת שם למלאת חסרונו, וכאמרם מי מביא לנו תמורתו נראה שאין מניעת מציאותו אלא לנו לא מצד עצמו לכל הנוסחאות – ועצו"ש מה שפי' על כפילות הלשון חליפין ותמורה כעין הנ"ל ת"ל ית' עש"ה.

מועצה לפי משנתו של היפה מראה לבן דורם של המהר"י בן לב ומהרשד"ם, יש לנו לבכות ולהצטער טובא על החלל הנורא אשר נפער עם סילוקו של חכם שמת שהיא אבידה שאינה חוזרת, שאין לו חליפין ותמורה, וכמו שביאר שלמרות ההבטחה שעד שלא ישקיע הקב"ה שמשו של צדיק זה מזריח שמשו של צדיק אחר. אך נתבאר שעדיין יש להתאונן מכמה וכמה אנפין, א. על חכמת הראשון שלא תמצא בזולתו, ובכל א' יתרון שאין בזולתו. ב. יש ירידת הדורות ובהכרח לא יהיה השני כהראשון. ג. אפי' את"ל שיהיה כהראשון אבל לא בהכרח שימצא לראשונים דשמא יזריח אורו בקצה השני של העולם. ד. יתכן שלא יהיה חין ערכו ללמוד ממנו כשם שלמדו מהראשון. ה. לא מהכל אדם זוכה

ובנוסף לכך, הרי עומדים אנו בעיצומה של שנת השבע שנה של שבת הארץ, אדמת הקודש בוכה בכי תמרורים על המורה הגדול שמסר נפשו למען קדושתה, המשיך בעוז מסורת דודו ורבו הגדול רבינו החזו"א שכידוע הוא הגבר הוקם עול, הוא שהסיר חרפת הארץ לאחר שנים רבות של גלות שלא זכתה שישמרו שבתה, נלחם בעוז שלא ימנעו מלהשביתה כהלכה ע"י פתרונות שוא שעמדו על הפרק, כאשר התבטא בלשונו הזהב באחת מאגרות קודשו "שבעיית השמיטה כמו נפתרה" ובאשר כידוע הצטרפו לכך בשעתו חלק ממורי הזמן, נאלץ החזו"א ללחום כנגד זה מלחמת-קודש, להעמיד ההלכה הצרופה והדת על תילה, ובמסירות עצומה העמיד והשתית יסודי ארץ, ובכמה פינות הכריזו שאדמת קודש הוא, והן עתה לאחר כמה שמיטות בהנחיית רבינו הגדול אשר המשיך בגאון את מסורת דודו ורבו הגדול, והנחיל במסירות את קיומה למעשה של מצות השעה, הן לעם שבשדות והן לציבור היראים השותפים בחובת השעה, עד שמכחו זכינו שרוב אדמותיה נשמרו בזאת השנה בקדושה, מכחו הגדול דרבן שיעסקו בהלכות השביעית כבר בשנה השישית, הן בכוללים והן בישיבות הן בשולחן השבת, בהטעימו במתק לשונו שזהו חביבה מצוה בשעתה, והשריש שחל עליה דין ותקנת מרע"ה ללמוד הלכות חג בחג, וכמעט

לה תמורה, צחות לשונו אין לה חליפין, וספריו הנודעים דמברין בבי מדרשא מקצה העולם ועד קצהו אין כיוצא בו.

מצינו בגמ' (מגילה כח:) שבאבדת ההוא צורבא מדרבנן דשכיח בא"י קונן עליו ריש לקיש ווי חסרה ארעא דישראל גברא רבה, וכבר שמענו כולנו שמרן רה"י הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א פתח בזה את קינתו על רבינו הגדול, שלא רק א"י אלא כל העולם כולו אבד את הגברא רבה, אבידה שאין לה תמורה.

ברם, הבה ונתבונן דבגמ' (שם) הרי מדובר על צורבא מדרבנן, היינו אפי' לא הגיע לדרגת אמורא, ועם זאת ביכה ריש לקיש את העדרו שזהו הפסד לארה"ק. זאת ולא עוד בזמן ריו"ח ור"ל היו בארה"ק אמוראים רבים, אבל אעפ"כ העדר האחד עושה רושם רב וזהו חסרון נורא שא"א להשלימו. אבל אולי אפשר להרגיש שיש בנוסף להכל איזה אבל יחיד של ארעא דישראל, ריש לקיש קונן על א' מבבל שהיה מצוי בארץ ישראל, היינו שהיה מזדמן לשם אף שאין זה מקומו. אבל רבינו הגדול שקד על תלמודו בארה"ק שמונים ושמונה שנים, ועל זה יאמר אין תורה כתורת א"י. היינו גם שהיה גברא רבא ממש, וגם שלא הניח כמותו, וגם שכל ימיו לא יצא מארה"ק ונזהר שלא לצאת אפי' מגבולה. באבידה כזו ודאי יש לקונן ווי ארעא דישראל חסרה גברא רבא.

עש"ה. וידוע שהתבטא עליו מרנא החזו"א בהיותו בשנות העשרים שהוא מרא דכולא תלמודא. את הס' נחל איתן התחיל לערוך בילדותו וזכה על כך להערות מדודו ורבו הגדול רבינו החזו"א. עוד בבחרותו התבטא עליו רבינו החזו"א שהוא הרוגוטשובער של הדור, וכפי ששמעתי מגיסו הגאון רבי משה אלישיב שליט"א הבין אביו הגריש"א ז"ל שהחזו"א התכוין שהוא כבר עתה בדרגה זו, מה שהיה נשמע כגוזמא עד שלימים הבחין שאכן החזו"א לא הגזים ולא דיבר על העתיד. הרב מפונביז' ז"ל נפטר כשהיה רבינו אברך בן ארבעים ואחת, וכמה שנים קודם כבר התבטא עליו שהתורה בקשה ממנו לקבל בחור לישיבה. הרב מפונביז' שהיה פקיע שמיה בדור שלפני השואה השתומם מגדלותו של אברך בשנות השלושים, ואנן מה נענה אבתריה.

בדומה שאם חפצים אנו להכיר אפס קצהו, יש לעלעל בין השיטין של ספריו הגדולים שהניח אחריו ברכה, לשבר האוזן נציץ לרגע בספרו הבהיר טעמא דקרא עה"ת שי"ל בהיותו בן מ"ה שנים, ונראה כמה דוגמאות בלבד. הא' בהנידון שאין להעלות שם אלא מאברהם ואילך מונה בפ' נח רשימה של לב מקומות מהתנך שלא חששו לכך. הב' בפ' מסעי מונה יז מקומות בתנך שהרגו במזיד שלא כדין וכמעט כולם נהרגו. הג' בהנידון אם מותר

זהו בגדר שלא מצאו תינוק ותינוקת מדין ועד באר שבע שלא בקיאים בהל' שביעית. זאת ולא עוד שהעניק כח לגיבורי הכח לשמור שבתה במסירות ולבטוח על הבטחת וציויתי את ברכתי. והן עתה שבעיצומה של שנת השבע נלקח האי גברא רבה הרי שבודאי ניתן להאמר שווי לה לארעא דישראל דחסרה גברא רבה, מי ילחום מלחמתה בהמשך השנה שאנו בעיצומה ובשמיטות הבאות עלינו לטובה. זעקי ארץ שיבא קץ משיחנו ויקרא דרור לארץ. ואו אז נזכה להסיר חרפת הארץ ותחזור העטרה ליושנה.

כל רז לא אניס ליה

ט במשנה (שילהי מס' סוטה) משמת ר"ע בטל כבוד התורה כו' משמת רבן גמליאל הזקן בטל כבוד התורה ע"ש ברש"י שני עניינים. דומה שניתן להאמר כן משמת רבינו הגדול, שהראה בדור יתום מושג של חביבות התורה בדומה לחכמי השס שהיו סופרים התורה באותיותיה. לא יאומן כי יסופר שיתכן מציאות של ידיעת כל חלקי התורה"ק כולה כידוע ומפורסם לכל. יצויין שאת חיבורו על האורחות חיים להרא"ש חיבר בבחרותו בישיבת לומז'ה בהיותו בן עשרים, ואת חיבורו קרית ספר על הר"מ הדפיס אמנם יותר מאוחר בהיותו בן שלושים, שעל כך התבטא ר"י בריסק הגרי"ד הלוי ז"ל שחיבורו על הקדמת הר"מ אין בדור מי שיכול לערוך כמותו עם כל הידיעות

כמדומה שלית מאן דפליג דלאו בר נש הוא דין.

בגמ' (ברכות ה:) ר"א חלש על לגביה ריו"ח גלייה לדרעיה ונפל נהורא כו' ווי להאי שופרא דבלי בארעא. ושמעתי לפרש עפ"י מה שאמרו שריו"ח אשתייר משפירי דירושלם. ויל"פ עפ"י ש"כ בסדר הדורות שהיה בן ת' שנה בפטירתו, ואעפ"י אמרו עליו כי בא השמש בצהרים כבגמ' (מו"ק כה:): ע"ש. ולפי"ז יל"פ דריו"ח היה שריד מדורות קדומים, ובפטירתו נעקרה כל החיבור לאותם דורות הקודמים, ועל כך בכו שניהם ווי להאי שופרא דבלי בארעא, כשבכך ייעלם לגמרי כל הזכרון של אותם דורות עם ההוד קדומים, נפלא ממש בעזה"י.

וכן י"ל גם באבל הכבד הזה, שלדעת הכל מדובר על דמות שמחזירה אותנו לכמה דורות אחורה, כשלא ידוע מתי היתה כזו תופעה של שליטה מוחלטת על כל התורה כולה באופן שאין לו אח ורע. נקח לדוגמא את ההערה שהבאנו מהס' טעמא דקרא על המובא משמיה דאדונינו הגר"א על גט. הרי ברור שקביעה זו שאין בכל התנך אותיות אלו ואלו זהו לא בכח אנושי, עצם ההערה מעורר ההשתוממות עד היכן הדברים מגיעים.

ולשבר האוזן יש להוסיף את ששמעתי להרגיש בזה, שהרי אפילו אילו יצוייר שהיה לפנינו לוח ענק על כל

לקרוא לאיש בשם של אשה ולהיפך אם אין בכך משום לא ילבש מונה בפ' כי תצא לח מקומות מהתנך שלא נמנעו. הד' שם בפ' כריתות מביא בשם הגר"א שלפיכך נקרא גט שאותיות אלו לא נמצאו סמוכים בתנך מלבד בפרשה זו, ומטו משמיה דאדונינו הגר"א שאמר לפרש דלפיכך הוא סימן להרחקה, והק' רבינו ז"ל על כך שגם אותיות גק וזט זץ סץ לא נמצאו סמוכים, ואילו השאר נמצאים או ישר או הפוך. זהו הרי הערה שלא יכולנה הרעיון, יש הרי למעלה מארבע מאות אפשרויות כשנכפיל כב פעמים כב, והרי בודאי לא ישב ועבר על התנך מכל הכיוונים כדי להחליט שהאותיות הללו לא נמצאות בשום פנים ואופן, אין זה אלא משיירי כנסת הגדולה שהיו סופרים התורה באותיותיה, וכשמת רבינו הגדול בטל כבוד התורה. שוב שמעתי שכיום שיש כבר אמצעי לבדוק, מצאו שאותיות שכתב שלא קיימים הם אמנם לא קיימים, אבל הם מופיעים במילים סמוכים זל"ז, ולכשנשאל על כך השיב על אתר, שאם כך אז יש גם הפסוק לא תטה משפט גר (דברים כד, יז) שהאותיות ג' וט' מופיעים ג"כ בסמיכות על דרך זו?! ולכשנשאל כמה זמן לקח לו לחשב ולהגיע למסקנא שאין... השיב רבינו שבשעה שראה את הווארט של הגר"א מיד על אתר נתקשה בדבר... היינו שזה לא לקח אפי' רגע כמימריה.

ששפך על הצלחת בניו הגדולים ז"ל בתוי"ש, כל ימיו לא הפסיק מלהתפלל עליהם ולדאוג על חינוכם אף שכבר היו קרוב לגיל בינה... ואף לאחר שנישאו והקימו בית משלהם, עדיין התפלל עליהם ורבות יסופר על כך ואכ"מ. בסגנון דומה ידוע ג"כ שהתבטא מורינו הגרמ"י ליפקוביץ ז"ל על תפילת ההורים ואכ"מ. ובנוסף זה אמר לי גיסו יבלחטו"א שברור לו שמלבד כל העמל יש לזקוף אף לזכות התפילות הרבות של אביו הגדול זללה"ה.

וכאן המקום לחקוק שלפני כעשור התפרסם ע"י ראש ישיבת אופקים הג' ר"י הורביץ ז"ל שהגיע פעם אל הגה"צ רבי רפאל ברוך טולידאנו ז"ל ופגש אצלו את רבינו הגדול זללה"ה שישב והתבונן בו, התברר שאביו רבינו הקה"י זללה"ה אמר לבנו שאם רצונו להתחזק ביר"ש אז שילך להביט בצדיק ממקנס, רבינו זללה"ה קיים מצות אביו וישב והתבונן בו והתעצם ביר"ש. כששמעתי הדברים בשעתו לפני כעשור הלכתי אל חתנו של הצדיק הרד"צ מרצבך ז"ל, ואישר לי שהסיפור ידוע במשפחה, היינו שאכן כך היה מעשה. והנה הצדיק רר"ב טולידאנו נלב"ע ביח מר חשוון תשל"א, והגיע לארה"ק שנים מעטות לפני כן, היינו שרבינו הגדול היה כבן ארבעים כשאביו רבינו הקה"י עוד דאג ליר"ש שלו... א"כ בודאי אמת בפי גיסו יבלחטו"א שאביו לא הפסיק להתפלל

רוחב הקיר, ובו היה כתוב כל התנך כולו. כמה זמן היה נדרש כדי לוודא איזה אותיות רצופים ואיזה לא, גם כשהכל פרוש לפנינו לא היינו יכולים למהר בנתינת התשובה שהרי לשלול ולקבוע בהחלטיות על אותיות שאינם קיימות, צריך לזה בדיקה יסודית וברורה, וגם כשהכל פרוש לפנינו א"א למהר במתן התשובה, וא"כ גם כשזוכים לדרגה שהכל כתוב על לוח הלב, עדיין מדובר כאן על תופעת פלא בלתי נתפסת – בינה זאת היטב היטב. אין ספק שדמות זו חיברה אותנו עם כמה דורות אחורה, ועתה אהה נותרנו ערומים חסירי מדע, מי יורה דעה ומי יבין שמועה. חבל על דאבדין. ווי להאי שופרא דבלי בארעא.

מרנא הקה"י התפלל ושקד על

יראתו כל ימיו

(*) והנה בשוחחי עם גיסו הג' ר"מ אלישיב שליט"א אמר שבודאי מונח עמל כביר מאחורי הצלחתו האדירה בדיעת התורה ועומקה של תורה ובחיבוריו הרבים, אבל אמר שברור לו שיש חלק רב גם לתפילותיו של אביו הגדול רבינו הקה"י זללה"ה, והוסיף שכמו"כ לגבי אביו פוסק הדור הגריש"א ז"ל שנודע בעמלו הכביר ובשקידתו העצומה, אך ברור לו שאף בזה יש חלק בתפילות זקינו הגדול בעל הלשם זללה"ה, ע"כ. ובאמת דכע"ז ידועה התבטאותו של מרן הרי"ז הלוי זללה"ה על התפילות והדמעות הרבות

חל עלינו להתפלל על הילדים ועל הזיווגים בראשית צמיחתם, והדברים ארוכים ואכ"מ.

מעלת כבוד החכמים

יא) במשנה דאבות שם כל הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה ונהנין ממנו עצה ותושיה וכו'. א"א לפרט כל הדברים הרבה שזכה רבינו הגדול זללה"ה מתוך שלמד כל ימיו תורה לשמה, הרי מעולם לא היה לו שום תפקיד ותואר רשמי, הוא היה חבר מן השורה בכולל חזו"א לשם הלך עשרות בשנים, וצעד רגלי שנים רבות פעמיים ביום הלוך ושוב, ונתקיים בו כל הלומד תורה בסתר תורתו מכרזת עליו מבחוץ. אברך כולל שבפטירתו שיתק את כל גוש דן והלכו אחריו יותר משישים ריבוא, וכמו שאמרו נטילתה כנתינתה (כתובות יז). נתקיים בו כל הבורח מן הכבוד הכבוד רודף אחריו (עירובין יג:), וכבוד גדול עשו לו במותו (דבה"ב לב, לג). כמו שהזכרנו אפ"ל שבפטירתו בטל כבוד התורה, אבל באשכבתיה דרבי היה מעמד כבוד התורה, שהראה בעליל את כבודם של תלמידי חכמים, וכמו שכ' רבינו יונה בשע"ת (ש"ג או' קמז) על התועלות של כבוד החכמים א. שבהתהדרם יהיו דבריהם נשמעים וילוו עליהם העם כולו וידמו למועצותם. הב'. בראות בני"א את כל כבודם ילמדו לקח לנחול כבוד ותרבה הדעת. והג'. רבים מישני הלבבות יעורו משנתם בראותם הדר כבוד התורה ויכירו

עליו כל ימיו, רבות דאג על בנו יחידו, מלבד מה שלמדו בחברותא כל שבת, עוד כאמור חיפש דרכים איך לחזקו ביר"ש, ובודאי לא הפסיק להתפלל עליו תמיד, עד שבודאי אפשר לומר דתרוייהו איתנייהו ביה, חדא שמכח העמל הכביר של רבינו, עם התפילות והדאגה של אביו הגדול גם יחד, העמל והתפילה גם יחד בנו אותו עד שאכן זכה שעלה ונתעלה לחד בדרא.

יצוין עוד שהן עתה מעידים שכך סיפרה גם אחותו הרבנית ברזם תליט"א שאמת הדבר שאביה הגדול רבינו הקה"י היה מתפלל על בנו גם כשכבר השיא צאצאיו, עדיין המשיך להתפלל על היר"ש וההתמדה של בנו והיה מתפלל על כך בכל יום. ומספרת עוד שאביה רבינו הקה"י ז"ל אמר לה כשבנותיה טרם הגיעו לגיל חינוך שעליה להתפלל על שידוכיהן, וכשנשתוממה השיב לה שכבר קודם לכן היה לה להתפלל על כך.

במאמר המוסגר כך שמעתי פעם גם מהרבנית פלצינסקי ע"ה שאמרה בשם אמה ע"ה שהיתה א"ח להצ' רבי אריה לוין ז"ל שעל זיווג הגון ות"ח לבנות יש להתפלל בגיל צעיר, שאל"כ כבר גדל בנתיים לע"ה גדול... עכ"ל. ובמקו"א פרשתי עפ"ז המנהג להתפלל על האתרוג בטו בשבט, שמונה או תשעה חדשים קודם החג, שאל"כ כבר גדל עקום ועם בלעטלאך, ויש להתפלל בראשית צמיחתו. וכמו"כ

נתעטר בעטרת אביו ששחל"ח, והציעו כמו"כ לשמור על זמני לימודו. כמו"כ הבריתות שהיו כמה וכמה בכל יום, היה עם סדר ומשטר שלא יופרע זמני הלימוד ששמר עליהם ביותר.

דכירנא כד הוינא טליא בהיות רבינו זללה"ה כבן ארבעים אירע שהגיע למנחה בשבת כמה דקות קודם, באותה עת היה פנוי לעצמו, שעדיין לא צבאו ההמונים, שעדיין נהרו בשעתו אצל זקני הדור הקודם אביו מרנא הקה"י ורה"י הגרא"מ ז"ל. או אז שהיה צריך להמתין כמה רגעים בודדים כמובן שרבינו ז"ל חס אף עליהן שלא ילכו לאיבוד בבחינת דין פרוטה כדין מאה, מיד לקח גמ' ושקד ברגעים אלו, הוא נגש אח"כ להחזיר הספר (איני זוכר אם מיד קודם התפילה או לאחריה), שכך היה מנהגו בקודש שהקפיד תמיד להחזיר כל ספר למקומו כאשר היה גם באמנה של אביו רבינו זללה"ה, ובאמת פ"א כשחזר רבינו הקה"י זללה"ה לביתו לאחר מנחה בשבת, ובידוע שהיה חולה ברגליו רבות בשנים והלך תמיד עם מקל, אך בש"ק לא טלטל והיתה הליכתו בקושי רב, אך מ"מ באמצע הדרך כשכבר הגיע לרשב"ם 15, חזר על עקבותיו כשאף אחד לא ידע מדוע, נתברר שנזכר ששכח להחזיר הספר למקומו ומשום כך חזר על עקבותיו!!!

מפורסם מכתבו של רבינו הקה"י בגנות המטיל מלאכתו על אחרים ואינו מחזיר ספריו למקומם.

מעלתה ויבא חשקה בלבכם ויהיה עסקם בה לשם יתעלה ולעבדו בלבב שלם. עעו"ש טעם העולה על הכל שיתקדש שם שמים ע"י זה ע"ש.

והן עתה בעוסקיניו בענין הכבוד, כדאי להעתיק ביאור נפלא שכתב העץ יוסף (בהק' לעין יעקב סדר קדשים), בהמשנה דאיזהו מכובד המכבד את הבריות (אבות פ"ד, א). ותמה דהוא היפך המורגל בפי הבריות שהמכבד זה כבוד הניתן לזולתו, ואילו המכובד זה שהאחרים מכבדים אותו, ואילו לפי המשנה הוא להיפך איזה מכובד זה המכבד להאחרים וצ"ב. וכ' שם בהק' לפרש עפ"י הגמ' (קידושין ז.). הנקבע בשו"ע (אבה"ע סי' כז סעי' ט) דבאדם חשוב מתקדשת בקבלתו שהנאה יש לה בהיותו נהנה ממנה ובהנאתה מקנית עצמה אליו, וזה כוונתם שאם הוא בכזו מדרגה שבכבודו הוא מכבד את הבריות אם מקבל איזה דבר מהם במתנה, אז ידעינן שהוא מכובד, ואם אינו במדרגה זו אינו מכובד, עעו"ש מה שפ"י בזה.

החזרת הספר למקומו

יב אחד ממעלותיו המופלאות הי' ניצול הזמן עד להפליא, כשנפל עליו עול הציבור בהסתלקות אביו הגדול זללה"ה, קבע מסמרות של שעה א' בערב ושמר בכל משמר על זמני לימודו גם כשהמונים צבאו על פתחו בכל יום. ובידוע שכן יעץ גם להצ' ר"פ אבוחצירא לאוי"ט שבצעירותו ממש

באותה הזדמנות שמורינו ז"ל הלך להחזיר הספר, נגשתי בהיותי עלם מן הסתם לפני בר-מצוה, ובקשתי ליקח הספר מידו להשיבנו תחתיו, ואמר לי להביא מ"ב ח"ב והראה לי שאסור להשתמש עם כהן, עזות היתה בי והצבעתי על המ"ב (קכח ס"ק קעה) שבאדם חשוב שהוא חפץ לשמשו ונהנה מזה שרי אפי' בחנם, מורינו ז"ל חיך והרשני ליקח הספר תחתיו... (ילה"ע שקרוב לודאי שהייתי אז לפני בר מצוה, והיה מקום ללמוד מכאן שרבינו הקפיד שלא להשתמש אפי' עם כהן קטן – אך לאחר יותר מיובל שנים לא אוכל לזכור בודאות, והרי זה בבחינת אין למדין הלכה מפי מעשה (ב"ב קל:), ידוע מה שדנו האחרונים לגבי השתמשות בכהן קטן ע"ש בדרשו (או' 178) עפ"י המ"ב והפוסקים) ואכ"מ.

מבחן משניות

ופ"א כשהיו כמה רגעים עד מנחה בשבת, והיה נוכח גם יבלחטו"א הג' רבי יעקב פוזן שליט"א ערכו יחדיו מבחן משניות, כשלפי תור היה צריך כל א' לומר מילה הנמצאת בששה סדרים פעם א', ומשנהו היה צריך לומר היכן מופיע, ואז נתחלפו שמשנהו מצא מילה נדירה נוספת והראשון היה צריך לומר את כתובתה וחוזר חלילה, כך במשך רגעים עד שהתחילה התפילה הספיקו להזכיר כמה תיבות נדירות שאינם מופיעות אלא פ"א בלבד. עברו יותר

רבינו ז"ל מעולם לא הורה לאחרים במה שלא הקפיד בעצמו, והיה בבחינת נאה דורש ונאה מקיים. הוא התייחס בחומרה רבה על מי שאינו מקפיד בכך. אך כאמור הקפיד על כך בעצמו במסירות, ולכשאירע ששכח, הוא מיד שב על עקבותיו למרות הקושי הרב שהיה לו בכל פסיעה ופסיעה כזכור. אי"צ לומר שלא בקש מזולתו, שמעולם לא הטריח אחרים, לא היו לו גבאים ושמישים, ולא בקש מאומה מאף אחד, חזר בכבודו ובעצמו לתדהמת סובביו שנשתוממו לראותו לפתע שב על עקבותיו, אך בדיעבד נחקק הדבר כמה חמור הדבר שח"ו לא יטיל מלאכתו על אחרים ולא ישאיר הגמ' מבלי ששייבנה בעצמו למקומה – בינה זאת.

רבות היה מקום להרחיב על הנהגתו בקודש של רבינו הקה"י שברח מהכבוד ולא הסכים מעולם שישמשוהו, אך טבעי שחזר על עקבותיו ולא שיתף בכך אף את נכדו ומקורביו שליווהו, ודכירנא שמקרה דומה אירע כשהתפלל פ"א בהיכל ישיבת פונביז' לשמחת האופרוף של אחד מצאצאיו לאוי"ט, ולאחר התפילה כשיצא שב למקומו שנזכר ששכח כמדומה צעיף, וכדרכו בקודש לא דיבר מאומה אלא בעצמו שב על עקבותיו לתדהמת מאות מאות הסובבים, והרבה יש להרחיב בזה שכמו"כ מדובר בשב"ק שכאמור כל פסיעה באה לו בקושי רב, ואעפ"כ שב בכבודו ובעצמו ואכמ"ל בזה.

אחד מסודות ההצלחה, שמתוך שזמנו היה מנוצל עד להפליא עלה ונתעלה, כשהספיק לערוך את חיבוריו הגדולים ולמלא חובתו בסדר ההספק העמוס, ויחד עם זאת לקבל כל יום כמה מאות איש בלע"ה, ואף לשמש סנדק בכמה בריתות ביום, ובשנים הקודמות אף נסע לקצוות הארץ לצפונה ולדרומה כמעט בכל יום. כשבאופן טבעי א"א להספיק ביום א' אפי' אחד מארבעת עניינים אלו שכל א' מהם היה תכנית כשלעצמה, כ"ש ארבעתם יחדיו, אבל עם המשמעת הברזל של ניצול הזמן והסייעתא דשמיא הגדולה שליוותה אותו, הספיק רבות שלא כדרך הטבע, וראו בעליל את הגברא דמריה סייעיה.

מהדברים הבולטים, איך שקיצר עם כל א' וא' ובשעה א' שקצב לקבלת הקהל הספיק לשמוע עשרות רבות בכל ערב, כשכל אחד זכה לפרטיותו לעצתו ולברכתו ויהי לנס. הגדיל לעשות בשנים האחרונות כשעוד יותר קיצר בדבר ותחת ברכת ברכה והצלחה שהיתה באמנה אתו מאז ומתמיד, נהג לאחרונה לקצר ולאומרה בראשי תיבות בו"ה, מתוך אהבת התורה וניצול הזמן ועז רצונו שלא לאבד רגע יקר. יצויין שהציבור בתחילה לא הבין פשר הדבר מה זה בוה, אבל ראו בעליל שבכוחותיו מתקיימות גם כשנאמרות בר"ת, וכך הרויח עוד זמן יקר!!!

מיובל שנים ולא אזכור התיבות שהיו בשעתו זרות אצלי לגמרי, אבל זאת אזכור שכאשר התיבה נזרקה, אז תיכף ומיד נאמרה כתובתה, הן מצד רבינו ז"ל והן מצד יבלח"ט הגרי"פ שליט"א, ללא שהות של רגע כמימריה ממש תיכף ומיד נאמרה הכתובת. זכורני הרושם שעשה עלי שהקונץ היה להזכר בעוד תיבה נדירה, אבל כאמור מיד לכשנזרקה התיבה מיד ממש נאמרה כתובתה, הקונץ היה להזכר בעוד מילה, ולא בדיעת כתובתה. החיוך והקורת רוח שהיה ניכר על פניהם על כל תיבה נוספת שנזרקה מפיהם לא אוכל לשכוח כל ימי, היה חבל שהתחילו התפילה והם עדיין באמצע חדוותא דשמעתתא. **ידוע** שמבחינים כאלו ודומיהם היה לחם חוקו, זה היה השיג והשיח עם הבנים והנכדים בשולחן השבת, כמו"כ כשהיו באים אצלו כתות להבחן. זכיתי ופ"א היה לו סנדקאות בנתיבות בהיותי ביש"ק אבן האזל לפני למעלה משלושים שנה, ואז חבלים נפלו לי בנעימים כשנכנס ליש"ק לבחון התלמידים שעסקו במס' קידושין, וכדרכו חד חידותיו בענייני זרעים הפזורים במסכתא ועוד שאלות בסגנונו המיוחד שהשאיר רושם עז על צעירי הצאן אשרי עין ראתה זאת, למשמע אוזן דאבה נפשינו.

ניצול הזמן

יג) עוד יסופר רבות על ענין נכבד זה של ניצול הזמן שהיה מן הסתם

ושם אשה גדולה

סיפר לי גיסי ר"מ הלוי לאוי"ט שהיה נוכח כשפ"א נפל כפתור משרוול בגדו, והגיד זאת לרעיתי הרבנית הצדקנית ע"ה, הרבנית הזדרזה להביא חוט ומחט כדי לתפור את הכפתור. הרב הכניס חוט של ציצית לפיו כנהוג להכניס דבר מה לפה כשתופרים על האדם. ואז מורינו הרב ישב ליד הסטנדר כשידו מושטת לכיוון רעיתו הרבנית ע"ה שישבה לימינו ותפרה את הכפתור כשעיניו לא יצאו מהגמ' לרגע, היא שלחה ידה בכישור וכפיה תמכו פלך (משלי לא, יט) והרב ז"ל עיניו לא משו מהגמ' החביבה לו עד לאחת, הוא לא הסתכל כלל לעברה ולא שוחחו כלל, הוא במשנתו והיא במלאכתה, כאשר סיימה והשלימה מלאכתה אמרה לו בזה"ל חיים גמרתי, הרב ז"ל אמר לה תודה, ואז הרב השיב את ידו המושטת למקומה, והמשיך בעסק התורה ביתר שאת ויתר עז – אשרי עין ראתה זאת למשמע אוזן דאבה נפשינו.

ברם, אי"צ לפרש שא"א לחקות הנהגה זו, שיותר ממעלת שקידתו המופלאה של רבינו ז"ל, יש בכך דמות-ראיה לעוצם הפלגת אהבת התורה של הרבנית הצדקנית ע"ה, ופשוט שאין זה ראיה ודוגמא לאחרים, ואי"צ להאריך בזה.

אכן רבות יסופר על אשת החיל הרבנית הצדקנית ע"ה שרב חלקה בתורתו

וגדולתו, במסירות כל תואר דאגה לג' ארוחותיו בסדר יום מסודר באופן שלעולם לא יתעכב, למרות שהיה על שכמה עול כביר של מאות נשים קשות-יום שהיו צובאות על פתחה דבר יום ביומו, כידוע. עם זאת היה לה את העול והאחריות שהכל יהיה מוכן בזמן, באופן שהרב לא יתעכב ח"ו, אלא שמאידיך מנהגו בקודש של רבינו ז"ל היה שלא התחיל מעולם לאכול עד שלא היתה פנויה לישיב עמו יחדיו. ומבנו הג' ר"ש שליט"א שמעתי שהרב ז"ל התבטא שכאשר היא נעדרת מהבית הוא מודאג ומפריע בלימודו, והיא בידעה זאת נמנעה כמה שנים מלנסוע ירושלמה להוריה הגדולים ז"ל, בידעה שזהו תפקידה וחובתה בעולמה – בינה זאת.

שקידת התורה

יד מהנהגותיו בקודש ניתוק מוחלט מעוה"ז עד להפליא, כשממש אין לו בעולמו אלא ד"א של הלכה בלבד, ורבות יסופר על כך שלא היה לו שום מושג בעניני עוה"ז כשהוא שקוע בלימוד. זכורני שסיפרו בשעתו לפני המלחמה דשנת תשכז, כשזכור היה מתח גדול בארץ עקב האיום וההסכס שהיה אז בין מצרים וירדן שעשו יד א' כדי שח"ו לא ישאר שריד ופליט רח"ל. הוי עובדא שעלה את המדרגות בכולל חזו"א ושמע אברך מסוים (שעוד אזכור את שמו) שנאנח, הרב ז"ל שאלו לפשר אנחתו, והשיבו שנאצר וחוסין תיאמו

בירושלם יש לנהוג כן, ורכינו ז"ל משיב לעומתו שכל דבר לוקח זמן וצריך ללמוד.

וכאשר שוחחתי היום עם גיסו הג' ר"מ אלישיב שליט"א ושאלתי על מה לדבר, השיבני שבחור א' שאלו אתמול במה להתחזק וענה שדרגותיו המיוחדות של הרב ז"ל זה בודאי לא מתאים לכל א', אבל מה שצריך ללמוד ממנו זהו הענין של ניצול הזמן, שכידוע היה זהיר בכך ביותר וכדלעיל, מאד הפריע לו ששורפים הזמן לריק. ואפ"ל שאת השטייגען הגדול עשה מתוך הפלגת זהירותו בניצול הזמן, וזהו בודאי דבר שכל א' יכול ללמוד ממנו לפי ערכו, איך לשמור על הזמן שלא יאבד לריק ח"ו. אמרתי לו שיש לזקוף חלק ניכר מהצלחתו בזכות האשה הגדולה שליותה אותו כל ימיה. והסכים שהיא אכן היתה גדולה עד למאד, הלכה אחריו לב"ב בתקופה שהנסיעות היו טלטולים קשים ולא היו טלפונים והיה ניתוק מוחלט, ועשתה זאת בשמחה וזכו יחדיו לשם ושארית בארץ.

דובר שלום לכל זרעו

טו) כאשר כבה המאור הגדול לפתע בעיצומה של שמחת יום פורים דמוקפין, מקום אתי להעתיק ביאור נאה לבעל החכמת מנוח על הגמ' (מגילה ז:): חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע. וכ' בתו"ד על מרדכי היהודי וז"ל שלא עשה רע לשום אדם כיון שהיה עניו

ביניהם (הי' בזמנו המנון מפורסם שכל הילדים שרו ושמות אלו היו מוכרים לכולם) הרב שאלו מי זה נאצר השיבו הלה נשיא מצרים, ומיהו השני חזר ונשאל האברך המודאג, והשיב מלך ירדן, שאלו הרב אז מה איכפת לך מה שהם אומרים. אותו אברך נרגע, ואמר אח"כ שמה שהרגיעו זה לא מפני שהרב שאל מה איכפת לך, אלא שאם יש עדיין אברך בארץ ישראל שלא יודע מי זה נשיא מצרים ומלך ירדן למרות שכאמור, חצי שנה שלא היה ילד בכל הארץ שלא שמע את שמעם ולא ידע בעל פה מי זה נשיא מצרים ומה שמו של מלך ירדן?!?! אם עדיין יש כזה אברך אז הוא רגוע!! כך סופר בשעתו שהשיב האברך המודאג. וזה היה דמותו האופיינית של הרב ז"ל שלא ידע מאומה חוץ מהד"א של הלכה. יצויין שבאותה עת, טרם מלאו לרב ארבעים שנה, ולא התערב במאומה רק הגה בתורה יום ולילה, אך שמו כבר היה נערץ והעריכוהו עד למאד.

בס' דעת נוטה תפילין מעיד העורך בהקדמתו שהיה נוכח אצל הרב ז"ל כשהגיע פלוני לשאול האם יש ענין לנסוע לכותל המערבי כדי לקיים ההלכה לקרוע על החורבן, והשיבו לנשים. התשובה לא הובנה, ואז ביאר הרב ז"ל דלנשים יש ענין שיעשו כן אבל גברים מצווים בת"ת והוא ענין גדול יותר. השואל לא הרפה וחזר ושאל שאולי כשכבר נמצאים בלא"ה

בג' התיבות ה"א אמת, השיבו שיכוין בוויין, רבינו ז"ל שם יד על שכם הילד ונתלוו יחדיו כשמסביר לו בסבלנות החשבון של טו הוויין והענין לכוין בהם.

מהמפורסמות שכבר נדפסו עשרות

ספרים מהשואלים הרבים, ובתוכם שאלות שאינם כבודו של השואל, אך השכרון חושים להתהדר עם תשובות הרב, פעמים שהעבירם על דעתם והדפיסו גם מה שאפילו לא לכבודם של השואלים – אבל שאלות אלו הם שטר החתום המעיד בעליל על הסבלנות המרובה, שהרב ז"ל הקדיש מזמנו היקר כדי להתחסד עמהם, בבחינת די מחסורו ואפי' סוס לרכב עליו, בהפלגת ענוותנותו שלא לפי מעלתו, אבל במקום ענוותנותו אתה מוצא גדלותו.

יש להמליץ על רבינו ז"ל בסגנון ששמעתי הלום מהגרח"י שפירא שליט"א שאמר עפ"י נוסח הגמ' הנודעת (סוכה כח.) שמונים תלמידים היו לו להלל כו', קטן שבכולן ריב"ז אמרו עליו על ריב"ז שלא הניח מקרא ומשנה גמרא הלכות ואגדות וכו' וכו' – אבל יחד עם זה היה לו את הסבלנות והענוה המופלגת של הלל הזקן וכמו שאמרו עליו בגמ' (שבת לא.) המעשה הנודע כשהיה במרחץ בערב שבת, עד שאמרו לעולם יהא ענוותן כהלל. ובלתי ספק שבכך היה רבינו ז"ל חד בדרא!! – חבל על דאבדין ולא משתכחין.

מאד והעיד עליו הכתוב דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו (אסתר י, ג) וברש"י לכל זרעו לעמו, ונ' שהכוונה על הקטנים והילדים שבישראל ובא להגיד ענוותנותו הגדולה שאפילו לילדים ולקטנים דבר שלום עמהם והיה מדבר עמהם דברי אהבה ורעות ולא נמנע מזה להיותו חושב לו זה לפחיתות כמו שקצת מתגאים שלא לדבר עם קצת בני אדם וכו' עכ"ל.

כמה הדברים הנפלאים הללו שנכתבו

לפני יותר מארבע מאות שנה, הולמים את רבינו ז"ל שנהג אף הוא במדה זו והיה משיב לכל אדם, הן בעל פה והן בכתב. דכירנא כד הוינא טליא היה איזה בעל הבית פשוט שעשה לעצמו מנהג לשאול כל שבת אחרי מנחה, והיו שאלותיו בגמ' פשוטות ופעמים מצחיקות עד שאפילו הילדים הכירו בעליל שאינו שואל אלא ע"מ לשאול גם כשלא היה לו מה לשאול. ורבינו משיבו על הכל בסבלנות אין קץ והיה לנס לכל שומעיו. הפליא לעשות בתשובותיו בכתב שכידוע עשרות בשנים שהשיב בכל יום לעשרות שואלים, וביניהם השואלים רק כדי לקבל תשובתו, ופעמים אף ילדים ממש, ורבינו ז"ל הקדיש מזמנו היקר להשיבם בידוע שעושה עמהם בכך חסד והשיבם בסבלנות וענוה בלתי מצויה – דובר שלום לכל זרעו. ומת"ח חשוב שמעתי שכנו הקטן נגש לשאול את רבינו ז"ל מה הדין אם לא כיון בק"ש

זריזות בקיום המצוות ועסק התורה

מז הרמח"ל במסילת ישרים מפליג במעלת הזריזות אשר נשתבחו בה הגדולים, והדברים עתיקין, מדה זו היתה אחת ממדותיו היותר בולטים של הרב ז"ל שכל מעשיו בזריזות. דרכו בקודש להתפלל בהשכמה כל השנה כולה עוד מצעירותו, וכמדומה שלגבי תקופת לימודו בישיבה היתה לו בזה הוראה מהחזו"א, אך התפלל עכ"פ כל ימיו כוותיקין, וכמו"כ שאר התפילות בזמן. וכך כל המצוות מיד במוקדם האפשר, קידוש לבנה מיד לאחר ג' ימים ולא היה ממתין למוצ"ש כדעת הגר"א שזריזין עדיף, ברכת האילנות בר"ח ניסן מיד אחרי הנץ, עליה לרגל ביום א' דחזה"מ פסח וסוכות ומיד לאחר חג השבועות, וכן בכל ההנהגות הכל בזריזות גדולה ובמוקדם האפשרי. סעודה ג' מיד אחרי מנחה גדולה, חכם לב יקח מצות.

הוי עובדא שבקשוהו להציע לאמו"ר שליט"א שידוך, אמו"ר שליט"א היה על גג ביהכ"נ ולפתע רבינו ז"ל עולה אליו הגגה כדי להציעו, הם היו מתפללים יחד בכל יום, והיה נפגש עמו בלא"ה, אבל כפי המסורת בידו מרבו הגדול רבינו החזו"א זללה"ה ששידוך לא מעכבים, אז לא התעכב עד שבלא"ה עתיד לפוגשו בהמשך היום, אלא עלה מיד לפוגשו במקום המצאו ולא חס על כוחו ועל כבודו, גם לא הסתפק בכך שילד עלה להגיד לאמו"ר שליט"א

שהרב מחפשו, עוד בטרם הספיק אמו"ר לרדת כבר היה הרב למעלה!! כי כל מעשיו בזריזות וחריצות. – במאמר המוסגר יש לציין שהמסורת הנ"ל מהחזו"א זו הוראה מעשית. הוי עובדא עם אחד מנכדיו של הגאון רבי גדליה נדל ז"ל שנפגש עם נערה ממושב תפרח, הפגישה הסתיימה בשתים עשרה בלילה, כשסיכמו שאפשר לסגור. הסבא הגאון רבי גדלי' ז"ל אמר ששידוך לא מעכבים, והוא הגיע יחד עם המשפחה בשעה שתים בלילה לתפרח כדי לא לעכב שידוך!!! כמו-כן ה' בחור בישיבת תושיה-תפרח שהוצעה שידוך ביום רביעי שלפני שבת-מברכין וחשבו לקבוע פגישה למחרת ביום חמישי כשמגיע בלא"ה לשבת, אבל בהיות שלא מעכבים שידוך אז עד כמה שזכרוני אינו מטעני, הורה מורינו הרב ז"ל שיבא מיד ביום רביעי ולא יתעכב שידוך. למרות שמדובר על טלטול-דרך לא פשוט – בינה זאת.

ברם, אין למדין הלכה מפי מעשה, וצ"ב עוד פרטי המעשה במדויק, לא נמנעתי מלרשום עפ"י זכרוני לשבר האוזן שכל מעשיהם בזריזות – ותן לחכם ויחכם עוד.

גולת הכותרת של חריצותו היה סדר יומו עם החובות – כמטבע לשונו המפורסם. שבזריזותו ובחשקת התורה נהג למלא חובתו קודם השחר, ובשעה שבני מלכים עומדים כבר היה מזמן אחר מילוי חובתו היומית למרות

שמדובר בתכנית שלקחה זמן-רב – כל מעשיהם בזריזות.

אגב אורחיה יסופר לדור אחרון שבאשר קיים בנפשו כל המקבל עליו עול תורה בשיעור גדול, נתקיים בו מעבירין ממנו, וזכה שהנגיד רמ"ס ז"ל אשר אף זכה להקבר לצדו, נשא בעולו כל ימיו, וכשעשה רבינו ז"ל שידוך לאחד מילדיו, מיד היה בא ר"מ ז"ל ורושם לו צ"ק על סך שנתחייב, וזכה להיות השליח ממרום להסיר ממנו כל עול ודאגה, כמובטח לכל המקבל עליו – אשרי הזוכה.

יש להזכיר עוד, עד כמה היה כולו תורה, שמנהגו בקודש היה שכאשר היה מגיע לשמחת בר מצוה, היה החתן חוזר בפניו על דרשת הבר מצוה, והדקות שנדרש להתעכב כדי לכבד את הבעל שמחה היו מנוצלים כדי לשמוע ד"ת ולעודד בכך את הנער הבר-מצוה שהשמיע עצמו בפני מורינו הרב ז"ל, והרויח בכך מכמה אנפין. וכמובן שאותם נערים התכוננו כראוי לבר-מצוה ביודעם שהרב עתיד לשמוע את דרשתם מהחל ועד כלה.

ענוה

(ז) כבר הזכרנו את הפלגת ענוותנותו, אך יש להזכיר עוד שפעם א' בקש הימנו אחד מראשי הישיבות מכתב טרם צאתו לחוץ לארץ, רבינו ז"ל סירב לטרוח בדבר חסר תועלת, אין לו זמן מיותר, ומדוע יכתוב מכתב ליושבי חוץ

לארץ שמעולם לא שמעו את שמעו. רבינו שהתחסד עם הבריות כל ימיו בשיעור בלתי מצוי, לא ראה את עצמו שותף לדבר חסר תועלת, ואף התבטא אח"כ למקורבו שלא יודע מה אירע לפלוני שבקש מכתב לחו"ל, והרי אף א' לא מכירו שם, ומה עלה על דעתו, בהפלגת ענוותנותו לא שיער שיש בחו"ל מי ששמע אודותיו!!!

ביטוי דומה היה כאשר ארגון לב לאחים בקשו לערוך שידור חי לתורמים בחו"ל, ולמרות עז רצונו לתת גב למפעלם הגדול, אבל שידור חי לחו"ל כשאינו מכירו שם?!!! יצויין ששני המקרים אירעו בשנים האחרונות שכבר היה מוטל עליו עול הציבור, ומכל העולם צבאו על פתחו, רבים שהגיעו מחו"ל במיוחד כדי להתייעץ ולהתברך מפיו. אף ספריו שנדפסו בכמה מהדורות מבררן בכל בתי מדרשא, ובהפלגת ענוותנותו לא חשב לרגע שיש מי ששמע את שמעו בגולה... – במקום ענוותנותו אתה רואה גדולתו.

כל שיחו ושיגו בתורה

(ח) בלתי ספק שהציר המרכזי הסובב את כלל מדותיו התרומיות, זהו האהבה בלי מצרים לתוה"ק שהביאה גם להתמדה הבלתי מצויה, שמעתי מן ביתו הרא"ל נ"י שעשה לעצמו קביעות שנים רבות ליל שישי בכותל המערבי, ולפני הנסיעה היה אותו בן בית מקבל

ומאמרי חז"ל, כשחיפש פעם את הנעלים, הוא חזר על הפסוק ואביון בעבור נעלים. כשבקשו להתברך מפיו ביום הולדת לא הוי ניחא ליה ואמר יום הולדת את פרעה, לכשנתייעצו בכך עם מורינו הגרא"ל ז"ל הציעם שיאמרו שזה יום הבר מצוה, ואכן כשבאו בנוסח זה זכו לברכה חמה.

אמו"ר שליט"א פגשו פעם כשבקש לחצות את רח' חזו"א בשובו מהכולל, ועמד והמתין שם זמן רב, אמו"ר שאלו למה מחכה, והשיב שמכונית זהו שור המועד ודינו להרחיק כמלא עיניו...

חתנו הגר"ד אפשטיין שליט"א מעיד שכאשר רבינו ז"ל בא בשעתו לראות את דירתו טרם רכישתה ועריכת החוזה, שאלתו הרבנית ע"ה בשובו לחוות דעתו, והשיב שמונה מזוזות!!!, הלך לראות הדירה וזה מה שראה!!! מעידים שאברך בא פעם להוועץ עמו, שהקבלן השאיר בדירתו חלל ובקש להרחיב, ונתעוררו ספיקות ובא לשמוע דעת תורה, רבינו שמע שיש חלל בביתו השיבו שיביא עגלה ערופה!!!

מעידין מקורביו הנאמנים שבאשר כל שיחו ושיגו בתורה, ולא היה לו בעולמו מאומה מלבד התוה"ק, הרי שכאשר שוחחו עמו על נגעי הלב, איש איש נגעי לבבו, בטבע הדברים שמע רק תורה, ויש על כך עובדות למכביר. לא זו בלבד אלא תדיר שמעוהו אומר דברי

ברכת הדרך. ובאופן קבוע היה מתנה עמו רבינו ז"ל שיתפלל גם עליו. פ"א לקראת היא"צ של רחל אמנו נסע הלה אף לקבר רחל, והיה נוכח שם תלמידו הנאמן הגאון ר"א מן שליט"א ושאל בשם אותו מקורב על מה להתפלל, השיבו הרב שיתפלל עליו שיוכל ללמוד בלי הפרעות, דרך-אגב הנוסח מוכר מכת"ק שכתב להתפלל עליו בנסיעות של קופת העיר לווילנא ראדין וכיוצ"ב, זו היתה משאלת לבו היחידה גם בערוב ימיו שיוכל ללמוד בלי הפרעות. השואל חזר ושאל אם אין עוד מלבד זאת, השיבו הרב שזה כולל הכל דבכלל מאתיים מנה. הרי"א שליט"א השתומם ביודעו שהיה הרב בשעתו מיוסר ביותר מכאבים עזים ברגלו, גם היו כמה נכדות שהגיעו לפרקן והטריד את מנוחתו של מורינו הרב ז"ל, ואעפ"כ לא היה שום נושא אחר מלבד משאלת הלב שלא יפריעוהו, דבזה כלול כבר הכל ממש – נפלא למתבונן.

עוד סיפר הנ"ל שהרב ז"ל התבטא עליו פעם שהוא יכול בעצמו לברך אחרים, כי הוא אף פעם לא הפריע לו ללמוד – בינה היטב, מקורב שעשרות בשנים עזר רבות, אבל מ"מ כל שבחו על שלא הפריע מעולם. ועל כך לא זו בלבד שזה מבורך אלא שעוד יכול לברך אחרים...

בהפלגת אהבת התורה היה זה כל שיחו ושיגו, גם כשדיבר עניני חולין היה השפה עם פסוקים

חז"ל בשנתו, ופעמים רבות בקש את היין של הסיומים לכבוד סיום שערך תוך כדי שינה!!!

חביבות המצוות

יט) לימודו היה ע"מ לקיים, והיה מופלא בחביבות המצוות ודקדוק ההלכה, קיים בעצמו מצוה בו יותר מבשלוcho (קידושין מא.), והיה נוכח כל שנה באפיית המצות וקצירת היד, כמו"כ בהבאת הסכך, ותעיד על כך התמונה המפורסמת שטרח בעצמו לקטוף ולהביא הסכך. עשרות בשנים סעד ארוחת בוקר אצל אחותו הרבנית ברזם תליט"א כדי להרנין לב אלמנה, והמשיך בכך הנהגתו הקודמת בצל אביהם הגדול מרן זללה"ה, אך המשיך אף אח"כ כדי להרנין את לבה להלח"ט. ואכן בהסתלקותו התאוננה בכאב עמוק באבילות יחיד על אחיה הגדול שכמעט חמישים שנה היה בא אליה יום יום, והיתה מציעה לפניו כל ספיקותיה, ובכתה שעתה נשארה לבד ואין את מי לשאול – אוי מי יתן לנו תמורתו.

הלך לבקר חולים ולנחם אבלים, זכור גם שהלך פ"א לחזק אסיר בכלא שנאסר על א' המערכות על קדשי ישראל, ולכשהגיע לפתח בית הסוהר פגש שם את דייני העדה חרדית דאז, והתחילו לדון מי יכנס קודם, מורינו הרב ז"ל נכנס מיד בלי להתמהמה באומרו על דרך הצחות ולתפארת

המליצה שכתוב בתוספתא שאין מכבדין בבית האסורין!!!

עוד יש לציין עם זאת שכשם שהשתדל להרנין לב אלמנות, כך כמוכן תפס אצלו מקום מיוחד המצוה לשמח לב היתומים, ולבו שהיה לב של כל כלל ישראל, וכל אחד הרגיש אצלו בן יחיד. אבל היתומים זכו זאת במדה גדושה ביותר, באופן החקוק להם כל ימיהם, וידוע כמה השתדל רבינו עם אלמנות ויתומי ארגון זה לזה, ובשמחת בית השואבה שלהם ושל עזר מציון עם החולים והאומללים, יכלה הגליון ולא יכלו הדברים. דוגמא אחת מיני רבות שמעתי תמול מת"ח שהתייתם בצעירותו לפני כחמישים וחמש שנה, ומיד לאחר האסון זכו להו"ל חיבור נכבד מאביהם המנוח ז"ל שהיה יד יד אמת לרבינו ז"ל. הנ"ל העיד בפניי שהיה בשעתו עלם לאחר הבר מצוה כשיצא הספר לאור והוא הגיש החיבור לרבינו ז"ל כשהיה במדרגות ביתו. הוא מספר בהתרגשות שרבינו פתח מיד את הספר בנוכחותו, ומן שמיא קא זכו ליה שמיד צדו עיניו שהמחבר מביא הארה בשם בנו חביבו, רבינו שמח להראות זאת לעלם שכמוכן אפי' לא ידע מכך, כשהוא מצביע לו באצבעו הטהור באומרו תראה שאבא מזכיר אותך!! אי"צ להרחיב כמה הדבר חימם את ליבו של העלם הצעיר כפי שניכר היה מדבריו גם היום כשנזכר בכך לאחר יותר מיובל שנים, כשהוא מציין

היה רבינו מגיע לחתונה ושוב מגיע לשבע ברכות שערך בביתו, כשרבינו ז"ל הפטיר ואמר שמחותנים צריך לכבד!!

בקי בכל התורה כולה

כ) היה פעם נידון אם להשתמש במדרשים שהו"ל בובר שעפ"י השמועה היה נגוע בהשכלה, כשהשאלה הגיע לפתחו של מורינו ז"ל השיב על אתר שכבר הורה זקן, וציין למ"ב שמביא חז"ל לפי גירסא עפ"י הוצאת בובר.

רבינו ז"ל נשאל פעם על מדרש חז"ל מסוים והשיב שאינו קיים, אבל האמא היתה מקריאה כך מהס' צאינה וראינה!! לאמר שאף זה נחשב למקור, בהיותו כידוע בן-דורו של המהרש"א, והיה שגור בפי האמהות דורות על גבי דורות. יש לציין שכאשר היה נשאל על פלונית שעברה איזו צרה, במה עליה להתחזק ומה תקבל על עצמה, היה רגיל להשיב שתלמד בספר צאינה וראינה!!

ת"ח נודע הרה"ג רבי בצלאל רביץ שליט"א מעורכי הרמב"ם בהוצאת ר"ש פרנקל, עסק לפני עשרות בשנים בההדרתו של המאירי על מס' יומא, ובתוך כדי עריכתו חיפש ירו' שמביא המאירי ולא מצאוהו טובי הת"ת. לכשהגיע למורינו הרב ז"ל לא סיפר במה עוסק רק שאל היכן הירו', הרב השיבו על אתר שאין כזה ירו', אבל המאירי מביאו במסכתא יומא!!!

בהשתוממות את הס"ד שהיתה לרבינו למצוא מיד את התגלית הנ"ל כדי לשמח ולעודד את רוחו של העלם היתום הטרי, ועל כך הרי אמרו בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו...

הזכרנו שרבינו ז"ל הלך לבקר חולים ולנחם אבלים, וצריך להבהיר שוב שלמרות זמנו הדחוק ביותר, מצא רבינו ז"ל זמן לכל מה שהיה נחוץ, ולכשנקרתה לפניו מצוות אלו לא דחה אותם, וטרח בכך ביותר, כאשר יעידון אנשי עזר מציון ששיתפוהו רבות לחזק את החולים המיוסרים ומשפחותיהם הכאובות, ומפעם לפעם היה מגיע לבתי החולים לאמץ ברכים כושלות. א"א לתאר באיזה התרגשות היה מספר ידידנו המנוח רבי יצחק שלמה קרלבוך ז"ל את העידוד העצום ששאב מביקוריו של רבינו שטרח להגיע אליו כמה פעמים, וכן ידוע על חולים ונשכרי לב רבים שרוח חדשה נסכה בקרבם אחרי ביקור של רבינו במעונם או בבית החולים - חכם לב יקח מצוות.

יש להזכיר בזאת שרבינו הקפיד מאד להשתתף בשמחות המשפחה, לא רק צאצאיו אלא גם אצל המשפחה המורחבת לאוי"ט, כמו"כ אצל יחידים נוספים שהכיר להם טובה או משיקולים אחרים. יצויין שהקפיד מאד לכבד המחותרנים, וידענא שמחותנו הרה"ג רבי מאיר הלוי הוניגסברג שליט"א נתכבד בהשתתפות רבינו ז"ל בכל שמחותיו, ובכל עת שהשיא את אחד מצאצאיו

עמם למורינו הרב ז"ל, לכשהגיע למראה המקום השביעי שאלו אם זה מהספר הנ"ל!!! סיפור שדי שמספרים אותו, אך משהגיד לי האברך שדודו הוא מרא דעובדא והמעשה אמת, הרי שרואים בעליל עד כמה עדיין לא נגענו באפס קצהו!!! שוב ספרתי המעשה לגיסו הג' ר"מ שליט"א והשתומם ביותר עד כמה עדיין לא הכירוהו!!

הפלגת כיבוד-אב

כא) מצות כיבוד אב שהיא חמורה שבחמורות כלשונו הנודע של הירו', הי' זהיר בה עד מאד. כבר נתפרסם העובדא שפעם אחת שמע אביו מרנא הקה"י ז"ל שבנו לקה בגבו, קם רבינו הקה"י ועלה בכבודו ובעצמו לבית בנו לקיים מצות ביקור חולים, ואמר לו אביו לשכב עד למחר ומרח לו איזו משחה על גבו, והתברר אח"כ שאירעה טעות, ולא רבינו לקה, אלא שמי שנוזק לכך הי' נכדו הגר"ח קלופט שליט"א, רבינו הקה"י זללה"ה חזר ועלה בעצמו לבית בנו הרב ז"ל לומר שיכול לקום מהמיטה, בידעו שלא ישמע לאחר שאינה בשליחות בעוצם זהירותו בכיבוד אב, אעפ"י שאיגלאי מילתא שלא הוצרך לשכב כלל, ובעוצם זהירותו לא פצה פיו ולא שאל מאומה... צריך להבין שכבר היה אז באמצע שנות הארבעים, וכאמור הרב מפונביז' נרתע מהתורה שבקשה ממנו. והוא בחרדתו מכיבוד אב לא פצה פה, אביו ז"ל שהכירו נאלץ לטרוח בעצמו שנית

וכבר התבטא עליו חמיו הגריש"א ז"ל שכשהוא אומר שאין אז אפשר לסמוך שאכן זה לא קיים. מורינו הגר"א אמר שעוד בהיותו אברך בגיל ארבעים כבר כינו אותו חבריו שהיה בבלי וירו' בכרך א'.

בעל השדה צופים שליט"א הראה למורינו הרב ז"ל ירו' המובא בס' דברי אליהו להגר"א ושאל מזה על גמ' והשיב – הרב ז"ל אמר לו שמה שמביא שם בדברי אליהו אינו מהגר"א אלא הוספת המלקט, לכששאל מנין לו, השיבו מפני שאין כזה ירו' וע"כ שזה הוספת המלקט.

אמר פעם ליהודי מתחזק שהזכיר את שמו שאין כזה שם. אותו א' פנה לרבה של העיר העתיקה הגר"א נבנצל שליט"א שהפנהו לפסוק בדבה"י, מורינו ז"ל השיבו ששם מופיע עם ואו והכוונה לא בתור ואו החיבור אלא שזהו חלק משמו...

ערך פעם עבור סידור היו"ל – את סדר אנשים ונשים מחדש לפי כב האותיות כפול כב היינו א' המסתיים בא' ומסתיים בב' וכן הלאה, מלבד כמדומה שבע פסוקים שאמר שלא קיימים...

שמעתי מאברך שדודו לאוי"ט עסק בהדרה מחדש של הס' אור פני משה לתלמיד הרבי ר' אלימלך מליזענסק ז"ל, ולאחר כל עמלו נשאר עשרים מראה מקומות שלא מצא ונגש

שברור שלא היה ברירה, ע"כ העצה היתה שלא להכנס. וכך כל אותה תקופה נכנסו כולם מלבד בנו יחידו שנמנע מלהכנס כדי שלא להתקל בכיבוד אב, ולמרות שהיה ניכר שמרן הקה"י ז"ל חלה את חליו האחרון ועומד לעבור לעולם שכולו טוב, בנו רבינו ז"ל לא נכנס להפרד ממנו מפני הכיבוד אב שלא יוכל לעבור על דבריו – בינה זאת היטב היטב !!!

שמעתי פעם מגיסי הר"ד הלוי שפ"א הלך לשאול שאלה את מרנא הקה"י זללה"ה, ופגש בחוץ את בנו מורינו הרב ז"ל שיצא מן הקודש, וחשב בלבו מה לו להמתין כל התור עד שיכנס אל הקודש פנימה, ישאל את בנו מורינו ויקבל תשובה מיד, וכן עשה. כשבלא"ה לא בקש לידע אלא דעת מרנא החזו"א בענין קוואטר לחתן וכלה, וזה יוכל גם הרב להשיבו. אך מורינו הרב ז"ל לא רצה להשיבו דבר באומרו שהרי בא לשאול את אביו א"כ אינו ממדת דרך ארץ שהוא יענה !!!

וכבר הבאנו לעיל (באו' י') איך שישב לפני הצדיק רבי רפאל ברוך טולידאנו ז"ל מפני כיבוד אב. וע"ע להלן (או' מז) שנתעכב בליל הסדר משום כיבוד-אב, כדי שיקיים בו אביו מצוה הדורה של והגדת לבנך.

סיפר אחי הרא"ל נ"י שבהיותו עלם שאל האם צחצוח שנים זהו מחובת השתדלות או שזה ביטול תורה,

למרות החולי ברגליו והמאמץ הגדול, כי הכירו וידע שהפה שאסר הוא הפה שהתיר, ולא ישמע אלא מאביו בעצמו. מי ראה כזאת ומי שמע כאלה, אדם בריא בגיל בינה נשאר במיטה מפני סיבה אחת ויחידה, כי אבא אמר !!!

בביה"כ עמד מאחורי הקיר בביה"כ"נ הישן, ולכשהורחב עמד מאחורי עמוד ליד הבימה, ולכשבנו הקומה העליונה נוצרה אפשרות לבטל העמודים בקומה למטה, אך הוא העדיף להשאר במקומו עם העמוד שלו, וכל זה משום כיבוד אב שלא לעמוד תוך ד' אמותיו.

היה בא כל בוקר לבקר ואכל פת שחרית עמו ולמדו בחברותא כל שבת עד שחלה אביו רבינו ז"ל את חליו כחודש לפני פטירתו. ובעל אבות ובנים מעיד שאמר לו שבילדותו למד עמו אביו זללה"ה בכל יום אפי' בפורים. – אמו הרבנית ע"ה נפטרה בהיותו בן מה שנים, ובשנותיה האחרונות היה יושב עמה בכל יום והקדיש עבורה את זמנו היקר משום כיבוד אב.

משחלה אביו רבינו הקה"י ז"ל ושכב על ערש דוי לא נכנס לבקר כלל, בהיות שאביו רבינו זללה"ה התחנן מכולם שיסירו ממנו הפעולה שנעשתה לרפואתו אך בדרגת קדושתו הפריע לו הדבר למאד והתחנן להפטר מזה מיד, בנו הרב ז"ל בזהירות כיבוד אב לא יכל שלא להשמע לו, אלא

דאורייתא, והיו מתענגים לטייל יחדיו בעומקה ורוחבה של תורתנו הק', אף חליפת מכתבים רבה היתה ביניהם עוד מלפני יותר מיובל שנים, ומאד מאד נצטער הגאון שליט"א על האי שופרא דבלי בארעא. הגאון ר' חיים קרייזוירטה ז"ל רכש לו פעם בגד חדש ואמר שקנה מעיל לס"ת.

מקום אתי להוסיף מעשה נפלא ששמעתי כעת מכלי ראשון, נגשתי לא' הישישים דביהמ"ד לדרמן ושאלתיו מה בפיו, פתח וסיפר שפ"א לקח את מרנא הקה"י זל"ה במכונתו, הסביר שהיה זה טנדר שלא הי' לגמרי סגור מאחור עם מקום א' ליד הנהג ומקומות נוספים שהיו צריכים לעלות מאחורה. בנוסעם ראו את מוריננו הרב ז"ל שהלך ברחוב ובקש הנהג לאסוף גם את מוריננו הרב ז"ל אל רכבו. אבל מרנא הקהילות יעקב ז"ל אמר שאינו ממידת דרך ארץ שהוא ישב מקדימה והרב ז"ל לבדו מאחור, לפיכך הסטייפלער ז"ל ירד מהרכב וישב עמו מאחור... לפי עדות הנהג מדובר לפני כשישים שנה, היינו כשמוריננו הרב ז"ל היה אברך באמצע שנות השלושים לחייו... ומאידך מדובר לאחר פטירת מרנן החזו"א והגרא"ז והרב מטשעבין ז"ל, כך שרבינו הסטייפלער היה מוכר כמנהיג הדור, ולמרות זאת בענוותנותו הוא יורד מהרכב, כדי לשבת יחד בשוה, שלא להשאיר את מוריננו הרב ז"ל לבדו מאחור – נפלא עד למאד.

השיבו מוריננו ז"ל חבל על הזמן, אך משיצא חזר ואמר לו אבל כשהאמא מבקשת הרי"ז מ"ע דאורייתא !!!
עוד אזכיר בהאי עניינא שפ"א עבר בני הקט ניתוח, ונגשתי לרבינו ז"ל להתברך, ואמרתי לו אח"כ שלא הגדתי לאמור שליט"א שלא ידאג, ובהיות שהיו מקושרים מאד להבלח"ט מצאתי עצמי מחויב להודיעו שלא ידרוש אצל אבי בשלום נכדו – רבינו ז"ל הפתיעני בתגובתו שלאבא מותר לדעת!! היינו שהשיקול שלא להדאיגו מוטעה, יש לשתפו כדי שיתפלל ויתרום מזכויותיו לבריאות נכדו. יתכן שהתכוין גם שבהיות שבסופו של דבר ישמע מכך, הרי שעלול להקפיד על שלא הודיעוהו לפני כן ולא שיתפוהו – עכ"פ הורני להודיע מראש ולא להעלים, אלא אדרבה לעשותו לשותף.

תהילתו אצל זקני ארץ

(כב) כבר נתפרסם כמה העריכוהו גדולי הדור הקודם, מרנא החזו"א, הגאב"ד דפונביז' וחמיו הגריש"א ז"ל. והיינו אף בהיותו עדיין צעיר בשנים, כ"ש משהחל לפרסם חיבוריו היקרים אשר הרעישו תבל ומלואו, שעשה לו שם כאחד הגדולים אף בדורות קודמים. כפי שהתבטא רעו וידידו יבלחטו"א מוריננו הגאון רבי דב לנדו שליט"א שגם בדורות קודמים היה זה תופעה בלתי מצויה. יצויין שהיכרות מיוחדת וידידות עוז שררה ביניהם להבחל"ח כל השנים, רבות השתעשו יחדיו בשעשועין

הנ"ל, אנו במצב שנקצצו לנו הכנפים ונשארונו כמו עוף בלי כנפיים, הזקנים זהו המעמיד של ישראל. סוכה עומדת על המעמיד ועל המעמיד דמעמיד, כנס"י יש לה מעמיד, המעמיד של ישראל זה הזקנים, וה' ירחם איך אנו נראים בלי המעמיד.

יש לחדד הדברים ולהבהיר עוד, נקח ע"ד הציור מכונית משוכללת עם שכלולים רבים מאד, אלא שהתקלקל המזגן, הרכב לא יורד מע"ג הכביש, שכן הוא עדיין ראוי לתפקידו עם שכלוליו הרבים, אם כי הנסיעה בו פחות נעימה בלי מיזוג אבל עדיין הרכב משמש וראוי לשמו למרות המגרעת שאין בו מיזוג. אבל אם הציפור אין לו כנפים הוא לא ראוי לשמו כי נשאר בלי כלום, כל המעלה שלו כל מה שהיה לו הלך. כשחז"ל הק' המשילו לעוף באו לומר בלשונם הק' שזהו המעמיד, כי בלי הבסיס א"א לעמוד, זה לא רכב עם חסרון אלא זה עוף בלי כנפים ואינו ראוי לשמו, בלי מעמיד אין כלום, כך ישראל בלי הזקנים – בינה זאת.

זאת ולא עוד, הכנפים לא רק אמצעי הגנה מפני האריה ושכמותו, אלא שזהו כל היתרון והמעלה של העוף שיש לו כלי שעמו הוא מתרומם ונשא אל על, הזקנים לא רק מגוננים בעת צרה, אלא במעלתם מעלים את כל העם יחד עמם לפסגות נעלות ומרוממים את כולם יחד אתם לרום מעלתם. הם יורדים אל העם ומעלים אותם בסולם

ואם נפשך לידע חין ערכו של רבינו ז"ל באותה עת אצל אביו הגדול רבינו זללה"ה, כלך לך אצל הסכמתו על הס' קרית מלך המופיע כמכתב ולא כהסכמה, ויעושה גודל הערכתו לבנו חביבו שהיה אז בשנת תשי"ח בגיל שלושים שנה בלבד. בתו"ד כותב רבינו ז"ל שהציע לפניו הרבה פעמים מקורות אמיתיים ונפלאים לפסקי הר"מ במקומות שהניחו הנו"כ עש"ה. – היש לך חין מתוק מזה.

מעלת זקני ישראל

כג (חז"ל (תנחו' שמיני סי' יא ובויק"ר (ס' ולזקני ישראל אר"ע נמשלו לעוף, מה עוף זה אינו יכול לפרוח בלא כנפים כך ישראל אין יכולין לעשות דבר בלא זקנים. ובנו"א (תנחו' שמות סי' כט ובשמו"ר סי' ג) אף ישראל אינם יכולים לעמוד בלא זקנים. ע"ד ההמחשה נתאר לעצמנו מצב שהאריה בא להלחם עם הציפור, כמובן שהציפור לא מנסה להתמודד עם מלך החיות, הוא מרים כנפיו ומתיישב ע"ג העץ, האריה רותח מזעם ושואג לעומתו נראה אותך גיבור ותעמוד מולי מה נתיישבת על העץ, האריה עם כל גבורתו אינו יכול לטפס על העץ, והכנפים זהו ההצלה והאמצעי התגוננות של הציפור. אבל אם יהיה איזו תקלה שאין הציפור יכול לפרוש כנפיו, הוא אבוד לגמרי שאיך יוכל להתמודד עם האריה??? ! הרבה סיפורים מופלאים שמענו ועוד נשמע, אך אם נרצה להגדיר מצבנו הרי שלפי חז"ל

נפשות רבות, והכריע ברוחב דעתו שזה עדיף. יל"פ עוד על דרך האפשר עפ"י מה שיסד באגרו"מ בהמעשה דרבי פרידא, שהיה יכול בזמן הזה שהקדיש לאותו תלמיד, יכול היה בזמן הזה לעשות גדולות ונצורות, והוכיח מכאן להלכה ולמעשה שיש חיוב של מעשר זמן כשם שיש חיוב של מעשר דגן ומעשר כספים, ובהיות שזמן זה שאול לאחרים ומחויב להם, א"כ אין הפרש אם מועיל בכך לרבים או ליחיד שבלא"ה אין הזמן הזה שלו, כך חידש להלכה ולמעשה באגרו"מ. יתכן עפ"י דהכרעת מורינו הרב ז"ל היתה ג"כ על דרך זה, שבלא"ה אינו בעה"ב על הזמן שמחויב לאחרים.

ברם, באמת דלא דמי כלל, שהאגרו"מ דן על שעה שיכול להועיל בה לכלל או לפרט, ועל זה חידש שאינו בעלים על שעה זו שמחויב אותה לציבור, ולפיכך אין הפרש אם יועיל בכך ליחיד או לרבים. ואם היינו דנים אם להשיב תשובות ליחיד או לרבים, היה זה ממין הטענה, אבל הצד הראשון בנידו"ד זה הרי החיבור דרך חכמה שמלבד התועלת לרבים, יש בכך הרי גם שטייגען עצום ותועלת אדירה למחבר עצמו, וההכרעה להעדיף התשובות ליחידים זהו לא בדומה לחידושו של האגרו"מ, דכאן בהכרעתו ויתר על התועלת העצמית של עריכת חיבור על סדר קדשים כדי להועיל ליחידים, זהו שלא בדומה כלל לנידון האגרו"מ,

העליה שהרי ראשם בשמים, אבל בלי הזקנים אז נשארים כולם בתחתית הארץ ואין מי שיעלה אותם אפי' דרגה א' כלפי מעלה. כמה עלובים אנו קצוצי כנפים בלי הזקנים. הי"ת ירחם על פליטת עמו.

מאות אלפי תשובות בכל התורה כולה

כד) רבינו ז"ל היה מופלג במדת החסד, נודע בשערים שלאחר שזכה לסיים את ספרו הגדול דרך אמונה על סדר זרעים, החל בחיבור דרך חכמה על סדר קדשים, אך לא זכינו, ולמעשה הספיק להוציא לאור רק חלק הראשון בלבד, ומעידים שהתבטא שעומדים לפניו שתי ברירות או להמשיך ולערוך חלקים נוספים על סדר קדשים, או להשיב תשובותיו לרבים השואלים תשובותיו בכתב. והכריע בדעתו הרחבה שהתשובות ליחידים נחוץ יותר. והנה בלתי ספק שהתועלת לציבור מחלקים נוספים של הדרך חכמה היא לאין ערוך מהתשובות לאותם יחידים שהם אמנם רבים. ובלי ספק שרבינו ז"ל ידע להעריך נכונה את הנחיצות של ספר ערוך על סדר חכמה דוגמת הספר הנפלא דרך אמונה על זרעים. אבל הכוונה שיחד עם ענותנותו הגדולה הוא הכיר את מקומו, וידע שתשובותיו נותנים חיזוק רב לאותם יחידים שמתייקרים בתשובותיו, ביניהם צעירים וילדים שעבורם תשובה בכתב ידו היתה למשיב נפש, הבין שבכך חיזוק ועודד

שהג' ר"א מן שליט"א נענה על כך שזהו סוד, ובכמה אופנים ניסו לבאר הסוד.

יצויין שהבריתות היו מעשים שבכל יום, עד שציבור המתפללים עמו כמעט לא זכו ליפול על פניהם במשך שנים רבות בהיותם במחיצה אחת עם הסנדק. יצויין עוד שסידור התפילה שהתפלל בו שנים רבות, עם הזמן בלה, והדפים קיבלו צבע חום במשך הזמן, מלבד הדפים של התחנון שנשארו לבנים ונראו כחדשים, והיה ניכר בעליל ההבדל בין הדפים שנשתמש בכל יום לבין הדפים המדולגים!!! אלא שכאמור הנהגת הרב וטרחתו להגיע לכל הבריתות היתה בגדר סוד ה' ליראיו.

מילה ע"י צדיק

אבל מי יודע אם לא היה בכך הנהגה של חסד, באשר כידוע מהחזו"א שעתידי הילד תלוי מי שימש בברית ואפי' מי זימן על הכוס. רבינו ז"ל זכה בהנהגתו זו להעמיד דור של יראים ושלמים, רבבות ילדי ישראל שזכו להיות נימולים על ברכיו, היש לך חסד גדול מזה. מבחינתו לא ביטל תורה אף רגע כשכל הדרך היה מנוצל לעסק התורה, וזכה עי"ז לגרום לרבבות להכנס בברית בקדושה ובטהרה. אם כנים אנו אז לא פלא שבענוותו השיב שזהו סוד...

ויתור זה הוא לאין ערוך – בינה זאת היטב היטב.

רבינו ז"ל זכה להשיב בכל יום שבעים תשובות בכתב ידו, ולטענת מביני דבר השיב במשך השנים בין שלש מאות לארבע מאות אלף תשובות, כאשר מתוכם נדפסו כבר כחמישים ספרים של יחידים שהצטברו אצלם כאלף תשובות כל אחד והדפיסו בספריהם, בעל השדה צופים שערך חשבון זה מעיד על עצמו שיש תחת ידו שלושת אלפים תשובות. וכך זכה רבינו ז"ל לקיים בנפשו תורת חסד על לשונו וכבגמ' תורה שמלמד לאחרים הוא תורת חסד.

נפילת אפיים

מהנהגותיו המופלאות של רבינו ז"ל ששנים רבות הטריח עצמו בכל קצוי ארץ לשמש כסנדק, זמנו היה יקר לו עד למאד, רבות יסופר על ניצול הזמן, עד שבתום השנה להסתלקות אביו הגדול ז"ל בה מסר שיעור יומי בירו' לע"נ, באולם מסויים בביהמ"ד לדרמן שמשום כך נקרא עד היום "חדר-ירושלמי" ובתום השנה בקשוהו להמשיך ולא אבה, כי זה גוזל לו 5 דקות להכנת השיעור, ועם זאת לא נמנע מלנסוע מדי יום לקצוי ארה"ק לשמש כסנדק ובלבד שיהיה בתוך גבולות אר"י, ויהי לפלאי. היו שניסו להסביר הענין בכמה דרכים, ובשמו מוסרים

ברכת השנים בער"ה

אל הענין שהציבור באו לברכו – היש
חיך מתוק מזה?!!

סידור תפילה לילד בוכה

דכירנא כד הוינא טליא, היה ילד מסוים
שישב בסמיכות אלי בתפילת
ערבית, הילד שבקושי הגיע לגיל חינוך
שיחק עם כריכת הסידור כשהוא פותח
וסוגר פותח וסוגר, כנראה לא כ"כ
התפלל כמו ששיחק עם הסידור. ישבנו
יחדיו על הספסל שאצל הבימה ורבינו
הסטייפלער ז"ל שהבחין בדבר קם
ממקומו באמצע התפילה ולקח את
הסידור מהילד, הילד פרץ כמובן בבכי,
האפשר לתאר הסיטואציה בו היה נתון
הילד, שבעצם בא להתפלל ומצא את
עצמו בלי סידור שנלקח ממנו בבושת
פנים ע"י רבן של ישראל... הילד
במבוכתו לא ידע מה עתה... אף אני
שהייתי יותר גדול מעט לא יכולתי
לשית לו עצה, וכי מי יבא אחר
המלך?!! אולם קרן אור זרחה לילד
מכיוון מפתיע, כאשר כעבור רגע קם
מורינו הרב ז"ל ממקומו ונתן לילד
סידור אחר... אי"צ לפרש שלא היה כאן
מחלוקת בין הקה"י להדרך אמונה, אלא
כמובן שזה היה בבחינת המקל והגזר,
אחרי שהילד התחנך וקלט מה לא
עושים עם הסידור, עכשיו הוא יכול
לקבל סידור ולהתפלל בו כראוי!!!
עויל"פ רבינו הרב ז"ל הבין שלייד לא
יהיה האומץ לקחת סידור אחר, שבאמת
אין לו את הרשות על כך וכנ"ל, אבל
הרב הבין שכבר קיבל עונשו ויכול עתה

ברם, עיקר חסדו היה מה שהקדיש מידי
יום ביומו עשרות בשנים, שעה
יקרה מפז לקבל קהל לאמץ ברכים
כושלות ולחזק ידים רפות לייצן
להדריך לברך ולהשיב שואליו דבר,
כמו"כ בחגים ובימים הנוראים הזמן
היקר שהוקדש עבור הציבור היקר
שעבר על פניו להתברך בברכת השנים,
וכידוע בליל ר"ה עמד על רגליו
בסבלנות שעות ארוכות ולא הגיע לקדש
עד השעה אחד עשרה ושלושים בליל
ר"ה, כשלמחרת הרי השכים לנץ כדרכו
בקודש... כשהגיעו ההמונים מכל קצוי
העיר, ומכל העדות והחוגים נהרו מכל
עבר כדי לקבל ברכת השנים, בלטו
ביותר קהל חסידי ויזניץ שהגיעו
בהמוניהם עפ"י המלצת רבם האדמו"ר
מויזניץ שליט"א שהורה לצאן מרעיתו
לילך להתברך מפי הזקן!! מחמת
העומס בנו מדרגות מיוחדות לימים
הנוראים. כשאלפים עלו בצד האחד
וירדו בצד אחר, וכך במשך שעות עברו
בסך אלפים רבים אלו קודם הסעודה
ואלו לאחריה, ורבינו ז"ל בסבלנותו
האדירה מברך את כולם עד קרוב
לחצות הליל כשהוא עדיין לא קידש.
וכשחרדו לשלומם ובקשו לצמצם הדבר,
אמר בענוותו שאינו יכול לוותר על
ברכת הרבים, בענוותו היה חשוב לו
להתברך מפי ההמון בברכת השנים,
הכל באו להתברך אבל בענותו התייחס

להתפלל עם סידור אחר – בינה היטב. הדבר נחקק בזכרוני, כך שבמשך כל השנים כשהייתי רואה נער משחק עם כריכת הגמ', זה היה מפריע לי את הריכוז והייתי חייב להפסיק את השיעור ולספר את הסיפור ללמד בני יהודה קשת...

חנוך לנער עפ"י דרכו (משלי כב, ו) דרך הלימוד

כה) שומעים לפעמים על תלמיד שאינו מצליח בלימודו וסבור לצאת לשוק החיים כי למד כמה שנים ואינו מצליח ה"י. שמעתי לפני שנים רבות ממור"ר הגר"צ אורדנטליך זצ"ל רבה של ביתר שהבעיה של הדור זה שכפופים למסגרות שלא תמיד תואמים לכל אחד. היינו שבאמת יש הרי כמה דרכים בלימוד, אלא שכל אחד משועבד ללמוד לפי החינוך שקיבל ואינו גמיש ללמוד בדרך שאינה עפ"י הזרם שהוא שייך ומשועבד אליו. בחור חסידי לא ילמד בישיבה ספרדית וכן להיפך, הם עלולים להחליט שלא מצליחים רק מפני שלא למדו באופן המתאים להם באמת, אילו לא היו מסתכלים על מוסכמות אלו וכיוצא בהן, והיה כל א' לומד לפי מה שמתאים לו, לא היה בא למסקנא שאינו מצליח, ע"כ עפ"י מה ששמעתי ממור"ר זצ"ל. אלא שלמעשה יעשה כל אחד שאלת חכם שיוורוהו היאך לנהוג לפי דרכו במסילה העולה בית קל.

רבינו ז"ל לא השאיר צוואה לביתו, ובודאי שלא לציבור, אבל כמדומה שספריו הקדושים המה כמו צוואה לרבים, וניתן לומר שהראה בעליל את הענין הנ"ל. הוא היה הרי תלמיד מובהק של רבו הגדול מרנא החזו"א ובנו יחידו של אביו הגדול רבינו הקה"י ז"ל, ויחד עם זאת אין זה סוד, שלא היה משועבד ללמוד בדוקא עפ"י שיטתם ודרכם. ספריו המסולאים בפז אינם בדרך הלימוד של החזו"א ולא של הקה"י. וכמדומה שאפ"ל שצמח לאילנא רברבא כי לא הכריח את עצמו ללמוד בדרך שלא התאימה לו, ובכך עלה ונתעלה ונתעביד לאילנא רברבא – הגברא רבא של הדור אשר בצאת ספרו הכביר דרך אמונה לאורה ראו הכל בעליל, שהשיג את דרך לימוד העיון למרות ודוקא מתוך שהלך בדרך הסלולה לו, וקיים בנפשו חנוך לנער עפ"י דרכו, ודו"ק היטב.

אגב אורחיה יש לציין שבאמת כך היה בידוע מאז ומתמיד, אפשר להזכיר לדוגמא את המורה הגדול הגר"ח מברסק ז"ל שהעמיד את דרך הלימוד בעולם הישיבות, והעמיד תלמידים הרבה, מהמפורסמים שבהם ומהידועים הלא המה, בנו מרן הרי"ז הלוי, והגר"ב"ד, והאבן האזל, והחזון יחזקאל, אין זה סוד שמלבד בנו מרן הגרי"ז לא היו שלושת הנ"ל העתקה של הגר"ח. ואפ"ל דכמו כן גם לגבי תורת היראה, שלושת מעתיקי השמועה הנודעים,

מרנן המשגיח מפונביז' והלב אליהו והמכתב מאליהו היו תלמידי הסבא מקלם, ואין זה סוד שאלו היו שלושה דרכים שונות, וכמו"כ הסבא מקלם והסבא מנובהרדוק ומסלבודקא שלושתם תלמידי מרנא הגרי"ס, ונודעו בשלושת דרכיהם השונות ומנוגדות לחלוטין, הרי שלמרות שהיו תלמידים של אותו רבי ויחדיו שימשו וקבלו כל תורתם מרועה אחד, אעפ"כ זה לא מנע מכל אחד מלסלול הדרך עפ"י טבעו ומזגו, וע"י כך לצמוח לפי דרכו, ואדרבה רק בזכות זה צמחו והיו למאורות והם המה מעתיקי השמועה דתורת היראה שבדור אחרון. בינה זאת היטב היטב. – אך כמובן שצריך לשמש רב ולהוועץ עמו, שההולך לבדו בלי מורה, עליו נאמר והכסיל בחושך יהלך, והאריכות למותר.

בנות ישראל אל שאול בכינה

(כו) חז"ל (ילקוט שמואל סי' קמא) עה"פ (שם ש"ב א, כד) בנות ישראל אל שאול בכינה – אלו הסנהדרין שבשעה שהיה שומע טעם הלכה יוצא מפי ת"ח עומד ומנשקו על פיו. מי יוכל לשער כמה תורה הרבה בישראל ע"י עידודו, אם זה שסים רבים שנלמדו במסגרות לב לאחים מכח השתתפותו בסיום, שנערכו בביתו או שטרח ובא אליהם. המשניות שלמדו הילדים שהשתתף במעמד השנתי, הדרשות בר מצוה שהיה שומע כדלעיל (סוף או' טז). כמה חיבורים נתחברו

מכח כוחו, מסתבר שמאות צורבים העלו חידושיהם על מכבש הדפוס בעידודו ודירבוננו, כדוגמא יש להזכיר את הספרים הנפלאים שדה צופים, שהמחבר שליט"א העיד על עצמו שלא העלה על דעתו לכתוב אף על הירו', אבל מאחר שהרב תבע זאת ממנו כמה פעמים, לקח עוז ונכנס לעובי הקורה והו"ל לע"ע טו כרכים על הירו', מלבד החיל הגדול על כל הבבלי. חמשה עשר כרכים על הירו' – ועוד היד נטוי' בלע"ר. כשמעיד על עצמו שלא היה מעלה על דעתו ולא היה חושב כלל להכנס לאתגר של חיבור על הירו', אלמלא שהרב ז"ל תבע זאת ממנו כמה פעמים, ונתן לו ההרגשה שהוא בעצמו כביכול זקוק לכך!!! ידוע על כמה אברכים שלא זכו להפקד שברכס באם יכתבו חיבור... ובסופו של דבר יש עשרות חיבורים אם לא מאות ספרים בכל מקצועות התורה שנתחברו ביוזמתו בעידודו ודירבוננו של המלאך המכה על הקדקדק ואומר לו גדל. כמו"כ בירך חולים רבים ע"י שילמדו, כגון פ' כיצד הרגל על כאב ברגל, ופ' העור והרוטב על פצעים בעור, ופ' המפלת למי שאשתו מפלת נפלים ל"ע, ופ' השלום במס' דא"ז לשלום בית וכהנה רבות, שתחת ברכה בעלמא יצאו עם קבלה ללמוד וזכה בכך להרבות תורה בישראל.

חיבה יתירה נודעת לו כלפי אותם צורבים יקרים שערכו חיבור על

העומד ומנשקו על פיו, הוי תורה תורה חגרי שק.

גולת הכותרת זה המושג שנכנס לדור שאדם יש לו עול לפרוע חובות – ושהמושג חוב נתפס על ד"ת, כל א' והחובות שלו, ואדרבה כל המקבל עליו מעבירין ממנו, הוא החדיר בכלל ובפרט שעד כמה שאדם מקבל ע"ע עול תורה, אז במקום זה מעבירין ממנו. מתפטרין מחובות ומעול אחר המעיק על האדם. (וכבר כתבנו בקצרה לעיל או' טז).

בקיאות מופלאה

כז כבר כתבנו אודות בקיאותו המדהימה שבודאי עוד יסופר בה רבות, וידוע על הג' האדיר ר"א גנחובסקי ז"ל שחקר לגבי אבוקדו שהגרעין גדול מהפרי ולעומתו פרי אחר הקטן ממנו אבל בכמות הוא יותר ונסתפק איזה יותר גדול וחשוב, אם לפי הפרי הנאכל, או שהגרעין מצטרף ונחשב יותר גדול. ושאל זאת קמיה מוריני הרב ז"ל והחזיר בשאלה מה זה אבוקדו!!! הג' ר"א ז"ל יצא בהתפעלות ואמר שצ"ל שבכל מרחבי הש"ס וחז"ל לא מופיע תיבה זו, שאל"כ לא היה נעלם ממנו מהו פרי זה!!!

מסופר על הרב הרטמן שעסק בההדרת המהר"ל ונתקל בחז"ל בלתי ידוע ופגש ברבינו ז"ל ברחוב ושאלו, נעמד לחשוב והשיבו לאחר מחשבה קלה בזה"ל בבלי לא, ירושלמי לא,

עניינים שלא דשו בהם, שהיה זה בבחינת מת מצוה, שגילה כלפיהם חיבה כפולה ומכופלת, בהיות שראה בכך זכות ושליחות מיוחדת, כאשר נהג בעצמו בספריו על אותם מסכתות שהיו בבחינת מת מצוה כמו שכתב בהקדמה לספריו ואכמ"ל בזה.

מהראוי לציין שיחידים שרבינו ז"ל הרגיש קרבה אליהם, זכו לבקורת בונה. כאשר שח לי ת"ח שעוסק כבר שנים עם חיבורו, ומשנתלקטו אצלו ספיקות הדורשים התמצאות מקיפה בתנ"ך עם התרגומים, פנה כדבר המובן מאליו אל רבינו ז"ל שהיה רגיל להשיב תדיר על שאלות מעין אלו, בהיותו בידוע הס"ת החי שכל התורה כולה היתה פרושה לפניו כשמלה, ותיכף ומיד השיב לכל אחד אבידתו כנודע בשערים, וכדלעיל. אך הנ"ל שהיה קרוב לרבינו להבלח"ט בהגיעו עם צרור מבוכותיו, אמר לו רבינו בנעימותו המיוחדות שיכול להשיב לו על הכל, אבל עדיף שיתאמץ ויטרח בעצמו!!! לאמר מה יותר פשוט מלקבל תשובות ממרי דחטיא אבל התועלת היותר אמיתית להתייגע ולהגיע לבד לחקר האמת – נפלא עד למאד.

ועתה אהה כי לוקח אדונינו מעל ראשו, נעדרנו כל טובה, נותרנו כצאן בלי רועה, ובנות ישראל אל שאול בכינה – כל אלפי החיבורים שלא נתחברו כי חסרנו את העין טובה של

נמצאה האבידה – כשזה כאמור העסק שלו, אז לא היה מרגוע לנפשו ולא נח ולא שקט עד שת"ל הושבה האבידה ורוחו שבה אליו, ויהי לנס. אלו הן קצות דרכיו, חבל על דאבדין ולא משתכחין.

סגולה לחינוך הבנים

כה מקום אתי לחקוק בזה שיח"ה נאה שזכיתי לשמוע הימנו אבלח"ט בשני הזדמנויות, כשבקשתי ברכה להצלחה בחינוך הבנים, השיבני בשני הפעמים (בהפרש של כמה שנים) באותו מטבע לשון, שהגה"צ רבי רפאל ברוך טולידאנו ז"ל עלה פעם לכולל חזו"א ואמר בלה"ק (כך אמר לי הרב ז"ל שהצ' אמר בלה"ק) בזה"ל: כך מקובלני מאבותי כל הדואג לבניו של מקום, המקום דואג לבניו עכ"ל. יצויין שכאשר חזרתי על הדברים באיזו שמחה, אמר לי ת"ח מקהילות מרוקו, שאצל הצ' רר"ב ז"ל אבותי היינו חמישים דורות של רבנים ע"כ. גם ידוע שזכה לכך בעצמו שהעמיד דור של גדולי תורה ויראה, כמה ראשי ישיבות ומרביצי תורה נודעים מיוצאי חלציו, ואמרו שאחר מטת רעיתו הרבנית ע"ה שנסתלקה שנים רבות לאחריו, הלכו ארבע מאות צאצאיה כ"י.

זהירות הלשון בכבוד חכמים

כט עוד אחקוק בזה שוב מה שכבר כתבנו ת"ל משמו בס' מעשה

מדרשים לא, זוה"ק לא, זו"ח (או' ו') יש אולי רמז לדבר עכ"ל כשפוגשו באקראי ברחובה של עיר – לית דין בר נש.

וכאשר שחו אודותיו עם מחותנו הגדול מורינו הגרא"ל ז"ל הסביר שאין זה רק מחמת כשרונו המיוחד, אלא הענין כמו בחנות מכולת שבעל החנות בקי באלפי מוצרים מחירם ומקומם המדוייק, ויודע מה יש לו מה אין לו, והיכן מונח כל דבר. כך אצל מורינו הרב ז"ל שזה העסק שלו, עליו להיות בקי בכל פרטיה ודקדוקיה עד לאחת. ומטו משמיה דחותנו מורינו הגריש"א ז"ל שהתבטא אודות חתנו מורינו הרב ז"ל ואמר שכאשר הוא אומר שלא נמצא אז אפשר לסמוך עליו שאכן זה לא נמצא!!! ר"י חברון הג' ר"ד כהן שליט"א ביאר שזהו תוצאה של ממיט עצמו עליה, שפירושו שלילה וחיוב ל"ת ועשה המתת הגוף ומאידך לרומם חיי הנפש. שקד כל ימיו להתנתק כליל מכל ענין עוה"ז שמאומה לא תפס אצלו שום מקום כלל וכלל, וכאמרם מדרש המובא בתוס' (כתובות קד. ד"ה שלא נהנית) עד שאתה מתפלל התפלל, ומתוך כך זכה שתורה נתנה לו במתנה – אשרי עין ראתה כל זאת הלא למשמע אוזן דאבה נפשינו.

ידוע מה שסופר בחייו שפ"א אירע שנעלם ממנו חז"ל מסוים, ונעצר כל הקבלת קהל לשעה קלה, לא היה שייך להמשיך בשגרת החיים עד שלא

כעס ולא בייש את הילד זכה שלא אירע מאומה, ויהי לנס.

ונשאתי לכל המקום בעבורם

לא) במלחמת המפרץ כשמורינו הרב ז"ל היה בשנות החמישים לחייו, היה כזכור מתח נורא בארה"ק מפני איום חומר כימי, ההוראה היתה לאטום החלונות עם דבק וללבוש מסכות, מוסדות החינוך שבתו בהוראת גדולי ישראל ובראשם מרן הגרא"מ ז"ל, מלבד מורינו הרב ז"ל והגה"צ רבי ראובן יוסף גרשנוביץ ז"ל שסברו שאין להשבית לימוד התשב"ר בהבטיחם שלא יארע מאומה. סיפרו בזמנו שמורינו הרב ז"ל מיעט משינתו המצומצמת באותם לילות כדי לעסוק יותר בתורה בשעות שיש להגביר הזכויות, וזאת מפני האחריות שלקח על עצמו בהבטיחו שהכל יעבור בשלום. הוא הבטיח בנחישות שבבני ברק לא יקרה כלום, כפי שהבטיח החזו"א בשעתו. פ"א אירע פיצוץ אדיר שהרעיד את כל העיר כולה, ובאו מיד לומר לו מה שאירע, הגיב על אתר בבטחון מלא שזה לא בב"ב, אכן התברר אח"כ שהיה זה ברמת גן – גבול בני ברק. וכמו"כ לאורך כל השנים בכל המלחמות והמתרחקות שהיו, תמיד הרגיע והבטיח שבני ברק זהו מקום בטוח ואין לחשוש בה לכלום, כשהוא נשען סמוך ובטוח על דברת-קודשו של דודו ורבו מרנא החזו"א ז"ל שהבטיח בשעתו, שבבני ברק אי"צ לדאוג, ורבינו ז"ל סבר

חמד, שכאשר חזרתי בפניו פעם על חידוש בהלכה משמו של הבוטשאטשער ז"ל, תיקן את לשוני ואמר הגאון מבוטשאטש ז"ל – ת"ח הנוחין זה לזה בהלכה.

ענוה ומדות טובות

ל) בהפלגת ענוותנותו התפלא פעם על כך שבכל שמחה שמזדמן, שרים תמיד את אותו שיר ימים... ולא הבין איך יכול להיות שבכל חתונה מתי שלא יגיע תמיד שרים רק את אותו השיר... לא העלה על דעתו כלל שיש קשר בין הגעתו לבין השיר!!!

כע"ז סיפר גם בנו הג' ר"ש שליט"א שנהג לומר בכל יום לפני ק"ש אל מלך נאמן, ושאלוהו מדוע הרי יוצא בה' אלוקיכם אמת, והשיב שחושש שאולי פעם השך יסיים לפניו, ושאלוהו שהרי אין לחשוש שהרי השך ממתין עליו בכל יום, אמר שאינו כן שהרי בכל יום הם מסיימין ק"ש ממש יחדיו, וחושש שאולי יקרה פעם שיסיים לפניו – במקום ענוותנותו אתה רואה גדולתו.

יחד עם זה תרומת מדותיו שהיה מאצילי ישראל, מסופר שפ"א נשפך לילד כוס על שולחנו הטהור, ספריו הקדושים ומחברת כת"י נרטבה, ומורינו הרב ז"ל לא גער בילד ולא אמר לו מאומה, הילד לא הרגיש בדבר ולא ידע כלל מהנעשה. רק אחרי שעזב הרימו הספרים והמחברות, ולהשתוממות הכל ראו שבזכות שלא

שדבריו עדיין שרירין וקיימים. ואכן כך היה, שלאורך כל הדרך במשך כל השנים לא ארע בב"ב מאומה גם בעתותי מלחמה וכדומ', ונתקיים כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים (תהלים קכה, ג).

והן עתה בסילוקו של צדיק, פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה, אבדה השמירה העצומה של העיר כאומרו וגנותי על העיר וגומר (ישעיה לז, לה), וכאומרו ונשאתי לכל המקום בעבורם (בראשית יח, כו). ואכן ראינו זאת בעליל כשבשבוע השני לפטירתו אירע מעשה נורא בבני-ברק סמוך לפרדס כן בהריגת ה' נפשות יקרות ע"י רוצח ישמעאלי ימ"ש, הנוסף למאורעות שאירעו השבוע בבאר שבע וחדרה ויחדיו נהרגו יא נפשות הי"ד, הוי כי נתקיים בנו כי מפני הרעה נאסף הצדיק, ה' ירחם עלינו ויאמר לצרותינו די. כמה עלינו לבקש רחמים שזכותו הגדולה תמשיך לגונן עלינו ולא ישמע שוד ושבר בגבולינו, ונס יגון ואנחה.

לילה כשהוא משתומם על החיבור, הנ"ל מעיד שהיה זה דבר נדיר ביותר אצל זקינו שהיה כידוע עילוי נורא כבר בילדותו ולא כ"כ התפעל מכל ספר שי"ל... מורינו ז"ל הי' בן לג שנה כשהוציא הס' הנ"ל והרב מפונביז' היה בשנותיו האחרונות – בבקאותו הי' נודע כבר מאז ומתמיד, אבל הפליא את הגדולים אף בכח עיונו!!!

כמו"כ מעיד גיסו הג' ר"א ברלין שליט"א בשם א' הגדולים שהתבטא שהעולם מתפעל מהמעשה עם החגב, ויותר יש להתפעל מהס' דרך אמונה שהוא ס' עמוק ונפלא עד למאד. רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א מעיד שהיה פעם ויכוח בין ת"ח א' לבין הג' רבי זונדיל קרויזר ז"ל, לאחר חליפת ג' מכתבים ביניהם שלא הגיעו לעמק השוה, ביקש הת"ח רשות להפנות את השאלה למורינו הרב ז"ל שהשיב על אתר ששניהם צודקים שזהו מחלוקת תנאים בתוספתא מס' זבין... הנ"ל מעיד שהגר"ז ז"ל השתומם על כך ביותר.

עומק העיון בספריו הכבירים

לב) כח עיונו הפליא אף את גדולי הדור, מסופר שכאשר הו"ל את ספרו על הברייתא דמלאכת המשכן שלח ע"י גיסו הגרמ"ש ברמן ז"ל שיביא ספר להרב מפונביז' ז"ל, חתנו של הגרמ"ש ונכדו של הרב מפונביז' ז"ל יבלח"ט ר"א כהנמן שליט"א מעיד שזקינו הרב מפונביז' לא ישן כל אותו

כבוד הספרים

לג) הקפיד מאד על כבוד הספרים, ספר שהיה מונח שלא בדרך כבוד סידרו מיד לפי כבודו, גם בראיתו הקלושה יכל להבחין בכך מעברו השני של ביהמ"ד, ואף כשהלך בקושי מ"מ טרח לקצה ביהמ"ד כדי לסדר הספרים בדרך כבוד. כמדומה שבכיתו הקפיד שלא לישוב עם הגב אל הספרים היינו שלא

הברזל, והביאו פורץ מדאגה, ומצאוהו יושב ומעיין כשלא שמע מאומה!!! כעין המסופר לפני מאתיים שנה על הגאון רבי זלמן אחיו של מוהר"ח מוולאז'ין ז"ל ששלח לו כמה מנגנים שנגנו עם כלי זמר והצדיק בשקיעותו בלימוד לא שמע ולא הרגיש מאומה...

עומק הדין לעתיד לבא

לו (חז"ל (שוח"ט משלי י') המובא בבה"ל (סי' קנה ד"ה ויקבע) ובנפה"ח (שער ד' פ"ב) ונזכר גם באוה"ח הק' (דברים לב, ב ד"ה כשעירים) וז"ל אר"י בא וראה כמה קשה יום הדין שעתידי הקב"ה לדון את כל באי העולם וכו', בא מי שיש בידו מקרא ואין בידו משנה הקב"ה הופך את פניו ממנו ומצרי גיהנם מתגברין בו כו', והם נוטלים אותו ומשליכים אותו לגיהנם. בא מי שיש בידו שני סדרים או שלושה הקב"ה אומר לו בני כל ההלכות למה לא שנית אותם כו', בא מי שיש בידו הלכות אומר לו בני תו"כ למה לא שנית שיש בו וכו', בא מי שיש בידו תו"כ הקב"ה אומר לו וכו' וכו' למה לא למדת הגדה וכו', בא מי שיש בידו הגדה הקב"ה אומר לו בני תלמוד למה לא למדת וכו' ע"ש. והבה"ל כותב על כך וז"ל והאיש אשר אינו מזרז את עצמו לקבוע לו עתים לתורה בכל יום בודאי ישאר ריקם מכל ח"ו, ומה יענה ליום הדין, והחכם עיניו בראשו עכ"ל. הבה"ל והנפה"ח מעתיקים החז"ל הנורא הנ"ל שהוא מחייב כל אחד ואחד

ישב אלא באופן שלא יהיו ספרים מאחורי גבו!! כמו"כ הקפיד מאד להשיב הספרים למקומם, וכדלעיל (או יב).

אמת בטהרתה

לד (האמת היתה נר לרגליו, וכשביקש ממנו תלמידו מכתב לצורך-מה, הסכים, אך אמר שאין לו זמן, ובקש מהתלמיד שיכתוב בעצמו והוא רק יחתום. התלמיד כתב והרב ז"ל עבר על המכתב ואכן הנוסח התאים לפי רוחו, אך כשנגש לחתום ראה שהתאריך מאתמול, שעד שהגיע אליו כבר החשיך והתאריך עבר. התלמיד שאל שאין נפק"מ ואינו שטר המאוחר. אך מוריניו הרב אמר שאינו יכול לחתום על דבר שאינו אמיתי, ולא חתם עד שהתאריך סודר ותוקן עצהיו"ט.

כח הריכוז

לה (מסופר שכאשר קם מהשבעה על בתו הרבנית שטינמן ז"ל רחץ פניו לבש מנעליו והתיישב ללמוד שבע שעות ברציפות בהתרפקות כל תתואר אחרי שבוע שנאסר עליו, ובגעגוע עז נגש למלא חובתו להשלים כל שהחסיר בימי השבעה...

כח הריכוז היה ממש לא מצוי, לא הפריע לו הנעשה סביבו ולא שמע מאומה כשהיה מרוכז בלימודו. ופ"א דפקו על הדלת כשהיה סגור בקומה העליונה, ודפקו עם פטיש על דלת

ניחוגה השמחה אף כאן כשאלפי שלומי אמוני ישראל היו נוהרים מכל קצות הארץ בהשכמה לבית מדרשו לחוג עמו ולשמוח בשמחת גמרה של תורה. שמחה שהיתה נחוגה ברוב עם כנאה וכיאה לכבודה של תורה. אבל הדבר ברור שאין לנו עינים לראות ואזנים לשמוע כדי להרגיש בשמחה של פמליא של מעלה, איזו שמחה היתה שם, שמחה שאין לנו כלים להכילה, אך ברור שמלבד אלפי ישראל באו ג"כ רבבות רבבות מלאכים שבאו לשמוח בשמחת התורה.

ולשבר האוזן יש להזכיר המסופר על א' הגדולים בזמן אדונינו הגר"א שהיה רגיל שמגיד מהשמים היה בא ללמוד עמו כסדר. וכשנסתלק אדונינו הגר"א הפסיק אותו מגיד להופיע למגינת לבו של הצדיק שלא הבין במה חטא. ומסופר שהתענה והסתגף והתפלל על כך עד שלאחר ימים חזר המגיד והסביר לו שבהסתלקות הגר"א הכריזו למעלה שעל כולם להתאסף כדי לשמוע את חידו"ת של הגר"א והזהירו שאף א' לא ייעדר. ותיאר בפניו שנתקבצו כל הנשמות כמו מירושלם ועד וילנא... ועל דרך זה י"ל דבהיות שאין לנו עינים לא נוכל לשער גודל התקבצות המלאכים שבאו מידי שנה למאורע הסיום. אבל מי יודע אם זה לא על אותו דרך באופן הפוך. היינו כמו מוילנא עד בני-ברק!!!

עד סוף כל הדורות, ה' ירחם. אין לנו מושג על הנעשה למעלה ומסופקני אם שייך שם המושג של צרת רבים חצי נחמה, כל א' ואחד יכוה באש הגיהנם על החלקים שלא למד, למרות שהיה מיושבי ביהמ"ד כל ימיו, אבל לא יותרו לו על אותם חלקי התורה שלא הגיע אליהם, ועל זה ידוו כל הדווים ה' ירחם עלינו.

מי יוכל לשער השמחה במרומים שסוף כל סוף הגיע נפש נקי וצדיק, שעובר את המשפט עצהיו"ט ונכנס ישר לגן-עדן, לא הניח פינה בכל מרחבי התוה"ק. מי יודע כמה זמן לא היתה כזו שמחה במרומים עם אדם השלם שעבר הדין באופן הנעלה ביותר, עד שלפי ערך הדור אפשר כמעט לומר עליו נעשה אדם נאמר בעבורך (פיוט בר יוחאי).

עליונים שישו

שוב, אין לנו מושג בהנעשה בעולמות העליונים, אך בלתי שום ספק ששמחה זו, לא החלה עם באו לאחר שבעונותינו עלה לגנוי מרומים, אלא שהדבר ברור שהשמחה היתה בכל יום, כשקוב"ה יושב ושונה כנגדו, וכביכול קוב"ה קורא עליו ראו בריה שבראתי בעולמי (ב"ר פי"ב). אך בלי ספק שמשנה שמחה היתה במרומים מידי שנה בשמחת התורה כשכדרכו בקודש ערך בערבי פסחים סיום של כל התורה כולה, שהגה ולמד משך כל השנה לפי הסדר הקבוע שלו, בשנים האחרונות

ועתה אהה שרבינו ז"ל עזב אותנו לאנחות לפתע שלושים יום לפני הפסח, שוב לא נזכה לשמחת תורה של ער"פ, ותחת שכל שנה היה מצב של עליונים ששו ותחתונים עלזו, ועתה נהפך לאבל מחולינו. הארץ בוכה ושמים בוכים – כעין המתואר בחז"ל (דב"ר סו"פ וזאת הברכה) בהסתלקות מרע"ה ע"ש.

רבינו ז"ל שהיה רגיל לסיים מידי שנה בער"פ בפמליא של מטה, אך בשנה זו שלא זכינו הוא כבר יערוך את הסיום בישיבה של מעלה יחד עם כל פמליא של מעלה הששים ושמונים עמו, אבל אנו יתומים היינו ונצחו אראלים את המצוקים ונלקח ארון האלוקים בשחיתותינו, הי"ת ירחם עלינו ויחיש עת גאולתנו בב"א כ"ר.

קנאת סופרים תרבה חכמה

לז' בגמ' (ב"ב כא.) קנאת סופרים תרבה חכמה, וע"ש להרש"א בח"א ולהפלאה בס' פנים יפות (דב' לג, כד) שעמדו על הלשון סופרים ע"ש. ואולי אפ"ל עוד על דרך הגמ' (קידושין ל.) שהבאנו לעיל (או' א') למה נקראו הראשונים סופרים כו'. והנה ענין חכמה כ' רש"י (תשא לא, ג) עפ"י חז"ל, וכ"ה להגר"א במשלי ובאבני אליהו (ד"ה אתה חונן) שעניינו מעלת השמיעה ע"ש. ולהמבאר יל"פ בעזה"י דיסוד המעלה דספירת האותיות היא מעוצם חביבות התוה"ק שמחיבתה היא מדודה

אצלו עד שבקי אף במנין פסוקיה תיבותיה ואותיותיה, וכדחזינן לעיל (שם) להך דאיה סופר ולהך דחכמת הסופרים תסרח ע"ש. ועל דרך זה יל"פ בעזה"י דעל דרך החיוב הוא קנאת הסופרים, היינו שמקנא בעוצם חיבת הקודש דיליה שהביאתו עד לדרגה שהכל ספור ומנוי אצלו, וכמו שהבאנו לחז"ל ולרש"י (ר"פ במדבר) שהדרך למנות דבר החביב ע"ש, והיינו שהקנאה בעוצם חיבת התורה של הסופרים, שכאמור זהו מה שהביאם לדרגה שזכו לידע אפי' מנין תיבותיה ואותיותיה, הקנאה הזו תגביר החיבה אצל המקנא שירבה חכמה היינו שיוסיף על שמיעתו, ויחכם עוד.

ומדוקדק לפי"ז דאמרו קנאת סופרים ולא קנאת החכמים, ומאידך אמרו תרבה חכמה ולא אמרו שזה ירבה סופרים. ויל"פ דבאמת עוצם מעלת הסופרים שלא ישבו וספרו, דבודאי זמנם היה יקר להם ולא עסקו אלא בשקידת התורה ולא היו פנוים לספור תיבותיה, אלא שכ"כ היתה חביבה עליהם והיו כ"כ בקיאים בה עד שממילא ידעו מניינה. וא"כ לפי"ז שלא אמרו ששבח הקנאה שתרבה סופרים שישבו ויספרו, שבאמת לא זו הדרך ולא זו העיר ואין זה שבח, אלא דהשבח הוא שיתעצמו באהבת תורה וחיבתה, וממילא יוסיפו בשמיעה ובחכמה, שזהו עיקר השבח, ואיה"נ סופו של דבר, אם יזכו לחבבה כדבעי, יגיעו ממילא

בסילוקו אבדנו את האש הגדולה שהבעירה את כל המחנה כולה – הוי מי יתן לנו תמורתו ומי יתן לנו חליפתו.

מיהו בעל מום

לח כאמור וכידוע לא תפס רבינו בשום תפקיד ומשרה מימיו, אף לא היו לו חיצויות להריע ברבים, אבל בלי כלים אלו היה קולו נשמע מסוף העולם ועד סופו, ובכל ענין שעלה על הפרק היו הכל מתעניינים וחוקרים מה אמר על כך רבינו ומה דעתו דעת תורה. אך בלי ספק, אחד מהנושאים הבולטים ביותר שהחדיר בציבור בני-התורה, ושזה היה בבחינת הוא היה אומר, היינו שבעצם מהותו דיבר ואמר זאת, למרות שמעולם לא דיבר לפני ציבור ולא תקע בשופר מימיו, אבל אפשר לומר בבידור שאין בן-תורה שלא יודע מהי דעתו. ובלי ספק שהנושא המרכזי שנשמע ונלמד מדרכיו, שאין לך שלימות כידיעת התורה ואין לך בעל מום כמי שחסר לו ידיעת תורה"ק.

כדי להבהיר הדברים בלי להאריך, כדאי לחקוק אמרה נאה ששמעתי על אברך שהיתה לו בת עם נכות ל"ע, ומשהגיעה לפרקה נכנס אל הקודש פנימה ושאל על מה עליו לוותר, היאך לגשת אל הסוגיא בהיכ"ת זו. רבינו ז"ל השיבו על אתר שיקח בחור שידוע את כל השס חוץ ממסכת אחת...!!!

כמדומה שאין כמו מעשה זה לאלף אותנו בינה עד כמה היה

לתוצאה של ידיעת מניינה, אבל מסתבר שלא ישבו וספרו, וכמו דמטו בי מדרשא על הבעל הטורים שכתב חיבורו עה"ת בלילה א', היינו שלא ישב וחישב הגימטראות שהם פרפראות לחכמה, אלא שניתן לו במתנה ובלילה א' ערך כל חיבורו על התורה. וכע"ז ידוע על מרנא ראש קה"י זל"ה שהגימטראות שזכה בהם לא הקדיש על כך זמן אלא זכה בהם במתנה תוך כדי הרהור בין גברא לגברא בקרה"ת דשבת.

ובעיקר ענין הקנאה, כבר עמדו

הרשב"ץ במגן אבות (פ"ד משנה כח) ובס' ארחות צדיקים שער הקנאה, שיש קנאה המוציאה את האדם מן העולם, זהו שענינו כלות שיש לחבירו ואין לו, אבל יש קנאת סופרים שיגע בעצמו להיות כמו חבירו ועי"ז מתרבת החכמה, שאם הוא לומד כל היום אעשה כן גם אני, אמנם הרשב"ץ כ' שעדיין מוטב בלא זה ואכ"מ].

ועל זה ידו כל הדווים, כמה ריבוי

חכמה היה סביב רבינו ז"ל שבשקידתו הנוראה ובידיעותיו המפליגות ובכל הסיומים שערך זיכה לקנאת סופרים במחנה השכינה, ומי יוכל לשער עד כמה היתה כל הגולה כמדורת אש מכח האבוקה שלו שהדליקה אבוקות אחרות והם את האחרות עד שמתוך שסדנא דארעא חד הוא וכל בתי המדרשות מחוברים יחדיו, היתה עי"ז כל הגולה למדורת אש מכוחו ומכוח כוחו. והן עתה אהה

כשהיה צורך גדול היו עומדים בפתח, והרבנית ע"ה היתה נכנסת עבור אותן שהיו במצוקה, והיה הכרח להשיב רוחם, ומסופר שפ"א באה כלה לומר שרוצה לפרק השידוך, לפי שנתברר לה שאינו ברמה שלה. לשאלת הרבנית היא הסבירה שבדיחותיו אינם מצחיקות – הרבנית נכנסה אל הרב להוועץ, והרב ברוב גדולתו בשומעו הענין בקש דוגמא, הנערה עמדה בפתח ובתיווך הרבנית אמרה דוגמא, הרב התגלגל מצחוק לשמוע הבדיחה ועי"ז הציל את השידוך שהרי בדיחותיו מצחיקות... וכך לבס של ישראל יוצא מגדרו ומתגלגל מצחוק על בדיחה בלי רמה כדי להציל שידוך. בזמן שהגרי"מ דרוק שליט"א שהיה נוכח במקום טוען שהרב אפי' לא שמע את הבדיחה... אבל הוא השפיל את עצמו ולא חס על כבודו כדי שלא יתפרק השידוך!!!

חינוך מרנא הקה"י

בידוע שסוד הצלחת רבינו ז"ל היה ניצול הזמן באופן המופלא ביותר כאשר כתבנו כבר לעיל, ובלתי ספק למד זאת גם מהדוגמא האישית של אביו רבינו הגדול ז"ל שנודע בשקידתו העצומה, והיה משנן חי פרקי משניות בע"פ בכל יום ועוד. גם ידוע שחינך בכך את רבינו ז"ל שהיה בנו יחידו, וכשאך החל לדבר היה משנן עמו שמות המסכתות, עד שרבינו ז"ל שהיה עדיין קטן ממש הפתיע את הכל שיודע כל המשניות, כשכוונתו לשמות המסכתות,

רבינו חדרור בהכרה זו, מהו אדם השלם ומי נקרא בעל מום ל"ע, ועד כמה החדיר השקפה טהורה וברורה זו לכל סובביו והן עתה בסילוקו אבדנו את המורה הגדול שנטל מקל והכה על קדקודינו – חבל על דאבדין.

ניצול הזמן

לט) כאמור היה ניצול הזמן א' מיסודות וסודות הצלחתו, שהיה ממש בבחינה של לרגעים תבחננו, מה שגרם אף לקצר בלשונו ביותר ואפי' כשבירך בנ"א, קיצר בשנים האחרונות ולא בירך אלא בר"ת. כמה נפלא שעם זאת נתן לציבור את המצרך היקר ביותר שהיה לו. הוא הקדיש כל יום שעה ארוכה להשיב שואליו דבר. וקיבל הקהל בכל יום, כשהוא מעניק להם את הדבר היקר ביותר שהיה ברשותו כדי לשמח הבריות ולהקל מעליהם בעת צרתם. ובידוע שכמו"כ אף תשובותיו בקצרה ממש הן בכתב והן בע"פ, והכל כדי לחזור לתלמודו מיד כנפשו וכלבבו.

שפל-ברך

אולם בזריזותו הגדולה זכה להשיב נפש של מאות איש בכל יום, בשמעו את צרתם ומועקתם ובברכות שהעניק להם, פעמים חרג מגדרו כדי למנוע סבל מבני וכוונת ישראל הכשרות, כידוע שבקדושתו נהג במנהג אביו מרנא הקה"י זללה"ה שלא לקבל נשים כלל ולא לקרוא הכתב שלהן. אך

לצלילות הדעת עד אחרית נשימתו, והיה כל זמנו מנוצל עד להפליא, כאשר יסופר רבות. בינה זאת היטב היטב.

אשת-חיל מי ימצא

(מ) מהמפורסמות עד כמה נוכחותה של הרבנית ע"ה בבית היתה חשובה לרבינו זללה"ה, שמעתי מבנו הגר"ש שליט"א שלא אחת התבטא רבינו ז"ל שבהעדרה מן הבית הוא מרגיש הפרעה בלימודו וחוטר ריכוז, וכיודעה זאת היתה בצדקותה נמנעת מלנסוע ירושלמה אל הוריה הגדולים, באשר תפקידה לגדל את בעלה הגדול והבינה בחכמתה היתירה שזהו תפקידה בחיים ופטורה אף מכיבוד אב ואם וכדלעיל. ושמעתי שפ"א לא חשה בטוב ונתאשפזה כמה ימים בביה"ח מעייני הישועה, לקראת שב"ק בקש מוריניו הרב ז"ל שתשוב לביתה, ודר. רוטשילד שסבר שמבחינה רפואית היתה עדיין חייבת את מנוחת השבת, בא אל הרב והבטיחו שישכנה במוצ"ש. ואכן כך היה, ומסופר שכשבאו להודיע למוריניו הרב ז"ל שהיא שבה, יצא הרב לקראתה וירד שני מדרגות כדי לקבל פניה, דר. רוטשילד שהיה נוכח במקום ראה את האושר והנהרה על פניו של מוריניו הרב ז"ל, מיד התקשר דר. רוטשילד לשבע עשרה ילדיו, והזמין את כולם לארוחת ערב למחרת. ילדיו היו מפוזרים בכל הארץ והזמנה כזו היתה נדירה ביותר ולא תאמה כלל את הלך רוחו של דר. רוטשילד, הם לא הבינו כלל מה פשר

והיה עדיין כ"כ קטן שכאשר הגיד בפניהם מברכות ועד עוקצין סיים בנוסח תביאו לי סוכריה!! ובודאי שהחינוך של רבינו הקה"י גרם לכך, אם חינוך ישיר ואם חינוך עקיף בעצם דוגמתו האישית וכנ"ל.

וכמדומה שאפשר להוסיף סימוכין לכך. דדכירנא כד הוינא

טליא, ביושבי על הארץ יחד עם ידיד נעוריי הרה"ג משה ברזם שליט"א ששיחקנו יחדיו תוך כדי ישיבה ע"ג קרקע, אם זכרוני אינו בכזיב החלפנו אז בולים. ובאמצע נכנס לחדר מרנא הקה"י זללה"ה אשר החמיץ לנו פנים באומרו, שחבל על הזמן ולא היתה דעתו נוחה מאיבוד הזמן לריק... לא אזכור הגיל, רק זאת אדע שהייתי בן שמונה שנים כשבאנו לגור בשכנות נפלאה זו להבלח"ט. חז"ל אמרו אין אדם עומד על דברי רבו עד ארבעים שנה ערש"י (כי תבא כט, ו). שנים רבות לא הבנתי על מה זכיתי לנזיפה, וכי לילד אסור לשחק?!? כאמור לא אזכור הגיל, אך מדובר בגיל שעדיין יושבים על הרצפה.. ועם זאת זכיתי לגערה יחד עם הנכד החביב שהיה כידוע יתום מאב ורבינו הגדול גידלו כבנו ודאג לחינוכו... אבל רבינו בשקדנותו המופלאה לא נתן שיכזבו הזמן לריק. ובצל זה גדל בנו יחידו האילן הגדול רבינו ז"ל שנתחנך על ברכי אביו בניצול הזמן, וזכה מתוך כך לכל החיל הגדול, כשהיה בא בימים. הפליג בשנים וזכה

מדותיו אף במדה מופלאה זו, ומהמפורסמות עד כמה היה זהיר בכבודו של מורינו הגאון רבי מיכל יהודה לפקוביץ ז"ל שנהג בו כדין תלמיד לרבו, למרות שהפרש השנים לא היה גדול – כמדומה שהגרמ"ל היה מבוגר מרבינו בעשר או שתים עשרה שנים בלבד. אבל רבינו ז"ל שהיה במחזור הראשון של הגרמ"ל בשיבת תפארת ציון נהג בו כדין רבו לכל דבר – היה נפלא לראות מאידך איך נהג בו הגרמ"ל כבוד, כהראוי לגברא רבא דכוותיה למרות שהיה תלמידו. היה זה שיעור חי של נוהגין כבוד זה בזה, חזון שלא פוגשים בכל יום, ובדורינו חשוב להחדיר זאת. אשרי עין ראתה זאת, למשמע אוזן דאבה נפשינו. – (כמו"כ התייחס כתלמיד לרה"י מרן הגרא"מ שך זללה"ה, וידוע שבשעתו הגיש לו רבינו משלוח מנות מיוחד, חיבור שכתב בליל פורים יחד עם החברותא – הערה אלימתא על כל מסכתא ממסכתות השס – די בזה למביני דבר, בינה זאת).

אך יש בנותן ענין לשים אל לב, שרבינו ז"ל שזמנו היה קצוב ביותר, וכבר הזכרנו את הידוע שהגדיל לעשות בשנים האחרונות שברכתו הקצרה בת שתי המילים נאמרה בר"ת כדי לקצר בזמן. בלתי נתפס א"כ איך עם זאת פינה לעצמו זמן שלא היה לו, כדי לערוך ולסדר כתבי רבו הגה"צ רבי אלי' דושניצר ז"ל, ולא נח ולא שקט עד שזכה להוציא הרעיון מהכח אל הפועל,

ההזמנה, אבל עשו כמצוותו והתאספו כולם לפי בקשתו. משהגיעו כולם דיבר בפניהם דר. רוטשילד וסיפר את שראו עיניו, הוא הבין שמאחורי אותה נהרה נדירה שראה על פני מורינו הרב ז"ל, מאחורי זה עומד מוסר-השכל ולימוד לקח היאך נבנה בית בישראל, מהו חלקה של האשה בבנינו ובתורתו של הרב, ומדוע הרב כ"כ הכיר לה טובה, מדוע כ"כ היה חשוב לו שתשוב לבית ומדוע כ"כ שמח עם שובה. דר. רוטשילד מצא את עצמו מחויב לשתף את צאצאיו במה שחווה, ולהעניק להם יסוד נפלא זה לחיים מאושרים.

ובאמת ידוע שמורנו הרב ז"ל הצטער ביותר בהסתלקותה וימאן להנחם, הרב התבטא כמה פעמים בנוסח של התנא רבי עקיבא שאמר בשעתו שלי ושלכם שלה הוא (כתובות סג.), מאד מאד הכיר לה טובה על כך, ומאד היה קשה לו להנחם במותה – חבל חבל על דאבדין ולא משתכחין (סנהדרין קיא.).

כבוד רבו

מא מאד מאד הזהירו ז"ל במצות כיבוד אב, שבירושלמי כינוה חמורה שבחמורות, וכבר הרחבנו מעט לעיל (או' כא) עד כמה היה רבינו ז"ל זהיר בזה. אך בידוע שעדיין כבוד רבו עדיף, ויש בזה כמה סוגיות בשס ואכ"מ. רבינו ז"ל שהיה זהיר ביותר בקלה כבחמורה, נשתבח בין שלל

וזכה להו"ל ספר ערוך ס' נחלת אליהו, ספר גדול ועב כעין כרך אחד של שו"ע. בהקדמת הספר מודה רבינו לכמה שסייעו על ידו, וצריך ברור עד כמה עזרו ומה נשאר עליו, אבל ברור שהעול והאחריות היה עליו, וכמו"כ למצוא השותפים להוצאה הגדולה, ובסופו של דבר מופיע כתובת א' להשיג הספר – רשב"ם 23, וזה לא סוד שיחד עם הספרים שנמכרו בבית רבינו, התנוסס לתפארה הס' הנ"ל שי"ל ע"י רבינו ועמד למכירה יחד עם שאר ספרי רבינו – הספר י"ל לפני עשרים שנה תשסב כשרבינו כבר לא היה צעיר... שש שנים אח"כ בהגיעו לגבורות הו"ל כרך ראשון ויחיד של הדרך חכמה על הר"מ קדשים. באופן שבלי ספק שהס' נחלת אליהו בא על חשבון ספריו וסדר לימודו – כמובן מלבד חובותיו הקבועים שעליהם לא ויתר מעולם.

רבינו ז"ל היה איש האשכולות, כרכא דכולי ביה, ואם בלשונו של הגרא"ל ז"ל שהבאנו כבר (לעיל או' כ') שלפני יותר מיובל שנים היה הכינוי עליו בבלי וירו' בכרך א', או בלשון החזון יחזקאל בהקדמתו לס' זרעים בי"ת ר"ת בבלי ירו' ותוספתא. רבות האריכו הספדנים, ומעט מן המעט מאפס קצהו השתדלנו להעלות בזה ע"ג הכתב. אבל כמדומה שהתבוננות זו, שופכת אור על זוית חדשה ונוספת ברב גווניותו העצומה של רבינו ז"ל שכלל את כל התורה כולה ואת כל המדות

שמנו חכמים. במשימה שהעמיס על עצמו אחרי גיל שיבה, כשעול הציבור כבר היה מונח על כתיפו זה שנים, וכשסדר יומו עמוס ביותר מחובות הלימוד, ומעריכת ספריו הנאדרים בקדוש, מהנסיעות לקצוי הארץ לבריתות שנערכו מדי יום ביומו וכן הלאה והלאה, ועם זאת ולמרות הכל מצא את עצמו מחויב מדין תלמיד לערוך ולהו"ל כתבי רבו. זאת ולא עוד, הרי לא מדובר בתלמיד יחיד, ישיבת לומז'א שהיתה בשעתו הישיבה כמעט היחידה בארה"ק, זכתה להוציא קדרים קדרים של ת"ח מרביצי תורה ידועי שם, וביניהם כמה מחברים מפורסמים, מתוכם יש רשימה של כמה עשרות תלמידים המופיעים בהקדמת הספר שהחומר נקבץ ונערך עפ"י כתביהם, ונפלא להוכיח שבסופו של דבר מי שהיה פנוי לערוך ולקחת אחריות להו"ל של הספר, לא היה זה אלא רבינו שמחובת תלמיד לרבו הקדיש מזמנו היקר והמצומצם, וכאמור לא נח ולא שקט עד שזכה לראות את הספר יו"ל בהדרו, מי יודע על חשבון מה זה נערך לבסופו של דבר...

כבר כתבנו לעיל (באו' כב) שספרי רבינו הם כמו צואה לרבים, אך כמדומה שההתבוננות בספר נחלת אליהו היא צואה בפני עצמה, רבינו ז"ל לימד אותנו בספרו זה, מהו חובת תלמיד לרבו, ועד היכן הדברים מגיעים, בינה זאת היטב היטב. – לא אכחד

הטעמים יחדיו המלווה והחרף עם המתוק והמעודן, וברור א"כ שלא היה לו ענין להתענג עם הלפתן ובודאי שלא כשאביו שוכב גוסס ל"ע. אלא שבאשר סבר שהוא כבוד השבת, בקש שלא לשנות מאומה, ולכבד השבת אף לעת הזאת עם הלפתן לעונג שבת, וכל זה למרות שכידוע הוא היה בן יחיד לאביו, ואביו היה הרי גדול הדור, אעפ"כ השבת מעל הכל ויש לענגה גם במצב זה - בינה היטב.

ומעידין שרבינו הסטייפלער זכה למאור פנים מיוחד בהסתלקותו, שהיו פניו חלקות כשל קטן בן ד' שנים, למרות שכבר שנים שהיו פניו מקומטות ביותר מרוב זקנה, וכל מי שזכה להיות באשכבתיה השתומם לראות את פניו החלקות ומאירות בפטירתו – ומעידין שרבינו זללה"ה שהספיק להגיע לפניו הפטירה, לא הסתכל על הפלא הגדול הזה אעפ"י שדברו עמו על כך – מ"מ סובב את פניו מלהביט שהרי אמרו שלא להסתכל על המת, ע"י (מו"ק כז). ור"מ (פ"ד מאבל ה"א) וש"ע (יו"ד סי' שנג ס"א), ויעוי' עוד בס' נגיד ומצוה שהמסתכל במת משכח תלמודו. אין פלא א"כ שרבינו נמנע מלגרום לעצמו לשכח תלמודו ח"ו, שליטה מוחלטת על המחשבה.

כ"ד כתבי הקודש

מג השתדל שיהיו בבית מדרשו כל הכ"ד כתבי הקודש היינו כל

שהתעוררתי בזה על נקודה שלא שמעתי שדיברו על כך, ולא נמנעתי מלרשום הדברים מזוית ראייה של הסתכלות אישית של הננס שבננסים, אך באשר מחשבה זו גרמה לי להתעוררות מיוחדת מתוך התפעלות עצומה בהנהגתו המופלאה של רבינו זללה"ה כפי שבא לידי ביטוי ממעשה-רב מופלא זה, אמרתי לחוקקם על גבי הגליון והיו לי לזכרון, מה גם שאולי אזכה שבחדא מחתא יהיה זה ג"כ בבחינת מיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה, ואקוה שיחד עם כל הנכתב לעיל יהיה בכך יקרא דחיי ויקרא דשכבי והיה בזה שכרי בעזה"י ובס"ד.

שליטת המחשבה

מב בליל ש"ק ראה כג מנ"א תשמה כשהיה רבינו הקה"י על ערש דוי, באו להודיע לרבינו זללה"ה באמצע סעודת שבת שהחלה הגסיסה רח"ל, ומסופר מעדים נאמנים שלמרות הבהלה לא איבד רבינו ז"ל את שלות רוחו, ובקש שיגישו לפתן לכבוד שבת. ולשבר האוזן שמעתי להאיר שדרכו בקודש היה לטעום בער"ש מכל מאכלי השבת והיתה הרבנית ע"ה מגישה בצלחת מעט מכל מיני הסלטים, אך רבינו ז"ל שלא היה לו שום הבנה בעוה"ז הרי שלמרות שמדובר בהנהגה של מצוה לכבודה של שבת קודש, אעפ"כ לא עשה ענין וערבב כולם יחדיו ושפכם לכוס וטעם, ובכך יצא ידי טעימת כל המאכלים. היינו שערבב כל

מדרשו של רבינו הוא היחיד בעולם שזכה להנהיג מנהגו של הגר"א בכתיבת כל הכ"ד ספרים שהוצאה מרובה למאד ובקושי כותבים הנביאים שקורין בהם. אבל רבינו ז"ל שנתייחד בדקדוק ההלכה בכל פרטיה ודקדוקיה. היה עז רצונו לקיים דעת הגר"א בלי שינוי, וכך בגדלותו העצומה עם הסייעתא דשמיא המיוחדת שלו מצא אנוש כלבבו, וזכה לשתף בכך את הר"ר אלימלך לימן לאוי"ט חכם לב ששמח להיות שותפו של רבינו במצוה נדירה זו, ועל כך בודאי ייאמר בלשון הנ"ל של המ"ב – אשרי חלקם.

יצויין שכאשר זכו להשלים הכתיבה בשעטו"מ, שמח רבינו עד למאד ונערכה סעודה לגומרה של תורה, בבית אמו"ר שליט"א, בהשתתפות מרנן הגר"א ל ז"ל והגרמי"ל ז"ל והצ' רבי זאב אדלמן ז"ל ושאר חכמי ורבני ביהמ"ד יחד עם חכמי התורה ז"ל ששמחו בשמחת גמרה של תורה עם רבינו בשמחה נדירה זו, ורבינו כתב המקורות ליקרת הענין על גבי דף שכמדומה היה תלוי בביה"כ זמן רב, וצריך חיפוש.

דקדוק ההלכה

מוד דקדק מאוד לקיים כל סעיף בשו"ע כפשוטו בלי פשרות וקולות, כדוגמא יש להזכיר מנהגו בקודש שהיה נכנס לביה"כ"נ מפתח האחד ויוצא מהשנית כדינא דגמ' הנפסק בשו"ע (סי')

הנביאים וכתובים על גבי קלף, ולא רק אותן שמפטירין בהם, כדעת וכמו שהנהיג אדונינו הגר"א ז"ל שהיו בבית מדרשו בוילנא כל הכ"ד ספרים. רבינו ז"ל היה מאושר ביותר כאשר מן שמיא קא זכו ליה למצוא נדיב שזכה במצוה נדירה זו. זאת ולא עוד אלא שבס' התהלים אכן נשתמש, ונהג מאז עשרות בשנים לקרוא מתוך התהלים על קלף עשרה פרקים קודם שחרית. יצויין שבעקבותיו הלך אף גיסו יבלח"ט מו"ר הגר"י זילברשטיין שליט"א שלימים זכה ג"כ לכתוב תהלים על קלף בבית מדרשו ברמת אלחנן, ומאז קורין אף אצלו י' פרקי תהלים בכל יום קודם התפילה כוותיקין.

והנה במעלת כתיבת הנביאים על קלף כבר כתב השעה"צ (רפד סק"ד) שראוי לציבור להתנאות בנביאים על קלף, ובמ"ב (שם סק"א) דכן הנהיג הגר"א בקהילתו, וכעת נתפשט זה בהרבה קהילות ישראל ואשרי חלקם עכ"ל. ובאמת אפשר דרא דבישיבות ובבתי מדרשות של בני תורה משתדלין לכתוב הנביאים ע"ג קלף למרות ההוצאה הגדולה מ"מ אין ציבור עני, וכלשון המ"ב אשרי חלקם. וכ"ה בבתי כנסיות של הישוב הישן בירושת"ו שממשיכין את מסורת תלמידי הגר"א שעלו לארץ הקודש, והנהיגו מנהגי הגר"א, ויש אף כמה בתי מדרשות המתנוססים בשם הגר"א לשם ולתפארת. אבל עדיין כמדומה שבי

בצעירותו והיו קורין על שמו, ומכוונים גם ע"ש נוסף.

ברם, ילה"ע שרבינו ז"ל בעצמו לכאורה לא נהג כן, למרבה הפלא, שהרי קרא לבנו חביבו יצחק שאול, והענין צ"ב דאם הכוונה ע"ש גיסו הג' רבי שאול ברזם ז"ל, פלא שקראו בשם נוסף, שעד כמה שידוע לי נקראו צאצאי הג' ר"ש ברזם ז"ל עפ"י הוראת רבינו הסטייפלער ז"ל בשם שאול בלבד כשמכוונים ג"כ ע"ש זקן זקנם הג' רבי שאול ז"ל מקוברין, והיינו כהוראת החזו"א הנ"ל, והענין צ"ב. שוב דנתי בזה עם נכדו חביבו ידי"נ הרה"ג גדלי' הלוי הוניגסברג שליט"א והאירני שרבינו ז"ל סבר שהנפטר בגיל צעיר אין לצאצאיו לחוש מלהקרא על שמו בהיותם מכבדים אותו בכך. אבל אחרים יש להם לחוש, לפיכך צאצאיו שפיר נקראו בשמו בלבד, אבל בנו שאינו צאצא, חשש וקראו בשם נוסף, ולק"מ.

הדרן עלך מסכתא

מו) בס' מגורת המאור ובס' תורת הבית להח"ח הביאו המעשה דמסכתא חגיגה שצעקה בפטירת מי שהיה שונה בה כל ימיו, ע"ש בהרחבה. הרי שהמסכתא היא מציאות קיימת, וכן במשמע מנוסח ההדרן לא תתנשי מינן ולא נתנשי מנך, היינו שכביכול משוחחים עמה ומבקשים הימנה שאף היא לא תשכח אותנו, שמדברים כביכול עם איזה גוף ומציאות קיימת.

צ סעיף כ). בערוב ימיו כשנחלש למאד והיה קשה עליו היציאה מביתו מפני העליה והירידה במדרגות, סידרו גשר מיוחד שחיבר מביתו לביהמ"ד בלי מדרגות, משנשלמה המלאכה לאחר טרחה יתירה והוצאה מרובה וציפו בערגה לראותו הולך ע"ג הגשר, נשתוממו להוכיח שבשובו מביהמ"ד טרח לילך ע"ג המדרגות ולא נשתמש בגשר אלא בהליכתו ולא בחזרתו, לתדהמת המתעסקים בדבר, עד שהוברר קפידתו שלא להכנס ולצאת באותו פתח כדינא דגמ', ומיד סידרו על פיו פתח נוסף באופן שנחשב בהלכה שני פתחים, למרות שהלך וחזר באותו גשר, כדי שיוכל להשתמש בגשר הן בהליכתו והן ביציאתו.

קריאת שם לנימול

מה) בענין קריאת שם שמעתי מפיו אלח"ט בזה"ל לקרות ע"ש זקינו זהו כיבוד-אב, לקרות ע"ש צדיק זהו טוב לתינוק עכ"ל. אי"צ לפרש דהעצה לצאת ידי שניהם לקרות ע"ש זקינו ולכוין גם ע"ש צדיק. וכך היה מורה ובא רבינו הקה"י ז"ל כשנחוץ לקרות ע"ש מי שהלך בדמי ימיו וחוששין, שכידוע יש שנותנין שם נוסף, אלא שלשיטת החזו"א לא הועילו בכך דאין זה ע"ש אותו שהיה לו רק שם א', והעצה לקרות על שמו ולכוין ע"ש צדיק אחר ששמו כשמו. וכן עשו בביתו שחתנו הג"ר שאול ברזם שחל"ח

לערוך הסדר. וזאת למרות שהיו מסובין אצל רבינו הקה"י צאצאי בתו הרבנית ברזם תליט"א. אעפ"כ לא ויתר רבינו על זכותו כדי שיקיים בו אביו מצוה הדורה של והגדת לבנך, שאמנם בני בנים כבנים אבל בודאי דבן עדיף ומשום כך נתעכב מלשוב לביתו בזריזות לצאצאיו שהמתינו לו, דכיבוד אב קודם להכל – בינה זאת.

תהלים

מלבד העשרה פרקי תהלים שאמר בכל יום מתוך התהלים על קלף וכו"ל (באו' מג), הוסיף בעשי"ת ואמר בעשרה ימים אלו את כל הספר תהלים מרישא ועד גמירא, ומשנודע הדבר בשנים האחרונות לקופה של צדקה, עשו עי"ז לטובת העניים, אבל כשלעצמו נהג כן כל ימיו.

וקדשתו שלא בפניו

מזח כאמור השיב בכל יום עשרות רבות של תשובות לעשרות השואלים בכל יום, הקפיד להקדים ולהשיב לשואלים הכהנים מדין וקדשתו, והוא חידוש נפלא ששייך וקדשתו שלא בפניו. וגם שבלא"ה היה שם בתיבת הדואר כל אגרות אותו היום יחדיו, וא"כ לא הרויחו הכהנים בקדימתם, וזהו לכאורה הלכה מחודשת שאעפ"כ יש בכך משפט הקדמה מצד עצמו, שחל על האדם להחשיב ולכבד הכהן אף בינו לבין עצמו, וכגון דא

המעשה שמביאים כלפי מי שעסק תדיר במס' חגיגה, אבל מי יוכל לשער כמה מסכתות חיות וקיימות ליוו את מוריניו הרב ז"ל באשר עסק בהן תדיר בכל ימיו, שעסק בקביעות אף עם אותן שאין יד הכל ממשמשת בהן. כ"ש וק"ו ב"ב של ק"ו אותם מסכתות קטנות שעשה להן שם, בחיבורו הנודע שערך עליהן וגרם עי"ז שעלו על שולחן מלכים ונודעו בשערים. כמדומה שלא רבים ידעו על ברייתא דמלאכת המשכן עד שערך חיבורו הגדול שכאמור הרב מפונביז' לא עצם עין כל אותו לילה שהגיע הספר לידו. אילו היו לנו אזנים לשמוע היינו שומעים הבכי וההספד מפי אותן מסכתות שבכו על המאור הגדול שעשה להם שם ושארית בארץ החיים, ועתה אהה הוא נסע למנוחות ואותנו עזב לאנחות.

והגדת לבנך

מזו יש לשער שעוד יסופר לדור רבות על הלכותיו והליכותיו שחידש להלכה. מהן, שהקפיד במצות מצוה על קצירת יד, עשרות בשנים שנהגו בכזית של מצוה לא רק בטחינת רחים של יד, אלא שאף הקצירה תהא ביד. בליל הפסח המציא עצמו אצל אביו שיוכל לקיים בו והגדת לבנך, גם בערוב ימיו של אביו רבינו ז"ל כשכבר ניהל בנו רבינו ז"ל את ביתו עם צאצאיו הרבים לאוי"ט, אבל בהיותו בן יחיד לאביו, נהג לילך ראשית אצלו שיוכל לקיים בו וכאן הבן שואל, ואח"כ שב לביתו

בפורים דמוקפים לערך שעתיים לפני כניסת השבת, הסתלקותו הפתאומית ממש, נודעה מיד בכל העולם כולו, ובכל מקום ומקום אבל גדול ליהודים, הלווייתו נערכה רק ליום א' מפני כבוד התורה ומפני הסכנה, ועי"ז היו יחידים שהספיקו להגיע מחו"ל ואף מארה"ב למרות הפרש השעות עד צאת השבת, והספיקו להגיע קודם הקבורה. הרשויות הודיעו שעם שחר בשעה שש בבוקר סוגרים את הכבישים הראשיים בגוש דן, למנוע פקק בלתי נמנע שלא יאפשר להגיע ללויה בזמן. מה שגרם לרבבות רבבות להגיע לבני ברק מיד במוצאי שבת, הרכבת והתחבורה פעלו כל הלילה, והמונים רבים הגיעו משך כל הלילה, מה שהפך את העיר כולה לבית הכנסת אורחים, כשאלפים רבים זורמים מכל כיוון ללא קורת גג, וזיכו בכך את תושבי העיר במצות גמח בהכנסת אורחים ובדאגה לכך שיאכלו וישתו. כבר נכתבו על כך מאמרים וסיפורי סיפורי מופת על הפן היהודי שהתגלה לעת זו, כמה שנאריך לא נוכל להעריך נכונה את רוחב הלב של יחידי סגולה הרבים באותו לילה שהאיר כיום ולמחרתו, ישיבות פתחו את הפנימיה שהיתה ריקה מפני פגרת הפורים, ויחידים גררו לביתם עשרות מזרונים לא ידוע מהיכן, בתי כנסת מוסדות ויחידים רבים הציעו סעודות בלילה, פת שחרית ואף סעודת הצהריים לאחר הלויה, כשאלפי מלווים עדיין נתקעו בעיר ביום

שלכשעצמו מקדימו להאחרים, והיה מקום לומר עפי"ז שכאשר מוסרים בגדים לבדיקת שעטנז, יש לבדוק להקדים ולבדוק את של הכהנים מדין וקדשתו, וכן בבדיקת תפילין ומזוזות וכל כהאי גוונא. עויל"ע דלפי"ז כ"ש שכאשר עומדים בתור, מוטל על העומדים לכבד את הכהן ולהקדימו, והוא לכאורה חידוש גדול להלכה ולמעשה, ויש לפלפל בזה טובא, ואכ"מ.

קופת העיר

מזט) רבות השתדל עבור העניים ולשם כך הקים את קופת העיר, ובידוע שהעוסקים זכו לחיבה יתירה אצלו בהיותם שלוחיו הנאמנים, וטרח מאוד להעמיד הקופה על בסיס איתן שיוכלו למלא שליחותם ולתמוך בנזקקים באופן שיעמידום על רגליהם. קשה להרחיב אבל בידוע שלצורך מטרה זו יצא מגדרו ונענה לפעולות שונות שאינם לפי כבודו, אבל ביזה עצמו על ד"ת והשפיל כבודו לטובת העניים, והיה מוכן לכל אשר עלה על רוחם ודעתם של המתעסקים ובלבד שע"ז ישיגו המטרה בריוח, ויקבלו העניים מתנות הגונות שיעמידון על רגליהם.

אשכבתיה דרבי

ג) מהראוי לחקוק לדור יבא שבאשכבתיה דרבי היה דבר פלא שלא זכור כיוצ"ב. רבינו ז"ל שחל"ח

הקה"י שכמו"כ שחל"ח בליל ש"ק והלוייתו נערכה אף היא ביום א', שם רק זכור שרבים הציעו שתיה למלויים שנזקקו לכך ביותר בחום דתקופת תמוז בעיצומו של חודש אב. אבל העובדה שרובות ממש התפללו כותיקין באותו יום מר ונמהר היה בולט ביחודיותו עד למאוד. עוד יש לציין שלא הסתובבו לריק, בתי המדרשות היו מלאים עם לומדי תורה, ואותו לילה נורא הפך להיות ליל שימורים, כשאלפים רבים שוקדים על התורה וממתינים לאור בוקר כדי לחלוק כבוד לתורה.

הוי' ששלושת עמודי תבל נתחזקו בתעצומות באשכבתיה דרבי, בשיעור שלא זכור דוגמתו כפי שתארנו בקצרה. וברור שכל זה ודאי נזקף לזכותו של רבינו ז"ל שלכבודו ולזכותו נעשה כל הנ"ל, אם בדרך כלל כבוד התורה מתגדל כשמלויים אותו בכבוד גדול, הרי שכאן נעשה חיזוק גדול הן ברבבות רבות של שעות לימוד שלמדו הרבים שנדדו שינה מעיניהם באותו ליל שימורים, בבחינת נעשה לילות כימים על משים לילות כימים. וכמו"כ עמוד העבודה, אותו דמות נערצת שכידוע התפלל כל ימיו בהשכמה, זכה שנתגלגל הדבר שלכבודו התפללו רבים וטובים זקנים עם נערים כותיקין, מה שבודאי נזקף לזכותו הגדולה, רבבות רבות שהתפללו בנה"ח כדרכו בקודש כל ימיו להשלים את שנחסר עתה בסילוקו. והשלישית זה החסד והצדקה

ראשון בערב עד שעה מאוחרת למאוד בשל התחבורה שקרסה ולא הצליחה להשיב את כולם ליעדם, א"א לשער איזה סכומי עתק שלמו כל אותם אנשי לבב על הכמויות מזון שרכשו עבור האלפים הרבים שאכן היה זה עבורם למשיב נפש לאחר טלטולי דרך והרפתקי שעבר כל אחד עד שמצא את עצמו סוף כל סוף בשערי העיר, מלבד החסד העצום מסתבר שמנעו בכך אסון כשלמחרת היה חם למאוד, ומי יודע מה היה קורה ח"ו לאותם רבים שלא ישנו ולא בא אוכל ושתיה לפיהם שעות רבות, בלתי ספק שהיה בכך הצלה ממש. כאמור כבר נכתב על כך רבות כי אכן לא זכור כדבר הזה, גם לא היה כזו היכ"ת שרבבות רבבות נוהרים ללא קורת גג, וכלם מעידים שבכל העיר כולה נפתחו השערים והלבבות ונתגלה הפן היהודי במלא זוהרו כשבמאות בתים וחצרות ערכו שולחנות, והמחזה היה מיוחד במינו באופן בל יתואר – מי כעמך ישראל.

יצויין עם זאת שרבבות רבות שהיו כאמור ערים עם שחר התפללו בהשכמה, ואחרים התפללו בנץ במושבותיהם כדי לצאת לדרך מוקדם, וכך נראתה תמונה שמוכרת אחת לעשרים ושמונה שנים במעמד ברכת החמה, כשזקנים עם נערים מכל קיבוצי עמך ישראל מתפללים בנץ כדי להשתתף באשכבתיה דרבי, מאורע שלא זכור כמותו אף לא אצל רבינו

במאומה, היה אהוב ונערץ על הכל, ולכבודו השתוו הכל, כשמכל הזרמים והעדויות והחוגים, מכל קהילות ישראל בכל רחבי ארה"ק באו כולם לחלוק לו את כבודו האחרון, ולאשכבתיה נשתוו הכל לכבודה של תורה. אף החדש הנ"ל נעשה עם כולם ממש בלי איפה ואיפה כלל וכלל, וכאמור נתגלגל ששלושת העמודים נתחזקו באשכבתיה, מדה כנגד מדה וכנ"ל. כמובן שרשמתי רק רמיזת דברים, שאם לתאר הדברים כהייתן לא יכילון גליונות רבים, ולשבר האוזן יש להבהיר שלפי ההערכה היו כשמונים או תשעים ריבוא איש כ"י ולי"א כמליון איש. א"א להבין איך הרחובות הצרים של ב"ב הכילו כל זאת, יובהר שהאוטובוסים עמדו רק בכביש גהה שהיה כאמור חסום, ושעות אחרי ההלוויה עדיין לא נראו בו אלא אלפי אוטובוסים והולכי רגל, כשלהערכת המשטרה יקח הפיזור שלש שעות, כשלבסופו של דבר לקח שעות רבות ממש להשיב כל ההמון ליעד... וכבוד גדול עשו לו במותו (דה"ב לב, לג).

תפילה שלא יכנסו חולין

נא ידוע החז"ל המובא בתוס' (כתובות קד. ד"ה שלא נהנתי) עד שאתה מתפלל שיכנסו ד"ת לפיך התפלל שלא יכנסו מעדנים למעיך, ובנו"א שלא יכנסו דברים בטלים. גם ידוע בחז"ל שכל טיפה של מים יוצא כנגדה טיפה של שמן, היינו שכל ידיעה שאנו

שנשפך בעקבות הסתלקותו, כנ"ל, זהו בודאי נזקף לזכותו בבחינת והלך לפניך צדקך.

רבינו הגדול שהיה עמוד התורה בשיעור נורא, לא הניח אחריו כמותו, והיה עמוד העבודה עמוד צלותהון דישראל כשהכל בוכים מי יבטל את הגזירות רח"ל, והיה עמוד החדש אם בסכומי העתק שהגיעו לקופות הצדקה מכוחו, הסיוע העצום לאלפי אלפי נזקקים שנעשה על ידו, אם בשעות היקרות שהקדיש ליחידים ואם בישועת האלפים שנתרפאו ונושעו בתפילותיו וברכותיו, שלושת עמודי העולם שנתרופפו בהסתלקותו, שלושת העמודים קבלו מאידך גיסא חיזוק עצום באשכבתיה כאשר תיארנו בזה אפס קצהו, מסתבר שכל זה נזקף לזכותו באשר כל זה נעשה לכבודו ובזכותו, וכל זה מלבד חלוקת השם עד אין מספר וההספדים הרבים בכל העולם בשבועיים שאחרי פטירתו עד חודש ניסן שאסור בהספד.

רבינו ז"ל היה אוהבן של ישראל וכאמור נתן עבורם את היקר לו מכל, שעות רבות הקדיש לכלל ולפרט בתעצומות אהבת ישראל שקיננה בו, זכה שמדה כנגד מדה נשפכה אהבת ישראל עצומה באשכבתיה, כשכאמור נפרצו כל המחיצות וטרחו הכל כדי לסייע לזולת בלי חילוקים כלל וכלל. מה גם שרבינו שלא שימש בשום משרה ותפקיד מעולם, אף לא התערב

אוצר כל התורה כולה ממש. בדור תהפוכות בדור של עוה"ז בדור של תענוגות חי לו רבינו שיכול להעיד על עצמו שלא נהנה מהעוה"ז כמלא אצבע, ותחת שהראש מלא בדברים פחותי הערך זכה רבינו בהיותו מנותק לגמרי מכל זה, שממילא היה אוצר כלי חמדה. אבל הן עתה אהה בהסתלקותו אפ"ל בנוסח שאמרו על שמואל הקטן נטל את כל החמודות והלך לו. מי יתן לנו תמורתו ומי יתן לנו חליפתו.

תיאור נפלא על כך הזכיר בהספידו בן-אחותו הג"ר חיים פרץ ברמן שליט"א שלפני כארבעים שנה בקש אחד הידידים באמריקה לשוחח עם רבינו ז"ל, בזמנו עוד לא היה מצוי כ"כ טלפונים, אותו פלוני התקשר לחמיו ראש ישיבת פונביז' הגרב"ד פוברסקי שליט"א ובקש שרבינו יבא לביתו של רה"י הגרב"ד שליט"א כדי שישוחח עמו שם. הגרב"ד שליט"א מעיד שהוא היה השליח לבקש מדודו רבינו ז"ל שיבא אל חמיו, רבינו ז"ל בענוותנותו נענה לקריאה והגיע וישב ליד השולחן והמתין, שאלוהו למה ממתין התברר שלא היה לו שום מושג איך נראה טלפון והיו צריכים להסביר לו בדיוק היאך לאחוז השפופרת ולשוחח עם הלה שמעבר לים, הנ"ל ממשיך להעיד שרבינו ז"ל ישב כשהאפרסת של הטלפון צמודה לאוזנו והוא מקשיב בשתיקה לדברי הלה שמעבר לקו, אך לא היתה מצידו שום תגובה, חזרו

מכניסים למאגר הזכרון היא על חשבון דבר אחר, ועלינו להחליט סדרי העדיפות מים או שמן – בינה היטב.

מהמפורסמות שדרכו בקודש של רבינו היה להתפלל על כך כל ימיו לשכוח הכל, וכידוע שלא ידע ולא זכר מאומה מכל מה שאינו קשור לתורה, באופן המעורר השתוממות. בני ביתו מעידין שמדי יום ביומו היה שואל את הרבנית ע"ה לאחר הסעודה איזו ברכה אחרונה לברך באשר לא זכר מה אכל כעת. בהזדמנות העיד על עצמו שאינו יודע את כתובת ביתו, וכידוע שמלבד המסלול הקבוע שהלך עשרות בשנים לכולל חזו"א, לא הכיר רחובות העיר ולא ידע היאך להתהלך בה, למרות שהתגורר בה כל ימיו!! והדברים ידועים שאף לא הכיר צורתא דמטבע, ולא היה לו שום ידיעה בענייני עוה"ז כלל וכלל, והיה ממש בבחינת בלתי לה' לבדו.

ברור שזה היה סוד הצלחתו הגדולה, כשכל כך נזהר על מעדנים ודברים בטלים שלא יכנסו, זכה שלא שכח מאומה מתלמודו, וכידוע היה בור סוד שאינו מאבד מאומה. אם חז"ל מתארים שעל כל טפה של מים יוצא טפה אחת של שמן, הרי שבעוצם זהירותו שלא תכנס שום טיפה של מים זכה בזכות זה שאכן לא יצא כנגדו שום טיפה של שמן, והיה הכל גנוז באוצרו באופן בלתי ניתן לתיאור. לא יאומן שבדור אחרון עוד היה כזו מציאות של

צעדים עד שכבר יכיר וימשיך לבדו. סיפר לי בשעתו אותו אברך שעם הסכם-פשרה זו הם יצאו יחדיו לדרך, והגיע עמו לצומת של רח' עזרא ועלה עמו עד רח' נחמיה, וכמובן שעדיין לא הכיר כלל וכלל למרות שזה ממש כמה פסיעות מהיכן שמתגורר יותר מיובל שנים, והרי באמת לא רצה להטריח אבל הרי מאידך לא ידע לאן לפנות, וכך הוא נכנס עמו לרח' נחמי' ומגיע עד לפינת רח' מיודרס היכן שמתגורר בנו הגדול עשרות בשנים, ומורינו הרב ז"ל עדיין לא מכיר, הם נכנסו לרח' מיודרס הרחוב שדרכו היה הולך עשרות שנים לכולל חזו"א פעמיים ביום, ועדיין לא הכיר, עד שהתקרבו לרח' רשב"ם וראה מולו את בנין מס' 20 עם הלבנים הצבעוניים בחזית הבנין, שם הוא כבר הכיר ושחרר מיד את האברך שלא להטריחו שלא לצורך. שילוב נפלא של זכרון מדהים עם בורות מוחלטת באופן בלתי נתפס – פלאי פלאים.

זאת ולא עוד הג' רבי יהודה ארי' דינר שליט"א מספר ששאל פעם את רבינו ז"ל מה הדין בספיה"ע אם אחד יאמר שהיום לעומר כמספר ביתו של הרב האם עלתה לו, השיבו הרב שהוא בעצמו אינו יודע אז היאך ידעו אחרים?! ע"כ שמעתי. הסיפור ממש מופלא, שהרי אמנם בספרים הראשונים של הרב הופיע הכתובת שיכון חזו"א ב"ב, אבל בדרך אמונה כבר מופיע רשב"ם 23. מה גם שקיבל כל יום

ושאלוהו מדוע אינו עונה, התברר שהיו צריכים להסביר לו שוב היאך מאותה אפרכסת שהוא שומע יכול גם לענות, וכך מתאר הנ"ל איך נגש אל הטלפון בבורות מוחלטת.

הוסיף הגר"ח פ שליט"א ואמר במתק לשונו שבמסכתא כלים יש הרבה כלים שאין לנו שום ידיעה איך היו נראים, אך רבינו ז"ל יכל להדריך ולהסביר בפרוטרוט כאילו ראה אותם בעיניו, וברור לו שאם היה נידון אם המכשיר טלפון מקבל טומאה אז הוא כבר היה מכירו מכל צדדיו... עכ"ד ודפח"ח. הן הן הדברים שהיה בו ברבינו ז"ל שילוב נדיר ומיוחד, שליטה אדירה בכל חלקי התורה ומאידך בורות מדהימה בכל עניני החולין, ולהמבואר הא בהא תליא, דוקא הבורות המדהימה בכל עניני עוה"ז היא זו שזיכתה אותו לשליטה כזו מופלאה בכל חלקי התורה – בינה זאת.

עד כמה לא הכיר אפי' את סביבתו הקרובה ואת רחובות העיר תעיד העובדה ששמעתי לפני שנים רבות ממרא דעובדא, שפגש פעם את רבינו ז"ל ברח' כהנמן ליד רמת אלחנן-כמדומה בשב"ק. הענין היה נראה לו מוזר ונגש אותו אברך לשאול את רבינו ז"ל אם מחפש משהו, ענהו שמחפש את הדרך לביתו אך בשום פנים ואופן לא היה מוכן להטריח את אותו אברך, אלא שמכיון שבאמת לא היה לו שום מושג איך לחזור, נתפשרו שרק יראהו כמה

סוגיות העמוקות שבמרחבי השס, וביותר המסכתות הקשות שבהם, השיב שאף אם לא יבינו כעת עד הסוף, מ"מ העיקר שיחקק להם ששייך לגמור השס ואין זה דבר המופקע, ובאמת זכה רבינו אגב הנהגתו להחדיר המושג לרבים וטובים, והחדיר בציבור את המושג ללמוד שס, אשרי הזוכה. הוי שלשמו וזכרו תאות כל נפש, וחבל על דאבדין ולא משתכחין.

יצויין אגב אורחיה שמידי שנה ביא"צ של מרנא החזו"א, היה רבינו ז"ל מסתובב בין אברכי הכולל לחלק את הש"ס שסיימו כל הציבור יחדיו לזכרו ולע"נ – מנהג שנמשך למעלה משישים שנה עד לאחרונה שנבצר ממנו מלהגיע לכולל.

כאן המקום להזכיר שרבינו ז"ל זכה לראות עולמו בחייו כשמשאלת לבו נשאה פרי, ושלושת בניו היקרים לאוי"ט היו מסיימים את כל השס כולו מדי שנה בשנה כאשר השריש להם, וכמו שהתבטא בפניי א' מבני המשפחה שהבנים נולדו לתוך זה ולא הכירו מושג אחר, כל ההפרש היה שהם סיימו רק את כל השס, ורבינו סיים את כל התורה כולה. אך טבעי שגם ביום השלושים – ערב פסח דהאי שתא סיים בנו הגדול שליט"א את השס בבית מדרשו לדרמן, בנו הגר"ש שליט"א סיים בבית מדרשו בתפארת ציון, ובנו חביבו הגרי"ש שליט"א סיים במשכן ביתו נאוה קודש,

שבעים מכתבים ויותר שעל כולם הופיע הרי הכתובת הברורה, ופלא פלאים שעדיין מעיד על עצמו שאינו יודע כתובתו – נפלא עד למאד. זאת ולא עוד, כאמור רבינו התפלל שלא לזכור מה שמיותר. אבל נפלא שהיה בטוח שגם אחרים מנין שידעו?!!

שמענו רבות, כמה התפלל בכל ימיו ג"פ בכל יום לשכוח כל מה שחוץ לתורה, ועדיין לא נתפס אצלנו עד היכן הדברים מגיעים גם הכתובת של הבית זה הרי חוץ לתורה, זה מופיע על כל כך הרבה מעטפות בכל יום, ובכל פרסומי קופת העיר ושאר קופות של צדקה, אבל אם זה חוץ לתורה אז זכה שתפילתו נתקבלה ואינו יודע היכן מתגורר. זהו הסוד הגדול של הבור סוד שאינו מאבד טיפה, שנזהר אכן מכל משמר שלא יכנס שום טיפה של מים, וכך ורק כך אכן זכה שלא היתה שום סיבה שתצא ממנו אפי' טיפה אחת של שמן, כי הרי נזהר שלא יכנס שום טיפה של מים, שלהאמור זה כולל אפי' את הדרך לבית, ואפילו הכתובת. כל מה שחוץ לתורה אינו תופס מקום כלל, אפי' לא טיפה א' של מים – בינה זאת היטב היטב.

סיום הש"ס עד הבר מצוה

נב רבינו ז"ל למד עם שלושת בניו יבלח"ט בקטנותם וסיים עם כל אחד מהם את כל השס עד הבר מצוה. ולכששאלוהו האם ילד קט יכול להבין

ביהמ"ד, אולי כאשר לא תפס שום משרה מימיו, הרי שבענוותו היתירה לא ראה עצמו בר-הכי... ברם, פ"א בשנה היה יושב במזרח בזמן השיעור של אביו הגדול ביא"צ של רבינו החזו"א, אז ישב במזרח יחד עם הג' ר"א הורביץ ז"ל ועוד משום כיבוד-אב בינה זאת. כמו"כ כשמסר השיעור ביא"צ החזו"א וביא"צ אביו הגדול ז"ל עמד במזרח למסור השיעור מפני כבוד הציבור, אך בידוע שלא האריך מפני אימתא דציבורא, ואף בשנים קדמוניות כמדומה שלא דיבר יותר מעשר דק'. ורק בשיעור הירו' שהיה לפני קומץ תלמידים נמשך השיעור כמדומה מחצית השעה.

[ח] א"מ שליט"א מעיד שבהיותנו על סיפון האניה בנסיעה לצרפת יחד עם גיסו הגאון ר"ש ברזם ז"ל שנסע לעמוד בראשות כולל האברכים בצרפת כשחלה את חליו ה"י, וליווהו גיסו הגדולים רבינו ז"ל והג' ר"ש ברמן ז"ל עד נמל חיפה, כשהגיע זמן התפילה התפללו מעריב טרם הפלגת האניה, ונצטרפו העומדים על סיפון האניה עם המלחים העומדים על החוף, והאניה החלה להפליג באמצע שהתפללו, והרים השץ קולו על החוף באופן שישמעוהו גם העומדים על סיפון האניה שאט אט נתרקה. וכמה הלכתא גבירתא איכא למשמע מינה ואכ"מ כעת.

[ט] הקפיד מאד להקשיב לחזרת השץ ולמרות שקידתו וניצול הזמן, מ"מ לא עיין אז בשום ספר מעולם, אלא ישב

כן יזכו הלאה לאורך ימים ישמחו השמים ותגל הארץ.

הלכות והליכות

[ג] מהליכותיו – א] בהיותו שץ היה מכסה ראשו בהטלית, ולא כרבים המתעטפים בטלית והכובע ע"ג ראשם, אלא היה מסיר הכובע ומתעטף בהטלית ע"ג ראשו.

[ב] היה מכסה ראשו בהטלית כל התפילה ממש, ומפורסמת התמונה שלאחר התפילה כאשר הלך לברך ברכת האילנות וראשו עדיין מכוסה בטלית.

[ג] כמו"כ כששימש כסנדק היה מסיר הכובע ומכסה ראשו בהטלית.

[ד] נהג לשמש כשץ במנחה דשבת להשלמת מאה ברכות.

[ה] במנחה דשבת כיסה ראשו בטלית מיד כשהתחיל אשרי ולא רק לאחר הקדיש כמבואר בשע"ת (רצב, א) עפ"י ס' הכוונות ע"ש.

[ו] נהג לחגור באבנט המכונה גארטעל לפני התפילה (יצויין שכן נהג החזו"א וכן נהגו הג' ר"ח גרינמן ואחיו ז"ל ויבלח"ט. אולם הג' ר"ג גדל ז"ל ועוד מתלמידי החזו"א לא נהגו בזה והענין צ"ב ואכ"מ).

[ז] בענוותו לא עמד מעולם בכותל המזרח של ביהמ"ד, אלא אצל העמוד הסמוך להבימה, גם כאברך ככולל חזו"א ישב כל השנים במערב

והקשיב לשץ, וידוע מש"כ על כך רבינו מספריו על החז"ל דחוטפין חכמתם
בספרו בטעמא דקרא פ' בלק ובעוד שלא תצלה ע"ש.א

א. א. ה. בשולי היריעה מקום אתי לזרז המזורזים ולהתעורר יחדיו בהאי מילתא רבתא דאתיא לפנינו, שהרי אין זה סוד שההתמדה שתופסת את האדם דוקא בחזרת השץ היא תופעה מוכרת, והמכשול בזה מצוי. אם אצל ת"ח העוסקים בתורת שפר ולנים בעומקה של הלכה גם בזמן חזרת השץ, אם אחרים המעיינים בספרים או עלונים המזדמנים וכו' וכו'. והכל תחת איצטלא של התמדה וניצול כל רגע, הן אלו שמכינים מראש ספר לזמן יקר זה שלא ילך לאיבוד ח"ו, והן אלו שענים צדות באיזה ספר וכדומ' שהזדמן לידם בדיוק אז כדי שלא יהיה משעמם רח"ל. יורשה אולי לומר שרבינו בהנהגתו המופלאה מכחישם, מי עוד בדורנו חי כל ימיו עם כזה עול של חובות כהגדרתו הידועה. מי עוד היה עליו להספיק בכל יום תכנית כה עמוסה של שמונה דפים בכל יום ובנוסף לכך ירו' ספרא ספרי וזוה"ק ומדרשים ור"מ וטור ושו"ע ומ"ב ותנ"ך וכו' וכו'. ויחד עם זה יבול מבורך של עשרות חיבורים בעומק העיון ובקיאות, מאות אלפי תשובות, כשבכל יום נסע לאורכה ולרוחבה של ארה"ק לבריתות, וקיבל מאות אנשים בכל יום וכו' וכו', הרי שנדרש היה לנצל את שני החזרות השץ שבכל יום כדי להוריד מעט מהנטל. אבל רבינו ביראתו הקודמת לחכמתו הראה שאפשר להספיק הכל בלי לעבור על שום סעיף בשו"ע. אם אין זה רצונו ית', אם זו חטיפה כלשון חז"ל שהביא, אז הרי ע"כ שלא תכנס בכך ברכה ומה ירוח. אדרבה רבינו הראה בעליל שמבלי לעיין מעולם בשום ספר בחזרת השץ ובלי להזדקק לחשש שמא יטה ובכל הזמנים האסורים שהולך ומונה בספרו שם וז"ל שחז"ל הבטיחו (מגילה ו). יגעתי ולא מצאתי אל תאמין ולכך כל המתיגע בתורה זכותו שידע ויחכם. אבל אם אין לומד בדרך שהקב"ה רוצה כגון א) הלומד בט"ב ובימי אבלות ב) או בליל שבת לאור הנר או לאור שנעשה באיסור ע"י ישראל ג) או שלומדין ומהרהרין ד"ת במקומות האסורין בהרהור ד) או באמצע התפילה וחזרת השץ וקדיש שכל זה אסור עפ"י דין וכה"ג, כל זה נקרא שחטפו החכמה לעצמן ולא מהקב"ה ולכך חכמה כזו לא תצלה וכעין שאמרו בגמ' שלא ברכו בתורה תחילה עכ"ל. דוקא עי"ז נכנסה הברכה והספיק הכל. ואולי מתוך שהתמיד כ"כ כל היום לא הוצרך להתמדה המדומה בזמן האסור, אנו שצריכים חיזוק רב בהתמדה של שאר שעות היום, מתפתים להתמיד דוקא כשלא צריך, ולא נותנים הדעת לסתירה שבכך, לא שמים אל לב שאין זה אלא מעשה שטן, שוכחים שזו תרמית שקרית של היצה"ר כשבלא"ה לא נרויח מאומה מחטיפה שלא במקומה. כמה עלוב כשפעמים שאותה התמדה בוערת נעלמת כליל מיד בסיום חזרת השץ, וכדאי בזיון וקצף, והאריכות בזה למותר. אדרבה נלמד מאורחותיו שגם כשצריכים למסור שיעור מיד אחרי התפילה, לא תכנס בכך הברכה, ולא נרויח מחטיפה שלא כדין. זאת ולא עוד, מי יודע אם רבינו לא גילה כאן בין השיטין טפח מהאלפיים המכוסים, הרי זו היתה תופעה בלתי מובנת איך אכן זכר את כל התורה כולה בכזו בקיאות מדהימה, כשהכל היה כמונה בקופסא בור סיד שאינו מאבד מאומה אף לא לעת זקנתו, עד יומו האחרון ממש היו שואלין אותו בכל מקום ויודע לתדהמת הת"ח הגדולים. כידוע, וכאשר כבר הרחבנו לעיל. אולי כאן רמז למי שאזנו קשובה, שכשעושים את רצונו ית' זוכים לברכת שמים, וכשחוטפין כשלא צריך לא נכנסת הברכה. בינה זאת היטב. הבה נתחזק בענין נכבד זה לזכותו הגדולה, ולנשמתו

יב] הקפיד ביותר שלא לצאת מגבול ארץ הקודש, שנים רבות טרח להגיע עד קצוי ארץ לשמש כסנדק וכדלעיל, אך תנאי אחד התנה שלא לצאת מגבול א"י, אף לא נכנס למקומות המסופקין, ואכמ"ל בסוגיא זו שכבר האריך בה בדרך אמונה הל' תרומות ע"ש.

תהילת חכמי השי"ס

נד) בגמ' (מגילה כט.) אבוה דשמואל ולוי הוו יתבי בכנישתא דשף ויתיב בנהרדעא, אתיה שכינה שמעו קול ריגשא קמו ונפקו רב ששת לא נפק אתו מלאכי השרת וקא מבעתו ליה ומצערי ליה, אמר לפניו רבש"ע עלוב ושאינו עלוב יכול ושאינו יכול מי נדחה מפני מי אמר להו שבקוהו, וברש"י דרב ששת סגי נהור הוה, וצ"ב מה רצה בזה. וביעבץ כ' לפרש דבהיותו סגי נהור לא יכול לילך משם לבדו. ויל"ד אמאי מבעתו ליה מלאכי השרת ואבוה

י] הקפיד שלא לשנות מאומה כאשר באמנה דאביו רבינו הגדול ז"ל שהקפיד על כך עד למאד, ובידוע שפ"א לא הכינו קוגל לשבת, והניח רבינו הקה"י חתיכת עוגה בצלחתו תחת הקוגל כדי שלא לשנות. וכע"ז הבאנו לעיל (או' מב) על רבינו ז"ל שלא ויתר על הלפתן בסעודת שב"ק גם בעת הגסיסה של אביו רבינו הקה"י זללה"ה, כדי שלא לשנות ולגרע מכבודה של שב"ק. וכאשר גבאי נודע באחת הבתי כנסיות החליף פמוטי נרות השעוה בפמוטי חשמל חדשים שאינם מלכלכים וסבר שזהו יותר כבוד ביהמ"ד, ולא הוציא שנתו שנפטר אח"כ לפתע, ומטו בשעתו שתלה רבינו הקה"י בכך שלא היה צריך לשנות!!

יא] זירז מאד להקדים ביותר זמן הנישואין הן הבנים והן הבנות, כך נהג עם כל יוצאי חלציו וכן היה מורה ובא לכל הסרים למשמעתו כאשר קיבל מרבו הגדול רבינו החזו"א.

אנו כדי שנזכה גם אנחנו לברכתו ית' שאין לה גבול, כאשר הראה בעליל, והיה זה שכרינו לטוב לנו בזה ובבא כ"ר.

ומתוך שהזכרנו ענין יר"ש טהורה, מקום אתי לחקוק אגב אורחיה שלא במקומו, ענין נכבד נוסף הצריך חיזוק. שכאשר הרעידו מן השמים את הלבבות של כולנו באסון הנורא במירון בלג בעומר אשתקד, בה נספו לפתע מ"ה נשמות טהורות רח"ל, נשאל רבינו ז"ל במה להתחזק, והשיב נטילת ידים כהלכה. ואולי יל"פ שרבינו ז"ל הבין שזו מדה כנגד מדה, שאם פגעו בנו מן השמים במקום הכי קדוש, הם הרי לא נפטרו בתאונה בדרך, אלא באתרא קדישא בחלקת מחוקק, הרי שיש לחזק ענין הקדושה, ואם חז"ל (ברכות נג:) למדו נט"י מהפסוק והתקדשתם וגו' אלו מים ראשונים ע"ש. ועי' יראים (סי' תלד) ורמב"ן (ויקרא יט, א) ואכ"מ. הוי אומר שעל כך באה הגזירה כדי לחזק את ענין הקדושה. כולנו תפילה שלא תקום צרה פעמיים, ע"י שנשמע את הקריאה ונתחזק כולנו ליטול הידים כדת וכדין, ולחזק בכך את מדת הקדושה, ומלבד הנח"ר שיהיה בכך לנעדרים ז"ל, נזכה עי"ז כולנו לאורך ימים, אך ששון ושמחה ישמע ונס יגון ואנחה.

וגדר מגני מקמי שכינה דאתיה לחוד, והבן.

מבואר בגמ' דגלו לבבל שכינה עמהם, ומקומה בבי כנישתא דהוצל ודשף ויתיב בנהרדעא, זמנין הכא וזמנין הכא. ומובא מהקדמת הס' צדקה ומשפט הקדמון דבי כנישתא דשף ויתיב הוא ביהכ"נ הראשון בתולדות עם ישראל ובו התפללו דניאל חנניה מישאל ועזריה. ובגמ' דאבוה דשמואל ולוי יצאו לקול ריגשת בואה של השכינה הקדושה, אבל רב ששת שהיה סגי נהור ולא היה יכול לצאת לבדו נותר שם, מלאכי השרת הבהילוהו שיצא, ר"ש אמר לפניו רבש"ע עלוב ושאינו עלוב כו' ואמר קוב"ה למלאכי השרת שיניחוהו. הנה אין לנו כל השגה במלאכים, אבל כמדומה שהדבר ברור שאילו יצוייר שאיזה אדם נכה ומוגבל היה נתקע במקום מבלי יכולת לצאת היה נשרף מיד מקדושת המלאכים ואפי' שלא באשמתו, שהרי ברור שזה בחינה של אין אני והוא יכולים לדור בכפיפה אחת, ולא שייך שילוד אשה ישרוד במחיצת השכינה הק' למרות שאינו אשם והוא מוגבל שאין לו רגליים לצאת משם. אבל הרי האש הגשמית שורפת בלי חשבון והתחשבות, כ"ש וק"ו ב"ב של ק"ו שא"א לשרוד במחיצת הקודש ואין טענת אונס, והדברים ברורים. ומבואר דרב ששת שהיה נחשב כמלאך לא נשרף מהאש של המלאכים, וכשדן לפניו רבש"ע

דשמואל ולוי דנפקו אמאי והא ודאי לא היו יושבים שם בטלים אלא עוסקים בתורה כו', וכ' לפרש דשמא באמת עסקו אז בדבר הרשות דשרו ליה כלעיל (שם כח:) דחכמים ותלמידיהם מותרין [לאכול ולשתות בהן] דאמר ריב"ל מאי בי רבנן ביתא דרבנן [וברש"י שביתם הוא לכל דבר]. וא"ת כי אתיא שכינה הו"ל לאעסוקי באורייתא, י"ל כיון דלא עסקי בה עד האידנא לא מגנא תורה כהאי גווני עכ"ל היעב"ץ. והדברים מופלאים ממש, שהרי כ' הר"ן והובא במ"ב (סי' עא סקי"ג) בהך דהחופר קבר למת פטור מק"ש דהעוסק במצוה פטור מן המצוה, כ' המ"ב דפטור אפי' בשעת נוחו מעט שגם אז נקרא עדיין עוסק במצוה שע"ז יתחזק כחו לחזור ולחפור. ולפי"ז יפלא למאד אמאי לא מגנא בהתעסקם בדבר הרשות, והרי אפי' את"ל דלא עסקו אלא בדבר הרשות אבל הרי בודאי לא היה זה אלא בגדר דבכה"ג פטור מק"ש דעדיין עוסק במצוה. ועוד שבידוע מה שיסד הט"ז עה"פ שוא לכם משכימי קום וגו' שהת"ח שישן קימעא כדי לאגור עי"ז כח להתחזק בעסק התוה"ק נוטל שכר ת"ת אף על השינה הלכך שוא לכם משכימי קום עש"ה. ופלא גדול א"כ מש"כ היעב"ץ שלא מגנא, ולא עוד אלא דאפי' אם יעסוק עתה לא אהני ליה כיון דלא עסקי בה עד האידנא, והוא חידוש נפלא. וצל"פ דגדר עוסק במצוה לחוד

וכו', שפיר קאמר קוב"ה למלאכים שיניחוהו והניחו לו.

שייך שישאר עמהם דבלא"ה אינו יכול להסתכל בהם, ודו"ק.

חזינן בגמ' מהו כח התורה של התלמידי חכמים המובהקים שאף הגוף נזדכך בכל מיני טהרה, ושייך שלא ישרף מהאש הגדולה, ואמנם כל זה ודאי לא שייך לדורות שלנו, שכבר אמרו שאם ראשונים כמלאכים אנו כבני אדם אם ראשונים כבנ"א אנו כחמורים ולא כחמורו של רפב"י. אבל מ"מ זכינו לאפס קצהו של איזו הצצה קטנה אל הקודש פנימה, ברום מעלת חכמי התורה, ויש לנו לשבר האוזן עפ"י עד היכן הדברים מגיעים, לשבת בעוה"ז במחיצה א' עם השכינה הק' ומלאכי השרת, ולא להשרף תיכף ומיד מהאש הגדולה, ולדרכינו למדנו שבודאי לא יעלה על הדעת שאדם גשמי ישרוד בגלל נכותו ומוגבלותו, אלא שלא היה כאן גשמיות כלל, וביותר ר"ש שהסומא קרוי מת, ולא היה מקום לגשמיות כלל וכלל, והבן.

הוי דמש"כ הר"מ דיכול כל אדם להיות כמשה, יתפרש מעתה דכמו שמרע"ה היה במחיצה אחת עם המלאכים ולא נשרף מקדושתם, כן יכול כל אדם להגיע לדרגה זו. וכדחזינן הכא דה"נ היה ר"ש במחיצה אחת עם המלאכים ולא נשרף מקדושתם, אלא שמשה עלה למרום ועשה עמם במחיצתם, וכאן אדרבה ירדה השכינה לבבל ובאה לבי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא, אבל לכאורה דא ודא אחת היא, שעשו יחדיו עם המלאכים במחיצה אחת ולא נשרפו מקדושתם. נורא למתבונן קדושת התורה עד היכן, שהגוף טהור בכל מיני טהרה, וכמו דמטו לפרש דשתי קריעות הן אחת על הגויל ואחת על הכתב (מו"ק כו.), וכדלעיל (או' ה') דהגוף עצמו נעשה גויל לס"ת וכמו שהאריך הבית הלוי ואכ"מ.

וכ"ה מבואר שעוד טרם טען לפניו רבש"ע עלוב וכו', המלאכים הבהילוהו לצאת ולא נשרף תיכף ומיד בלי מקום לפתחון פה כלל, חזינן דבמעלתו העצומה לא יכלו לו המלאכים ולא אירע לו מאומה רק שדחקוהו שיצא, עד שאמר להם קוב"ה שיניחוהו, הרי לנו כח התורה עד היכן!!! ואולי דוקא מצד היותו סגי נהור שלא יכול להסתכל, לפיכך היה

הן אמת שאין לנו השגה בקדושת חז"ל הקדושים, וכל זה לא שייך כלל לדורות שלנו יתמי דיתמי, וכידוע שחכמי השס שנזכרו בשמותם יכלו כל א' מהם להחיות מתים, ומי שלא היה בדרגה זו לא נזכר בשמו אלא בכינוי צורבא מרבנן וכדומ' בלי הזכרת שמו. כ"ש וכ"ש שאין לנו השגה בקדושת המלאכים. אבל אעפ"כ בהיותינו עוסקים באשכבתיה דרבי בהספידו של האדם השלם מיחידי הדורות, מקום

חימום דמי, והרמב"ן בתורת האדם (ענין הקריעה ד"ה תניא חכם) כ' דזו קריעה המוסיפה בכבודם של תלמידי החכמים ע"ש. ויל"פ כענין דהכא דהזכרת שמם ממחישה שוב את עומק החיסרון מהשמועות שלא נפתרו והספיקות שלא נפשטו, והעדרם חסר בכל רגע מחדש.

גמ' זו נזקרת לעינינו כשעומדים אנו לקראת השלושים, ואם בסתם מת גזירה שישתכח מן הלב (ברכות נח:), אבל על החי זה לא נאמר, ות"ח במיתתן קרויים חיים (שם יח.), רבינו הגדול עודנו חי בקרבנו ואי אפשר שישתכח מהלב, ואדרבה בכל יום מתעורר גודל החסרון ועומק הכאב מחדש, עד שכמעט יש חיוב קריעה מחדש בכל יום, אלא שכבר הזכרנו מקמאי דאינו חיוב אלא ענין כבוד התלמידי חכמים, ה"נ בזה. דלכהפ"ח מדין כבוד הת"ח היה עלינו ליקח הקרע להחזירו לאחור ולקרוע שוב על הגויל ועל הכתב שנעדר ונסתלק מאתנו ונוטל כבוד מבית חיינו. כל יום שעומדים בפני שאלות שאין להם פתרון אם בהלכה וסוגיות השס, ואם בהליכות ודרכי החיים, אם בתפילה על כל צרה שלא תבא, הרי ראינו איך שאך שלמו שבעת ימי אבלו וגזירה נוראה נגזירה רח"ל על העיר שאיבדה את צילה ומגינה, רבינו הגדול שדר בקרבה קרוב לתשעים שנה וזכות תורתו הגינה עליה, ועתה אהה חסרנו את כל אלה.

אתנו לשבר האוזן עפ"י גמרא זו עד היכן הדברים מגיעים, שקדושת התוה"ק אין לה גבול, ויכול כל אדם להיות כמשה רבינו לשהות יחדיו עם מלאכי השרת במחיצה אחת ולא להשרף מקדושתם, ולביאור היעבץ אפי' שלא בשעת עסק התורה, והדברים נוראים עד למאד למתבונן, מי יתן חלקנו עמהם לקיים בנו חכמי ישראל.

קריעה נוספת על חכמי ישראל

נה) בגמ' (ברכות מב:) כי נח נפשיה דרב כו' לא הוה בידיהו קם רב אדא בר אהבה אהדר קריעה לאחוריה וקרע קריעה אחרינא אמר נח נפשיה דרב וברכת מזונא לא גמרינן כו'. וברש"י שהחזיר החלוק לאחוריו להראות אבל עכשיו כיום המיתה על שהיו צריכים להוראה ואין יודעים להורות. מבואר שהשאלה שנקרתה לפנייהם גילתה להם שוב את החסרון הגדול שנחסרו בסילוקו של רב, וכאשר חזרו להרגיש את החלל הגדול מה שגרם להם לכאב וצער מי יכילנו, נתחייבו לקרוע שוב, בהיות שכאשר קרעו במיתתו אולי לא הרגישו עד כדי כך כמו שהרגישו בראותם איך נותרו מיותמים, נח נפשיה דרב וברכת מזונא לא גמרינן וקרעו בשנית כדין יום המיתה. ובגמ' (מו"ק כד.) ששמואל קרע על שמיעת פטירת רב שתים עשרה בגדים, ואמרו שם דשאני רבנן דכיון דכל שעתא מדכרי שמועתיהו כשעת

אבל בהיותו יחיד הדור זכה שנקרא כל הדור כולו על שמו. ומסתבר דהיינו על אותם יחידים שהשפעתם היתה ניכרת ועשתה רושם על כל הדור כולו, עד שממילא נקרא כל הדור על שמם. והנה לגבי משה ויהושע וחזקיהו המלך הוא ברור שנתעלו ביותר על כל בני דורם וכאילו לא היו בדורם אלא הם בלבד, אבל לגבי רבי יהושע בן לוי ורבי יהודה בר אילעי ואידך הוא לכאורה חידוש נפלא, שלמרות שהיו בודאי עוד חכמים רבים בזמנם, ואעפ"כ לא נמנו אלא המה כאילו המה יחידים ממש. וצל"פ כאמור שכל הדור הושפע מהם עד שנחשבו כאילו יחידים בדורם, ונקרא על שמם דורו של...

רבינו הגדול לא תפס שום משרה מימיו ולא הגיד שיעור לתלמידים מלבד השיעור בירושלמי בשנת האבל על אביו רבינו הקה"י ז"ל, אבל זכה שהשפעתו הברוכה הגיע לכל קצוי תבל, עסק התורה שעסק בד' אמותיו עשה רושם, ונכרכו אחריו בני התורה וכל הציבור כולו אשר בכל אתר ואתר, עד שהרגישו הכל שהם חוסים בצילו ונמצאים תחת השפעתו, אין לשער כמה תורה הרבה בישראל בהשפעתו הישירה והעקיפה, א"א לתאר כמה חדר בציבור המושג חובות המטבע לשון שהטביעה בינו לבין עצמו, עד כמה זה שינה את הראש של יחידים רבים, את כל המבט הנכון על חיי הרוח לעומת חיי הגשם, עד שיתכן למאד שבעוצם השפעתו הישירה

והן עתה בהתקרב תום ימי השלושים בערב הפסח, יש לחזור ולקרוע ולעשות אבל כיום המיתה, רבינו הגדול אשר במשך למעלה מיובל ומחצה שנים, שבעים ושבע שנים רצופות שסיים בערב הפסח את כל התורה כולה כל שנה מחדש, שנים כה רבות שאלפי הבכורים ורבבות לומדי התורה ושלומי אמוני ישראל שמחו עמו בשמחת התורה, ועתה אהה איך שודדנו איך נהפך לאבל מחולנו, איך נגיע לערב הפסח בלי שמחת התורה, ודאי יש לנו להוסיף ולקרוע שוב ביום גדול זה לכבודם של תלמידי חכמים שהעדרם מורגש בכל יום מחדש, ואם על רבנן אמרו דבכל שעתא מדכרי שמועתיהו כשעת חימום דמי, הרי שיום גדול זה שהיה בכל השנים יומיה דרבנו הגדול, שמכל הארץ נאספו ונתקבצו באשמורת הבוקר לשוב אתו משובש בשמחת התורה, הרי דיומא קא גרים להזכר בהעדרו הכואב וכשעת חימום דמי, ויש איפוא לקרוע שוב לכבודם של תלמידי חכמים.

דורו של רבינו

(נו) בגמ' מצינו בכמה מקומות מושג מטבע הלשון דורו של, על משה יהושע חזקיהו וכמה אמוראי (סנהדרין כ.). ויש להרגיש שאף שהיו בדורם עוד חכמים רבים, מ"מ משמע שאין הדור נקרא אלא על שם אחד המיוחד בדור שכל הדור נזקף ונקרא על שמו, דורו של, למרות שבודאי אינו יחיד בדורו,

והעקיפה על כל הציבור של בני התורה בכל העולם כולו, הרי שבצדק יקרא דורו של רבי חיים קניבסקי זל, הסתלקותו זהו לא רק חסרון תמורתו, אלא שינוי בכל הדור כולו, שהיה עד עתה דורו של רבי חיים. ועליו ייאמר אמרם ז"ל הצדיק אבד לדורו אבד.

בן חורין בזמן חירותינו

(נז) בחז"ל בפ' שנו חכמים (אבות ו, ב) אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה, אי"צ להרחיב עד כמה רבינו הגדול היה דוגמא מוחשית לכך, כאשר כל עתותיו ורגעיו היו מקשה אחת של עסק התורה בלי היסח הדעת כלל, כשיחד עם זה היתה שורה עליו שלות נפש, והראה בעליל שהוא הבן חורין, וכמו שאמרו כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול ד"א וכו' וכו' (אבות פ"ג מ"ה). החובות הגדולים שהעמיס על עצמו היו הרי קבלת עול בשיעור שאין לו אח ורע, וממילא לא יפלא שהוא היה הבן חורין האמיתי כשהוא פנוי מכל עול ושעבוד, ואין לו בעולמו אלא שעבודא דאורייתא וחובותיו הקבועים שס"ה ימים בשנה, והאריכות בזה למותר.

אבל יש להזכיר עוד, שאם כלפי כל השנה כולה הדברים אמורים, כנודע בשערים שנים רבות לכל מי שעשה מעט במחיצתו, וראה עין בעין את סדר יומו העמוס ואת החובות העצומים והנוראים הרובצים על כתפו,

עד כמה לא נתן לעצמו מנוחה יום ולילה חול ושבת והדברים עתיקים. אבל עם זאת יש להזכיר עוד שבהגיע זמן חירותנו שרבים סבורים שזהו העת לטייל מעט ולנוח אחרי העבודת פרך דער"פ, וע"י כך לאגור כח לזמן הקיץ הבעל"ט, אבל רבינו הגדול רוח אחרת עמו ורוח ה' דבר בו, הרי אדרבה העמל בתורה בזמן חירותנו היה לאין ערוך לעומת שאר ימות השנה, היינו שלא זו בלבד שלא היה אצלו יומי דמפגרי בהו רבנן, החובות היה שעבוד קבוע כל השנה כולה, גם לרבות פורים ויוה"כ וט"ב ואי"צ לומר ימי בין הזמנים, כולם שוים לטובה, סדר קבוע של ששה ימים בשנה בלא שינוי ובלי שום ויתור והתחשבות. גם בימים שהשיא צאצאיו ועתותי שמחה לא היו הנחות, ומידי יום ביזמו היה עליו לפרוע את חובותיו הקבועים, לא יאומן כי יסופר – למשמע אוזן דאבה נפשנו חבל על דאבדין.

אך כאמור נוסף לכל זה זמן חירותנו, שאז הראה בעליל מהו החירות, החובות של ימי הפסח היו ללא כל שינוי, ועוד היו כפולים ומכופלים באשר לפי הסדר שערך לעצמו שלימוד הירו' היה מקביל להבבלי, הרי שכל הירו' על זרעים נצמד למסכתא ברכות שנלמד בחג הפסח. וכל מי שידע על הסיום הגדול בער"פ, ובפגשו באסרו חג כבר מצאו במס' שבת כשהספיק בחג ללמוד מס' ברכות מהחל עד כלה עם מאות דפי הירו' על כל סדר זרעים

הכתב באיזה שמחה נגש להתחיל שוב מאימתי... גם בפעם ה... וגם בגיל שיבה. מעין שאחז"ל (ב"ר פצ"ז, ג) על הדגים שבים שעל כל טיפה וטיפה כמי שלא טעמו טעם מים מימיהם.

לאמיתו של דבר חשו במחיצתו את משל הדגים דבר יום ביומו, שהרי לא זו בלבד שרבינו לא הפסיד מעולם תפילה כותיקין, יחד עם מחבבי מצוות המשכימים ומתגברים כארי לעבודתו ית', אלא נוסף על כך שבהגיעו לשחרית כבר היה סדר לימוד מאחוריו, בשקדו שעות על תלמודו במילוי חובותיו כמטבע לשונו הנודעת. מי שראה את רבינו רכון על הגמ' ושוקד על תלמודו מבעוד ליל, ראה לפניו את הדג במים שעל כל טיפה וטיפה כו'. אולם המחזה היום-יומי הזה עם כל עוצמתו עדיין היה כאין וכאפס מול המחזה המרנין אחת לשנה בתחילת מאימתי מחדש, רבינו מתחיל מאימתי בחשק ובשמחה אין קץ כאילו פעם ראשונה!! תיאור קצר על כך אפשר להעתיק מנוסח רשות לחתן בראשית "אותה מחבבים כיום נתינתה בהדרה, מסלסלים בה כחדשה ולא כישנה שעברה, צמאים למוץ ולהתענג מזיו יקרה וכו'. וכשהיה רבינו מתחיל שוב מאימתי אחרי גיל תשעים ע"מ לסיים ליום ארבעה עשר הבעל"ט... הנני נזכר בסיום הש"ס העולמי לפני כארבעים שנה שהגיע לארה"ק אחד מזקני הזמן הגאון רבי יעקב קמינצקי ז"ל שנתכבד

ושאר כל חובותיו, באופן שהעול שרבץ עליו בפסח היה לאין ערוך לשאר עתותי וימות השנה. הוי אין לך בן חורין אלא העוסק בתורה (אבות פ"ו מ"ב). – הפלא הכפול ומכופל שיחד עם זה, לא היה השער נעול, והיה עליה לרגל של המון-רב שעלו ובאו להקביל פני הרב ברגל. וכדרכו בקודש קיבל את כולם בסבר פנים יפות ובסבלנות האופיינית לו, ולא הראה כלל וכלל שאין עתותיו בידו – בינה זאת.

יום ארבעה עשר בניסן

ובהיותי בזה קובע ברכה לעצמו, המחזה המלבב שחזר על עצמו מדי שנה, יום ערב-פסח הכל משיחין אודות שמחת התורה, שיחת היום בבתי שלומי אמוני ישראל, הסיום של כל התורה כולה של רבן של כל ישראל, יחד עם כל מצוות וטרדת היום לקראת ליל התקדש החג, לא יכלו שלא לשוח אודות המאורע המיוחד של שמחת התורה. כשבעקבות זה היו רבים וטובים ששאלו את עצמם היאך יכולים אף הם להתחבר לשקידה מופלאה זו, יש שחשבו מחשבות לקראת זמן הקיץ ויש מיד בחוה"מ, אבל רבינו ז"ל גיבור במלחמתה של תורה כידוע לא המתין אפי' יום אחד, אלא מיד חזר שוב והתחיל מבראשית ובחשק ובשמחה בל תתואר נגש מיד בעיצומו של יום שמחת לבו, יום ערב הפסח, ללמוד שמונה דפים ממס' ברכות עם הירו' המצורף לזה כדרכו בקודש וכו'. קשה לתאר ע"ג

ועל דרך זה י"ל אולי גם באשכבתיה דרבי, שיש בזה אולי כמו"כ ג' חלקים. הא' ארץ שנער הרה וילדה. רבינו שעריסתו היתה מוטלת בביהמ"ד, ההריון והלידה בצל אביו הגדול, בודאי אפ"ל שכל התשעה ירחי לידה לא שמעו אזניו אלא ד"ת, כשכל הסביבה היתה כולה קודש. כששרשי משפחת רם של בית הרב בקוסבה אבי מרנא החזו"א היו נטועים וספוגים בו, ואם הספדן הזכיר את ההריון והלידה אצל רבי זירא, אולי לפי שההשפעה היתה ניכרת עליו עד סוף ימיו, כמובן שאין לנו רשות הדיבור וא"א לעשות השוואות לתנאים ואמוראים, אבל כמדומה שכל א' הרגיש על רבינו הקדוש שהוא בחינה של קדוש מרחם כלשון חז"ל על מי שלא הכיר צורתה של מטבע (פסחים קד.), כמו"כ אפ"ל על רבינו הקדוש שהיה ניכר עליו המעלה של הראשית, באופן שכאשר מתאוננים על האי שופרא דבלי בארעא, אז הראשית קובע מקום לעצמו, וזה החלק הא' כלפי ההריון והלידה על דרך של ארץ שנער הרה וילדה.

החלק הב' ארץ צבי גידלה שעשועיה, זהו בודאי ראוי להאמר על רבינו, שזכה לחונן את עפר ארץ הקדש עוד בטרם הגיעו לגיל חינוך בהיותו בן ד' שנים, הרי שאם אמרו שאין חכמה כחכמת א"י (ב"ר פט"ז, ז), אז בודאי שרבינו שישב בה שמונים ושמונה שנים ולא מש הימנה, לא יצא מגבולות ארץ

לפתוח מאימתי, ובמקהלות עם לפני רבבות קודש החל בשמחה עצומה את המחזור החדש של הדף היומי, ופתח בניגון ערב מאימתי, כשהוא מקבל על עצמו ברבים בפה מלא ללמוד כל יום הדף היומי, ומאחל לעצמו עד גמירא – והי' בשעתו כבן תשעים – קשה לתאר את הרושם האדיר שזה עשה בשעתו על הציבור... כך רבינו אף אשתקד בגיל תשעים ושלוש מתחיל מחדש. עם אותו חשק ושמחה כבראשונה – אשרי עין ראתה זאת!! אשריכם תלמידי חכמים שד"ת חביבין עליכם ביותר (מנחות יח.).

ארץ צבי גידלה שעשועיה

נח בגמ' (מו"ק כה:) כי נח נפשיה דרבי זירא פתח עליה ההוא ספדנא ארץ שנער הרה וילדה ארץ צבי גידלה שעשועיה אוי נא לה אמרה רקת כי אבדה כלי חמדתה, וע"ש למהרש"א (ח"א מגילה ו.) שפי' ענין ג' חלקי הספד, על הנפטר ונקבר בחוץ לארץ, ועל מי שעכ"פ נקבר בארה"ק, והג' על מי שזכה אף למות בה ע"ש. ובעין יעקב השלם הביאו מהס' בכור שור עפ"י הגמ' (כתובות עה.) שאחד מבני א"י שקול כמו שנים של בבל, וא' שעולה מבבל לא"י שקול כמו שנים מא"י, וכיון שר"ז עלה מבבל לא"י ושקול כשנים של א"י, א"כ אין מי שישווה לו, וע"ע כע"ז בעיון יעקב, ועעו"ש בכמה דרכים ואכ"מ.

בכחינת והיו עיניך וגו', והן עתה שבת משוש לבנו, לפתע אבדנו כל זאת – אוי נא לה אמרה בני-ברק כי אבדה כלי חמדתה. ולפירוש הקהלת יצחק שאמרו כן על רבי זירא שלא התגורר ברקת אלא זמן קצר, ואעפ"כ יציאתו עשתה רושם. א"כ כ"ש וק"ו רבינו הגדול שכאמור אורו זרח כל ימיו בבני ברק, הרי שבודאי יש לה להתאונן בפני עצמה על שאבדה כלי חמדתה. ויציאתו בודאי עשתה רושם רב רח"ל.

עו"ל לפי ההפלאה שהוזרח השמש יכול להיות במקום אחר בעולם, ולפיכך העיר שבה שכן אבדה אבידה שאולי לא תחזור, וכע"ז הבאנו ג"כ לעיל (באו' ז). וברור לפי"ז שיש לה לבני ברק להתאונן ולהצטער על אבידתה הקשה אבידה שאינה חוזרת – אוי נא לה אמרה בני ברק כי אבדה כלי חמדתה. ואנשי בני ברק בודאי צריכים להרגיש בחינת אבל יחיד, שמלבד האבל של כל העולם ושל ארץ הקודש, עוד יש אבל יחיד של העיר שאבדה כלי חמדתה, וכל אחד ואחד מבני העיר יכולים לומר מן הסתם, לן יאה למיכני לן יאה למספד.

ברם, אולי אפ"ל שנחמה פורתא יש לה להעיר האבילה, שזכתה שעכ"פ קבור בה, ומה בחייו עמד והתפלל אף שם עומד ומתפלל, ויש להם לקוות שזכותו תמשיך להגן על העיר עד שנוכה לתחה"מ שיהיה בקרוב ממש.

הקודש כל ימיו, שקוד בתורה כל ימיו, עלה ונתעלה עד שהיה זקן הדור, הרי ממש נתקיים בו ארץ צבי גידלה שעשועיה, היינו שיש הפסד אחד למשפחתו היכן שהרו וילדו את הגברא רבה, והפסד נוסף לארץ הקודש שזכתה לגדלו, והחלק הג' אוי נא לה אמרה רקת כי אבדה כלי חמדתה. הרי דאף דאין הפרש בקדושת א"י בין עיר זו או אחרת, מ"מ העיר שהתגורר בה קובעת אבלות בפני עצמה, שזכתה לכלי חמדה כאשר שכן בה, ובפטירתו אבדה כלי חמדתה. רבינו הגדול שהיה כל ימיו בבני-ברק מלבד שנות בחרותו בישיבה בפתח תקוה, יותר משמונים וחמש שנה שכמעט לא לן חוץ לביתו, והיה א"כ כל עליתו וכל שקידתו בקרבה, היא א"כ בודאי קובעת הספד בפני עצמה על ההפסד והחסרון שנחסרה, שהרי יציאת צדיק עושה רושם, פנה הודה פנה זיוה ופנה הדרה ערש"י (ר"פ ויצא), אוי נא לה אמרה בני ברק כי אבדה כלי חמדתה.

עיר התורה בני ברק, וביתו נאווה קודש ברח' רשב"ם, שהיה כידוע תל תלפיות יותר מיובל שנים, כהמשך לשנים שעלו ובאו אצל אביו רבינו הגדול זלה"ה שהתגורר אף הוא בעשרות שנותיו האחרונות ברח' רשב"ם, שנים רבות שעלו ונתקבצו מכל העולם ללמוד הימנו, או להוועץ ולהתברך מפיו, או עכ"פ לחזות בקודש

תורה תורה חגרי שק

נט) עוד רגע אשיחה וירווה לי, באשר למרות האריכות עדיין לא נגענו באפס קצהו של המכלול המופלא והבלתי מצוי שהיה בו ברבינו ז"ל כרכא דכולא ביה, אוי לנו שנטל כל החמודות והלך לו, אילו כל גוילי רקיע וכל ימים דיו וכו' עדיין לא נוכל למצות כל מדותיו התרומיות. אך ברור שהבריה התיכון היה עסק התורה שהשתעשע בה בכל עתותיו ונתקיים בו באהבתה תשגה תמיד. ומקום אתי להעתיק חז"ל נפלא המכונה מרגניתא דבי רב המובא בס' בית-המדרש ח"ב ובס' ראשית חכמה (יראה פי"ב או' לז) והביאה בס' משנת רבי אהרן (ח"א ע' נג), וז"ל: תורת ה' תמימה עומדת לפני האדם בשעה שהוא עוסק במשנתו ואומרת ה' עמך גבור החיל הנה באתי ללמדך על כן יצאתי לקראתך לשחר פניך ואמצאך אשריך אם תזכרני אשריך אם בלבך תצפנני אשריך אם תקיימני אשריך אם תשמעני ובכל יום בי יהא זממיך כי בי ירבו ימיך עכ"ל ז"ל.

נפלא ממש כביכול התוה"ק שהוא מציאות קיימת כדלעיל, היא כביכול משוחחת עם העוסק בה ומעודדת את רוחו. מסתבר שצריך להתנהל באופן האמור שלא להסיח דעת ממנה כדי לזכות לשמוע את דבריה, אבל האדם השלם הזוכה, שומע אותה בכל יום ומקבל ממנה כח ועוז לעסוק בה תדיר בלי היסח הדעת.

בחז"ל ידוע שעם ישראל שהקדימו נעשה לנשמע נקראו גיבורי כח, כמו"כ בעומדינו בשנה השביעית יודעים שעם שבשדות המשביתים שדותיהם שנה תמימה הם גיבורי כח, אבל בחז"ל כאן מבואר שכל בן תורה אשר עוסק בתורה תדיר הוא גיבור חיל הנלחם ביצרו ומתגבר עליו בתעצומות, וזוכה שעליו נאמר קוב"ה ואורייתא וישראל חד הוא.

היה מהראוי להרחיב בזה טובא, אך כבר א"א להאריך עוד, אבל מי יודע איזה בכי תמרורים בכתה תוה"ק על בנה יחידה שהיה גיבור חיל והיתה באה ללמדו ולשחר פניו, באשר קיים בנפשו מאמרה אשריך אם תזכרני אם בלבך תצפנני אם תקיימני אם תשמעני, בה היה זממו ומחשבתו בכל יום, היא מעידה שהיה בכך מיחידי הדורות, התורה היא מציאות קיימת אשר עליה כתב רש"י (סנה' צט: ד"ה כי אכף) את דבריו הנמרצים, וז"ל בתו"ד שמחזרת עליו [התורה] ומבקשת מאת קונה למסור לו טעמי תורה וסדריה וכל כך למה מפני שאכף שכפף פיהו על דברי תורה עכ"ל. האדם השלם שזכה להפגש עם אליהו הנביא פנים אל פנים כמה פעמים בכל יום בכריתות הרבות שנשתתף, ואולי גם בלא זה, האדם השלם שכביכול התוה"ק באה אליו לחזקו ולעודדו, היא ממאנת להנחם על בנה יחידה שעלה להתענג על ה' בישיבה של מעלה, ועל דא ודאי אמר המקונן תורה תורה חגרי שק והתפלשי

לקראתו לחלוק לו את כבודו האחרון, אלא שאנו קטני הערך לא היה לנו עינים לראות ואזניים לשמוע, אבל בלי ספק י"ל שכבוד גדול עשו לו במותו, ומלבד השמונים או מאה ריבוא בני אדם שהלכו אחר מטתו, עוד צעדו בסך השישים מסכתות והריבי ריבי רבבות מלאכים קדושים וטהורים שנבראו מעסק התורה דיליה ויצאו לקבל פניו, תורה תורה חגרי שק אבל יחיד עשי לך, התוה"ק שכל כך אהבה שעסק בה בכזו מתיקות שאין בידנו כח לתאר ולצייר, התוה"ק בוכה בכי תמרורים על יחיד הדור ופלאו שכל כך הרבה כבודה ועתה לוחך עפר – חבל על דאבדין ולא משתכחין.

זאת ולא עוד, שהאבל שלנו מוגבל בכח האנושי הדל, וגם שסוף סוף מקוים אנו שבזכות הבטחת כי לא תשכח נזכה שיקויים בנו וזרח השמש ובא השמש, ואעפ"י שאין זה פוטר אותנו מלהתאבל מכמה טעמי וכדלעיל (או' ז') שהבאנו שמונה טעמים מדוע חכם שמת אין לו תמורה למרות הבטחת זרח השמש ובא ע"ש בהרחבה. אך כנראה שבתשות כוחנו עדיין מעדיפים אנו להאחז בהבטחת כי לא תשכח וליתן בכך מרגוע לנפשינו, וע"י כך האבילות שלנו במידה קלושה כי כשל כח הסבל. אבל כשמדברים על האבילות של השישים מסכתות, שהם לא מוגבלים בכח אנושי צנום וכחוש, גם אינם נתלים בסברות קלושות, הם

באפרים אבל יחיד עשי לך ומספד תמרורים על תופשי משוטיך ופורשי מכמורים מלחיק וחובליך במים אדירים עורכי מערכך מישרי הדורים מפענחי צפוניך ומגלי מסתורים מי יקצה בגבעות ומי יסתת בהרים ומי יפרק היות ומי יתרץ שברים מי יפליא נזירות ומי יערוך נדרים מי ישדד מעמקיך וחתו אכרים ומי ילחום מלחמך וישוב לשערים כלי מלחמה אבדו ונפלו גבורים – אשריהם משכילים כרקיע זוהרים במנוחת שלום נחו ישרים אוי ואבוי שוד ושבר לנותרים למדיבת נפש וחבלים וצירים וכו' וכו' – (קינה כב לת"ב).

ואכחיד את שלושת הרועים בירח אחד

(ס) בא סימן ס' – שישים, שישים גיבורים סביב לה (שהש"ר ג, ז) – שישים מסכתות השס, אילו היו לנו עינים לראות, היינו רואים איך שכל השישים גיבורים סביב למתו, הם ליווהו לבית עולמו, הם ערכו לו אבל יחיד על פה המתגבר בתורה שלמד ושיננם בכזו מתיקות, שוב ושוב כל שנה לפי סדר קבוע, הם בכו על כבוד התורה שנחסר, הם הרי יודעים כמה רבינו הגדול רומם את כבודם בכך שכל השישים מסכתות היו אצלו כולם שוים לטובה. לא היו אצלו הבדלים, את כולם למד ושינן ואפי' המסכתות קטנות והירו' וכו' וכו'. כל התנאים ואמוראים אשר עסק בתורתם יצאו מן הסתם

ז"ל מחד ומאידך את רבו הגדול, שבכל תנועותיו והליכותיו הזכיר את שני המאורות הגדולים. ומי שראה אותו כאילו ראה אותם יחד עמו, שהיו דמות דיוקניהם כמו חקוקים על לוח לבו, ובחיי חיותו היו גם המה כמו חיים יחדיו עמו בקרבנו.

ועתה אהה עם סילוקו הרי התחושה שכאילו נסתלקו המאורות הגדולים אף המה יחד עמו, ונתקיים בנו הקללה הנוראה של ואכחיד את שלושת הרועים בירח אחד (זכריה יא, ח), שיחד עמו כמו נעלמו ונסתלקו מאתנו אף המה, ונשארו יתמי דיתמי – הוי מי ינחמנו. (יצויין שפטירת החזו"א והקה"י היה בליל שב"ק והלוייתם ביום א', רבינו נסתלק אמנם עוד קודם השבת, אבל פטירתו הפתאומית הזכירה את פטירתו הפתאומית של מרנא החזו"א, והדמיון של הזמן של שלושתם מתחבר במדת מה עם הבחינה הנ"ל של ואכחיד את שלושת הרועים בירח אחד). בחז"ל מה זרעו בחיים אף הוא בחיים, עברו כמעט ארבעים שנה מפטירת רבינו הקה"י, וכמעט שבעים שנה מפטירת רבינו החזו"א, אבל רבינו ז"ל כאילו חיבר בין הדורות, וכל עוד שזכינו שהיה חי בקרבנו, כשמן השמים ריחמו על דור עני והאריכו את ימיו שחי עשרים שנה יותר מדודו ורבו החזו"א. עכ"פ בחיותו היו כמו אביו ורבו

הרי יודעים כמה דורות לא היתה מציאות כזו, וכמה זמן יקח עד שיזכו לכך שוב – אם בכלל, נמצא דהאבילות שלהם הרבה יותר עמוקה מכמה טעמים ואולי לפיכך מקוננים תורה תורה חגרי שק שבאמת היא זו שיכולה לקונן שאינה תלויה בכח גוף חלש, וגם שידעת היטב עומק הכאב ולא מוצאת מנוח לנפשה בסברות קלושות – בינה זאת.

לסיום יש להזכיר שבפטירת ר"י בריסק הגרי"ד ז"ל בנו הגדול של מרן רי"ז הלוי ז"ל אמר לפני מטתו בנו בכורו רה"י הגרא"י שליט"א שבחיי חיותו של אביו רה"י ז"ל היה על כל צעד ושעל מזכיר את אביו מרן הרי"ז איך היה נוהג בזה ומה היה עושה כעת, באופן שכל חייו היה זקנים כמו חי בקרבם, ובפטירתו כאילו איבדו את אביהם וזקנים גם יחד, היינו בבחינת וילכו שניהם יחדיו (בראשית כה, ו). כך אמר בפטירתו לפני ארבעים ואחד שנים. ובדומה לזה נאמר אולי אף אנו שבפטירת רבינו הקה"י ז"ל אמר לפני מטתו רה"י הגרא"מ ז"ל שהניח בן כמותו, ואפשר לומר שכל ימיו היה דמות דיוקנו של אביו ז"ל נראה לפניו, ומאידך הרי נהג בכל אורחותיו והליכותיו עפ"י הוראות דודו ורבו הגדול מרנא החזו"א ז"ל, באופן שאפשר לומר שכאשר ראו את רבינו ז"ל ראו יחד עמו את אביו רבינו הקה"י

יספרו, זקנים יספרו לדורותיהם את אשר
עינם ראו, מי ראה כזאת ומי שמע
כאלה. למשמע אוזן דאבה נפשינו.

תם ולא נשלם שבח לקל בורא עולם
בידידות ובברכה והערכה ידידו מאז
אליהו כהן

הגדולים כאילו חיים עמנו, שבעצם
ראיתו היו נזכרים גם בהם, אבל עתה
אהה אהה שנסתלקו שלושתם בירח
אחד, ואנה אנו באים, מי יתן לנו
תמורתו ומי יתן לנו חליפתו.

תם ולא נשלם יכלה הגליון ולא יכלה
היגון, תהילות רבינו הגדול עוד

הגאון רבי אורי טיגר שליט"א מח"ס נור החיים ועו"ס

בדעתי שמסתמא האדם הגדול הזה ששמעתי עליו גדולות ונצורות לא יתפנה להשיב לאחד כמוני תשובה, אבל רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום ומרן זצ"ל השיב לי מכתב מפורט, וכתב בראשו "נהניתי מאד מהערותיו לפיכך המשך לשלוח לי הערותיך". כמובן שמחתי עד מאד ואחרי מספר ימים שלחתי אליו מכתב שני וקיבלתי פחות או יותר את אותו משפט עידוד, והמשכתי לשלוח מכתב שלישי ורביעי, ואחרי ארבעה מכתבים סיקרן אותי מאד לראות בעיני עם מי אני מתכתב, שהרי מעולם לא ראיתי אותו, ולפיכך ערב אחד נסעתי לבני ברק לבית מרן זצ"ל, וזכורני שאחרי מעריב השתרך תור ארוך של אנשים בתוך הבית ונאלצתי להמתין חצי שעה בתור, וכשניגשתי למרן זצ"ל בפעם הראשונה בחיי שאל אותי "מי אתה", והשבתי לו "טיגר", ואז שאלני "איזה טיגר, מהמכתבים"? השבתי לו "כן", ומיד אמר לי "שב", ומאז ברוך ה' התחלנו לשבת יחדיו, פעמים בארוכה ופעמים בקצרה.

בתחילת הדרך הייתי מגיע עם תיקונים ספורים, אח"כ הגעתי עם מספר רב יותר של תיקונים, עד שזה

איך שייך לגשת ולהספיד ס"ת, ובפרט ס"ת מהודר כמו שמוציאים בפרשת זכור? הלא מרן זצ"ל היה ס"ת חי מהודר בתכלית ההידור האפשרי!

הנה זיכני הקב"ה להיות המגיה של ספרי מרן זצ"ל משך שנים רבות, ולשהות במחיצתו לצורך עבודה מקיפה זו שעות רבות. אבל עצם הקשר ההדוק עם מרן זצ"ל אינו מובן מאליו כלל וכלל, וכל כולו מדרש פליאה עמוק עמוק מי ישורנו, שהרי בימי בחרותי אמנם ידעתי תמיד את המושג בעולם הישיבות "ר' חיים קניבסקי", שהוא יהודי גאון עצום וצדיק גדול המתגורר בבני ברק, ושמעתי אודותיו סיפורים ועובדות רבות, אבל באותה תקופה לא נפגשתי עמו פנים בפנים, וכן לא ראיתי במציאות אפי' פעם אחת.

רק לאחר חתונתי, כשנכנסתי ללמוד בכולל לפני עשרים ואחת שנה, שהיתה ג"כ שנת שמיטה, למדנו הלכות שביעית, ואחד מן הספרים שלמדנו כסדר היה "דרך אמונה", ותוך כדי לימודי נתעוררו לי כמה וכמה הערות על הספר, והחלטתי לשלוח מכתב למרן זצ"ל ולשטוח בפניו את הערותי. ערכת את הדברים על הכתב ושלחתי את מכתבי הראשון למרן זצ"ל, ושיערתי

ומתן של הלכה היו בעיני תענוג עילאי מעין עוה"ב, ומתיקות הלימוד עם גדול הדור אינם משים מליכי עד עצם היום הזה.

והבה נחשוב כמה פלאי היה הקשר הזה, שהרי בודאי לא הייתי היחיד ששיגר למרן זצ"ל הערות על ספריו, אלא מכל העולם כולו שיגרו אליו הערות ותיקונים למאות ואלפים משך שנים רבות, ומדוע דוקא אני הקטן והדל זכיתי לקרבה יתירה ממנו עד שהביאני המלך חדריו ודבקה נפשי בנפשו? הנסותרות לה' אלקינו. בזכותי בודאי זה לא שייך, ולפיכך אני יכול רק לשער שזכות אמי הצדיקה ששפכה דמעות עבורי כמים כל ימי הן הן שעמדו לי לזכות להדבק בקדש הקדשים של הדור כולו.

מרן זצ"ל היה דבר מופלא יחיד בדורו כפי שכבר העידו עליו גדולי ישראל, כידוע שר' יחזקאל אברמסקי ראה את אחד מספרי מרן זצ"ל ואמר שקשה להאמין שיש מישהו בדור הזה שמסוגל לכתוב ספר כזה, והבריסקער רב התבטא באותה הצורה על ספר "קרית מלך" שנדפס במהדורה ראשונה בסוף ה"משנה תורה" הוצאת פרדס (משום שלא היה למרן זצ"ל את הממון הנצרך עבור הוצאות הדפוס להדפיסו כספר בפני עצמו).

הפך להיות דבר רשמי, שמרן זצ"ל קודם שהיה מוציא מהדורה חדשה של אחד מספריו היה אומר לי "אזלו לי כל העותקים מספר זה ואני מעוניין כעת להוציאו במהדורה חדשה מתוקנת, לפיכך עבור עכשיו על ספר זה מתחילתו ועד סופו בהגהה מדוקדקת היטב, ואז נדפסו במהדורה חדשה ומתוקנת".

והנה בשנים הראשונות כשהייתי מציג לפני מרן זצ"ל את התיקונים שמצאתי, מרן זצ"ל לא סמך עלי, והיה פותח כל מראה מקום הן בגמרא הן במדרש או בכל אחד מספרי הראשונים כדי לוודא שאכן אני צודק בהגהתי, אבל עם השנים וההיכרות שהעמיקה התחיל מרן זצ"ל לסמוך עלי יותר, ואני הבנתי את גודל האחריות שמוטלת עלי והשתדלתי לעשות את מלאכתי נאמנה עד מקום שידי יד כהה מגעת.

תוך כדי לימודי בספרי מרן זצ"ל נתעוררתי להרבה הערות במו"מ של הלכה כדרכה של תורה, וכשהייתי מגיש למרן זצ"ל ספר מוגה מכל השיבושים שנפלו בו הייתי מצרף עמו תיקיה של הערות, והייתי מציגם לפניו אחת לאחת ודן לפניו בקרקע כיאה לתלמיד בפני רבו המובהק, ומרן זצ"ל היה משיב על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, פעמים שהסכים לדברים ופעמים שדחה אותם, אבל אותן שעות ארוכות שזכיתי לעסוק עמו בצוותא חדא במשא

מכתבים אלו שענה מרן זצ"ל גזלו זמן זמנים טובא מזמנו היקר לו מפז, ועיכבוהו מכתבת ספריו שלו שעבורם הקריב חלבו ודמו כל ימיו, ומ"מ טרח מרן זצ"ל להשיב שואליו דבר ונימק זאת בג' טעמים: א. ישנה חובה ללמד תורה לתלמידים מדין "ושננתם לבניך - אלו התלמידים", והיות והוא לא נשא במשרה רשמית שהרי לא היה ראש ישיבה או ראש כולל לא היה בידו להעמיד תלמידים, וממילא הרבצת התורה שלו לתלמידים היא בעזרת המכתבים. ב. משום שהוא רצה לעודד את השולח, והוא ידע שתשובתו תעודדו. ג. משום "רחמנות" שחס על השולחים המצפים למוצא פיו, והיה חוזר ואומר פעמים רבות "רחמנות, אנשים רוצים תשובה".

פעם ביקשתי ממרן זצ"ל שיכתוב עבורי מכתב, מרן זצ"ל מיד הסכים אבל אמר לי שכיון שזמנו דחוק אני אכתוב את המכתב והוא יוסיף חתימת יד קדשו, ואכן כך עשיתי והגשתי לפני מרן זצ"ל את הנוסח שכתבתי, מרן זצ"ל עיין בדברים ומצאו חן בעיניו וניגש לחתום, אלא שברגע האחרון הוא שם לב שהתאריך לא נכון כי אני כתבתי את המכתב בשעות היום, ועד שהגשתי אותו למרן זצ"ל כבר היה אחרי השקיעה, ואמר לי מרן זצ"ל שאינו יכול לחתום על דבר כזה כי

מה שאני יכול להעיד הוא ממה שעניי ראו ולא זר, שהן אני הקטן והן רבים רבים נוספים שאלו לאורך השנים את מרן זצ"ל שאלות בכל התורה כולה, מזרעים ועד עוקצין, בבלי וירושלמי ספרא וספרי מכילתא ותו"כ וארבע חלקי השו"ע, ומרן זצ"ל ענה כהרף עין בציון המקור המדוייק "זה תוספתא בזבים, זה ירושלמי ביבמות". ההיקף הנורא ושליטתו העצומה בכל חלקי התורה היו לא פחות ממדהימים! ציווי חז"ל "שיהיו ד"ת מחודדין בפין שאם יאמר לך אדם אל תגמגם אלא אמור לו מיד" - נתקיימו אצלו בהידור מופלג! היו רואים אצלו בחוש שתלמודו מחוור לפניו, וכל ים התלמוד והפוסקים פרוש לנגד עיניו בכל רגע ורגע, וכל זה לא נבע מכח כשרונו וזכרונו החזק אלא מכח התמדתו ושקידתו העצומה בתורה שכל ימיו בעמוד והחזר קאי, וכל יום היו בעיניו כחדשים!

מרן זצ"ל היה המשיב הכי גדול שבדור משום שהשיב תשובות לאלפים ורבבות, ומרן הגראי"ל שטינמן זצ"ל כשהיו מגישים לפניו כפעם בפעם מן הספרים החדשים שיצאו לאור עולם, היה משתומם ואומר "כמעט בכל ספר שאני מקבל, הן בהלכה והן באגדה, נדפסות גם תשובות מר' חיים בתחילת הספר או בסופו, הלא הוא המשיב הגדול ביותר שבדורנו!"

משום שהיה צריך לאצור במוחו הטהור דבר מה שאינו תורה למשך כמה ימים והדבר טרד את מנוחתו, אבל לאחר שעשה שליחותו וטרח להודיע לי על כך יכל להתפנות שוב למלא מוחו הטהור אך ורק תורה...

פעם מרן זצ"ל החל לדבר איתי על הגניבה שאירעה בביתו לפני בערך שלושים שנה. כידוע אנשים היו מפקידים בידו פקדונות של סכומי כסף גדולים, שהרי מי לנו אדם נאמן יותר ממרן זצ"ל, וכשחזר מרן זצ"ל בוקר אחד אחרי תפילת שחרית לביתו גילה שמישהו פרץ לביתו ולקח את כל כסף הפקדונות שהיה מונח שם. מרן זצ"ל היטב חרה לו על הדבר, וסיפר שגם אצל מרן החזו"א זצ"ל הוה עובדא שנכנס גנב לביתו וגנב משם שעון, ומרן החזו"א התאונן כיצד יתכן שהוא מפקיר את ביתו בפני הציבור וגומלים אותו רעה תחת טובה, ואמר שאותו הגנב לא ינקה רע, ואכן כך היה שמצאו אדם מוטל מת והשעון על ידו. וסיפר לי מרן זצ"ל שהוא הודיע מראש לכל בעלי הפקדונות שהוא מוכן לקבל את ההפקדות אבל בתנאי שהוא שומר חנם בלבד, ואין עליו אחריות במקרה של אונס, ולפיכך ע"פ דין כשאירעה הגניבה הוא לא היה חייב מאומה לאף אחד מבעלי הפקדונות. ומ"מ אחד מבעלי

התאריך לא נכון, וטענתי בפניו למאי נפקא מינה אם כתוב בתאריך יום שני או יום שלישי, הלא זה כלל לא נוגע לעצם הענין עצמו שבמכתב, והשיבני מרן זצ"ל שדבר שהוא לא מדויק בתכלית ואינו אמת לאמיתה אינו יכול לחתום עליו, ולפיכך תיקנתי את התאריך ורק אח"כ מרן זצ"ל הוסיף חתימת יד קדשו.

כידוע מרן זצ"ל היה מתפלל מידי יום לשכוח את כל עניני העוה"ז שדיברו עמו, כי רצה שמוחו יכיל ד"ת בלבד - מוח של תורה! ואכן תפילתו עשתה פירות, וזמן קצר אחרי שדיברו עמו בנושא מסויים מעניני עוה"ז היה שיין לשוב ולדבר עמו באותו ענין, והיה הדבר אצלו כאילו פעם ראשונה שומע מהענין, אבל ד"ת היו חקוקים במוחו הטהור באופן שלא ניתן לשער כי זו היתה חיותו ושירת חייו! פעם ביקשתי ממרן זצ"ל שידבר עבורי עם מישהו עבור ענין של חסד, ומרן זצ"ל הסכים בשמחה לדבר עמו עבורי. אחרי כשלושה ימים הגעתי שוב, ומרן זצ"ל בדיוק יצא מתפילת מנחה ב"לדרמן", וכשראה אותי מרחוק סימן לי להתקרב, מיד ניגשתי אליו ומרן זצ"ל אמר לי "עשיתי שליחותי". באותו הרגע נשמעה אנחת רווחה מפיו, והרגשתי בצורה ברורה שאבן כבדה נגולה מעל ליבו,

הפקדונות היה בצער רב על שאבד כספו הרב שהפקיד בענין רע שכזה, ואמר מרן זצ"ל שראה בצערו של אותו אחד וגמר בלבו שלמרות שהוא פטור ע"פ דין מ"מ כשיפול לידו סכום כסף גדול יתננו לאותו אחד, וכך הוה. ויש לזכור שבאותם הימים הפרוטה לא היתה מצויה בשפע בכיסו של מרן זצ"ל, ובכל אופן משום שנכמרו רחמיו על אותו אדם הוציא סכום כסף גדול מאד שהיה יכול להיעזר בו בעצמו ונתן לו. מי יתן לנו תמורתו!

פעם שאלתי את מרן זצ"ל איך הנכון לכתוב את שם משפחתו - "קנייבסקי" או "קנייבסקי", והשיבני שהנכון הוא "קנייבסקי", ושאלתי שוב א"כ מדוע בכל מקום כותבים תמיד "קנייבסקי", ואמר לי מרן זצ"ל שכשאביו נפטר עיתונאי אחד פרסם מודעת אבל גדולה בעיתון וכתב את שם משפחתו "קנייבסקי", ומאז כולם טועים אחריו...

במספר הזדמנויות נשאלתי האם זכיתי לקשר כה עמוק גם עם גדולי ישראל נוספים, ותמיד השבתי בשלילה ונימקתי שמעולם לא הרגשתי בחסרון כלשהו אצל מרן זצ"ל שהייתי צריך לחפש להשלימו במקום אחר, שהנה ישנם ת"ח גדולים מאד, זה מצטיין בחריפות שכלו וזה בפקחותו, זה

רבים שואלים כל הזמן מאז היום הנורא שבו נסתלק מרן זצ"ל רבן של ישראל לבית עולמו, "איך זכה מרן זצ"ל להיות רבן של ישראל שמקובל על כלל העדות והחוגים?" לענ"ד הדבר מבואר להדיא במשנה "כל

מזעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו על
מי נטשת מעט הצאן, מי יורה דעה ומי
יבין שמועה, הרבה מעות יש לי ואין לי
שולחני להרצותן, סעו המה למנוחות
עזבו אותנו לאנחות, עדי יאמר הקב"ה
לצרותינו די ונזכה לחזות שוב בזיו פניו
המאירות כספירים בתחיית המתים
בב"א.

בהיקפו וזה במדותיו הנעלות, אבל אצל
מרן זצ"ל ראינו את כולם גם יחד
משולבים כמקשה אחת שהרי היה
"אדם השלם" וכליל השלימות, ולפיכך
לא היתה בי שום תשוקה ללכת לרעות
בשדות זרים, ומרכזי נסובו אך ורק
סביב מרן זצ"ל. ולפיכך השבר הנורא
בהסתלקותו מעמי קשה שבעתיים, ואני

הגאון רבי משה שמעון עקיבא כהן שליט"א
מח"ס מעשה כהן

עובדות והנהגות ממרן רבינו שמריהו יוסף חיים קניבסקי
זיע"א

פתיחה

מ"ד כאשר שקעה שמשו של מרן
הסטייפלו זיע"א ניגש אאמו"ר
שליט"א אל מרן זיע"א ואמר בפה מלא
שעד היום היה עם האבא וכעת מקבל
את מרותו של מרן זיע"א, ומרן זיע"א
שמע סבר קיבל ושתק, ומאז ועד עתה
זכינו לחסות בצילו וקיבלנו אצלו יחס
מיוחד משום כבוד אאמו"ר שליט"א
שהיה בקירבה עצומה אליו, עד אשר
נעלה הענן בחטף ובסערה השמימה
בעת נעילת פורים דמוקפין שנת
השמיטה ה'תשפ"ב עש"ק לסדר כי אם
בזאת יתהלל המתהלל וגו' (הפטרות צו)
ונוטל אדונינו מעל ראשינו, ויבכו אותו
כל בית ישראל.

לן יאה למבכי לן יאה למספד על כי
נעלו ו' ענני הכבוד מעלינו, האדם
הגדול עם ו' המעלות שכל אחת בנפרד
היא ענן הכבוד המאיר והנושא את
העם, לימוד כל התורה כולה ע"פ הספק
מבהיל דבר יום ביומו, ענוה ומידות
מפליאות ונשגבות, כתיבת מכתבים בכל
מקצועות התורה לכל שואל מקטן ועד
גדול, חיבור אין ספור ספרים ארוכים
ומתמצתים הנלמדים בעולם התורה,

דרישת טוב לעמו בקבלת אלפים
ורבבות לעצה וברכה, איש אלקים קדוש
שכל היוצא מפיו ה' מקיים.

ומבואר בסוף האידרא זוטא שבשעת
הסתלקותו של רשב"י בכו
כולם כל היום ולבסוף קם רבי חייא על
רגליו ואמר עד השתא בוצינא קדישא
משתדל עלן השתא לאו הוא עידן אלא
לאישתדלא ביקריה, ועפ"ז פשוט שבעת
הזאת בהסתלק אדונינו מרן זיע"א מעל
ראשינו עלינו להתעשת מהבכי ולעסוק
ביקריה ואין לך כבודו ועילוי נשמתו
אלא הליכה בדרכיו שהנחיל לנו ולצורך
כך הודפסו הדברים דלהלן שזכיתי
בחסדי שמים מרובים לשמשו במשך
השנים, ומ"מ בודאי רצונו להוסיף שאין
להורות מכך הלכה למעשה.

והנה אף שנאמר במרע"ה שבכו אותו
ל' יום נפק בשו"ע שאסור
לבכות על המת יותר מג' ימים ובפשוטו
החילוק הוא בין כבוד אדם גדול לבין
כל אדם מישראל אמנם יל"פ בזה עוד
דבאדם גדול בלא"ה אין אנו מבינים
כלל על מה בוכים וכלל אין השגה מה
הפסדו ואין טעם כלל להספידו דהרי
זה כלל לא מה שהוא באמת וכל הבכי

דרכים משפחתית), אשה שנפל כיסוי ראשה ואין לה במה להתכסות אלא בכובע של איש האם יש חשש של לא תלבש, וענה שתהפוך את הכובע, ושאלתי האם תקמט אותו לגמרי להופכו (כי רק כך יכנסו שערותיה לחלל הכובע), וענה שרק תניח את הכובע הפוך כשהוא בצורתו ותצמיד לראשה באופן שיהיה איזה צמצום לשערות, ובעונה יתרה הדגים לי (באין רואים) על עצמו בכובעו.

כמה וכמה פעמים נכנסו והיו על הסטנדר ספרי סיפורים על גדולי ישראל וכמי שזה ההספקים שלו דמי, (ומ"מ ודאי שמעת מינה שניח"ל בהדפסת סיפורי הוד).

רגש ע"פ שו"ע

היה לו מנגנון גמור רק לפי השו"ע, העיד לי שכן שבשבת עת נפטרה בחטף הרבנית ע"ה היה דממה בביתו ורק בצאה"כ נשמעו בכיות עזות, וביום ב' הייתי אצלו והבכיות היו נוראות עד מאד וכשסיפרתי לאחי נ"י הוא טלפן אלי למחרת שהיה כעת והכל היה רגוע, אך התשובה פשוטה כי בשו"ע אסר לבכות יותר מג' ימים.

כמו כן כשהיה דוחק רב בקבלת קהל היה קבוע די רציני ורק בזמני יחידות היה מרעיף אהבה יתירה ברוגע גמור אך בחוה"מ כמה שהיה דוחק וממש טיפסו על מיטתו בסוכה וקפצו

וההספד הוא רק עלינו מה שאנו הפסדנו בהשגתינו שלנו ועל זה שייך כל ענין הבכי וההספד וא"כ פשוט שמותר לבכות יותר מג' ימים דהרי זה על החי ולא על המת, וזהו תועלת כל הקונטרס הזה לידע מה אנו חסרנו ומה אנו יכולים להמשיך כפי מה שהשגנו מעט בדרכיו.

ענוה

בחורף תשס"ח נכנסתי בכדי לשתפו בדין תורה מסויים וכדרכו מלבד להציע ליקח טוען רבני לפי הצורך הוא ברח לגמרי מעיקר הדיון מול הגורמים וכשניסתי בכל אופן הוא ענה בחמלה ובענוה נוראה ועצומה זה לא שייך לעבודה שלי, (א.ה. ודו"ק היטב כי נורא הוא), וכמו לשם פיוס הוא האריך בשיחה על שאר השאלות וביאר באריכות בהא דעבידי רבנן דמשני במילייהו והביא שיטה שזה מותר רק לרבנן ולא לכל אחד ושאל וכי מפני שהוא רבנן מותר לו לשקר וענה שאדרבה רבנן ישנו רק בזה ותו לא אך אדם אחר ילמד מכך לשקר גם בדברים אחרים.

אחי נ"י נכנס בשבוע שאחר חג השבועות ובתוך הדברים אמר שלפי המהרי"ל דיסקין מקיימים הקבלת פני רבו גם בימי התשלומין, ומיד הגיב ספק גדול אם באת למקום הנכון.

שאלתיו במכונית בכ"ח אלול תשס"ג (לאחר מעשה שאירע בתאונת

צ"ע שגם עוד כמה חיבורי אותיות לא מצינו והוא בקיאות עצומה שגם לא כל מי שידע הכל בע"פ מסוגל לעמוד בזה וכפשוטו ועפעפיך יישירו לנגדיך).

כשנכנסתי לסוכתו בהוש"ר תש"ס לא יכולתי לשאול כי השקיעות היתה נוראה וכמה שעמדתי קרוב לא שם ליבו כלל ורק בדרך נס נזדמנה שם נכדה שבריצה נתקלה מעט בסטנדר ובכך התנער מלימודו והבחין בי, ושאלתי שיש אחד שרוצה ליתן לבתו שם ע"ש אמו שנפטרה צעירה האם יש להוסיף שם, וענה על הורים לא נהגו להוסיף, כמו כן היה פעם שביקשתי מהנכד ר' גדליה להשאר לבד בחדר עם מרן זיע"א והנ"ל יצא לחוץ וחזר אחר כמה דקות ושאל אם סיימתי ואמרתי שאני עומד כמה דקות מול מרן זיע"א והוא כלל לא שם ליבו אלי והנ"ל הוצרך לנענע מעט בסטנדר להעיר את תשומת ליבו אלי, כמו כן בהזדמנות עשה כך הנאמן ר' ישעיה אפשטיין אך לא שכח להודיע למרן זיע"א לפני שיצא מהחדר ורק אח"כ יצא.

כסדר עד סוף ימיו ממש היה יושב בקבלת קהל בצהרים כמו מכונס בתוך עצמו והכניסו קבוצות על גבי קבוצות חלקם לברכה וחלקם לעצה וחלקם למבחן וחלקם לכתיבת אות בס"ת והכל במהירות מופלגת ומתומצתת וכד בבד ישב ותפס עוד כמה שורות בין גברא לגברא ומעליו ב' גבאים עם ב' טלפונים ועוד נכד עם

מעליו בצורה מאד דוחה הוא נשאר כל הזמן מחוייך כי כך כתוב בשו"ע.

הפקר ביתו

היו ענייני הלכה עדינים שלא רצה לענות במכתב וכתב לי כשתכנס אומר לך, והיה מי שאמר לי שיש זמן אחד בשבוע שאין תור ואין שומר ואפשר ליכנס אבל גם אין מי שיפתח את הדלת אלא צריך לפתוח לבד וליכנס ולגשת ולשאול, הדבר לכשעצמו הבהיל ליכנס כמו גנב ויותר הבהיל שיש רב ורבנית שהבית שלהם הפקר לחלוטין, וההכרח לא יגונה ועשיתי כן בזמן הדלקת הנרות בעש"ק פר' קרח תשס"ו ונכנסתי כגונב את רבו ועמדתי לפניו ולא נשאלתי כלל ע"י הרב או הרבנית או אחד מבני הבית מאי האי אלא קיבלתי תשובה ערוכה ושוב יצאתי על עיקבותי ללא שום עורר.

כמו כן כשנכנסתי בליל פורים אחר המגילה והביאה לפניו הרבנית ע"ה אוזני המן שהכינה מיד הציעה גם לנו ונתנה מהם לבני נ"י.

ריכוז מופלג

הריכוז בלימודו היה למעלה מדרך הטבע, ועל אף שהיה לומד במהירות עצומה הכל היה חרוט בזכרונו באופן מדהים, (יעויין טעמא דקרא פרשת כי תצא בדברי הגר"א שגט נקרא כך כי בכל התנ"ך לא מצינו ג' וט' מחוברין ולכך זה מראה על פירוד דכתב

בכל תפילה לקבוע מקום אחר ורצה לפשוט ממרן זיע"א שמתפלל שחרית וערבית בלדרמן ומנחה בכולל חזו"א, וענה אם אפשר בקל עדיף.

אאמו"ר שליט"א סיפר לו כשבא לנחם בימי השבעה על אמי ע"ה שהיו אין ספור תפילות, התכופף לעברו מרן זיע"א והחווה בקצה אצבעו ואמר אפילו תפילה קטנה לא הולכת לאיבוד.

ברכותיו

מאד שמר על ברכותיו ולא נתן למי שאינו שומר תו"מ בלא להתנות שישמור תו"מ, וכן בכמה הזדמנויות ראיתי שהחליט לא לתת ברכה ולא היה שייך להניאו מכך, ואשרי מי שזכה לברכותיו, ונדיר היה שבשבע ברכות שלי בירך שאעשה ברית שנה הבאה ואח"כ הודיע לאאמו"ר שליט"א שכך בירך.

פעם בירך אותי על ענין מסויים ולא עניתי אמן והיה ניכר שמתפלא על כך וחזר ובירך שוב את אותה הברכה ומיד הבנתי ועניתי אמן ואמן.

שנה לאחר לידת בני בכורי נ"י נולדה לאחי נ"י בת, וכשקיבל אותי במכונת שאל אם לי נולד בן ועניתי שלאחי נולדה בת, ובירך בקרוב אצלך, וילדות היתה בי משום אשרי מי שבניו בנים ושאלתי בן או בת וענה שניהם, וכך הוה נולדה לי בת ואח"כ נולד לי בן.

שליחויות שהפנו אליו שאלות מהירות מכל צד (גם כשנסגר כמה דקות לאכילתו) והוא ישב וענה אחת לאחת בקיצור ומהירות מופלגים.

בשנים שעברו שעוד היה מעלעל בקוויטלך הבאתי לפניו כמו ח' פתקים בבת אחת והחליפם במהירות ואמרתי שפתק זה שונה בבקשתו מפתק זה ואמר ראיתי.

זכורני שהראה לי אחי נ"י איך מרן זיע"א ממהר בפסוק ראשון של ק"ש באופן בולט על אף שזה פסוק שאפילו קל שבקלים מכויין בו היטב והראה לי בזה את כח ריכוזו הנורא.

יעויין בכמה וכמה מקומות בספר דרך אמונה בביה"ל איך שמתמצת בתכלית הריכוז סימן שלם של אחרים בשורה אחת, כמו כן בקביעות היו תשובותיו בתכלית התימצות וכמה פעמים היה שהאריך (יחסית להרגלו) בשיחה או במחמאות אך כשנזקק לענין שלשמו נכנסתי קיצר מאד בלא להוסיף תיבה מיותרת.

תפילה

התפעלות גדולה היתה לי לראותו כמונה מעות לא רק בתפילתו אלא גם בחזרת הש"ץ וישב כנער צעיר עם אצבע בסידור כל החזרת הש"ץ.

אחי נ"י שאל אם קובע מקום לתפילתו הוא בכל הג' תפילות או שסגי

והדבר כאב למרן זיע"א באופן נורא שמא ושמא הוא נעלב, ונכנסתי בליל פורים ושאלתי כמה שאלות ופתאום הוא אמר לי מעצמו לומר להנ"ל שהוא שואל שאלות טובות מאד ולכך אני לא עונה עליהם אדרבה אתה שואל שאלות פשוטות ולכן אני עונה עליהם בקל וחזר ואמר תאמר לו את זה שהוא לא יעלב, וכשהיתה ברית משפחתית ובדיוק בשבוע שהוא סבל מאד על רגליו ולא יצא גם לבריתות וזו היתה הברית הראשונה שיצא להפתעת כולם בכאבים גדולים, מיד אחרי הברית הוא אמר לנאמן ביתו ר' ישעיה אפשטיין תקרא לפלוני הנ"ל וביקשו לעלות אל ביתו ושם דן איתו איך לכתוב באופן שיענה תמיד על השאלות.

כמו כן היינו בנופש בצפת והתפללנו עם מרן זיע"א מנחה ולאחר התפילה ראה אותנו וחיך לאאמו"ר שליט"א ושאל גם אתה עושה דאצ'ה ומיד כשראה את אחי נ"י שהיה בגיל מעט אחרי בר מצוה אמר שלא הספיק לענות על מכתביו ואמר בא תשאל עכשיו ולתדהמת כולם חזר איתו למקומו בפנינת דרום מערב וישבו ביחד לעיני כל עם ועדה והניח את ידו על כתפו ושמע בסבלנות ובענוה יתירה עד סוף דבריו.

היתה קבוצה שציערה אותו טובא, ולאחר זמן גלו ממקומם בצער גדול, ושאל אחי נ"י אם לעזור להם, וענה הם סובלים מצוה לרחם עליהם.

בירך את אחי נ"י בשבע ברכות תעשה שמחה ולאחר כשנה נולדה בת, (לאחר הברכה הנ"ל בירכו בבן אך נולדה בת ורק אח"כ בן, ושמא לפי סדר הברכות, וכשאחי סיפר לו שנולדה בת לאחר שבירך על בן ענה כנראה שהברכה שלי לא מועילה והבנתי שדייק לשון ברכה ולא לשון ברכות כי שמר על כח ברכותיו, וכשאמר אחי שכבר הכין שטיק'ל תורה לברית ענה אם כך היה כדאי, בהזדמנות שלח את אחי נ"י לבקש ברכה מאאמו"ר שליט"א).

הצעת לפניו בליל פורים לאחר שבירך אחד לזש"ק, את פירוש החוזה מלובלין ומשלוח מנות איש לרעהו שהצדיקים שולחים ע"י ברכותיהם איש לרעהו היינו תינוק למתברך, וכלל לא הגיב.

בשנים האחרונות היה נדיר שבירך ברכה והצלחה אלא בירך בראשי תיבות בו"ה, או לחילופין כשהזכירו לפניו את הבקשה ענה אמן.

כבוד הזולת

היתה תקופה קצרה שאחד ממשפחתינו שאל שאלות עמוקות שאין דרך מרן זיע"א לענות עליהם במכתבים וכמה פעמים כתב לו מרן זיע"א תכנס ללא לענות על שאלותיו, הנ"ל לא הרגיש בנח ליכנס ומרן זיע"א כתב לו בעוותנותו שלא יצעק עליו ולא יעשה לו דבר רע ושאלו לו מה לפחד ליכנס,

אחי נ"י הוא האריך יותר וראו כל העם שכבוד אברך חשוב טפי, וזה סוד כל הכבוד מלכים וההנהגות המופלאות שנהג מול הקופות החשובות ומול כל מיני התרמות לכוללים ולעומדים המסורים שבראשם עד טירחה ונסיעה למרחוק וכדו' הכל רק כבוד החזקת אברכים הלומדים מתוך הדחק.

וכבר סיפרה הרבנית ע"ה לאאמו"ר שליט"א בקיץ תשנ"ו כשהיתה התלהבות גדולה בהמון בירידת רדיפת השמאל ע"י בחירת איש מגוש שאינו מהשמאל וכשעלה אותו האיש למעונו של מרן זיע"א הוא לא הגביה את עינו כי אסור להסתכל וכו' וכשהלה ביקש ברכה הפטיר הברכות שלי לא מועילות למי שאינו שומר תורה ומצוות והפטירה הרבנית ע"ה הוא לא מפחד ממנו והוסיפה שהיא בירכה אותו שיזכה להקים ממשלה בקדושה ובטהרה.

כמו כן סיפר לי אאמו"ר שליט"א שראה ערב אחד שהגיע אדם עם פנים שחורות מאימה וסיפר על צרה קרובה וביקש ישועה ומרן זיע"א שאל אתה שומר תורה ומצוות והלה שתק והמשיך מרן זיע"א תשמור תורה ומצוות והכל יסתדר.

כמו כן נכנסתי עם אאמו"ר שליט"א שבישר על בשורה כי טובה בפקידת אשה ומיד אמר ה' ירחם ולבסוף כך הוה, כמו כן הביא אאמו"ר

אירע שהתבטאתי על תשובה הלכתית שלו שלא בכבוד, ורציתי לבקש מחילה והמתנתי בכולל חזו"א עד שהנהג יסגור את דלת המכונית וילך לצד ההפוך ומיד ניצלתי את ההזדמנות ללא מקשיבים וביקשתי מחילה שלא דיברתי כהוגן, מרן זיע"א חייך וליטף את ידי ואמר זה בסדר זה בסדר.

האמת בטהרה

לא נשא פנים מעולם, ולפני שהדפסתי ספר אמר לאחי נ"י שזה כתוב טוב ושמגיע לי מכתב המלצה אך מכתבים הוא כותב רק עם בנו רי"ש, ושוב אף שלא נתנו לכל אחד מכתב כבר היה ברור לבנו שליט"א שאני אקבל מכתב כי הדבר יצא מפי המלך, ובמכתב נאמר שהוא מכיר אותי מפיהם ומפי כתבם, וכשהדפסתי והבאתי את הספר הוא עיין שוב במכתב ומיד אמר בקול רם: מהמכתבים, והיינו להוציא מלב החושב שמפי כתבם זה עיון בתוכן הספר אלא זה רק בקשר של המכתבים.

כשאחי נ"י נכנס הגיע לפניו אחד מגדולי מחזיקי התורה בדור עם נגיד גדול ומרן זיע"א ישב עם הגב לכיוון הפתח ואמרו לו שפלוגי והנגיד כאן בחדר וכלל לא הסיט את הכסא המסתובב כלפיהם והפטיר אני רואה גם מאחורה והם הוצרכו לבוא אל מול פניו, כמו כן אחי נ"י היה שם כשבאו אחד הקופות המפורסמות עם עשירים ומרן זיע"א קיבלם בחטף ובקיצור ועם

את שמו ואמר ה' ירחם, אך כבר אמרו חז"ל אפילו חרב חדה מונחת וכו' וההורים שפכו כנחל דמעה וסופו היה טוב וחזר לדרך וכעת מתפרנס בכבוד ומחזיק תורה ברווח), אח"כ ביקשתי על בנות שהדרדרו שלא באשמתם ומיד בירך ברכה והצלחה אשרי מי שזכה לברכתו.

היתה בחורה באמריקה שהוקשה לה בשידוך והיתה איזה הצעה הנראית טובה ואמרה שרק אם מרן זיע"א יאמר לגמור את השידוך היא תגמור ואאמו"ר שליט"א הגיע בשליחות אביה וכמה שהסביר את נחיצות הדבר מרן זיע"א לא רצה לומר כלום.

בעבר ראיתי באחד מספרי הסיפורים שמרן זיע"א מייעץ סגולה מסויימת לנושא מסויים והדבר היה נוגע גם לי ונכנסתי והצעתי לפניו את הנושא ובירך אך כשהוספתי שאולי כדאי לעשות כך וכך את דבר הסגולה הגיב תפלל ולא רצה ליתן את הסגולה יש לציין שתקופה אח"כ הוא נתן לי מעצמו את הסגולה והועילה לאלתר.

דין תורה

לא היה ניח"ל כלל שאנשים פורצים גדרי עולם ומוותרים להם בחינם בהפקרות מוחלטת, וכסדר עודד לילך לדין תורה, וכשאאמו"ר שליט"א אמר בשליחות רב מאמריקה אולי כדאי לוותר אמר הם גזלנים ולא לוותר, חזר

לפניו בחור בר מצוה עם אביו שהגיעו מיוחד מחו"ל לבר מצוה ומרן הניח ידו על הנער ואמר ה' ירחם, הם נבהלו מאד ואאמו"ר שליט"א הוצרך לפרש להם שזה ברכה גדולה שתמיד ה' ירחם עליהם, גם בשנת חוליה של אמי ע"ה בתחילת שנת תשמ"ו הגיב כל פעם על שמה ה' ירחם.

אמרותיו מדודות

נכנסתי והיה לפני בתור אדם שסיפר שבעבר אחד מבני משפחתו עזב שידוך ומרן זיע"א אמר שאם יכתוב מכתב מחילה הוא ימצא מהר זיווג וכך הוה וכעת בא שיש להם במשפחה סיפור דומה עם עיכוב בשידוך ורצונו שמרן זיע"א יאמר שוב שיכתוב מכתב מחילה וימצא מהר זיווג, אך מרן זיע"א לא רצה לומר והלה הפציר בצערו שוב ושוב ומרן זיע"א רק התחמק בעדינות אך עמד על שלו כצור החלמיש.

נכנסתי בשליחות רב מאמריקה עם סכום כסף נכבד לצדקה ומצורף קוויטל בדבר בחור שירד מהדרך בבקשת ברכה שיחזור בתשובה שלמה ומרן זיע"א הבין שלא מגיע לו ברכה ומיד הפטיר ואמר ה' ירחם והעזתי פני ואמרתי שהוא רוצה ברכה וחזר ואמר ה' ירחם שוב חזרתי ושאלתי מה אני יאמר להם ואמר תאמר להם שנתתי ברכה, (ויש לציין שהיה סיפור דומה בבן ידידו של אאמו"ר שליט"א שכמה וכמה פעמים מרן זיע"א רק שמע

וכן אמר לאאמו"ר שליט"א שהמכתבים כתובים יפה וכמה פעמים בירך שאזכה לכתוב לו עוד המון מכתבים, ובהזדמנות באתי להקבלת פני רבו בפסח ומחמת הדחק רק אמרתי גוט מועד ופניתי לצאת ומיד שאל איזה שאלות התחדשו, ואף בימי השבעה על הרבנית ע"ה כשעברתי לפניו עם שאר המוני בית ישראל ושמע מבנו רי"ש את שמי שאל אותי מיד אם השבוע שלחתי מכתב ורימזתי בידי תנועת צער.

הוא היה מייקר כל מכתב גם אליבא דאמת, וזה מה שרבות בשנים שמר לעצמו כל מכתב עם התשובות שכתב ולצורך כך העתיק בעצמו בעונה יתירה מילה מילה מהתשובות לגלויית דואר נפרדת שאותה שלח לשואל, וכל זה גם לילדים קטנים שהשאלות היו בהתאם לגילם, (דרך משל אני התחלתי לכתוב עוד לפני הבר מצוה).

נכנסתי בכ"ב אדר"ב תשע"ד ושאלתי שהרב שליט"א חותם במכתבים לא לסמוך למעשה והנה הרבה פעמים אני לומד את הענין ונראה לי שכך ההלכה אלא שאני מפחד למעשה ולכך אני שואל האם בזה אני יכול לסמוך על התשובות למעשה שהם רק המכה בפטיש, ואמר אני עונה אך אני מפחד שמא אני יטעה ולכך אני לא לוקח אחריות אבל הרוצה לסמוך יכול לסמוך, (ובאחד המכתבים השגרתיים כתב לי בכתב ידו בסוף המכתב אל

אאמו"ר שליט"א ושאל א"כ על מה נאמר שחרכה ירושלים על שהעמידו דבריהם על דין תורה, וענה קודם דין תורה ואח"כ אם ירצה יוותר.

בדין תורה הנ"ל מאמריקה לאחר שמרן זיע"א אמר לילך לדין תורה קמו הצד שכנגד בערמה וטסו במיוחד לארץ ישראל ונכנסו למרן זיע"א ואמרו שהרי קרא להם לדין תורה וכעת באים להתדיין אצלו, ומרן זיע"א אמר שלא אמר לבוא אליו וכי הוא לא דן דיני ממונות והם צילמו תמונות וחזרו לאמריקה ופירסמו שהיו אצל מרן זיע"א והוא סובר כמותם, אאמו"ר שליט"א היה מזועזע ונכנס למרן זיע"א וסיפר בהלם את כל מה שנעשה, אך מרן זיע"א הגיב בקור רוח "אזי איז ד-וועלד" (כך זה העולם) ושלח לכתוב מכתב בענין להוציא מליבם של טועים, (וכאן המקום להביא ששלחתי למרן זיע"א שאני מורה ובא בביתי שאין להאמין לשמועות ותמונות ממנו א"כ שומעים ממנו או רואים את חתימתו וענה נכון, ואחי נ"י נכנס אצלו ופתח ואמר ששמע בשם מרן ומיד הפסיקו ואמר הכל שקר, וכע"ז אמר הסטייפלר זיע"א לאאמו"ר שליט"א כמה שקרים יוצאים מהחדר הזה, וכמה פעמים שאלתי ממרן זיע"א על דברים בשם הסטייפלר ובחלקם אמר שקר וכזב).

המכתבים

ענה לי כסדר על המון מכתבים רצופים ותמיד זכר להחמיא שכותבים יפה

תסמוך עלי כי אני כותב מקופיא רק כל דבר תעייך לבד בדין).
הוא ענה זה לא אשמתכם אתם כותבים לענין יש אחרים שכותבים שטויות.

עידוד להדפסת ספרים

לא שייך לתאר כמה דחף והמריץ וזירז אותי להדפיס ספרים והוסיף לזה מכתב עם ברכה שאזכה לעוד ספרים וכל פעם התעניין מתי יצא ספר הבא (עד כדי שהנכד אמר לו סבא זה ממש מחר) ונתן לי רשות בכת"י להדפיס הדברים בשמו (כמובן לא למעשה) וזירז לאאמו"ר שליט"א לסייע לי בממון לצורך זה, וכל ספר שהדפסתי הוא קיבל בחביבות יתר ועיין והחמיא (ואף הציץ בהקדשה שכתבתי לו בתחילת הספר וכן בהנצחות במש"כ על אמי ע"ה וכשראה את שם סבי ר' מיכאל אליעזר שפרינצלס זצ"ל אמר שהוא מכירו מהגבעה והצביע לכיוון גבעת רוקח) והודה שוב ושוב על קבלת הספר ובירך שאזכה לספרים נוספים וכשהיה בספר תוכן עניינים דפדף כמה זמן בתוכן העניינים, כמו כן סיפר לי שזוכר את הוצאת ספרו של אאמו"ר שליט"א עמ"ס שבועות (שהיה בחיי הסטייפלר), כמו כן אחי נ"י נכנס בדבר רפואה של מאן דהו ואמר לו תוציא ספר ותהיה רפואה שלמה ומיד אמר הנכד לאחי נ"י לא להוסיף מילה על הנושא לאחר הבטחה כ"כ מפורשת וכשהביא את הספר לפני ההדפסה לשאול אם זה עובי וגודל שמתקיים בו הציווי ענה בחיוב וכששאל אחי נ"י אם

במכתבים הקדמונים היה כותב לבדו את הגלויות דואר עם הכתובות והיה מכנה את הצעירים מר פלוני וכסדר היה כותב לי מר מש"ע כהן וכינה לי את השם משה עם ע' (היינו משע) וכשנכנסתי כל פעם הצגתי את עצמי משה עם ע', ופעם באיזה צהרים שהייתי הגיע אח"כ אחי נ"י ואמר לו היה פה אחיך ואמר שקוראים לו משה עם ע'.

שנה אחת קרוב לראש השנה הרבתי במכתבים וחששתי מהכבדה ולכך כשהיתה לי שאלה דחופה בענין תקיעות בציבור כתבתי וביקשתי מאחי נ"י שיגיש לפניו לכשיכנס, מיד כשהגיש ואמר שאיזה בעל תוקע שלח התעניין ואמר מי זה אחיך.

ניגשתי אליו לאחר ברית של אחיין, ושאל האם אני באמת מקבל את כל המכתבים חזרה, ומאז התחלתי לכתוב בסוף כל מכתב שכסדר אני מקבל את תשובותיו ואני מודה עליהם מאד.

בשלב מסויים התפרסם שמרן זיע"א פסק מכתבת ספריו משום ריבוי מכתבים, ונכנסתי יחד עם אחי נ"י וכשאמר כן מרן שליט"א אמרנו שאנחנו מתחייבים להפסיק בכתבת המכתבים בכדי שיהיה לו זמן לכתבת ספרים, אך

שהציג את בנו נ"י קודם הבר מצוה פטר בשתיקה אמנם מיד כששאל אחי נ"י מה יקבל הבן על עצמו באותו רגע השתנה מרן זיע"א והשיב בקול רם שיגמור את כל הש"ס ושוב כשביקשו ברכה הוסיף שלא כדרכו ובירך ברכה והצלחה (ללא ר"ת בו"ה).

אחי נ"י נכנס ושאל שראה באיזה ספר שהסטייפלר אמר למרן זיע"א קודם לסיים ש"ס ורק אח"כ לכתוב ספרים וא"כ איך מרן זיע"א מעודד אותנו כל הזמן להוציא ספרים קודם שסיימנו ש"ס, הוא ממש נחרד מהמציאות ששייך שלא סיימנו ש"ס ואמר מה לא סיימתם ש"ס והפטיר רחמנא ליצלן עמארצי"ם וכשהמשיך אחי נ"י לשאול בעוד ענין מה עליו לעשות מיד ענה דבר ראשון תגמור ש"ס.

היה חשוב לו לימוד הש"ס כסדר ללא שום דילוג, ושאלתיו כשלמדתי מסכת גיטין והזדמן לפי הסדר ללמוד את אגדות החורבן בליל פורים האם לדלגם ולהשלימם פעם אחרת וענה לא לדלג, ועפ"ז המלצתי לפני הלוויית מרן זיע"א למאן דהו שלמד בתוך אווירת האבל מסכת מגילה באגדות הפורים דזה דבר נכון לשיטת מרן זיע"א.

דרכי הפסק

אחד מנפלאותיו, שעם כל ידיעת התורה שעלתה על גבי הרבה מורים, היה ירא מאד מאד מלהורות,

יכול לומר הקימותי את דבר ה' ענה מיד רק הקימותי.

מרן זיע"א כותב באורחות יושר שכל חיבור שהמחבר לא הקפיד על ט"ע לא נתקבל בישראל, ושאלתי אם הדבר נאמר גם בשעת עסק הגהה בעלמא בלא איזה חידוש והחמיר אף בזה להקפיד לטבול.

שאלתי שאני עוסק בענייני המועדים גם בביאורי סוגיות וגם בביאורי אגדה ויש לי צד להדפיסם באופן שעל כל מועד ומועד יהיה סימן בסוגיות ומיד סימן באגדה האם זה כהוגן או מדאי מוזר, וענה שזה כהוגן.

קיבלתי את מכתב ההמלצה לספר בד' מנ"א תשע"ג ותמה בנו רי"ש איך אני מתעסק בהדפסה בבין המצרים, ואמר מרן זיע"א אפשר שההדפסה תהיה בבין המצרים ורק לדאוג שהספרים יגיעו לביתי רק אחר בין המצרים.

לימוד הש"ס

אמנם יותר מהדפסת ספרים היה חשוב לו לסיים את כל הש"ס, וכשנכנסתי עם בני נ"י קודם הבר מצוה ושאלתי מה יקבל על עצמו ענה מיד לסיים ש"ס.

אחי נ"י נכנס בחודש טבת תשפ"ב ומרן זיע"א היה בתשישות נוראה ולא היה לו כח להוציא תיבה מפיו ועברו כולם לפניו בשתיקה וכן את אחי נ"י

ח"ב, ומרן זיע"א אמר אבא צודק והדריך איך ללמוד (למתחילים) ובצורת לימוד הטור אמר שסגי ללמוד רק ב"י ללא ב"ח.

בכמה וכמה מנהגים והלכות היה אומר אצלנו לא נהגו או אבא לא נהג, (כמובן כל אחד עם בית הוריו).

גם בדברים שהיה פשיטא ליה להיתר הורה לי לא לעשות כן בפני רבים אם זה יראה להם מוזר מחמת שהעולם מחמיר בזה.

הורה לי שאין להוציא כלל איזה פסק מלשון הכותרת שיש לפני כל סימן בשו"ע כי את זה המדפיסים כתבו ולא השו"ע.

שמירת הצניעות

נכנסתי בכ' תמוז תשס"ה ושאלתי, עד איזה גיל אפשר לקחת ילד לים של הבנות, וענה עד שכשהוא יהיה גדול הוא לא יזכור גיל שנה (א.ה. אולי כוונתו לזכירת הנפש).

שאלתי במכונת בי"ח טבת תשס"ד בדבר הליכת אשה לרופא רק לביקורת, וענה בנימה מאד ברורה שאי אפשר לאסור אבל עדיף רופאה, ושאלתי שהחזו"א התיר יחוד בחדר סגור שאינו נעול האם זה גם ברופא שלא נכנסים אחרים באמצע, ושאל איך מי שיכנס ואמרתי זה חסרון צניעות ולא נכנסים בשופו"א, ואמר אם כך אני צריך לעיין, והיה נשמע שברירא ליה ההיתר

וכמה שממילא יצאו לו הוראות מחמת השאלות היה חוזר ומדגיש כל תקופה כמה שמפחד ליקח אחריות.

נכנסתי בכ"ב אדר תשס"ו ושאלתי, האם צריך לחשוש למה שכתבו הפוסקים כגון ב"ח שמביא אגודה והממשנ"ב לא הביאו, וענה יש שהוא לא ראה ויש שבספק הוא לא רצה ליכנס להכריע אבל אם זה כאן במקום ולא הביא לכאו' אחז דלא קימ"ל כך ואין חייבים לחשוש לזה.

שאלתי במכתב שאני נכד מרן החת"ס זיע"א ויש לי זיקה מיוחדת לילך בהוראותיו אלא שיש כמה פסקים שלא נתקבלו אצל פוסקי הדורות האם הדרך לילך בהוראותיו לכה"פ לחומרא, והשיב לי אין לך אלא שופט שבימך.

נכנסתי בא' אדר"ב תשע"ד ושאלתי, בדבר אחד שיש לו ספיקות מוגזמות בהלכה ומינה אותי להיות לו למו"ץ ואמר להודיע בשמו שכך אמר.

אאמו"ר שליט"א הציע לפניו שדיבר עם הסטייפלר אם להחזו"א יש דין בתראה וענה הסטייפלר איך ווייסט נישט צריך לדעת שיש מנהג הורים, ושאל מרן זיע"א שוב איך הוא אמר לך, ולבסוף סיים אמר בתראה בתראה.

בשלב מסויים אאמו"ר שליט"א רצה שנצא מהלימוד בישיבה ונכנס לכולל ללימוד הסוגיות עם הלכה ביו"ד

שליט"א שואלים בזה בדבר הצעת עבודה לאשה במשרד, במשרד יש רק בעה"ב אחד שמעוניין במנהלת חשבון שתעבוד עמו, עובדים בלא דיבורים, הבעה"ב יושב בחדר ובתוך החדר יש מרפסת שבו תשב המזכירה העובדת, ולמרפסת יש ב' פתחים אחד לחדר של בעה"ב זה ואחד לחדר של בעה"ב אחר, כל החדרים פתוחים ובפרוזדור עובדים עובדים ובעה"ב אחר שהם עובדים בחדרים אחרים אך כנראה הפתח מהמרפסת לחדר השני סגור ולא נעול – כמובן יש דיבורים מוכרחים לעבודה והעברת עסקים תמיד בין זה לזו – גם בשבוע הראשון לכה"פ היא תצטרך לשבת עמו לבד בחדרו (פתוח) עם הרבה הסברים ולימוד העבודה – ההסכם שהיא תעבוד ג' וחצי שנים בלא לחזור בה באמצע – האם ראוי לקחת כזו עבודה או לכה"פ חודש נסיון וכדומה – האם אפשר שהיא תסע עם הבעה"ב לבד במכונית שלו כדי שלא תתארך הנסיעה באוטובוס ציבורי בברכת כהנים באה"ר מ.ש.ע. כהן נ"י, וענה עם פנים דוחות לאסור אי אפשר אבל אם יש עבודה אחרת זה יותר טוב בהצלחה.

נכנסתי בב' אלול תשס"ה ושאלתי, שגיליתי שבני שיחי' שומע אצל המטפלת (זקנה ממדינה מסויימת) רדיו, האם להוציאו משם, ושאל מה שמו ומה שם אמו ואמר בהצלחה ללא להוציא את שמותיהם מפיו, ושאלתי

דהחזו"א הנ"ל לכתחילה וכן ברירא ליה ההיתר ברופא, (והגרנ"ק והגר"פ שריבר לא הוה ניחא להו ההיתר של החזו"א לכתחילה וכן פשיטא להו שאם ברופא אין מי שיכנס אסור).

נכנסתי בר"ח אד"א תשס"ה עם מכתב בזה"ל: הו"כ מרן שליט"א שואלים בזה בדבר הצעת עבודה לאשה במשרד, מדובר במקום שיש בעה"ב אחד במשרד, איש מזרחי, ובו הוא מעסיק רק עובדת אחת שיושבת עמו באותו חדר, יושבים בב' שולחנות נפרדות אך הם לא רחוקים מאד זה מזה, החדר פתוח ובפרוזדור מצויות עובדות שעבודתם בחדר אחר וכן בעה"ב אחר שהוא קשור לבעה"ב הזה בעבודתו, אך בחדר הזה רק הוא והיא יושבים, עובדת בלי דיבורים עמו, אך כמובן בשעת העבודה ובפרט בהתחלה יש העברת עסקים והסברים בעבודה מזה לזו, גם ההסכם שהיא תעבוד שלוש וחצי שנים ולא תחזור בה באמצע – מקום העבודה ברמת גן – האם ראוי לקחת כזו עבודה או לכה"פ חודש נסיון וכדומה – האם אפשר שהיא תסע עם הבעה"ב לבד במכונית שלו כדי שלא תתארך הנסיעה באוטובוס ציבורי בברכת כהנים באה"ר מ.ש.ע. כהן נ"י, וענה לאסור אי אפשר כי אין איסור יחוד אבל זה לא כ"כ צניעות היא תמצא עבודה יותר טובה, וחזרתי ונכנסתי בד' אד"א תשס"ה עם מכתב מתוקן בזה"ל: הו"כ מרן

מה למעשה וענה אפשר להשאיר העיקר שישמע בבית מאביו הרבה תורה, (ובמכתב הוסיף שכמובן שזה רק בגיל שאינו מבין את האמור שם).

כהנים גאולה ומקדש

נכנסתי בכ"ב אד"ב תשע"ד באריכות גדולה ולפני שיצאתי בירך ואמר אתה בסוף כהן ואתה צריך לתת ברכה ומיד השבתי בקול רם שיהיה להרב כל טוב סלה עמו"ש וענה אמן וכן למר (ובהזדמנות ביקש כן מאאמו"ר שליט"א ואאמו"ר אמר שמ"מ יקדים הרב את הברכה ומרן זיע"א אמר שכהן יקדים ושמע את ברכת אאמו"ר שליט"א והשיב אמן וכן למתוק), כמו כן נכנסתי מיד לאחר השבעה של בתו ע"ה שנפטרה בי"ג אלול תשע"ד וכבר חזר לגמרי לכל סדרי תלמודו ומיד כשראה את בני נ"י הגיב כהן זוטא, וכמה פעמים בירך במגביות שהתורם יזכה לביהמ"ק ולגן עדן ושימליץ יושר לעת"ל, ודיבר הרבה על פעמי משיח עד שהופצה איזה שמועת שוא שאמר שהמשיח מגיע באותה השנה וכדו' ובאותו הפרק נכנסתי והיה שם אדם שבא כביכול לברר מה באמת הוא אמר על זמן הגאולה ואז זכיתי לשומעו אומר בערגה גלויה הלוואי שהוא כבר יבוא.

תפילה בנץ החמה

נכנסתי בא' אד"ב תשע"ד ושאלתי, שלפעמים אני לבד עם הילדים

בבוקר ואני נאנס להתפלל ביחיד, ואמר אם זה בהכרח זה מה שיש, וחזר ואמר תתפלל עם הנץ כי במשנ"ב כתוב שזה עדיף על תפילה בציבור וחזרתי ושאלתי האם כוונתו שרק כשאני יחיד יש להשכים ואמר תתפלל תמיד בנץ ואמרתי שקורה שאני קם כמה פעמים בלילה לילדים וכדו' וזה בלתי אפשרי לקום בנץ ואמר בחביבות יתר תתפלל תמיד בנץ אל תסתכל על שום דבר אחר שמצבי כעת דחוק כספית והאם מותר לקבל כספי מעשר רק לצורך הדפסת ספר שהוא שטייגען בשבילי אמר תתפלל נץ לא תצטרך צדקות, ובמכתב שאלתי האם נץ הוא סגולה לפרנסה ממקור או רק הוראה ליחיד וענה שזה סברא.

שוב נכנסתי בכ"ב אד"ב תשע"ד והגשתי לפניו מכתב בזה"ל: הו"כ מרן רבינו שליט"א א. בר"ח אד"ב כשנכנסתי אמר לי הרב שליט"א בזה"ל תתפלל תמיד בנץ - אל תסתכל על שום דבר אחר, רק תתפלל בנץ, וכמובן מיד התחלתי בזה (ובתחילה היה הדבר קשה ממש כקריעת ים סוף, כעת זה רק כקריעת נהר גינאי) ויש לי בזה גם הנאה וסיפוק, ומ"מ כיון שבשנה שעברה היה לי 'מונו' עם חולשה אף שכעת אני מרגיש ב"ה בסדר גמור, הנני לשאול האם אין חשש במאמץ של ההשכמה בנץ שמעיף אותי לפעמים עשרת מונים, ב. הנה בשבתות וימים טובים

וסיפרתי שיום אחד התעכבתי ובשביל הנץ התפללתי ללא טבילת עזרא ועם דילוג הפסוד"ז האם זה היה כדאי בשביל ענין הנץ ואמר שהיה כדאי כי הנץ עדיף (אלא דבמכתב ענה שלכתחילה כשהתעכב יש רק לדלג פסוד"ז אך לא לבטל ט"ע אא"כ מרגיש זיקה בנפשו לנץ טפי מט"ע).

ושאלתי אם כשאמר בנץ ה' שפתי תפתח זה סגי כי זה תחילת התפילה או שצריך להזדרז בזה שהברוך אתה ה' יהיה בנץ ואמר שצריך שבנץ יאמר תיבת ברוך.

כידוע שנהג כהמשנ"ב לטבול בשבת רק טבילת עזרא ובצונן ולא טבילת רשות כלל (מלבד בחג השבועות שטבל טבילת רשות בצונן), ושאלתי במכתב שאני קם מוקדם לתפילת הנץ וראשי כבד עלי עד כדי הפרעה בתפילה ורק ע"י טבילת רשות בצונן אוכל להתפלל כהוגן, וענה תכוין בטבילה לשם מצוה.

ובענין קביעותי להיות ש"ץ בר"ה בשחרית במנין שאינו בנץ החמה, אמר להתפלל נץ ולגשת רק לחזרת הש"ץ.

שביעית

ונכסתי בכ"ד כסלו שנת השמיטה תשע"ה אחה"צ ומרן זיע"א היה שקוע מתוך עייפות גדולה באותיות הקטנות של התוספתא שעדיין לא סיים

בני המשפחה קמים כדרכם הרבה אחרי הנץ וכל הסדר מתהפך מחמת שאני מתפלל בנץ – ובפרט שמפני כך אין הילדים שלי באים בבוקר לבית כנסת כי קשה להם לקום בנץ, האם אוכל בימים אלו להקל שלא להתפלל בנץ, בברכת כהנים באה"ר מ.ש.ע. כהן נ"י.

מוד כשראה את הדף פתח ואמר שבמשנה כתוב שגם מי שנמצא במים צריך להתפלל נץ ועוכר ברגליו וקורא, ורואים כמה שזה גדול, והוסיף שאף המשנ"ב הביא כן.

ועל שאלה א' ענה מצוה לא מזיקה, ועל שאלה ב' ענה הם גם בסוף יתרגלו לקום בנץ.

והוסיף ואמר שלחזו"א היה חשבון של נץ שאינו זוכר כעת (ואמר שבנו רי"ש זוכר) וכשהצעתי את הזמן של הנץ של ה' טיקוצינסקי אמר עליו סמכו (אמנם במכתב המליץ לי על נץ הנראה אף כשאני במנין שנוהגים נץ אחר והוסיף שלא לשנות כל פעם כמנהג אחר).

עוד שאלתי שלפעמים אני מתעכב כשתי דקות בק"ש האם כשאאחר מעט את הנץ זה נחשב שהפסדתי ואמר שתתדל מאד להספיק מדוייק כי זה העת רצון (והוסיף במכתב שאף שגם איחור של ב' דקות הוא עם מעלת נץ מ"מ העת רצון היא רק במדוייק ושהמקור להא דזה עת רצון הוא מרב ברונא בברכות דף ט:).

המליץ להם מעצמו ללמוד שביעית ולהוושע, אלא שלכל אחד נתן 'מינון' לפי צורכו ולרפואה דחופה אמר ללמוד יום יום במשך שעה עד סוף שנת השביעית ולזיווג הנ"ל היקל טובא.

רפואה

נכסתי בכ"ד כסלו תשע"ה בשליחות אדם שהרופא הזהירו ממעשה מסויים מחשש לבריאותו, מרן זיע"א לא הוה ניח"ל בזה ואמר בכוחו הגדול שהרופא עם הארץ מדאורייתא ומדרבנן ולא לשמוע לו כלל.

כלה אחת קיבלה כחודשיים לפני החתונה התקפה נוראה על המרה עד כדי קושי בנשימה והתפתה לביה"ח ושם הודיעו שחייבים לנתח בדחיפות כי יש אבנים במרה ואפילו גם דרכי המרה נפגעו, ואביה חשש טובא להכניס כלה לניתוח ונכנס ושאל מה לעשות, מרן זיע"א אמר הסבתות אמרו עד החתונה זה יעבור וכך הוה (כיום היא כבר סבתא והכל תקין לבד מכאב יחידי שהיה משום מעשה המזיק).

שאלתי במכתב על אחד שגילו לו בעיה רפואית בבדיקות וכשעשה בדיקה נוספת ראו שאין כלום אם חייב לברך הגומל וענה בתקיפות שהרופאים לא יודעים כלום ומה יש לו להודות על דבר שמעיקרו היה טעות.

נשלחתי ביום בדיקת חמץ ע"י אחד שנחלקו הרופאים באופן

לאותו היום ובישרתי על לידת בני נ"י ואיחל את ברכתו, הגשתי לפניו קונטרס שהדפסתי לרגל השמחה ועבר על תוכן העניינים וכשראה שיש גם על שביעית מיד דפדף לעיין בזה ועיין שם מריש עד גמירא ואמר בד בכד כמה פעמים יפה יפה.

כמו כן באותה התקופה נכנסתי פעם נוספת ושאל בתוך הדברים על מה אתה כעת כותב, ולא הבנתי את כוונתו ולכך עניתי שאני לומד מסכת ברכות פרק כיצד מברכין ואני כותב על זה, מרן זיע"א נענע בראשו והפטיר כן אבל עכשיו תכתוב על שביעית, בזמנו לא הייתי בכולל שביעית וכמה שנסיתי לא עלו בידי דברים הראויין להדפסה ולבסוף הדפסתי רק דברי אגדה על שביעית וכששאלתי במכתב אם נעשה בזה רצונו השיב כן, אמנם פקודתו שמרה עימי ובקיץ תשפ"א ערב שנת השמיטה תשפ"ב נכנסתי לחבורת שביעית.

כמו כן באותה תקופה עמדו על שולחנו בקומה השניה בקביעות בצלים גדולים שגדלו באדמת שומרי שביעית בברכת וציויתי את ברכתי והכל לחביבות השביעית.

אחי נ"י נכנס אליו בשנת תשע"ה בדבר ברכה לשידוך לאחת האחייניות ואמר תלמד שביעית היא תתארס ומיד שאל אחי נ"י אני או הם ואמר אתה וכך הוה, כמו כן כמה וכמה נזקקי ישועות

(אח"כ שמעתי שמפרש אע"פ מלשון אע"ג והיינו גב), עוד שאלו בדבר משפחה שאחד מהם עבר ניתוח ויצא מסכנה מה לקבל וענה ללמוד לימוד חדש.

שיטתו היתה בכמה מקרובי משפחתנו הענפה, לספר כל דבר חולי להורים לצורך תפילתם, ובדבר פרסומת לרבים הורה לכל אחד לפי ענינו, ומיד בהחלמה הורה לשמור בסוד.

לאחד שבא אליו בעצבותו במוצאי שבת, אמר כעת מוצ"ש לך הביתה ותשתה משקה חם, מלוגמא חמין במוצאי שבת מהני לזה.

באתי פעם אחת"צ בשליחות בדבר שאלה על ענייני טיפולים ריגשיים למיניהם ואמר זה הכל שטויות.

זהירות בדיני נפשות

כל זמן שהיה לו אל מי לשלוח בענייני נפשות הוא נמנע כמעט לחלוטין לענות על כל שאלה שיש בה חשש פיקו"נ, וכשנכנסתי לגור תקופה בבית אאמו"ר שליט"א שאלתי האם יש בזה חשש כיון שאמי ע"ה נפטרה מוקדם וענה הדירה לא אשמה אא"כ יש חזקה ועניתי שזה היה רק חד פעמי, ואח"כ נמלכתי בדעתי שהרי בזמנו נפטרו ג' נשים צעירות בג' דירות זו על גב קומה זו ואולי יש בזה צירוף לחזקה, וטלפנתי לנכד ששאל והתשובה היתה שמסתבר

הפעולות ובניתיים המליצו לו להרבות בבדיקות, וענה שיעשה בדיקות רק היום בבדיקת חמץ והכל יסתדר בלא שום בדיקה רפואית.

ומאיך ע"פ רוב היה נח"ל בבדיקות דם שגרתיות וציות לרופאים משום שכך ההלכה וכן לבדיקות הנצרכות, והמליץ לאאמו"ר שליט"א בלשון הקרא ביקורת תהיה, ורק בבדיקות מיותרות בלא חששות הוא זלזל שהרופאים סתם מבלבלים דעת בני אדם, ולאאמו"ר שליט"א אמר פעם שגם הוא עצמו עושה בדיקות דם כל שני וחמישי, וכשרימזו אאמו"ר שליט"א שדעת הסטייפלר זיע"א היתה בזה אחרת (ע"פ הוראות שהורה לו בזמנו) ענה כך הוא אחז, והיינו שדור דור ודורשיו לפי אופן הדור.

שאלתי במכונית בתמוז תשס"ה, הרופא שלח את בני לעשות בדיקת דם ובצוואת ריה"ח כתב לא יקיו דם בחודשי תמוז אלול שבט האם זה בכלל, ואמר לא כל דבר חוששים אלא רק מה שהתקבל לחשוש ומ"מ לזרעו יש לחשוש ובכלל הקזת דם זה גם בדיקת דם ותרומת דם.

הורה שכשאין חשש סכנה בעיכוב ניתוח עדיף שלא לעשותו בספיה"ע.

נכנסתי ב' כסלו תש"פ ושאלתי, שהחברותא שלי סובל הוא ואשתו מכאבי גב, וענה פרק אע"פ

שמפחד להכריע אי"ז הכרעה ויש לשאול, בינתיים הודיע לי ר' יצחק שחמיו לא חש בטוב והדבר ידחה, סוף דבר היה שבי"ז חשוון השיב מרן הגרי"ש זיע"א שאין בזה צירוף בדין חזקה ובירך את כל היושבים שם, שוב חזרתי למרן זיע"א ומיד שראה את הפתק הרים את עיניו ואמר זה אתה והיה הדבר פלא שזכר את השאלה והשואל במשך חודשיים תמימים, ומיד כששמע את דברי חמיו התבטל בביטול גמור ממש ויצא מגדרו והאריך לומר אם כך הוא אמר אין שום חשש והכל בסדר והוסיף בזה עוד מילה ושתיים כמה שזה בסדר, ולענין כמה סכנות שהוחזקו בבית שיצאו מידי סכנה הכריע בעצמו שאין לחוש בזה כיון שיצאו מהסכנה, וכשהדפסתי החידושים על מסכת חולין ביארתי את פלוגתתם בביאור הגמ' שם והבאתי לפניו לעבור על הדברים לפני ההדפסה ואישר את אופן הדפסתם, (וזה הלשון שם על דברי רש"י שם: הגר"ח"ק שליט"א הוציא מכאן שבית שמתו בו ג' אנשים אין לקנותו, והיה מקום לומר דרש"י מיירי בסימן שבית זה אינו טוב לזה שלא הצליח בו ג' פעמים אך אם ג' אנשים לא הצליחו בו זה לא סימן שגם אחר לא יצליח בו, והגר"ח"ק שליט"א הסתפק בג' דירות זו על גבי זו שמתו בהם אנשים אם יש צירוף לחזקה, והנדון היה אחר עשרות שנים מאותם ג' שמתו, ואף לא רצה לפסוק מכח הקריינא דאיגרתא

שאין בזה צירוף אך כדאי לשאול אדם גדול נוסף, שאלתי להגראיל"ש זיע"א ואמר שזה כלום ושוב הדגשתי שהשאלה אם יש בזה חזקה וענה לי אתה חושב שהדירות חטאו, חזרתי למרן זיע"א עם התשובה וחיך טובא אך ביקש להגיש לו גמ' חולין ופתח בדף צה: והראה שבחזקה יש חסרון ואמר שכיון שלא הכריע בדבר החזקה זה עדיין בחשש, והמשכתי לשאול ב' שאלות אך ראיתי שאינו שומע כלל ופתאום אמר אתה מכיר את גיסי ר' יצחק תאמר לו שישאל את השווער, הלכתי במוצ"ש לר' יצחק וביקש שאביא לו ביום ד' בבוקר את השאלה מוקלדת כי הוא יסע לחמיו באותו יום, באתי ביום ד' אך הגבאי לא רצה להכניס בלי תור וכשאמרתי שהוזמנתי מראש אמר שהוא יכניס את הדף אך ביקשתי ליכנס לחצי דקה ולמסור לבד וכשנכנסתי אמר לי שב הכנתי לך חומר ופתח לי קריינא דאיגרתא למרן הסטייפלר עמוד ר"ב ששואל כזו שאלה באופן יותר חמור ועכ"ז מתיר ואמר אני לא יכול לא לספר על כך לחמי ואם אספר לו הוא יאמר הרי התשובה לפניך תשאל לר' חיים אם בכל אופן לשאול, בינתיים נכנס הגבאי וגער בי שאני מתעכב יותר ממה שהבטחתי ענה לו ר' יצחק זה לא הוא זה שליח של גדולי הדור תשאיר אותו לשבת, בצהריים הלכתי למרן זיע"א אך טען שכיון שהסטייפלר כותב בענוה בסוף המכתב

כשבשלב מסויים רציתי להפסיק להיות ש"ץ בימים נוראים מאיזה טעמים, ושאלתי אם יש בכך משום לא מסמני מילתא, ענה ל"צ להפסיק ממצוה.

בילדותי ראיתיו בשבת הולך ועכבתי אחריו איך שהלך עד לאזור ביהכ"נ הגדול לצורך סנדקאות.

מ"ן זיע"א מצא לנכון לפנות מזמנו גם לגבאות וקיבל המון ממון מידי נאמניו והעבירם לעניים הגונים, והיתה לי קביעות כמה שנים להעביר מבני חו"ל דמי מתל"א והיה מציין שהוא מחלק רק בצהרים כשבחו"ל כבר בוקר ובתחילה היה שומר המעות בכיסו בשעת הקבלת קהל אך כשאירע וגנבו מביתו כשיצא לשחרית ממון גדול מאד התחיל לחשוד יותר ומיד היה קם ממקומו להכניס המעות למקום שמור ולא השאירם תחת ידו בקבלת קהל, ובשלב מסויים מחמת הדוחק התחלתי להעביר את המעות כבר בליל פורים שלא בזמן קבלת קהל, וכאן המקום לציין שפעם רשמתי לו על סכום גדול את החלוקה המיועדת מה לצדקה ומה למתל"א ומה יעשה בו כרצונו ורשמתי דרך משל \$1000 וכו' וכו' ומ"ן זיע"א בפרישותו הרבה שאל מה כתוב פה והצביע על סימן ה-\$.

גערה במבין

פעם באתי אליו על דבר חלום, ומאד לא נהנה ואמר ה' יעזור שיהיה

עמוד ר"ב שהיקל במקרה הרבה יותר חמור כיון שסיים שם בלשון שאין לסמוך עליו למעשה, והגריש"א זצוק"ל הכריע דאין בזה צירוף של חזקה אלא הם ג' סיבות נפרדות כל אחד לעצמו, ושוב אמר הגר"ח ק שליט"א שכיון שכך הכריע הגריש"א זצוק"ל אין שום חשש בזה כלל וכלל, עוד הוסיף הגר"ח ק שליט"א דאם בבית אחד היו ג' חולים שנתרפאו ויצאו מכלל סכנה אי"צ לחוש בזה, אמנם הגרא"ל ש שליט"א שאל על כל הנדון הנ"ל האם הדירות חטאו, כלומר דהעונש בחטאי האנשים ואין חשש לאחרים).

יקח מצוות

היתה תקופה שהיו חיטוטי שכבי בתל אביב ואאמו"ר שליט"א שמע מאתרא קדישא שיש לראש העיר השפעה להפסיק את החפירות ושיש לו הערכה לגדולי תורה ואם דרך משל מ"ן זיע"א ידבר עמו זה יכול להועיל וביקשו מאאמו"ר שליט"א לפעול בזה, וכשנכנס אמר מ"ן זיע"א תחפש מצוות אחרות, וכן בכמה עניינים היה אומר כך.

בהזדמנות טיפלתי באיזה ענין רפואי של מי שאין לי חובת אחריות עליו ופחדתי שכיון שהדבר עשוי להציק לו אף שזה התועלת מ"מ מה לי ולדבר הזה, ואולי עדיף לחפש מצוות אחרות, וענה כשצריך צריך.

והשניה את ירושלים האחת היא הרבנית קניבסקי והשניה היא הרבנית קוגל בת ר' שמואל אהרן יודלביץ זצ"ל אשת להבחל"ח אדמוח"ז הג"ר אליעזר קוגל שליט"א ראש ישיבת שבות עמי (ירושלים), מעולם לא אכל לבד בצהרים וכמה שהרבנית היתה עסוקה בקבלת קהל היה ממתין, וכמה פעמים ראיתי את הנכד ממש מכויץ את דרכה כבר ליכנס לאכול ואז סגרו את הדלת לכמה רגעים ושוב נפתחה להמשך הקבלת קהל (מלבד פעם אחת שנכנסתי באמצע, וזכורני ששאלתי בענין אכילה טבעית לתינוק ואמר לי זה תשאל לרבנית), וכסדר באמצע הקבלת קהל היתה נכנסת עם כמה שאלות מהנשים ומוסרת לו ברגש את הדברים והוא היה משיב לה ברוגע על כל ענין וענין, והעידו לי שכל יום היו משכימים יחדיו וכל אחד אמר את הברכות והשני היה עונה אמן וששמעו כן גם ביום פטירת הרבנית דרך הסוכה, והדבר בלט ביותר בעת פטירת הרבנית ע"ה בש"ק י"ז תשרי תשע"ב וכשהייתי אצלו ביום ב' שאח"כ והוא בכה גנוחי גנח מכל גופו בצורה מפחידה ונכנס אצלו מרן השבט הלוי זיע"א והתחיל לספר איך באו להחזו"א לספר שמרן זיע"א לומד מדאי הרבה בקיאות והחזו"א אמר לתת לו וב"ה יצא ר' חיים אמנם מרן זיע"א לא הגיב אלא התייפח באופן קורע לב עד שהשבט הלוי אמר שר' חיים קניבסקי יתחזק למען הכלל ולמען הפרט והוסיף

לך שאלות טובות, אך הוסיף שאכווין בנשיאת כפיים לבטל את החלום בשעה שאני (כהן) אומר את אחד מהתיבות שבסוף אחד מהג' פסוקים ושאלתי אם עי"ז אין מה לחוש ואמר המשנ"ב הביא את זה.

היה אחד שילד קטן אמר לו שיקרה לו דבר רע ומאד חשש לנפשו משום שניתנה נבואה לקטנים ושלחני למרן זיע"א, ושאלתי אם צריך לחוש לכל אמירה של ילד קטן משום שניתנה נבואה לקטנים, ומאד לא היה ניה"ל בזה ואמר לי בטרוניה ברכה והצלחה וכשלא הבנתי את הרמז חזר ואמר ברכה והצלחה.

גם כששאלתי פעם בהלכה שלא כענין, הגיב תהיה בריא, (ועניתי בלחש אמן).

נכנסתי בעת חלאקה של אחיין ומרן זיע"א לא חש בטוב וישב במטבח, ונכנסתי אחריו גם לשם בכדי לצלם, והרים את ידו לעברי וקרא אל תצלם אל תצלם.

כעס מאד על המתחדשים שאסור כלל ליתן מכה לילד, ואמר לאאמו"ר שליט"א משוגעים.

הרבנית ע"ה

פרק בגדלותו היה הכבוד לרבנית ע"ה, (שמעתי ממו"ח שליט"א שהגה"צ ר' אריה לוי זצ"ל אמר שיש לו ב' נכדות צדקניות האחת מחזיקה את ב"ב

לא מצאו עבדו בנו עקיבא דירה וכעת מוצא בסמוך לדירת האח אך יש לו כמה ספיקות בדבר רמאויות ונזקי ממון שעלולים להיות, ומיד כשעיין הגיב קוראים לך רק שם אחד משלושת השמות, ולמעשה אמר אני לא יודע מה הולך שם שיברר כמה שהוא יכול והוסיף שיש צוואת רבי יהודה החסיד שלא לגור שני אחים בסמוך ואמרת שזה לא ממש סמוך אלא בהבדל כמה בניינים ואמר מקילים בזה היום, ושאלתי במכתב האם זה גם לכתחילה והשיב כן.

אאמו"ר שליט"א שאל אם לקנות דירה במקום שיש שכנה אומללה שאומרים שהיא מקללת הרבה, ואמר שאין לחוש לקללת חנים ואדרבה כתוב שהיא חוזרת על המקלל.

נכנסתי בד' אד"א תשס"ד ושאלתי בדבר מי שתחת דירתו יש יריעות ספרי תורה שעדיין לא תפורים, וענה אם זה לא מחובר אין שום חשש זה לא ס"ת.

המליץ שלא נורא דירה דמי מפתח, ואמר חיים שם מאה עשרים שנה, וכן לא הסכים לעבור ממנה לצורך הצלת דמי הירושה, אא"כ יש חישוב של הפסד במקום אחר שאז שייך לעבור למקום האחר למנוע הפסד ממוני, או כשקל יותר לגור באזור אחר.

גם כשקניתי דירה והוצרכתי לכעין נס בהשגת המעות (ואז נתן לי מכיסו

לומר שישאר אותו ר' חיים קניבסקי לעומתו השיב מרן זיע"א לשבח את הרבנית שדאגה הרבה למנוע נזק קודם לידה אצל חילונים, ובמשך כשנה כל תיפקודו היה שונה לחלוטין.

קניית דירה

שאלתי במכונת בתמוז תשס"ה, קנו לי דירת חדר ובס"ד יוסיפו בה עוד חדרים ובצוואת ריה"ח כתב שלא יבנה לבד בנין אבנים אלא יקנה מוכן האם בכה"ג יש ריעותא, ואמר שאינו זוכר איך כתוב, והגשתי לפניו את הספר חסידים ועבר על הדברים ואמר היום בונים לבנים ולא אבנים ואין חשש, והוספתי לשאול האם יש למנוע שלא יתעסקו בבניה ערבים שהם מקיימים את תיפלתם והשתחוויתם במקום העבודה והאם זה יכול לקלקל, ואמר לא טוב ערבים האם אין יהודים, ושאלתי האם יהני שיבנו ערבים ובסוף יגמרו את הצביעה בכל הבית יהודים, וענה זה אותו דבר, ושוב נכנסתי בב' אלול תשס"ה משום שהקבלן אמר שהיום יש רק ערבים במחיר הרגיל, ואמר שהחסרון רק גשמי שנחשדו להזיק וצריך לבדוק שיהיה להם רשיון מהמשטרה ועל היזק רוחני אמר הם לא מזיקים הם לא מתפללים, ועודד לאאמו"ר שליט"א לבנות רק עם רשיון בלא לסמוך על קשרי עסקני העיריה משום הזהירו ברשות.

נכנסתי בשנת תשס"ה עם מכתב מאאמו"ר שליט"א שעדיין

אב ובמשנ"ב הביא בסימן תק"פ די שיש טיטות שנו המערבי כבה בימי אחז בי"ז ולא בי"ח ולכך להחמיר לצום יומיים האם יש חשש מלהתחתן אז, וענה לאחר מחשבה שמספק אי אפשר לאסור בשניהם להתחתן, וכשאמרתי שבעה"י החופה תהיה לפני השקיעה אמר א"כ ודאי עדיף, (ויש לציין שבאותה השנה התחתן נכדו בי"ז אב ושמה הקפיד רק למי שמקפיד, ובמכתב שאלתי שהרי הרמ"א הביא שעשו חופה בי' טבת שחל ביום ו' וענה שכשאין ברירה זה מדינא מותר), כמו כן אמר לאאמו"ר שליט"א לדחות חופה בכ' סיון מפני התענית שנקבעה על צרות שארעו בו ולהמתין לצאת הכוכבים.

כשנכנסתי נכנס אברך עם בנו החתן וסיפר שבקרוב החתונה ושבעה"י ידור הזוג בקירבת אבי הכלה, מיד ענה שלא טוב לגור מדאי קרוב, וחזר האב ושאל כמה לכה"פ צריך להיות המרחק, והסתובב מרן זיע"א ממקומו בחדרו בקומה א' ליד הסטנדר והצביע על רחוב רשב"ם ואמר לפחות מכאן עד סוף הרחוב.

הצעתי שידוך למאן דהו משפחה עם חשש מום שהרופאים לוקחים אחריות וכו' וכן יש להם אדם גדול שיקח אחריות, וחששתי שהשייכים למשפחה יקפידו על שלא שאלו את מרן זיע"א וכן שאני כלפי שמיא יהיה נקי ולא אעשה דבר זה ללא הוראה, וענה ל"צ ליכנס לספיקות.

ר' שקלים לאות חביבות יוצאת דופן) לא הרשה בשום אופן לקנות מפעל הפיס, ושמעתיו אומר לאחד שסיפר שקנה דירה על הנייר ויש עיכובים רבים וכל פעם שפותח ספר לעשות הגרלה יוצא פסוק רע, שאין אנו מבינים בכאלו הגרלות רק יעשה כפי הנראה ע"פ דעת.

שידוכים

היתה לבחור אחד הצעת שידוך שהאב לא רצה משום איזה חשש והשדכן שלח את הבחור למרן זיע"א שלא בדיעת האב וענה לו עם ליטוף על כתפו אתה יכול לסמוך על אבא יותר מכולם ובפרט שיש חשש.

נכנסתי בא' אד"א תשס"ד ושאלתי, אחד שואל מה לעשות לבנו שהוא בן כ' ולא רוצה להתחתן, וענה יאמר לו שזה המצוה שלו, והוסיף למה הוא לא רוצה כי הוא רוצה ללמוד הרי גם אח"כ הוא ילמד אם הוא לא ילמד אחרי החתונה אני לא יודע אבל אם הוא ילמד הוא צריך להתחתן שיאמר לו שיעשה מה שצריך ולא מה שהוא רוצה, (וכמה פעמים הוצרכתי ליסוד זה כשהזדמן הפסד רוחני מחמת זהירות באיזה דבר שאמרו חז"ל).

נכנסתי עם אאמו"ר שליט"א בחודש אב תשס"ג להזמינו לחתונתי, (וכשמע שאני נקרא ע"ש רעק"א בירך שאהיה כמותו), ושאלתי, מועד החתונה בעה"י בט"ז אב ואחרי השקיעה זה י"ז

כשאמו"ר שליט"א הציע אם ליסע לאופרוף של בתו בירושלים בשבת הסמוכה לחג השבועות באופן שיש בו כעין גלות בחג, ענה תיסע זה חלק מצער גידול בנים.

כשאחי נ"י דן עמו בענין שינוי נוסח תיבות הקידוש ממה שמקובל בביתנו אמר שבדיעבד כל הנוסחאות טובות, וכשחזר ושאל שאביו נוהג כנוסח אחד והשווער שלו נוהג כנוסח אחר ומה יעשה ענה שווער זה דיעבד.

שמה קא גרים

נכנסתי בליל פורים תשס"ו ואמר אני מכיר אותך ואת אחיך הצעיר שקצת פחות גבוה וגם את היותר גדול וגם את ההוא עם השטריימל (אגב, סיפר לאמו"ר שליט"א שגם הוא עצמו חובש ביו"ט שטריימל, ובהזדמנות נכנס אחי הנ"ל עם ילדיו וביקש עבורם ברכה ובירך שכולם ילכו עם שטריימלך ואמר אחי נ"י שרוצה ברכה גם ברוחניות וענה שטריימל זה רוחניות), ושאלתי, יש צוואת ריה"ח לא לקרוא לצאצאיו שמואל ויש לנו קבלה שאנו מיוצ"ח ולבני קוראים שמואל אהרן, ושאל למה נתת כזה שם הרי יש לכם צוואה ומיד הוסיף שבפוסקים כתוב דשתי שמות הם שם אחר ואין חשש, ושאלתי שבבית קוראים לו רק שמוליק, ואמר מ"מ זה שם אחר ואין חשש.

נשלחתי ע"י שדכנית שעשתה כמה שידוכים בעבר וכבר כשנה כל ההצעות נופלות אם להרפות או להמשיך לעזור לאנשים, וענה כך דרכם של שידוכים ולא להתפעל אלא להתפלל.

הציעו לאחי נ"י שידוך נכדת גדולים אך יש גם סבתא הנמנית על ציבור שאינו חרדי, ואמר לאמו"ר שליט"א תשמור על יחוס הכהונה שלך.

לפני השידוך שלי אמר לאמו"ר שליט"א שאני כבר צריך להתארס, ענה אמו"ר שליט"א הוא לא רוצה ואם אני יגיד לו הוא יקפוץ, ענה מרן זיע"א הוא יקפוץ ובסוף ירצה, עוד הוסיף לו לאחר האירוסין בענין מקום המגורים ואמר תעמוד על ב"ב.

הציעו שידוך לאחי נ"י שהתעכב המון בגלל כסף, ואמו"ר שליט"א חשש למה שמקובל שעיכובים מיותרים מראים שאי"ז השידוך משמים, וענה אין לו כסף וזה לא מראה על עיכוב.

כשפקקו באירוסי אחי נ"י שמחותן אחד נקרא ר' יהודה והשני ר' אריה ליב דהם אותו תרגום והוו כשמות שוין, ענה לאמו"ר שליט"א נרשקייט (שטויות).

כשאמו"ר שליט"א הגיע עם חתנו אחר האירוסין שהיה לבוש בחליפה קצרה, אמר בתוך הדברים שראוי שיחליף לחליפה ארוכה כי זה מלבוש ת"ח.

אתרוג מסוכות וכדו' וענה מסתבר שלא (על אף שלכאו' הבין שמייירי במעייני הישועה שיש עירוב עירוני).

התפלא על אחד שנתן שם חוה, ואמר לאחי נ"י למה הוא נתן כזה שם, אלא שמיד אמר שכיון שיש לה עוד שם לית לן בה.

השיב שאין ראוי ליתן לשני אחים שמות לאחד מיכאל ולשני מיכל אך אין חשש כלל ליתן לאח ואחות לאח ברוך ולאחות ברכה.

גנרטור

לא יאומן כי יסופר איך היה בנפשו הריחוק בשימוש בשבת בחשמל המופעל ע"י חברת החשמל, והחמיר לי בריחוק על ריחוק באופן המעורר השתאות.

בשלב מסויים הציעו ממון בעד כתב ידו ומאד לא היה ניח"ל בזה, ואחי נ"י מכר את המכתבים שקיבל ממנו ושילם בכסף שקיבל את החיבור לגנרטור, מרן זיע"א שמע על כך והגיב אם כך זה היה שוה.

אאמו"ר שליט"א נאנס כמה פעמים מחמת זיכוי הרבים להתפלל בבתי כנסת שאין בהם גנרטור, ושאל אם שייך להקל בזה כשיש בלא"ה אור יום או אור נרות וענה שכשהיה בישיבה לא היה גנרטור והורה לו מרן החזו"א זיע"א ליקח תאורה כשרה על ידו, עוד שאל אאמו"ר שליט"א אם גם כשאין

נשלחתי ע"י מאן דהו שלאחר שנתן שם לבנו ע"ש הסבא נתברר לו שהסבא עשה מעשה שאין הגון והשאלה אם להוסיף שם או לכה"פ לכנות את הבן בשם שבו לא כינו את הסבא, וענה ל"צ כלום כי אברהם זה ע"ש אברהם אבינו ויצחק זה ע"ש יצחק אבינו ויעקב או ישראל זה ע"ש יעקב אבינו, (ולכאו' כוונתו שזה שורש השם ולא איכפת לן שמעיקרא לא חשב על כך דזה ממילא כך מתפרש, ויש שפירשו שכוונתו למסור כעין מודעא שמהיום ואילך זה כך יתפרש).

נכנסתי בכ"ד טבת תשס"ז בצהרים ואמר לי המשב"ק המסור ר' ישעיה אפשטיין שכעת אי אפשר כי יש נסיעה לברית רק תרוץ לאולם ארמונות חן ואעצור שם בשבילך ותוכל לשאול במכונית וכך עשיתי וכשהגיע הרכב לתחילת ירידת החניה נעצר וכמובן המכונית שמאחור לא צפרה מיראת הרוממות ובשרתי שנולדה לי בת ובירך תזכה לגדלה לחופה ולמעשים טובים ושאלתי אם בבת לא אומרים לגדלה לתורה ואמר דאינה מצווה ללמוד ושאלתי שיש לה מצוות שלה שצריכה ללמוד ואמר שצריכה לדעת ואין צריכה ללמוד וחזר ואמר ל"צ לומר, ושאלתי שאימי ע"ה נפטרה מוקדם ל"ע וברצוני לתת שם ע"ש אימי, וענה על הורים לא מקפידים, עוד שאלתי אם ביולדת בשבת יש היתר ליתובי דעתה בדבר סגולי כגון לטלטל לה מהבית לביה"ח

נכנסתי בסוכות תשס"ד לסוכתו ושאלתי שכל המשפחה עברנו תאונה וכולם יצאו בניסים בריאים ושלמים האם יש לעשות סעודת הודיה, וענה, לא, תלמד פרק התודה.

נכנסתי בכ' תמוז תשס"ה ומאד עודד אכילה טבעית לתינוק עד גיל שנתיים והוסיף שמן הדין מותר עד חמש שנים ונהגו שני שנים (וכידוע שהחזו"א התיר לאכול לצורך כך ביוה"כ לפי צורך הקטן אף כשמוכרח ללכת יותר מכשיעור דאי"צ ליתן לו את התחליפים ומרן זיע"א הוסיף שכך הדין גם בזמנינו שיש מטרנה, ובמכתב שאלתי אם גם יהיה מותר לכך חמץ בפסח דמה לי כרת דיוה"כ ומה לי כרת דפסח וענה שאם אי אפשר להאכיל טבעי בענין אחר יתכן).

נכנסתי בעש"ק במדבר כ"ה אייר תשס"ה ושאלתי על דבר כהן שעבר טיפול על כליה ונשאר בביה"ח לשבת ולא יודעים איך ימשיך הענין האם מותר לבניו הכהנים להיות עמו בש"ק, וענה הבנים כהנים ואם לא מסודר ענין המתים אסור רק בפיקו"נ מותר שתלך אחת הבנות.

נכנסתי בסוכות תשס"ו עם בני בכורי נ"י, ובירכו שיהיה ת"ח בן ת"ח, ושאל איפה הכיפה ושאלתי מאיזה גיל צריך כיפה וענה ממתי שנולדים אם הוא לא זורק אותה, וכשאמרתי שיש מקפידים שלא לשים

תאורה כשרה נוספת שייך להקל בתפילת ערבית שהיא ממש בתחילת השבת ומסתבר שעדיין לא חיללו חברת החשמל את השבת וענה שכדאי ליזהר בזה, (ויתכן שלא דיבר בחריפות מפני כבוד אאמו"ר שליט"א).

הוראות כלליות

נכנסתי בשנת תשס"ה ושאלתי בדבר מי שמחובר לו צינור ישר לכליות ואינו יוצא טבעי אלא הכל יוצא לשקית לאט האם יברך על כל טיפה אשר יצר וענה אם זה נוזל עם הפסק יברך כל פעם ואם זה בלי הפסק צריך לעיין בזה תשאל לר' ניסים (ור' ניסים אמר לי של"ש לברך כל היום ויברך פעם אחת ביום כשקם בבוקר).

שאלתי במכונית בכ"ד אלול תשס"ג, האם בר"ה להתפלל ברוב עם או במקום שיקבל עליה, וענה ברוב עם עדיף דהוא דינא דגמ' אבל לקבל עליה זה רק ע"פ קבלה, והוספתי שבמקום הקטן נצרך משתתפים וכן צריך כהן לברכת כהנים ויש בזה חסד, ואמר זה קצת חשובון, והוספתי לשאול למעשה כיון שיש שם חסד ומשום הכרת הטוב ראוי להתפלל שם וענה מותר.

שאלתי במכונית ב' אלול תשס"ד, היתה לי תאונה ויש אפשרות לקבל מהביטוח פיצויים האם ראוי לקחת כי נתנו לי משמים יסורים ובכך אני מוכרם, וענה אתה לא מוכר להם את היסורים הם רק נותנים לך צדקה.

בשינוי), וכן בקימחא דפיסחא שנה אחת לא נטל מאמו"ר שליט"א כשהיה סמוך לחג כי לא ידע איך יספיק לחלק לפני החג ומסר לרבנית ע"ה שתחלקם.

נכנסתי בכ"ה אב תשס"ז לחלאקה של בני שמואל אהרן נ"י וקבלני בהארט פנים ושאל לשם הילד ולקורבתינו לר' שמואל אהרן יודלביץ זצ"ל, ושאלתי ממתי יש לחנכו בנטילת ידיים אחר ביה"כ וענה אם אפשר כדאי כבר מעכשיו ושאלתי האם כל אחד שחותך מעט בחלאקה זה כתספורת דיש ליטול לו ידיים, וענה אולי, אולי כן.

נכנסתי בליל פורים המשולש תשס"ח והיתה מפה על השולחן אחר מגילה דלילה ולא היו נרות דלוקות ושאלתי אם נוהגים בהדלקת נרות בליל פורים כמש"כ המשנ"ב, וענה היום יש חשמל וכבר יש אור ולכך לא נהגו בנרות.

נכנסתי בליל פורים ואחי נ"י רצה לקנות את אחד מספריו ובירר אם זה צורך היום וכששמע שלא אמר תיקח בהקפה והוסיף בהלצה בינתיים אתה יכול להתחרט.

נכנסתי בימי ערב פסח תשע"ד עם גביע חד פעמי דמוי כסף ועשוי מפלסטיק דק, ושאלתי אם זה כשר לד' כוסות, ואמר תבדוק שיש בזה שיעור ואם יש שיעור זה ודאי כשר, ומיד התערב הנכד ושאל אם סבא ראה שזה חד פעמי, ואמר שאין סיבה לזרוק

כיפה עד גיל ג' משום ג' שנים יהיה לכם ערלים אמר וכי עד גיל ג' הוא גוי.

נכנסתי בכ"ב אדר תשס"ו ושאלתי, החזו"א אשתו אכלה מצות מכונה האם אחז לא להקפיד לנשים או שמא היה הוראת שעה, וענה היא לא יכלה לאכול מעבודת יד והשגיחו לה מיוחד שיהיה טוב המכונה, ושאלתי למעשה אבי אוכל רק יד וחמי אוכל גם מכונה האם אשתי תאכל מכונה, וענה לכתחילה עדיף רק יד אך אם קשה לה או מעדיפה מכונה זה לא לעיכובא ורק להקפיד שיהיה מושגח היטב.

נכנסתי לסוכתו בסוכות תשס"ז ושאלתי, האם רבותינו החזו"א והסטייפלר עשו משהו ביום האושפיזין שלהם, וענה לי לא ידוע מכלום, וחזרתי והסברתי הם לא עשו כלום וחזר והדגיש שרק לא ידוע לו.

נכנסתי בערב פסח תשס"ז בשליחות אאמו"ר שליט"א ושאלתי, נשאר מעות ממתנות לאביונים האם ליתנם לצדקה בעלמא או לקימחא דפיסחא או למתנות לאביונים שנה הבאה, וענה מתנות לאביונים שנה הבאה, ושנה אחת העברנו למרן זיע"א שליחות למתל"א מבני חו"ל בשעה מאוחרת ולא לקחם מפני שאי"ז בכדי שיעשו ואמר שיבקשו מבעליהם ליתנם לצדקה ואח"כ נתתם לו לצורך צדקה על דעת בעליהן, (ואולי בציור הנ"ל הבין שזה אצל גבאי ואין דעת בעלים

אחי נ"י נולד בה' אייר, ושאל אאמו"ר שליט"א אם לחגוג את הבר מצוה בו ביום, וענה לדחות והוסיף בהלצה ידברו עליך שאתה חוגג את חגם.

סיפרתי לו שספריו העומדים למכירה עומדים באופן שחלקם ישר וחלקם הפוך ושאלתי שכך יש גם בחנויות ספרים והאם חייבים לסדרם, ושאל למה זה הפוך, והסביר לו הנכד שזה לכבודן שהשדרה עבה משאר הספר ורק כך זה לא יתקמט, וענה שאם כן זה מותר דהרי זה כבודן ובצירוף שעדיין לא נתקדשו בלימוד, וכשהערת שכתבי הח"ח התיר בזיון קודם שלמדו רק בגליונים ולא בגוף הספר ציין לדברי המשנ"ב בזה בסימן של"ד ולמעשה אמר שיוצא מהסתירה בין המקומות שזה ספק והשאיר הדבר כפי שהיה.

בני נ"י התחיל להניח תפילין בבין המצרים ושאלתי אם להקדים בכדי שיוכל לברך בפעם הראשונה שהחינו על פרי חדש, וענה אצלנו לא נהגו לברך שהחינו ולא להקדים.

בני נ"י נעשה חלאקה בספיה"ע ושאלתי אם להקל כהמקילין בחלאקה בספירה ובפרט שזה קודם ר"ח אייר או להקדים קודם הפסח או לאחר, וענה זריזין מקדימין.

בהזדמנות אמר למסור לי שכהנים סבלנים הם ושאל הנכד מה המקור לזה וענה שיש כזה מדרש.

את זה מיד אחר פעם אחת כי זה קשיח ויפה ואין לדון בזה דין כלי חד פעמי.

זכורני כשהדפיסו ב' כרכים של דרך אמונה בתוך כרך אחד ראיתיו מחשב עם בני ביתו כמה צריך להיות המחיר יותר מספר רגיל אחד ופחות מב' ספרים רגילים.

בי"ב אדר תשנ"ו היה פיגוע ה"י והיתה חרדה בקהל, וכשנכנסתי עם אאמו"ר שליט"א בליל פורים והבענו את החששות, ענה (באידיש) החזו"א אמר בב"ב אין בומבות, ומ"מ הורה בהזדמנות לאחי נ"י שאף שאין לחוש לילך ברחובות ב"ב בשעת אזעקה מ"מ אם יש מי שזה צורם לו לא לעשות כן בפניו.

היתה מערכת בחירות שנתפלגה בה המשפחה והעדיף אאמו"ר שליט"א להיות שב ואל תעשה, ותפסו בידו ואמר אם אתה לא מצביע אתה מחזק את המחנה החילוני.

אאמו"ר שליט"א שאל אם מותר לו ליקח בגבאות הצדקה כסף מקרובי משפחה שהם רפורמים או קנסרווטיווים, וענה תשאל להרב שך לו יש סייעתא דשמיא בהנהגת הדור, וחזר אאמו"ר שליט"א ושאל האם הוא היום גדול הדור וענה בחיובך אתה רוצה לברך ברוך שחלק, והרב שך ענה רפורמים לא כי הם "שיטה" קנסרווטיווים כן כי הם רק נגררים.

שאלתי אם כל סגולה לזש"ק פועלת גם לזיווג הגון כיון שאי אפשר לזש"ק בלי זיווג, וענה שמהני להכל.

שאלתי אם אוכל להרשות לבני נ"י ללבוש על ידו שעון פשוט שיעזור לו לשמור על זמני הלימוד, וענה רק בכיס.

שאלתי שבני נ"י קרוב לבר מצוה והעירוני שמחובתי להשתדל מעט בהוצאות הנשואין ע"י איזה השקעה והצעתי לפניו את אופן ההשקעה, וענה תשתדל שידע הלכות תפילין.

שאלתי שבני נ"י היחיד מכל חבריו עם פאות מקדימה, וזה קשה לו, האם ירשה לו מרן זיע"א להעבירם למאחורי אוזניו, וענה חלילה ומיד מעצמו לשם פיוס הוסיף הבטחה שיזכה לענין פלוני.

בהודמנות המליץ לי ללמוד עם הילדים מוסר וכששאלתי איזה ספר מוסר ללמוד עם ילד בגיל ט' ענה ראשית חכמה.

בזמנו העיר לי אחד טבעוני (כשיטת שטראוס ע"פ הספר אני ערב לו) שכל התזונה מסוכנת וכדאי לעבור לשיטה מסוימת שמנקה את הגוף מרעלים ושומרת מכל מיני חיידקים וכדו' ונותנת בריאות גמורה עד זקנה ושיבה, ושאלתי אם לשמוע בקולו וענה שיכול להיות שהוא צודק תנסה.

כמו כן שאלתיו מהו שובבי"ם והרי כל אותם הפרשיות מתחילות באות ו' ומאן יימא לן ששמם הוא כפי המקובל בלשונינו, וענה שיש מקור בתוך המדרשים לשמות כל אותם הפרשות.

כיבוד הורים היה בנפשו, ולעולם זירז בזה, ואחד שאל אם משום שלום ביתו שייך להקל וענה תסביר לה שזה כדאי, וכן סבר שגם כשהבן ברור לו שצודק מ"מ אם ההורה מקפיד הוא חייב לבקש את מחילתו.

אאמו"ר שליט"א היה פעם בקבלת קהל ונכנס בתחילה אדם מלא בבעיות שהאריך בשיחה עם מרן זיע"א, אח"כ נכנס אאמו"ר שליט"א ומרן זיע"א נתן לו כעין מכה בזרועו והפטיר "א'-שווער'ע דור" (דור קשה).

אאמו"ר שליט"א שהה בחו"ל בתחילת פרוץ מגיפת הקורונה ה"י, ושלחני לשאול אם ישוב מיד כיון שיש שם התפרצות נוראה, מרן זיע"א אמר קודם שיגמור שם את המצוה שלשמה נסע ורק אח"כ ישוב, וכך הוה, ואאמו"ר שליט"א שהה בחו"ל עם ידיד שקיבל כבר את הקורונה ועדיין לא ידע מכך (ותוך פחות משבוע כבר היה במצב קשה עד שנלב"ע ל"ע) וכשחזר היה בבידוד וב"ה הרגיש טוב ולא הוצרך להבדק, לאחר חודש נבדק בבדיקה סורולגית ויצא חיובי, וכן כמה פעמים נוספות במשך המגיפה נסע אאמו"ר שליט"א ע"פ דברי מרן זיע"א שאמר לו שומר מצוה לא ידע דבר רע.

על ההולכים לגרפולוג לפיענוח כתבים, כתב לי זה שטותים והבלים.

על חילוני חולה ענה שמותר להתפלל שיבריא ויחזור בתשובה.

כשרש"י כותב כזה ומצורף ציור, ענה שהמסורת שזה הציור שרש"י צייר.

אחד נכנס לפניו והציע ספיקות מיותרות בצורת הכונה בברכת אבות, מרן זיע"א הבין שהנ"ל מתקשה לכוין והתכופף לעברו ולחש לו אני חושב שאתה פטור, הנ"ל יצא מכל הקושי ע"י שהבין שאם כיוון כבר יצי"ח ואם "לא כיוון" הרי הוא פטור.

כשנכנסתי למו"ר מרן רבינו רה"י הגרי"ג אדלשטיין שליט"א עם ספר עם מכתב מרן זיע"א שכתוב בו שהוא מכיר אותי מפיו ומפי כתביו, הגיב בהתפעלות ר' חיים מכיר אותך.

כשהגיע לירושלים לנחם את אאמו"ר שליט"א בפטירת זקיני הגה"צ ר' אליקים געצל זצ"ל אמר הכרתי אותו היטב ער גיוועזן א'איד א'תלמיד חכם הוא היה משירי נובהרדוק היום כמעט שאין מהם, וכשהתעניין אם השאיר כת"י אמר צריך לסדרם ולהוציא ספר זה זכות בשבילו, כמו כן כשהגיע לנחם בפטירת דודי הגה"צ ר' חיים נח זצ"ל אמר הכרתי אותו היטב הוא היה אתנו ככולל חזו"א (ובשנים קדמוניות שהיה

מאריך טובא בשיחה עם אאמו"ר שליט"א אמר דודי זצ"ל לאאמו"ר שליט"א תנצל היטב יבואו ימים שלא יוכלו כמעט לדבר עמו).

שנה אחת אאמו"ר שליט"א הביא למשלוח מנות עוגה שהכינה אחותי תחי', והרבנית ע"ה אמרה לה בפסח שעקב ריבוי העוגות אכל מרן זיע"א את העוגה רק בשבת הגדול, (וזהו כעין המשך למה שנהג מורו ורבו המובהק של אאמו"ר שליט"א ה"ה מרן הגרי"מ פיינשטיין זיע"א ליקח כל שנה בפורים את המשלו"מ שקיבל מאאמו"ר שליט"א ממעשי ידי אמי ע"ה ולשולחו למרן הסטייפלר זיע"א ביודעו מדקדוקי ההלכה שבביתנו).

אילו קרבנו

זכתה משפחתינו שמרן זיע"א קרבנו בקירבה מרובה וכתב לנו מאות רבות של תשובות ותמיד לא שכח להחמיא לאאמו"ר שליט"א על המכתבים ושכניו כותבים כמו ת"ח גדולים ושהמכתבים עם יר"ש, וכל חג כשהיינו באים בצותא אמר הנה הידידים שלי, וכשאמרנו תלמידים הוא לא הגיב, ואחרי משא ומתן הלכתי היה מסיים את הביקור עם מחמאות, ופעם כשבירך בפרוטרוט הפטיר לאאמו"ר שליט"א עלי הוא כולו ברכה, וכן פעם בירך את פלוני תהיה ת"ח כמוהו והצביע עלי, וכשהתחלתי לתקוע בציבור נקפני לבי ושלחתי את אחי נ"י לשאול שאיני ראוי

הגה"צ ר' אליקים כהן זצ"ל בעל אור אליקים וגאב"ד גבעת אולגה חדרה בהיות אאמו"ר שליט"א בחור בישיבת בית מאיר והתפלל יום יום עמו ושאל כל שאלה וכשנכנס זקיני אמר הסטייפלר יש לך בן וכו' וכו' וכשקם לילך קם הסטייפלר מלא קומתו עם רגליו הנפוחות ונתפס בארון בכדי ללוות וכמה שמחה זקיני השיב כבוד ת"ח), בשבת אופרוף שלי ניגש אליו מו"ח שליט"א והציע את עצמו שהוא חמי מיד האיר מאד את פניו ואמר אני מכיר אותו הוא בעל כשרון ובירך, גם טרח והגיע לשמחת השבע ברכות שלי בתאריך ליל כ"א אב תשס"ג והאריך בהשתתפותו ושמע את דרשת הגה"צ ר' יעקב גלינסקי ובענוותנותו חייך ברווח בכל בדיחה וכשפנה ללכת נתן לי יד ואמר מזל טוב דורות ישרים תעשה שנה הבאה ברית וכשקם לחש לאאמו"ר שליט"א אמרתי לו שיעשה שנה הבאה ברית ושמחתי היתה כ"כ גדולה עד שנתקיים בי דברי הגמ' בברכות דף נו. שלא שייך לאכול מרוב שמחה, וכשפגשתי אותו ב"ח טבת תשס"ד ואמרתי לו שהיה אצלי בשבע ברכות לפני כמה חודשים מיד אמר תעשה ברית והיו הדברים לפלא בעיני השומעים מנוסח לשונו אלא שלחשתי לו שב"ה כבר ברכתו הראשונה נתקיימה, וכשבנו ר"ש חיתן את אחד מילדיו סיפר לאאמו"ר שליט"א שכשמרן זיע"א שמע ממנו ששלח

לכך ומיד שאל איזה אח זה וענה אני מכיר אותו הוא ראוי לכך, והכל לעידוד גדול מאד מה שהביא אותנו לברר כמה וכמה סוגיות היטב רק בכדי שנוכל לשמשו אף בהם, עד שהיה פעם בצעירים שכבר קיבל קהל באריכות ואכל ושוב קיבל קהל וראה שנתארך מאד וממש הרצין מאד וקרא בקול נו ברכה לכולם ברכה לכולם בכדי שכולם יצאו מהחדר והנכד זירז את כולם לצאת והזהיר אותי שאין לי מה לנסות עכשיו לגשת ועכ"ז ניגשתי ואמרתי את שמי ומיד התחייך מאד ואמר אתה כותב יפה ושמע אותי בנעימות, כמו כן באתי פעם נוספת אחה"צ בדבר שאלה מסויימת ובדיוק היה באמצע כתיבת מכתב וכבר הפריעו לו ממש בין כל תיבה שכתב באופן מוגזם ביותר ומרן זיע"א היה רציני טובא עד שפחדתי לגשת ועכ"ז נגשתי עם הפתק הכתוב ואמרתי זה המכתב שלי השבוע מיד נפנה אלי ועיין בסבלנות רבה, (ומ"מ גם עם הנעימות והסבלנות היתה יראה, וקבוע כשנכנסתי היה בי מורא גדול עד כדי זיעה בכל גופי), כמו כן כמה פעמים כשבישר אאמו"ר שליט"א שיוצא לחו"ל קם וליווהו ד' אמות, ובהזדמנות בזקנה די מופלגת לעת חיבה כשנכנס אאמו"ר שליט"א התרומם מעט מכסאו ואמר והדרת וגו' ואמרו לי בני הבית שכבר אינו קם לאיש מלבד למרן הגריש"א זיע"א, (יש לציין שזה כהמשך למה שנהג מרן הסטייפלר זיע"א עם זקיני

מהם קבוצות למבחן ומהם לברכה ומהם לכתבת אות בס"ת והדוחק היה גדול ולבסוף נכנסתי עם הילדים לחדרו ומרן זיע"א היה שחוח ביותר ובין גברא לגברא גמע בצמא גדול עוד כמה שורות ועמדנו משתוממין על המראה הגדול הזה בהדגשה שזכות היא לנו לראות מה מרן זיע"א עושה כל היום, רק לאח"כ נגשנו והנכד סידר את השערות בתוך המספריים ואמר יש חלאקה ומרן זיע"א הרים את עיניו לרגע כמימריה וחתך וחילק דבר מתיקה ושוב הוריד את פניו לספר ובירך אותנו וכן את קרוב משפחתנו שהיה זקוק לרפו"ש, ולאחר מכן הגשתי ספר שהדפסתי בדברי אגדה והנכד אמר בקול רם נמצא כאן הבן של ר' כתריאל כהן והוא הדפיס ספר, ומאותו הרגע הכל השתנה מרן זיע"א בהיותו שחוח בראשו הגביה את ידו מעל לראשו בכדי לקחת את הספר ומיד פתח בשארית כוחותיו והתחיל לעיין זעיר כאן וזעיר שם כך הלאה והלאה והיתה לי אי נעימות גדולה שאני מעכב את כולם הרי באתי רק להתברך ולא להכביד ואמרתי לנכד שסגי בהכי אך הוא טען שעיקר הנאת מרן זיע"א בקבלת קהל זה כשמקבל ספר חדש ומציץ בו, רק לאחר כמה רגעים אמר לו הנכד בקול רם סבא הוא משאיר את זה כאן ואז סגר מרן זיע"א את הספר והצמידו אליו, חבוקה וחבוקה בו, וזו היתה הפרידה שלי ממרן זיע"א עד כי יבוא שילו בתחיה"מ בב"א.

הזמנות לשלשת בני אאמו"ר שליט"א שגרים בב"ב שאל ומה עם האח הנוסף שבבית שמש ומיד שלח הזמנה גם אליו, יש לציין מה שסיפר לי אחי נ"י שבשבוע של חתונתו נכנס כמעט כל יום בשעות הבוקר וביום אחד כשיצא נשאר להקשיב מאחורי הדלת ושמע את ה' גרליץ שנכנס אחריו שואל את מרן זיע"א מי זה הבחור שיצא וענה מרן זיע"א זה משפחה שהאמא שלהם נפטרה מוקדם וכל הבנים שם תלמידי חכמים, זה לא היה בגדר מחמאה אלא ציון אמיתי למסי"נ של אאמו"ר שליט"א.

הפרידה - נפשו יצאה בתשוקת התורה

נכנסתי בערב ש"ק פרשת תרומה תש"פ עם אאמו"ר שליט"א ביחידות לכמה ענינים ולבסוף נתתי לו ספר על מסכת ברכות שהדפסתי ומרן זיע"א דפדף בו באפיסת כוחות והתחיל לבדוק בו כמה וכמה קטעים ושכח מכל הסובב אותו והפליא בקורת רוח בחשקת התורה שאין כדוגמתה (מדברי תורה של אחרים ובפרט שהם צעירים) במשך כ-9 דקות תמימות, לבסוף בירכו אאמו"ר שליט"א בפסוקי יברכך והיה בשמחה מרובה.

וממש כמו כן נכנסתי בכ"ט חשון תשפ"ב בחלאקה לבני נ"י והבית היה מלא לפחות ב-150 אנשים

הגאון רבי אברהם ארלנר שליט"א ראש ישיבת נחלת שלמה

בספר "יערות דבש" מובא, שבשעת פטירתו של צדיק כל קניינו ונכסיו הרוחניים הם הפקר. הם שטים באוויר העולם וכל אחד ואחד יכול לזכות בהם.

גדלותו של ר' חיים הייתה מעבר להשגות שלנו. אי אפשר בכלל לדבר על מלאך ה' שהיה אתנו. אבל ממה שאנחנו קצת ראינו וקצת שמענו אפשר לקחת, והרבה.

נזכיר את אהבת התורה שלו, בלוויה שמענו שכל כך הייתה חשובה לו התורה, עד שהיה מקצר במילים כדי לא להפסיד רגע מלימוד התורה. מאותה אהבת תורה כל אחד יכול לקחת משהו.

כל אחד מכיר את המודעות של ארגוני החסד, שבכולם מתנוססת בקשתו של ר' חיים. כי ר' חיים אהב חסד ונרתם לכל עזרה וסיוע למי שנזקק לחסד. כל אחד יכול לקחת משהו מזה.

בוודאי הכרתן או שמעתן על הבית הגדול והקדוש של ר' חיים. הבית שקיבל את כולם. היה בו מאור פנים לכל אחד ואחד. איזו הכנסת

השבועי ליוינו את גדול הדור מרן שר התורה רבי חיים קניבסקי זצוק"ל. כל מי שהשתתף בלוויה הרגיש שייכות לר' חיים. לכל אחד יש סיפור במשפחה שקשור אליו. אם זה מהברכות שלו, אם זה מהעצות שלו. לכל אחד ואחד יש פינה בלב ושייכות לגדול הדור שאיבדנו.

ולא רק לנו יש תחושת שייכות לר' חיים זצ"ל. ראינו מאות אלפי אנשים שצעדו אחרי מטתו. לכולם היה קשר אליו. כולם באו לחלוק לו כבוד ולהביע את הכרת הטוב ואת החיבור העמוק שהיו להם אליו.

צריך לדעת כי ביום פטירת הצדיק, כל העם מתכפר. ר' חיים נלקח בעבורנו, כי מיתת צדיקים מכפרת על הדור.

גיסו של מרן הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א, הספיד בלוויה ואמר: "יש אדם ששקול כנגד כל העם. הקדוש ברוך הוא לוקח את האדם ששקול נגד כל העם כדי לכפר על עם ישראל.

ומה מוטל עלינו בשעה קשה זו?

א. מאמר זה באדיבות מכון מרי"ח ניוחח.

אורחים הייתה שם, איזו אהבת הבריות. את זה כל אחד יכול לקחת ממנו.

כל אחד יכול בימים אלו לזכות בירושה עצומה מר' חיים. לקחת מידה אחת מהמידות הטובות שלו. להיות טוב יותר בכיבוד הורים, להיות טוב יותר באהבת חסד ובאהבת תורה. המידות שלו מסתובבות לידינו, ומי שיזכה יכול לאמץ לפחות אחת מהן.

כך גם הייתה הצניעות שלו והפשטות שלו. הוא חי בצנעה, נהג בענווה וכל חייו היו בצניעות. גם את זה כל אחד יכול לקחת ממנו.

זה מה שמוטל עלינו בימים אלו, שכל אחד ישתדל להתחזק במידה אחת מתוך המכלול האדיר הזה, והיה זה שכרנו.

ודבר נוסף, חשוב מאד. ר' חיים ידע להקשיב. הוא הקשיב לכל אחד ואחד בסבלנות, הסביר לכולם פנים והיה לסעד ומשענת לכל יחיד ויחיד. את זה כולנו יכולים ללמוד ממנו.

הגאון רבי שמואל ברוך גנוט שליט"א
מראשי ישיבת משאת המלך, אלעד. מח"ס משנת תפילין, שלהי דקייטא,
דבר למועד, ויאמר שמואל, ועוד ספרים

הרבה מעות יש לי- ואין לי שולחני להרצותי^א

יתומים היינו ואין אב

זאת התחושה. מגיל 14 ועד שבוע
שעבר ממש, במשך שלושים שנה
רצופות ללא הפוגה, כבחור בישיבה
קטנה וישיבה גדולה, בשידוכים, בתור
אברך, עד נישואי הילדים, הרצתי את
קצת המעות שהיו לי לפני רבינו הכ"מ,
בקביעות, בכתב ובעל פה, בלמעלה
מאלף תשובות בכתב ועוד מאות
תשובות והדרכות בעל פה. בחודש
האחרון, כנראה מאי דגברא לא חזי
מזלא חזי, שלחתי לרבינו עשרות
שאלות, רובם בענייני קדושין ונישואין,
ורבינו השיב על כולם בקיצור. אלפי
שאלות של תושבי עירנו אלעד, כולל
הדרכות רבות בענייני ישיבתנו
והבחורים, הועברו על ידי במרוצת
השנים לרבינו. זכינו לאורו הגדול,
בלימוד ובהלכה, בעצה ותבונה, הדרכה
וברכה, והנה כעת פסק הכל. אין לנו את
מי לשאול. אין עם מי להתייעץ ולקבל
הדרכה. מי יביננו שמועה דעה ותבונה.
אבל יחיד עשי לך, כי העולם חשך
בעדנו, כפשוטו ממש.

אמרו חז"ל (שבת קנג, א) "אחים
בהספידא, דהתם קאימנא". אם
כן, ברשות רבינו הגדול הכ"מ, שנמצא
עימנו כאן כעת בהספד. והנה בעולם
הזה זכינו לשהות במחיצת רבינו זיע"א,
אבל בעוה"ב הרי לא נזכה לפוגשו,
שהרי רבינו היה גבוה מאיתנו כרחוק
מזרח ממערב, שמים וארץ, ואם כאן,
בחיי חיותו, זכינו לעמוד לידו, לשאול,
להתייעץ, לדבר בלימוד, להתברך, הרי
שבעלמא דקשוט כלל לא ירשו לנו
להתקרב אליו. נמצא שכת, כשנשמת
רבינו נמצאת אתנו כאן, זוהי עת פרידה
לא רק בעוה"ז, אלא לעוה"ב גם כן.

כשנפטר רבי אליעזר, איתא בסנהדרין
(סח, א), "פגע בו רבי עקיבא
מן קיסרי ללוד, היה מכה בבשרו עד
שדמו שותת לארץ. פתח עליו בשורה
ואמר: אבי אבי רכב ישראל ופרשיו,
הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני
להרצותי".

א. מתוך הספדים שנאמרו בימי השבעה בישיבת משאת המלך, בישיבת שיח התלמוד ובישיבת
כנסת יחזקאל באלעד

השבוע התייעץ עימי בני, שעומד להינשא בשבוע הבא, על כולל אברכים. זאת היתה שאלה מורכבת עם כמה ספיקות, ואמרתי לו מיד ש"נשאל את ר' חיים". עד שלפתע נעצרתי והתחלתי לבכות, באמצע הרחוב, כי כבר אי אפשר לשאול את ר' חיים.

הרי גם כאן בישיבה התייעצנו מה ללמוד כמה פעמים. שאלנו פעם כיצד נוטעים בבני ישיבות צעירים את אהבת התפילה והידיעה והתחושה שהתפילה מקשרת ומחברת את האדם עם הקב"ה? ורבינו השיב: "שהמלמדים שלהם בישיבה ילמדו איתם רמב"ם הלכות תפילה. לימוד רמב"ם הלכות תפילה מביא לחיזוק בענייני תפילה". רבינו הדריך אותנו ללמוד בסדר הלכה קודם כל 'משנה ברורה' הלכות שבת, כי 'זה הרי חיוב סקילה'. על הדרכה להנחלת חשקת לימוד התורה אמר לנו אז רבינו זיע"א: "כשמדובר בבחורים צעירים שמבינים, אפשר ללמוד איתם רמב"ם הלכות תלמוד תורה", והמליץ ללמוד בסדר מוסר את הספר "ראשית חכמה".

רק לפני כמה שבועות, בחודש אדר א', בחור משיעור ב' בישיבתנו, ישיבת 'משאת המלך', שיושב איתנו כאן כעת, סבל מבעיות קשות באוזן וכמה רופאים בכירים טענו שיש לו קרע בעור התוף והדבר מצריך ניתוח. הבחור אמר לפרופסור ב'הדסה' שהוא ייכנס לר'

חיים והרופא צחק: "מה הרב יכול לעזור?!"

הבחור נכנס, רק לפני כמה שבועות, לרבינו זיע"א, יחד עם אביו, ורבינו אמר לו: "אין לך שום דבר. לא צריך לעשות שום ניתוח".

כעבור שבוע נסע לבדיקות בביה"ח הדסה, הפרופסור ערך שוב צילום ועמד מופתע, הלום רעם. הכל נעלם. המליץ בתדהמה על קצת טיפות אוזניים ותו לא. הרופא נדהם שידו של רבינו הכ"מ 'היתה במעל'...

צדיק מושל ביראת אלוקים

הציבור אוהב היום סיפורי מופתים ואוכל לספר עשרות, אולי מאות, של מופתים שראו עיני ולא זר.

כידוע, היה רבינו זיע"א בוחן כליות ולב ויודע על כל הנכנסים אליו, בוחן חדרי ליבם ויודע מעשיהם, כפי שמובא בקדמונים וכפי שהעידו על רבינו הקדוש האריז"ל, והמעשים רבים וידועים.

כיון שאינני מקפיד תמיד על טב"ע, השתדלתי תמיד לטבול במקווה טהרה לפני שנכנסתי לרבינו זצ"ל, הייתי ממש חוזר בתשובה ומקבל קבלות טובות מרוב פחד ויראת הרוממות לפני הכניסה לרבינו. תמיד כשנכנסתי (חוץ מהתקופה האחרונה שמאד נחלש), היה תמיד, אבל תמיד, בקביעות, שואל אותי בחביבות: "מה

נשמע?“, לפני שהיה מתחיל לענות על השאלות ששטחתי לפניו.

באחד הימים, לפני כמה וכמה שנים, שהיתי עם בני ביתי ברחוב סמוך, וכשסיימנו מה שהיינו צריכים לעשות, הציעו לי בני ביתי ללכת להתפלל מנחה ב'לדרמן' ולהיכנס לר' חיים.

”אבל לא הייתי במקוה, אני לא נכנס לרבינו בלי ללכת למקוה קודם“, אמרתי, אך הם הפצירו שבכל מקרה אנחנו כבר כאן, אז כדאי לנצל את ההזדמנות.

נכנסתי. נכדו רבי אריה קניבסקי הציג אותי והרב שתק. הביט בי ושתק. פעם ראשונה (!) שלא התעניין בשלומי. הוא השיב על שאלותיי כרגיל, אך ללא שום גילויי חיבה שהיו רגילים אצלו. הייתי בטוח שרבינו שכח מי אני. אך לא חלפה חצי דקה מסיום השיחה ור' אריה יוצא החוצה ואומר לי: “הרב רוצה אותך”.

נכנסתי ורבינו אמר לי משהו שקשור לאלעד, וזהו. הוא הכיר אותי היטב, קרא לי שוב במיוחד לדבר על נושא שקשור לאלעד, אך לא טבלתי במקוה-טהרה קודם לכן, אז... ואכן, אחד מהרבנים בעירנו סיפר לי סיפורים דומים שראה בעיניו. אלו עובדות!

רבנו זיע"א השתתף בחתונתי ובירכני שיוולד לי בן תוך שנה. בתוך

השנה נולד בני הראשון. שיגרתי מברק לרבינו זצוק"ל, (אז היו עוד מברקים) וסיפרתי לו שנולד לי בן. למחרת התקשר אלי נאמן ביתו הרה"ג רבי ישעיהו אפשטיין שליט"א ואמר שמרן יכול לבוא לסנדקאות בברית, למרות שהיא בחיפה. השבתי שיש לילד צהבת ובינתיים לא ניתן לעשות ברית וביקשתי שרבינו יברך שהברית תהיה בזמנה.

ביום הברית עצמה נסענו לימעיני הישועה' ושם אישרו לערוך את הברית. לאחר הברית נכנסתי עם הרך הנולד לרבינו. מרן זיע"א מיד קרא ואמר: “מה עם הצהבת? מתי הברית?”.

סיפרתי שהברית התקיימה כעת ואמו"ר שליט"א היה הסנדק.

הגיב רבנו בבת שחוק: “טוב מאד. הרי כיבוד אב דאורייתא. אבל אל תדאג, שנה הבאה יוולד לך בן ואני אהיה הסנדק”.

ואכן, ביום הולדתו הראשון של בני הבכור, נערכה שמחת הברית בנו"ש בחיפה ורבינו הכ"מ היה הסנדק.

לאחר הברית פנה אלי מרן זצוק"ל ואמר: “רוצה עוד בן?”...

ענית: “עכשו בת”....

ומרן זיע"א אמר: “אז תהיה לך כעת בת”...

וכך הווה, כמובן. וכך גם היה בשאר הילדים, כשמרן זצוק"ל מברך בדיוק נמרץ, וכך קם והיה.

מעשה במשפחה, שהרופאים גילו בבדיקות שערכו שלתינוק העומד להיוולד, ישנו מום בלב ועוד מכלול של מומים קשים, שלא יאפשרו לתינוק לחיות לתקופה ארוכה. בני המשפחה פנו למספר בדיקות אצל מספר פרופסורים שונים, אך התשובה היתה אחידה, התינוק לא יחיה במשך זמן רב, וגם אם יחיה- יסבול ממחלות וצרות קשות.

בני המשפחה יצרו איתי קשר וביקשו שאבקש את ברכתו של מרן זיע"א. כתבתי בפרוטרוט לרבנו זיע"א על הבדיקות ודברי הרופאים המומחים וביקשתי שיגזור בכח תורתו שהתינוק יולד בריא ושלם. "הלא צדיק גוזר והקב"ה מקיים", ביקשתי. ואכן, כעבור 3 ימים הגיע מכתב תשובתו של רבנו, ובו נכתבו שתי מילים: "רפואה שלמה".

התינוק נולד כעבור כחודש בריא ושלם. הרופאים ערכו שוב ושוב את בדיקותיהם והביטו בתוצאה שלפניהם בהתרגשות ובהתפעמות. "נס! פשוט נס!", אמר פרופסור אחד שניבא שחורות. "הלכתם אולי במקרה לרב גדול?" הוא שאל ובני המשפחה אישרו שאכן כן, ר' חיים קניבסקי בירך בכתב ברפואה שלמה...

לפני שנים רבות קיבל יהודי מכתב זימון למשרדי מס הכנסה, בעקבות עסק שפתח ללא שנרשם בכלל במס הכנסה. הציעו לו להיפגש עם יהודי שעובד במס הכנסה, שעוזר לאנשים מאחורי הקלעים. ואכן, קרוב משפחתי נסע אליו. הוא הביט במכתב הזימון ואמר: "אין מה לעשות. הפקיד שזומנת אליו הוא יסודי מאד. תופר תיקים' ידוע. אם נפלת לידיים שלו- אין לך שום סיכויים". ובכל זאת, הוא הרים כמה טלפונים וניסה להפעיל קשרים, אך כולם אמרו שזהו עסק ביש.

הגענו לבית רבינו והרבנית ע"ה אמרה שהוא נסע לחתונה באולמי 'קרויזר'. הגענו לשם ובדיוק רבינו יצא החוצה. הציעו לנו לנסוע עם הרב ברכבו ולדבר איתו בדרך. עלינו למכונת. רבינו שאל כמה הענין והיהודי סיפר את המעשה. רבינו אמר בנחרצות: "לא יקרה כלום. לא יעשו לך שום דבר".

למחרת הגיע האיש למשרדי מס הכנסה. אותו פקיד רצה לצאת להפסקת צהרים. הוא הביט במסכים, עילעל כמה שניות, שאל כמה שאלות סתמיות ושלח אותו לחופשי....

נכסתי לרבינו עם ת"ח מאלעד, שרבינו אמר לו שיעבור לבני ברק. האברך אמר שההפרש בין שווי דירתו הקטנה באלעד לדירה בבני ברק, הוא הפרש של כמעט מליון שקל,

עברה חצי שעה של לימוד רציני בקול ובעיון והאברך חש כאבים חזקים ביותר. הוא אץ רץ לשירותים והאבנים יצאו מיד, לחלוטין, לגמרי. הסיוט הסתיים.

לפני מספר שנים הגיע אברך לרבינו זיע"א וביקש ברכה להיפקד בילדים, ומרן זצ"ל אמר לו, כפי שהורה לרבים על פי דברי גמרא מפורשת במסכת שבועות, שיקפיד להבדיל על היין. כעבור שנתיים חזר האברך לרבינו וביקש שוב ברכה להיפקד בילדים, ומרן זצ"ל חזר על דבריו ואמר לו להבדיל על היין. אמר לו האברך כי הוא מקפיד על כך כבר שנתיים, ועדיין לא זכה להיפקד בזרע של קיימא.

אמר לו מרן זצ"ל: "זה יין נסך!".

האברך היה מופתע ולא הבין את התשובה כלל, אך החליט לבדוק את העניין, בפרט לנוכח חשש האיסור החמור שבכך. האברך התארח עם רעייתו בקביעות בשבתות אצל הורי אשתו. במוצאי שבת היה מגיע תמיד להבדלה לפי זמן רבינו תם, לאחר שחמיו כבר הבדיל על הכוס. בבית שוהה עובדת פיליפינית, והתברר כי תמיד לאחר שחמיו מסיים להבדיל על היין – היין היה לא מבושל – מחזירה העובדת הנוכרייה את היין ואת מה שנשאר בכוס ההבדלה, למקרר, כשהיא נוגעת ביין, וכך היין הפך להיות בכל פעם סתם יינם...

ורבינו השיב: "תמכור את דירתך ותראה שתקנה בבני ברק, בלי לשלם יותר".

אמר ועשה, וקנה דירה מרווחת ברחוב האדמו"ר מגור בבני ברק, דירה מרווחת וגדולה, עם סיפור ארוך וניסי....

ידוע המעשה בבן ישיבה שנכנס לרבינו זיע"א וביקש ברכה לזיווג הגון. מרן זצוק"ל הביט בו ואמר: "תפסיק לאכול בשר בחלב!"

הבחור יצא החוצה ופרץ בבכי נסער, כשהוא מספר שהוא נוהג לאכול בשר ולאחר מכן הוא "חייב", רחמנא ליצלן, לשנות כוס קפה. נכנסו מיד הנוכחים ותהו מנין ידע זאת, ורבינו השיב בתדהמה: "וכי לא ראיתם על המצח שלו צורה של גדי?!" (כמובא בספרים הקדושים שהאוכל בשר בחלב הצדיקים רואים על מצחו צורת גדי, ע"ש הפסוק "לא תבשל גדי בחלב אימו").

סיפר לי אברך תושב עירנו, שהיו לו אבנים בכליות והוא סבל מכך מרורות. הרופאים לא ידעו מה לעשות, כיון שהאבנים שהו במקום שקשה להוציאם, גם בפעולה רפואית, ולא היה ברור מה יעשו כדי להוציא את האבנים.

פנה האברך לרבינו ומרן זצוק"ל אמר לו: "תלמד אבן העזר, הכל יסתדר". היה זה ביום שישי, ובמוצאי שבת התיישב האברך, פתח "שולחן ערוך אבן העזר" והחל ללמוד בקול רם.

במשפחתי הקרובה ובקרב כל אלו ששאלתי עבורם. חולים שהרופאים ייעצו לנתח דחוף, ורבינו פסק ש'אין כלום', ואכן, לא היה כלום. ישועות עצומות, דברים פילאיים, עצות שנראו 'משונות' לרכישת דירות- שהצליחו, ועוד סיפורים רבים.

והדברים מפורשים במועד קטן (טז, ב), שם נאמר: "אני מושל באדם.

ומי מושל בי? צדיק. שאני גוזר גזרה והוא ומבטלה". וכתבו הראשונים בשיטמ"ק (ב"ק נ, א): "שכן דרכו של הקב"ה, שמסכים לסברת הצדיקים שבדור". ובספר החינוך (מצוה רלא) נאמר כך: "ידענו ונראה תמיד כי לפי חשיבות נפש האדם ודבקותה בעליונים כנפש הצדיקים והחסידים, ימהרו דבריהם לפעול בכל מה שידברו עליו, וזה דבר ידוע ומפורסם בין יודעי דעת ומביני מדע".

שאלתי פעם, ברגע של העזה, את רבינו זיע"א, כיצד מציע הוא עצות

בכל נושא, והראה לי רבינו הכ"מ מה שכתוב במדרש תהילים: "וכל אשר יעשה יצליח. שהכל צריכין לעצתו, כגון ר' אלעזר בן ערך שהוא היה יועץ עצות ומתקיימות ומצליחות, אמרו לו נביא אתה, אמר להן לא נביא אנכי, ולא בן נביא, אלא כך מקובלני מרבותי, שכל עצה שהיא לשם שמים סופה להתקיים".

סיפר לי אחד ממקורבי רבינו הכ"מ, שראה בעיניו כשמרן זיע"א חזר מברית מילה בלדרמן, שאל את בנו הגרי"ש האם היה בברית, והשיב כן, ושאלו: למה לא ראיתי אותך, והשיב אבא, אתה לא רואה את אף אחד, כי אתה לא מסתכל על אף אחד, ונענה רבינו זיע"א ואמר לו: "למה אתה אומר שאני לא רואה אף אחד?! אליהו הנביא היה שם!..."

לאחר מכן ניגש הגר"א מן שליט"א לרבינו זיע"א ושאל, שפעם אחת שאל אם יש בדור מי שזוכה לגילוי אליהו, ורבינו השיב לו: "כן, ר' אהרן לייב" (מרן הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל). שאל ר' אליה: "למה הרב אמר שרק ר' אהרן לייב והרי גם הרב בעצמו ראה אותו". השיב לו ר' חיים: "נו, חכמה, זה היה בברית..."

אמר הגר"א מן: "והרי גם אני הייתי בברית ולא ראיתי אותו", ור' חיים ענה לו: "אני הייתי סנדק, אתה לא היית סנדק..."

וסיפר לי אחד מידידי שקרוב שלו שאל במכתב מה המקור לכך שאליהו הנביא מגיע בליל הסדר בשפוך חמתך, והשיבו רבינו זיע"א בזה הלשון: רואים אותו!..

ראיתי בעיני סיפורי מופת והוד רבים, בדברים למעלה מדרך הטבע. אין ספור מקרים אישיים שראיתי

חלקי התורה. כל כולו היה מקשה אחת של תורה וקיום כל המצוות בדקדוק הלכה נדיר, אותו ינק מדודו מרן החזון איש ואביו מרן הקהילות יעקב זצוק"ל. לא ניתן לתאר במילים את אהבתו הגדולה לתורה, שהיתה ממוש חייו ורוח אפו. הברכה הגדולה ביותר שרבינו איחל לעצמו ולכולנו, היא שנזכה ללמוד, ללמוד וללמוד.

מת'י שנכנסו, מה עשה רבינו? למד, למד ולמד, למד ולמד. למד תמיד. כך ראינו אותו כולנו, בכל זמן ועת. נכנסתי אליו פעם ביום ראשון של חוה"מ פסח, יום וחצי אחרי שסיים את הבבלי והירושלמי, ורבינו אחז באמצע דף כ"א בברכות, כל כולו חשקת התורה. פעם הכניסני לחדר משכבו, הושיבני על המיטה ואמר: "רגע, אני רק מסיים כאן את הרמב"ם... וכך גמע בכמיהה דפים שלמים של רמב"ם. ישבתי אצלו כמה פעמים כשאכל ארוחת צהרים. הרבנית ישבה שם והגישה לו את האוכל, כמה צלחות שהניחה בבת אחת כדי לא לבזבז לו את הזמן. ומה עשה רבינו? 'אכל' נ"ך. רבינו ישב ואכל, בלי לשים לב כלל מה אוכל, ועיין בכרך נ"ך ישן שהיה לפניו על הסטנדר.

מלבד בקיאותו העצומה בכל חלקי התורה ועשרות ספריו הנודעים, עודד תמיד מאות 'מחברי ספרים' לחדש ולסדר את כתביהם לדפוס, ותמיד דחף ועודד, כשהוא שואל 'על מה הספר

עיקר העיקרים: עסק התורה הקדושה

מסופר על אחד מגדולי רבני ליטא חש שחסר בעירו שקדנות, התמדה וחשקת התורה. הוא כינס את כל בני העיר בבית המדרש הגדול לאסיפה דחופה. כולם הגיעו בחרדת קודש. הרב דמתא עלה על הדוכן, התעטף בטלית, נשק לארון הקודש, פתח ואמר, במנגינה כובשת לבבות: "גמרא, גמרא גמרא. גמרא גמרא גמרא."

כך, במשך שעה ארוכה, השתפך במילה אחת, שחזרה על עצמה בכיסופין והתרגשות. "גמרא, גמרא גמרא, גמרא גמרא גמרא...."

סיפרו שחשקת התורה וההתמדה שיצאה מאותו כינוס, היתה לאין שיעור ומידה.

וזה היה רבינו זיע"א, גמרא, גמרא וגמרא!!

עיקר העיקרים במשנת רבינו זיע"א, היתה, כמובן וכידוע, השקידה העצומה שלו, עמל התורה הבלתי פוסק והשקיעות האין סופית בלימוד התורה, בלימוד האינסטנסיבי וקיום כל 'חובותיו', כתיבת עשרות ספריו המופלאים בכל מכמני תורה והקדשת הזמן להשיב על מאות אלפי מכתבים.

הידע העצום של רבינו הכ"מ בכל מכמני תורה, לעומק ולרוחב, נודע בכל העולם ורבבות שאלוהו בכל

להחסיר אף יום מהסדר. וכך בכל נושא וענין.

לרבינו היו חברות רבות במרוצת השנים, אך תנאי אחד היה לו עימם, שלא מפסידים אף קביעות. זכורני שסיפרו בילדותי שהיתה לו חברותא לפני שנים רבות, ללא שום אונסין והפרעות. ויהי היום והרבי רבי יואליש מסאטמר זצ"ל הגיע לארץ והיתה קבלת פנים ענקית וסגנונית ברחובה של עיר. החברותא החליט ללכת לראות את הקבלת-פנים, ומאז היו לו אונסין רבים והחברותא הסתיימה. אם נקבע סדר קבוע, בהחלטה אמיצה שלא משנים את הקביעות, בשום פנים ואופן, ממילא נראה כיצד הכל יסתדר, ואפילו אם נצטרך ללכת לרופא או לעיסוק דחוף, נוכל לדחות את הכל.

צביונם ומעמדם הרם של בני תורה

נושא שני, אי אפשר שלא להדגיש את מלחמת השמרנות של רבינו הכ"מ, בפרט בשנים האחרונות, על דקדוק בלבוש וסגנון הביגוד היהודי. בספרו אורחות יושר כתב רבנו הכ"מ דברים נחרצים בעניין טבילה במקווה, ורצונו היה לכתוב גם על 'פאות בחוץ', שיילכו עם פאות בחוץ, בצורה שתראה את הפאות, וכמובן, גידול זקן. בשנים האחרונות קידש רבינו זצ"ל מלחמה בשמות המודרניים, אותם הוא מכנה בזלזול "השמות של המשוגעים". רבים

הבא' והמריץ לכתוב עוד ועוד, כשהוא משיב על כל הספיקות ואף כותב הערות ומראי מקומות, מברך ומעודד, כך שבזכותו נכתבו מאות ספרים מתלמידי חכמים רבים.

במושך שנים רבות, כמדומה עשרות שנים, השיב רבינו בכל יום על מאות מכתבי תורה, כשהוא מקדיש לכך כמה שעות בכל יום (כפי הזכור לי, כשלש עד חמש שעות ביום), חוץ מסדרי 'חובותיו' הידועים בכל חלקי התורה. הכל כדי לעודד את אלפי השואלים. ידוע שהקדיש זמן רב לענות בפרוטרוט לשאלותיהם של ילדים רכים והסביר להם את התשובות באורך, כדי לעורר בהם חשקת התורה הקדושה.

התמדת ורציפות הלימוד

לכאורה, מה אפשר ללמוד מרבינו, איש אלוקים, שר התורה, מרא דכולא תלמודא? מה כל המעלות הנשגבות הללו של רבינו הכ"מ נוגעות אלינו, אנשים פשוטים שכמונו?

אפשר לקחת כמה דברים למעשה.

ראשית, ענין הסדר והקביעות. השיטתיות, הרציפות, השקיפה והסדר העצום של רבינו. הנושא של הקביעות. להתמיד ולהתמיד בקביעות ושיטתיות, ללא עליות ומורדות. כשלבן ישיבה יש סדר לימוד של הלכה, אפילו עשר דקות ביום-שיתמיד בכך, חוק ולא יעבור, לא

מראשונים שאין בזה 'לא ילבש', אבל רבינו אמר: "אומרים שהחזון איש חשש בזה ל'לא ילבש', אז צריך להחמיר". ככה הוא אמר לשנינו אז, 'צריך להחמיר'. ואכן, חצי שעה אחרי שנכנסתי אז אליו עם שעון-יד, שעון חדש יחסית, השעון הפסיק לפעול, הוא התקלקל ולא שנגמרה לו הסוללה, ומאז אני הולך בלי שעון-יד.

יש בעולם מליארדים של גוים, וגם רוב עם ישראל לא שומר, לדאבונינו, תורה ומצוות. יש לנו קבוצה קטנה של שומרי תורה, ובראשם החרדים לדבר ה', והיהלום שבכתר הם בני הישיבות הקדושות. קבוצה קטנה יחסית ששקועה בלימוד ויראת שמים. אזי אם כן להקפיד על הצביון שלנו כבני תורה. שלא נתעניין במה הרחוב חושבים ועושים וחולמים. נתעסק רק בדברים שלנו, אפילו בשיחות חולין שלנו, לא בהווי הרחוב.

שלמה המלך ע"ה אומר לנו בספר משלי: "מוסר ה' בְּנֵי אֵל תִּמְאָס", ואמר על כך ה'יסוד העבודה': "מוסר ה'- מוסרו של הקב"ה אל כל אחד מאיתנו, הוא- "בְּנֵי"!!- אתה הרי בני, נסיך הכתר, בנו היחיד של מלך מלכי המלכים, ואם כן- "אֵל תִּמְאָס!!- אל תעסוק בדברים מאוסים, בדברים קטנים, שפלים ובזוים, שאינם מתאימים לבנו של הקב"ה!! זאת היתה מלחמתו של רבינו זיע"א בשנים האחרונות,

מתושבי אלעד נכנסו אל הקודש פנימה כדי להתייעץ על שמות ולפעמים גם להחליפם, כפי שפסק מרן זיע"א.

בעשור האחרון בערך, כל ילד שנכנס אליו עם חולצה קצרה או כיתוביות וציורי חיות על החולצה, מרן זיע"א העיר, אמנם בבת צחוק מחייכת, על כך, אך הוא העיר.

הייתי מספר ימים לפני ראש השנה התשע"ד אצל מרן הגר"ח קניבסקי זיע"א, יחד עם הרה"ג רבי צבי קופמן מעירנו, שנמצא איתנו כאן בהספד ויכול לאשר את הדברים, וזכינו שנינו לדבר בדברי תורה עם רבנו זיע"א. ולבסוף אמרתי למרן הכ"מ שברצוני להבין מדוע הוא מעיר לאנשים וילדים על לבישת שרוולים ארוכים, כאשר בין הבאים ישנם גם כאלו שאינם לובשים כלל ציציות והם צריכים להתחזק קודם בעצם שמירת תורה ומצוות.

השיב מרן זצוק"ל: "אינני יודע ואינני רואה מי לובש ציצית ומי לא, אך שרוולים אני רואה... מה שאני רואה- אני מעיר... ותדע לך שאלו שיתחילו להקפיד על שרוולים ארוכים בגלל קדושה, יילבשו גם ציצית במשך הזמן".

התווכחו איתו אז בכל העוצמה, בכניעה ובפחד, אבל בריתחא דאורייתא, על הנושא של שעוני יד לאנשים, והבאנו לו ראיות

שאלתי את רבינו זצ"ל שהרי מצאנו בחז"ל איזכורים רבים לדברים הגורמים לשכחת הלימוד, ודברים אלו אינם דברים טבעיים, אלא עניינים סגוליים ושמיימיים, שאנו לא מבינים בהם. לכאורה גם אכילת הזית נחשבת לעניין סגולי ושמיימי, שחז"ל הקדושים השכילו ברוח קודשם שגורם הוא לשכוח את הלימוד. ואם כן, אם חז"ל סברו שישנו עניין סגולי שהזית גורם לשכחה והם עצמם סברו שאכילת שמן זית גורמת, בתור עניין סגולי, לזכרון, אם כן מה זה משנה האם מדובר באדם בעל זכרון טבעי? הלא לא מדובר כאן בתרופה טבעית לחיזוק הזכרון, אלא לנושא רוחני, ואם כן, כשם שאדם שוכח את הלימוד על ידי אכילת הזית, כך יזכור הוא את הלימוד על ידי שמן הזית, ואין זה משנה האם מדובר באדם בעל זכרון או בשכחן?!

אבל רבינו הכ"מ השיב לי שלא, אכילת זיתים גורמת לשכחה לא כעניין סגולי ורוחני, אלא כדבר טבעי. לדבריו, טבע הזית הוא שגורם לשכחה למי שאוכלו בקביעות וטבע שמן הזית גורם לחיזוק הזכרון, ולכן אי אפשר לקבוע מסמרות שהזיתים או השמן ישפיעו על כולם בשווה. שנים רבות לא הבנתי, עד שראיתי ב"רבנו בחיי" בפרשת וישלח", שכתב מפורש כדברי רבינו זצ"ל, שלכל האילנות יש לב, אך לזית אין לב, "ואולי מפני זה טבע הפרי משכח התלמוד ומטמטם הלב".

ואנחנו, כבני תורה ובני ישיבה, צריכים לשמור את מלחמתו ולאחוז בה.

סגולת זכרון התורה: חוויית וחשקת הלימוד

ונושא נוסף:

יש לרבינו זצ"ל קונטרס בספרו 'שיח השדה' בשם 'ספר הזכרון', ובו כל מאמרי חז"ל והקדמונים על כל הדברים המועילים לזכרון ועל הדברים הקשים לשכחה, הכל נמצא שם כמובן.

(אגב, ידועים דברי הגרי"ח זוננפלד זצ"ל (בשו"ת שלמת חיים) והגרי"ו ועלץ זצ"ל (בהגהותיו לספר "שמירת הנפש") שכשאוכלים זיתים הטבולים בשמן זית, אין חשש לשכחת הלימוד, שהרי כשם שאמרו בגמרא שאכילת הזית משכחת את הלימוד, כך נאמר בגמרא שאכילת שמן הזית (בצירוף פת לחם או מאכל אחר, ראו בשולחן ערוך רב, ד) משיבה את הזכרון ומונעת את השכחה הנגרמת על ידי הזיתים. לעומתם, סבר מרן זצ"ל ב"ספר זכרון" ש"פשוט שאין כל אדם שווה, ומי שמוחו וזכרונו וכשרונו חזקים, בוודאי הדברים הטובים המועילים לזכרון יועילו לו הרבה ואילו הדברים המזיקים לא יזיקו לו כל כך. ולהיפך, מי שזכרונו חלש, הדברים המזיקים יזיקו לו הרבה יותר והדברים המועילים לא יועילו לא אלא רק מעט, לפי ערך זכרונו, ולכן יתכן שהזיתים יזיקו לו הרבה יותר ממה שהשמן יעזור לו".

שאלה הלכתית? מדוע הגמרא מציינת שהתנאים למדו אצל רשב"י דווקא פרשת נדרים, כשהנושא הוא דין 'הנפרד מרבו'?

אכן, במקומות רבים ברחבי הש"ס הדגישו כותבי הגמרא את מקום ההתרחשות והחוויה שקדמה לנידון התורני, גם כדי להזכיר ללומדים את הנושא הלימודי דרך החוויה הסביבתית. תחושות עושות רושם בלב הלומד ומאפשרות לו לחוש ולזכור יותר את הנלמד.

הזוהר הקדוש מלא וגדוש בגופי תורה, המתחילים בסיפורים וציוני המקומות בהם נאמרו הדברים, אופני ההתרחשויות ועוד. גם גופי ההלכות במשניות ובגמרות, כתובים בלשון סיפורית. אנו למדים על 'שנים אוחזין בטלית' ולא מסקנות הלכתיות.

ורבינו זצ"ל הרי יישם תמיד את הסגולה הזאת לזכרון התורה, באהבתו וחשקו הגדול לכל דבר תורה, בצמאון האדיר שלו לתורה. מה עניין אותו באמת בכל חייו? רק תורה.

לפני כמה שנים, התקשר אלי בבוקר הרה"ג רבי יעקב אסטרייכר שליט"א ושוחח עימי אודות עץ השקדים שנטעו בחצרם. העץ ניטע מספר חודשים קודם לכן, כך שמבחינת ההלכה נחשב הוא לנטוע, אך מבחינה טכנית ניתן לעקור את העץ בקלות רבה ולהעבירו, יחד עם כל השורשים,

בשעתו חילקתי את כל המובאות ב'ספר הזכרון' של רבינו זיע"א (לארבעה חלקים: א) סגולות שקשורות לזכרון ושכחה טבעיים, דברים שבדרך הטבע עוזרים לחיזוק הזכרון או מפריעים לזכרון, באופן כללי ולא דוקא דברים הנוגעים ללימוד התורה. (ב) סגולות שבכוחם לסייע לזכרון לימוד התורה דווקא ולא לשאר החכמות או הידיעות. יש דברים שמסוגלים דווקא לעסק התורה הקדושה, שהיא חכמה אלוקית, אש שחורה על גבי אש לבנה, שנכתבה תתקע"ד דורות קודם בריאת העולם. (ג) שינון וחזרה פעמים רבות, מביאה לזכרון. ככל שחוזרים על דבר יותר- כך זוכרים אותו יותר. (ד) אבל ישנה נקודה עצומה, שהיא עצמה סגולה לזכרון, והדבר מופיע בכמה וכמה מימרות שהביא רבינו זצ"ל ב'ספר הזכרון', והיא להתחבר, להשתוקק, לחוות את הלימוד ולהתמוגג ממנו. כך מצינו בהרבה מקומות בש"ס. "אמר רבי עקיבא: שאלתי את רבן גמליאל ואת ר' יהושע באיטליס של עימאום, שהלכו ליקח בהמה למשתה בנו של רבן גמליאל: הבא על אחותו ועל אחות אביו ועל אחות אמו, מהו?" (כריתות טו, א). "רבי יונתן בן עסמי ורבי יהודה בן גרים תנו פרשת נדרים בי רשב"י, איפטור מיניה באורתא. לצפרא הדור וקא מפטרי מיניה", (מועד קטן ט, א). מאי נפקא מיניה היכן פגש רבי עקיבא את רבן גמליאל ורבי יהושע, כששאלם

פותח את השולחן ערוך, מדפדף במהירות, תופס בשרוול חליפתי ומראה לי מה כותב ה"פתחי תשובה" בסימן קט"ז על העניין ואומר לי: "תמסור לו שהפתחי תשובה בסעיף קטן ו' מדבר על זה... תראה לו! הוא כבר יבין!"...

רבינו היה כל כך עייף ותשוש, אבל כששאלו שאלה בלימוד, ברגע אחד הוא חי בלהט ובהתלהבות. ואם כן, שכך נהנים ומתלהבים מעסק התורה הקדושה, מה הפלא שזוכרים את התורה כולה?!

אין לנו על מי להישען אלא על אבינו שבשמים

מובא בספה"ק (ראו באגה"ק להגר"ז זי"ע, פכ"ז, ובדרשות חת"ס ועוד), שתלמיד יכול להגיע למדרגות רמות ונאצלות אחר הסתלקות רבו, וכפי שמובא אצל אלישע הנביא אחר סילוקו של רבו אליהו הנביא זכור לטוב, "וַיְהִי כְעָבְרָם וְאֵלֵיהוּ אָמַר אֵל אֱלִישֶׁע שְׂאֵל מֶה אֶעֱשֶׂה לְךָ בְּטָרִם אֶלְקָח מֵעַמְּךָ. וַיֹּאמֶר אֱלִישֶׁע וַיְהִי נָא פִי שְׁנַיִם בְּרוּחֶךָ אֵלַי".

דבריהם דברים גבוהים המה, אך כפשטות הביאור בזה הוא שכשהרב חי והתלמיד שואלו כל שאלה שהוא מתקשה בה, התלמיד בעצם סומך שרבו יפתור לו את כל הספיקות והתהיות. כשהרב לא נמצא, התלמיד מתאמץ יותר, מתמודד לבד ומשקיע הרבה יותר מעצמו.

למקום אחר. האם ניתן להעביר את העץ למקום אחר, למרות שהוא עץ פרי? דן עימי הרב אסטרייכר שליט"א. דיברנו על הנושא וסיכמנו שנמשיך לדבר בערב.

באמצע סדר א' בכולל ניגש אלי ידידי הרה"ג ר' שי שמעון חסן, שבנו הלל נ"י לומד בישיבתנו ונמצא איתנו כאן כעת, יכול לאשר את המעשה, ואמר שהוא יוצא בסוף ה"סדר" לבני ברק, כדי להיכנס אל רבנו מרן זיע"א עם משלחת מבני משפחתו, עשירים מצרפת התורמים כסף צדקה רב ל"קופת העיר". קפצתי על המציאה, שירבטתי במהירות את הנידון של הרב אסטרייכר על דף נייר וביקשתי מהרב חסן למסור את הדף לרבי חיים ולבקש תשובה בעבורי.

הרב חסן התקשר בצהרים, כולו שש ושמח: "המוני אנשים נכנסו אל ר' חיים והוא קיבל את כולם בזריזות רבה, מברך כל אחד ב"ברכה והצלחה" קצר, וזהו. ר' חיים היה נראה כל כך עייף ותשוש עד שלא היה לי נעים להכביד עליו עם השאלה. גם המשלחת מצרפת עברה במהירות הבזק, כשהרב מברך כל אחד בקצוצרה מרוב תשישותו, אבל אז הוצאתי את הדף, והנה שאלה בלימוד, ור' חיים התעורר, לא עייף ולא תשוש, כולו שמחה וצהלה. "תביא את השולחן ערוך יורה דעה!" הוא ביקש ממני בחדוה גלויה. שלפתי את הכרך מהארון, ר' חיים

בעזרנו. הקב"ה יעזרנו שנזכה להתעלות, לקחת משהו, נגיעה, מדרכי רבינו זצ"ל. ונזכה בס"ד לראותו שוב בחיי חיותו, בתחיית המתים, בקרוב.

ולסיום הדברים, נמצא איתנו כאן נכדו חביבו של רבינו הרה"ג רבי יעקב ישראל קניבסקי שליט"א, שזה הזמן להודות לו מעומקא דליבא על הארת הפנים העצומה ולבו הרחב והחם, העברת מאות שאלות לרבינו, ופתיחת לבבו בכל פעם שביקשנו, כמעט בכל יום בעשור האחרון, למען יהודים במצוקה, שרצו להיכנס לרבינו זצ"ל. איזו מסירות ודאגה לרבינו זצ"ל, מסירות נפלאה לאלפי אנשים, ואנחנו בתוכם, שהטריחו ושאלו, ביקשו בקשות ולא הפסיקו עוד ועוד ועוד. ממש ראינו אצלו בחוש, דבר יום ביומו, את השורשים המופלאים והמלבבים בהיותו ניין ונכד של הצדיק רבי אריה לויין זצ"ל. ישלם השי"ת את פועלו הטוב ויזכה לשפע נחת וברכה.

נדמה כי אצל רבינו זיע"א ישנה כאן בחינה נוספת.

ברור שדוד דור ודורשיו, דור דור ומנהיגיו, והקב"ה שותל גדולים וצדיקים בכל דור ודור. לא אלמן ישראל. ובכל זאת, רבים רבים חשים יתומים, כפשוטו.

עשרות שנים התרגלנו שבכל שאלה ודילמה, כל יולדת שהייתה בדרכה לבית הרפואה, כל בעיה רפואית, ניתוח וכל נושא שדרש רחמי שמים, מיד פנינו אל הקודש פנימה. לעיתים היתה תחושה פנימית שאם מרן זיע"א בירך- הכל יהיה בסדר. וכעת? מה נעשה עכשו?

אין לנו על מי להישען אלא על אבינו שבשמים.

את התפילות נישא בעצמנו. נשוב בתשובה, נפשפש ונמשמש במעשינו. נבקע רקיעים, והשי"ת יהיה

הגאון רבי ישי מזלומיאן שליט"א
מח"ס "הנותן שלג" ועו"ס

נטפי דמע זיכרונות על מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי

מה אדבר ומה אומר?

מהירים בדרכו לתפילה. מיד כשהתקרב אלי, סחתי לו מי אני ואמרת תודה רבה לרב על הגלויות. מיד חיך ואמר לי: "אה, זה אתה?! איזה שאלות יפות יש לך". מאז נקראתי בפיו ובפי בני ביתו בתואר "השלג".

נראה שהנושא של השלג היה חביב בעיניו, ופעם אף כתב לי בראש אחד המכתבים "לבעל השלג"...

לפני הוצאת הספר על השלג, הגעתי למו"ר, סחתי כמשיח לפי תומו, שאין לי כל כך כסף להוציא לאור את הדברים כספר, ושאלתי בתמימות אם הרב מכיר גבירים. הרב אמר לי אני לא מכיר גבירים. "אז תמכור קצת שלג, ויהיה לך כסף להדפיס"... אמר בחיך.

לפני כמה שנים, הגעתי עם אחד מידידי, הבאתי ספר חדש: מיד כשנודע לרב שאני לצידו אמר [בבדיחותא]: "הא זה השלג, אני מכיר אותך כבר אלף שנים"... וכולם חייכו.

מאז הוצאת ספר "הנותן שלג" נקשרה נפשי בנפשו. כל עניני וספקי השידוכים הבאתי לפניו, שאלות והכרעות בעניני הקהילה, וכמוכן

על גדלותו? על תורתו? על קדושתו? על מידותיו? על חיבוריו התורניים? של שקדנותו? על גמילות חסדיו? על מכתבי תשובותיו? על התשומת לב? על העידוד? על מאור הפנים?

מה לתכן את הבר, ואני כתינוק המתגולל בעיסה, כחפרפרת שלא ראתה מאורות. ואיך יתאר סומא את צבעי העולם. אין לי לשרטט את אשר ראיתי בעיני הקטנות, כבחור צעיר וכו'. ואם שגיתי וכו'...

בבחרותי, בעת כתיבת ספרי "הנותן שלג", התחלתי לשלוח למו"ר מכתבי שאלות וספקות בענין השלג בהלכה, ומו"ר השיב לי על הכל בכי"ק על גבי גלויות.

לאחר שהצטברו באמתחתי כמה גלויות של תשובותיו, הרגשתי צורך להביע את תודתי על השמחה הגדולה שמשמחני. הגעתי לבני ברק, לביתו, והמתנתי מתחת לבנין [הכניסה האחורית]. כמה דקות לפני תפילת מעריב, מו"ר ירד למטה, צועד בצעדים

לא פעם ולא פעמיים, באתי אליו במוצאי שבת, כבחור צעיר, מסתפק בעניני השידוכים וכו'. מו"ר היה אומר: "בא, תעלה למעלה..."

עלינו יחד. נכנסנו. מו"ר היה נועל את השער לבל יכנסו אחרים ויטרידוהו. נכנס, יושב על המטה [במטבח הקטן], משיבני לצידו (!!!), מניח את ידו הקדושה על כתפי, מלטף ומרגיע, ושואל בנועם: "כן, מה קרה? מה הבעיה?"

אין מילים היכולת לבטא את אותם רגעים. גודל הרוגע שהשרה סביבו, ההרגשה השלוחה. גדול הדור משיב בחור צעיר לצידו, שומע את לבטיו, מהרהר וחושב, ומשיב לו תשובה מאהבה....

כשהיינו מסיימים, וראה שנגרעתי וקבלתי תשובה ונפשטו הספקות, היה קם עימי, מלווני לשער, פותחו, הייתי יוצא, נעל אחרי ושב לתלמודו...

הנה דוגמא נוספת, לתשומת-לב נדיה ומרגשת שבדידי הוה עובדא:

בימי השבעה על רעייתו הרבנית בת-שבע ע"ה. באתי (אבלח"ט) לנחם את רבינו עם שאר בניו שיבלח"ט. עמדתי בינות כל הציבור העצום, ממתין לתורי להתקדם אל עבר פני רבינו.

המשכתי משלוח מכתבי שאלות בכל חלקי התורה ממש. על החומש ומפרשיו, משניות וגמרא, שאלות הלכתיות, השקפה והנהגה וכו'. עד שהצטברו בס"ד באמתחתי אלפי תשובות מרתקות...

ומו"ר בטובו הגדול היה מפנה זמן לשאלותי, משיב עליהם פעמיים [עותק אחד משאיר אצלו, ועותק נוסף על גלויה, היה שולח לשואל], ניגש בעצמו לדאר ושולח בעצמו... בתקופה מאוחרת יותר נעזר בבני ביתו במשלוח הדברים.

בכל קבלת מכתב היתה לי שמחה גדולה ומחודשת, כפולה ומכופלת. ראשית, אין שמחה כהתרת הספיקות, ושנית גדול הדור, ממרום גילו מעמדו ותוקף גדולתו משיב לי תשובות אישיות... זר לא יבין את זאת!

העידוד והתמיכה שהעניק לי כבחור צעיר וכו', לא ניתנים לכתיבה ולסיפור. תשומת לב נדירה ומיוחדת במאור פנים הנובע מטוב לב... ממש לא יאומן כי יסופר כמה קירב, כמה אהב, כמה עודד, כמה המריץ, כמה דאג לבאים לפניו [ואני מקטני הקטנים כאחד מהם]. במאור פנים, בחיבה ובאהבה. והסיפורים לאלפים ולרבבות, יכלה הזמן והמה לא יכלו.

עולם"...] לשמחו לעודדו... פלא פלאים! מי יתן לנו תמורתו!

חותמו של מו"ר זצ"ל נחקק ברוב ככל ספרינו שזכינו להוציא לאור עולם בס"ד, תחת כנפיו נחסה. ועתה... עולם חשך בעדינו. הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצות... (סנהדרין סח ע"א).

נסיים בדברי הגאון המופלא רבינו יהונתן אייבשיץ זצ"ל בספרו יערות דבש (דרוש ד):

"כמה יש לאדם להידבק בתורה ובמעשים טובים במות צדיק תלמיד חכם, וישיב אל ליבו: חכם זה כבר מת, אולי אנכי איבנה ממנו להגות בתורה ולמלאות מקומו. כי אף על פי שלא נשיג ונגיע לדרגתו, אין צריך למלאות מקומו בכל דבר. שהצדיק היה מעוטר במידות רבות, וכמה מעלות טובות, ובמותו כל מעשיו ומדותיו וקנייני שלימות שהיו לו, מופקדים, וכל איש ישראל יכול לזכות בהם.

זה יאמר אני אזכה במידת הענווה שלו, וזה יאמר אני אזכה במידת ההתמדה בתורה כמוהו, לרדוף שלום כמוהו, לרחם נדכאים כמוהו, ולחזק כושלים להיות אבי יתומים ואלמנות כמוהו. וזה יאמר אני אזכה להיות מדקדק במצוה כמוהו. וכך בשאר מידות. וכל אחד יכול לזכות במידה ומעלה אחת". ע"כ.

כשהגעתי ועמדתי בסמוך אליו, ממולו, אמר לו בנו: "זה השלג". והזכיר בפניו את שם ספרנו "הנותן שלג", [בשם זה היה רבינו מכירני יותר, ומחייך למשמע שם הספר ומחברו].

לפתע, ברגע כממרה, בעודי עומד, פנה אלי רבינו ואמר: "עניתי לך כמה מכתבים, זה לא אצלי, זה למעלה".... [בקומה העליונה, שם דרכו היתה להשיב על המכתבים]. והסתכל על בנו, ונעשה כרומז לו שמא יואיל בטובו להביא את המכתבים לתתם בידי...

ואני עומד, משתומם ומתפלא. באותם רגעים לא ידעתי את נפשי. מיד השבתי, שאין צורך כעת, אבוא בפעם אחת...

בינו נא! מאות ואלפי אנשים עוברים בסך, במשך שעות רבות. מנחמים, משתתפים ונושאים בעול צערו של ספר התורה של הדור. רבינו שרוי בצער גדול ונורא, באבל על אשתו אשת-בריתו [כל אדם שמתה אשתו בימיו עולם חשך בעדו, וכאילו נחרב ביהמ"ק בימיו (סנהדרין כב ע"א), ואין אשה מתה אלא לבעלה (שם ע"ב)].

ובתוך כל השכול, היגון והאבלות, כאשר רואה לפניו בחור צעיר, אחד מיני רבים, בין כל ההמון, נזכר במכתבים שהשיב לו... [וברור שלא היו שם דברים העומדים ב"רומו של

החובות שרדפו את סדר יומו מבלי ויתור, כאשר מדי שנה היה מסיים לפי סדר לימוד מסודר את התורה כולה, כלומר: תנ"ך, משניות, תלמוד בבלי ותלמוד ירושלמי, תוספתא, מכילתא, תורת כהנים, ספרא וספרי, שולחן ערוך, משנה ברורה, רמב"ם וזוהר הקדוש. משך שעות מדי יום היה הגאון שוקד לסיים את חובותיו.

שמעתי על זה והתפעלתי, כמו כל אחד. אבל החלטתי לעשות עם ההתפעלות משהו. שאלתי את עצמי: וכי התורה כולה מסורה רק לגאוני דור? רק למי שהוא מוגדר כ'גדול' או 'פוסק' או 'מרן', מותר לסיים את כל התורה כולה? אז נכון, גדולי ישראל יודעים את התורה בידיעה ברורה ומשננים אותה ללא הרף בסדר מופלא.

אבל מדוע שאני, יהודי פשוט, מאד פשוט, לא אזכה גם כן לסיים את כל התורה כולה. גם אם לא בשנה אחת - לפחות אחת לכמה שנים.

וכמה שזה נשמע מופרך, החלטתי לחלק לעצמי את 'החובות' שהיה מרן הגר"ח זצוק"ל לומד בשנה אחת - בפריסה של שבע שנים. ותתפלא מה יצא: דף אחד בבלי, פחות מדף ירושלמי, קצת שולחן ערוך (גם אם לא

דוגמא מעשית ניתן ללמוד מסיפורו של הרב יקותיאל יהודה גנזל שליט"א, בקטע הבא:

החלטתי לחלק לעצמי את 'החובות' שהיה מרן הגר"ח זצוק"ל לומד בשנה אחת - בפריסה של שבע שנים

החובות של כולנו

ליל שבת. בקצה אחת מבתי הכנסת בעיר. מתחת נורת ניאון המפיצה אור צהוב, אני מוצא אותו. אברך פשוט למדי. רגיל ככל הרגילים. כמונו כולנו. הוא יושב ומזמזם לעצמו מעל ספר פתוח.

אני ניגש בלאט, מנסה לגלות את שם הספר. ואני אכן מגלה. לספר קוראים: תוספתא. למי שלא מכיר, מדובר בספר חז"לי מקודש (לפי המסורת, מחבריו היו רבי חייא ורבי אושעיא) המכיל 'ברייתות' על כל סדר הש"ס. לא ספר שמצוי בכל בית מדרש.

טפחתי קלות על שכם האברך. שאלתי על ה'תוספתא', ושמעתי מונולוג מרטיט שנשב לי הישר לתוך הנשמה. המונולוג כולו, בעריכה (על פי הזכרון מליל שבת), הרי הוא לפניכם:

כמו כל יהודי עלי אדמות, גם אני נחשפתי בשבוע האחרון בעמקות יתר ל'חובות' של מרן הגאון רבי חיים קניבסקי זצוק"ל.

והוא, יהודי העמל לפרנסתו, סיכם לי:
מלבד הזמן שלוקח לי מילא
ללמוד דף היומי, אני מקדיש עוד פרק
זמן שבין שעה וחצי לשעתיים - והנה
לי כל הלימודים הללו.

הנה, גם אני אזכה לסיים את התורה
כולה.

יהי רצון שימליץ טוב בעדנו, ונזכה
להתדבק בקצות דרכיו ובתורתו,
והיה זה שכרנו!

בהיקף 'נושאי הכלים' כמו מרנן ורבנן),
קצת משנה ברורה, פחות מחצי פרק
ברמב"ם, קצת תוספתא וכמה קטעים
בספרא וספרי ומכילתא וגם זוהר
הקדוש אני אומר (מלבד קטעי המוסר
שאפשר להבין בדרך נגלה) קטעים
בודדים.

שמעתי והתפעלתי. "כמה זמן זה לוקח
לך?" שאלתי אותו.

הגאון רבי משה חליוה שליט"א
מח"ס ענפי משה וש"ס

דברי חיזוק והתעוררות אחר סילוקו של מו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גרידא בספרי מו"ר מרן זצוק"ל אשר הוציא בצעירותו לראות עד היכן הדברים מגיעים ולהבין עד כמה אין לנו תפיסה בזה.

איה שוקל איה סופר את אותיותיה של תורתנו הקדושה קוצייהם ותלתליהם וכאשר נודע העובדא אשר נשאל כמה פעמים כתוב שמו של משה רבינו ע"ה בתורה, והשיב. ונשאל על כך שבחיפוש בתוכנת מחשב נמצאו שניים יתרים על המנין שאמר, והשיב שאמנם ישנם עוד שני צירופים של התיבה משה, אך אינם שמו של משה רבינו ע"ה אלא חדא קרא "ואם ימעט הבית מהיות מִשֶׁה", ואידך "שמוט כל בעל מִשֶׁה ידו". ועוד כהנה וכהנה עובדות נוראות אשר לא יאומן כי יסופר כי בדורינו זה זכינו שהיה שרוי במחנינו קדוש שלא לפי ערך הדור כלל. וזכינו לראות מכתבים רבים מהארץ וחוצה לה בהם מבקשים רבנים ידועי שם ומהדירי ספרים מפורסמים את עזרתו של מו"ר מרן זצוק"ל בחיפוש מקורות עלומים לדברי חז"ל ומחברי הספרים וכן היה דבר יום ביומו במידי דעל פה. ומו"ר מרן זצוק"ל בעינו הטובה ברגע כמימרי

נמוס כל לב ורפו כל ידים עם השמע השמועה הקשה על סילוקו של רוח אפינו קודש הקודשים ציס"ע מו"ר מרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי זכר צדיק וקדוש לברכה לחיי העולם הבא.

מזה אנו ומה חיינו לכתוב על רוממות שגב תורתו וקדושתו של מו"ר מרן זצוק"ל דבר שאין לנו בו שמץ אחיזה והשגה. אך אין ספק כי אין הדבר פוטרנו מלתנות את שברנו הגדול כים ואת אשר חסרנו עם העלות נשמתו לחיי עולם. וביותר על ידי כתיבת עובדות והנהגות אשר מו"ר מרן זצוק"ל ראה בהם כספר מוסר ממדרגה ראשונה. וכנס הנוגע בשולי אדרת המלך אעלה איזה גרגירים העולים במחשבה ואשר יש בהם לעורר לבבות לחיזוק בשלשת עמודים שהעולם עומד עליהם תורה ועבודה וגמילות חסדים.

מו"ר מרן זצוק"ל זכה להשגה בתורה כחד בדרא ועוד טרם נישואיו הכתירו מרן החזו"א ז"ל בכתב יד קדשו "מרא דכולא תלמודא". לא היתה קריה אשר שגבה הימנו בכל חלקי התורה כולה פשט רמז דרוש וסוד. ודי בעיון

היה מראה מקום בכל חלקי התורה כולה עד שהיו השואלים משתוממים מגודל גילוי ידיעת התורה הנגלה לעיניהם.

אבן עם כל ידיעתו בכל התורה כולה מ"מ נשתבח מו"ר מרן זצוק"ל בהיותו עמוד ההתמדה אשר כל שניה ושניה נוצלה אצלו עד תומה. ומה מפעים היה לראות כאשר באו ילדי החלאקה לפניו אשר ידו אחת אוחת במספריים וידו השניה בגמרא וכך גזז ובירך וחזר לתלמודו והמספריים עודם בידיו עד הבא בתור בכדי שלא להפסיד עוד כמה תיבות קדושות בגמרא, או כשהביאו לפניו מכונה לטחון חיטי דפסחא ידו אחת בגמרא וידו השניה במכונה.

סיפורים רבים מתהלכים כל כך שמו"ר מרן זצוק"ל לא ידע שמות רחובות אף הסמוכים למעון קדשו, ועיני ראו ולא זר היאך שבפ"א סיפרה לפניו בתו הרבנית חנה שטינמן ע"ה אודות נכדתו שעומדת להתחתן ביום פלוני, וסחה לו שהחתונה תתקיים באולמי ארמונות חן בבני ברק. ומו"ר מרן זצוק"ל שאל כנגדה אם האולם בבני ברק, וזאת למרות שאולם זה ממוקם דקות ספורות ממעון קדשו. והיה הדבר אחר שנים רבות משהוקם האולם. ואשר מן הסתם השתתף בו מו"ר מרן זצוק"ל עשרות פעמים באירועי בריתות בר מצוות וחתונות אצל נכדיו ומקורביו ועמך בית ישראל.

ועם כל זה שאול שאל אם אולם זה בבני ברק, הנשמע כדבר הזה או הנהיה כמוהו אשר סבא שזוכה לחתן נכדים רבים באולם מסויים לא ידע היכן האולם שהוא עצמו השתתף בו מכבר עשרות פעמים, וכל זה נבע מכך שדבר שלא היה קשור לתורה ממילא לא היה קשור אליו בכהוא זה, ולא תפס אצלו שום ענין.

כל מי שרצה קשר קרוב עם מו"ר מרן זצוק"ל ידוע ידע שהדבר היחיד שיוכל דרכו למצוא חן וחסד בעיניו ושיעלה זכרונו לפניו יהיה אך ורק על ידי תורה ותו לא מיד. ובפרט על ידי המכתבים אשר מו"ר מרן זצוק"ל היה משיב לרבבות אלפי ישראל, ואפי' לקטני קטנים כידוע ומפורסם. ויש תח"י מכתב בו נשאל ע"י ילד קטן שבקטנים שאלה של פסוק מפורש בחומש וכתב לו את הפסוק כולו בכתב יד קדשו, וכמדו' שמעתי ממו"ר מרן זצוק"ל שאמר למאן דהוא שהוא משיב על שמונים מכתבים ביום.

בשנות בחרותי הייתי שולח למו"ר מרן זצוק"ל מכתבים מבית הוריי שיחיו לאי"ט הגרים ברחוב "בן פתחיה" בבני ברק, ובאותה העת משך כמה שנים היה מו"ר מרן זצוק"ל מכנה את שמי בחיבה "בן פתחיה" על שם המכתבים שהיה שולח לכתובת הנ"ל, וכגון שאם היה מכבדני לזמן בסעודה היה אומר "בן פתחיה תברך" או בשאילת שלומי היה שואל "בן פתחיה

מה שלומך", וכן שמעתי על עוד איזה שהיו שואלים למו"ר מרן זצוק"ל על נושאים מסויימים בלימוד והיו מתכתבים עמו רצוא ושוב על אותו נושא עד שהיה מכנה את שם על שם הנושא שהתכתבו עמו.

כהנה וכהנה זכינו לראות עובדות רבות על פרישותו של מו"ר מרן זצוק"ל מעניני העוה"ז. ברם כאשר הדבר נגע לרוחניות שם גילה מו"ר מרן זצוק"ל ענין בכל דבר חדש, וכגון כאשר יצא ספר קודש חדש היה עובר עליו מכריכה לכריכה, ואף כאשר זכינו להביא קמי' ספרים חדשים באמצע קבלת קהל מפליא היה לראות כיצד לפתע כאילו נפסקת הקבלת קהל ומו"ר מרן זצוק"ל היה שוקע כל כולו בספר החל מהשער עובר להסכמות להקדמה למפתחות ולספר עצמו דף אחר דף והיה קשה למשמשים בקודש לקחת מידי קדשו את הספר ולהמשיך בקבלת קהל הסדירה.

מו"ר מרן זצוק"ל היה בבחינת סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, עם כל גדלותו הנוראה שאין לנו בה שמץ השגה מ"מ לא גבה לבו ולא רמו עיניו בכהוא זה והיה מופלא במידת ענוותנותו לכל הבאים בצל קורתו. לפני קרוב לעשרים שנה שאלתי ממרן רבינו הגרי"ג אדלשטיין שיבדלחט"א כמה שאלות בהלכה ומרן שליט"א אמר לי בהאי לישנא "צריך לשאול פוסק, צריך לשאול את רבי חיים

קניבסקי". וכעין זה פ"א כששאלתי ממרן רבינו הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל שאלה בהלכה אמר לי שנדמה לו שמרן הגרמ"ק מחמיר בזה. וביאר לי את טעמו ונימוקו. ואילו כשבאנו כמה פעמים קמי' מו"ר מרן זצוק"ל היה מתבטא שאינו רב, וגדולה מכך היה כותב בחיבוריו שלא לפסוק הלכה למעשה על פי דבריו. ואף ספרי תשובותיו היוצאים על ידי בנו הגרי"ש שליט"א נקראו בשם דעת נוטה. והרואה יראה עד כמה ענוה בלי גבול יש בזה, שכן כל אשר זכה לברר סוגיא לאשורה והקיפה כל צרכה אינו ממהר להכריז על מקחו שאינו להלכה למעשה, ואילו מו"ר מרן זצוק"ל אשר כל רז לא אינס ליה פשוטו כמשמעו כותב בענוותנותו שאין לסמוך עליו למעשה.

כל אשר זכה להשגה כל שהיא בתורה, מידי עיונו בדברי תורתו של מו"ר מרן זצוק"ל יאורו עיניו באור יקרות, וביותר ניכר הדבר בתשובותיו הקצרות אשר השיב לאלפים ולרבבות אשר ניתן להתעמק בהם לפני ולפנים ולגלות צפונותיהם, אך ישנם אשר לא השכילו להבין דבר זה ומחמת קוצר השגתם ממהרים להשיג מגמרא פלונית או מהלכה פלונית, תחת אשר יבינו כי לכותב התשובה דמטמן גליין וארזים לא עממוהו ואילו היו מתעמקים בחרדת קודש ומבררים הדבר לאשוורו היו זוכים לטעום צוף דבש מאילנא דחיי, עץ החיים, באופן שבלי גוזמא אפשר

באהבה ובחיבה בלא הבדל בין חוגים ועדות ובלא שום מתיחות. כמובן שאם היה מן הצורך ליישר ארחות היה מכה על קדקד במקל נועם לחזק ידים רפות ולאמץ ברכים כושלות. וביותר כאשר הגיעו לפניו אחים תועים היה מחזקם בשמירת השבת וטהרת המשפחה וכיו"ב למען ילכו בדרך טובים ולהיותם מכשרי ישראל.

איזוהי עבודה שבלב זו תפילה. מו"ר מרן זצוק"ל הקפיד על זמני התפילה כתקנם הן בתפילת ותיקין שהחזיק בה כל ימי חייו (ומה מפליא הדבר שביום הלוותו זכו רבבות אלפי ישראל להתפלל כותיקין ע"מ להספיק את מסע ההלויה. ומגלגלין זכות על ידי זכאי), וכן תפילת מנחה וערבית בזמנם, זריזין מקדימין ומצוה הבאה לידך אל תחמיצנה, ובתפילה גופא היה כעומד לפני המלך כל כולו דבוק בקונו בחד קטירא, והיו עיניו נתונות בסידור שלפניו בריכוז עצום ובניתוק מוחלט מכל הסובב כזה ראה וקדש. גם בעת ברכת המזון היה מקפיד לברך מתוך הברכות ופעמים שאף היה מחלק בידי קדשו ברכונים לסועדים.

מו"ר מרן זצוק"ל קיים בנפשיה יהי ביתך פתוח לרווחה, ביתו היה הפקר לכל בלי שום גוזמא. אנשים נכנסו ויצאו והסתובבו בכל פינות הבית. בביתו הקודש לא היתה פינה אחת פרטית, כולל חדר השינה שאף שם היו נכנסים להוועץ עמו קודם שנתו ואחריה

לכתוב על כל תשובה ותשובה שיצאה מקולמוסו הטהור של מו"ר מרן זצוק"ל מערכה שלימה.

תעיד על כך העובדא הבאה. פעם באתי לפני מו"ר מרן זצוק"ל עם שאלה בביאור דברי רש"י במסכת עירובין, דבר שהיה מוקשה מאד וכששאלתי לכמה ת"ח אמרו כמה ביאורים ודחאום, אך מו"ר מרן זצוק"ל השיב תיכף ומיד אמרים בכוננת דברי רש"י. וכששאלתי ממקום פלוני השיבני על אתר ביאור הדבר וכשחזרתי ושאלתי ממקום אחר חזר וביאר את הענין כמין חומר באופן שהכל היה בריר ונהיר וצהיר כאור החמה המזהיר, וכביכול קושי מעיקרא ליתא.

קדוק ההלכה שזיכנו השי"ת לראות אצל מו"ר מרן זצוק"ל היה מפליא פלאות ואף בשנותיו האחרונות לא ויתר על קוצו של יוד, בכל הנהגה של מו"ר מרן זצוק"ל יכלו לראות הלכות פסוקות, ואף מי שלא זכה לבוא אל הקודש לפני ולפנים בראותו בספר אלא ד' אמות מהנהגותיו של מו"ר מרן זצוק"ל ישתומם לבבו עד היכן הדברים מגיעים ולא זו אף זו עוד חיזק את יסודי הדת בכל עוז, וכגון איסור השימוש בחשמל בשבת, גידול הזקן, טבילת עזרא, צורת הלבוש היהודי, וכהנה וכהנה.

ועם כל זאת קיבל את כל אשר בר ישראל יכונה בסבר פנים יפות

וכן ע"ז הדרך. ופ"א לפני רבות בשנים זכיתי לשמוע שנשאל על דבר מסוים שעשו בביתו ואמר שאינו יודע מזה וכל אחד עושה כאן מה שהוא רוצה. אמירה זו לא היתה בנימת טרוניה, וכפי אשר יקפיד כל בעל בית על הנעשה בביתו אלא כתשובה סתמית שמובנה שמהיכן לו לדעת בדברים אלו מאחר שבית זה הינו בית משותף לכל הציבור ועל כן כאו"א עושה כאן כרצונו.

בסעודות שבת היו סועדים על שולחנו הקדוש אנשים רבים. ומור"ר מרן זצוק"ל כמלך בגדוד היתה עינו פקוחה לטוב על כל הסועדים והגם שהיה נראה בחוש שכל כולו שקוע בלימוד ואין לו שום נפקא מינה מה הוא אוכל לעצמו מ"מ כלפי אחרים היה משגיח שיאכלו וישתו. וזכורני שפ"א שאל ליושב לצידו עלי אם קבלתי לחם. ופ"א שראה שלא אכלתי דג בסעודה אמר לי לאוכלו. וכשהיו מביאים לפניו מאכלים שונים לכבוד ראש חודש וכיו"ב היה מביא לסועדים לטעום ממנו לכבוד ראש חודש. וזכורני נמי שפ"א כשהשתתף בסעודה אחד ממקורביו עם בנו הקטן כשראה מור"ר מרן זצוק"ל שהקטן מביט במאכלו האכילו כאב רחימאי כף אחר כף, וכהנה וכהנה עובדות והנהגות אספרם מחול ירבון.

אצל מור"ר מרן זצוק"ל ראו בחוש את האמור צדיק גוזר והקב"ה מקיים. והיה זה דבר יום ביומו וזכורני שסיפרה לי הרבנית הצדקנית מרת בת שבע

אסתר ע"ה מחברתו הטהורה של מור"ר מרן זצוק"ל שפ"א הגיע קמי" מור"ר מרן זצוק"ל יהודי שהיה לו בצקת בריאות ומור"ר מרן זצוק"ל אמר לו למכור את זה במכירת חמץ, וזכה לרפו"ש. וסיפר לי אאמו"ר שליט"א שלפני כשלושים שנה היה אצל מור"ר מרן זצוק"ל וסח לפניו שבבנין אצלם ישנם שכנים המחללים שבת קודש רח"ל בריש גלי ואינם מתנהגים בצניעות, ואמר לו מור"ר מרן זצוק"ל שיפנה לבית המשפט להתלונן עליהם ואמר לו אאמו"ר שליט"א שקשה הדבר מחמת שאינם מתייחסים לאף אחד. ואמר מור"ר מרן זצוק"ל ה' יעזור שזה יסתדר ואכן תקופה קצרה לאחר מכן עזבו את הבנין באורח פלאי. וכהנה ידועים מופתים עצומים על חולים שנתרפאו עקרות שנפקדו וישועות נשגבות שחולל מור"ר מרן זצוק"ל.

כמו כן היה מפליא לראות היאך מור"ר מרן זצוק"ל מכריע בשאלות של פיקוח נפש כהרף עין, והיו הרופאים משתוממים מכח הכרעתו הקדושה. ותח"י נמצא מכתב בו פונים למור"ר מרן זצוק"ל מטעם בית החולים לשאול על הכרעה מסויימת שהכריע לפלוני ומבקשים הימנו לייעצו אחרת, והמה לא יבינו בחשכה יתהלכו כי שגבו דרכיו הקדושים מדרכיהם ובכח פיו הקדוש היה לשדד את מערכות הטבע בבחי' ותגזור אומר ויקם לך וכדברי האוה"ח הק' (שמות י"ד כ"ז) על כח התורה

לעצמי ולהרוצה ללמוד מכל אדם) להתחזק באותם שלשת עמודי עולם שמו"ר מרן זצוק"ל היה מושלם בהם, והמה תורה עבודה וגמ"ח.

ובמק"א הצעתי בעניי שהיות שמו"ר מרן זצוק"ל היה מנצל כל

רגע ורגע לתורה הנה מה טוב ומה נעים לקבל ע"ע להתחזק בל"נ בהכרת והוקרת כל רגע של תורה ולנצלו ועי"ז ינוצלו מאות ואלפי רגעים היורדים ח"ו לטמיון וכגון בהמתנה לאוטובוס ובמכולת וכן ע"ז הדרך ואפי' אם ינוצל עי"ז רגע אחד של תורה בלבד הרי כמה גדולה הזכות מה שא"א לתאר ולשער. ובזכות זה יהיה מו"ר מרן זצוק"ל מליץ יושר בעדינו ובעד כלל ישראל להוושע בתשועת עולמים בב"א.

וזל"ק "אכן תנאי זה הוא בכלל התנאים שהתנה ה' על כל מעשה בראשית להיות כפופים לתורה ועמליה ולעשות כל אשר יגזרו עליהם וממשלתם עליהם כממשלת הבורא ברוך הוא", ע"ש היטב.

עד הנה רשמתי רסיסי דיו ולא הגעתי אף לכדי טיפה מן הים מאשר יש לכתוב על קדוש ה' מלאך האלוקים מו"ר מרן זצוק"ל, אך הלא עיקר הדברים בכדי שניתן אל לבנו ללמוד מדרכיו הקדושות וכמ"ש הצדיק אבד ואין איש שם על לב. וביארו דאם אין איש שם על לב הרי שכביכול הצדיק אבד מעמנו. אך אם איש שם על לב הרי שהצדיק כביכול עמנו, צדיקים במיתתם קרויים חיים. ועלינו (הנני כותב זאת

הגאון רבי אהרן הלוי גרנדש שליט"א
מח"ס תשובות הגר"ה ועו"ס

דברי הספד על מרן שר התורה הגאון הקדוש רבי שמריהו יוסף חיים קניבסקי זצוקללה"ה זיע"א בעל הדרך אמונה ועוד ספרים רבים

הקדוש זצ"ל זיע"א, ועתה נתחיל
בעזה"י.

פתיחה

איתא בגמרא בשבת (קנ"ג א') והאמר
ליה רב לרב שמואל בר שילת
אחים בהספידא דהתם קאימנא ופירש
רש"י אחים בהספידא דהתם קאימנא
בשעת מיתתי התאמץ בהספד שלי
שיתחממו ויכמרו רחמי העומדים ויבכו,
דהתם קאימנא בשעת הספד ואשמע איך
תתחמם, ובהמשך מבואר שם בגמרא
שרב אמר את זה אפילו שהוא היה
גברא רבה וכן עולם הבא, משום שאין
בני אדם נכמרים כל כך על זקן כמו
שפרש"י שם.

ואנו למידין מזה ראשית שבשעת
ההספד הנפטר נמצא אתנו, ועוד
שבהספד צריך לחמם את הנמצאים כדי
שיבכו.

בראשית הדברים הנני מחויב לומר כי
מי אנכי ומה אנכי שאבוא
הנני הקטן להספיד את רבינו הקדוש
זצ"ל זיע"א שהיה ראשו ורובו בשמים
ענק שבענקים בעל מדרגות רוחניות
עצומות שאין לנו כלל השגה בהם, אלא
שאמרו לי מגדולי התלמידים שזהו
מחובתי לבוא ולהספיד ללמד לציבור
את מה שראינו ונשמנו אצל רבינו
הקדוש זצ"ל זיע"א. וגם מחובתי לומר
שאי אפשר כלל להקיף מי היה רבינו
הקדוש זצ"ל ונאמר פה רק מעט
פירורים בלבד וגם זה רק לפי השגתינו
הקטנה, במה שראינו וקבלנו בס"ד
במשך השנים עם מעשיות שראינו
בעינינו בס"ד. ובהזדמנות זאת קודם
שנתחיל, הנני מודה להשי"ת על כך
שזיכני להיות קרוב אל רבינו הקדוש
זצ"ל זיע"א למעלה משלושים שנה
ולקבל תורה והליכות חיים מרבינו

א. הבהרה: הדברים נכתבו בתוך ימי השבעה, מתוך הכאב העצום הלא נתפס, והיה מקום טובא
לכתוב הדברים בסדר יותר טוב ממה שהם כתובים כעת, וגם יש הרבה הרבה מה להוסיף
בדברים, אבל הכאב כה נורא שאין את הישוב הדעת המספיק כעת, ויה"ר שהדברים הבאים
יהיו לרצון כמו שהם, ושיהיו לעילוי נשמתו הטהורה והקדושה של רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א.

והיות שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א נמצא כאן, והלואי שהיינו זוכים לראות את פניו הקדושים, על כן בתחילת הדברים הנני מבקש שיהיו הדברים שנאמר רצויים לפניו.

קבלת עול תורה

כתוב במשנה באבות פ"ג מ"ה רבי נחוניא בן הקנה אומר כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, וכתב הרמב"ם בפירוש המשניות עול תורה התמדת הקריאה, ועול מלכות טורח המלך וחיילותיו, ועול דרך ארץ טורח הזמן, אמר כי בשכר לקחו עול התורה יצילהו השם יתברך ויקל מעליו טורח הזמן.

ומי לנו גדול מרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א שקיים במלואו את מה שכתוב כאן, שקיבל עליו עול תורה כפי שראינו בעינינו את גודל התמדת הקריאה של רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א, היה זה מחזה להפליא, שכל כך היה רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א שקוע בעת הלימוד עד כדי כך שלא הרגיש בכל מה שנעשה מסביבו כלל וכלל, ואפשר לספר בזה עובדות ללא סוף שראינו בעינינו, ואספר פה שני דברים בזה, היה זה כמדומה בשנת תשס"ו בערב שבת אחד שהייתי אצל רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א והוא ישב ולמד בריכוז נורא מבלי להרגיש את כל מה שהיה בחדר,

והיו אז טילים שנפלו בסמוך לבני ברק, והדלתות והחלונות בחדרו של רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א רעדו מעוצמת ההדף, וכולם דיברו שם על זה, והיחיד שלא הרגיש בדבר ולא זו כמלא נימא מתוך לימודו בספר היה זה רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א שלא עניין אותו כלום חוץ מהתורה הקדושה ולא הרגיש בכל הנעשה סביבו, היה זה ממש מחזה נורא הוד.

עוד מעשה, לפני כארבע שנים הייתי עם רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א בחדר, וכאשר הגיע זמן מעריב רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א היה באמצע לימודו והיה זה גמרא סנהדרין, והגבאים אמרו לרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א שהגיע זמן מעריב, כידוע שהיה מתפלל כל התפילות מיד כשהגיע הזמן משום זריזין מקדימין, אבל רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א היה שקוע בגמרא ולא שמע כלום, ניסו פעם שניה ולא הועיל, והלכו להביא את הכובע והחליפה שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א יראה שעומדים לפניו עם זה שאולי זה יעזור, אבל גם זה לא עזר, וכך עמדנו כמה וכמה דקות ליד רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א כשהוא כל כולו שקוע בלימוד הגמרא, ועד שלא סיים את מה שהוא רצה, לא הועיל כלום, ורק כשגמר התפללו מעריב, כזו שקיעות נוראה, ויעידו על כך אלפי רבבות ישראל שבאו לבקש ברכות ועצות מפיו הקדוש שלא היה שם לב מהנעשה סביבו.

ונתקיים בו ברבינו הקדוש זצ"ל זיע"א גם הסיפא שמעבירין ממנו עול מלכות טורח המלך וחיילותיו, כידוע הסיפור שסיפר בעצמו שכשהיה בחור בישיבה והלכו לעשות דיחוי בצבא שאלוהו באיזה רחוב הישיבה והשיב שאינו יודע, ונתנו לו פטור.

בקיאותו הנוראה בכל התורה, והזמן לכל יהודי

הנה מימרא זו במשנה אמרה רבי נחוניא בן הקנה וכמה מתאים הוא לרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א - שקיים את דבריו של רבי נחוניא בן הקנה במלואן - כמה מתאים הוא את מה שלא כולם יודעים, שלפני כשמונה שנים רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א ישב וכתב חיבור הנקרא בהיר בשחקים על מדרש רבי נחוניא בן הקנה הנקרא ספר הבהיר, וזכורני ששמעתי אז שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א שלח הספר לבן דודו הגאון רבי חיים גריינימן זצ"ל ואחרי שהוא למד את זה במשך שבת שלימה אחת והיה זה סמוך לפטירתו הוא התבטא ואמר: בשביל לכתוב כזה פירוש צריך לדעת את כל התורה כולה. ואמרו זה לרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א ושתק בענוותנותו. והקב"ה זיכה אותי וכתבתי לרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א הרבה שאלות על כל פירושו שם.

כולם יודעים שהיה רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א כולו קודש לה' ולתורתו והיה ענק שבענקים גם בהיקף הבקיאות

וגם בעומק העיון, ויוכיחו על זה ספריו המרובים, והתשובות שכתב לאלפי ורבבות שואלים בכל חלקי התורה הקדושה, ודבקותו הנוראה בתורה היתה ממש ללא גבול ומידה. גם לי רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א האיר פנים וכתב לי מאות ואלפים של תשובות, ודבר מיוחד ופלא גדול שיש להשתומם מכך הוא מה שהיה לרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א את הזמן לכל אחד ואחד, עד כדי כך שרבים רבים מרגישים תלמידים גדולים של רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א מרוב הקירבה שהיה מקרב כל אחד ואחד, ובאמת כיצד היה לרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א כ"כ הרבה זמן, כשידוע הוא שבאמת לא היה לו זמן, זהו דבר מופלא. ואולי, כי הנה ידוע הוא שבעולם האמת אין מושג של זמן והכל הוא למעלה מן הזמן, וכזאת ראינו אצל רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א איך שהיה לו זמן לכל אחד ואחד, לענות לאלפי ורבבות ישראל תשובות עד אין מספר, הן בעל פה והן במכתבים שהיה עונה לכולם, וכל אחד הרגיש אצלו תלמידו החביב אצלו ביותר, אע"פ שלא היה לו באמת זמן פנוי כלל, ואין זה אלא כי רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א היה כולו מקשה אחת של רוחניות וכשם שבעולם העליון אין מושג של זמן כך רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א היה יכול להיות בעולם הזה עם מושג של למעלה מהזמן. זהו דבר פלאי שא"א להבינו כלל.

זכורני פ"א כשבאתי בשביל מישהו שביקש דבר מה שאבקש, והיה חסר לי פרטים, רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א אמר לי שלא לבוא לשאול בלי לדעת את כל הפרטים, כי היה חבל לו על הזמן הזה.

ועוד בענין הזמן שחולף, פ"א אחר שגמרתי מה שרציתי, אמר לי רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א : הוי, איך שהזמן עובר מהר, אני זוכר את הברית של ... (אחד מקרובי שיחי' שהיה זה לפני עשרות שנים). ומי אמר זה, רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א שניצל כל עיתותיו לרוחניות, ומה נאמר אנו.

בקיאותו הנוראה של רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א בכל חלקי התורה היתה נוראה ממש, ומעשים רבים ועצומים כבר נתפרסמו בזה. היו פעמים שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א אמר לי על מדרש מסויים שנמצא בתוס', 'לנו אין את המדרש ורק בתוס' זה מופיע', זה יכול לומר מי שבאמת יודע את כל התורה כולה.

ההשתקקות לידיעת כל התורה

ההשתקקות של רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א לידיעת כל התורה היתה נוראה ממש, כל חלק בתורה שלא היה עליו פירוש מספיק או שלא היה עליו פירוש כלל, רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א למד וכתב עליו פירוש, ואף שהדברים ידועים יוכיחו על זה פירושו הנוראים שכתב על המסכתות קטנות

שלא היו עליהם פירושים, וכידוע הוא שבכל פירוש שם נכללת כל התורה כולה, וכפי שאמרו גדולי הדור בתקופת מרן החזו"א על ספרו נחל איתן שעל מצות עגלה ערופה שכל התורה כלולה בספר הזה. וגם על הספר הנורא טעמא דקרא מסופר שכאשר הביאוהו להגר"י אברמסקי זצ"ל זיע"א הביאו לו את זה מבלי שם המחבר ואמר שניכר שזה מאחד מהראשונים. יש שם דברים נפלאים ובכמה וכמה מקומות שחז"ל אומרים איזה מספר, רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א כותב החשבון איך חז"ל הקדושים הגיעו לזה, ואי אפשר לכתוב את זה מבלי רוח הקודש, כדאי לראות שם גם במגילת אסתר חשבונות נפלאים, וגם בפ' חיי שרה כיצד הגיעו חז"ל לכך שאברהם אבינו היה גבוה כגובה של ע"ד איש, וכהנה רבות ממש להפליא. ובסוף הספר טעמא דקרא יש את הספר הנפלא 'למכסה עתיק' שם כותב על כל התנ"ך באיזה תאריך היה וכמה היו ומי זה היה וכיצא בזה ממש ספר אדיר. גם על המצוה של בן סורר ומורה יש ספר בדרך שאלות שכתבם לבנו הגדול הגראי"ש שליט"א ובנו כתב תשובות והחזיר לו תשובות על תשובותיו, והוא ספר נפלא הנקרא מוסר אב.

ואספר מעשה מופלא, שלפני כחמש עשרה שנים שלחתי לרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א שאלה האם נכון הוא מה שמקובל בפי הבריות שאסור

מחכה? כי אדם הראשון קבלו מרזיאל המלאך.

וקודם שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א התחיל כתיבת הפירוש, שמעתי מאחד מהתלמידים, מידידי, שהיה נוכח בחדר בשעת מעשה, והוא מעשה נורא שיש לנו לראות וללמוד עד כמה שאין לנו הבנה בהשגות הרוחניות שהיו לרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א, היה זה בערב שבת אחד כאשר רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א היה באמצע קריאת שנים מקרא ואחד תרגום, כאשר לפתע רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א ביקש שיביאו לו את הספר הקדוש רזיאל המלאך, וכולם שם התפלאו כי רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א הקפיד לומר שמו"ת מבלי להפסיק באמצע כלל, אבל רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א ביקש הספר והביאו לו את הספר, וסיפר אותו תלמיד שזה היה מחזה נורא הוד שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א למד את כל הספר כולו מכריכה לכריכה מתחילתו ועד סופו בפעם אחת, ומיד מיד אחר שגמר מבלי שום הפסק בחדא מחתא המשיך את קריאת השמו"ת, והיה לפלא גדול, ומי יעמוד בסוד קדושים. כך היה רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א שהיתה לו השתוקקות לידיעת כל התורה כולה.

ידוע שהיה בדעתו לכתוב ספרים כמו הספרים דרך אמונה על זרעים שכתב, גם לכתוב על רמב"ם טהרות וגם על רמב"ם קדשים, וכששמע שכבר יש מי שכותב על טהרות אז התחיל

ללמוד ספר רזיאל המלאך, שאומרים שלכן מדפיסים את הספר רזיאל המלאך כל כך קטן כדי שלא יוכלו לקרוא את מה שכתוב שם, כך תמיד היה מקובל מילדות. ורבינו הקדוש זצ"ל זיע"א השיב לי 'לא שמענו דבר זה'. ואיני יודע אם זה משום כך אבל כך יש לי הרגשה שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א לא הסתפק בכך ותקופה קצרה אחר כך שמעתי בעצמי את רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א כמה פעמים איך שהוא היה שואל אנשים שבאו אליו אם יש מישהו שהוא מכיר פירוש על הספר רזיאל המלאך, ולאחר זמן ממש בשנים האחרונות אחר שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א לא מצא פירוש, רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א ישב וכתב בעצמו פירוש שלא כולם מכירים אותו, והוא פירוש הנקרא תשועת אדם, והוא כולו סודות התורה, וגם על פירוש זה הקב"ה זיכה אותי לכמה תשובות מרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א על כמה דברים ששאלתי לפי ההשגה הקטנה שלי. וכמה וכמה פעמים הייתי בחדר עם רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א בעת שהוא כתב את הפירוש הזה והיו פניו להבים מקדושת התורה, היה זה מחזה נורא הוד, וזכורני פעם אחת שהכניסו לרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א קבוצה גדולה של נערים שהתחילו להתקרב ליהדות והדבר נתעכב שם בחדר קצת יותר מדאי, ורבינו הקדוש זצ"ל זיע"א אמר אז בזה הלשון: 'הם לא מבינים שאדם הראשון

לכתוב על קדשים, שאמר בענווה שכבר יש מי שעושה זה, וזכינו לכרך אחד על רמב"ם הלכות בית הבחירה וכלי המקדש, וכל כך היה עניו עד כדי כך שפעם אחת כשבאתי רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א אמר לי : כתבתי כבר על ב' הלכות הראשונות מכלי המקדש, ואמר בענווה ה' יעזור שהספר יצא. ובאיזה הזדמנות אמר לי כשאיזה ספר התמהמה מלצאת לאור : 'כנראה עוד לא הגיע הזמן שהספר יצא'.

ההשתוקקות לקיום כל המצוות כולם

גם גודל ההשתוקקות של רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א לקיום כל המצוות ולא סתם לקיימם אלא לקיימם בתכלית ההידור הוא היה דבר נורא ממש, ואספר כמה דברים שסיפר לי בזה מורי זקני הגאון הצדיק רבי אריה שכטר זצ"ל דברים נפלאים מאוד. בתחילת בית הכנסת לדרמן לא היו להם נביאים על קלף שם בבית הכנסת, ורבינו הקדוש זצ"ל זיע"א ביקש ממנו שידבר בשבת קודם קריאת התורה עם הציבור שיתרמו עבור זה, ולא היו אז הרבה מתפללים, וביקש רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א שיתרים כ"א מהמתפללים 500 לירות, וסיכמו ביניהם על שבת מסויימת שהוא יעשה את זה, והנה לפתע באותה שבת המדוברת בשעה ארבע לפנות בוקר נשמעו דפיקות על דלת ביתו, ולא היה זה אחר מאשר רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א שהופיע שם יחד עם ב' ילדיו

הקטנים, והיה זה כאשר עדיין היה גר ברחוב ירושלים, והיה מרחק גדול ללכת מרחוב רשב"ם עד שם (כידוע שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א לא הכיר את רחובות בני ברק, ורק את הרחובות כדי להגיע לכולל הכיר, וכמו כן הכיר דרך זו כי היה לומד בישיבת תפארת ציון), ועוד בשעה כזו מוקדמת, וכשהעיר אז לא היתה כ"כ בנויה, ושאל את רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א מדוע הטריח עצמו כל כך, והרי סיכמו ביניהם בלא"ה שהוא מגיע, ואמר לו רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א שלא היה רגוע ורצה להיות בטוח שידאג להתרים שיוכלו לקנות הנביאים, וכך חזרו לפנות בוקר יחד מרחוב ירושלים עד ביהכ"נ לדרמן שברחוב רשב"ם, והוא אכן התרים כל אחד מן המתפללים 500 לירות בתשלומים, והיה הצלחה גדולה למעלה מן המשוער, וכשמו"ז זצ"ל סיפר זאת לנו את זה בחודש אדר האחרון לחייו עדיין זכר לפרטי פרטים מי השתתף ותרם ובאיזה סכום כל אחד השתתף, ואמר שהרשימה עדיין קיימת בארון הנביאים. וביררתי וזה אכן עדיין נמצא שם. כל כך בער לרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א שיהיו נביאים על קלף עד כדי כך שכל כך התאמץ בשביל זה.

בכל דבר מצא רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א מצוה, ולדוגמא, היה שואל מחברי ספרים מה עם הספר איפה אתה אוחז ומתי זה יצא ? כך היה דרכו תמיד, ופעם אחת הסביר ששואל את זה

כי כתוב בגמרא המתחיל במצוה 'אומרים' לו גמור, ומשמע שיש מצוה לומר למי שמתחיל במצוה, שיגמור אותה.

ובענין הספרים ידוע לאלפים שהיה מזרז הרבה שיכתבו ספרים הרבה, ופעם נשאל רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א שהרי יש ספרים שלא הכל היה כדאי שיודפסו, והשיב ואמר: זה נכון שיש חסרונות בזה, אבל המעלות שיש בזה הם עדיפות על החסרונות שיש בזה.

רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א היה כל כך דבוק בתורה, והשתוקק לכל קיום המצוות בהידורם, עד כדי כך שרצה שיהיו לו את כל הכ"ד ספרים כתובים בקלף כמו ספר תורה, ופ"א בתקופת מגוריו של זקני בעיה"ק ירושלים ראיתי בארון שלו ספר משלי וספר שיר השירים על קלף, עם פרוכת כשל ספר תורה, ושאלתיו למה כתב אותם, וסיפר, שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א ביקש ממנו להתרים לו כל הכ"ד ספרים שיהיו על קלף, ואחר שסיים את משלי ושיר השירים והביאם לרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א, התמהמה המשך כתיבת כל שאר הספרים, עד שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א מצא תורם לכל הכ"ד ספרים יחד ולכן החזיר לו את ב' הספרים.

ובכל בוקר קודם תפילת שחרית, היה רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א אומר

כמה פרקי תהילים מתוך ספר התהילים שהיה כתוב על גבי קלף, כך שנים רבות.

עוד סיפור נפלא סיפר לי מורי זקני הגה"צ רבי אריה שכטר זצ"ל, היה זה כאשר נודע למרן הסטייפלער זצ"ל אב רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א שיש לו למו"ז תפילין רבינו תם, שהיה מגיע לביתו בכל יום להניח את התפילין ר"ת, עד שפעם אחת שאלו: אם התפילין ר"ת כה חשוב לרב, מדוע לא קונה לעצמו תפילין ר"ת ומטריח עצמו לבוא אליו בכל יום להניחם? והשיבו מרן הסטייפלער זצ"ל: אין לי כסף לקנותם. ומיד כששמע זאת, הלך לאחיו החסיד רבי טוביה זצ"ל להתרימו ממון לרכישת תפילין ר"ת (ויש מכתב תודה שמרן הסטייפלער כתבו לרבי טוביה על כך, והודפס עתה אחר פטירת רבי טוביה זצ"ל) ומו"ז זירז את העוסקים במלאכת קודש זו וכעבור ג' חודשים בלבד [שבזמנים ההם היה זה מהר מאוד] כבר היה למרן הסטייפלער זצ"ל תפילין ר"ת חדשים, ובמשך כל ג' חודשים אלו הגיע מרן הסטייפלער לבית מו"ז בכל יום ויום להניח התפילין ר"ת של מו"ז זצ"ל. (ועל מעשה זה זכינו לקבל כמה תשובות מרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א, והדפסנום בס"ד בספרנו תשובות הגר"ח ח"ב יעו"ש).

ובאותה תקופה כאשר מרן הסטייפלער זצ"ל הלך למו"ז זצ"ל כדי להניח אצלו התפילין ר"ת שלו, גם

ונדפס בס"ד בסוף ספרנו תשובות הגר"ח ח"ב יעו"ש).

כך היה רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א בכל ימי חייו, השתוקקות לעוד ידיעת התורה והשתוקקות לעוד קיום מצוה, ואי אפשר לתאר הדברים בעל פה, אשרי עין ראתה כל אלה.

הענווה הנוראה

מדת הענווה של רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א גם היתה ענווה שאין כמוה, ויעידו על כך מעשים רבים עד אין מספר, וכבר אמר בנו הגאון ר' שלמה שליט"א שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א לא ידע מהו כבוד בכלל, וזכורני שפעם אחת היה לי קשה בדבר מה בנושא דומה לזה, ורבינו הקדוש זצ"ל זיע"א כל כך מאס בדבר ואמר שהכל שטויות וחזר על זה כמה פעמים שהכל זה שטויות, כל כך רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א לא הבין במושג של כבוד.

וכבר הוזכר מזה מעט למעלה, ומ"מ אתן דוגמא קטנה, שהנהגה בבית הכנסת לדרמן, בחג הסוכות בכל יום לפני תפלת מעריב היו רוקדים במעגל סביב כל הבית הכנסת, ורבינו הקדוש זצ"ל זיע"א היה נכנס למעגל כמו כל אחד בפשטות כזו גדולה, וכך היה מסתובב בבית הכנסת עם כולם בפשטות נוראה, וזכורני שכשגמרו היה יוצא ליטול ידיו קודם תחילת מעריב. אבל הפשטות הזאת לרקוד עם כולם כאחד העם היה דבר שאין לו הבנה,

רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א שמע מזה, והלך גם הוא להניחם עכ"פ פעם אחת באומרו שלפי איזה דיעות בראשונים ז"ל מי שאינו מניח תפילין ר"ת הרי הוא בכלל קרקפתא דלא מנח תפילין.

פעם אחת דברתי עם רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א בענין תפילין ר"ת, ואמר לי אז בזה"ל: 'גם לי מישהו הביא תפילין ר"ת'. ושאלתי את רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א האם הוא מניחם? והשיב לי: פעם אחת הינחתי אותם.

ולפני כל בר מצוה של ילדי נ"י לקחתי את הפרשיות של התפילין שלהם לרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א שיראה אותם ויגע בהם, ורק אח"כ הכניסו את הפרשיות שלהם לבתים.

וכמו כן היה מעשה עם מצוות מעקה שסיפר לי ג"כ מו"ז זצ"ל, שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א לא היה מעקה בביתו, ומאד רצה לזכות לקיים את מצוות מעקה, ולכן ביקש ממנו, להסיר את הרעפים שהיו בגגו ולהשאיר שם גג שיתחייב במעקה, וישתתף עמו בשותפות ממונית כדי לקיים מצוות מעקה, אלא שעלות דבר זה למו"ז היה זה סכום של 1500 לירות, שהיה זה סכום מאד גדול ולא היה לו אז את הסכום ההוא ולכן לא איסתעייא מילתא, וכל ימיו של מו"ז הצטער על דבר זה. (וזכינו לכמה תשובות מרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א אודות מעשה זה

וכבר אמרו שכמה שאדם יותר גדול כך הוא יותר עניו, וזה מה שראינו בעינינו אצל רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א.

וכמו כן במהלך השנים שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א השיב לי תשובות, כשהייתי מגיע היה אומר לי בכזו ענווה כשחיוך על פניו, 'אני עונה לך מקופיא ואתה תבדוק אחר כך אם עניתי לך נכון', נורא נוראות למתבונן, יושב כאן קדוש עליון שיודע את כל התורה כולה ישר והפוך בבקיאות נוראה ובעיון נורא, והוא אומר לאיזה אברך צעיר שבקושי יודע ללמוד 'אתה תבדוק אם עניתי לך נכון', מבהיל, מבהיל.

זכורני גם, שנה אחת שהגעתי בפורים לרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א אחרי שכבר התחילו את הסעודה, ובקשתי מבני הבית שיבקשו רשות שאכנס, ורבינו הקדוש זצ"ל זיע"א אמר שאכנס, וישב בראש השולחן וסביבו הרבה הרבה צאצאים, והיה יושב עם כובע וחליפה סגורה, ובאמצע שדברתי עמו, פתאום נכנס רוח מהחלון, ופתאום הוא קם בכזו ענווה פשוטה לסגור החלון בעצמו, מבלי לבקש זאת מאף אחד מהצאצאים הרבים שהיו שם, ממש היה מחזה של ענווה אמיתית.

פעם הגעתי עם פיתקא שנכתבה בשם רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א, כי ביקשו שאבקש שיחתום בעצמו, ונענה רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א ואמר: כן, כן,

אני זוכר שאמרתי את זה. והיה זה כמה שנים אחר כתיבת המכתב, ואח"כ בקשתי מה שביקשו ממני לבקש, ורבינו הקדוש זצ"ל זיע"א הביט בי ואמר בנועם ובחיוך: אתה חושב שאם אני יחתום זה באמת יעזור? כאומר שוודאי אין לזה השפעה, ואמרתי: כן. נענה רבינו זצ"ל זיע"א ואמר: טוב, אם אתה אומר שזה יעזור, אז אני יחתום, ואכן חתם, אבל כזו ענווה גדולה שהיה סבור באמת שאין לזה השפעה כדי כך שיחתום בעצמו. נורא.

היה עוד פעם שהיה שאלה בסוכה של ביהכ"נ לדרמן, והגבאי המסור הצדיק הרה"ג ר' משה כהן שליט"א ביקש מרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א שיבוא לבדוק ולהורות ההלכה, ושמעתי שאומר לו: אני לא רב, ובכל זאת הפציר ורבינו הקדוש זצ"ל זיע"א הגיע, וראיתי שאמר: לכאור' ההלכה כך וכך, אבל אני לא רב! נורא. איזו ענווה.

ופעם כשבקשתי לזכות להיות עמו במחיצתו בעולם העליון, אמר בכזו פשטות בזה"ל: 'תבקש להיות עם צדיקים, שם יבורר מי באמת צדיק ומי לא', כאומר שאינו בטוח שהוא בכלל הצדיקים... ח"ו ח"ו.

יש עוד מעשים רבים על ענוותנותו הנוראה של רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א אבל א"א לפורטם כי רבים המה עד אין מספר.

דמות של מלאך ה'

דמותו של רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א היה של מלאך ה', ובפרט בשבתות וימים טובים, היה נראה ביותר כמלאך ה', היה זה מחזה נורא הוד שלא ניתן לשכוח. וזכורני שדרוכו של רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א היה בצפצוף שני לבוא מעליית הגג שם למד אל הקומה למטה, (בשנים עברו קודם שהיה את עליית הגג היה לומד בפתח הבית), ומיד היה לובש את הכובע והחליפה של שבת, וניגש לומר קבלת שבת, והנני זוכר איך שכל פעם היה ממשמש ובודק בכל הכיסים אם יש שם משהו, וכמדומה שעשה את זה כשאמר חייב אדם למשמש בגדיו ער"ש עם חשיכה כו', ואחר שהיה גומר היה אומר שמו"ת, ואי אפשר לתאר את מראהו הקדוש, ממש פניו להבים כמלאך ה' נורא מאד. והיה ניכר ממש שפשט חומר ולבש צורה של שבת, כך היה מידי שבת בשבתו ומידי יום טוב תמיד. ובליל יו"ט ראשון של פסח היה ניכר עליו קדושה נוראה והיה נראה ממש כמלאך ה'. גם בחוה"מ סוכות כשהיינו מגיעים היה זה ניכר מאד.

קדושתו הנוראה

רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א היה קדוש מאד, וכבר סיפר נכדו הגה"צ ר' גדליה הוניגסברג שליט"א שמרן הגראי"ל זצ"ל זיע"א אמר לו שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א הוא קדוש מרחם.

וזכורני מעשה שהיה, כידוע שהרבנית ע"ה היתה מושיבה נשים על כסאו של מרן הסטייפלער זיע"א שיתפללו עליו, ופ"א רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א הגיע לבית, וכשנכנס לחדרו פתאום ראה אשה יושבת על הכסא, ונודעק רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א זעקה גדולה ומרה עד שקירות הבית נזדעזעו מרוב זעקתו של רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א באומרו 'מה עשיתם לי, ראיתי פני אשה', כל כך היה קדוש מאד מאד.

וסיפר לי נכדו שליט"א שכאשר אביו הגאון הגרי"ש שליט"א הגיע לגור יחד עם רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א אחר פטירת הרבנית ע"ה, אמו נכנסה לחדר שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א היה ישן בו כדי לסדר שם את המטה, ולפתע רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א נכנס לשם יחד עם אביו ועמו, ורבינו הקדוש זצ"ל זיע"א שאל אותם מה אשה עושה פה, ובכלל לא הכיר שהיא כלתו, עד כדי כך רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א לא היה מכיר אפילו את כלותיו, ואפילו שכמה שנים היה לומד הרבה בביתם הקודם.

כ"כ רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א שמר על עיניו, שפעם אחת הגעתי עם בני נ"י לרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א, ורבינו הקדוש זצ"ל זיע"א שאל אותנו: מה שלום אבא?, והנכד אמר לרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א הנה אבא שלו גם נמצא פה, ממש היה למופת לראות איך שלא הוציא עיניו מחוץ למקום שהיה צריך להביט בו באותו רגע, קדוש ממש.

וכאמור הכל זה היה סביב התורה, ומי יעמוד בסוד קדושים.

גם צורת חיות על גבי חולצות לא היה דעתו הקדושה ניחא מזה והרבה העיר על זה, גם לילדים שלי.

וכן על שרוולים קצרים היה מעיר הרבה מאד שצריך לילך בדווקא עם שרוולים ארוכים, ולפעמים כשהיו באים אליו עם חולצה ארוכה מקופלת היה מורה לאנשים להוריד ואפילו היה סוגר להם בעצמו את הכפתורים. והיה מעיר ברגישות מופלאה כדי שלא יהיה פגיעה בזולת.

גם בכל ענין הפיאות היה מורה ללכת עמהם מלפני האוזניים והיה אומר שלא יתביישו במצוה של הפיאות, והוא כעין מה שכתב המשנה ברורה בהל' ציצית בתוקף שלא להכניס הציצית במכנסיים יעו"ש, כל כך היה הדבר בנפשו, עד כדי שזכורני שהגעתי עם בני נ"י שסבלו מזה בת"ת ורבינו הקדוש זצ"ל זיע"א אמר להם תשאירו את הפיאות בחוץ אדרבה כולם ילמדו ממכם איך צריך ללכת.

ופ"א שאלתי את רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א עד איזה גודל צריך להיות האורך של הפיאות, ואמר לי: 'כל המרבה הרי זה משובח'.

ופעם אחת נתן ידו הקדושה על החזה של בני ואמר 'שיהיו לך פיאות ארוכות עד כאן'.

כל חייו היו עם גינוני קדושה, זכורני שתמיד הקפיד, כשהיה עדיין בכוחותיו, לילך עם ידיו למעלה מן המתניים, זה היה תמיד, ולא בחינם נקרא בפי המון העם 'רבינו הקדוש'.

גם זכורני שכאשר התחילו לשים על הכובעים את הכיתוב באנגלית בזהב, רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א לא היה לו מנוחה מזה, וזכורני שאמר אז לא' מהתלמידים מה זה הגוי הזה (כך היה קורא לאנגלית 'גוי' 'גויים') ואמר לו להסיר את זה מהכובע. גם לא היה דעתו נוחה מכובע הנקרא קנייטש והיה מרים הכיוף שכלפי מטה חזרה ללמעלה, ומי שהכיר את רבינו הקדוש הכל נעשה ע"פ התורה הקדושה ולא בחינם עשה דבר ואף חצי דבר, הכל היה מחושבן סביב התורה הקדושה ומי יעמוד בסוד קדושים שממש לא היה דעתו נוחה מזה, ושמא שמא היה זה גם משום הכיתוב באנגלית בזהב שהתחילו לעשות עליהם וממש סלד מזה, וזכורני שבת אחת שהייתי וא' עם כובע קניינטש ניגש ושאל דבר מה, ולפתע רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א שאל את בנו הגר"ש שליט"א האם מותר להרים את הכיפוף כלפי מעלה בשבת קודש, ומיד רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א הרים את הכיפוף ללמעלה בעצמו, כל כך היה הדבר בנפשו שגם בשבת עשה זה, וכמובן שאם היה אסור וודאי וודאי שלא היה עושה כן, אבל ראינו בעינינו ממעשה זה כמה שהדבר בער בנפשו,

עשרים הקב"ה יושב ומצפה ואח"כ טיפח עצמותיו אם זה בן י"ט ויום אחד, והשיב 'כן'. וידוע שהדבר היה בנפשו והיה איכפת לו על דבר זה מאד.

ופ"א שאלתי בשם א' שלא רצה להתחתן כי פחד מעול הפרנסה, ורבינו הקדוש אמר לי שחייבים להתחתן בגיל שבע עשרה שכך כתב הרמב"ם, ומי שלא רוצה להתחתן חייב מנדים אותו כמו שכתוב בשו"ע. נורא למתבונן.

עד כמה השפיעה קדושתו של רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א, אספר דבר שנחקק בליבי, היה זה כשהייתי בערך בן י"א - י"ב, כידוע רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א היה נוסע בבין הזמנים לשבוע אחד בצפת, כפי שנהג בזה דודו מרן החזו"א זצ"ל זיע"א, ופעם הרבנית ע"ה אמרה שהיה אומר שמה שהוא מספיק ללמוד בשבוע אחד שם הוא לא מספיק כמה חודשים כשהוא בבית..., ויש על זה בפני עצמו סיפורים רבים, שנה אחת מיד כשיצאו מבני ברק, הגיעו אינשי דלא מעלי לעשות קרקס גדול בפרדס ברמן, היכן שזה היום רחובות חזו"א הרב לנדא בעל התניא, והביאו לשם אריות ונמרים וכו' וכו', ראיתי את זה בעצמי, ויצאו על זה רבני העיר בכל תוקף, הנני זוכר את המודעות שהוציא אז הרב לנדא זצ"ל ואולי גם מרן הגר"ש ואזנר זצ"ל, ולמעשה לקחו משם את החיות וכו', והשאירו שם כמו מה שנקרא לונה פארק, כך היה משך

ופעם אחת א' מהתלמידים אמר לי שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א אמר לו בפירוש 'אני יודע שכשכולם יוצאים פה מפתח החדר כולם מחזירים את הפיאות לאחורי האזניים, אבל אם היו יודעים כמה שזה כואב לי הם לא היו עושים את זה', רבותי מי אמר דברים אלו הלא הוא רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א, לא מישהו אחר אלא רבן של ישראל וקדושו אמר זה בכאב, הוי אני אומר את הדברים בלב כואב על הכאב הגדול שהיה לרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א בזה.

וכך גם בכל דבר של מוד"ה היה רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א מואס בתכלית, וכפי שכבר כתב בספרו ארחות יושר על המיאוס שבדברים האלו.

גם בעניני השידוכים, ידוע שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א היה מורה להתחתן בזמן כפי שכתוב במשנה בן שמונה עשרה לחופה, ומאד היה כואב על זה שמתחתנים מאוחר והיה אומר בכאב שזה מעכב את הגאולה כי כתוב בגמרא אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף, ואמר שהגר"א אמר שהיה מבטל משום זה את חרם דרבינו גרשום שלא לישא ב' נשים. ובדידי הוה עובדא שכאשר הייתי בן י"ז רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א אמר לי שצריך כבר להתחתן, ואמרתי לו שהנני רק בן י"ז, ואמר לי שכתוב ברמב"ם שבן י"ח לחופה זה בן י"ז ויום אחד, (וכן כתב הגרע"א מדיליה בתוספותיו למשניות), ושאלתי אם לפי"ז מה שכתוב בגמ' עד בן

השאלה. והדברים ידועים ומפורסמים בזה הרבה.

הנני זוכר איך שהיו צריכים ממש לשכנע את רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א שיסכים לאכול ולשתות, היה זה מלאכה קשה בפני עצמה, ובדרך אגב אספר עובדא מעניינת בזה, שפ"א לפני כמה שנים האחרונות הגעתי לרבינו זצ"ל זיע"א, ולמד רמב"ם כשהוא יושב עם הסטנדר, ואמר לי לשבת על ידו, ופתאום לקח כוס התיה הגדולה שהיתה על השולחן לידו, וחשבתי שהולך לשתות ואמנם היה קצת נראה מוזר כי לא זכור לי פעם שלקח כוס שתיה לשתות תוך כדי תלמודו, ומהרה נתברר לי כוונתו, והוא שלפתע הנני מבחין שנטל הכוס כשהיא מלאה עד למעלה, ומעבירה אלי מעל הסטנדר, ומגיש לי הכוס ואומר לי בקדשו בחיוך של נחת, 'קח את הכוס, תברך שהכל, אני יענה אמן, ותשתה', ונשתוממתי וחשבתי אולי לא שמעתי טוב, ורבינו הקדוש זצ"ל זיע"א מחייך אלי בטובו ואומר לי שוב, קח קח תברך שהכל, אני יענה אמן, ותשתה, ורק כשראיתי שכבר קשה לו החזיק הכוס כשהתחילה ידו לרעוד, לצערי הגדול, רק אז השכלתי ליקח הכוס מידו, מאחר שראיתי את הקושי שהיה בהחזקת הכוס הכבידה, ונטלתי הכוס מידו הק', ואז אמר לי, נו עכשיו תברך שהכל ותשתה, ושאלתי, האם אכן כך לעשות, וחייך אלי בטובו ואמר לי : כן. ולא היה לי ברירה ואכן ברכתי

שבוע שלם, וכשרבינו חזר לבני ברק כבר לא היה כלום, הנני זוכר את זה כמו עכשיו איך שזה היה ניכר לכל שרק רבינו יצא את העיר וברגע זה ממש נהיה הדבר, וכשחזר כבר לא היה הדבר, כ"כ השפיעה קדושתו, אפילו מסתמא מבלי שידע מכל זה, וכמה גדולים דברי חז"ל הקדושים במה שאמרו יציאת צדיק עושה רושם, ומה נעשה עכשיו מבלי רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א.

פרישותו מהעוה"ז

פ"א כשהייתי בבית רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א הרבנית ע"ה ביקשה מאחד שיביא לבנה הגאון רבי יצחק שאול שליט"א שיביא לרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א את השקית עם הבגדים, ושאל את הרבנית היכן הסבון, ואמרה לו שהרב אינו יודע מהו סבון, הוא אף פעם לא השתמש בסבון. מבהיל.

וכמה פעמים ששאלתי שאלות היה רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א משיב שאינו יודע מה זה, ולדוגמא שאלתי בהלכות גניזה בנושא של דף למינציה, וכן בהל' שבת בענין אש שיוצא משמיכת צמר סינטטי, כתב לי: איני מבין מה זה... ואחד מדידי נ"י סיפר לי שהיה עם אביו ששאל לגבי סכך איזה דבר בהל' טומאה השייך לקרש של הקריטיבים, ורבינו הקדוש זצ"ל זיע"א אמר לו שאינו יודע מה זה קרטיב, ושיביא אליו את הקרש, וכך יראה

תברך ואני יענה אמן, ואכן ברכתי בקול וענה אמן, ויהי לפלא גדול בעיני כל העובדא הזאת, ומי יעמוד בסוד קדושים ? ושמא יש בזה גם רוח הקודש שהיה הדבר לפליאה אצלי כשראיתי כמה זמן מקודם על שבירך בורא נפשות כאמור לעיל, ולימדני ההלכה למעשה ע"י שנתן לי את הכוס שלו לשתייה באופן זה שלא אוכל לשותות יחד הכוס וכאמור, ויהי לפלא גדול ! אשרי העם שככה לו. ובני הבית אמרו לי שרבינו הקדוש הביא לי השתייה כי רצה להתפטר אז מלשותות.

זריזותו הנוראה

זריזותו של רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א בקיום המצוות אי אפשר לתארה, זכורני באיזה מהירות היה מגיע למנחה של שבת כאשר היה מגיע מבריתות בשבת, ממש היה רץ, ומיד כשהגיע לבית הכנסת מיד היה רץ להיות שליח ציבור, שהיה נוהג להיות שליח ציבור כדי להשלים מאה ברכות בשבת, והיה לרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א ניגון מיוחד בחזרת הש"ץ ממש ניגון מיוחד של תחנונים, ומיד לאחר גמר התפילה רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א לא התמהמה לרגע ורץ פשוט רץ לביתו ומיד התיישב ומסר שיעור, כך זכורני היה מידי שבת בשבת, והיה מסכים להשתתף בשיעור רק למי שהיה בא בקביעות.

נחלק לי מעשה שראיתי בחג שבועות א' שכשהתחילו לקרוא מגילת

שהכל וענה אמן, ואח"כ התחלתי לשותות והיה זה תיה חם ולא היה אפשר לשותותו בבת אחת וגם מפני גדול הכוס, ולפתע הוציא עיניו הקדושות מתוך הרמב"ם ומחייך אלי ואומר לי שהוא צריך לגמור את הפרק ברמב"ם, ואמר 'עד שאני יגמור את הפרק ברמב"ם אתה תגמור לשותות את הכוס', והנה פתאום הגיעו שם שליחים חשובים מת"ת תשב"ר בכ"ב שהיו צריכים בדחיפות את הכרעתו באיזה ענין, אך לא ידעתי מה לעשות היות שלא ברכתי בורא נפשות, וגם לא גמרתי השתייה, ואמרו לי ליכנס לחדר הסוכה עד שהם יצאו ואח"כ אשוב, ואכן כך היה, וכשחזרתי התיישבתי בסמוך כבתחילה כפי שאמרו לי לעשות, ואמרתי דברי שרציתי מתחילה לומר, ואח"כ שאלתי מה לעשות היות שלא ברכתי בורא נפשות, וזה היה מאחר שהתיה היה חם ולא יכולתי לשותותו בבת אחת עכ"פ רוב רביעית כוס, והזכרתי שלא מזמן הייתי אצלו קודם מעריב עמו בחדרו, והובא לפניו כוס תיה חם מאד, ושתה מעט מעט, ואעפ"כ ראיתי שבירך בורא נפשות אחר גמר שתייתו, ושאלתי אם אכן ראיתי נכון או שהיה שם איזה סיבה אחרת, והשיבני, שלא טעיתי וראיתי נכון ושאכן צריך לברך בורא נפשות כשותותם תיה חם אע"פ שלא שותים רוב רביעית בבת אחת, ושאלתי, א"כ מה לעשות למעשה כעת, האם אכן לברך בורא נפשות ? ואמר לי : כן,

במקווה גם בימות החול אבל הוסיף לומר שא"צ כל יום ויום.

גם בדברים שעמדו על הפרק תמיד רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א היה זריז לעשותו, ואפילו ביום שהיה בחירות, תמיד רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א הלך מיד אחר שחרית עוד קודם שאכל פת שחרית, כך רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א זירז את כולם, וזכורני שבחודש אדר תשע"ה כשהיה בחירות עליתי לרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א לאיזה ענין וכשבאתי באמצע הדברים פתאום שאל אותי האם כבר קיימת את מצות היום, האם כבר הצבעת? ואמרתי שלא כי היה לי איזה עיכוב, ורבינו הקדוש זצ"ל זיע"א הבין את העיכוב ואמר לי נו תזדרז תלך עכשיו מהר להצביע, וזכורני שכשהייתי אז בחדר רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א השיב שם תשובה למאן דהו בזה הלשון: אם רבי עמרם בלוי היה היום בחיים גם הוא היה הולך להצביע! נורא, ובבחירות האחרונות רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א אמר שגם כל מי שלא הצביע עד היום היום זה אחרת ומחוייבים להצביע, ומי לנו גדול מרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א שהנה כולם רואים כמה שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א צדק איזה מדינה קמה פה שהורסת ביד רמה כל חלקה טובה שבקדושה רחמנא ליצלן ואילו כולם היו שומעים לרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א לא היינו במצב הקשה הזה, אדרבה הרשעים היו צריכים אותנו, ולא אנחנו אותם, אבל

רות, רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א ישב על כסאו בבית הכנסת, והתחיל מעט להתנמנם, והיה זה מחזה נורא, איך שמיד שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א ראה שהוא מתחיל להתנמנם, מיד קם בקפיצה ברגע אחד וכך נשאר עומד בכל קריאת המגילה. היה זה ממש ספר מוסר חי.

ובשנים האחרונות כשרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א כבר הזקין, לא ויתר לעצמו וראיתי איך שכל פעם שהגיע לישתבח התאמץ מאד מאד וקם לומר ישתבח בעמידה, ולא רק בזה אלא גם בקדוש קדוש שבוכא לציון רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א לא ויתר לעצמו אף פעם ותמיד התאמץ לקום אף שהיה זה בקושי רב.

כידוע כל דבר מצוה שהגיעה זמנו היה רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א מיד מקיימה, ולדוגמא רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א סבר שבערב שבת עדיף לטבול במקוה דוקא אחר חצות, ולכן היה טובל מיד אחרי מנחה של יום שישי, וזכורני איך שהיה מראהו נורא הוד אחר שהיה מוכן לשבת קודש, היה פניו כמלאך אלקים, ובענין הטבילות במקוה בשבת רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א אמר לי שאביו מרן הסטייפלער זצ"ל זיע"א היה טובל בשבת גם לתוספת קדושה לכבוד שבת, אבל הוא רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א עצמו טובל בשבת רק כשיש חיוב. וכשהייתי בחור אמר לי לטבול

מבני אדם, ולאחר שגמר להוציא בברכות, הלך רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א בזריזות גדולה, ולאחר חמש דקות בלבד חזר כשכולו רטוב אחר טבילה במקוה, כ"כ מהר היו מעשי המצוות, שבחמש דקות הספיק לילך למקוה ולטבול ועוד לחזור לביהכ"נ, היה זה ממש מחזה נפלא, ואחר הטבילה כשחזר כשכל זקנו רטוב ממי המקוה היה נראה ממש מלאך ה'.

רוח הקודש הנורא וברכותיו הנוראים

סיפר לי בני הר"ר דוד נ"י שחתנו דרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א הגאון הגדול ר' שרגא שטיינמן שליט"א, סיפר לו, ששמע מאביו מרן הגראי"ל זצ"ל, שפ"א כשהוא נכנס למרן החזו"א זצ"ל, רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א ישב שם בצד ולמד, ואמר לו החזו"א : אתה רואה את הבחור הזה ? כל העולם עוד ירוצו לבקש ממנו ברכות ! . כך אמר החזו"א להגראי"ל כשרבינו הקדוש עוד היה בחור. ואכן כידוע כל כלל ישראל לאלפים ורבבות עד אין מספר ממש צבאו על דלתות רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א לבקש את ברכתיו הקדושים בכל יום ויום משך עשרות עשרות שנים. וכל הברכות נתקיימו ובמהירות להפליא ממש.

ראינו אצל רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א רוח הקודש גלוי ממש, ממש כסדר, ויעידו על כך רבבות אלפי

זה שמעתי מפיו הקדוש בעצמי בעת שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א אמר כך.

פ"א כשהתפללנו שחרית בשבת ראיתי את רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א שהגיע לביהכ"נ, ומחפש דבר מה, וא' שאלו מה מחפש, וענה בענוות חן כשחיוך רך נסוב על פניו הק', 'לא שמעתי טוב בקריה"ת את תחילת הפרשה ואני מחפש היכן קוראים עכשיו בתורה', ובתחילה חשב שזה במנין שלנו ואחר ששמע שעוד לא אוחזים שמה, הטריח עצמו לעלות לבית הכנסת העליון.

זכורני פעם אחת בליל הו"ר אחר שלמדתי בסוכה של ביהמ"ד קמארנא ברח' דבורה הנביאה הלכתי לפנות בוקר בעלות השחר לביהכ"נ לדרמן (הלכתי כשאר ראיתי שהגה"צ ר' יעקב גלינסקי זצ"ל הגיע לטבול במקוה של קמארנא אז הבנתי שהגיע הזמן ללכת לשחרית) ולא היה אף אחד בביהכ"נ העליון עדיין, ואח"כ הגיע הרה"ג ר' מרדכי אריאל שליט"א מגבאי ביהכ"נ לדרמן ואחריו פתאום הגיע רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א בזריזות גדולה וביקש מהרב אריאל שיוציאו בברכות התורה וברכות השחר, והצטרפתי גם הנני הקטן לצאת בברכות, וזכורני שכשבירך ברכת פוקח עורים רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א גלגל עיניו כלפי מעלה, ואח"כ כשפתח את עיניו הביט בי בעיניו הק' שראה ששמתי לב שהיה כאן דבר מה הנסתר

ואמרתי אני חושב שכן, ועיין פעם שלישית בפיתקא ושתק שתיקה ארוכה, והצצתי בקושי גדול לתוך הפיתקא ואז ראיתי את השם הנוסף שכתבתי ונזכרתי שהוספתיו ואמרתי תוך כדי שהנני מצביע על השם הזה 'זה אני לא בטוח', אז נענה רבינו הקודש זצ"ל זיע"א ואמר: מי ששומר תורה ומצוות ה' יברך אותו. נורא.

ב. היה פעם (לפני ד' - ה' שנים) שהגעתי לרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א כשלמד שולחן ערוך אבן העזר, והיה זה בסוף החלק, וכבר הכינו שם את חושן משפט חלק א', ושאלתי את הבן הגרי"ש שליט"א האם רבינו מסיים עתה השו"ע אבהע"ז, ואמר כן, ושאלתי האם רבינו שותה יין בסיום של שו"ע כמו בסיום מסכת, והיינו, שתיית יין, כי מאד רציתי לזכות לשתות יין אחר רבינו בסיומיו, ואמר שלא והיתה לי אכזבה גדולה וצער גדול, והנה דברים אלו היו בריחוק מקום מרבינו באופן שוודאי הוא שלא שמע את השיח שהיה בינינו, ולפלא גדול בעיני הבן הגרי"ש שליט"א ואחריו גם בעיני, שכשרבינו סיים את שו"ע אהע"ז הנ"ל הביאו לפניו את השו"ע חו"מ, אך רבינו אמר, קודם להביא לו יין לכבוד הסיום, והיה זה פלא גדול כנ"ל, ומהר הביאו לפניו את היין (כי תמיד כשרבינו היה מסיים, כבר היו מכינים לפניו על השולחן את היין, וכאן לא הכינו כי היה זה שולחן ערוך ולא מסכתא, וכנראה לא היו רגילים

ישראל שזכו לראות את זה בעצמם, ומעשים רבים יש לנו בזה ממש בדידי הוה עובדא, וכבר שמעתי אנשים מפקפקים שאין רוח הקודש בימינו, אבל מי שהיה חי סביב רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א ראה זה על כל צעד ושעל, ומלבד זאת כידוע לכל ישראל רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א היה איש אמת מאין כמוהו, והדברים ידועים מרוב מעשים לאין ספור, וברור לגמרי שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א שהיה איש אמת מאין כמוהו אם לא היה אוחז במדרגה זו לא היה כותב סימן שלם על רוח הקודש בספרו הגדול ארחות יושר, ואחר שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א כתב על כרחך שאחז שם, אבל לדידי זה פשוט, ובעצם גל על מדת האמת רבינו הקדוש זצ"ל כתב שם סימן שלם ותעיינו שם כי הכתוב שם מדבר ממש על רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א בעצמו, והנה לא שייך לספר הכל כי הם מים שאין להם סוף כלל וכלל, אבל מכל מקום אספר מעט מעשיות מתוך אלפי מעשים שראינו שם בכל עת:

א. מעשה שהבאתי לרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א פיתקא עם שמות המשפחה, וקודם שהלכתי א' מזרחניק ביקש לרשום את שם בתו, והיה זה שמות משלנו, וכשהבאתי הפיתקא, שאל אותי 'כולם פה שומרי תורה ומצוות' ? והתפלאתי כי לא זכרתי שהוספתי השם הנוסף, ואמרתי אני חושב שכן, ועיין שנית בפיתקא ושאל 'אתה בטוח' ?

ה. פ"א נסעתי עם ב' מילדי לתקן לשניהם משקפיים בב"ב, ואח"כ עלינו לרבינו ובקשתי ברכה עבורם, ורבינו עיין על פניהם לכמה רגעים וצחק ובירך 'שלא יצטרכו מקשפיים'

ו. סיפר הגאון הרב יהודה אריה דינר שליט"א בשיעורו השבועי, ששמע מא' שהיה נוכח במקום וכך היה מעשה, היה זה בערב שבועות האחרון, שהגיעו לשם ב' אמריקאים עם יהודי א' שהביאם, ומיד כשהיו בפתח חדרו של רבינו, אמר לנכדו, תוציאו מפה את הגוי הזה, כך חזר על ב' פעמים, ואח"כ שאלו את היהודי שהביאם, וסיפר שזה אב ובן והבן עבר גיור אמיתי ואילו האבא עבר גיור רפורמי שאינו גיור והוא נשאר בעצם גוי גמור, כך היתה ראייתו המבהילה של רבינו, נורא ממש.

ז. פ"א כשעליתי לרבינו במוצאי שמחת תורה, א' ניגש אלי ואמר ששמע שרבינו מקרב אותי אליו ורוצה לבדוק האם זה נכון, אם הנני מסכים שהוא יעלה איתי לרבינו, ואף שחששתי כי רבינו גם את תלמידי הרבה פעמים לא הכיר, פעם הסביר את זה כי קיבל על עצמו מהבר מצוה להתפלל שלא יזכור כלום חוץ מהתורה, מ"מ אמרתי לו שיעלה עימי, והנה היה דבר מופלא ממש, מיד שנכנסו לחדר רבינו ישב שם כאילו הוא ממתין לי במיוחד, ומביט בי ומחייך ואומר את שמי ושואל מה נשמע, והרעיף ברכות רבות כיד ה' הטובה אז, היה ניכר כאילו הוא ממתין

בכך), ורבינו בירך בורא פרי הגפן ושתה מעט יין כהרגלו בסיומים, אח"כ שלח את הגביע עם היין לבנו הגרי"ש שליט"א ואמר לו : תברך, תשתה, זה סעודת מצוה ! תוך כדי שהתחיל מיד בלימודו בשו"ע חו"מ, אח"כ הבן הגרי"ש הביא לי הגביע עם היין ושתיתי ג"כ הנני וגם ילדי נ"י שהיו עימי, והגרי"ש מרוב פליאתו אמר רבינו עשה זה לכבודך, אך עכ"פ לדידן ראינו במוחש ממש רוח הקודש גלוי ממש מפעים.

ג. אירגון הידברות שלחו עם הנכד הגר"ה שליט"א שאלות לרחוקים שרופאים אמרו להם לעשות הפלות ה"י ותמיד רבינו היה אומר להם שלא לשמוע לרופאים, ופ"א כששאל את רבינו, חשב רבינו יותר מכפי הרגלו ואמר 'לשמוע בקול הרופאים' והיה חרדת אלקים מה נשתנה מתמיד ואיך יאמר זה להם, ואח"כ נתברר כשרבינו אמר תשובתו העובר כבר לא היה חי. מבהיל.

ד. סיפר לי ידידי הגאון ... שליט"א שבנו ז"ל היה חולה וכשעה לפני הפטירה כבר ראה את המצב, ושלח לשאול את רבינו היכן לקבור אותו, מבלי לומר לרבינו שהתינוק עוד חי, והיה מבהיל כשרבינו אמר : למה הוא שואל הרי הוא עדיין חי ? כך ראה היה רבינו שישב בביתו וידע מה נעשה בביה"ח וכיוצ"ב סיפורים לרוב.

י. פ"א כשרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א חזר מברית בלדרמן, שאל את בנו הגרי"ש האם היה בברית, והשיב כן, ושאלו למה לא ראיתי אותך, והשיב אבא, אתה לא רואה את אף אחד, כי אתה לא מסתכל על אף אחד, ונענה רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א ואמר לו: למה אתה אומר שלא רואה אף אחד, אליהו היה שם... . לאחמ"כ ניגש הגאון ר' אלי' מן שליט"א לרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א ושאל, שפ"א שאל אם יש בדור מי שזוכה לגילוי אליהו, ורבינו השיב לו כן, ושאל מי, והשיב ר' אהרן לייב (מרן הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל זיע"א), ושאל למה הרבה אמר שרק ר' אהרן לייב והרי גם הרבה ראה אותו, והשיבו: נו חכמה, היה זה בברית, ושאל, והרי גם אני הייתי בברית ולא ראיתי אותו, והשיבו: אני הייתי סנדק, אתה לא היית סנדק... פלאי פלאות.

לאחמ"כ שאל עד מתי אליהו נמצא בברית והשיבו רבינו: עד סוף הסעודה. ולאחמ"כ שאל אודות המעשה המפורסם שהגה"צ ר' אליהו לופיאן זצוק"ל זיע"א הלך לבקש ברכה מהאדמו"ר הקדוש בעל האמרי אמת מגור זצוק"ל זיע"א, ואמר לר' אלי': מי שאלהו הנביא היה אצלו וראה את אליהו הנביא צריך לבקש ברכה ממני? והשיבו ר' אלי': אדרבה אם הרבה יודע את זה כ"ש שאני צריך לבקש ברכה מהרבה. ושאל את רבינו: בשלמא יש מדרגה לראות את אליהו הנביא, אבל

לי במיוחד להראות שהנני עובר את הבחינה הזאת, וגם אותו אחד השתומם לגמרי.

ח. פ"א כשהגענו היה ליד הבית למטה בחור אמריקאי חתן עם כלה אמריקאית, וביקש שנסייע לו להיכנס, ובס"ד נכנס, וביקש ברכה לחתונה, ורבינו הקדוש זצ"ל זיע"א אמר לו בזה"ל: תבטל את השידוך. ונחרד ואמר שכבר הזמינו אולם וכבר שלחו הזמנות וכו', ורבינו הקדוש זצ"ל זיע"א חזר ואמר לו בשנית: תבטל את השידוך. ולא ידע את נפשו ושאל לבני הבית ואמרו לו שאם זה התשובה שקיבל שיבדוק מה קורה שם. והלך וסיפר הדברים לכלה, ונחרדה וזעקה, מי גילה את זה לרב? מי סיפר לרב עלי? וסיפרה שהיא בעצם גויה, אבל מאד רצתה להיות יהודיה, וחששה מגיור, ולכן החליטה שתתנהג מעצמה כיהודיה לכל דבר ממש, ולכן היה גם נראה כך, באופן שלא היה נראה שאינה יהודיה. מבהיל איך שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א ראה הכל, פשוט מבהיל.

ט. בשנים עברו כשעדיין לא היה גג בפתח הבית, ראיתי בעצמי כמה וכמה פעמים שברגע שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א נכנס לבית התחילו גשמים, וכל עוד היה מחוץ לבית לא התחילו הגשמים, זה היה מחזה מפליא, ממש ברגע שנכנס תחת קורת הבית התחילו גשמים, פלאי פלאים.

אפשטיין שליט"א ושאלו אם סיפר משהו מקודם זאת לרבינו, ואמר שלא אמר לו כלום כי חשב שאחיו יספר בדרך, והיה לפלא, ומיד אח"כ באמת כל המשפט הקשה התבטל לגמרי, פלאי פלאים, רוח הקודש גלוי ממש ממש.

דרך אגב, פעם שמעתי מאן דהו ששואל את הרבנית איך הרב נוסע כל כך הרבה לבריתות, ואמרה לו: הרב רואה את אליהו הנביא בכל ברית ואיך הוא לא יסע ?

י"ב. זכורני מעשה שהיה בראש ישיבה חסידישער אחד שהגיע עם איש

עסקים אחד ואמר לרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א שהאיש עסקים הזה יש לו איזה עיסקא שאם הוא יעשה אותה הוא ירויח הרבה ויוכל לתרום לישיבה הרבה כסף והוא מבקש הכרעה האם לעשות את העיסקא הזאת, ורבינו הקדוש זצ"ל זיע"א השיב לו : אני לא מבין בעסקים. והראש ישיבה ההוא אמר רק שהרב יגיד כן או לא, והשיבו רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א : מה אני מבין בעסקים ? תשאל אותו ! תוך כדי שמצביע על אחד האנשים שהגיעו ג"כ לעצה וברכה. אותו ראש ישיבה היה חסידישער וכיון שיצא מפיו של רבינו הקדוש לשאול את אותו פלוני, הרי שהוא הלך בתמימות וכך עשה, הוא יצא מן הבית עם האיש עסקים שבא עמו, והלכו אחרי אותו אחד שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א הצביע עליו ואמר לשאול אותו, וכך עשו שפנה אליו הראש ישיבה ואמר לו שיש פה

לראות על אדם שהוא ראה את אליהו הנביא, הכיצד ? והשיבו רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א : מי שלא אווז שם לא יכול להבין את זה (כך סיפר לי חתנו של ר"א מן, נכדו של רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א).

ואגב, סיפר לי א' מידידי נ"י שקרוב שלו שאל במכתב מה המקור לכך שאליהו הנביא מגיע בליל הסדר בשפוך חמתך, והשיבו רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א בזה"ל : רואים אותו ! ואמר לי שראה את הכת"י בעצמו. מבהיל, מי יכול לכתוב כך בכזו פשטות, והוא נורא למתבונן.

י"א. ת"ח א' רב עיר בצפון שהנני מכירו סיפר שנולד לו בן, והזמין את רבינו להיות סנדק, וביקש שאחיו יסע עם רבינו לצפון, כי היה לו משפט רציני מאד, ורצה שיספר בדרך לרבינו את כל הצרה הקשה שלו, ואכן נסע עם רבינו וכל הדרך שתק כי לא הצליח לדבר, פתאום באמצע הנסיעה רבינו הסתובב אליו ואמר לו בזה"ל : שמעתי שהכל התבטל. וכך המשיכו בנסיעה מבלי להבין בדיוק מה רבינו אמר לו, וכשהגיעו לצפון לברית, אב התינוק אמר לרבינו על אחיו שהוא בצרה גדולה ובברית זה זמן גדול ומבקש שרבינו יפעל לו ישועה, ורבינו השיב ואמר 'כבר אמרתי לו, שמעתי שהכל התבטל', ולא הבינו מה הכוונה, ושאל את אחיו מה אמר והאם בכלל אמר משהו בדרך, ואמר שלא אמר כלום, והיה לפלא, ואח"כ התקשר להגר"י

סיפור נורא, וכך היה מעשה, אחיו למד בישיבה בירושלים, וכל פעם שהיה חתונה של חבר בבני ברק היה עולה לבקש ברכה לשידוך וכך תמיד קיבל את הברכה הידועה 'ברכה והצלחה', פעם אחת כשביקש ברכה, רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א הביט על פניו וחיך חיוך גדול ושאל אותו האם אתה ... , והשיב, לא, קוראים לי כך וכך, ושוב נשאל, קוראים לך כך וכך ? והשיב בשנית לא קוראים לי כך וכך, ורבינו הקדוש זצ"ל זיע"א בירכו שוב ברכה והצלחה, ולאחר חודש בדיוק הוא התארס עם כלה ששם משפחתה היה בדיוק אותו שם משפחה שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א שאל אותו אם קוראים לו כן, רוח הקודש גלוי ממש.

יש אצלי עוד מעשים רבים שראיתי בעיני, אבל אי אפשר להטריח יותר מדאי ודאי יתפרסמו עוד מעשים רבים ללא סוף ברבות הימים.

דקדוקו בהלכה בלא ויתור

בדקדוק ההלכה, כידוע רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א כל רגע ורגע מחייו היו ע"פ כל ד' חלקי השו"ע, ואפילו דברים קטנים, וכבר הזכרנו בזה למעלה בתוך הדברים, אבל אביא כמה דוגמאות, הכל זה שו"ע ומשנ"ב.

א. היה מתפלל שמו"ע עם ידים זע"ז, ומבלי שום דבר חוצץ בינו לבין הקיר ואפילו את הסטנדר היה מזיז לצד

איש עסקים שרוצה להתייעץ עמו על איזו עסקא, ואמר לו, מה אתה רוצה ממני. והשיבו : ר' חיים אמר לנו לשאול אותך, ואמר : ה' ר' חיים אמר, אז זה משהו אחר, ולקחם שם ברחוב רשב"ם עד שהגיעו לאיזה מכונת מפוארת ובתוכה כמה מיני מחשבים, והכניסם לרכב, ושאל הפרטים, ובדק ואמר לאותו איש עסקים : רבי חיים הציל אותך, ועכשיו כך, אם כבר השקעת שם כסף אל תנסה לבקש מהם את זה חזרה, ואם עדיין לא השקעת שם כסף תברח מזה, כי זה אנשים מהעולם הת' שהם מסוכנים מאד. פלאי פלאים, רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א אומר שאינו מבין בעסקים... ואומר תשאל את פלוני, ומנין ידע שאותו אחד יוכל להצילו... .

י"ג. סיפר לי א' מקרובי שאביו הולך עם שטריימל וכו', שכשהיה בחור למד בישיבה ליטאית וכשהגיע לשידוכים חשש מאחר שגידל זקן ופיאות, והלך לרבינו הקדוש זיע"א ואמר לו שהוא חושש שלא יצליח בשידוכים בגלל שמגדל זקן ופיאות, ואולי כדאי שיסדר הזקן וכו', ורבינו הקדוש זצ"ל זיע"א אמר לו : אל תיגע בזקן ובפיאות, יהיה לך שווער עם שטריימל גדול וזקן ארוך. ובדיוק ממש כך היה שחמיו הולך עם שטריימל גדול וזקן ארוך, ממש פלאי פלאים.

י"ד. ובענין זה אספר סיפור מפליא, שבבחרותי למדתי עם חברותא וכשאחיו שלפניו התארס הוא סיפר לי

הקדוש זצ"ל זיע"א היה עם טלית על ראשו, לא הסכים להפסיד טיפת יראת שמים בגלל שחם ומזיע, ואפילו ביום הכיפורים בעת התענית, זה היה נורא לראות את זה.

ה. זכורני ששנה אחת אכלתי סעודה שחרית אצל רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א וכשהגיעו למים אחרונים רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א בדק איך הנני נוטל כמו שכתוב במשנה ברורה בשם הפמ"ג ורע עלי המעשה מה שאנשים נוטלים עם טיפת מים.

ו. הנני זוכר שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א נוטל ידים ולקח המגבת לידי ומהחיל לברך ברכת אשר יצר וכל העת שבירך לא ניגב את ידיו ובירך כשעיניו סגורות בכוונה נפלאה ורק אחר שגמר לברך אז ניגב את ידיו.

ז. בתפלת עלינו לשבח היה אומר שלא עשנו כו' וגורלנו ככל המונם ימח שמם' והיה יורק יריקה קטנה מפיו, וכתב לי בתשובות הגר"ח שהתיבות ימ"ש זה מעיקר הנוסח.

ח. זכורני שבראש חודש היה רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א יוצא מביהכ"נ בשעה שחלצו את התפילין, כי סבר שלא חולצים תפילין [של ראש] מול ארון הקודש אפילו שהארון הקודש היה סגור.

ט. הקפיד במסי"נ ממש גם בזמנים ומקומות שזה לא היה תמיד נוח,

והנני זוכר איך שהיה מתנועע חזק עם כל גופו.

ב. בברכת המזון רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א לא ויתר אף פעם ותמיד הקפיד לברך ברכת המזון עם כובע וחליפה בדווקא מבלי שום ויתור בזה וכמו שפסק בזה המשנה ברורה, ואמר רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א שברכת המזון הוא דאורייתא אבל בברכת מעין שלוש היות שזה ספק אם זה דאורייתא או דרבנן לכן מספיק רק כובע ובאמת בכל פעם שבירך ברכת מעין שלוש תמיד בירך עם כובע מבלי ויתורים, וכמו כן כשבירך ברכת המוציא בשבת לא ויתר ותמיד בירך עם כובע.

ושמעותי מנכדו שאף שבוע קודם הפטירה כשהיה חלש מאד אכל כדי להתחזק ואח"כ סימן עם ידו שיביאו לו הכובע כדי לברך כי לא היה לו כח לדבר, אבל על הכובע בשעת הברכה לא ויתר אף במסירות נפש ממש, וכמה יש לנו להתחזק בזה.

ג. ברכת המזון תמיד בירך מתוך ברכת המזון בכוונה ולא הוציא עיניו מתוך הברכת המזון מתחילתו ועד סופו.

ד. התפלל תמיד עם טלית על ראשו כמו שכתוב במשנה ברורה שזה מביא יראת שמים, ורבינו הקדוש זצ"ל זיע"א לא ויתר לעצמו בזה אף פעם גם בזמנים שהיה מאד חם והיה מזיע, ובפרט בבית הכנסת לדרמן שהיו שם לוקסים ולא היו מזגנים והיה חם נורא תמיד רבינו

בעיון במשך שנתיים, רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א למד אז את כל מסכת שבת גמרא רש"י ותוס' תשעים פעמים! מבהיל מה היא התמדת הקריאה של רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א.

פ"א א' מבני נ"י הדפיס חוברת עם שאלות בעודו ילד צעיר, ורבינו הקדוש זצ"ל זיע"א עיין בזה בכל דף אחר דף, וכך נתן חשק ושמחה לתורה ולמצוות לילד קטן, כשהוא רואה כמה שזה חשוב לו, ואח"כ אחר לילד, שגם הוא כשהיה ילד רצה להדפיס ספר, ואביו מרן הסטייפלער זצ"ל זיע"א אמר לו שלא ידפיס ספר רק אחר שיגיע לגיל 13 (יתכן שאמר גיל 18, ואין זכור בדיוק).

הסבלנות הנוראה, המדות הטובות, והדאגה לכלל כולו

מדת הסבלנות של רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א היתה לאין שיעור וקץ, דבר בלתי נתפס בשכל אנושי כלל, רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א היה יושב שעות ע"ג שעות עד אין מספר שנים ע"ג שנים בכל המצבים, ומקבל אנשים מכל קצוות תבל כל אחד וחבילתו ה' ירחם זה לעצה וברכה זה לרפואה וזה להכרעה, ואת כולם קיבל בסבר פנים, כל אחד הרגיש כאילו הוא היחיד שנמצא פה.

ובענין קבלת הקהל ניתן לחשוב שאחר שהיו הולכים רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א היה שוכח מהשמות שהזכירו

לצאת תמיד מהביהכ"נ דווקא מהפתח שלא נכנס בו, ופעם אמר לי על כך שזהו מפורש שצריך לעשות כן.

וכך אפשר למנות דברים בלא סוף כלל וכלל.

חיבוריו הנוראים והתמדתו הנוראה

כבר הוזכר בתחילה מחיבוריו הנוראים של רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א שרואים בהם את ההיקף העצום של ידיעת התורה בעיון ובבקיאות נוראים מאד בכל חלקי התורה כולה, ואפילו מקורות לרמב"ם הביא רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א מהזוה"ק, כידוע שבכל שנה רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א היה לומד ומסיים גם תורת הנסתר, כל שנה מלבד כל התורה כולה שהיה מסיים כידוע לכולם, עוד היה מסיים בכל שנה גם את הזוהר הקדוש וספרי פרי עץ חיים וספרי הלשם.

יכולים אנו לחשוב שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א לקח משנה ברורה ועשה סיכום וכך חיבר את הספר שונה הלכות, אבל תדעו לכם שאת השונה הלכות רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א כתב רק אחרי שלמד חמישים פעמים את כל הטור בית יוסף שו"ע עם כל הנושאי כלים וחזון איש ועוד ורק אח"כ כתב את השונה הלכות.

ובדומה לזה מסופר על רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א שבצעירותו, כשלמדו בכלל חזון איש מסכת שבת

הקדוש זצ"ל זיע"א, והפלא הגדול שיממה לפני הסתלקות רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א בשעה 2 בלילה רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א שאל מה שלו' התינוק ההוא, והתקשרו ואמרו שמדברים מבית הרב והרב מבקש לדעת מה שלו' התינוק, ושעה וחצי לפני הסתלקות רבינו התקשרו מביתו לומר שרבינו שמח שמחה גדולה ששמע שהמצב של התינוק הוטב. וכנהנה סיפורים לאלפים ורבבות, וזה מעשה שהיה יממה קודם הסתלקות רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א.

דאגתו של רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א לכלל ישראל כמה שידועים הרי שלא יודעים כמה שהיא היתה, וכמו שידוע לכולם גם הנני זוכר איך שבמלחמת המפרץ כולם היו בלחץ נורא ואיום, ורבינו הקדוש זצ"ל זיע"א אמר שבבני ברק לא יקרה כלום, וגם אני שהייתי ילד כבן י"א והייתי מאד רגיש בטבעי רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א אמר לי בחיוך וברוגע 'אל תפחד, בבני ברק לא יקרה כלום', וכולם סבורים שזה רק בגלל הבטחת מרן החזו"א זיע"א שבב"ב לא יפלו פצצות, כפי שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א היה אומר בעצמו, אבל היה לרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א תלמיד הגאון ר' נתן איינפלד זצ"ל מכולל חזו"א והוא סיפר שבזמן מלחמת המפרץ ראה את עיניו של רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א יותר עייפות, היה ניכר על רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א

לפניו אבל לא כן הוא, הנה זכורני בשנים עברו, שראיתי איך שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א היה יושב בלילה ועובר על כל פיתקא שהביאו לו ומקפל את כל הפתקאות לתוך סלסלת נצרים, ושמעתי שאח"כ היה אומר תהלים על כל הפתקאות, והיה דבר מפליא שראיתי בעצמי פעמים הרבה, שכשהיו מביאים לרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א פתקאות עם שמות, פעם היה מחזיר הפיתקא ופעם היה לוקח ומכניס הפיתקא לכיסו, זה היה דבר מפליא שלפי מה שהיה רואה בפיתקא כך היה עושה, ומי יעמוד בסוד קדושים אבל היה זה דבר שראינו הרבה.

וראיתי כתוב שאח"כ היה אומר לשים בגניזה את כל הפתקאות, ושאלו למה לא בפח, והשיב: צרות של אנשים לא זורקים לפח. (ובמקום אחר ראיתי כתוב, שגם מרן החזו"א לא הניח שיזרקו לפח באומרו ששמות של אנשים זה נשמות).

ורק עכשיו יממה לפני הסתלקותו של רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א לשמי מרום, היה מעשה נורא שמלמד עד כמה כל שם היה נכנס לליבו, יש לי שכן שיש לו נכד תינוק שהיה מונשם ומורדם במצב מאד קשה, לא קורונה, אלא דלקת ריאות סתם שהתפשט על כל הריאות, והיה נתון במצב של סכנה גדולה, ושלחתי את שמו לרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א, ואבי התינוק אמר שבדיוק גם הוא שלח בפקס שהיה בבית רבינו

נשים היו מעכבות אותה זו עם צרה פלונית וזו עם צרה פלונית וכו', ותמיד רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א ישב וחיכה לה בסבלנות רבה, גם זה היה להפליא עד כמה רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א התאזר במדת הסבלנות.

סיפורים רבים עד אין מספר יש על המדות הטובות המיוחדות מאד שהיו לרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א, וראיתי כתוב שהגרמ"י לפקוביץ זצ"ל זיע"א אמר שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א גדל כ"כ בזכות מידותיו הטובים שהיו במיוחד, סיפר לי ידידי הגאון כו' שליט"א שכשהיה בן י"ד הגיע פעם ראשונה ממרחק ומרוב התרגשות ויראת כבוד לא הצליח לדבר כלום, ורבינו ראה את זה ולקחו לחדר צדדי והושיבו על איזו מטה וישב עמו ג"כ ושאל אותו מה הוא רצה לשאול וכשראה שמקבל כזו חיבה יתירה אז נפתח לו הפה ושאל את שאלתו.

רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א הכיר טובה גדולה ועצומה לרבנית הצדקנית ע"ה, ותמיד היה ממתין לה לארוחות אף שהיה זה זמן מרובה וכפי שכבר נזכר, ומסופר שאמר שממתין לה גם בגלל שאם יאכל בלעדיה היא לא תאכל כי היא תמשיך לקבל את הכלל לשמוע עניניהם, ועד כדי כך הכיר לה טובה, הוא נורא, שהיה אפשרות לקבל חלקה בסמוך לדודו מרן החזו"א זצ"ל זיע"א ואביו מרן הסטייפלער זצ"ל זיע"א, ואמר שכיון שיש שם רק מקום אחד

עייפות יותר גדולה, ושאל את רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א למה הוא כך, והשיבו רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א אני אמרתי שב"ב לא יקרה כלום אז אני יושן שעתיים פחות ולומד בזמן ההוא, צריך להבין שגם כך רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א כמעט ולא היה יושן, בערך ארבע שעות היו זמני השינה של רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א ביממה, ואז כדי לעמוד בהבטחתו הוריד עוד ב' שעות שינה מזמנו כדי להגן על הדור, איזו מסירות נפש נוראה ! . (והיה אז דבר פלא תמיד אמר שאת המסכות ילבשו בפורים, ובפורים אכן נגמר המלחמה. ומי יודע חשבונות שמים ומה שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א נסתלק עתה בשושן פורים הוא גם דבר שלקח על עצמו למען הצלת הכלל ישראל, הרי הכל היה רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א מסתיר הסתר בתוך הסתר ולא היה מדבר ממדרגותיו הרוחניים).

ובענין זה, פ"א כתבתי לרבינו הקדוש זצ"ל שראיתי תמונה של ישמעאלים ארורים ימ"ש, עם רובים שעושים אימונים להילחם בישראל רח"ל, ורבינו הקדוש זצ"ל זיע"א כתב לי בזה"ל: לא תיראום כי ה' אתנו. ע"כ.

זכורני איך שהיה רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א חוזר מבית הכנסת בליל שבת וכמו כן במוצאי שבת והיה יושב במקומו עם כל הציבור שעלה איתו לבית וממתין לרבנית עד שהיא הגיעה, ולפעמים היה זה גם עשרים דקות כי

יהודי, ועל ידי רבבות רבבות של תשובות שכתב בכל חלקי תורה הקדושה, איני יודע כמה יודעים אבל בספר שיח השדה שהיה מספריו הראשונים יש ספר שלם בפני עצמו שנקרא 'ישוב הדעת' והוא ספר פלאי ממש שכבר בצעירותו רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א כתב אותו, והוא מיישב שם את כל המקומות שהמהרש"א כתב 'ויש ליישב' ולא כתב מה יש ליישב ורבינו הקדוש זצ"ל זיע"א כתב בכל מקום מה יש ליישב כך על כל הש"ס כולו, זה הרי נורא. לי עצמי רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א הקדוש זצ"ל זיע"א האיר פנים כמו לכולם וכתב לי אלפי אלפי תשובות בכל הנביאים כתובים ובכל סדר מועד בגמרא דף אחרי דף ובמשנה ברורה, זכורני שהייתי מגיע לרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א והיה אומר לי עכשיו אתה אוחז באיוב עכשיו אתה אוחז פה עכשיו אתה אוחז שם, רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א היה זוכר מתוך אלפי התשובות שהשיב, בכל יום כשבעים מכתבים, לומר לי שהוא זוכר אותי כך לקדם אותי הלאה לתת בי כוחות להמשיך על ידי שהוא זוכר היכן אני אוחז ושווה להמשיך הלאה.

הנני נזכר שפעם שלחתי לרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א מכתב על איזה גאון וצדיק אחד שהיה מסובל ביסורים ולא זכרו אותו כל כך, שאולי כדאי שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א יבקר, ובאמת אח"כ כשהגעתי לרבינו הקדוש זצ"ל

ואין שם מקום גם לאשתו, הוא ויותר על המקום שם וילך להיות בסמוך לאשתו, כל כך הכיר טובה, זהו לימוד מוסר נורא, ומ"מ לדין היכן שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א הוא מקום גדול בפני עצמו ואשרי מי שזוכה להיות עמו בסמוך אליו.

הסתכלות חיובית

בכל דבר רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א היה מסתכל על הצד החיובי, זכורני פעם שהייתי בבית הכנסת לדרמן ורבינו הקדוש זצ"ל זיע"א הגיע לברית להיות סנדק, וכשחזר רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א לביתו התחילו גשמי זלעפות ולא היה לרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א מטריה, ולויתי את רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א לביתו עם המטריה שהיה לי, וקודם שהגענו לבית היה גשמים חזקים כל כך שעם המטריה היה קשה ללכת, ובמקום להתאונן, רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א כדרכו בקודש אמר בחיוך האא עכשיו זה עת רצון, כך במקום לכעוס ובאמת מה היה מועיל הכעס אבל כדרכם של בני אדם זה היה מה שנקרא מעצבן, אבל רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א ברכות ליבו הטהור אמר כזה בניחותא עם חיוך על הפנים, ה - עכשיו זה עת רצון ! .

הרבצת התורה הגדולה

רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א השקיע בכל כלל ישראל הרבצת תורה מאין כמוה, על ידי ספריו הנמצאים בכל בית

אז לא היה ניכר עליו איזה אי נוחות, והיה מחזה ממש מופלא.

ושמעתי מהנכד שליט"א איך שבשנה קודמת היה איזה זיהום קשה בגוף, והרגיש ממש לא טוב, עד כדי שהוצרך לילך לנוח וגם במטה לא מצא תנוחה טובה, והביאו לפניו הסטנדר עם הגמרא שאחז שם, וירד מהמטה והתחיל ללמוד ולאחר חמש דק' לא היה ניכר עליו שום אי נוחות ושום סבל, וכך למד משך שלוש שעות ברציפות כאילו כל המכאובים נעלמו, ואמר נכדו הגה"צ רבי גדליה הוניגסברג שליט"א שהיה זה מחזה אלקים לראות בעינים כזה מחזה מפליא.

הספרים וההוראות

במשך השנים הקב"ה זיכה אותי והדפסתי כמה ספרים מהתשובות שקבלתי מרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א, ספרי תשובות הגר"ח על תנ"ך וש"ס והלכה ומוסר ותפילה, ויש עוד הרבה מאד מה להדפיס מהתשובות שקבלתי בכתב, וגם בע"פ, וכעת אחר שאמרו לי הנני מתחיל לעבור על דברים שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א אמר לי בעל פה ורשמתי אותם והם מים שאין להם סוף, ולדוגמא אזכיר פה את מה שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א אמר לי שביו"ט לא שולט עין הרע, ועוד יותר בליל הסדר שהוא ליל שימורים. וכמו כן לענין הליכה לקברים בלילה רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א אמר שהנשמות לא נמצאים

זיע"א, רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א אמר לי בכזו פשטות הלכתי לבקר אותו גאון וצדיק הייתי אצלו, לא משנה מי הוא השולח את המכתב אפילו שיהיה אברך פשוט כמוני אם זה נכון שצריך ללכת לבקר אז התורה כולה תלך לבקר ועוד יגיד לי את זה אח"כ בכזו ענווה פשוטה.

היסורים הנוראים, והתרופה

יש דבר נוסף שהוא פחות ידוע, ענין היסורים, שהיה רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א שנים הרבה מסובל ביסורים קשים מאד מאד בכל חלקי הגוף, והדבר המופלא הוא שאף פעם לא אמר שאינו מרגיש טוב, ותמיד קיבל את כל הרבבות אף בתוך הזמנים שהיה מסובל ביסורים קשים. ושמעתי, שהנכד הגה"צ ר' גדליה הוניגסברג שליט"א אמר שאפשר להוציא כרכים שלמים מהיסורים הנוראים שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א עבר בשנתיים האחרונים. זה מלבד היסורים שעבר בכל העשרים שנים האחרונים, ועוד יותר בעשור האחרון.. זכורני פעם אחת שהגעתי והיה לרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א ברגלו איזה מכשיר שמדי כמה שניות מתנפח ויורד וחוזר חלילה, והיה שקוע בתלמודו ובכתיבת תשובות ובעניית תשובות בעל פה לכל השואלים מבלי שהרגיש בדבר כלל, וגם כשדיבר עמי

הגרי"ש שליט"א יהיה עמו, ובדרכים היה בוחנו על כל הש"ס בע"פ, כך היו נראות הנסיעות. וכשנסעו בחוה"מ סוכות היה זה פעם יחידה שהיו ניגונים בקול בדרכים כדי שלא ירדם מחוץ לסוכה. ופ"א רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א אמר על בנו הגאון רבי יצחק שאול שליט"א פיו כפי וידו כידו. ושמעתי גם מאותו תלמיד שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א אמר על בנו הנ"ל דברי הספרי בפרשת וזאת הברכה).

נשמה קדושה בדור כזה

פלא גדול הוא שבדור כזה היה עמנו נשמה כזו קדושה, וכאן מתאים להביא מה שמובא בספר קובץ מאמרים, שהגה"ק רבי אלחנן וסרמן זצ"ל הי"ד שאל את מרן הח"ח זצ"ל זיע"א איך זה שיש צדיקים גדולים בדורות שפלים, והשיבו מרן הח"ח דווקא בגלל ירידת הדורות הקב"ה שולח נשמה של קדמון לעצור את הירידה, וכמה מתאימים הדברים עם מציאותו של רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א בדור שפל זה.

ההשתוקקות לביאת המשיח בב"א

כידוע לכולם בענין ביאת משיח רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א עורר הרבה, ופעם אחת רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א אמר לי תוך כדי לימודו בגמרא על הגאולה בזה"ל: לפי הסימנים שבגמרא זה כבר קרוב מאד.

שם בלילה, ובקברי צדיקים זה לא ברור וכששאלו את רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א אם שיסעו למירון בל"ג בעומר בלילה שמעתי שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א אומר נו נו שיסעו אבל עדיף בבוקר. פעם אמר לי רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א שכשאפשר הוא מקפיד ונזהר מ'זוגות' וסיפר לי בנו הגראי"ש שליט"א שכשהביא לפניו ב' פרוסות של מזונות היה אוכל א' באומרו שזה זוגות. וכהנה יש הרבה הרבה הרבה הנהגות והליכות, אבל אי אפשר להאריך עתה מקוצר הזמן ומי יתן לנו תמורתו. ואי"ה נסדר הדברים בהמשך הזמן.

בנים גאוני עולם

רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א השאיר אחריו שלושה בנים גאוני עולם, והנני יודע שהעולם לא יודעים את זה כראוי, אבל מן הסתם עוד יגיעו ימים ויתחילו להכיר את פירותיו של רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א, וביודעין מקרוב קאמינא שגם בניו הגדולים שיבדלו לחיים טובים גם הם אוחזים במעשה אביהם ומסיימים כל הש"ס בבלי וירושלמי טור וב"י שו"ע ומשנה ברורה וכו' בכל שנה ושנה כך כבר הרבה הרבה שנים, ואי אפשר להתנחם בזה לגמרי אבל מי שיודע יודע שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א השאיר אחריו בנים גדולי עולם, יתן ה' ויזכה הדור להתבשם גם מאור תורתם. (ובדרך אגב, שמעתי מא' התלמידים שהיה לפעמים נוסע בדרכים עם רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א, תמיד הקפיד שבנו

והנער בן מאה שנה ימות, וא"כ מחוייב הוא להיות שזה כבר קרוב מאד.

הזמן הסמוך חג הפסח

אנחנו עכשיו נמצאים סמוך ונראה לחג הפסח, וחשבתי להביא כאן מה שכתב לי רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א, בענין העזרה בבית, וכך שאלתי: נקיון הבית מחמץ קודם הפסח האם חשיב ביטול תורה, ועד כמה צריך לבטל מת"ת לזה, ואולי חשיב מצוה שא"א לעשותה בידי אחרים, ואי"ז ביטול תורה כלל. והשיב בזה"ל: אם האשה לא יכולה לבד צריך לעזור לה. (והודפס בתשובות הגר"ח ח"ב תשובה תתתש"מ).

הפרסום בכל העולם

כמה מתאים על רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א מה שאמרו חז"ל במדרש קהלת (פרשה ד' אות ד') וזה לשונם: ר' פנחס אמר כו' נולד אדם הכל שמחין מת הכל בוכין ואינו כן אלא נולד אדם ואין שמחין לו שאין יודעין באיזה פרק ומעשים יעמד אם צדיק ואם רשע אם טוב ואם רע ומת הם צריכין לשמח שנפטר בשם טוב ויצא מן העולם בשלום משל לשתי ספינות כו' כך מת אדם הכל צריכין לשמח ולשבח שנפטר בשם טוב בשלום מן העולם הוא ששלמה אמר ויום המות מיום הולדו, את מוצא כשהצדיקין נולדין אין בריה מרגשת וכשמתיך הכל מרגישים כו'

קבלתי מרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א דבר מעניין שאינו ידוע שרק אם יהיה בעיתה אז אליהו יבא לפני משיח, אבל אם יהיה אחישנה אז קודם יבא משיח ואח"כ אליהו, ויש לי בזה כמה תשובות מרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א.

ההשתוקקות לשמוע שירת הלויים היתה דבר נפלא ביותר, שפעמים הרבה כשהייתי מגיע לרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א היה אומר לי אתה לוי תשיר לי ניגון, ופעם אחת כששאל אותי אתה יודע לשיר? עניתי: כן, אבל אין לי קול, ונענה ואמר: זה יבוא עם בנין בית המקדש. ופעם אחת אמר לי: תלמד לשיר שתהיה מוכן לבית המקדש.

ופעם שאלתי על מה שכתב בכסף משנה שהלויים למדו בבית המקדש חמש שנים את חכמת המוסיק"א, שמה יעשו בחמש שנים ראשונים כשיבנה בית המקדש, והשיב שישירו וינגנו אלו שכבר יודעים היום.

באמת אם נתבונן הרי שעד סוף האלף השישי נשארו רק מאתיים ושבע עשרה וחצי שנים, ובתוך הזמן הזה צריך להיות ימות המשיח, כמו שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א כתב לי שימות המשיח הם בתוך האלף השישי, וזה פחות שנים אפילו ממה שיש מהגאון זצ"ל זיע"א והבעש"ט זצ"ל זיע"א עד אלינו, ועל ימות המשיח כתוב בנביא

הקשה, בהשגחה פרטית ממש, התקשרו אלי וידעתי הנעשה בכל אותם רגעים עד עת ההסתלקות, וחסד ה' גדול הוא עלי כי אוי לי אם הייתי שומע זאת בדרך אחרת, וצריך לזכור להודות להשי"ת גם על פרט כזה על אף שעצם הדבר הוא קשה נורא.

והנה זמן ההסתלקות היה כשעה וחצי קודם כניסת השבת, וביום הגדול שושן פורים שרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א עוד הספיק וקיים בו את כל מצוות יום הפורים כולם וכשיטת דודו מרן החזו"א זצ"ל זיע"א, ובשנה השביעית שנת השמיטה שאין בשנה זו חיבוט הקבר כלל וכמו שראיתי שעצמי שכתב כן רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א בשם האריז"ל הקדוש, ובשנת תשע"ה כשנסתלקו בפסח אחד גם הגר"ש הלוי וזאנר זצ"ל זיע"א וגם הגר"ח גריינימן זצ"ל זיע"א שאלו את רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א היתכן שיפטרו בחג ויהיה אבל כה גדול ליהודים בחג, והשיב רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א שהצדיקים נפטרים בזמנים כאלו משום שזה עונג להם לצדיקים, והכא נמי גם רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א בעצמו נתסלק ביום כזה גדול שהוא גם ערב שבת אחר חצות וגם שושן פורים וגם בשנת השמיטה.

ואמר לי מו"ר הגראי"ש גריינימן שליט"א פה מזכרון יעקב, שהיתה הסתלקותו של רבינו הקדוש

יעו"ש שמונה והולך את מרים אהרן ומשה יהושע דוד שמואל איך שלא הרגישו כשנולדו ואיך שהרגישו במיתתן.

וכמה הדברים מתאימים לרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א גם מה שאמרו שיצא בשלום מן העולם, וגם מה שאמרו בהרגשת פטירתו שהנה נולד באיזו ארץ רחוקה לפני צ"ד שנים ומי הכיר אז שנולד, ועתה כל העולם כולו ואפילו אצל אוה"ע כולם הרגישו בפטירתו, רבה, אתה שמח שיצאת בשלום מן העולם, אבל מה יהיה אתנו רבה.

ההסתלקות וזמנה

הדברים אינם מפורסמים, אבל בשבועיים האחרונים רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א אמר בב' הזדמנויות שונות לבנו הגאון ר' יצחק שאול שליט"א בזה"ל: אני מרגיש בעולם האמת. ופ"א פתאום שאל: מה נשמע עם אמא, מה קורה עם אמא ? והוא לפלא. (ואמנם תמיד רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א היה בעולם האמת, אבל שיאמר את זה בפיו, זהו כבר היה אות לגזירה הקשה).

מן השמים נתגלגל הדבר ואף שהנני גר רחוק ובאופן רגיל לא הייתי אמור לדעת מהנעשה עם רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א באותם רגעים של הסתלקותו

איני בא להפחיד אלא לעורר, שמעתי בשם מרן הגראי"ל זצ"ל שהיה אומר שכל זמן שר' חיים קיים איתנו יש לנו הגנה מהאויבים, ומה נעשה עכשיו מי יגן עלינו, אנו מוקפים בצרות מוקפים בגזירות המדינה מוקפים במליוני גוים שרוצים לכלותינו ה' ירחם, כשרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א היה היתה עלינו הגנה ידענו שאנו מוגנים, אבל עכשיו מי ימלא חסרונו, מי יגן בעדינו. ראיתי מסופר על האדמו"ר הגאון הקדוש רבי אהרן מבעלזא זצ"ל זיע"א שכשאביו הגה"ק רבי ישכר דוב זצ"ל זיע"א נפטר הוא הספיד בלוויה וזעק לאביו לאיזה מצב קשה השארת אותי, ולא הבינו דבריו וכמה שנים אח"כ היתה השואה, איני בא להפחיד אבל כולם יודעים את המצב, וגם אנו נזעק לרבינו הקדוש זצ"ל זיע"א הנמצא איתנו פה עכשיו, כמו שהבאנו בתחילה מהגמרא בשבת, רבה רבה לאיזה מצב השארת אותנו לבד, בשעת צרות בשעת גזירות בשעת מלחמות בשעה שכל אוה"ע רוצים לאוכלינו חיים רחמנא ליצלן, רבה איך עזבת אותנו בשעה כ"כ קשה, ועכשיו שעזבת אותנו אנו מבקשים ממך רבה, שכשם שעוררת הרבה על ביאת משיח, ובעצמי שמעתי מפיו הקדוש את המילים 'משיח בא', וכידוע מה שהובא בספר חפץ חיים על התורה שמרן הח"ח אמר שקודם ביאת משיח יהיה גדול הדור שיעורר על ביאת המשיח, כך רבה תעורר בשמים שכבר

זצ"ל זיע"א מיתת נשיקה, כמו שאמרו במסכתא מועד קטן דף כ"ח ע"א גבי רב הונא שלאחר גבורות היא מיתת נשיקה יעו"ש. זכותו יגן עלינו, ומי יתן לנו תמורתו.

התעוררות לסיום הדברים

הי, כמה יש לנו ללמוד מדרכיו של רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א, אפשר לעמוד ולהספיד ימים ולילות שנים ע"ג שנים מבלי לגמור, אבל כבר אמרו חז"ל הקדושים במסכתא אבות לא עליך המלאכה לגמור, ואין אנו יכולים לגמור, כי כמה שנאמר לא נספיק לומר, הי, מי יתן לנו תמורתו, אין בנמצא כזה אפילו מדורות קודמים כמו שהספיד את רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א הגרד"ל שליט"א, הי, מה יהיה אתנו, למי יפנו כל כלל ישראל עם צרותיהם, ממי יבקשו ברכות וישועות למעלה מדרך הטבע, עד עכשיו הקב"ה האיר לנו פנים בנתינת גדול וקדוש כזה שכל אמרותיו היו פועלות בשמים למעלה מדרך הטבע, וכפי ששמעתי שהמשגיח הגה"צ רבי דוב יפה זצ"ל אמר 'לרבי חיים יש מילה בשמים' ! והדברים ידועים. וידוע הרבה מאד מעשים שגם קודם שקראו דברים כבר רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א בירך עליהם כי היה רואה את זאת מקודם שזה היה, והדברים ידועים ומפורסמים ממעשים רבים אין ספור, הי רבה איך עזבתנו לאנחות.

יבא משיח ותהיה הגאולה השלימה, השלימה, רבה אל תנוח, בבקשה רבה כלל ישראל כבר לא יכול יותר, רבה מי כמוך הגיע לשמים עם כ"כ הרבה מטענים עצומים רוחניות עם כזו שלימות נוראה, רבה לך יש את הכח האמיתי לזרז ולהביא את הגאולה תרחם עלינו אנו הנשאים ואל תנוח אפילו לרגע אחד עד שכבר תהיה הגאולה השלימה ותחזור להיות עמנו במהרה בימינו ומתוך רחמים אמן כן יהי רצון.

הגאון רבי יאיר כהן שליט"א
 רב קהילת "יביע אומר" לוד

"כמו אפרוח ליד גורד שחקים.. דברי חיזוק שנאמרו אחר פטירת מרן הגר"ח קניבסקי זיע"א"

ראוי לקברו בחייו

א) האמת שכשעומדים לדבר על אדם גדול ההרגשה היא כמו אפרוח שעומד ליד גורד שחקים, מי אנו בכלל לעומת הגדולים? אבל מה שעומד לנגדינו הוא דברי הגמרא במסכת שבת (ק"ה סע"ב), "אמר רב יהודה אמר רב, כל המתעצל בהספדו של חכם ראוי לקברו בחייו, שנאמר ויקברו אותו בגבול נחלתו בתמנת סרח אשר בהר אפרים מצפון להר געש, מלמד שרגש עליהן הר להורגן", נמצא שבזמן שתלמיד חכם נפטר אי אפשר לומר מה אני מה חיי אלא חייבים לדבר, ותמיד דברי תורה צריכים חיזוק.

שכל הזמן עסוקים ליחצ"ן את עצמם, שיצלמו אותם, שידברו עליהם ושידעו כמה הם שווים, אבל תלמיד חכם שרק התורה עניינה אותו ממש קבר את עצמו בחיים, וכשהוא נפטר אנו צריכים לדבר עליו וללמוד ממעשיו, אמנם אם אדם מתעלם מזה, מקבל מידה כנגד מידה, אתה מעלם ממי שכל חייו קבר עצמו חי, יקברו אותו חי.

כמה שהדברים מתאימים למרן הגר"ח, שכל ימיו לא עניין אותו כלום, ממש כלום, לא פרסום, לא דיבורים, רק תורה ומצוות.

למה מדברים על תלמיד חכם

ב) כשמדברים על תלמיד חכם צריך להבין למה מדברים, הרי סיפורים לא חסרים לאלפים ולרבבות על הרבה תלמידי חכמים, אבל מה זה נוגע אלינו? הרמב"ם בפירושו המשניות מלמד אותנו מה המטרה, במשנה (אבות פרק א'), "שמעון בנו אומר, כל ימי

צריך להבין מה זה העונש הזה "ראוי לקברו בחייו", ולמה לא אמרו סתם חייב מיתה? על דרך האפשר נראה לבאר כי הרי כל תלמיד חכם שעמל בתורה והיא נמצאת בראש מעייניו וממש ממית עצמו עליה, הרבה פעמים ממש קובר את עצמו בחייו, כי יש כאלו

א. נמסר בבית הכנסת ובית המדרש "ברית יצחק" במודיעין עילית, (ליל שבת קדש ט"ז אדר ב' תשפ"ב); בבית המדרש יביע אומר - לוד, ובהיכל כולל "ובחרת בחיים" - מודיעין (יום שני אדר י"ח אדר ב').

הרבה יותר, עכשיו המעטת בכבודם, זה לא במושגים שלך בכלל", אמרתי לו אתה צודק, לשמחתי אין לי מושגים במליונרים. ואכן התפקיד של רב הוא ללמד מושגים במליונרים בתורה. מרן המנוח לימד אותנו "מושגים", בבקיאות, בהיקף כל התורה, בעמלה של תורה, בשקידה, בחסד ובעוד תחומים רבים.

מושגים בבקיאות

ג) בבקיאות לדוגמא, היום מי שיודע להגיד 'זה נמצא בגמרא כאן בגמרא שם' נקרא בקיא בש"ס, אבל האם הוא יודע לקרוא את אותו עמוד בעל פה? ואת כל הדרך או הפרק? לא תמיד.. ואם מדובר בסוגיות קשות גם הוא יגלה כזו בבקיאות? וגם, ישנם בקיאים בש"ס, אבל מה עם התנ"ך? מה עם המדרשים? כשאתה שומע על הרב אתה מבין מה זה בקיא, אדם שפשוט למד בעיון וידע בעל פה כל פסוק, כל משנה, כל חלק בתורה בלי להחסיר כלום!

חשיבות הכתיבה

ד) אחד הדברים שהרב היה מיוחד בו הוא הנושא של הכתיבה, ישנם תלמידי חכמים שלא משקיעים בכתיבה כל כך, אבל הרב לעומת זאת שם דגש רציני על הכתיבה, והיא הייתה ממש חלק מחייו.

הרבה פעמים לומדים בכולל נושא מסויים ומתחדשים חידושים,

גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה", והרמב"ם שם כותב שיש בדיבור חמשה חלקים; מצוה בו, נזהר ממנו, נמאס, אהוב ומותר. ומסביר כל אחד, ובחלק ה'נאהב' כתב, "הוא הדיבור בשבחה המעלות וכן לשבח החשובים ולהודות מעלותיהם, כדי שיטבו מנהגייהם בעיני בני אדם וילכו בדרכיהם". הרי שהמטרה בסיפור מעשי החכמים היא כדי שנלך בדרכיהם.

לכן אדבר כמה דברים, לא בתורת "הספד", שלזה איני ראוי, אלא כמה נקודות שעלינו לקחת וללמוד מהרב זצ"ל.

אומרים משם האור שמח ששאל מה התפקיד של רב עיירה, אם לדרוש, הרבה פעמים יש דרשנים טובים ממנו. אם לפסוק הלכות, ברוך ה' לא חסר פוסקי הלכה. אם להשכין שלום, לא תמיד אכן זה תחומו, אם כן מה תפקידו? והשיב, כדי שידעו שיש בית אחד בעיירה, שב-3 לפנות בוקר מישוהו יושב ולומד בו לאור הנר.. בלשונינו זה נקרא "לתת מושגים".

אתן דוגמא, לאחרונה דרשתי באיזה בית כנסת, ובדרשה הייתי סיפרתי על אדם עשיר, אז אמרתי "היה אחד מליונר שיש לו כמה מיליונים", אחרי הדרשה בא אלי איזה יהודי בוכרי ואמר לי "תראה, הדרשה הייתה מצויינת, אבל במחילה, אם לא מבין במליונרים אז אל תדבר עליהם, אתה חושב שיש להם רק כמה מיליונים וזהו, אבל האמת שזה

שהזכיר בנו שיבדלחט"א בלויה שהרב לא היה מוכן להמשיך שיעור בתלמוד ירושלמי כי ההכנה הייתה לוקחת לו 5 דקות.. ומה אנו נענה ונאמר?

אצל גדולי ישראל הדבר בולט בצורה מיוחדת, למרן הרב עובדיה זצ"ל היה שיעור קבוע כל יום חמישי בשיבת "אור החיים" בירושלים, (שהייתה שוכנת אז ברח' שמעון הצדיק, סמוך לבית הורי שיחיו), כילדים היינו ממתנינים ומצפים כל השבוע אימתי יגיע יום חמישי כדי שנזכה לראות את גדול הדור מגיע בהדרו. פעם הרב הגיע דקה אחרי שהתחילו בישיבה תפילת ערבית, בינתים הרב המתין ברכב, היה מעניין אותנו מאוד מה הרב עושה? הצצנו בין חרכי הוילון וראינו את הרב יושב ושקוע בספר, בכלל לא הרגיש שהרכב הגיע וכבר רבע שעה עומד במקומו, נענה ואמר מי שאמר "אנו גם כשאנו לומדים אנו נוסעים, הרב גם כשהוא בנסיעה הוא לומד..".

בפרט בכוללים אנו צריך להשים לב, פעם מישהו אמר לי כולל ראשי תיבות 'לא לומדים כלל וכלל'.. חס ושלום, צריך להפוך את זה ל'לא להתבטל כלל וכלל'. אנו מחויבים לזכור שלימודינו מעמיד את העולם ועלינו לנצל כל רגע ורגע.

כבוד האשה

(ו) לרב היה הרבה הנהגות לכבד את אשתו הרבנית, אחת מהם הייתה לא

אברך חושב למה אני צריך לכתוב? מה תועלת יצא מזה, והרי הדברים פשוטים, וגם הרי אני לא מתכוון לחבר ספר, ועוד שלל טענות. אבל צריך לייקר כל חידוש ולו הקטן ביותר, הרבה פעמים אחרי תקופה אדם זוכר שעסק בפרט מסויים, וכעת הוא זקוק לו מאוד, אך אם הוא לא כתב רוב הסיכויים שלא יזכור. גם צריך לדעת, שכל תשובה ארוכה וערוכה התחילה מהערה קטנה, ואם מזלזלים בה אז מפסידים הרבה.

ראיתי ביאור יפה, בגמרא (ברכות ח סע"א), "אמר רב חייא בר אמי משמיה דעולא, גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים", בהקדמה לשו"ת קרית חנה דוד ח"א להגאון רבי דוד סקלי זצ"ל הסביר, שישנם ב' תלמידי חכמים; אחד יושב וכותב כל חידוש כל שאלה וכל הערה, והשני חושב לעצמו למה לכתוב הערות וחידושים? חבל על הזמן, עדיף שאמשיך ללמוד עוד ועוד, לימים כשמגיעים לאותו נושא שעסקו בו, הראשון נכנס לענין במהירות ומיד יכול לשאת ולתת בכל מה שהעיר אז, השני לעומת זאת זוכר, היה כאן איזו הערה איזו שאלה, אבל אינו זוכר מה היא, הראשון 'נהנה מיגיע כפו', והוא 'גדול מהירא שמים' - חבירו שכביכול חס על כל רגע ולכן לא כתב.

ניצול הזמן

(ה) כמה אנו צריכים להתחזק ולהבין כמה כל רגע זה דבר חשוב, כמו

אהבת חסד

(ז) סיפר לי בעל תשובה יקר מלוד, כשאשתו הייתה בהריון על הבת אמרו לה בבית החולים כי הילדה הפוכה וצריכים להחזיר אותה למקום, האשה אמרה לפני שאני הולכת לבית החולים אני רוצה לקבל ברכה מהרבנית קניבסקי זצ"ל. עלו אליה, הרבנית הושיבה אותה על הכסא של הסטייפלר, דפקה לה על הבטן וצעקה "היפוך! היפוך!", ככה כמה פעמים, אותה אשה ספרה שבאותה שעה הרגישה זרמים בכל הגוף, כשהגיעו לבית החולים, עשו לה שוב צילום, והאחות אומרת לה "הילדה התהפכה לבד, את יכולה לחזור לבית" ..

אותו אדם אומר לי ואתה יודע? הרבנית היתה מוכרת שם ביצים, היה מלא ביצים בכניסה לבית. אמרתי לו מוכרת ביצים? לא יכול להיות בעולם, אולי זה היה לפני פסח שיש שמזמינים הרבה ביצים לחג, רק תעשה טובה אל תגיד את זה לעוד מישהו שהרבנית היתה מוכרת ביצים ..

אחרי כמה ימים ראיתי איזה ספר, ושם סיפרו שלרבנית היה מכירת ביצים בבית, אבל לא רק שלא הייתה מרוויחה מכך אלא גם מפסידה, כי כל ביצה סדוקה או שבורה הייתה מחליפה על חשבונה .. התקשרתי לאותו אדם אמרתי לו אני מתנצל, באמת היה שם מכירת ביצים, צדקת ..

לאכול ארוחת צהרים בלי אשתו, ואם לא הייתה באה לא היה אוכל, היה לו סטנדר ליד המקום, פותח ספר דקה שתיים עד שבאה ואז אוכלים יחד. אני חושב על זה, הרי הרב היה סולם שראשו מגיע השמימה, שעות על גבי שעות עסק לפני כן בעמל התורה, כשתלמיד חכם אוכל מה השאיפה שלו? לגמור את האוכל כמה שיותר מהר.. אבל אצל הרב הכל נכון, אבל אני צריך לכבד את אשתי.

מפורסם בעולם כי אדם שלא נשוי הוא פלג גופא, לא כולם יודעים שיש בזה השלכה הלכתית, כי בזוהר הקדוש (פרשת ויקרא דף ה:) מבואר שכהן רווק פסול לעבוד במקדש ולהקריב קרבנות, "דלאו איהו אדם ולא בכללא דאדם הוא, ושכינתא לא שריא עלוהי בגין דאיהו פגים ואקרי בעל מום, ומארי דמומא אתרחק מכלא כ"ש למדבחא לקרבא קרבנא". ע"כ. הרי שמי שאינו נשוי ממש נידון כחצי אדם עד כדי שנחשב בעל מום! אמנם לפי התלמוד שלנו אין פסול כזה רק לכהן גדול ביום הכיפורים (וכמבואר בתחילת יומא), אבל מתוך דברי הזוהר נבין את העומק שבדבר, בלי אשתך אתה בעל מום, היא ממש חלק ממך, אז ודאי כמה שצריך להזהר בכבודה, וכמו שאמרו בבבא מציעא (נ"ט סע"א). זו גם נקודה חשובה שכל אחד צריך לקחת.

האמת שזו גמרא מפורשת, בר"ה (י"ח.) מובא על רבה ואביי שהיו מזרעו של עלי, ושם בגמרא מבואר שבית עלי נתקללו שימותו עד גיל 18, [ניתכן שלכן אביו של אביי נפטר צעיר לימים, (וכמבואר בקידושין ל"א:), מפני שהיה מזרעו של עלי. ובדרך אגב לשיטת רש"י (זבחים קי"ח:) שמו של אביו היה 'כייליל']. ובכל זאת, רבה שעסק בתורה חי 40 שנה, ואביי שעסק בתורה ובגמילות חסדים חי 60 שנה. וביבמות (ק"ט:) איתא, "רבי יוסי אומר כל האומר אין לו אלא תורה אפילו תורה אין לו".

יהי רצון שזכותו הגדולה תעמוד לנו ולכל ישראל אחינו בכל מקום שהם, ברוחניות ובגשמיות, ונזכה ללכת באורחותיו ובהנהגותיו, ובקרוב נזכה לביאת משיחת צדקינו אמן ואמן.

אבל מה אנו יכולים ללמוד מהסיפור הזה? אם היו אומרים לי אתה מוכן שיהיה נקודת מכירת ביצים אצלך בבית? תרוויח מזה. הייתי אומר עזוב אותי ביצים עזוב אותי רווחים, תשאיר את זה למישהו אחר ותן לי שקט. תתארו לכם לפעמים שולחים ילד לקנות ביצים הוא חוזר עם תבנית ריקה, אתה שואל אותו איפה כל הביצים?! הוא אומר לך 'עליהם השלום, הם מצפון להר געש..', מי צריך את כל הבלאגן הזה? לפחות אם אדם מרויח משהו עוד ניתן להבין, אבל ככה בלי שום רווח נטו בשביל חסד, איזו גדלות. והרב הרי היה לומד הרבה בבית ובכל זאת הסכים לזה.

זה מלמד אותנו יסוד גדול, הרב היה גדול בתורה אבל זה לא מספיק, צריך גם אהבת חסד, גם אם זה בא על חשבון הנוחיות שלך.

הגאון רבי יעקב שכטר שליט"א

מרחן הגאון רבי ש"י חיים קניבסקי זצוק"ל - זכרונות [זוטות מזוית אישית]

מבוא

ה"בטלנות" של הרב

כדי שלא להתעצל בהספרו של חכם ח"ו, וכדי שלא ישתכחו זכרונות יקרים, אחל לרשום מעט זכרונות, [חלקם אישיים, חלקם שמעתי ממקור מוסמך], מפוזר ומפורד ומבולבל. אולי אח"כ אסדר.

ומוסר אני מודעא שאין הדברים מדוייקים. הזיכרון לא מושלם. ויתכן שיש דברים ששמעתי מבעל המעשה וכל כך 'חייתי' אותם עד שדומני שזה אירע לעיניי. ובכל זאת הגרעין נכון, ובפרט שקיימת תקוה ויש סיכוי שיבואו היודעים וידייקו את הטעויות.

כמו כן, בידוע לכותב שחלק גדול מהזכרונות אין בהם כמעט שום מסר חשוב, אלא שהם יקרים לו עצמו, וגם מסייעים להשקיט מעט את סערת האבל הכבד, וגם במפתיע מתברר שיש קוראים לא מעטים שדוקא הזוית האישית של הזוטות עוזרת להם להתחבר לדמות, ומזכירה להם דברים שאירעו בהם או בקרוביהם וכדומה. ומכל מקום מי שחושב שאין בדברים הללו שום ערך, אינו טועה.

א. סיפר לי אאמו"ר זצ"ל (אולי בשם אחיו) שהלך פעם אחרי מרנן הקה"י ובנו זכר צדיקים לברכה, והגר"ח הלך עם עגלת ילדים ובה א' מילדיו. בדרך הילוכם נשמט גלגל מהעגלה. כזכור לותיקים היה פעם כזה כפתור שלחצו והגלגל נכנס בדחיפה. משהו פשוט ביותר. הגר"ח רכן וניסה להכניס ללא הצלחה. הסטייפלר עמד בצד בסבלנות וחיך על בטלנותו של בנו (שכידוע היה מתפלל שלא יזכור כלום חוץ מתורה). עד שסימן להגר"ח לזוז, והוא התכופף וסידר הענין כהרף עין.

ב. שמעתי מדודי ר' טוביה שכטר זצ"ל. היתה תקופה (בימי בגין) שעשו שינוי בענייני המטבעות והיחס לדולרים, והיה לזה השלכות בהלכה. הסטייפלר קרא לדודי שיעלה אליו לבאר לו כמה פרטים. כשהגיע היה שם גם הגר"ח, ואמר ששמע מאבא שר' טוביה מגיע להסביר וזה מעניין גם אותו. הדוד הסביר וכשסיים שאל הגר"ח "האם את כל זה עושה הזקנה?" (כוונתו היתה לגולדה מאיר, שכבר עידן ועידנים לא היתה בעניינים). כנראה הסטייפלר ראה שדודי מחייך ושאלו מה

הענין. כשסופר לו, הפטיר שה'בטלנות' של ר' חיים זה לא יאומן כי יסופר...

אם רבותיהם לא היו מניחים להם לילך בדרכם.

שמות המסכתות בילדותו

ג. ראיתי ביתד בשם הרב טורק את העובדה הבאה שלא בדקדוק כלל. אספרנה כפי ששמעתי מדו"ז הגה"צ ר' זאב איידלמן זצ"ל.

האחד הוא מרן הגאון רבי ניסים קרליץ שישב בפוניבז' והתעלם מכל המצב הלמדני סביבו, ולמד את המסכתות עם רא"ש ונימוק"י וטור ב"י ושו"ע עם נו"כ וחזו"א, והיה לו מזל שעמד על גביו הרב מפוניבז' שלא הניח להפריע לו.

בוילנא היתה חתונת ר' שרגא פייבל איידלמן (שם היה כתוב קנייבסקי), עם הרבנית שושנה (אחות של ר' שמואל גריינימן) בבית מרן הגר"ח. הסטייפלר היה שם עם הגר"ח שעדיין לא היו לו פיארות. לשמחת חתן וכלה פקד הסטייפלר על חיימקה הפעוט לעלות על השולחן ולדקלם את שמות המסכתות. הילד אמר בניגון: ברכות פאה וכו', וסיים [אל מול פני הגר"ח] ובהושטת ידו הקטנה] "עוקצין - גיב א צוקערל" (תן סוכריה)... (כנראה הורגל לקבל כפרס על הצלחתו במבצע). כמובן כולם שחקו, והגר"ח שאל את מרן הקה"י איך עשית את זה? ואמר לו שהוא מרדים אותו עם הניגון הזה.

והשני הוא מרן הגר"ח שישב וגרס את סדריו הידועים בלומז'א, נגד כל הזרם, [די לראות ברשימות מי היו חבריו], והניחוהו רבותיו לנפשו.

נחה דעתו של אביו

ה. סיפר לי הגאון הצנוע והמופלא רע"ט שליט"א שסיפר לו הקה"י שהיה לו עגמת נפש מחיימקה שלו. שלומד רק בקיאות ולא בעיון כראוי. 'חששתי שייצא קרח מכאן ומכאן'. הרי מדובר על נער שגדל ליד הסטייפלר והחזון איש אבות העיון והלמדנות בדור ההוא. ואמר, מתי נחה דעתי? כשחיפשתי סיום בערב פסח וחיימקה אמר שיש לו. שאלתי על מה, וענה בבלי וירושלמי....

הולך בדרכו המיוחדת מנעוריו

ד. היה כנס למחנכים לפני כמה שנים טובות ודיבר שם ר' דב יפה זצ"ל. ואמר שיש ליזהר בישיבות לא לקצץ כנפיים לבחורים שיש להם דרך מקורית. ואמר שני גדולי הדור היינו מפסידים

(דומני שר' גדליה הוניגסברג שליט"א מספר שהיה ע"פ שחל בשבת, והסטייפלר סיים בעצמו ביום חמישי, ורצה להחמיר גם ביום ששי, ואמר הגר"ח שיש לו סיום. אמר הקה"י הרי כבר סיימת משהו אתמול. ענהו אתמול בבלי, היום ירושלמי).

ז. ועוד סיפור קצת שמיימי ששמעתי מר' גדליה, אולי גם זה כבר נדפס.

שהיתה תקופה (דומני כאברך צעיר) שהיה צריך לקום ממנוחת הצהריים בשעה קבועה ולא היה לו שעון מעורר ולא מי שיעירונו. והיה מגיע זכוב כל יום בשעה הקבועה ומזמזם באזניו ומעירו. יום א' היה עייף, ולאחר היקיצה החליט לישון עוד מעט. מאותו יום הזכוב פסק מלבוא. והוא למד מכך מוסר השכל [כנראה שאין לבטל קביעות בשום אופן. או שזו כפירה בטובתו של מקום ומאבדים הזכות].

הזיכרון תוצאת החזרות

ח. דומני שהספר "החובות" של ר' גדליה זה הספר הכי מומלץ למי שמחפש להתעורר בנקודה המהותית של רבינו זצ"ל.

מקום יש כאן לעמוד על נקודה חשובה. רוב מי שהכירו את רבינו מנעוריו טוענים בתוקף שלא היה חריף. והשיג הכל בשקידה ובחזרות מרובות, עם סייעתא דשמיא בלתי נתפסת. דומני שרבינו אמר פעם שאם רואים יהודי שלומד כל שבוע חומש עם רש"י, לא מתפלאים אם אחרי 20 שנה הוא שולט היטב בכל רש"י. ומדוע לא יבינו שאם יעשה כן עם כל הש"ס, לסיימו כל שנה, יזכור גם את זה. ואם יוסיף גם ירושלמי ותוספתא ורמב"ם וש"ע, מדוע שלא יזכור הכל?

יש מספרים שהסטייפלר ביקש ברכה מהחזו"א עבור חיימקה שלו שיתפתח בלמדנות. החזו"א אמר לו, אל תדאג על הלמדנות שלו, גם מלשבת וללמוד אפשר לצאת ת"ח.

אגב. בהלוייה הזכירו לטובה את בנו הג"ר יצחק שאול ובני ביתו ואת ר' ישעיה אפשטיין ששימשו את הרב במסירות. הרגשתי שחסר מטעם הציבור מישוהו שיזכיר את ר' גדליה שהיה כל יום משמש שופר להעברת שאלות ובקשת ברכות הלוך וחזור בטלפון למאות (אולי אלפי) יהודים כל יום, מלבד שימושו את הרב שבזה אינני בקיא. אז הנה הזכרתיו כאן.

משמים מסייעים ללימודו

ו. הזכירו בהספד את הסיפור הידוע עם החגב.

שמעתי מר' גדליה שדיבר עמו על זה ואמר לו שלא מזמן עסק בשיעור טפח, ועלה בדעתו שהציץ היה ב' אצבעות והיה מקום במצח הכהן גדול. והרי מסתמא היה מקום גם אם הכהן גדול היה בר מצוה וקטן בגופו. וחשקה נפשו למדוד מצח כזה לצורך הבירור. באותו רגע נכנס אב עם בנו בר המצוה שהיה קצת קטן בגופו להתברך. שאלו הגר"ח אם מסכים שימדוד לו את המצח...

מסתמא זה כתוב בספריו. (מנחת תודה או ספר אחר).

נקודה למחשבה.

ט. אגב הסיומים. הגה"צ ר' יענקלה גלינסקי היה אומר שאינו מבין מדוע העולם רץ לבקש ברכות מר' חיים ולא ממנו. יש לו הוכחה שברכותיו שלו מתקיימות טפי מברכותיו של ר' חיים. שהרי כל שנה כשר' חיים מסיים את כל התורה בערב פסח, אני מברכו כן תזכה לשנה הבאה, והוא מברכני וכן למר. ברכתי מתקיימת תמיד וברכתו אף פעם לא...

עדיין היה פלא פלאים. הוא בנה סדר שלם מהששה סדרים, הלכה למעשה, כמעט מכלום לבנין מושלם כזה. כשיצא כרך א' והובא לפני חמיו מרן הגריש"א זצ"ל, הוא אמר "מלאכים כתבו לו את זה..."

דוגמה קטנטנה. היום סיפר לי קרוב משפחתי שמצא איזה "חזקוני" נידח שקשור לזרעים. הוא רץ לבדוק במקום המתאים, ולהפתעתו זה מצויין.

מפענח נעלמים

יא. דוגמה לפענוח צפונות בעזרת הידיעות בכל פינה, בבחינת מי ימלל גבורות השם, מי שיכול להשמיע כל תהלתו. שמעתי מהגרע"ט שליט"א שנסתפק לו בסוף פרשת במדבר (ד,טז) "ופקודת אלעזר בן אהרן הכהן שמן המאור, וקטורת הסמים, ומנחת התמיד, ושמן המשחה", ועלה ונסתפק מהו מנחת התמיד, האם הכוונה למנחת חביתין של הכהן גדול, או למנחת נסכים הבאה עם התמיד. יצויין שהגרע"ט יודע בעצמו הרבה, וגם יודע לחפש. חיפש ולא מצא לזה שום מקור. למרות שמדובר ממש על פשט פשוט בפסוק בתורה. ניגש להגר"ח בכולל ושאלו, הגר"ח הרהר שניה אחת ואמר לו תסתכל ברש"י שבת צב עמ' א'.

מי שלא רוצה לעיין לבד, ניתן כאן שירות. תנן שם המוציא בין בימינו בין בשמאלו בתוך חיקו או על כתפיו חייב שכן משא בני קהת. וברש"י

העוצמה של ה"דרך אמונה"

י. כדמות ראייה כמה השיג רבינו מעל המצופה ממנו לפי כשרונותיו. ספרו הנורא דרך אמונה. קטונתי מלומר דברים עליו. מספיק לפתוח היכן שרוצים בלי להתמצא כלל, ולקרוא סעיף אחד עם המקורות בשער הציון, ולחשוב כמה שעות מונח מאחורי כל קטע קטן. כמה זמן לוקח רק לפתוח ולקרוא את כל עשרת המקורות בכל ציון ההלכה. ומי שלומד בעיון יודע מה מונח שם יותר ויותר. סוגיות שלימות שאף אחד לפניו לא סידר איך מסתדרות זו נגד זו, נבנו מהמסד עד הטפחות על ידו. תמצות מאות ספרים קשים ושילוב דבריהם כל אחד במקומו כחלק ממערכות מסודרות להפליא. ועוד כהנה וכהנה.

אני זוכר שאמר אז א' מהמבנים המומחים, שגם אם היה מכוון של 30 איש עובדים על זה 20 שנה, זה

אמר שלא רק שזה מותר אלא אין בכלל שום שאלה, מיד נחה דעתו.

נסתלק ביום הסיום

יג. נקודה שרמזו עליה ביתד, אבל לא מספיק חידרו.

רבינו היה מסיים חובותיו בערב פסח. בשנה מעוברת זה היה נגמר מטבע הדברים בי"ד אדר או בשושן פורים. רבינו היה משאיר רק מעט בשביל הסיום. ידוע שבשנה מעוברת היה משלים בחודש זה תשובות למכתבים שהצטברו ומקדם הרבה את כתיבת ספריו.

והנה גם במצבו הקשה כשכבר תקשר מעט מאד עם הסוככים, אבל את החובות למד עד יומו האחרון. התפרסמה תמונה מהשעות האחרונות לחייו עם החובות.

ונמצא שנתבקש בישיבה של מעלה בדיוק בסיום (או כמעט סיום) סדר הלימוד השנתי של כל התורה כולה. אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו.

לא יודע מה זה טלפון

יד. ועתה ארשום מעט מזכרונות אישיים, בערך לפי ההיסטוריה שלהם.

זכורני בהיותי נער בפוניבז' שדידי הרב ש' (בנו של הגר"צ פלמן) היה

"ובשם רבינו יצחק בר יהודה מצאתי שאמר בשם רב האי שמפורש בהש"ס ירושלמי ופקודת אלעזר וגו', שמן אחד בימין, ושמן אחד בשמאל (הכוונה לשמן המאור ולשמן המשחה המפורשים בקרא), והקטורת בחיקו, והחביתין בכתף".

העירוני דכבר איתא בילקוט דהכוונה למנחת חביתין ושהאריך בזה במשך חכמה.

יראת חטא

יב. עוד שמעתי מהגרע"ט בבוקר ההלוייה. שתי עובדות קטנות בבחינת זה לעומת זה שראה בעיניו.

פעם אחת ראה שבא יהודי פשוט גברתן לקבל ברכה מרבינו לשנה המתחדשת. היה זה בימי הסליחות בשעה מאוחרת וכבר לא קיבלו. הלה המתין עד הבוקר. ניגש לרבינו בצאתו מביתו וביקש ברכה. אמר לו רבינו 'אחרי התפילה'. הלה התקצף וענה בעזות, זה לוקח רק רגע ואני כבר ער כל הלילה וכו'. זה היה ממש מלחיץ ורבינו לא זע ולא נע, חזר ואמר לו לא לפני התפילה.

לעומת זה מתי כן רעד מפחד. נתעוררה לו איזו שאלה על כשרות מאכל שאכל. כשהחליט שיש כאן שאלה, באותו הרגע ממש הקיא מרוב לחץ. אולי את האוכל הזה גופא. רק אחרי שירד לשאול את ר' גדליה זצ"ל ור"ג

למנחה קטנה, והוא רוצה לבדוק אם יש לזה סתירה מאיזה מקום.

אני זוכר שהוא שאל כל מיני שאלות את האחראי, שהיה בעצמו א' מהמתכנתים של כל העסק. למשל, אם כתוב בגמרא למשל א"ר יהודה שהוא 'אמר רב יהודה' בראשי תיבות, איך זה במחשב, וההוא ענה שזה נשאר בר"ת. רבינו שאל אותו אם יחפשו כמה ר' יהודה יש במסכת פלונית האם הוא יידע לספור גם את זה שמתחיל בראשי תיבות. ועוד כל מיני שאלות כאלו, וראיתי שההוא באמת נבון מאד מכמה עניינים שכאלו.

דומני ששם היה המעשה הידוע שאמר שאם המקרא לא מנוקד הוא יספור בטעות עוד שני משה [מהיות משה, ובעל משה ידן].

כמדומה שאפשר לראות מזה שכשרבינו היה לו צורך במשהו בשביל התורה הוא ידע לגלות מבינות לא רעה, ללא חשש מקידמה וחדשנות.

מורשה לחלוק עליו

טז. בא' מרבעוני "צפונות" פרסם הרב יואל קטן כת"י חדש של אורחות חיים להרא"ש, עם הוספות שאין אצלנו ובסדר אחר מעניין מאד. [אינו תחת ידי כעת אבל להערכתך זה בשלהי שנות המ']. בכל אופן הוא ניסה לכתוב מקורות. אני טענתי לו שיש כבר

אצל מרן הסטייפלר באיזה ענין ציבורי. הסטייפלר הורה שצריכים לדבר עם איזה עסקן בטלפון בשמו, וכדי שיהא אמינות לדברים שיאמרו לר' חיים שהוא יאמר בטלפון בשם אביו.

הלכו לר' חיים, והוא הלך עמם לאיזה בית שיש טלפון, כמובן שלא היה לו מושג איך מתקשרים, התקשרו והעבירו לו את השפופרת, כשהחלו לדבר בצד השני הוא נבהל ואמר 'זה כמו כישוף', הוא החזיר את השפופרת למלווים ואמר להם תאמרו לפלוני שאני כאן עומד לידכם בשליחות אבא.

בוחרן טיבם של מאגרים

טז. עדיין בשנים ההם, תש"מ עד מ"ג בערך, פורסמה איזו מודעה מטעם שו"ת בר אילן שיעשו הדגמה באיזה מקום בבני ברק ליד דובק, ויראו איך אפשר למצוא דברים במאגרים בעזרת תוכנות חיפוש. זה היה ממש חדש. כל הנושא הזה היה בחיתוליו ממש.

סקרן הייתי ובאתי לראות. כמעט אף אחד לא היה שם. ראיתי את ר' חיים (שהיה אז מוכר רק לבני ברקים ותיקים) יושב עם מחברת שהכין לעצמו עם דברים שרוצה לבדוק. אני זוכר בין השאר שהוא ביקש למצוא בכל המאגרים ביטויים שקשורים למנחה כגון את הביטוי "סמוך למנחה", הוא אמר לי שזה בקשר לאיזה רעיון שהיה לו מתי הכוונה למנחה גדולה ומתי

בלי לזוז מהכסא. וכך קטע אחרי קטע. קטע אחד הוא אמר זה בתנחומא ותוך כדי דיבור שלף מהארון ואמר בדיוק היכן. [על כל השאר לא פתח ספר ואמר מהזיכרון את המקור בדיוק נמרץ]. על קטע אחד הוא דילג. כשסיים חזר לאותו קטע והרהר מעט, ואמר לנו בדברי חז"ל שבידינו אין את הקטע הזה לא בלשונו ולא בתוכנו.

אבל תדעו לכם שזה לא פלא מכיון שלהגר"א היו מדרשים בכתב יד שלא נדפסו ואבדו, וזה ידוע בוודאות מתוך ספרו של בנו רב פעלים.

דומני שאין צורך להסביר לקהל המבינים בעם מה המשמעות של אמירה כזו ש"אין בידינו".

מרבץ תורה א"צ להתעסק בכספים

יח. כמה שנים מאוחר יותר. ישיבתנו נקלעה לקשיים כלכליים. נכנסו אצלו גיסי הגדול הגרחי"ש שליט"א ואני נלויתי עמו, ושאל אם עליו לנסוע לחו"ל. ענה לו רבינו אתה לנסוע? אתה צריך לשבת וללמד תלמידים. תנסה למצוא משולח ואתה יכול להבטיח לו אחוזים גבוהים. עד חצי ממה שאוסף. [א"צ לומר שאין ללמוד מזה הוראה, אלא א"כ זה יאושר על ידי בניו ותלמידיו].

היתה תקופה שהיו קשיים ברישום, וגיסי שקל ברצינות לסגור את הישיבה. הוא נכנס לכמה גדולים

קונטרס כזה של ר' חיים, וחבל לחפש אחרי המלך את אשר כבר עשה. כדאי להתמקד רק בקטעים החדשים שאינם בא"ח הישן. ואני כתבתי מקורות לחלק החדש. וזה אכן נדפס שם.

אך תוך כדי עיסוקי עלה לי איזה רעיון דלא כרבינו. וחשבתי שזה חוסר דרך ארץ לחלוק עליו. הלכתי אליו לשאול אם להדפיס. הוא קרא מה שכתבתי, זה היה בענין מחצית השקל, ואמר שזה נראה טוב ובוודאי שאדפיס, וכך דרכה של תורה. אך שהוא לא יכול כעת לענות לי מדוע הוא סבר אחרת לפי שאינו מונח בנושא. ואכן כתבתי שם שאני מתנצל שאני כותב אחרת מדבריו ומציין שזה היה למראה עיניו.

מוצא מקורות כהרף עין

יז. בשנת תשמ"ו הוציא לאור ידיד נעוריי (אבלחט"א) הרב יששכר דב רובין זצ"ל את ספרו הראשון "אורות הגר"א". לקט מספרי הגר"א ותלמידיו בעניינים שונים.

סייעתי בידו מעט למצוא מקורות. זו היתה מלאכה קשה שבמקדש. בלי מאגרים, והציטוטים לא מדוייקים. אחרי שעבדנו קשה ונעזרנו בכל מי שיכולנו נותרנו עם רשימה של י"א קטעים שלא ידענו להם מקור.

באנו אצלו. רבינו נטל את הרשימה לידיו, ואנו מולו מוכנים לרשום. קורא קטע ואומר לנו מיד את המקור

וביניהם רבינו, וכולם נתנבאו כמעט בסגנון אחד. ישיבה לא סוגרים. ואכמ"ל.

התורה. איני בטוח שזה מוסכם, אבל אמרתי את זה לרבינו בהודמנות והיה נראה לי שמסכים לזה.

קורא במאמרי מוסר

יט. זכות אישית שהיתה לי. נערך פעם בישיבה סיום הש"ס לע"נ רבנית של א' מרבני הישיבה. לכבוד המאורע הוציאו לאור ספר עם שיעורים וחבורות, ואני הכנסתי שם כמה מאמרי מוסר שמסרתי בישיבה בסעודה שלישית.

רבינו הגיע לישיבה וישב ומסרו לו את הספר. מיד הוא פתח ודפדף וכשהגיע לשיחות הוא קרא מאמר אחד מהחל ועד כלה, בלי להקשיב מה נעשה בשטח. אז הוא הביט בשעונו והחליט שהוא נשאר עוד כמה רגעים, הוא דילג כמה דפים וקרא עוד מאמר שלי, וכשסיים קם ללכת לדרכו.

הגהות על ירושלמי זרעים

כ. בשנים ההם נכנס בי חשק ללמוד ירושלמי זרעים. עשיתי לעצמי חשבון שירושלמי מועד נשים נזיקין אפשר להחשיבו כלול בבבלי, לפי שהוא בתראה והביא מה שחשב לנכון לכלול. ומדרשי האגדה יש מקום לומר שמה שחשבו חז"ל להכרח הכניסו בש"ס. אבל כל התורה הנמצאת בירושלמי מפאה עד ביכורים איננה במקום אחר וזה חלק מוכרח בידיעת

ניסיתי כמה פעמים והתייאשתי. כשיצא הכרך הראשון של הירושלמי של רבינו, ניסיתי שוב וראיתי שזה הולך בקלי קלות. כל שנה למדתי מסכת אחת ובמשך י"א שנים סיימתי סדר זרעים עם פירושו של רבינו.

תן כדי הלימוד נודמנו לי הגהות, בערך 80 למסכת, ורשמתי ושלחתי לו. שלחתי על מסכת אחת ולא קיבלתי שום תגובה. כעבור שנה שלחתי על עוד אחת ועדיין אין קול ואין קשב. הפסקתי לשלוח. כעבור כמה שנים יצרו איתי קשר מבית רבינו ואמרו לי שעומדים להוציא לאור מהדורה מחודשת, והרב נתן את הירושלמי שלו עם הגהות, וצירף את המכתבים שלי שהיו שמורים אצלו ואמר לתקן הכל. אז הם שואלים אם יש לי עוד. אמרתי שיש לי עוד אבל מכיון שראיתי שרבינו לא מתייחס חשבתי שזה לא מעניין אותו.

יום למחרת שאמרתי את זה קיבלתי גלויה מרבינו, איני זוכר הלשון אבל התוכן היה שהוא מודה על ההערות, ורק היות שחתנו הגנ"י הוא הכותב והמדפיס לכן הוא ראה עצמו רק כשליח לשמור ולהעביר לו. כמובן שלחתי מיד כל מה שהיה לי באותה שעה על עוד כמה מסכתות.

מכיר רק בהגדרת 'בעל ההגהות'

כא. מאז, יצא פעמים רבות שנכנסתי אל הקדש פנימה, בדרך כלל בסיוע ידי"נ הגר"ג. ר"ג היה מנסה להציג אותי, זה הרב ש', בן של זה, חתן של זה, ר"מ בישיבה פלונית, גיס של פלוני, (כל המראי מקומות הללו היו אמורים להיות לו מוכרים ביותר), והרב פניו קפואות. אין לו מושג על מי מדובר. עד שהיה ר"ג אומר הוא כתב לסבא את ההערות על הירושלמי, באותו רגע נהרו פניו כמכר ותיק וקרוב.

כלומר כל אופן ההיכרות שלו עם אנשים, גם היא אך ורק דרך תורתו. זה שפלוני הוא בעל כל מיני תוארים, לא מהווה הגדרה בעולמו של רבינו. אם פלוני הוא בעל קושיא פלונית או תירוץ פלוני וכדומה, מיד ידוע במי המדובר.

קרה לי שבאתי פעם עם הנהלת דגל ירושלים שביקשו למנותני שם לאיזה תפקיד וביקשו ברכתו. היה אפילו צלם וכו'. הרב קפוא. ממש לא מוכן להגיב. התכופתי ואמרתי ר' גדליה לא כאן או אציג את עצמי, אני זה שכתב את ההגהות וכו', מיד נתמלאו פניו אורה, הושיט ידו ובירך בהצלחה ושיבח וכו'.

דרך שיחה

כב. בשעה שהכינו לדפוס את ה"דרך שיחה", אמר רבינו למטפלים

שצריכים למצוא מישהו שיבקר. יש דברים רגישים וצריך שיקול הדעת מה להשמיט. הציעו בפניו כמה שמות ואמר שאינו מכיר. ברגע שהרב צבי יברוב הציע את שמי בצירוף ה"ייחוס" הנ"ל, מיד הסכים רבינו. ואכן זכיתי לסייע סיוע מועט.

תפילה למושה

כג. גם בהסידור "תפלה למושה", נתבקשתי על ידי הגר"צ יברוב לסייע מעט בהגהה וכדומה. רבינו דחק בו למהר להדפיס. הרב יברוב היה טוען בפניו שהוא עובד ממש כל הזמן וזה לוקח זמן. יום אחד הוא ביקשני לבוא עמו להעיד שעובדים.

כשנכנסתי, רבינו בענוותו המתוקה והבלתי מתחכמת אמר לי "יש דברים טובים בספר?" והמשיך זה הרי לא כתבתי מסודר בעיון, רק כל פעם שאלו איזו שאלה ועניתי מה שנפל לי באותו רגע, ועכשיו כינסו הכל לפונדק אחד, אני מקוה שזה טוב.

באותה הזדמנות אמרתי לפניו איזה פירוש בברכת החודש, שחיים ארוכים זה מלשון ארוכה ומרפא ולא מלשון אריכות ימים, וזה מיישב כמה תמיהות שאין כאן מקומם, (כגון מדוע אין בקשה על רפואה בקטע הראשון, ומה שיך לבקש אריכות ימים בחודש הבא). הוא אמר שזה לא מוכרח ובוודאי יש מהקדמונים שפירשו מלשון

אריכות ימים, אבל הוסיף שם בכתב ידו ויש מפרשים וכו'.

יפריע לשידוך, אולי זה דוקא יעזור, אל תיגע.

ואז הוא אמר לעורך, אם הוא עוזר לך, אל תשכח להזכיר את שמו בהקדמה.

כעבור כמה זמן הציעו אותו לבית של יהודי ת"ח מיוחד מאד. הלה לא ידע בנפשו להכריע על טיבו ועניינו של הבחור. כששמע שיש לו זקן מגודל שאינו נוגע בו, הכריע שאם כך אין לו מה לחשוש. ודוק.

הקדשה לנער בר מצוה

כד. בשנת תשע"ו נכנסתי עם בני בר המצוה, ונתן לו ספר טעמא דקרא עם הקדשה חמה, כנראה בגלל הכרת הטוב הנ"ל. וזו לשונה בכתב ידו הקדושה ממש.

מה ללמוד

כו. הוראה פרטית [כלומר אין למדין ממקרה למקרה אחר]. כשסיימתי ירושלמי זרעים, שאלתי לרבינו אם לחזור עוד הפעם ירושלמי זרעים, שכך חשקה נפשי, או להמשיך. ואמר מיד, תתקדם ותתחיל ירושלמי שבת.

כס"ד חשון תשע"ו מתנת בר מצוה להבה"ח אברהם דב בהגאון ר' י"ש שליט"א יה"ר שתעלה ותגדל בתורה ויראת שמים טהורה חיים קניבסקי.

אגב. היה פעם בעת צרה וצוקה שביקשתי מרבינו איזו סגולה ללמוד משהו מסויים, כפי שהיה מורה לפעמים. הוא הביט בי ואמר "ללמוד – זו סגולה טובה מאד". אני פירשתי לעצמי שכנראה הוראה ללמוד משהו מסויים זה מיועד רק למי שכבר לומד בהתמדה.

גידול זקן יסייע לשידוך

כה. היה לנו בחור בישיבה שהוריו היו מבוגרים מאד ולא מכירים בכלל את הקודים של בני ברק, בלשון המעטה. גיסי שליט"א היה לו כמעט כמו אב. זקנו של הבחור הנ"ל החל לצמוח בגיל צעיר יחסית. הוא שאל את גיסי אם להתגלח, וגיסי לקחו לרבינו. רבינו הורה לו לא לנגוע בזקן.

ובכל זאת, פעם אחרת, בעת איזה קושי שהיה אצלינו בענייני חינוך, אמר לי ללמוד בכא בתרא.

חלפו כמה שנים, היה קשה בשידוכים. אחיו היותר גדול טען בפני הבחור שמספיק מסובך אצלם גם בלי הזקן הגדול הזה וכו'. הבחור חזר לרבינו, רבינו אמר מי אמר שהזקן

בחירת שם לכלה

כז. מעשה פלא. (איני יודע אם יש לו משמעות). הציעו לבתי שידוך עם בן של אדם גדול. אמו של הבחור היה

מגיד שיעור יש חושבים אותו בטעות לראוי להיות סנדק והוא יודע בנפשו שאינו ראוי, האם ראוי שיסרב בכל תוקף.

רבינו ענה מעשה היה שאדם א' שאל שמציעים לו עבור בנו בת כהן והוא חושש מקפידא של אהרן כידוע מסו"פ אלו עוברין. וענה החזו"א שמי שחושש הוא זה שראוי, ויש לומר שגם כאן זה כך ושלא אסרב.

"תדפיס ספר"

כט. סיפור אישי חשוב ששכחתי לכותבו לעיל.

בשנת תשנ"א כתבתי סיכום של דינים העולים מהגפ"ת של 15 דפים האחרונים של כתובות. הדפסתי בחוברת דקה של 20 עמודי מחשב גדולים באותיות קטנות וצפופות. ניגשתי לרבינו בכלל חזו"א לתת לו. הוא לא הסכים לקחת את החוברת ואמר לי תבוא אחרי מנחה ותיסע איתי הביתה ושם אני אעיין.

נסעתי עמו, הוא נכנס לחדר, תלה את מעילו וכובעו על קולב פשוט שהיה מחובר לארון הספרים מהצד, וישב מיד עם החוברת. הוא החל לקרוא במהירות ושמעתי מעיר לעצמו כל מיני הערות וחשבונות, עוצר לרגע ומהרהר ואומר אה זה מלשון רש"י למטה, או אומר לעצמו זה התירוץ השני בתוס' אבל מי אמר שהתירוץ הראשון חולק.

שמה שווה ממש. סוכם שאם זה יתקדם נחליף שם. אכן השידוך נגמר בס"ד והכנו רשימה של 3 שמות לשאול את רבינו מה מציע. השמות הראשונים היו ממש השמות שהוא נוהג בעצמו להציע.

הכלה סיפרה בטלפון לחתן על 3 השמות והסכים ודיבר עם אביו על כך בלילה שקדם לשאלה. בסיום השיחה משום מה האבא אמר לו שם פלוני זה גם טוב. ממש באותו זמן נכנס בבתי מעצמה, בלי שידעה מכלום, רצון להוסיף את השם הזה לרשימה.

הוספנו את השם הזה בסוף הרשימה, ושאלנו בבוקר על ידי הר"ג שליט"א. אמרנו שמצידינו הקודם ברשימה רצוי יותר. לא היה שום סיבה בעולם שרבינו לא יבחר א' מהראשונים. לכן גם בתי הוסיפה עוד שם בלא לדבר עם החתן. לאחר כמה זמן הר"ג חוזר שרבינו הביט ברשימה וכהרף עין נשלחה ידו לשם האחרון ואמר אותו.

סנדקאות למי שחושש מזה

כח. אחרון חביב. הקשר האחרון שלי עם רבינו. לפני כמה חדשים אחיין שלי רצה לכבדני בסנדקאות. סירבתי בטענה שטובת הילד מחייבת סנדק צדיק ואני איני מתאים כלל. ניחא אצל נכדים, אבל לא אצל יותר רחוקים. אחיין מאד ביקש, והיה בזה גם שאלה של כיבוד אם.

שלחתי לשאול על ידי הר"ג איך לנהוג באדם שבגלל שהוא

היא אמרה לי אתה נכנס עכשיו ברגע זה איתי. אמרתי שלא נעים לי לעקוף עשרות אנשים. היא אמרה לי זה לא בשבילך, זה בשבילי ובשבילו. זו ההנאה שלו שהיה לו חלק בתורה של מישהו. היא נכנסה עמי מפתח צדדי ישר לחדר, ואמרה לו "חיים, אתה חייב לשמוע את הסיפור של האברך הזה", וברחה מיד לעבודתה.

הרב שמע את הסיפור בחיך ובהנאה גדולים, ואמר אכן אעייך בזה ואניחנו אצלי כאן קרוב כפי שאמרתי לך.

חובה קדושה לי להזכיר לעצמי שמלבד שזכיתי להשתמש בספריו הקדושים, ומצידי אני תלמיד, [ורק מפני כבודו אני מתקשה לקרוא לעצמי תלמיד, לפי שלא ראוי לקטנים כמוני להימנות על תלמידיו], עוד זאת שיש לו אחוז גבוה מאד ועיקרי בכל מה שכתבתי ופרסמתי מאז.

אכן, אחד הדברים המיוחדים של רבינו שהוא ידע שמילה שלו יכולה להזיז אנשים, והוא ניצל כל הזדמנות לתבוע ולדחוף. החל מיהודים פשוטים שתבע מהם לשמור שבת בעד ברכה, ומסתמא יש מאות ששומרים שבת בגלל משפט שלו, המשך דרך יהודים שתבע מהם חיזוק בכל מיני מצוות או הנהגות יהודיות לפי הענין, דרך עוד יהודים שתבע מהם כל מיני לימודים, [על השאלה אם ללמוד זה או זה, בדרך כלל

ועל דרך זו. אני הבנתי היטב מה שהוא אומר, והוא באמת נגע בכל הנקודות הלא פשוטות שהיו בדברים.

כשהוא סיים לקרוא הכל, וזה לקח כמה דקות בלבד, הוא מחזיר לי את החוברת. אמרתי לו שהוא יכול להשאיר אצלו. אמר לי רבינו הרי יכולתי כבר לקחת בכולל, ולשם מה קראתי לך, מכיון שרציתי לקרוא, אבל אני לא רוצה להכניס לארון חוברות עם כריכה דקה. [הוא קיפל את החוברת פעם פעמיים ואמר אני לא מכניס לארון כאלו]. לכן רציתי לקרוא ומיד להחזיר לך. ואז סיים ואמר זה דוקא מעניין אותי, תהיה חברמן ותוציא ספר כזה עם כריכה קשה ואז תביא לי ואני אניחנו כאן בארון [הוא הצביע על איזה מקום] ואלמד בזה.

הדבר דירבן אותי ושנה אחר כך, תשנ"ב, כתבתי ספר על רוב גיטין בהיקף יותר גדול ויותר יסודי [ישנו באוצר], ועד שהדפסתי היה כבר תחילת תשנ"ד, לכבוד דף היומי גיטין שחל אז. באתי לביתו ביום ששי אחר הצהרים להביא לו את הספר ולספר לו שזה הרבה מאד בזכותו. חיכיתי קצת וראיתי שהתור ארוך ומתמשך וזה לא עסק. נכנסתי לרבנית למטבח ואמרתי לה שאין לי שאלה או בקשת ברכה ואני רק רוצה לתת את הספר ומבקש להניחו שם והיא תראה לו, וסיפרתי לה שבזכותו כתבתי והדפסתי.

עושה "הליכות" בעושה שלום

לא. סיפר לי בנו של הרב ד"ר רוטשילד, שאביו אמר לרבינו שהוא חייב לעשות הליכות לצורך הבריאות. אמר לו רבינו אני עושה כל יום הליכות 3 פעמים. ר' משה רוטשילד התפלל מאד ושאל מתי והיכן הוא עושה הליכות. אמר לו רבינו ב"עושה שלום"...

חלום על ברזים פתוחים

לב. סיפר לי הר"ג (אולי זה כבר בספרו, אבל אמרו לי שיש קוראים כאן שלא יקראו שם ולא נורא), שראה איך הרב מספר לרבנית חלום שחלם. ובחלומו היתה הפסקת מים ופתחו את הברזים ונשארו פתוחים. ואז חזרו המים והחלו הברזים לזרום, והוא היה לבד בבית וראה שהכירים עולים על גדותם ועוד מעט כל הבית מתמלא כולו מים, אבל בחלומו הוא לא ידע איך סוגרים ברזים והוא היה אוכד עצות.

הרבנית צחקה ואמרה לו תסלח לי חיים, אבל זה לא כל כך רחוק מהמציאות...

כתיבת ה"דרך אמונה"

לג. עוד על ספרו ה"דרך אמונה". אני זוכר בשנים הרבות שהוא עבד על זה בכולל, היו לו מחברות רבות בתיקו, אולי מחברת על כל פרק ברמב"ם זרעים. היה רשום בחוץ בכתב נאה על

התשובה תלמד שניהם, וכהנה למאות], וכלה בכגון הסיפור הזה לדחוף אנשים לחבר ספרים ושאר פרוייקטים שלא חלמו שזה למידתם.

לבחור יש "זקן גדול"

ל. ת"ח א' ממודעי הציעו לו עבור בתו בחור בן עלייה מיוחד גם בתורה ויר"ש וגם במידות. להבחור לא גדל זקן כלל ואבי הבת לא ידע אם יש לחוש לזה. הוא שאל להגרא"ל שאמר לו לשאול את ר' חיים. כששאל את ר' חיים, הוא אמר שאינו יודע. היה שם ר' אליהו מן שסיפר בפני רבינו סיפור שלם עם מרן החזון איש שהציעו את הגרא"ק להרב יעקב' ולא היה לו זקן והחזו"א אמר שיביאוהו והוא ליטף את פניו ואמר שזה בסדר, ולכן הוא שואל אם אפשר להביא את הבחור לרבינו שיורה. רבינו נענע בראשו. הביאו את הבחור באיזו תואנה ואמרו לרבינו מקודם שעוד רגע יכניסו את הבחור. הבחור [שהיו פניו חלקות לגמרי] ישב לידו ור' חיים דיבר עמו בלימוד כמה רגעים. אחר כך נכנס אבי הבת ואמר לו רבינו הוא בחור מצויין גדול, ויש לו זקן גדול מאד [אגרויסער בארד] ויהיו לו הרבה ילדים.

למרות שאת 'הזקן הגדול' ראה רק רבינו, אבי הבת לקחו כדברי רבינו, וב"ה רק שנים מעטות עברו וביתו מלא זרע ברח' בלי עין רעה.

היה זה בתקופות שלמדתי בחברותא כשעה עד שעתיים ביום בצהריים, בקצב של משנה אחת בעיון במשך כשבוע, ממסכתות פאה וביכורים ועוד. למדנו היטב את הרע"ב והתיו"ט ומשנה ראשונה וחידושי אנשי שם ושאר המפרשים על הדרף, למדנו את הר"ש והר"מ, זכינו לעיין בירושלמי ומפרשיו עד מקום שדינו מגעת, ומטבע הדברים כבר היו לנו הרבה הערות ומו"מ וחידושים. בהמשך עיינו ברמב"ם ונו"כ עם כל ההפניות שבספר המפתח של רמב"ם פרנקל, כגון מנחת חינוך, ושאר גדולי האחרונים. ובסוף בתורת "סיכום" של הכל למדנו בדרך אמונה.

אילולא חישבנו את הדעות והשיטות לפני כן, לא היינו מבינים את עומק הפשטות שהגר"ח טמן בשורותיו. והנני נזכר שפעם למדנו סימן עמוק ונפלא ב"אגרות משה" שמחדש מהלך ישיבתי ברמב"ם מוקשה ומסיק שיש ב' דינים ומיישב לפי זה סוגיות שלמות, ואח"כ ראינו איך הגר"ח מבאר את הרמב"ם בלי שום קושיה, רק בפשטות, שכאן זה מדין א' ולכן פוסק כך וכך, ושם זה מדין ב' ולכן הפסק אחר. בקיצור כל הלומדות הארוכה מתומצתת בשורותיים.

עד כאן לשונו.

"לא צריך בית חולים, שילמד בבא

קמא"

לד. לפני כשנה (אולי יותר) חלה אחי ר"ז שליט"א בדלקת ריאות חריפה,

איזה חלק ברמב"ם זה קאי. ולכל הלכה מוקצבים כמה וכמה דפים. והוא עבר באופן שיטתי על מאות ספרים למצות מהם מסקנות בענייני זרעים, ושיבץ כל דבר במקומו. הכוונה אחרי שכבר כתב את העולה ממפרשי המשנה והירושלמי והרמב"ם והשו"ע וכדומה. ספרים כמו אחיעזר, דבר אברהם וכו' וכו'. ורק כשגמר לקבץ הכל, שב לכתוב מסודר הלכה אחרי הלכה.

חשבתני לעצמי שרבינו קיים את ה'למיגרס והדר ליסבר' בהיקף רחב יותר. מגיל טו עד שלושים בערך שינן את כל התורה כולה בגירסה. גם אז כתב כמה וכמה קונטרסים שחייבוהו ללמוד מעט בעיון. אבל יחסית בהיקף קטן. ומגיל שלושים זמני לימוד החובות היו כבר רק כמה שעות לפנות בקר, וכל היום למד בעיון נורא סדר זרעים ויכול היה להשתמש בכל אשר רכש לו בשנים שקדמו. גם סגנון לימודו בעיון כבר נעשה מושפע מרוב בקיאותו. כלומר, חילוקים ברורים, מוכרחים, לא נסתרים ממקום אחר, הגדרות קרובות לפשט וללשון, וכדומה. אבל לא לי ולדכוותי לומר הגדרות בדרך לימודו. נשאר משהו לגדולים וטובים.

וראיתי להעתיק כאן לשונו של אברך ת"ח א' מבני ביתו הקבועים של רבינו, ששלח לי קונטרס שלם על רבינו מסודר לפי נושאים, וכך כתב בנושא זה.

האחד להרגיע יהודים, והשני לפתור ליהודים את לבטיהם וספיקותיהם, והוא קיבל זאת על עצמו בהתמסרות גדולה, למרות איבוד זמנו היקר ואיבוד כתיבת ספרים וכו'.

במלחמות המפרץ הרבנית סיפרה להגררחי"ש שהיא שאלה את רבינו איך הוא לוקח על עצמו להבטיח שבבני ברק לא יפלו טילים. והוא ענה לה שזה תפקידו להרגיע יהודים.

היכן הירמולקה שלו

לן. סיפר לי אחי הנ"ל שהיה נוכח בחוהמ"ס שהגיעה אלמנה טרייה מלייקווד עם 8 יתומים. היא עמדה בדלת ורבינו התייחס לכל ילד בנפרד. הקטן היה בן שנתיים ורבינו שאל היכן הירמולקה שלו. הרב אברהם רובינשטיין מיד הוציא את כיפתו מתחת כובעו וחבשה לילד. א' הנוכחים לחש לר' אברהם כשנצא תקח חזרה את כיפתך, רבינו הגיב מיד אם כך גם הברכה תחזיק מעמד רק עד הדלת.

כידוע שהיה אומר כך הרבה, בקשר לפיאות או לשעון.

אין המשגיח צריך לפחוד

מהתלמידים

לן. סיפר לי אחי רי"ל שהיתה בעיה בריאותית אצל רעייתו וכבר רצו לנתח. בא לבקש ברכה וקיבל בצירוף

החמצן בדם (סיטורציה) ירד פלאים רח"ל, והרופא שלו ציוהו להתפנות מיידית לבית החולים, היות שיש לו רקע לבבי, והסתבר שיש לו קורונה. הרופא אמר לו שמן הסתם יורדם ויונשם. האיש של עזר מציון (ר' אלי ברונר) אמר לו שהמצב ביש, אין מקום, ואין כניסה למבקרים וכו', אין טיפול, ונדבקים שם בכל מיני מחלות וכו'. אבל אם אין ברירה, אין ברירה. הרופא שלו התקשר אליו מדי שעה לברר מדוע עוד לא התפנה.

אחי שלח את ר"ג לשאול את רבינו, רבינו אמר בזה הלשון "הוא לא צריך בית חולים, שילמד בבא קמא ויהיה בריא". ר"ג התקשר לאחי שהוא שולח לו ושנתם או שוטנשטיין ושיתחיל מיד. אחי שיחי' הסתגר בבית בכידוד, והחל ללמוד עשר שעות ביום ב"ק היטב ככל שידו מגעת עד שסיים, ואז הבריא.

הסתבר שבכלל לא היה לו קורונה (לפי שנדבק בה יותר מאוחר), ואילו היה מתאשפז ומורדם, סופו מי ישורנו.

גם כאן רואים את הכח של הרב לסחוט התרוממות בעבודת השם מעל הכוחות ובוודאי מעל ההרגל.

מרגיע ופושט ספיקות

לן. רבינו אמר כמה פעמים לבני ביתו שבעת הסתלקות אביו הוא הרגיש שמטילים עליו משמים שני תפקידים,

השיחה כבעל כרחו שאנשים הולכים לר' חיים והוא מברך וזה מסתדר תוך 24 שעות. הלה ציין שהוא לא יודע להסביר אבל זה פועל תמיד. האברך התקשר וביקש מר"ג לארגן ברכה. עברו כ"ד שעות ולא הגיע. התקשר לר"ג. ר"ג אמר לו שהוא ביקש קצת יותר מאוחר בשעה זו וזו. ואכן ממש באותה שעה זה הגיע.

ככל היוצא מפיו

לט. עוד סיפור במשפחתינו. היה ברית אצל אחותי והרב הוזמן לסנדק. הוא ראה את אבא זצ"ל ושאל אותו זה הנכד הראשון שלך? אבא אמר לו ונחנו מ"ה. הרב אמר שיהיה עוד מ"ה.

חלפו שנים היו בדיוק צ' בלי עה"ר. ואז ארעו כמה מקרים לא נעימים במשפחה בקשר להריונות, וגם אבא עצמו היה לו איזה שאת בשפתיים, משהו מדאיג. א' האחים זכר את הנוסח של רבינו וחשש שזה קשור. הוא שלח את א' מאחיי לרבינו, רבינו אמר ח"ו, ה' יעזור שיהיה עוד נכדים וגם אבא יהיה בריא. וכך הוה, שהכל הסתדר.

מרשה להוציא עליו ספרים

מ. ענין אחר. ידוע שהוציאו בחיי הרב כמה וכמה ספרים מלאי סיפורים עליו. זה היה נראה משונה שהוא מסכים. גם כמה ספרים של תשובות מהסוג שהוא שולף והן לא בהכרח לכבודו. הוא ידע להוציא ספרים

הוראה שא"צ ניתוח. תוך כדי שיחה נחשף השרוול ורבינו ראה שעון על היד ואמר לא ילבש וכו'. אחי אמר שהוא חייב שעון. הרב אמר לו תחזיק שעון אבל לא על היד. אחי אמר לו שהוא משמש כמשגיח וכשבחור מאחר הוא מביט בשעון לראות מתי מגיע, וכשיש לו שעון ביד הוא עושה זאת בלי למשוך תשומת לב, ואם יוצרך להוציא שעון מהכיס או להביט בשעון הקיר זה ימשוך מדי תשומת לב וכו'. רבינו אמר לו 'תלמידים צריכים לפחד מהמשגיח, לא המשגיח מהתלמידים'. אחי העיד שמאותו יום חש שינוי עצום בדרך ארץ של התלמידים.

לימים קיבל תפקיד בחו"ל והיה טס הרבה, וסבל מבלבול בזמנים וחזר ללבוש שעון על היד. ומיד חזרה הבעיה אצל רעייתו.

(אני משתדל לברוח מסיפורי המופתים, הן מפני שלא להסיט את תשומת הלב ממה שצריך להתחזק, והן בגלל שכל אחד יש לו כמה כאלו, והן מפני אלו שלא אוהבים זאת, אבל לא שייך לדבר על רבינו בלי שזה יצוץ פה ושם).

ברכת רבינו במקום תרופות

לה. ועוד ממקור ראשון. אברך שבתו הכלה עמדה קרוב לנישואין ואורח בזמנו לא בא. בלית ברירה לוקחים כדורים ולא רצוי כידוע. הוא התייעץ עם א' המומחים והלה אמר לו את ההדרכה המקצועית. אבל הפטיר בסוף

בספרי ר"ג שהיה קשור חוט מבית הגר"ח לבית הילד חיים ישראל, שהיה קושרו ברגליו, והיה הגר"ח מעירו על ידי החוט. הגר"ח"ש מוסיף שלפעמים היו הולכים יחד לבנין של גאון יעקב להעיר את החברותא השלישי (ר' ברוך ב"ר שמריהו גריינימן).

רבינו האט את הקצב שלו לצורך החברים. הגר"ח"ש לא הלך בשנה ההיא לחיידר. הוא חזר על הדפים במשך היום עם שתי חברותות.

בתקופה ההיא לא היו מבחנים. אבל היו חברותות שהיו צריכים להיבחן. והצד השווה של כל החברותות שהיה מותנה איתם מראש שהם בטוחים שלעולם לא יחסירו ולא יאחרו. היו מקרים שרבינו ביטל את החברותא מיד כשהצד השני החל להקל בזמנים.

הרב למד עם קבוצה של 3 בחורים את כל הש"ס מחוץ לקביעות הידועה, במשך 17 שנה. אחד מהם היה רווק עד גיל 31. במסכת האחרונה אמר לו רבינו שסיום הש"ס יהיה עם הווארט. ואכן הלה (הרב איזאקוב) התארס עם הבת של ד"ר רוטשילד ביחד עם הסיום.

היו בחורים וילדים הרבה במשך השנים שהרב השקיע בהם זמן רב ללמוד עמם. כל אחד וסיבותיו הוא. ואין כאן המקום לפורטם. חלק מהם נעשו אנשים גדולים ממש מכח הלימוד הזה וההדרכה הנלווית אליו.

מושקעים כידוע. דומני שהקו שלו היה ברור לגמרי. אם זה יכול לחזק יהודים ולהוסיף כבוד שמים, הוא מניח את אי הנעימות שלו בצד. ואף היה מסוגל לזרוז להוציא, כאילו זה לא נוגע לו אישית. סוג של מדת ההשתוות. כמו שהוא לא ידע מה זה כבוד, הוא לא חש כלל לבזיונות.

לא עבר איסור קל מימיו

מא. אמר לי גיסי הגר"ח"ש שהכירו היטב היטב, שרבינו הוא האדם היחיד בעולם שהוא יכול לומר עליו שהוא לא היקל מעודו בשום איסור אפילו קל שבקלים. למשל, הם למדו לפני עלות השחר. לנערים שלמדו איתו היה מוכן קפה ועוגות, אבל הרב שתה רק מים. אפילו לא קפה. וזה כבר לא חשש הלכתי, רק הנהגה על פי קבלה. עוד סיפר שנסע עמו פעם לבקר חולה ממתפללי לדרמן שהיה גר בכופר הישוב ברמת גן. הם נסעו בקו 61 שהיה מלא פריצות. המספר אמר שלו זה מאד הפריע, אבל ראה בבירור על רבינו שהדבר לא מגיע אליו בכלל. היתה לו הרגשה שאין לרבינו בכלל יצר הרע. **בשעתו** התפרסם שמרן הגר"ח"ל אמר שיהודי שעבר אפילו פעם בחייו על דרבנן, כבר לא יכול להיות ר' חיים.

לומד עם צעירים

מב. יש מתעניינים על סדר לימודו של רבינו עם החברותות. כבר הודפס

הסבלנות של רבינו

מוג. דובר הרבה על ההתמדה, על היגיעה, על הידיעה, על דקדוק ההלכה, על החסד עם הבריות, קצת על הקדושה הנוראה, ועדיין לא דובר מספיק על המידות המופלאות. ההליכה בתמימות, הענווה המוחלטת והפשטות, האמת, ועל כולנה המאור פנים והסובלנות.

מסתובבת שמועה שהרב שמואל מאיר אמר לרבינו שבגללו הוא מפקפק בחכמת הגרפולוגיה למרות שהוא עושה בה שימוש רב לסייע. כי הראו לו את הכתב של רבינו בלי לומר לו מי זה והוא אמר שהכותב כעסן. והרי רבינו ממש ההיפך. רבינו אמר לו שאכן יש לו טבע של כעסן והוא צריך כל יום לעבוד על זה. אני לא בטוח שזה נכון, לא הסיפור ולא המציאות הזו. [ידועים דברי התפארת ישראל על משה רבינו ע"ה, ועל המפקקים באותו מעשה]. אבל מסתבר שמיום ברוא אלוקים אדם על פני האדמה עוד לא היה מי שסבל נודניקים כמוהו.

הרי בדרך כלל לאדם רגיל לא באים הרבה, ולגדולים אין גישה. אבל אצלו באו כל העולם, והדלת כמעט תמיד פתוחה. הטרידוהו בשטויות וזוטות שאין לתאר ואין לשער, ומימיו לא נראה בו קוצר רוח, ולא מילה תקיפה. לית דין בר נש כלל וכלל.

שאלו את הבן של הרב מאיר והוא אמר שהסיפור כן נכון, רק זכור לו שהוא שמע זאת מאביו על מדת העצלות ולא על כעס.

ועוד כתב לי יהודי נאמן "אני שמעתי מחתנו הרה"ג רבי זליג ברוורמן [שכתב את הפירוש על הירושלמי] שאמר כי חמיו היה אדם שבטבעו היה חסר סבלנות ממש".

ה"קמיע" של הדור

מוד. נערה אחת, בת של ידיד שלי, ישיבה בבית אביה עד גיל מבוגר מאד. הלכה אצל אוהבן של ישראל רבי יעקב איידלשטיין זצ"ל ובכתה לפניו. שאל אותה הרב, מה המקצוע שלך. ענתה, תופרת אני. אמר לה הרב, את צריכה לשמש תלמיד חכם אמיתי במקצוע שלך, וישועתך קרובה לבוא. על כן תלכי אצל הרבנית בת שבע קניבסקי ותבקשי ממנה שתאפשר לך לתקן משהו בבגדיו של בעלה הקדוש.

הלכה אותה ריבה אצל הרבנית וביקשה כאשר הדריך אותה הרב איידלשטיין. אמרה הרבנית, את הבגדים של בעלי אינני נותנת לאף אחת לתקן חוץ ממני. זו הזכות שלי ואינני מוותרת על כך. למרות שכואב לי מאד מצבך ואני מאמינה לסגולה של ר' יעקב אבל לצערי הרב לא אוכל לוותר.

הנערה ישיבה ובכתה מקירות ליבה. אמרה הרבנית ע"ה, ראי נא,

הייתי מסתובב הרבה בלדרמן בעיקר בחורף תשנ"ה כשלמדתי בפוניבז', אחרי משמר בליל שישי הייתי מתפלל שם ותיקין וגם בשבתות לפעמים, אני זוכר שהיה מוסר שיעור אחרי התפילה בשבת בחכמת אדם, לפעמים לא היה מנין להגיד קדיש...

זכיתי לדבר עם הגר"ח זצוק"ל פעם אחת בודדת, בשנה לפני זה בניסן תשנ"ד, וזה נצרב לי בעצמות. הגעתי אותה שנה מחו"ל, בגיל 16. ימים בודדים לפני חג הפסח תשנ"ד, נסעתי לבני ברק, כולי תקוה לראות את רבינו ואולי לדבר אתו.

התפללתי מעריב בלדרמן, כנראה מפני הסמיכות לפסח לא היו כל כך הרבה שואלים, אחרי שהלכו כולם התחיל לצאת לבדו מבית הכנסת. נגשתי אליו והתחלתי לשאול, פתאום נעלם ונכנס לשירותים. משיצא והתחיל ליטול ידיים, מרוב התרגשות ובלבול התחלתי מיד לדבר, הוא מיד התחיל כמובן לברך אשר יצר (אגב, תוך כדי ניגוב הידים). כשסיים אמר בשלוח "כן, מה רצית?" שאלתי אותו איך משתחררים מתאות הכבוד. ענה "תלמד מוסר ותראה שהכל שטויות והבלים, הכל רק משחק ילדים."

עמד ללכת והבחין כנראה שברצוני להמשיך לשאול, אמר "עוד משהו?" שאלתי עוד שאלה הקשורה

יש לי בת יקרה וחשובה, אשת הגרי"ק שליט"א, ויש לה בית עם ילדים ויש צורך בהרבה תיקונים בבגדי בני הבית, לכי נא אליה וסייעי נא בידה, ואני אברכך שמשם תבוא ישועתך.

הלכה הנערה לבית הרבנית ק' שתחי', והציעה את עזרתה, ואכן ישבה שם כמה ימים ותיקנה את כל הטעון תיקון שנצטבר מימים ימימה על צד היותר טוב. באותן ימים ראה הגר"י נערה זרה יושבת זה כמה ימים בביתו, התעניין אצל הרבנית שלו לפשר הדבר וסיפרה לו את כל אותו הענין.

נפל בדעתו רעיון של שידוך להציעה לתלמיד מהכולל שלו, בחור מבוגר בעל תשובה יקר מאד. ואכן מה' יצא הדבר, ובנו בית נאמן בישראל באהבה ואחוה וכו'. נמצא שאכן משם באה ישועתה בפועל ממש כפשוטו.

לאותה נערה יש גיס ת"ח מופלג. הוא סיפר את כל אותו המעשה לרבו, א' מחשובי הת"ח בדור. אמר לו רבו, היודע אתה את עומק משמעותו של הסיפור הזה? זה אומר שר' יעקב אוחז, ומוכח שהוא צודק, שר' חיים קניבסקי הוא ה"קמע" של הדור. [זה עתה הספיד הגרב"מ אזרחי שליט"א הספד גדול ואמר את ההגדרה הזו, שאיבדנו את הקמע של הדור. ואכמ"ל].

"תלמוד בהתמדה לשמה"

מה. שלח לי ידיד מה שרשם לעצמו דו שיח אופייני עם רבינו.

לעבודת ה', הוא שאל "בן כמה אתה? אתה בחור או שהתחתנת כבר?" (עד היום אני לא מצליח להבין איך זה היה קשור למה ששאלתי). השבתי "אני בן שש עשרה..." אמר: "תלמד גמרא בהתמדה, ואז יפלו כל הבעיות."

פניתי ללכת, הוא תפס בזרועי ואמר "אבל לשמה!"

לפני שהספקתי לשאול "מה זה לשמה?", המשיך "לשמה זה על מנת לעשות ומשום שהקב"ה צוה." והפטיר בחיות: "בהצלחה!"... והלך לדרכו.

"תסיים ש"ס, תמצא שידוך"

מוז. בנוגע ל"מכה על קדקדו" שהיה רבינו עושה כמעט לכל יהודי, שלח לי תלמיד.

חבר שלי מהישיבה היה מעוכב שידוך, בגיל 27 הלך לר' חיים שאמר לו "תסיים את הש"ס, תמצא שידוך". בערך שנה וחצי לפני כן הצטרף הבחור הזה ללימוד דף היומי, וכשומעו את דברי רבינו נלחץ שיתחתן כ"כ מאוחר [אם ימשיך דף היומי בקצב הרגיל]. למעשה השתתפתי אצלו בסיום הש"ס באלול האחרון, "בסיום עצמו" הוצע לו שידוך, שאותו סגר בגיל 32.

"שיכין שאלות טובות וייכנס אלי"

מוז. תלמיד שלי, שהוא היום ת"ח מופלג, עבר תקופה קשה בנעוריו.

הוריו התייעצו ולקחוהו לרופא גדול שטען שהוא בסכנה נפשית גדולה וחייבים לאשפז אותו. כידוע אשפוז ממושך בגיל צעיר במקום פרוץ מהווה סכנה עצומה לכל היהדות. האבא התייעץ עם מרן, מרן אמר לו שלא נראה לו שיש סכנה כל כך גדולה, ושלא יתאשפז. והוסיף, תגיד לבן שיכין שאלות טובות בלימוד ושהוא יכול להיכנס אלי מתי שהוא רוצה. ומיד אמר לנהג המסור, ר' ישעיה, כשהבן שלו יבוא תכניסו אותו.

הבחור אכן ניצל את הרשות, והיה נכנס הרבה מאד לשאול, בלימוד ובהלכה ובהנהגה, והיה נענה בסבלנות ובנעימות מיוחדת. לפעמים אף הוזמן להתארח בסעודות שבת. כחלוף המשבר הוא יצא מחוזק מאד, וכאמור זה כמה שנים שהקים את ביתו והוא עולה במעלות מיוחדות של ת"ח.

צא ולמד את מדת החסד של רבינו. אדם שהוא לא מכיר, והיה בהחלט די בכך שענה על מה שנשאל, והוא נוטל על עצמו עול להקדיש זמן וסבלנות יקרים מפז כדי לסייע לבחור שאינו מכיר לצאת מבעיותיו.

מבקר בחור חולה פעמים רבות

מח. ועוד על קיום מצות חסד והמסתעף בגופו. סיפרו הבנות החשובות בימי השבעה, זמנו של רבנו היה יקר, כל דקה וחצי דקה נוצלה ללימוד, ולא היה לו בראש כלום חוץ

מתורה, כך בכל יום היה מעיין בספר שלצד מנת האוכל, וקיים בשבתך.. ובשבתך.. ובאכלך.. וכשיודעים כמה שהיה הזמן שלו יקר, זה מעצים ומפליא פלאות את מידת החסד שלו כשהלך לבקר חולים.

אחד המקרים מני רבים. הוא הלך כשבע פעמים [במשך השנים תשס עד תשעד] לבקר בבית הבחור המיוסר פלוני, והתיישב לצדו ניווח וניהל עמו שיחה ערה, וסיפר לו באריכות סיפורים על חולים שהתרפאו בניסים. לא שייך להאמין שזה אותו מתמיד שכל הזמן שלו משועבד לחובות. הוא נתן לחולה להרגיש שכואב לו בכאבו, ושיש ביניהם קשר נפשי עמוק, מה שאכן עודד מאוד.

כך עסק רבינו בהקדשת זמנו ומוחו גם למצות הכנסת כלה באין יודעים (מלבד אותה משפחה). השיחה הזו של רבינו עם הבחור היתה בארבע עיניים, ואלולא הבחור שסיפר זאת מיד לאחותו, לא היה נודע הדבר לאף אחד.

אחד המקרים מני רבים. הוא הלך כשבע פעמים [במשך השנים תשס עד תשעד] לבקר בבית הבחור המיוסר פלוני, והתיישב לצדו ניווח וניהל עמו שיחה ערה, וסיפר לו באריכות סיפורים על חולים שהתרפאו בניסים. לא שייך להאמין שזה אותו מתמיד שכל הזמן שלו משועבד לחובות. הוא נתן לחולה להרגיש שכואב לו בכאבו, ושיש ביניהם קשר נפשי עמוק, מה שאכן עודד מאוד.

לא משקיע בבריאות

ג. [הקטעים הבאים הם על פי ההספד של הגר"ח"ש שליט"א]. לפני כחמישים שנה היתה ברחוב וילקומירר חנות מכולת גדולה של גב' שבשוביץ. בעלת המקום היתה אלמנה ולה בן יתום שהיה ל"ע גם נכה פוליו. הבן ביקש מרבינו שילמד עמו ולו זמן קצר. אמר לו רבינו שבעיקרון הוא היה מוכן אבל אין לו זמן. אמר לו הבחור, הרי אתה צועד מהכולל לבית, אני אקח אותך ברכבי ואת הדקות שתרויח תלמד איתי. רבינו הסכים, וכך עשו במשך תקופה מסויימת.

משיכנע בחור לזוטר לאחותו שתקדימו בשידוכים

מז. עוד סיפרו, פעם נודע לרבינו על בחור שחלה וכתוצאה מכך זיווגו נדחה והשתהה שנים רבות, ובינתיים אחותו של אותו בחור הגיעה לפירקה, וקשה לו לאח המבוגר להתבטא במפורש שהוא מוותר לה להנשא לפניו "מכל הלב".

הרבנית הביעה את צערה בפני באי הבית ואמרה, הרי הרב לא עושה התעמלות ואינו הולך כלל, הדבר

צערה של בת ישראל ושל הוריה נגע לו, ורבינו, שכבר היה מבוגר ממש, קיים בגופו מצות "הכנסת כלה" באופן מופלא ובלתי צפוי, כאשר הגיע לבקר בבית הבחור, וישב עמו ליד שולחן ודיבר עמו כדבר איש אל רעהו,

תקוה. שאלוהו באיזה רחוב, והבחור לא הצליח להיזכר בשום אופן. כנראה אחרי עוד כמה תשובות מוזרות, כתב הפקיד שהוא בחור משונה ופטרוהו לתמיד.

מלמד שאמר שרבינו לא בעל כשרון

נב. בקשר לכשרונות הטבעיים של רבינו. סיפר הגר"א מן שליט"א, יום א' התקשר אליו מלמד מארה"ב ומספר לו שהוא רצה לחזק את הילדים בכיתה ואמר להם שגם מי שאינו מוכשר, אם יתמיד יגדל מאד, שהרי הגר"ח קניבסקי לא היה מוכשר ובזכות שקידתו ועמלו זכה ונהיה גדול הדור.

והנה, מספר המלמד בנו הילד עובר משבר נפשי, והפסיכיאטר אומר לו שזה סיפור מוזר, כי משבר מסוג זה לא מתאים בכלל לגיל של הילד. ולכן עולה בדעתו של המלמד שאולי דבריו נחשבים פגיעה בכבוד רבינו, והוא מבקש מהגרא"מ לבקש מרבינו מחילה עבורו. רא"מ אמר לאותו מלמד שלא נעים לו לומר לרבינו דיבורים כאלו, ולכן שהמלמד ירשום ויפקסס והוא יכניס המכתב לרבינו. וכן עשו.

רבינו קרא את המכתב והוציא מהארון ספר [דומה שזה בנין עולם של

הרב אברהמי, ואולי זה הועתק מפאר הדור] שבו היה מסופר שהחזו"א בצעירותו לא היה מוכשר ובזכות התפילה גדל. ידוע שהחזו"א אמר

היחיד שנותר לו זו ההליכה המועטה מהכולל ולא עושים לו טובה שלוקחים אותו ברכב.

אלו שהכירו את הרב בשנים ההם לא היו מעלים על דעתם לפי אורח חייו וטבעו שהוא יזכה לאריכות ימים, והקב"ה נתן לו חיים ארוכים. ידוע שהיו הרבה שניסו לשכנע את רבינו שיפסיק להקדיש כל כך הרבה זמן לציבור, ובפרט כשבגלל זה הוא לא מתקדם בכתיבת ה"דרך חכמה" על קדשים, והיו לו חלומות לכתוב גם על טהרות, ורבינו אמר שהחזו"א ואביו היו אומרים על הנושא הזה שאדם לא יודע בזכות מה הוא חי, ויתכן מאד שלולא החסד הזה הוא בכלל כבר לא היה כאן.

פטור מהצבא

נא. ידיד נאמן היה לרבינו בשם הגר"ר בערל ויינטרויב זצ"ל. הוא היה לצידו מימי נערוּתם הצעירה בלומז'א, וכל ימיו היה שכן וידיד קרוב מאד לרבינו.

ר' בערל היה זה שמלווה את רבינו לכל הסידורים, שכן רבינו לבדו לא היה מצליח להסתדר. כגון לרופא שיניים או ללשכת גיוס.

הוא סיפר שבפעם האחרונה שהיו בלשכת הגיוס, שאלו את הבחור חיים היכן אתה לומד וענה בלומז'א. שאלוהו היכן זה לומז'א וענה בפתח

לתועלת, מכיון שהוא מעוניין לחזק את מי שמיואש בגלל חוסר כישרון.

ובכן, לכאורה אותו מלמד אכן צדק. הגרמי"ל למד בישיבת חברון. מיד לאחר נישואיו החל לשמש כר"מ בישיבת תפארת ציון. רבו הגר"י סרנא רצה שבנו הג"ר חיים ילמד אצל הגרמי"ל ושלחו לבני ברק ללמוד בתפאר"צ.

לימים נזדמן הגר"ח סרנא למסיבת תנאים בבני ברק אצל א' מתלמידיו, כנראה המקום עורר את זכרונותיו, ואמר, האם אתם מכירים את היהודי הזה שנקרא ר' חיים קניבסקי, למדתי איתו יחד כאן בבני ברק אצל הגרמי"ל. אני הייתי הבעל כשרון, וביקשני ללמוד ולסייע לחיים שהיה חלש בכשרונותיו, והנה היום היכן אני והיכן הוא.

והזכיר את דברי הבית הלוי (עיין אבן עזרא) בענין לא תחמוד, שבן כפר אינו חושק בבת המלך, מכיון שברור לו שזה לא שייך אליו. כך אמר הגר"ח"ס, היום המרחק בינינו כל כך גדול, שאני כבר אפילו לא מקנא בידיעת התורה שלו. אני בן הכפר והוא המלך.

ידידי הרב"ד זוכר אף הוא שהשתתף בישיבת בין הזמנים לבני ישי"ק שהתקיימה בישיבת הרמב"ם בת"א. הרב סרנא הוזמן למסור שם שיעור ובסוף השיעור התורני הוסיף דברי

שעמל בתפילה לא פחות מאשר עמל בלימוד. והגר"ח מראה לרא"מ שהסטייפלו כתב על הגיליון בכתב ידו שזה שקר ולה"ר והחזו"א היה בעל כשרון גדול מנעוריו. [א.ה. לכ' אם זה שקר הרי זה מוצש"ר. ובכלל כל הענין צריך הבנה מדוע זה גנאי אבל אכ"מ]. הגר"ח סיים ואמר שבנוגע לחזו"א זה היה שקר, אבל לגביו זה נכון, וממילא המלמד אינו צריך לבקש מחילה.

ובדרך אגב, לא פלא שאנשים לא עמדו על טיבו של החזו"א מרוב שתקנותו וצניעותו. דוגמה לדבר ראינו בדורינו אצל מרן הגר"ק שהיה לו טבע דומה לדודו, ומתי מעט בעולם היו שעמדו על עוצם דרגתו הנוראה.

המלמד לא נחה דעתו שרבינו אינו אומר שהוא מוחל. נתגלגלו הדברים ורא"מ הלך לדבר על זה עם מרן הגרמי"י ליפקוביץ זצ"ל שהיה רבו של רבינו בילדותו בישיבת תפארת ציון. הגרמי"ל אמר שרבינו כן היה בגדר בעל כשרון, ושלדעתו על המלמד לבקש מחילה. רא"מ חזר עם זה לרבינו ורבינו מיד אמר בפה מלא שהוא מוחל. ואכן מיד הילד הבריא לחלוטין.

עדות הגר"ח סרנא

נג. הגר"ח"ש אמר שאחרי סיפור כזה זה לכאורה מפחיד לומר דברים בכיוון הזה, אבל יש לו תחושה חזקה שרבינו ממש מבקש שיאמרו זאת עכשיו

כזה. גם הוא בתחילת דרכו היה כמו כולנו.

אני [הגרחי"ש הנ"ל] מעיד כשלמדתי עם רבינו והיינו נזקקים לעשות חשבון, כגון 536 כפול 4. רבינו לא ידע לעשות את התרגיל הידוע של כפל. הוא היה מחשב לאיטו בראש שפעמיים 536 זה 1072, ופעמיים 1072 זה 2144.

יום אחד לפני כשלושים שנה, הוא החליט שקידוש החודש זה מקצוע בתורה שחסר לו, ועליו ללמוד את זה גם אם זה לא מתאים לו כלל. ידידו הנאמן הגרבי"ו הנ"ל אמר לו, חיים עזוב, זה לא בשביל הראש שלך. ר' חיים לא ויתר. הוא שמע שיש בכולל סלבודקה אברך בשם הרב הסגל שלמד היטב את הנושא [ואף חיבר עליו ספר בשם מגיד הרקיע] ויודע להסביר. ר' חיים נסע במונית אליו לכולל וביקשו לקבוע עמו לימוד בסוגיא זו.

הרב הסגל הציע כמובן שהוא יבוא לרבינו ללמוד. רבינו כבר היה אז בן ששים ויותר ופקיע שמיה כא' מגדולי הדור. רבינו סירב על פי הגמרא הידועה במנחות (דף ז) שאבימי רבו של ר"ח התעקש ללכת אצל תלמידו שיחזיר לו מה שנשכח ממנו, כי "הכי מסתייע מילתא טפיי". ואכן במשך תקופה ארוכה שך כמה חדשים היה מגיע הגר"ח עם כל זקנותו, כבידותו ורוב פירסומו, ולומד עם האברך הנ"ל באיזה חדר בישיבת סלבודקה.

חיזוק, והנושא היה הגרחי"ק היום לעומת מה שחשבו עליו בצעירותו.

השקדנות היא המעולה שבכשרונות

נד. כדאי לציין שהיכולת ללמוד בשקידה הוא גם סוג של כשרון, ובכשרון הזה היה רבינו בעל כשרון גדול ומופלא מילדותו. מישהו שאל את מרן הרב אלישיב שמציעים לו עבור בתו שני בחורים, א' בעל כשרון והשני מתמיד. אמר לו הגריש"א, בעצם אתה שואל אם להעדיף כשרון של תפיסה מהירה או כשרון של התמדה. יש ביטוי ידוע ש"המעולה שבכשרונות הוא השקדנות".

מספר הגרחי"ש שאמר לו הגאון ר"נ שולמן זצ"ל, נכנסים לישיבה שני בחורים א' עילוי והשני מתמיד לא כשרוני. העולם בטוח שהעילוי עומד להיות המוצלח שביניהם, ואני יודע בוודאות שהסיכוי להיות אדם גדול הרבה יותר גבוה אצל המתמיד. וסיים הגרחי"ש שאכן כל עוסק בחינוך יכול להצטרף ולהעיד על כך.

מתעקש לעמול בחשבונות שבתורה

נה. כששומעים על ההיקף הנורא של רבינו בדיעת כל התורה כולה, זה יכול לגרום לחשוב שהוא היה מלאך כנראה, ואם כן מה זה נוגע אלי. ולכן חשוב לדעת שרבינו לא נולד מלאך

ויסייעו בידו להכריע מה מסקנת הדברים.

אבל כשיצא הכרך הראשון של הדרך אמונה לעולם, שהוא כעין שו"ע בהלכות זרעים, הוכה העולם בתדהמה. כבר כתבנו שחמיו אמר שמלאכים כתבו לו את זה. חברים שלו מהישיבה אמרו שלא היו מאמינים עליו בשום אופן שהוא יצליח לכתוב אפילו פרק אחד מן הדרך אמונה.

מנעוריו עושה מה שהוא יכול לפי טבעו

נז. שמע הגרחי"ש מרבינו שאמר, אי אפשר לחקות את החזו"א, שהרי מי שמחקה כבר מיד איננו חזו"א, שהרי החזו"א לא חיקה את אף אחד.

ובקשר לדמותו של רבינו, יש לדעת שרבינו לא למד מעולם כדי להיות גדול הדור, ולא עסק בשאלה אם בסוף יהיה ת"ח גדול או לא, ומה ייצא ממנו. הוא למד ולמד כי זה מה שצריך לעשות. הוא ניסה להתקדם בידיעת התורה כי גם זו מצוה.

ממשיך הגרחי"ש לספר, אני הכרתיו כשהיה בן 34 בערך. בבית הכנסת לדרמן דאז, לפני 60 שנה, היו אז אריות בתורה, כל גדולי תלמידי מרן החזו"א, כולם מעיינים מופלגים בעלי תריסין, והוא היה בלתי מוערך כלל כלפיהם. אלו שסינגרו עליו היו טוענים

ואז יצא לעולם ספר שקל הקדש, ובו ביאור על הרמב"ם בקידוש החדש, שנלאו רוב חכמי לב להבינו, גם מוכשרים גדולים בחשבון, ורבינו מחשב שם את החישובים הכי מסובכים כזקן ורגיל. [הוא מציין שהוא נעזר בעשיית החשבונות]. וכבר הזכיר זאת בנו בהלוייה שחישובים פשוטים כמו היחס בין לירות לשקלים לא היה מסתדר בלי עזרה, אבל כשזה מקצוע בתורה, רבינו עמל עד שהשיג.

כלומר, אכן כשרון מהסוג המצוי לא היה כנראה, אבל כשרונות של ענווה ושקידה וכדומה היו גם היו, וזה סוד הצלחתו של רבינו.

מסתייע בחבריו להכריע מסקנות החזון איש

נז. וכתנא דמסייע לכל הענין הזה. כשכתב רבינו את ה"שונה הלכות" לפני למעלה מיובל בהשתתפות עם הגרא"צ טורצ'ין זצ"ל, זוכר המספר [הגרחי"ש שליט"א] איך שהיה רבינו עמל מאד על החזו"א או"ח להוציא להלכה אם חולק על המ"ב בפרטים מסויימים, [א.ה. אחר כך, לכל העולם היה כבר עבודה קלה, להוציא מתוך השו"ה את מסקנת החזו"א, ורבים התהדרו בנוצות לא להם כאילו עשו בעצמם את העבודה, כידוע]. וכשכתב על עירובין היה נכנס הרבה אצל הגר"ג נדל ואצל הגר"י שפירא זכר צדיקים וגאונים לברכה שילמדו עמו קטעים

ולכן חשוב באמת לומר ברורות, הוא לא נולד מלאך, הוא נולד אדם כמונו, והוא היה פעם כמונו, רק שהוא שקד וצמח עד שהתורה עשתה ממנו גדול, שיכול לקחת על עצמו להיות המרגיע של כלל ישראל, ופושט הספיקות של כלל ישראל. [כפי שכבר הובא לעיל שאמר בביתו שהוא לקח זאת על עצמו לאחר פטירת אביו].

עם החזון איש בצפת

נח. ממשיך הגר"ח"ש, סיפר לי רבינו, בילדותי נסעתי עם החזו"א לצפת למנוחה. אבא לא היה איתנו. השתובבתי וקיבלתי סטירה קלה מהחזו"א. אני לא זוכר שראיתי עוד אחד שזכה לקבל חוץ ממני. אחרי כמה דקות באתי והתיישבתי על ברכי החזו"א. החזו"א אמר תראו כמה טוהר טבעי יש לילדים, הנה זה עתה קיבל סטירה וכבר בא ומתפייס.

בך סיפר את זה רבינו. אבל קרוב לוודאי שהחזו"א אמר כמה מידות טובות וטהרה יש לילד המסויים הזה.

אגב. באותה נסיעה, חזרו מצפת לבית הריק, ותוך כדי שמתארגנים נשמע כבר איזה קול של לימוד מבית המדרש. החזו"א התפלא מי שם. הלכו לראות ואמרו שזה חיים הקטן, שזה עתה הגיע וכבר הוא יושב ושונה את החומש או המשניות. החזו"א אמר "הוא - זה יכול להיות".

שצריך גם ת"ח מהסוג שלו שלומד כל היום רק בקיאות שטחית. אלו שלא היו חסידיו, לא כדאי כמובן בכלל לומר מה ואיך דיברו.

שמענו איך מרן הגר"ד פוברסקי התבטא בהשתוממות גדולה, איך הסתכלנו עליו כשהיה בן 20, ואיך היום זו זכות בשבילנו לגעת בידיה דלתו.

מי שרוצה לחקות אותו, שיחקה אותו בללמוד לשם שמים כי זה רצון השם, ולא כדי שישמעו ממך, לא בשביל להיות רב וגדול בישראל, לסמוך על עדות ה' נאמנה שהיא מחכימת פתי, בכך שתעשה מה שאתה יכול ואיך שאתה יכול בלי לחשוב מה יקרה. זה נחשב ללכת בעקבותיו.

כשמכירים את כל הרקע שלו איך צמח, יותר קל להבין איך עד סוף ימיו ממש הוא לא הבין באמת ובתמים מה רוצים ממנו.

מסתבר שבשנים הרבות ההן הוא הבין שהחזו"א ואבא שלו היו רוצים לראותו יותר למדן ועוסק יותר בעיון ובהבנה, ואולי הוא אפילו חשב שמאוכזבים ממנו, אבל יש לשער שהוא אמר לעצמו, רבש"ע זה מה שאני יכול, ואת זה אני עושה הכי בשלימות. והקב"ה קיים בו מה שנאמר "הרימותי בחר מעם".

לא מעוניין לזכור כלום חוץ מתורה

נט. בתקופה שלמדנו [מספר הגרחי"ש] היו מעשים בכל יום שדיברנו על דבר שקרה אתמול והוא לא זכר מאומה. הייתי בטוח שהוא עושה את עצמו. אחר כך שמעתי שהוא היה מתאמץ לא לזכור כלום חוץ מתורה ואף היה מתפלל על כך.

הוא רצה שכל תא במוח שלו יהיה פנוי לזכור ידיעות מן התורה. ואת כל כח המחשבה שלו שיעבד רק לתורה. בשביל להבין ענין בתורה הוא הפעיל את כח החשיבה ואף הצליח נוראות, כשזה לא היה בשביל תורה הוא לא היה מוכן להפעיל חשיבה, והיה מתנהל כבטלן נורא ותמים מובהק.

אני זוכר ש' נתן איינפלד בא מאמריקה והביא עבורו צ'ק של 5000 דולר. הוא הציע לרבינו שיפרוט עבורו את הצ'ק למזומנים. רבינו שמח. ר"נ פרט את הצ'ק אצל ר' נח וזה לקח יומיים (כנראה כדי לפתור איזו בעיה של ריבית ואכ"מ). כשבא אחרי יומיים עם הכסף, רבינו לא זכר כלל שהיה סיפור עם צ'ק שהגיע לו.

עשיתי אז חשבון שבזמן ההוא זה היה ערך של ששית דירה בערך. בן אדם מקבל סכום שכזה והוא לא זוכר כלום כעבור יומיים. זה היה מסוג הסיפורים שלכן טעיתי לחשוב שהוא פשוט עושה את עצמו כאינו זוכר. עד שקלטתי שכדי שרבינו יזכור משהו

צריך לדאוג שזה יהיה קטע ברש"י או במ"ב. מה קרה אתמול במילי דעלמא הוא לא מסוגל לזכור, אבל איך למצוא כל ידיעה בתורה כהרף עין, בלי שום מחשבים, את זה הוא זכר טוב מאד.

רכב שנקנה מריבית לא נדלק כשרבינו בפנים

ס. יום אחד הרבנית אומרת לי [להגרחי"ש], שמע סיפור. היה כאן יהודי מתקרב ליהדות שביקש מאד לקחת את הרב לירושלים לסנדקאות ברכבו החדש. הרב מתיישב והמכונית לא מתניעה. הרב יצא והחל ללכת. והנה הרכב נדלק. הלה רדף אחרי הרב וקורא לו לחזור. הרב חוזר ושוב זה לא מתניע. הרב יצא ואחריו בעל הרכב. הרב שואל אותו, תגיד האם המכונית הזו קנו אותה מכסף של ריבית. הלה החויר ואמר שהוא עצמו נזהר מריבית, אבל השותף שלו באמת מתפרנס מהלוואות בשוק האפור והוא זה שקנה לו את הרכב במתנה.

מסיימת הרבנית ואומרת, "נו אז האם לא היה כדאי". כוונתה היתה למה שאנחנו מדברים כאן. היו שנים רבות שהיא ראתה איך יש כאלו שאינם מבינים כלל בטיבו של בעלה, ומה הוא חושב על עצמו, והיא המשיכה לתמוך בו ולגדלו בלי להסתכל על כלום, רק על שקידתו ומידותיו ויראתו הקודמת לחכמתו, להיות אשת חבר, בלי לחפש להיות אשת ת"ח מפורסם. והיא מבטאת

עשרות נשים בכל מיני מצבים, ובדרך הטבע זה היה צריך מאד להפריע וכו', ורבינו לא רואה ולא יודע מאומה חוץ מהספר שלפניו. אבל אני הכותב נאלצתי לעזוב וחיסרתי את סוף ההספד. מקוה להשלימו בס"ד].

עד כאן מדברי הגר"ח"ש המתחילים לעיל באות נ.

השתדלות בפרנסה רק בתפילות ראש השנה

סב. סיפר לי יהודי (אולי זה כבר נדפס) שדיבר עם רבינו בענין השתדלות בפרנסה. אמר לו רבינו עיקר ההשתדלות היא יומיים בשנה. היינו להתפלל היטב בשני ימי ראש השנה.

התינוק לא יוולד עד שתחזרו מהשמחה

סג. סיפור קטן שנזכרתי אודות ההרגעה של רבינו. בת משפחתי היתה צריכה להשתתף בחתונה של גיסתה, בעיר רחוקה, והיות שהיתה סמוכה ללידתה חששה מאד להתרחק מבית החולים המוכר ובכלל מהנסיעה. רבינו אמר לבעלה תגיד לה שהילד לא יוולד לכל הפחות עד שתשוב מהחתונה הביתה.

[למותר לציין שכך הוה. החלק הזה הוא בכלל לא סיפור. הסיפור הוא כאמור איך רבינו רואה לעצמו תפקיד להרגיע, וכנראה מקבל כוחות משמים שיהיה לזה כיון]

את שמחתה על שבכל זאת זכתה לראות עולמה בחייה, לאן הגיע בעלה.

[כדאי לשים לב שהיא לא שמחה כלל בפירסומו או שטויות והבלים אחרים מסוג זה. היא שמחה בדרגתו הגבוהה שהגיע אליה, ששומרים עליו מן השמים לא ליהנות מאיסור ושהוא יכול מיד להרגיש במה דברים אמורים].

להיזהר גם במה שגדולים נכשלים

סא. רבינו כותב בארחות יושר שאל תדבר או תעיין בספר בחזרת הש"ץ, וגם אם אתה רואה אחרים שמדברים, אפילו אם הם ת"ח, אל תלמד מהם, כי ממ"נ, אם יש להם סיבה, הרי לך אין את הסיבה. ואם גם להם אין סיבה, הרי באמת גם הם ייענשו.

הדיבורים הללו משקפים מצב מסויים שהיה קיים. לפעמים ת"ח מרוב ידיעתם את שרש הדינים, יודעים על איסור מסויים שאולי יש לדון על מקורו וכו'. ואני עקבתי אחרי רבינו עוד מילדותי לפני הבר מצוה, בניסיון לתפוס אותו פעם מיקל ראש באיזה איסור קל, ואני יכול להעיד, שלא הצלחתי לראותו עובר על שום איסור קל שבקלים. דבר שאינני מרגיש על אף אחד אחר שאני יכול לומר זאת.

[בשלב זה עבר הגר"ח"ש לדבר על הפרישות והקדושה של רבינו, ואיך שהרבנית קיבלה לביתה הקטן

לא יודעים חשבונות שמים

סד. הייתי נוכח כשנכנס יהודי אחד שהתקבצו עליו כמה צרות ל"ע עם ילדיו, וניסה לברר אצל רבינו על מה עשה להם אלוקים ככה, ובאיזה ענין הוא וביתו צריכים לתקן. רבינו לא השיב לו על שאלתו והדריך אותו שלא זו הדרך, אלא בעיקר צריך להתחזק באמונה שלימה שהכל משמים ולדעת שאין אנו יודעים כלום בחשבונות שמים. [מן הסתם הכוונה שמה שלא בסדר הרי ידוע כבר ובאמת צריך לתקן ומן הסתם משתדלים בזה, אלא הרי שואלים על מה שלא רואים ומבינים שצריך שינוי, ועל כך השיב כנ"ל].

על אחד השמות של הילדים היה כתוב שצריך חיזוק גדול מאד באידישקייט לאחר שסר כמעט מן הדרך. רבינו בקוראו אמר "רפואה שלימה". הלה ניסה להראות לרבינו שלא ביקש על רפואה כלל רק על תשובה שלימה. עמד רבינו על שלו ואמר לו "כשתהיה לו רפואה שלימה, תהיה לו כבר ממילא גם תשובה שלימה".

כמדומה שזה יסוד גדול וחשוב לעוסקים עם צעירים, הן בבית והן כמחנכים, שפעמים הרבה בעיות שנראות ביר"ש בגיל ההתבגרות, אין יסודן בחולשה ביר"ש אלא בבעיות רגשיות של הגיל הזה. ודוק.

ההתמדה של רבינו

סה. אני מעתיק מה שכתב ת"ח אחד (הררי"ל) מבאי ביתו אודות ההתמדה של רבינו.

אשרי מי שזכה לראות אותו בכל שבוע בערש"ק בין הערביים יושב על כסא וסטנדר בראש גרם המדרגות לעין כל, חוטף עוד קצת לימוד עד שיחשיך. או לראות אותו הולך סובב ברחוב נחמיה בין הערבים של יום שב"ק עד זמן ערבית.

והנה ידוע בכל ישראל שהיה מסיים כל הש"ס בבלי וירושלמי בכל שנה [החברות שהתחלפו במשך השנים שלמדו עמו סדר של 7 דפים ביום בצעירותם, הידועים לי, נכד דודו הג"ר צבי רוטברג, המתמיד המיוחד רבי בן ציון זילבר, ר' נחמי' פפר, ועוד].

ולא זו בלבד אלא שסיים גם תנ"ך ומדרשים וברייתות וכו' בכל שנה. סדר הנ"ך היה פעם בשבוע בשבת בסעודת היום על השולחן עם ילדי המשפחה, היו כמה ספרי נ"ך ור' חיים מקריא כדרכו, ומבאר פה ושם, והנוכחים ילדיו הצעירים ואולי גם איזה נכדים, מטים חצי אוזן ובעיקר משתובבים. (מפי "החברותא" לנ"ך, אחי זצ"ל, שהיה בילדותו הולך בכל שבת קודש לבית הגר"ח ומצטרף אליו ללימוד זה).

היה נוסע שנים רבות לכל מקום שהוזמן לסנדקאות, גם שעות

עיר חרדית חדשה להקלת מצוקת הדיור (ר' דוד שרייבר ויבל"ח ר' יצחק טיקוצ'ינסקי) והתייעצו עם הגרא"ל שטינמן, שאמר שעיר של תורה תצליח להיות כזאת רק אם יהיה גר בה אדם גדול כמו שהיה החזו"א בבני ברק, ובקשו מהגרא"ל לעבור עמם לעיר החדשה, ואמר שהוא כבול לסדרי הישיבה הקטנה והכולל ואין באפשרותו לשנות. והציע להם שיקחו את מחותנו הגר"ח קניבסקי "שימו לו שם סטנדר ותגידו לו שפה זה לדרמן. אצלו אין הבדל איפה הוא, בכל מקום ילמד אותו דבר".

בשנים האחרונות (לפחות בערך כ-10 שנים) אחרי שהפסיק ללכת ללמוד בכולל חזון איש, עשו לו מדרגות מסוכתו (הישנה, בצד דרום) לדירה שבקומה שמעליו ושם היה לו חדר לימוד מבודד, ואפילו לרבנית לא היה מפתח לדירה זו. שם למד את סדרי "חובותיו" היומיים, ושם כתב תשובות למכתבים בשנים אלו. זכיתי פעם אחת להקרא אליו בשעת לימוד זו (היתה שאלה דחופה וסדרו לי זמן להכנס לשם) ושם הפסיק מלימודו בספ"י וכבדני לשבת בכסא לצידו ושמע השאלה בתשומת לב וענה.

דקדוק הלכה

סז. עוד מכתבי הת"ח הנ"ל על ענין דקדוקי הלכה אצל רבינו.

שלמות של נסיעה לצפון או לדרום, כמעט בכל יום היה לו סנדקאות, וכשאמר תחנן בשחרית היה יום יוצא מן הכלל. והסיבה שהסכים ולא חשש לביטול תורה, כי למד בדרכים באותו צורה שלמד בכולל ובבית. [א.ה. ידוע שכך השיב לחותנו ששאל אותו מדוע הוא נוטל סנדקאות ולא חושש לביטול תורה]. כל הזמן למד בלי הפוגה והסחת דעת. [א.ה. יש לציין שלמד בעל פה ובמחשבה ולא מספרים, משום דנפיק מפומיה דאביו הסטייפֿלר שקריאה בספרים בדרכים מזקת לעיניים].

היה פעם נהג שניסה לדבר בדרך, לפי רמתו, וסיפר משהו על כלב, הגר"ח השתתף בשיחה בנעימות ואמר לכן לווייתו [נדמה לי בנו שאול כשהיה בחור], בוא ונחשב היכן מוזכר כלב בש"ס, ועברו בקול על כל הש"ס בדרך ומנו את הפעמים שמוזכר "כלבא" בכל מסכת ובכל פרק.

החברותא הכי טוב הוא הסטנדר

סז. עוד כתב הררי"ל.

פעם התייעץ עמו אחי זצ"ל על בעיה של חברותא בישיבה, ובין הדברים אמר לו הגר"ח, שהחברותא הכי טוב הוא הסטנדר, וכשמתרגלים אליו הוא לא עוזב אף פעם, וכך נעשים גדולים באמת. עכ"ל כמעט בדיוק. ונאים הדברים למי שאמרן.

וזכורני שבשנת תשמ"ט החליטו שני אברכים מכולל פוניבז' לייסד

למילה אחת "תכנס"). ולכן כתוצאה מכך, כשקבע במכתב של "קופת העיר" יש דין צדקה מהודרת ומעולה ביותר, זה היה מיד "פסק הלכה" למאות אלפי ישראל ואין מערער. זו היתה ה"פרסומת" היחידה של הקופה שהתבססה מהרה (עוד שנים רבות לפני ההבטחות והישועות וכו'). מעניין לקרוא את תשובותיו ההלכתיות הארוכות יותר יחסית משנות תש"ל ותש"מ, הינן מצויות לעשרות בכרכי שו"ת רבבות אפרים לרבי אפרים גרינבלט ממעמפיס.

כשהיינו ילדים והתעוררה שאלה הלכתית היינו עולים לר' חיים. לחברי שנעשה בר מצוה בחודש אייר נקרע המתלה של החליפה בשבועות שחל בערב שבת, והוא עלה לשאול את ר' חיים אם זה יהיה טלטול בשבת, ר' חיים ראה את המתלה וענה שזה טלטול שלא לצורך האסור גם ביו"ט, והורה לו להשאיר את החליפה בביתו, ונתן לו ליומיים חליפה של בנו שאול. [א.ה. הלא הוא בנו חביבו הגרי"ש שליט"א].

בשנת תשמ"ט כשהיו שהשביעו מצביעים לרשימה אחת, או שנדרו להצביע, הכריז הרב שך במשאו במעמד כרכבה (במגרש שבצומת נחמיה עזרא בן יעקב רב אשי) שכל השבועות והנדרים לא חלו, ובנשימה אחת הוסיף "זה לא אני פוסק, אינני פוסק, הוא פוסק זאת, והוא כן פוסק"

כבר יצאו המון ספרים עם תמונות, איך קיים בכל פרט ופרט את ההלכה עם דקדוקיה. זכורני ששנים רבות מילדותי התפללתי במנחה גדולה בשבת בלדרמן והגר"ח היה ש"ץ קבוע. אמרו שזה מחמת חשבון ק' ברכות, [דהיינו להרויח שבע ברכות דחזרת הש"ץ כדי להשלים מנין הברכות].

מקומו בלדרמן (למטה) היה בטור הצפוני סמוך למעבר שלידי הבימה, לפני הסטנדר שלו היה עמוד של ביהמ"ד. כשהגיע לשמונה עשרה היה מסיט את הסטנדר לצד ונצמד לעמוד, כפי ההלכה שעדיף להתפלל לפני קיר כמ"ש ויסב חזקיהו פניו אל הקיר וגו'.

פוסק הלכה

סח. עוד מכתבי הררי"ל הנ"ל בענין פסיקת ההלכה של רבינו

היה כתובת לשאלות בהלכה, והכרעה שלו במילה אחת פתרה את כל הספקות. אאמו"ר זללה"ה [א.ה. מדובר בדיין חשוב מאד] היה הולך אליו לשאול שאלות לפעמים (שנות תש"ל), ובשאלות חמורות שבאבן העזר לפעמים היה מבקשו לשאול את חמיו הגרי"ש "ואחרי שיענה לך תספר לי מה ענה".

לכן נעשה כתובת לשאלות בהלכה במכתבים (כשהיה צורך להאריך בתשובה בכתב, קיצר זאת בתשובתו

זוכר אני מילדותי לפני קרוב לחמישים שנה את תנועת ידיו הרגילה, שתי ידיים מעל החזה. כך הלך ברחוב. וכך היה בכיהכ"נ. [א.ה. כוונת הרב הכותב לדברי חז"ל על רבי יהודה הנשיא שנקרא רבינו הקדוש לפי שלא הוריד ידיו מתחת לאבנטו]. נדמה לי שאמר פעם או כתב כי לא השתמש בסבונים בלכתו למקווה.

כמו כן לא הסתכל במראה מעולם ולא הכיר תמונת עצמו. באחת הפעמים שבא לבקר את קרובי זצ"ל בחוליו (בשנות תש"ס), כשיצא, ליווהו אבי החולה זצ"ל ודיבר עמו, מחמת שהמקום היה צר הלך האבא מאחוריו וכך דיברו בדרך החוצה. כשעברו את דלת החדר היה צריך להמשיך לימין, ואילו בדיוק ממול הדלת היתה דלת הזזה של ארון שכולה מראה מלמעלה עד למטה. הגר"ח המשיך ישר ונעצר ליד המראה כי היה לו "פקק תנועה", עמדו שם אנשים... [הוא ראה במראה שורה של אנשים שהיו באמת מאחוריו אבל היה נדמה לו שהם באים מולו], והוא ממשיך לדבר עם האבא שכביכול עומד מולו במראה מאחורי האיש הזקן... יש הרבה להאריך איך שלא הכיר צורת מטבע.

לא מכיר שום תמונות

עא. היתה תקופה שהיה מסיעו החזן ר' חיים אליעזר הרשטיק, היתה תלויה לו ברכבו תמונה של הסטייפלר.

שצריך לסמוך עליו" [ואולי הוסיף שידוע כל התורה, איני זוכר כרגע], ואז הסתובב לאחור ושאל [ושמעו ברמקול] "אוו איז רב חיים?" [היכן ר' חיים], והגר"ח שהיה בין הקהל למטה [או שישב ולמד באותו זמן] הוכרח ע"פ הרב שך לעלות לבמה.

פרישות מהעולם הזה

סט. ועוד כתב הררי"ל על פרישותו של רבינו.

אמלאה החרבה, לא נבנתה התורה בגדלותו אלא מחורבנה של "רומי". העולם הזה של מרן הגר"ח הסתכם בגבינה ובלבן שאכל לארוחת בוקר בכמות גדולה, ועוד כמה "מעדנים" נפלאים כאלו.

כשנשאל פעם על ברכת בורקס, לא ידע מה זה. הרבה פעמים [א.ה. כמעט תמיד] היה שואל את הרבנית מה הברכה על מה שהגישה לו...

והכי מדהים, הוא חי לגמרי מחוץ לציביליזציה, כלומר לא היה לו קו טלפון בבית מעולם, ניח. על סלולרי מאן דכר שמיה. לא היה לו חשבון בנק מעולם... (שמעתי את הרבנית מדברת על זה עם חשמלאי שבא לתקן את הבוילר). הוא חי עם בבלי וירושלמי, ופה נעצר הכל.

קדושה

ע. עוד כתב הת"ח הנ"ל תחת הכותרת "קדושה".

היה אוכל משהו (שהרבנית כיבדה), היה שואל אותו "מה הברכה של זה?", וכן למעלה בקודש למבוגרים שאלות מענייני דיומא, הלכות חג בחג וכדו'. ולא לשם השאלה אלא לשם "דו שיח".

פעם יצא ללוויה מביתו, ללוות אחד ממכריו שנים רבות שנפטר, וביציאה שאל את בנו [חכיבו! !] ר' שאול: מה הקשר שלנו לנפטר? זו היתה שאלה לצורך התשובה, איהו מותיב ואיהו מפרק, אמו אחיינית של... [בן דוד החזון איש]. כלומר שרצה להזכיר את היחוס של הנפטר, ואת הקשר המשפחתי, והסגנון היה דרך שאלה ותשובה. וכהנה דוגמאות רבות.

לפעמים היו לו "ווארטים" עם טיפת הומור, [א.ה.]. אולי היה מתכוון להעיר משהו בעדינות, אבל הסגנון היה בהומור, וזה היה בשביל להעלות חיוך על פני הניגש אליו. למשל כשהגיע מישהו עם חולצה עם שרוולים קצרים לבקש ברכה, היה יכול לומר לו "ה' יתן לך כסף שיהיה לך הרבה בד" ומתכווין שיצחק...

לפי היכרותי עמו משנים עברו, מאותו סגנון ואותו טעם התחיל "להעלות" את הקנייטש של הכובעים של הבאים אליו עם כובע קנייטש, אבל מה לעשות שהם או הנכדים הצעירים לקחו זאת מדי ברצינות, והמגיעים אליו התחילו להעלות את הקנייטש לפני כניסתם.

ופעם טס רח"א לאמריקה וביקר שם אצל א' האדמורי"ם המפורסמים והתפעל ממנו, בחזרתו הדביק ברכב תמונת אותו אדמו"ר במקום תמונת הסטייפלר. בפעם הבאה שהסיע את הגר"ח הצביע לו על התמונה ושאלו אם זה טוב שתלה או להוריד, והגר"ח הסתכל ואמר, זה יפה מאוד אבל למה הורדת את התמונה של אבא? ומאז היו ברכב תלויות ב' תמונות זו לצד זו...

למד מזה רחא"ה שהגר"ח היה איש של שלום [א.ה.]. שידע שזו תמונת אותו אדמו"ר ולא נמנע מלשבח ושישאיר אותו ברכב, למרות רגישות מסוימת שאכמ"ל בה]. ולדעתי אין מכאן כל ראייה, מפני שהגר"ח לא הכיר את פני מי שלא פגש, שהרי מעולם לא רפרף בתמונות ומימיו לא קרא עיתון, ומנין לו כלל מיהו הרב השני...

חביבות

עב. עוד כתב הררי"ל תחת הכותרת "חביבות".

היה מקבל כל אחד בסבר פנים יפות ובנעימות. הרבה אורחים הכניסה הרבנית לביתם, לסעודות שבת, וגם בימי חול כשהיה צורך למשל לבייביסיטר. ולמרות שהוא לא היה קשור לזה, אבל כשנפגש מקרוב עם כל אחד, אברך ואפי' בחור, ואפילו ילד קטן, היה פונה אליו במילה מתאימה בחיוך. בדרך כלל בשאלה. כגון אם ילד

את המיטות של הברזלים עם הקפיצים. להכנס למטבח וכו'. לראות שאין כלום בבית חוץ מתורה.

גם הבית עצמו לא שלו. כמדומה שמעולם לא היה לו דירה של עצמו, הדירה הזאת היא של כולל חזון איש. הדירה הקודמת (ברחוב רש"י פינת רחוב אור החיים) היתה של ר' וולף רוזנגרטן משוייץ. היתה זו דירת 2 חדרים, חדר אחד למשפ' הגר"ח (וכבר היו להם תינוקות), וחדר שני למשפחת ת"ח אחר. והשתמשו שתי המשפחות כאחת בהול ובמטבח ובשירותים ואמבטיה. ודי לחכימא.

לפני זה היה הגר"ח גר ב'בית הופמן' הקיים עד היום (רח' הרב בלוי 5), בשותפות עם עוד 3 זוגות בדירה אחת! והרהיטים (המינימליים ביותר, שהרי נכנסו לחדר בודד...) היו מיד שניה. וכך גידלו 8 ילדים ולא חשבו על עולם הזה.

שריפה בביתו

עה. זכורני שפעם היתה שריפה שכילתה חצי מדירתו, והגר"ח רק שמע מזה ומיד התרונן משמחה, מה שימח אותו באותו רגע? שאמש סיים לכתוב כרך שלם של "דרך אמונה" ואת כל המחברות שלח לרבי דוב לנדו לביקורת, ואינם בבית. איזו השגחה פרטית!!

אז הוא החל להצביע על השעון יד ואומר "לא ילבש". ושוב, במקום לקבל את זה כיחס אישי, כקירבה והתעניינות שלו באורח הבלתי מוכר, לפני שהוא מייעץ או מברך, החלו לחלוץ את השעונים לפני שנכנסו אליו. [א.ה. ע"כ דעת הכותב על פי התרשמותו, אבל לאחרונה התפרסם ששמע כן מהחזו"א ואכן היתה מעורבת לו גם כוונה להעיר הלכתית או קרוב להלכה, ויש מקרים שתבע זאת באופן ברור לא כהומור וכדומה. ובכל זאת כנראה צודק הרב הכותב שהיה מעורב כאן הרבה רצון להראות חביבות].

משפט של רבינו חודר לעצמות

עג. עובדה קטנטנה המלמדת איך חדרו דברי רבינו ללב העומדים לפניו. וכך כותב הרב הנ"ל.

בדידי הוה עובדא ששאלני לפני 12 שנים ובת שחוק על פיו, אם אינני פוחד מאנשים מסויימים שאם אבוא אליהם יגלגלו אותי מכל המדרגות, (במליצה כמובן), ומדבריו נכנס לי פחד, ומאז עד היום לא הלכתי לאותם אנשים כשהם נמצאים במקום שיש מדרגות.

הסתפקות במועט

עד. עוד כתב הררי"ל תחת הכותרת "הסתפקות במועט".

היה כדאי לראות את הבית הקטן, להכנס ל"חדר השינה" ולראות

זריזות

עו. עוד כתב הררי"ל תחת הכותרת "זריזות".

ניתן היה לראותו מדי יום יורד עם ערימת גלויות ומעטפות מביתו לתיבת הדואר האדומה שהיתה קבועה ברח' רשב"ם פינת הרב מיודסר, ומשלשלם למשלוח למענם.

ברגע שסיים לכתוב את התשובות הקצרות, לא הניח בצד ולא דחה את המשלוח למחר או לזמן שיצטרך "בין כך וכך" לרדת מהבית לתפילה וכדו'.

וכן ניתן היה לראותו מדי בוקר הולך לבקר את אביו הסטייפלר, ותוך כמה דק' כבר הולך משם, כי סיים.

הפשטות של רבינו

עו. ועל הנהגתו בפשטות של רבינו כותב הררי"ל.

יצא לי לראותו לומד וכפתור הסוודר שלו קרוע, ובתוך כך נכנסים רבנים לשאול שאלות בתורה ואחרים לבקש ברכה, ובאמצע הרבנית ניגשת לתפור לו את הכפתור, והיות וזה קשה לשכחה [לתפור בגד בעוד האדם לבוש בו], ויש עצה ללעוס דבר, לכן הביאה לו חוט, ולעסו והמשיך ללמוד תוך כדי שהיא תופרת. ואחרי שכבר סיימה,

רבינו עודנו באמצע לימודו ושיחתו ולא שם לב, עד שהיא אומרת לו "חיים סיימתי, תוציא את החוט".

עד כאן מהקונטרס של הרב רי"ל שליט"א המתחיל לעיל באות סה. ויישר כחו.

על דרכו של רש"י על התורה

עח. ידידי הררמ"ב שליט"א החל לחבר ספר על רש"י על התורה לבאר מדוע לפעמים רש"י מביא דברים בשם אומרם, למרות שבדרך כלל הוא מביא המימרות בסתמא. וחידש שבכל מקום שרש"י מביא את שם האומר, יש שם קושי שמתיישב בידיעת האומר שהוא לשיטתו וכדומה.

הרר"מ הראה את הדברים לרבינו שאמר לו, מנין לך שרש"י היה לו בזה כוונות, מסתבר טפי שאין בזה שום כוונה, אלא כפי שהזדמן לו.

הרר"מ כמעט והתייאש מלהמשיך בעבודה על הפרוייקט הזה. אולם לאחר מכן שאל את מרן הגריש"א (שהיה מחבב מאד את ספרו הראשון גנא דפלפלי), וא"ל שחכם אחד (בלא לגלות את שמו) טען כנ"ל, והרב אלישיב לא הסכים ודעתו נטתה שרש"י אכן יש לו דרך בזה, ועודדו להמשיך ביגיעה על חיבורו, שאכן יצא בשם אילני דפלפלי.

מקדיש זמן רב עם אברך צעיר בענייני תרו"מ

ע"ט. כתב לי ת"ח חשוב מרכסים.

בצעירותי כתבתי את ספרי על תרומות ומעשרות, וביקשתי מהרב זילברשטיין לעבור על זה. הוא אמר שיבקש מגיסו, [שאז היה בן 64]. הבאתי לר' חיים את הדפים לאחר פורים תשנ"ב, בדיוק לפני שלשים שנה, ואמר לי לחזור בעוד כמה שבועות. באתי בחוהמ"פ, והוא חיך ואמר שהוא מכר את הדפים לגוי... אבל שאני אגיע אליו לאחר פסח ונשב עליהם.

באתי ביום ששי בצהריים - והוא הפסיק לקבל קהל למשך כשעה, ולמד אתי את הספר מההתחלה, והעיר הערות. אז ה'דרך אמונה' היה עדיין בכתב יד, וחושבני שכמה הערות שלי נכנסו לשם.

כך במשך כמה שבועות הייתי מגיע מרכסים, לומד תחילה עם הגר"י בויאר, ולאחר מכן מגיע אליו בצהריים, וחוזר לרכסים לפני שבת.

פעם אחת הוא חשב שהרב צבי כהן זצ"ל יוכל לסייע יותר בנושא מסויים, והלך אתי ברחוב עד לביתו, וטיפס את כל המדרגות עד לקומה העליונה וביקש ממנו בנועם שילמד אתי. לאחר מכן אמר לי שהוא חושב שאם לא היה בא בעצמו לבקש - הרב

כהן לא היה מסכים ללמוד עמי. אכן באותו לילה למדנו עד מאוחר.

וכך נמשך הסדר הזה שבוע לאחר שבוע, עד שסיימנו את הספר.

אני למדתי מכך ענווה, אבל גם רצון גדול להחכים, שהרי סוף סוף הוא עמד להוציא את ספרו דרך אמונה, ושמח בכל אחד שיהווה קונטרה וביקורת, גם אם זה צעיר נלהב בן 25.

לאחר מכן, בכל פעם שפגש אותי במשך 16 שנה, או שהיה מעצמו נזכר מי אני, או לפחות כשהזכירו לו שכתבתי את הספר על תרו"מ - מיד חיך, ופעמים רבות אף ביקש ממני להעיר לו הערות על הספרים שלו.

כובש רגשותיו שלא במקום תורה

פ. נתעוררתי באיזו תוכנה אודות רבינו. רבינו היה מצד אחד איש חם בעל רגש, ומצד שני היה נראה פעמים רבות אדיש ומנותק רגשית. גם בהזדמנויות שזה היה נראה ממש לא טבעי.

דומני שמלבד שהיו לו בזה שיקולים הלכתיים לפי הענין, מתי יש לקיים הוי מקבל בספ"י ומתי לא וכדומה, עוד זאת, כמו שרבינו החליט שאם יניח להיכנס למוחו כל מיני ידיעות מענייני העולם זה יפריע לו

להיות משועבד כל כולו לרכישת ידיעת התורה, הוא הדין בעניין ניהול הרגשות. להתקשר רגשית לענין כלשהוא דורש משאבי נפש וזמן שיהיו גם המה על חשבון ההתקדמות וזכירת התורה. לכן השתדל רבינו במה שאינו מוכרח, לכבוש את נטייתו הטבעית להתפעלות, לא לתת לרגש להיות מעורב בענין. ורק בעיקר במקומות שהרגש דוקא מסייע לרכישת התורה, כמו אהבה לספרים וכדומה, שם נתן דרור לרגשותיו. ודוק היטב.

הגאון רבי כפיר ברוך מבורך דדון שליט"א מח"ס גם ברוך יהיה ועו"ס

בעזה"י כסלו התשפ"ג

כבוד מעלת הרב המופלא, וכבוד ה' מלא,
הרב גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס
גם אני אודך ושא"ס

רוב שלום טובה וברכה

שמוחתי עד למאוד לשמוע שכת"ר
מוציא ספר על מו"ר פאר
הדור והדרו, כל רו לא אניס ליה, רבי
חיים קניבסקי זצ"ל, ולפני מספר שנים
הגיעו לביתו תלמידים מחו"ל, אשר
לומדים בישיבה בארץ הקודש, וזכו
לקבל ברכתו, ואחד הבחורים התפעל
עד למאוד מדירתו הצנועה, ומהענווה
והפשטות ששררו בכל חדרי הבית,
וחשב שכשבא לבית גדול הדור, אולי

יראה וילה או ארמון, ובפרט שכל
עשירי ושועי עולם צבאו לפתחו לקבל
עצתו וברכתו. ולאחר שיצא אמר אותו
תלמיד, בדורינו מלמדים לחיות חיי
לוקסוס פאר והדר, ובפרט בחו"ל
משדרים לתלמידים ללמוד ולהתקדם
בחיים, ולצבור הון כבוד ממון ומעמד,
אך הרב לימד אותנו שלא זה העיקר
בחיים, וניתן לחיות במטבח קטן
ובדירה פשוטה ולהיות שמח ומאושר,
כי התורה משמחת את הלב. וזהו מוסר
וחיזוק בעבורינו.

תחזקנה ידי כל העוסקים במלאכה,
ותבא עליכם הברכה, אכי"ר.
עבד לאל אדון, כפיר ברוך מבורך דדון
ס"ט

הגאון רבי יוסף פריץ שליט"א
מח"ס פריו יתן, פנמה

דברי הספד על הגר"ח קניבסקי זלה"ה

שאינו בבחינת "אוהביו", הקב"ה עושה רצונו, כדי שלא ירגיש שלא מקבלים תפילותיו, אמנם הרבה פעמים הרצונות שלו הם לא טובים בשבילו, ובכל זאת ה' עושה רצונו כשלא יבוא בטענות. אבל כיון שקיבל רצונו נהיה לו בעיה מזה, ולכן ממשיך "ואת שוועתם ישמע ויושיעם", דהיינו השוועה על הבעיה שקרתה אצלו מחמת שקיבל רצונו. ולכן "ויושיעם", דהיינו שיושיע אותו מרצונותיו שגורמים לו הצרות.

אבל מי שהוא "אוהביו", שומרו ה' מרצונותיו, ולא נותן לו רצונותיו כשיודע שהם לרעתו, וכיון שהוא אוהב ה' אין חשש שיבא בתרעומת.

זהו רצונות דידן, אבל הדרגה הגבוהה היא להגיע למצב של "עשה רצונך כרצונו כדי שיעשה רצונו כרצונך", דהיינו ביטול הרצון לגמרי ולרצות רק רצון ה'. זוהי הדרגה הגבוהה שהיה בה הגר"ח זלה"ה, שכל רצונו ומאווייו אך ורק לעשות רצון קונו, כל הנהגותיו והליכותיו היו אך ורק על פי התורה, על פי שלחן ערוך.

רב לייב בנן החפץ חיים בהיותו בוורשא הזדמן פעם למקום שהיו

ביום ט"ו אדר שני שנת התשפ"ב כבו המאורות בפטירת מרנא ורבנא הרב הגדול בקי בכל חדרי תורה ורבן של ישראל כמוהר"ר חיים קניבסקי זלה"ה. וביום ראשון י"ז אדר שני נעשה מספד גדול בעירנו פנמה, ודרשו עליו מרביצי התורה של העיר. הלא המה (לפי הסדר שדיברו), הר"ר אלי אברם נר"ו, הר"ר משה אשכנזי נר"ו מנהל הת"ת דהכא, הרה"ג רפאל אביטן נר"ו ראש הכולל לצעירים, ואחי הרה"ג דוד פריץ נר"ו רק הק"ק, הרה"ג אברהם סילורא נר"ו רב בית הכנסת שבת אחים, והר"ר דוד בסאן נר"ו, והר"ר גבריאל עבו נר"ו ראש ישיבת הר סיני. וזה מה שדרשתי אני הצעיר בס"ד:

נאמר בתהלים, "רצון יריאיו יעשה ואת שוועתם ישמע ויושיעם. שומר ה' את כל אוהביו", ויש להבין שכיון ש"רצון יריאיו יעשה", א"כ מהו "את שוועתם ישמע", והא כבר נעשה רצונם, ועוד מהו "ויושיעם" ממה צריך להושיעם. ועוד שאמר "שומר ה' את כל אוהביו", ולא כתוב שעושה רצונם, ועוד ממאי שומרם?

ושמעתי ממר זקני הראב"ד זלה"ה שפירש, שמי שהוא "יריאיו"

בו כמה חסידים וכל אחד סיפר איך שרכו הוא בכחינת "ותגזר אומר ויקם לך, שצדיק גוזר והקב"ה מקיים". והיו מספרים מופתים שעשו רבותיהם. ושאלו את בנו של החפץ החיים שיספר מעשה מופת מאביו. ואמר להם המופת של אבי הוא שהקב"ה גוזר והקב"ה מקיים. זהו המופת הגדול ביותר, אדם שכל ימיו מבטל רצונו לרצון הבורא וכל הנהגותיו על פי דקדוק הדין.

וידוע גודל התמדתו וחשקו הגדול בתורה, ובכל זאת בשנותיו האחרונות הפיר את זמנו ויומו עבור הציבור, וידוע איך היה קשה לו ענין זה, והיה מתפלל שלא יבטלו אותו, ובכל זאת היה מקבל את כולם בסבלנות, כיון שזהו רצון ה' לכן ביטל רצונו, אע"פ שהוא רצון ללמוד תורה, מפני רצון בוראו. זכותו תעמוד לנו ולכל ישראל אחינו אכי"ר.

הגאון רבי יוסף אביטבול שליט"א
מח"ס שערי יוסף ושא"ס

וכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה', תורה תורה חגרי שק

ובתחילה נבאר ענין אחד שאמר לי מורי ז"ל שקבל מאדם אחד גדול, שאמר לו שקבלה היתה בידו מרבותיו שכל מי שנקבר בערב שבת אחר שעה ה' מן היום, שאין לו חבוט הקבר, לפי שמן שעה הה' מתחיל תוספת קדושת שבת ויש לו דין כאלו נקבר ביום שבת עצמו. ואמר לו כי זה סוד ה' יתירה של יום הששי, כי בכל הימים לא נזכר בהם ה' כמו ביום א' ולא אמר האחד וכן יום ב' כו', אבל כאן נאמר "הששי" לרמוז כי בה' שעות מיום ו' תיכף סמך אליו ויכולו השמים והארץ כו', ותיכף נחשב כאלו הוא יום שבת ולכך סמך הששי ויכולו כו'. ומורי ז"ל הודה לדבריו והסכים אליהם עכ"ל. הרי שמתבאר מדבריו שעיקר ההצלה מחיבוט הקבר לא תליא בשעת הפטירה בלחוד, אלא דין הוא במי שנקבר ביום שישי אחר חצות היום.

אמנם אין הדברים אמורים כלפי שר התורה זיע"א שכל כולו היה חפצא של תורה, ולא נהנה מהעולם הזה אפי' באצבע קטנה, וכבר ידוע שעיקר עונש חיבוט הקבר בא על מה שנהנה גופו מעניני העולם הזה ובעיקר על

בערש"ק פרשת צו, שושן פורים תשפ"ב נסתלק לבית עולמו רבן של כל בני הגולה מורינו ורבינו מרן שר התורה, שייף ועייל שייף ונפיק בכל חדרי התורה כולה, כל רז לא אניס, הגאון הצדיק רבינו שמריהו יוסף חיים קניבסקי זכר צדיק וקדוש לברכה, [ובעת שכתבתי מאמר זה כתבתי בטעות המילה שליט"א מרוב הרגילות להזכיר בכל מאמר הלכתי את דברי מרן שר התורה זיע"א] במיתת נשיקה, לאחר חצות, כשעתיים לפני קבלת שבת, וידוע מה שכתוב בספרי המקובלים, [והארכתי בזה בקונ' שערי יוסף בדין הזכרת שמו בסוף שמו"ע] שמי שנפטר בערש"ש לאחר חצות ליכא ליה חיבוט הקבר, וכה זכה רבינו זיע"א להפטר בביתו ששם הגה בתורה יומם ולילה.

[ואמנם] ידידי הרה"ג יוסף סעדו שליט"א כתב להעיר לי בזה"ל: רק אעיר במ"ש בתו"ד שידוע משם המקובלים "שכל מי שנפטר בע"ש אין לו חיבוט הקבר". ע"כ. שאיננו נכון, אלא כך היא לשון רבינו מהרח"ו ז"ל בשער הכוונות (בדרושי שבת דף סב ע"א) וז"ל:

ונתבשר בשורות טובות ישועות ונחמות. ע"כ דברי ידידי הנ"ל.

וכתשובה לדבריו אציין מש"כ בקוני' הנ"ל דהנה לגבי דין הזכרת שמות בסוף שמו"ע, בקיצור השל"ה (בסוף הספר אות ק' בעניני גיהנם) כתב דין זה שיש להזכיר את שמו ע"י הזכרת פסוק שמתחיל ומסיים בשמו, ובקונטרס עובר אורח שנספח לאורחות חיים (סימן קכב) לבעל האדר"ת שהביא דברי רש"י שע"י כן מצילו מגיהנם ע"ש.

והנה בעיקר דברי השל"ה כתב שם בזה"ל: ידוע מה שנכתב בעניני גיהנם וכן הוא בספר הכוונות בענין חיבוט הקבר הרשעים אינם יודעים שמם בקבר ומכים אותו מכת אכזריות ומי שאומר בחייו כל פסוק אחד המתחיל בהתחל אות שמו ומסיים בסוף אות שמו דהיינו אותו השם העולה עמו לספר תורה וכו' עכ"ל.

וביאור דבריו שלאדם שנקבר איכא חיבוט הקבר אבל לצדיקים שלא נהנו מהעוה"ז לית להו חיבוט הקבר, כמבואר בגר"א ובבעל התניא בספר התניא, והטעם דכל טעם חיבוט הקבר למי שנשנה בגופו בהנאות העוה"ז שלא לשם שמים, וזה נעשה קלפיה לגופו, וא"כ גופו נחבט ונרקב משא"כ הצדיקים שאינם צריכים להפריד גופם מנפשם, משום שגם גופם לא נהנה בעוה"ז וכל גופם קודש

אכילה יתירה בימות החול שלא לשם שמיים כמבואר באחרונים משם הגאון מהר"א אזולאי זיע"א (ע' כה"ח סי' קנה וקנז). וברור הדבר שלא היה לו כלל שייכות לענינים אלו, אלא היה דמו בלוע בש"ס ופוסקים ושאר חלקי התורה הקדושה.

ואף שהיה הדבר פשוט בעיני וכנ"ל דכל לגבי שר התורה הנ"ל שלא נהנה מהעולם הזה תו לא שייך חיבוט הקבר, כעת מצאתי כן מפורש בבני יששכר (מאמרי חודש כסלו) טבת מאמר ג, נר מצוה, פסקה יד) שכתב בזה"ל: רק הצדיקים אשר לא נהנה מן העולם הזה, וכעניין רבנו הקדוש אינם צריכים לחיבוט הקבר". וע"ע בספר מכתב מאליהו (ח"ג עמ' 29-30) שכתב, שיסורי חיבוט הקבר באים לזכך את האדם מהנאות שנהנה גופו בעולם הזה. ע"ש. והוא מפורש בספר התניא (פ"ח) שכתב, להיות כי מכל מאכל ומשקה נעשה תיכף דם ובשר מבשרו, לכן צריך הגוף לחיבוט הקבר לנקותו ולטהרו מטומאתו שקיבל בהנאת עולם הזה ותענוגיו מטומאת קליפת נוגה ושדין יהודאין, "אלא אם כן מי שלא נהנה מעולם הזה כל ימיו כרבינו הקדוש". ע"כ.

ומי לנו גדול משר התורה זיע"א שלא נהנה מהעולם הזה כלל ולמפורסמות אין צריך ראייה. זכותו יגן עלינו ועל כל עמו ישראל ושנשמע

ראיתי שיש שכתבו שתלוי בזמן המיתה, ומעתה יש להסתפק האם יהיה שרי להלין את המת בשביל כך ויל"ע].

ורבינו זיע"א נפטר בערש"ק פרשת צו, וכמו שכתוב בתורה בפרשת צו, צו אל בני ישראל, וכתב שם רש"י אין צו אלא לשון זירוז, וכל זה נלמד מזכותו ומעלתו של רבינו זיע"א שכל חייו הזדרז בלימוד התורה בלימוד שבע דפים גמרא תלמוד בבלי ועמו תלמוד ירושלמי ולסיים אותם בכל שנה, בערב פסח מלבד חובות רבים, אשר נתבארו כולם בספר החובות, אשר יש לנו ללמוד ולקחת חלקים מזכותו של רבינו זיע"א בשקידת ולימוד התורה ולהספיק עוד ועוד ביגיעת התורה, וכ"ז מרוב השקיעות והדביקות בתורה הקד', שלא להכיר את העולם מבחוץ, ואפילו לא להכיר את הרחובות לידו. וכך את שם הרחוב של ישיבתו בלומזה בפתח תקוה לא ידע, ומשו"ה צבא הציונים הרשעים פטרו אותו מהצבא, וחשבו אותו כמשוגע, והן כדברי האור החיים הקדוש הידוע שאם בני אדם היו יודעים את מתיקות התורה היו מתשגעים ומתלטהים אחריה, וכ"ז יש לנו ללמוד מדברי רבינו זיע"א.

ושוב ראיתי לרבינו הגדול מרן רה"י הגרי"ג אידלשטיין שליט"א שאמר על מרן שר התורה זיע"א הרי הרבה זכויות היו לו הרבה זכויות ההתמדה איזה התמדה, הוא הלך ברחוב ולא ידע בכלל מה השם של הרחוב כל

קודשים לה', וע"כ לית להו חיבוט הקבר ולכן הם לכאורה לא בעי למימר פסוק, אולם לית להו חילוק זה דמי יאמר צדיק הוא, ואין צדיק אשר יהא בארץ ולא יחטא, וע"כ כל אחד מזכיר את שמו, ומכאן נלמד לרשעים דאף שמם לא מזכירים את שמם בשמו"ע, כי אף אינם מתפללים, ואף שמם לעתיד לבוא לא ידעו. [וגם לצדיקים איכא חיבוט הקבר כמו שיבואר לקמן].

בספר דברי יוסף כ"ץ (עמ' קמח בהערה) כתב: שמעתי שיחה נאה בשמו של הסב"ק מויזניץ זיע"א בעל אהבת ישראל שאמר פעם אחת בזה"ל למי מועיל אמירת הפסוק כדי לא לשכוח השם ממה נפשך אם אחד ששמו משה והוא יודע ששמו כך א"כ אינו צריך זכירה ואם שמו משה וקוראים אותו מוריץ הרי הוא כבר אינו מתפלל בכלל אלא זה מועיל עבורי שקוראים לי רבי וכדי שלא אשכח שמי ישראל תועיל אמירת פסוק זה מפי ע"כ.

[אולם כל דין חיבוט הקבר הוא למי שנפטר באמצע השבוע אבל מי שנקבר בערב שבת אחר חצות אחר שעה ה' אין לו חיבוט הקבר, וכמו שכתוב בשער הכוונות (דף סב דע"א) וז"ל: כל מי שנקבר בער"ש אחר שעה ה' אין לו חיבוט הקבר, לפי שמן השעה הה' מתחיל תוס' קודשת שבת ויש לו דין כאילו נקבר ביום השבת עצמו עיי"ש, והמבואר בדבריו דמי שנקבר לאחר שעה ה', ולא תלוי מתי מת, אולם

לפני כמה שנים סיפר לי זקני הגה"צ רבי אליהו פורת טהרני שליט"א שהראה לרבינו זיע"א תמונה של רבינו זיע"א ושלו בישיבתו הקד' ברכי יוסף לפני עשרות בשנים שבחן את בחורי הישיבה הקד' לבעלי תשובה, ורבינו זיע"א שאלו זה אני, וכך גם שאל לבנו שהיה שם, וכ"ז מחמת גודל צדיקותו וחסידותו וקדושותו של רבינו זיע"א שלא הכיר פני עצמו. [וכן יש עוד כמה סיפורים כאלה דומים].

ועוד אוסיף סיפור ששמעתי בשבת קודש מהגאון רבי אליהו מלכא שליט"א ראש ישיבת שערי חיים בנתניה, שהיה אחד שהגיע לבקש ברכה לבנו עבור חולי, ואמר לו מרן זיע"א שיוסיף לו עוד שם אחשוורוש ואותו אדם לא הבין מדוע אומר לו להוסיף שם של רשע, שהרי מרן שר התורה זיע"א אף פעם לא אומר לקרוא שם בשמות גויים, וגם לקרוא שמות שלא כתובים בתנ"ך כידוע, והלך מבית רבינו זיע"א וכאשר אמר כן לאביו, אמר לו אביו הגרר"ק ידע שאני ואתה גויים כיון שהיה לי כמה ספיקות בגירות, וממילא הוא ידע את זה, וכ"ז מרוח קודשו של רבינו זיע"א שישב ולמד תורה הקד' בהתמדה ובקדושה, וכיוצא בזה יש סיפורים לאלפים ורבבות.

זכיתי לשאול לפני כ-6 שנים לרבינו זיע"א אשר סיימתי את הש"ס כולו בס"ד בלי תוס', האם לחזור על הש"ס עוד פעם עם תוס' או בלי תוס'.

הדרך לכולל חזון איש היה הולך מבית ומה שם הרחוב הוא ליודע אם הוא לא מסכתל, נזהר לא להסתכל שום דבר חוץ מהתורה וכשהיה נוסע בדרך היה תמיד עם גמרא כל הזמן היה בקיאות בקיאות איומה, וגם היה בעל מופתים עכ"ד.

וידוע מה שנשאל רבינו זיע"א איך זוכר את כל התורה כולה, ואמר שכמו שלאדם יש חנות מכולת וזוכר כל דבר שנמצא בחנות, כך אדם שלומד תורה יש לו לזכור כל מה שלומד, והלוואי שנגיע לבחינה זו, ללמוד ולזכור כל מה שלומדים ולחזור ולחזור על כל מה שלומדים.

ועוד למדנו מרבינו זיע"א את ניצול הזמן לשבת ולכתוב ספרים בכל חלקי התורה הקדו', וגם אשר רבינו זיע"א עודד כל אחד ואחד לכתוב חידו'ת ולהדפיסם, והדברים האלה נדפסו בספריו תלמידיו והן אשר עודדני לכתוב ולכתוב כמו שכתב רבינו זיע"א.

רבינו זיע"א היה המשיב הכי גדול בתשובות מכתבי תורה והלכה, שהיה בכל העולם כולו, מזמן בריאת העולם, וכבר נדפסו מאות מאות ספרים של תשובות בהלכה ובכל התורה כולה, חוץ מחמישים ספרים ויותר שזכה רבינו זיע"א לכתוב בכל התורה כולה, והיה זמן לרבינו זיע"א לקבלת קהל ולכתוב וללמוד החובות, כל זה מחמת זריזותו של רבינו זיע"א, ויש לנו לקחת מדרכיו הטהורות.

רק גמ' עם רש"י ולהספיק עוד בידיעות הש"ס, והשיב לי מרן זיע"א שיש לחזור עם תוס'.

וכמו כן זכיתי להכנס לפניו על מבחן על הש"ס, ושאל אותי האם אשה כשרה לעשות ציצית, והשבתי שלא, ולא ידעתי המקור איכה בש"ס, ואמר להביא לפניו מסכת בבא בתרא והביאו לפניו מסכת בבא בתרא וישר נפתח שם בגמ' בדף עז ע"ב שאיתא עתידה אשה להטיל תכלת לעתיד לבוא, ואמר לי הרא"ש מוכיח שמכאן מוכח שאשה כשרה לעשות ציצית, והיה שם מו"ר רה"י לצעירים חשק שלמה הגאון רבי איסר זלזניק שליט"א ושאלו הרי כתוב בני ישראל ולא בנות ישראל, וישר השיב מרן זיע"א שזה נאמר על תפילין, ולאחר מכן חיפשתי דברי הרא"ש ולא מצאתיים, ואח"כ חפשתי היטב ברא"ש במנחות שם וכתב להביא הראיה מזה, [ואמנם ביש"ש שם כתב ששם איירי לעתיד לבוא וממילא ליכא ראיה, ויהי רצון שנזכה בקרוב לביאת משיח צדיקנו במהרה בימינו אמן], ואח"כ זכינו לברכתו, כמו כן בהיות הישי"ק קרובה לבית רבינו זיע"א לבית מדרשו לדרמן אשר נערכו שם הבריתות בשנים האחרונות תמידים כסדרם [וידוע מה שמרן זיע"א נשאל מדוע מבטל תורה עבור הבריתות, והשיב שהוא סגולה לעשירות, וידוע שהכוונה לעשירות בספרים, והיינו בתורה, ופחמע"ד כמה ספרים הוציא רבינו זיע"א, בעיון

התורה הקד', וכמה מאות ספרים ואלפי קבצים שנדפסו שם מתשובתיו הקדושות בכל חלקי התורה כולה, וגם כנראה אמרו כמדומה בשם מרן רה"י הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל שכנראה שחושב בלימוד כל הזמן, ובודאי לא מבטל תורה, והלואי שנזכה ונהיה בדרגה זו] ושם זכיתי הרבה פעמים לזכתות מברכותיו לאחר שישב על הכסא של אליהו, ופעם אחת סימן בידו להוריד השעון, ומיד הורדתי, [וכידוע שחששב בזה ללא ילבש, ואמנם יש בזה פלגותא גדולה, ועיין במש"כ בזה בגליון באר ההלכה מס' 17 בדיני לא ילבש]. וכמו כן זכיתי להכנס אצלו בילדותי, ולהנחת תפילין ועוד הרבה פעמים, ואוי לי לנו שנאסף רבינו זיע"א מן הארץ.

וכמו כן זכיתי להכנס לבית רבינו זיע"א בסוף זמן קיץ שעבר, ערב חודש סיון תשפ"א ולהביא לו הספר גם אני אודך מתשובתי ב' חלקים שיצאו לאור ע"י הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך ופרדס יוסף החדש על המועדים וש"א"ס וקבצים, והתסכל רבינו בתחילת הספר ובפתח הדבר, ובכל התוכן ענינים, והסתכל בו כחמש דקות, וזכותו תגן בעדנו להוציא עוד ספרים בכל חלקי התורה כולה.

ועוד נלמד מגדולתו של רבינו זיע"א מש"כ ידידי הגר"ח מלין שליט"א בהקדמת ספרו שו"ת שיח

ואמנם חובה להביא בכאן מש"כ מרן הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א במוצ"ש דהאי שתא קריאה לציבור בשם מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין שליט"א מבקש להיזהר ולא להידחק ליד מקום הארון שלא יבואו ליד סכנה בהלוויה חס ושלום, וכפי שאירע כבר כמה פעמים כמו בהלווית מרן הגר"ש וואזנר זיע"א ואסון מירון, וז"ל: לעם ה' הקדושים, והכואבים על הלקח אדוננו שר התורה זצ"ל זיע"א. בהורמנא של אדוננו מרן ראש הישיבה שליט"א, באנו לבקש לא להדחק למקום הארון, כי כל מי שמלווה או מהלך עם הציבור הוא חלק מהלוויה. שר התורה ע"ה הזהיר מאוד על מצוות ונשמרתם מאוד לנפשותיכם. ולא יתכן שבהלווייה שלו ידחקו אנשים ויבואו ח"ו לידי סכנה. ואנו מבקשים מההורים היקרים שישמרו על ילדיהם זרע קודש שלא ידחקו ושלא יבואו לידי סכנה והשי"ת ירחם עלינו וינחם את עם ישראל. ונשמת שר התורה ת.נ.צ.ב.ה. ונזכה כולנו לראות בנחמת ציון וירושלים, יצחק זילברשטיין, ע"כ דבריו, וע"כ יש להזהר בזה, אבל חובת ההשתפות מיהא לא בטלה, לחלוק לו כבוד אחרון.

וזכני השי"ת להגיע עתה מוצאי שבת קודש פרשת צו מתחת בית רבינו זיע"א ולומר תהילים מתחת חדר שבו שוהה, ולהפרד ממנו פרידה אחרונה, כי בבטח מחר מרוב דוחק ההמונים לא

חיים תשובות של רבינו זיע"א, שהביא מש"כ לו מו"ח זקינו מרן הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א שאסור לחלוק על רבינו זיע"א כי כל החולק על רבינו זיע"א כחולק על השכינה, יעו"ש עוד, והרי לן גודל מעלתו של רבינו זיע"א אשר רוח הקודש מדברת מתוך גרונו, ושאסור לחלוק על פסקיו, והרי הוא כמרא דאתרא דכל העולם כולו, אשר כל בית ישראל נשען עליו.

וגדלתו כגדולת התנאים, וידוע על סיפור רבינו זיע"א שלמד על החגב לא ידע האיך נראה וישר הגיע החגב, וראיתי שמרן הגר"י זילברשטיין שליט"א סיפר בליל שבת קודש האחרון סיפר שכשהוא סיפר לחמיו מרן הגר"ש את המעשה הידוע על ר' חיים עם החגב שהגיע לחדרו בשעה שלמד והתקשה בסימני החגב, התפעל מרן הגר"ש שלא כהרגלו והתבטא שזה מעשה שמתאים לתנאים, עכ"ד.

ולכן חובה גדולה להשתתף בהלוויה, ומכאן תשובה למה שנשאלתי ע"י הבה"ח יצחק פרץ נ"ו מה החובה להשתתף בהלוויה, וההוראה היא שעל כל מי שיכול לבוא מכל הארץ ומהעולם כולו להשתתף בהלווית רבינו זיע"א אשר כל העולם כולו נשען עליו, הן בעשרות שנים האחרונות, והן בתקופה האחרונה תקופת הקורונה אשר הורה רבינו זיע"א שתלמוד תורה דוחה הכל, ובזכות התורה לא היה הדבקה וכך הוה.

יהיה אפשר להתקרב למיטתו הטהורה, ולראות האלפים מתחת ביתו אשר ממאנים להפרד מרבינו זיע"א, ומחכים כבר מתי יבוא אליהו הנביא, ויבשר על ביאת המשיח.

ואוסיף בזה שאחי הבה"ח אליהו פורת ני"ו אמר לי כשאמר לרה"י שארית יוסף באר יעקב ובעמח"ס עטה אור על השמועה שמרן זיע"א נפטר, אמר מיד צריך לעשות תשובה, ואין מי שיגן על הדור. ובאמת חסר כעת זכות

התורה של מרן זיע"א, ובלא"ה הרי כל העולם כולו כבלאגן אדיר, ומלחמה גדולה, ובגמ' בסנהדרין דף צז איתא דשביעית מלחמה ובמוצ"ש בן דוד בא, ובשם הח"ח הובא [ספר שדה מרדכי] שהוא שעת רצון לביאת המשיח, וע"כ עלינו לחזור בתשובה, ולהתכונן לביאת משיח צדיקנו, שהרי אין מי שיגן על הדור, ונזכה בקרוב לזכות ולראות בביאת משיח צדיקנו במהרה בימינו אמן.

הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

רב ומו"צ בקהילת קרעטשניף רחובות.

מח"ס "גם אני אודך",

ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים, ועל שבת קודש, וש"ס

ועורך ומו"ל קובץ "מה טובו אהליך יעקב".

מילי דהספידא

על מרן שר התורה פאר ישראל והדרו זיע"א

להדליק בכוסות שלא נטבלו, ואעפ"י שצדדתי כן, אין האמת כן, וכשרים להדלקה, ויש לתקנו", לא רק ענוה טהורה למדנו מעובדא זו, אלא אף את מידת האמת שאחזו בה רבינו הגדול בכל עוז ותעצומות, דאף על פי שמתחילה סבר כצד מסויים להלכה, מכל מקום כיון שאחר מכן חזר בו, טרח מעצמו להודיענו מחזרתו בלא שום גינוני כבוד, ובלא כחל ושרק.

עוד יש להתבונן מעובדא זו עד כמה היה אצל רבינו הגדול חשיבות לכל מילי דאורייתא, אכן בחיי חיותו זכה להשיב על מאות אלפי שאלות בכתב (אני לבד זכינו בס"ד לקבל ממנו למעלה מאלף תשובות) ועם כל זה טרח להעמיד דברים על דיוקם, משה אמת ותורתו אמת.

אי אפשר לתאר עד כמה היה רבינו הגדול מחזק ומרומם את כל מי שבא בצל קורתו, לפני כעשרים שנה

כשבאים לדבר על רבינו הגדול, מרן שר התורה, כל רז לא אניס ליה, רבינו הגדול, רבן של ישראל, רבי חיים קניבסקי זצוקלה"ה, הרי התחושה היא כמאמר הכתוב (שמות ג', ה') "של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא", רבינו הגדול היה כה מורם מעם עד שאין באפשר לנו קטני הקטנים לאמוד את גדלותו, ומכל שכן ועל אחת כמה וכמה לדבר בשבחו, ועם כל זאת חובתינו בעת הזאת לבכות את השריפה אשר שרף ה', וללמוד מדרכיו בקודש לפי מיעוט השגתינו.

כידוע ומפורסם בשער בת רבים מגודל ענוותנותו של רבינו הגדול, ואף לקטני קטנים ממנו בחכמה ובמנין, ויש עמדי בזה עובדא מופלאה, זכורני שביום מן הימים זכיתי לקבל מכתב מרבינו הגדול, ובו כתב לי בכתב יד קדשו: "כתבתי לך בהלכות חנוכה שאין

המפורסמים "נקודות הכסף" מ' כרכים, הגר"י בינג שליט"א הגיש לפניו את אחד מספריו החדשים "נקודות הכסף", וסיפר שיש לו בית מדרש ברחוב מהרש"ל, וביקש את ברכתו, בתגובה לדבריו שאל אותו רבינו הגדול "איפה זה רחוב מהרש"ל", ומיד אמרתי לפניו שהוא הרחוב המוביל לכולל חזון איש, מבהיל על הרעיון, עשרות בשנים למד רבינו הגדול בכולל חזון איש אשר רחוב מהרש"ל מוביל אליו, והוא אינו יודע את שמו של הרחוב, הנשמע כדבר הזה, או הנהיה כמוהו, אכן הוא אשר אמרנו, מה שלא היה קשור לתורה לא היה קשור אליו במאומה.

אין ספק כי נוכל להרחיב עוד כהנה וכהנה בעובדות והנהגות ומעשי רב, אבל כבר אמרו חכמינו זכרונם לברכה "לא המדרש עיקר אלא המעשה", יזכנו השם יתברך לדבוק בדרכו וקדושה ומורשתו הכבירה של רבינו הגדול ונזכה שימליץ טוב בעד הכלל והפרט עדי ביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן כן יהיה רצון.

זיכני השם יתברך להוציא לאור עולם ספר תהלים עם פירוש גם אני אודך, והבאתיו במתנה לרבינו הגדול, לאחר זמן מה כשבאתי לפניו, טרח לקום מכסאו ולהראות לי היכן התהלים מונח בארון ספריו, תוך כדי שהוא מוסיף שהוא אומר תהלים בספר זה, ושראה גם כן שהבאתי מדבריו בין הבתרים, כמו כן בדרך כלל כשהיה רבינו הגדול כותב את שמי על הגלויה שהיה שולח, כתב זאת בקיצור ובראשי תיבות כדרכו בקודש: "רג רבינוביץ", אך היו פעמים אשר כפי הנראה רצה לחזק את רוחי ולרוממני, וכתב את שמי באופן זה "רבן גמליאל רבינוביץ", וכל זה מפלאי מידותיו הקדושות לרומם את זולתו ולהיטיב לאחריו.

רבינו הגדול היה בבחינת סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, כל מה שלא היה קשור לתורה, לא תפס אצלו מקום בכהוא זה, באחת הפעמים באתי לפניו עם מוריני המקובל הגה"צ רבי יחזקאל בינג שליט"א, ראש ישיבת דברי שלום, ומחבר הספרים

בעמודים הבאים מצורפים כמה תמונות שזכיתי להיות בבית מרן זיע"א

רפזים

הגאון רבי דוד ברדא שליט"א

מח"ס שו"ת רביד הזהב ד"ח

עיה"ק טבריא ת"ז

רמזים נפלאים שעלו בדעתי בסיעתא דשמיא ביום ההלוייה של שר
התורה, מרן הגאון, גדול הדור, רבנו חיים קניבסקי זיע"א

עליו יש להמליץ את הפסוק (איכה א, טז):

על אלה אני בוכיה, עיני עיני יורדה מים, כי רחק ממני מנחם משיב נפשי".

"רחק" דייקא, הוא הגאון פאר הדור, שר התורה,

מרן רבנו חיים קניבסקי, כי לקח אותנו אלקים, אבל ובכי ונהי,

כי רחק מנחם משיב נפשנו,

וגם רח"ק ממנו מנחם, היא השכינה שהיתה אופפת אותו, ומנחמת

ומגינה על עם ישראל, ועכשיו נתרחק ממנו בעוונות הרבים.

"נפלה עטרת ראשנו"

בגימטריא (1401)

"אחד יחיד, פאר הדור, הגאון רבנו חיים קניבסקי זצ"ל"

בגימטריא (1401).

"נפטר ביום טו אדר ב' תשפ"ב"

בגימטריא (1401)

רפזים

הגאון רבי אברהם מייזליש שליט"א
מח"ס מטבע שטבעו חכמים ועו"ס
מונטריאול קנדה

"שושן פורים תשפ"ב"

בגימטריא כמנין

"הרב שמרי' יוסף היים בן יעקב ישראל"

עה"ת ס"ה (1774)

רמזים

הגאון רבי מרדכי יצחק שליט"א
מה"ס תמצית גנת אגוז
חולון

רמזים על שר התורה רבי חיים קנייבסקי זצ"ל זיע"א

הרב יוסף חיים שמריהו קניבסקי עה"כ = 1118 = שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד!
(ביאור העניין ששמע ישראל מורה ביטול הנברא לבורא וקשר של אחדות וחיים של
קידוש ה' בעולם).

והכינוי שכינהו היה 'שר התורה' שהוא בגימ' עם התיבות = 1118 = שמע ישראל!

הרב נולד בתאריך ט"ז טבת ה'תרפ"ח = 1119 = שמע ישראל עה"כ!

חי מט"ז בטבת תרפ"ח עד ט"ז באדר ב' תשפ"ב = 2236 = פעמיים שמע ישראל
(1118+1118=2236).

בנו של הסטייפלער רבי חיים - בן יעקב ישראל קנייבסקי עה"כ = 1118 = שמע
ישראל!

כתוב במשלי ד': ראשית חכמה קנה חכמה ובכל קנינג קנה בינה: ראשי התיבות רבי
חיים קנייבסקי ובמשמעות הפסוק רואים שכל מהותו הייתה קניית חכמת התורה על
כל חלקיה.

ופלא הוא שגימטריא של מילים אלו "ראשית חכמה קנה" עם ג' התיבות והכולל =
1143 = שהוא שמע ישראל (1118) עם התיבות (25).

* באדיבות מוכן "מריח ניחוח"

ספרו המפורסם של הרב ח"ק על שביעית הוא 'דרך אמונה' ופלא פלאים הוא שהגימטריא של דרך אמונה+שביעית = 1118 = שמע ישראל!

כמו כן סדרת ספריו המפורסמת הנקראת 'ארחות יושר' אם תכתוב בכתיב חסר 'ארחת ישר' יעלה בגימטריא בדיוק 1119 = שזה שמע ישראל עם הכולל!

ספר טעמא דקרא על התנ"ך בגימ' = 1000, שהוא מספר האותיות שיש בג' פרשיות שמע ישראל (ללא פסוק בשכמל"ו שאמרו יעקב ולא אמרו משה).

ספרו בהיר בשחקים ב' חלקים ביאור על ספר הבהיר וספר רזיאל, בהיר בשחקים+רזיאל+בהיר עה"כ = 1143 = שמע ישראל עם כ"ה אותיותיו.

ספריו שיח השדה+כתובת קעקע+כשרות חגבים+דברים לזכרון = 3358 = ג' פעמים שמע ישראל עה"כ (3*1119)

וס"ת של "צדיק כתמר יפרח" הוא רח"ק (ר' חיים קנייבסקי) למפרע ותמ"ד הוא ר"ת של תורה מידות רוח הקדש שהיו ברב זצ"ל.

אותיות שקודם הכינוי "שר (ה) תורה" הן רק (ד) שהקד שהן אותיות של 'רק קדשה' או 'רק שקדה' שרק שקד על דלתי התורה ומכמניה וקידש עצמו.

הסתלק הרב יוסף חיים קניבסקי בגימטריא 1358 = ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

זכותו תגן בעדנו, יפליץ טוב עלינו,
להחיש גאולתנו, בגיאת פשיה צדקנו. אבי"ד